EXAMINIS CONCILII TRIDENTINI, PER D. D. MARTINVM CHEMNICIVM SCRIPTI.

OPVS INTEGRVM, QVATVOR PARTES, IN quibus præcipuorum capitum totius doctrinæ Papiſticæ, firma & ſolida refutatio, tum ex ſacræ Scripturæ fontibus, tum ex orthodoxorum Patrum conſenſu, collecta eſt, uno Volumine complectens.

AD VERITATIS CHRISTIANAE, ET ANTIchriſtianæ falſitatis cognitionem, perquam vtile & neceſſarium.

IN PRIMA PARTE HVIVS EXAMINIS explicantur hi loci:

De Traditionibus.	De Operibus infidelium.
De Peccato originis.	De Libero arbitrio.
De Concupiſcentia.	De Iuſtificatione.
De vocabulo peccati.	De Fide.
De Conceptione B. Mariæ Virg.	De bonis operibus.

CVM INDICE DILIGENTISSIME COLLECTO: QVI PRAETER MATERIAM DOctrinæ, ſcripturæ quoque teſtimonia explicata, aut ita citata, vt explicata videantur: nec non Patrum authoritates, promptiſſime ſubminiſtrat.

GENEVÆ,
Excudebat Stephanus Gamonetus.
M. DC. XIV.

Digitized by Google

Digitized by Google

INCLYTO ET SVMMÆ
SPEI ILLVSTRIS PRINCIPI AC DOMINO, D. ALBERTO FRIDERICO,

ILLVSTRISSIMI PRINCIPIS AC DOMINI, D. ALBERTI SENIORIS, &c. FILIO, MARCHIONI Brandeburgenſi, Pruſſiæ, Stetini, Caſſubiorum & Vandalorum Duci, Principi Rugiæ, & Burggrauio, Noribergenſi, &c. Domino ſuo clementiſſimo:

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Gratiam, ſalutem ac pacem, à Deo Patre, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vnicum Magiſtrum, authorem & conſummatorem fidei noſtræ.

ILLVSTRISSIME *Princeps, Domine clementiſſime: Quod ſcriptum hoc complectens grauiſſimas diſputationes de præcipuis doctrinæ cœleſtis capitibus, in Tridentino Concilio conſpurcatis & deprauatis, Celſit. veſtræ in primo adhuc ætatis flore agenti, demiſſe offero: eius rei honeſtas & graues habeo cauſas, quas Celſit. veſtræ illuſtriſſimus parens, Princeps ac Dominus, D. Albertus ſenior, &c. Dominus meus clementiſſimus, pro eximia, & iam ſenili ſua prudentia, vt ſpero, non improbabit. Homines ſapientes, omnibus temporibus, grauiſſimo conſilio cenſuerunt in formandis à prima ſtatim ætate ſtudiis, vita & moribus eorum, qui ad ſpem Imperii nati ſunt, & educantur, plurimum operæ & diligentiæ ponendum eſſe: quia* κοινὸν ἀγαθὸν, *publicum & commune bonum ſit talis Princeps, qualem ſapiens antiquitas in pulcherrimo illo Homeri verſu deſcripſit:*

ἀμφότερον βασιλεύς τ' ἀγαθὸς κρατερός τ' αἰχμητής.

Vt autem Dei beneficio tales euadant, valde multum intereſt Reipublicæ, quali inſtitutione à prima ſtatim ætate formentur, & ad quæ exercitia à teneris aſſueſiant. Qua de re multa extant ſapienter cogitata, & venuſte dicta, & apud Poetas, & apud Philoſophos.

In Eccleſia vero filii Dei, Spiritus ſanctus vult, Principes terræ non tãtum ad politicas & bellicas virtutes formari, ſed præcipue vult ipſos erudiri, vt ſeruiant Domino in timore, & filium ipſius, Dominum noſtrum

Digitized by Google

Ieſum Chriſtum, à tenera ætate oſculari diſcant, Pſal. 2. Vtque ſint benefici miſeræ & exulantis Eccleſiæ nutricii, Iſaiæ 49. Pulcherrimum enim ſpectaculum, Deo gratum, Eccleſiæ ſalutare, & ipſis Angelis optatiſſimum eſſe, Dauid affirmat Pſal. 47. quando Principes populorũ congregantur cum populo Dei Abraham, apud illos enim, qui ſunt ſcuta terræ, Deus vehementer eleuatur. Et Pſal. 102 dulciſſimam facit hypotypoſin: Scribãtur hæc in generationem alteram, quia proſpexit de excelſo ſancto ſuo, Dominus de cælo in terram proſpexit, in conueniendo populos & Reges in vnum, vt ſeruiant Domino. Ita 4. Reg. 11. Ioas in domo Domini, apud pontificem Ioiadam educatur, & quidem in ipſa domo Domini, ritu auguſtiſſimo inauguratur, diademate capiti impoſito, & libro legis in manus tradito: cum tamen ſeptem tantum annorum puer tunc eſſet, cuius animus non poterat tunc quidem per ætatem omnia legis myſteria capere. Ab ineunte tamen ætate, iudicarunt, Regii pueri animum imbuendum eſſe illis cogitationibus, vt meminiſſet in quam ſpem educaretur: vt ſcilicet non tantum priuatim voluntatem Dei agnoſceret, Domino ſeruiret, & filium oſcularetur: ſed vt illa traditione libri teſtimonii commonefieret, publicam cuſtodiam doctrinæ diuinitus patefactæ, & in libris ſacris conſignatæ, ſibi, vt politico magiſtratui, certo modo & ordine à quibuſuis deprauationibus tutandam commendari.

Ita ex Chriſtianis Regibus & Principibus multi bono conſilio & pio zelo, liberos ſuos, in collegiis Eccleſiaſticis, quæ tunc ſcholæ erant, & quaſi plantaria Eccleſiæ Dei, voluerunt educari: & à prima ætate ita inſtitui & formari, vt reuerentiam erga doctrinam Eccleſiæ, in primo ætatis flore conceptam, poſtea in ipſa Imperii adminiſtratione retinerent & colerent. Et ſæpe in tali inſtitutione Principum liberis propoſiti, traditi & commendati ſunt libri, complectentes explicationes de grauiſſimis, contra ſanam doctrinam motis controuerſiis. De quibus etſi per ætatem tunc iudicare non poterant, admonebantur tamen traditione huiuſmodi ſcriptorum, ad officium pii Principis, ad quod educabantur, pertinere, vt & priuatim ab omnibus ſanæ doctrinæ corruptelis ſerio abhorrerent, vtque ſuo loco lupos, afferentes alienam vocem, ab ouili arcerent & abigerent.

Cúmque non dubitem, Illuſtriſs. Ducem Pruſſiæ, Dominum Albertum ſeniorem, &c. Dominum meum clementiſſimum in hac graui ſua ætate, nihil aliud in votis habere, quam vt pia filioli & hæredis ſui inſtitutio & formatio, per Dei gratiã ita benedicatur, vt vna cum diademate, etiam liber teſtimonii diuini, ipſi recte tradi & commendari poſſit, vtque in nutricatione Eccleſiæ, paternis veſtigiis inſiſtát. Iudicaui igitur, Celſit. ipſius non ingratum fore meum hoc officiũ, ab ea gratitudine, quam Pruſſiæ multis nominibus debeo, non alienum, ſi inclyto, & ſummæ ſpei Celſit. ſuæ filiolo, Domino Alberto Friderico, &c. Domino meo clementiſſimo inſcriberem & offerrem, Examen hoc Decretorum Concilii Tridentini, quod certis

ratic-

Digitized by Google

rationibus ita flagitantibus conſcripſi, vt cum aliud non poſſim, vna cum precibus meis, commonefactione aliqua inſtitutionem Illuſt. & ſummæ ſpei Principis, &c. adiuuarem: vt Celſit. ipſius meminerit, in quam ſpem, non ſuæ tantum Pruſſiæ, ſed toti rei literariæ, & præcipue Eccleſiæ educetur, vtque progrediente ætate, diſcat & agnoſcere, & odiſſe technas, & fraudes tyrannidis Pontificiæ, & regni Antichriſti.

Non autem priuato vel conſilio, vel arbitrio, hoc argumentum graue ſane, & difficile, mihi delegi, ſed quodammodo neceſſitate quadam mihi impoſitum eſt. Edidi ante biennium libellum proponentem, & quaſi in tabella monſtrantem præcipua capita Theologiæ Ieſuitarum: quæ ex quadã ipſorum cenſura collegeram, vt noua iſta regni Pontificij ſecta, Germaniæ noſtræ detegeretur, quam monſtroſas opiniones profiteatur & circumferat. Ad illum libellum vero, ne ex Ieſuitarum quidem ſecta hactenus quiſquam reſponſionem inſtituere voluit, credo quod nemo turpitudinis iſtius publice detectæ patronus haberi voluerit. Tandem Andradius quidã Luſitanus, qui inter Theologos Tridentini Concilii præcipuam perſonã ſuſtinuit, ad profligandum illum exiguum meum libellum, magna & prolixa acerbitate exarſit. Idque non ſuo quodam vel inſtituto, vel arbitrio, ſed (ſicut ipſe narrat) eorum inſtigationibus inflammatus, quorum Tridenti in Concilio præcipua fuit autoritas: cum quidem (ſicut ipſe narrat) multorum ſermone cognoſcerent, aliqua noſtrorum gratulatione, libellum iſtum meum fuiſſe exceptum.

Iam vero ad primam inſpectionem, ſcriptum illud Andradii, propter acerbam & tumidam maledicentiam, cum quidem in rebus ipſis ad profligatas Ieſuitarum opiniones, maiorem & craſſiorem ipſe addat impudentiam: ſtatueram prorſus ſilentio præterire. Sed cum attentius, res ipſas, quas Andradius tractat, conſiderarem, deprehẽdi ipſum quaſi aliud agendo, voluiſſe ſimul myſteria quædam, quæ Tridenti in priuatis congreſſibus & deliberationibus agitata ſunt, in lucem producere. Cúmque illam perſonam, à Tridentinis patribus ſibi impoſitam fuiſſe, ipſe narret: exiſtimo, voluiſſe Pontificios, poſt promulgata & edita impia ſua decreta, etiam interpretationem illorum orbi Chriſtiano tradere. Atque hoc modo ex illis Andradii explicationibus animaduerti, quam multæ technæ, & quam variæ fraudes, in Tridentinis decretis inſidioſe occultentur, de quibus Lector vix ſuſpicari poſſet, ſi obiter nuda decreta inſpiciat.

Cum igitur omnino reſponſio aliqua opponenda eſſet, iudicaui hãc rationem, quæ cum aliqua Lectoris vtilitate coniuncta eſſet, fore cõmodiſſimam: ſi ex Andradii ſcripto, quod Tridenti durante Concilio, hortatu & inſtigatione Patrum compoſitum erat, excerperentur ea, quæ decretis Tridentinis talem interpretationem addunt, vnde non obſcure colligi poteſt, quæ ibi dictæ ſententiæ, quæ agitatæ deliberationes, ad deprauãda præcipua doctrinæ cæleſtis capita. Et hac occaſione inſtitui Examen primæ partis De-

Digitized by Google

cretorum Concilii Tridentini, vſque ad doctrinam de Sacramentis. Altera vero pars, ſi occupationes permiſerint, & Eccleſiæ vtilitas efflagitârit, Deo bene iuuante, ſubiungetur. Cognoſcet autem Lector, ex commonefactione huius examinis, ex quam inſidioſis technis & fraudibus conſuta ſint Tridentina decreta, hoc conſilio & hoc fine, vt vſitatas adulterationes, quas ex Philoſophia male & infeliciter cum Theologia dilutas, Monachi in Eccleſiam inuexerunt, quoquo modo, & inuitis & Deo & hominibus, retinere, confirmare, & ſtabilire poſſint. Adieci in pleriſque locis fundamenta explicationum & refutationum, quantum quidem inſtituta examinis ratio tulit. Locũ vero de Scriptura & Traditionibus, quia in eo Pontificii totius ſuæ cauſæ robur & præſidium, hoc quidẽ tempore, collocant, aliquanto plenius iuſta ferme tractatione explicaui. In tota autem hac ſcriptione, nihil conatus ſum noui afferre, ſed tantum antiqua, hoc eſt, vſitatam noſtrarũ Eccleſiarum doctrinam repetere, quam non dubito eſſe Propheticam, Apoſtolicam, & vere Catholicam conſenſionem. Sed de conſilio ſcriptionis, in ipſa præfatione plura dicenda erunt.

Nunc igitur, Illuſtriſſime Princeps, Alberte Friderice, &c. ad Celſit. veſtram reuertor, quam reuerenter & demiſſe oro, vt clementer audiat, quibus rationibus motus, ſcriptum hoc Celſit. veſtræ inſcribere & offerre voluerim.

Aduerſarius meus Andradius, explicationes ſuas, quas ita inſcribit: Sereniſſimo Regi Luſitaniæ, &c. cuius adoleſcentia, in primo ætatis flore, ſub Ieſuitarum diſciplina, referente Andradio, inſtituitur, deſtinauit, vt ſcilicet tenellus Regis animus, ſi à Scriptura ad humanas traditiones abducatur, & ſuperſtitionibus Pontificiis ab ineunte ætate vndique faſcinetur, non poſſit aliquando progredi ad fraudes Pontificias agnoſcendas, & veritatis lucẽ aſpiciendam. Cogitaui igitur iuſtiores me habere cauſas, vt ſimili inſcriptione, ſeu dedicatione, noſtros Principes, qui in primo ætatis flore, in illa ſimplici & fundatiſſima doctrina, quæ à Deo generi humano patefacta, & literis Propheticis & Apoſtolicis conſignata eſt, educantur & inſtituuntur, commonefacerem & exhortarer, ne ſi quando ad Reipublicæ gubernacula admoti fuerint, patiantur ſe & ſuos à manifeſta & ſalutari ſcripturæ luce, ad tenebras & figmenta humanarũ traditionum, & ſcrinii Pontificii ſomnia abduci. Veſtræ autem Celſit. illuſtriſſime Princeps, Alberte Friderice, &c. potiſſimum iudicaui me hoc qualecunque officium iure quodam debere. Multis enim & magnis ab illuſtriſſ. Celſit. veſtræ parente, &c. Domino meo clementiſſimo beneficiis ſum affectus, quando inſtructiſſimæ Ducali Bibliothecæ ante annos tredecim præfectus, honeſtum in Aula locum habui. Exercitia etiam mea in Mathematicis qualiacunque Celſit. ipſius non ingrata fuerunt.

Et cum ad pertexenda ſtudia mea ad Academias redire vellem, honeſte, & quidem liberaliter à Celſit. ipſius, & literis, & donariis dimiſſus ſum.

Digitized by Google

Pro quibus beneficiis, iudicaui me hac ratione animi gratitudinem commodiſſime, vel aliquo ſaltem modo ſignificare poſſe: ſi hac inſcriptione oſtenderem, me illuſtriſs. filio & hæredi Celſit. ipſius, omnia fauſta & felicia precari, in iis præſertim, quæ ſumma & maxima ſunt in hac vita, vt ſcilicet iuxta Spiritus S. ſententiam, primis aſſueſcat ab annis, ſeruire Domino in timore, & oſculari filium, Pſalm. 2. congregari cum populo Dei Abraham, Pſalm. 47. ſuſcipere nutricationem Eccleſiæ, Iſa. 49. odiſſe Eccleſiam malignantium, Pſal. 26. Et hanc meam operam ſpero Celſit. ipſius non minus gratam atque adeo pro rerũ æſtimatione gratiorem fore, quam cum olim qualiacunque Mathematum exercitia, Celſit. ipſius exhiberem: quæ tamẽ memini, ſingulari Clementia accepta fuiſſe. Volui etiam gratitudinem meam pro illo beneficio oſtendere, quod in Bibliotheca inſtructiſſima, per triennium & amplius, non ſine fructu mihi verſari clementer conceſſum fuit. Illa enim occaſione accenſus ſum ſtudio linguarum, & amore cognoſcendæ veræ & purioris antiquitatis. Merito igitur, cum debita gratitudine, Prutenicæ Bibliothecæ acceptum refero, quantulumcunque eſt, quod poſtea in hoc ſtudiorum genere profeci.

Sæpe etiam illius humanitatis recordor, cum in Aula quiduis potius quam aulicus, per triennium ferme verſarer, quod illi, qui in Aula præcipui erant, ad amicitiam ſuam honeſtum & liberũ aditum mihi patere volebant. A Domino Burggrauio, propter modeſtiam & ſimplicitatem amabar, & quidem liberaliter fouebar, Nobili viro & Caſparo Noſticio, Doctori Chriſtophoro Ionæ, Conſiliariis, Andreæ Muncero, Secretario, non ingrata erat mea conſuetudo, & quidem multis in rebus opera ipſorum ſæpe vtebar: qui etiam abſentem beneuolentiæ officiis proſecuti ſunt. Nec opus eſt ſingulos nominare, quorum in Pruſſia & amicitia vſus, & beneuolentiam expertus ſum.

Cúmque aliud non poſſim, exiſtimaui me vel aliquam gratitudinis ſignificationem Pruſſiæ oſtendere poſſe, ſi publica hac declaratione & commonefactione teſtatum facerem, me ardentibus & ſummis votis, inſtitutionem & formationem, ipſam denique vitam & ſalutem, inclyti & ſummæ ſpei Principis ac Domini, D. Alberti Friderici, &c. diuinæ gratiæ & benedictioni commendare.

Veſtram vero Celſit. Illuſtriſſime Princeps Alberte Friderice, &c. Domine clementiſſime, reuerenter & demiſſe oro, vt non ægre ferat, quod per veſtram Celſit. volui gratum meum animum, erga illuſtriſſimum Celſit. veſtræ parentem, &c. Dominum meum clementiſſimum, & erga totam Pruſſiam, publica aliqua ſignificatione declarare. Erit hoc Deo gratum, & Celſit. veſtræ honorificum, ſi in primo ætatis flore, exemplo illuſtriſſimi parentis, cœperit oſtendere: & ſpem præbere, ſe patrocinium rei literariæ & nutricationem Eccleſiæ, vna cũ reliqua hæreditatis ſucceſſione, ſuſcepturam. Et hac bona ſpe fretus, Celſ. V. offero & dedico hanc meã qualẽcunque

Digitized by Google

operam, quam eruditorum, & in his illuſtriſſimi Celſit. veſtræ parentis, &c. iudicio grauiſſimo ſubmitto, reuerenter & demiſſe orans, vt quicquid hoc eſt officii, Celſit. veſtra, placido vultu, & clementi animo accipere non dedignetur.

Deum Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti toto pectore & ardentibus votis oro, vt propter filium ſuum, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, Celſit. veſtræ inſtitutionem & ſtudia, totam denique vitam & ſalutem, diuina ſua gratia & benedictione, per Spiritum ſuum ſanctum gubernet, ab omni periculo & malo incolumem clementer conſeruet & cuſtodiat, & benedictione ſua efficiat, vt Celſit. veſtra eſse aliquando poſſit organon Deo gratum, politiæ vtile, & Eccleſiæ ſalutare, Amen. Brunſuuigæ, Anno Domini M.D. LXV. die Aprilis 29. quo die Deus Celſit. veſtram in hanc lucem naſci voluit, quem etiam toto pectore oro, vt illum diem Celſit. veſtræ fauſtum, felicem, & ſalutarem ſæpiſſime redire velit.

Celſit. Veſtram

demiſsè & reuerenter colens,

Martinus Chemnicius, Miniſter
Eccleſiæ Brunſuuicenſis.

NARRA-

NARRATIO DE SYNODO NICENA, VERSIBVS EXPOSITA,

auctore Matthia Bergio Brunſuuicenſi.

NVNC tandem pietas multum laudata ſupremi
Pontificis perfecta dedit, quæ tempore longo
Parturiens nobis ſpecie oſtentabat inani:
Nunc tandem Alpina cæptum (quis neſcit) in vrbe
Concilium Latia de relligione peractum eſt.
Hei mihi quale fuit, quantumque receſſit ab illis,
Quæ ſancti quondam, mundi melioribus annis,
Egerunt proceres, cum nondum adiuta nocentum
Fraude ſuperſtitio, doctrinæ tradita ſenſim
Carpere Apoſtolicæ furtis audacibus orſa eſt:
Cum nondum ſanctis priſcorum moribus ætas
Decolor innexit virus: ſegetique malignum
Triticeæ lolium atque aconita nocentia furtim
Miſcuit ille nocens lacrymabilis arbiter Orci.
Hei mihi quale fuit, quantumque receſſit ab illo,
Quod quondam Solymis duodena coëgerat altis
Turba: rudes populos dum Chriſto hinc inde laborat
Iungere, ſollicitaque hæc prouidet omnia mente.
Quæ poterant cæptis obſtare ingentibus, illo
Tempore, meſſis adhuc tenera cum ſtabat in herba
Chriſte tibi, & multi greſſum in tua caſtra ferebant.
Quid? quam diſſimile hoc rebus fuit omnibus illi,
Quod quondam ex omni princeps longe optimus æuo
Eximio Chriſti pietatis amore coëgit,
Contra hunc, quem Martis de nomine dixit Arium
Græcia, qui Chriſti nomen dum perfidus ore
Abnegat impuro, tibi maxime Conſtantine
AEterna obiecit laudandum in ſecla laborem.
At ſibi, complicibusque ſuis, æterna nocentum
Supplicia infelix, omnique miſerrimus æuo:
Quando hoſtili animo Chriſtum inſectatus, & inter
Blaſphemus contra hunc voces animam exhalauit.
Hæc iam Pierio mens eſt mihi promere cantu
Non tamen, vt rerum momenta per omnia pergens
Singula commemorem, dici haud indigna: laboris
Ingentis res illa foret: mihi parua loquenti
Sufficit ad plenos lectorem mittere fontes,
Mi ſaterit, paruo indicio monſtraſſe legenti,
Quam ſimile hoc illis fuerit, quæ diximus antè,
Conciliis, Latij ſtudio quod præſulis actum eſt.
Nimirum vt Nemeſi ſimilem pat. t eſſe Lauernam:
Laida Penelopæ: Venerem tibi caſta Diana:
Gorgonas Harpyasque tibi Oritonia virgo.
Dum tamen iſtud ago, numeris dum talia promo,
Ecquis erit Muſis qui non auerſus, opellam
Comprobet hanc, venæ cenſor minus aſper agreſtis?
Tu quam reſpexit vultu ſupremus amico
Iam pridem pater, & lucem cui reddidit illam,
Quam tenebris olim & caligine texerat atra
Vana ſuperſtitio, & pietati inimica Tyrannis,
Saxonica Arctoi non vltima gloria tractus:
Tu mecum facilis cæptum percurre laborem:
Dum decus egregium, dum facta ingentia condo
Principis, inſignis magnum Conſtantia nomen
Cui dedit: & pœnas etiam, quas ſoluit Arij
Impietas, alto dum bellum intentat Olympo:
Et Chriſtum vanis oppugnat perfidus armis.
Vos quoque quos etiamnum hac tanta in luce tenebræ
Impietasque iuuat blaſphemi inſana Papatus:
Ibida qui turpem Romanæ ſedis honore
Afficitis ſuperum (ſiue huc vos impulit error,
Siue auri maleſuada fames, ſeu fulgor honorum,
Præſtringit captis oculis) huc vertite mentes.
Huc animos, neu quis dubitet, quin impia facta
Triſtibus exemplis, quantumuis tardus ad iram
Sit pater vlturus, quando bonitate videbit
Eſſe nihil patria, monitis nihil omnibus actum.
Aſpicitote animis, quanto diuina fauore
Ira vel hunc ipſum, de quo mea pagina dicet,
Preſſerit: informi demiſſum ad Tartara letho:
Vt vel ſic vobis mentem ſententia mutet
Sanior, & morti vos eripiatis & Orco.
Sed nos iam vento pandemus vela vocanti.
Ergo hic, cui clarum dederat Conſtantia nomen,
Primus in Imperio magno te Chriſte profeſſus
Romulidum fuit, & cultus portenta profani
Suſtulit, & vitæ populos melioris in vſum
Formauit, paſſim vanos dediſcere cultus
Hortatus, Chriſtumque animis Chriſtum ore fateri.
Dum tamen illud agit, Chriſto dum militat ille
Quæ rerum diſcrimina pertulit? ô quibus ille
Iactatus fatis, quæ bella exhauſta per orbem
Confecit, diros veri dum numinis hoſtes.
Europa atque Aſia pulſos ſequiturque premitque,
Et iam complures ſæuiſſima monſtra Tyrannos
Suſtulerat victor ferro, rerumque potitus
Regnum inſtaurabat Chriſto fortiſſimus vni:
Et rectos cultus, & iuſta capeſcere ſacra

Digitized by Google

Iuſſerat,& vanos ritus & vana priorum
Orgia vaſtatis paſſim ſubmouerat aris.
Ille animas Chriſto dociles,non exta parare,
Non vllas pecudum fibras mandauerat ille,
Antiqua quicquid reliquum de ſorde manebat
Extirpare omni penitus ratione parabat.
Nec mora:crudeles rabies Acherontica ſenſit
Inuidiæ ſtimulos,diriſque vltricibus acta,
Artis opem ad ſolitæ decurrit:ſcilicet illam
Hoc ſuper interitu ſacrorum artiſque nefandæ,
Millia quæ tam multa hominum Phlegethontis auari
Intulerat regno,ſuper hoc tum ſcilicet illum
Iræ indignantem immanes curæque coquebant.
Ergo ille Arium,quo nemo peritior eſſet
Perturbare animos,vario mala pingere fuco
Dogmata,& externo pietatem fingere geſtu,
Excitat:infandos illum exhortatur ad auſus
Vipeream inſpirans ad cœpta immania mentem.
Viderat ille quidem,non vano fulmine dogma
Defixum,ad multos quod propugnauerat,& quod
Scitè exornatum verbis atque arte magiſtra
Protulerat,libriſque & crebra voce piorum
Damnari:ipſe adeo Pharia iam pulſus ab vrbe,
Diuerſa exilia,& non notas quærere terras
Actus erat:mox illi iterum noua furta paternæ
Artis adornantur:rurſus ſua dogmata verbis
Pingit,& his populo fucum facit impius omni,
In parteſque ſuas multos trahit,& ſua furtim
Inſinuat,motumque animis dubitantibus addit.
Præſul Alexandri clara tum primus in vrbe
Vixit Alexander:qui cum vidiſſet,Arium
Non eſſe hunc hominem, quem pax tranquilla iuuaret:
Quem pia Simplicitas intra ſua ſepta teneret:
Senſiſſetque adeo,quid moliretur & iſtis
Quid strueret cœptis:quem,ſi fortuna faueret,
Euentum cuperet rerum,mox omnia pandit
Conſtantine tibi;tua ſupplex prouocat vſque
Auxilia,aduerſus caput inſanabile vani
Lymphatique viri,qui faſtu inſanus & ira
AEternum Chriſti numen neget ore proteruo:
Nec vero ille hoc iudicium neglexit:adire
Ad ſeipſum turbæ auctorem ſocioſque iubebat:
Dicturos magnam magno ſub iudice cauſam.
Affuit ille vltro, & regem nil tale videntem
Circumiit,dum animum nunc hic , nunc occupat illic,
Inſinuans ſeſe:vitiumque occultat,& omni
Principis aſſenſum captat ratione benigni.
Sicut erat veri fallax ſimulator,& arte
Inſtructus ſtygia,qui fando reddere noua
Candida de nigris,& de candentibus atra.
Heu nimium faciles aures tum præbuit illi
Mitis adhuc princeps,latebroſi & pectoris artes
Ignorans huius,quo non aſtutior vnquam
Decepit mentes hominum,monſtroque fefellit,
Atque ideo ignarus frauduinque dolique latentis,
Ad ſua mox iterum incolumes ſaluoſque remittens
Pacem optate viri,pacem colite,inquit,& iras
Ponite,diſſidiiſque aditus occludite cunctis.
Iungite amicitias,& fœdera priſtina rurſum
Purgatis renouate animis;& vtrumque fouete
Concordes:ne vos odiis certate nefandis.
Aſpicite hoc paſſim,quo machina fœdere ſeſe
Tota liget mundi:quaque omnia lege per æuum
Conſpirent Elementa ſibi,faueantque viciſſim:
Aſpicite,vt paruos felix concordia cœtus,
Vt paruas locupletes opes:cum maxima regna
Funditus illa nocens toties diſcordia vertat.
Ah coëant iterum,coëant in fœdera dextræ.
His aliiſque illos princeps laudatus amorem
Depoſitis renouare odiis exhortabatur:
Cuncta prius tentanda putans,ſed vana fuere
Illius hortamenta:adeo neque cauſa ferebat
Concordare animos:imis nec fixa medullis
Ambitio elatum paſſa eſt requieſcere Arium.
Ergo nouis iterum pingit ſua dogmata fucis
In parteſque ſuas nunc hos, nunc pertrahit illos.
Optimus at princeps conceptam gliſcere peſtem
Dum videt,& ſtudiis certamina creſcere ſentit:
Multa ſuo ſuper his triſti cum corde volutat.
Dumque alius medicas adhibere ad vulnera nemo
Inſtituitve poteſtve manus:ſe poſcier ille,
Se ſignari oculis cenſet,ne noxia peſtis
Corriperet cœtum,de quo graſſantia pridem
Arma Tyrannorum dextra victrice fugarat.
Multa alternanti potior ſententia viſa eſt
Cogere Concilium,quo res ratione modoque
Legitimo diſcuſſa pateſceret.ilicet omnes
Conuocat ex omni terrarum parte magiſtros
Chriſtiadum,pietas quos & doctrina celebres
Efficeret paſſim,qua ſol vtrunque recurrens
Aſpicit Oceanum,qua lucida tollitur Arctos,
Quàque dies medius flagrantibus æſtuat horis.
Nec tantum edicto rem publicat:omnia curat
Inſuper auerti cœptis obſtantia:neu quis
Molirive moram,aut veniendi nectere cauſas,
Poſſet,præberi curruſque rotaſque volucres
Mandat,quæ præſto paſſim venientibus eſſent.
Nec mora,diuerſo paſſim ſe ex orbe ferebant
Tam variis linguis,habitu quam veſtis & ore
Diſſimiles:aderant Graij,Thraceſque Phrygeſque,
Indi,Arabes,Cretes,terraque Libyſſide nati.
Adfuit & Scythici procerior accola Ponti,
Germanuſque ingens,& glebæ cultor Ibera.
Ille valens vſu rerum arbitrioque ſagaci:
Ille miniſterio linguarum atque arte magiſtra:
Hic arcana bonus ſcripturæ euoluère ſenſa
Ad normam fidei:donis ingentibus omnes
Conſpicui:& multis ſuper omnes dotibus aucti,
Feſtinant omnes iuſſi,rapidiſque feruntur
Paſſibus,haud illi tantum,quibus integer æui
Sanguis erat:multi ſenio tardante grauati
Conueniunt,vltra vires ſortemque ſenectæ.
Qua celebrem tellus vidit Bithyna Niceam:
Vrbem olim,ſed mox deletæ triſte cadauer
Vrbis & exemplum diuinæ terribile iræ.
Hic tum cernere erat crines incanaque menta
Multorum,quos ante odiis crudelibus omni

Terra-

Digitized by Google

Terrarum tractu rabies Acherontia multo
Vexarat faſtu, atque odiis agitarat amaris.
Cernere erat toto laceratos corpore quoſdam:
Lumine multatos alios: pro relligione
Chriſte tua, & vera qui pro pietatis honore,
Mittebant charas in aperta pericula vitæ
Pridem animas, quando diris ſubiecta Tyrannis
Creſcebat mira pietas imperdita forte.
Diuini vero proceres atque inclyta poſtquam
Hinc atque hinc collecta loco conuenit in vno
Concio, cœpti ipſe ingentis non futilis auctor
Conſtantinus adeſt: non ille ſatellite multo
Terribilis, non ille armis metuendus & enſe:
Non toruus vultu, ſed tantum ſimplice cultu
Conſpicuus, fidis que aliquot comitatus amicis
Ingreditur, non tam ſublimibus alta columnis,
Non tam auro gemmisque aut Indo ſplendida luxu
Limina, quam tali multum veneranda Senatu
Ingreditur, faciles que oculos fert omnia circum:
Et ſolio tandem medius conſedit in aureo.
Atque ibi facundo dum cunctis explicat ore,
Quæ cauſa, aut quæ res pro tempore ſuaſerit illud
Cogere Concilium, quantæ ſibi ſingula curæ
Sint, quæ Chriſte tuum poſſent extendere regnum
Oſtenditque petitque adeo, quando optima rebus
Hæc dubiis medicina foret, ardentibus omnes
Numinis æterni votis ſine fine petendo
Auxilium, controuerſo de dogmate certo
Conſtituant: & quando ipſum, quocunque mederi
Afflictis poßit rebus tentare viderent,
Vnanimes itidem partes explere ſtuderent
Quiſque ſuas: Chriſto vt paßim ſua gloria conſtet.
Atque ait: Hæc ſumma eſt votorum tota meorum,
Dogmatis vnanimes, & conſentanea veri
Copula nos nectat: Deus hæc incœpta ſecundet,
Cui ſoli veros paßim inſtauramus honores:
Vt videant homines cœleſtis libera regni
Incrementa, & magno Eccleſia floreat auctu.
Quantis nos odiis ille immaniſsimus hoſtis
Oppugnet: quantis hoc egerit hactenus vnum
Viribus, vt ſacros corrupto dogmate cœtus
Turbaret, Chriſto cunctos arcere laborans,
Omnia nota ſatis, neque noſtræ vocis eget res.
Huic ego diuinam Chriſti defendere laudem
Conatus vitamque meam, ſtudiumque laboresque
Oppoſui, te ſumme Pater, te ſcilicet vno
Confiſus, propter te perdere cuncta paratus,
Aut tibi cuncta vni dextra aſſerturus & armis.
Nunc nos diuerſa (quis non videt?) impius ille
Aggreditur ratione, malum dum dogmata fraudes
Inuehit in ſincera: animos quibus occupet, atque
Correptos triſti ſecum demergat Auerno.
At vos, quos charo paſtor ſupremus ouili
Cuſtodes dedit eße, & quos huic pabula Chriſtus
Mandauit monſtrare ſalubria, vos modo poſcit
Tempus, veſtra operæ, veſtri nunc hæc ſtudij & res.
Proinde adhibete animos, ne verbi nobile donum
Arbiter obſcuret nigri ſæuiſsimus Orci.
Biblia ſunt vobis: ſunt ſcripta Prophetica vobis,
Sunt & Apoſtolicis ſignata volumina verbis.
Scilicet his pater ipſe deûm ſe lumine largo
Conſpicuum dedit, & quod de ſe ſcire neceſſe eſt
Humanas mentes, totum hac in parte recluſit.
Et ratio ipſa adeo doctrinæ eſt omnibus vna
Temporibus, pariterque eadem ſunt ante profeßi
Cum proauis vates ſancti, duodenaque turba.
Hæc ſunt certa, ſuo hæc vis ordine nulla mouebit.
Illorum ad normam doctrinæ tradita quæque
Exigere & ſacros rectum eſt inquirere fontes,
Nec fas eſt cuiquam norma diſcedere ab illa
Dogmate diuerſo: quoniam hic ſeque & bona cuncta
Exhibuit pater, & manifeſta in luce retexit.
Quare agite, ex animis nunc, ô nunc pellite veſtris
His quodcunque poteſt cœptis obſiſtere, ceßet
Certandi ſtudium: contentio vana faceßat,
Iurgia ſint iraque procul, perquirite iuſto
Veracis cuncti rem totam examine lancis:
Neu ſinite incaſſum veſtros cecidiſſe labores.
Nimirum felix mihi terque quaterque videbor
Tum demum, cum vos animis concordibus vno
Æternæ aſpiciam Sophiæ coaleſcere nexu.
Hæc & plura illos multa grauitate monebat,
Ipſe etiam quærentum inter media agmina totos
Continuare dies: ipſe aurem intendere cunctis
Attentam, ſtudioque exquirere cuncta ſagaci,
Libera quin etiam cunctis hic ora iubebat
Concedi, & quæcunque animo ſententia cuique
Sediſſet, liquido, nullo impediente, volebat
Proferri: veri quando indagatio linguas
Neutiquam vinctas, ſed libera poſceret ora.
Nunc tamen eſt aliquis, cuius veſania & excors
Impietas prohibere audet, ne dogmata quiſquam
Excutiat, mundo quæ dudum obtruſerat omni
Impia barbaries huius, qui regna ſupremi
Æternique Dei furto labefactat & arte.
Qui ſupra reges ſe tollit & omnia mundi
Imperia, & faſtu tumidus late omnia complet
Barbarico: atque illos audax ſibi poſcit honores,
Quos homini ſperare nefas celſoque ſuperbus
In ſolio ſuperum dicit conuitia regi.
Non erat hoc animi tibi Conſtantine, nec vnquam
Te prohibente fuit cuiquam non libera fandi
Copia, dum verax prolata explorat amuſsis,
Et trutinæ iuſto doctrinam examine penſat
Concio ſanctorum non illaudata virorum.
Non præiudicio damnauit acerbior vlla
Alterius cauſam partis, non pronior ille
Alterius viſus, iuſtoque fauentior vnquam
Addidit iniuſte vires & robora cauſæ.
At cum legitimo tandem res fine fuiſſet
Clauſa, atque hanc normam, quam cœlitibus dedit ipſe
Æterni interpres, & imago æterna Parentis,
Omnia diſcuſſa: & cunctis iam cognitus eßet
Martigeræ furor, & rabies manifeſta cohortis:
Non tunc illi animus, non tunc conſtantia iuſta,
Laudatus non tunc deerat rigor, ilicet ille
Conuictos, & adhuc firmata mente fouentes
Erroris commenta ſui non munere tantum
Priuauit, ſed & extorres ignota coëgit

Digitized by Google

Exilia & terras alio ſub ſole iacentes
Quærere, nec cœtu ſe permiſcere piorum.
Vt reliquos fidei mox conſentanea iunxit
Formula, multorum quæ poſt quoque ſuſtulit vna
Materia errorum, & dubitantia pectora ſæpe
Expediit, dum Chriſtum hominem probat eſſe Deúmque
Veráque Theſeo monſtrat compendia filo.
Exin ſe cuncti perfectis rebus ad vrbem
Quiſque ſuam referunt, quos ille hortatibus omnes
Mitibus appellans, animis concordibus vnam
Doctrinæ vocem mundo inculcare iubebat:
Inque propaganda doctrinæ voce laborem,
Et ſtudium acre Deo vigilanti mente probare.
Tum vero infirmos omni ratione iuuando
Allicere ad Chriſtum, pro re, pro tempore cunctis
Conſulere, atque omnes ſanandi quærere cauſas.
Sicut qui medicum tractat cum laude laborem,
Pharmaca debilibus, ſi quando ſalubria miſcet,
Diuerſis diuerſa adhibet medicamina: non hic
Ingratis ſemper ſuccis medicantia miſcet
Pocula, non aloes lignum, aut abſynthia ſemper
Triſtia præbebit, non ſcilicet omnibus ille
Ingratum terra Colocynthide temperat hauſtum.
Eſt etiam ſuaui laticem cum nectare prudens
Inficit, & condit fragranti cætera melle.
Non aliter Chriſto quoſdam eſſe adiungere rectum
Mitibus alloquiis & commoditate ferebat,
Quos tamen infirma dociles cum mente viderent:
Vt tandem ipſi etiam victi bonitate piorum,
Conſilia in melius referant, Chriſtúmque ſequantur.
Hinc petit, vt precibus votiſque ardentibus omnes
Commendare velint ſuperum ſua regna parenti.
Quando tot inſidias videant, tot furta per orbem,
Monſtráque non leuiter ſanctis obſtantia cœptis.
Ille viam monſtret, rem prouidus ille gubernet:
Vímque dolóſque premat, quos paßim immunda malorum
Agmina ſpirituum miſcent. Hinc munera cunctis
Diſtribui non parua iubet, prout quenque decebat,
Nemo adeo tanto numero indonatus abibat:
Neglectus nemo eſt, ædes ſed iußit vbique
Templáque Chriſtianis refici, furioſa priorum
Impietas regum quæ paßim euerterat, & mox
Munificus largos tribuit ſuper omnia ſumtus
His, rude qui poſſent vulgus formare docendo.
Felix ô nimium felix clarißime princeps:
Tantorum felix operum, digniſſima fama
AEterna & nullis intermoriente diebus.
Parcere ſubiectis & debellare ſuperbos,
Heroæ virtutis opus, ſed gloria maior
AEternum Chriſti in terris extendere regnum,
Dogmatáque inuicto diuina labore tueri.
Hoc decus eſt tanti, quanti non omnia mundi
Totius ornamenta forent, ſi congerat vno
Illa loco ſeu fors, ſeu quis deus. hinc tibi maius
Enatum decus eſt, quam quod capitolia curru
Tarpeiasque arces aurato inuectus ab omni
Laudatus populo parta de pace fuiſti,
Terribiles Scythicæ ducens feritatis alumnos,
Ante tuos victor currus, Dacumque Getamque.
Nam quod Threicios populatus Sarmata tractus
Te victore cadit, mutatoreſque domorum
Gotthoſque Dacoſque truces dare terga coëgit
Militiæ labor ille tuæ: quod fæta triumphis
Innumerabilibus tibi laurea contigit, & quod
Naufragio triſti conuulſum colligis vnus
Imperium, & laceræ reficis tabulata carinæ:
Sunt hæc magna quidem, ſed enim communia tecum
Conſtantine hæc ſunt multis, neque gloria ſumma
Hinc tibi, ſed vita tantum quæ clauditur iſta
Prouenit, maior longe tibi naſcitur inde
Verarum ſeries laudum, tua prouida cura
Numinis æterni cultum quod iuuit, & almum
Aſſeruit fidei decus, & venerabile donum,
Repreßitque nefas, neque vero hoc almus Olympi
Neglexit Rector, per bis tria luſtra quietum
Imperium tibi concedens, natisque paterni
Inconcuſſa itidem tradens inſignia regni.
At qui Chriſtum auſi verbis lacerare vel armis,
Infelix miſerumque genus natoſque nepoteſque
Exitio ſecum æterno implicuere cadentes.
Felix ô nimium felix clarißime princeps.
Vt vero canos frigeſcentemque ſenectam
Attigit, ab veris labes mala laudibus hæſit.
Quando illum, cuius toties deprenſa fuere
In ſuperos ſuperumque ipſum conuicia regem,
Exilio reuocat ſiue illud pacis & ocij,
Tunc ipſi ſubiecit amor, ſiue altera cauſa,
Siue oblita ſui ſenio fuit inclyta virtus
Principis eximij, ſiue hæc tum cuncta peregit
Occultæ ſtudium ſectæ, quo tempore Cæſar
Decubuit, morbo fractus, fractuſque ſenecta,
Vt potius reor, & potius fas credere duco:
Tunc igitur toties iam condemnatus Arius
Rurſus ab exilio Byzantij ad mœnia venit,
Auxilio ſociæ occulto ſtudiiſque cateruæ
Subnixus: ſtimulis iamque exagitata ſiniſtris
Præcipuos illi ſpondebat factio honores.
Indoluit ſenior, quem non pietatis egentem
Non animi, non virtutis pia concio ſummum
Sacrorum & verbi cuſtodem hac vrbe fouebat.
Oppoſuit ſeſe ille viris, neque velle ferebat,
Cœtibus adiungi ſanctis, quem tota piorum
Concio ceu peſtem dudum auerſata fuiſſet,
Nuncque etiam damnet ſontem, ſic ille bidentum
Sollicitus cuſtos cum toruum & acerba tuentem
Sentit adeſſe lupum, clamorem protinus edit,
Prædonem contra dirum, dum fida canum vis
Aßiliens, hoſtem toto petat improba campo.
At magis atque magis ſtimulis agitata ſiniſtris,
Factio pergebat cœptis inſtare nefandis,
Cæſaris Imperiis illuc iuſſuque vocatum
Eſſe virum memorans, ſacris qui ibi præſit & aris.
Auſi quinetiam voces iactare ſuperbas,
Inuito ſene inuitis etiam omnibus, illic
Hunc vnum templis ſacris hunc præfore & aris.
At pius & Chriſti obſeruans ſuper omnia Præſul
Obſtitit vſque animo, & ne cœpta nocentia dirus

Digitized by Google

Perficeret furor, & ſacrum infeſtaret ouile
Horribili contage lues damnanda, ſupremum
(Quando opis humanæ nil iam ſupereſſe videbat)
Sollicitare patrem precibus, prohiberet ab illa
Cætum labe ſuum, vim frangeret inſidiasque,
Aut ſeſe ad requiem potius finemque laborum,
Corporis exutum vinclis, dimitteret, antè
Quam cætum inficeret contagio fœda ſuorum.
O quos hic gemitus, ô quæ ſuſpiria ab imo
Pectore tum dedit, ô quanto eſt ardore precatus.
Omnem adeo exegit ſomni ſine munere noctem,
Cum veniente die ſua perfecturus Arius
Cœpta, palam populo ſeſe oſtentare volebat.
Non tulit omnipotens genitor, miſeratus ab alto
Conatus, totaque ſenex quæ nocte precatus
Ante Deum fuerat, rectis ea vota feruntur
Paſſibus, & cæli nubes & ſydera tranant.
Mane erat, & magna iamiam ſe mole ferebat
Ille furens faſtu, tantorum & cauſa malorum:
Atque illum templo ſubiturum haud parua caterua
Pone ſequebatur gradientem & multa minantem.
Ecce autem ſubitum atque omni mirabile ſeclo
Euenit monſtrum, tota dolor ortus in aluo,
Quærere ſeceſſus iubet, & ſe auertere cætu.
Hic illum (auditis ſi quicquam credimus) ingens
Occupat attonitum terror, formidine tacta
Mens ſtupet, & ſcelerum intuitu, culpæque nocentis
Contrahitur, miſeramque animam vis ſtrangulat intus
Mortifera, atque illum conſtringit & vrget inhærẽs,
Ilia rumpuntur poſt hæc: mox exta latebras
Proijcit in fœdas furiisque vocantibus atris,
Indignantem animam triſti cum murmure fundit.
Hoc fine ille miſer Libycæ telluris alumnus
In terris vitam clauſit, dum bella mouebat
Impia, Chriſto adimens diuinæ ſtirpis honorem.
Vos ô quos illi ſimiles videt auricomus Sol,
Queis idem furor eſt eademque inſania, Chriſto
Aduerſos vos ferre Deo: quique vſque peroſi
Accenſam verbi lucem, immortale ſonantis
Auxilium mundo, varias exquiritis artes
Nequicquam ſuperos contra, reſipiſcite tandem
Si pote, & in melius mutatos vertite curſus.
Neu dubitate Deum memorem fandi atque nefandi.
Fraus vnde exorta eſt, in eum plerunque redundat,
Et quanquam lentis ad pœnam paſſibus iræ
Procedunt ſuperûm, grauitas tamen omnia penſat
Supplicij, mora quæ pridem diuturna neglexit.
Tu quoque qui laceras lingua petulante Mohemum
Chemnicium, & reliquos adeo, quæ plurima turba eſt,
Seu te decepta mentis malus impulit error,
Quo tua te primis Hiſpania tinxit ab annis.
Ancilla Auſonij dum mauult eſſe Baalis,
Quam Chriſti populus: ſiue hoc fiducia ſuaſit
Ingenij, ſeu ſpes magnorum hortatur honorum
Ponere reſpectum veri, & mendacia fuco
Pingere, ſiue aliud cauſæ eſt tibi: Tu quoque tandem
O tandem leue ſtudium hoc ô exue mentis.
Aſpice deformes obitus immanis Arij:
Aſpice quæ noſtro contingunt plurima ſeclo:
Aſpice mugitus Latomi ſub morte fatentis
Exoſam ob verbi lucem ſe iudicis alti
Horrendo iuſſu morientem ad triſtia mitti
Tartara, perpetuis luat vt facta impia pœnis,
Triſtiaque æternùm furiarum verbera ploret.
Nec vero vt veſter vita emigrauerit olim
Hoſmeiſterus & huic ſimiles, deuota perenni
Exitio capita, te poſſe latere putandum eſt,
Vtque alij ſimiles, manet, æternumque manebit
Accenſum mundo lumen: quantumlibet illud
Oppugnet vafra ſtygij Cacodæmonis arte.
Turba furens vndis, ferro, face, voce, libriſque,
Et veniet tandem illa dies, qua quenque ſequentur
Præmia pro factis, mundi ſub iudice magno.
Tum meliora piis verſa vice currere fata
Incipient: dextra lachrymas tunc ipſe ſuorum
Deterget pater, & mundi ludibria deinceps
Paſſuros nunquam mundo meliore fouebit
AEternum. verſa tum flebit barbara ſorte
Impietas, tunc in fletus hæc gaudia abibunt,
Omnia tunc in lucem, antehac celata, ferentur,
Tuque adeo quondam regnata tricorpore tellus
Geryone, ac grauiore tyrannide nunc quoque preſſa
Geryonis Latij: quem fanda nefanda patrantem
Alcides pridem inuictis Germanicus armis
Inſtigante Deo, cæleſti numine plenus
Eliſit, cæcumque orbi ſcelus omne retexit,
Maximus ille animi geſtorum maximus ille
Martinus (quid vane fremis, quid ringere liuor,
Maximus ille tamen) quo ſeſe Saxonis ora
Iactitat, & iactabit in æuum nobilis omne:
Tu tellus Hiſpana, inquam, nunc aſpice demum
Exortam mundo lucem: & Tirynthius vt te
Barbarico eripuit faſtu paſtoris Iberi:
Sic & nunc vobis aliquando petentibus ætas
Auxilium ferat & furiis tandem eximat huius
Qui regnum Europæ atque Aſiæ Lybiæque calentis,
Sperabat, captasque impune hinc inde per vrbes
Ibat ouans, & diuino gaudebat honore
Ius regum & claues alti geſtabat Olympi.
Hoc me nunc vobis Pietas iubet alma precari:
Hoc vobis donet cupientibus aſtripotens rex.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

IN EXAMEN PRIMAE PARTIS DECRETORVM CONCILII TRIDENTINI.

PRAEFATIO.

TErtius iam annus eſt, cum præcipua capita doctrinæ Ieſuitarum, ex quadam ipſorum cenſura annotata, Lectoribus tanquam in breui tabella inſpicienda propoſui, hoc conſilio, vt ſecta illa, quę nuper admodum in perniciem Eccleſiarũ, quæ purã Euangelii doctrinam amplectuntur, à Pontifice Romano creata eſſe ſcribitur, nota redderetur noſtris Eccleſiis non de nomine, nec ex veſtitu tantum, ſed ſicut Chriſtus Iohannis decimo, verum paſtorem ab alieno diſcernendum docet, ex voce doctrinæ, qualis illa ſit quam profiteantur & circumferant. Et ſine longiori explicatione, nuda tantum capita recitaui, vt præberem occaſionem, vt ipſi plenius ſe explicarent. Sed ex tota illa factione, ſeu conſpiratione, quam ſocietatem ipſi vocant, nullus hactenus in arenam illam deſcendere voluit: quibus vero de cauſis certamen illud tam pertinaciter declinarint, homines non prorſus ſtupidi facile diuinare poſſunt. Ne tamen quod vitio verti poſſet, omnino tacerent, conducticium quendam emiſſarium, miſellum ſane Ecebolum, Ioannem Alberum ex ſchola Ingolſtadienſi extruſerunt, qui perſonatus, fabulam illam Germanico ſcripto, tanquam in ſcena tam ridicule egit, vt vix ingreſſus protaſin, cum à longinquo ſpectaret fabulæ epitaſin, abiecta perſona ex theatro ſe proriperet, facta prius ſpectatoribus ſpe, ſubſecuturum mox alium comœdum, qui reliquas fabulæ partes, ſi non felicius, ſplendidius ſaltem pertexeret. Tandem ex Synodo Tridentina orator magniloquus, Ieſuitarum fabulam acturus prodiit, Iacobus Payua, Andradius Luſitanus, qui in Epiſtola nuncupatoria illos, quorum autoritas in Concilio Tridentino præcipua fuit, ſibi hortatores fuiſſe narrat, vt libellum meum de Ieſuitarum Theologia profligandum ſuſciperet, eõ quod multorum ſermone intellexiſſent Patres, nõ ſine applauſu & gratulatione noſtrorum, illas meas chartas exceptas fuiſſe. Ita ille. Ego vero inde colligo, non tam Ieſuitarum rationem habitam fuiſſe à Patribus Concilii, quam quod per Andradium, tanquam idoneum Concilii interpretem, voluerint explicationes decretorum ſuorum inter homines ſpargere, id quod etiam titulus orthodoxarum explicationum de controuerſis religionis capitibus non obſcure indicare videtur. Non igitur cum Ieſuitis, qui certamen pertinaciter defugiunt, ſed cum argumento Andradii mihi iam res erit. Cum enim duo in libello meo propoſuiſſem, de origine & Theologia Ieſuitarum, Ingolſtadienſis quidam Procurator Ioannes Alberus, multa conabatur mitigare, & aliter interpretari in Ieſuitarum Theologia. Sed Andradius illam totam, & totaliter talis qualis eſt, non tantum ſartam tectam conſeruare conatur: ſed ne inferior ipſis videretur, non contemnendo maioris imprudentiæ cumulo illam amplificat, additis paradoxis multo tetrioribus, vt ſane Ieſuitarum cauſæ, in toto orbe habitabili, patronus magis idoneus exquiri non potuiſſet quam Andradius. Maneat igitur Ieſuitarum Theologia talis qualis eſt, donec ipſi eam auctam & recognitam rurſus extrudant.

De prima vero origine, inſtitutione & antiquitate ſectæ Ieſuitarum, ſiue forſan creationem ipſi vocari malint, quædam quæ ex Andradii narratione didici, hoc loco adiiciam, vt Ieſuitas, priuſquam tractationem alterius argumenti ingrediar, placatos & propitios bona cum gratia à me dimittam, ſi forſan, quod de ipſorum ſanctitate ſuſpicari non decet, antea offenſi fuiſſent. Et vtile eſt, veram narrationem de conſilio inſtitutionis huius Pontificiæ fœturæ extare & notam eſſe. Ego quidem fateor, me hactenus nihil certi potuiſſe ex Scriptoribus noſtri temporis agnoſcere, & ad cognitionem rei admodum recentis, antiquitatis monumenta nihil conferunt. Illorum igitur quas habere potui annotationes ſecutus ſum, ſed audio, iam inter tot & tam varia examina ordinũ & religionum Eccleſiæ Pontificiæ commiſſam eſſe confuſionem Theatinorũ, quià Paulo IIII. originem haben, & Ieſuitarum, quorum fœtura alios habet autores. Vt igitur error iſte, per ſatisfactionem fiat venialis, narrationem de origine & ratione inſtitutionis Ieſuitarum, ex grãdiloquis Andradii progymnaſmatis, ſimpliciter & breuiter hoc loco repetam. Miles quidam Ignatius Loyola, in obſidione arcis Pompeiopolitanæ, altero crure bombardæ ictu læſo, in altero grauiſſimo vulnere accepto, poſtea domo, patria, & quas habebat facultatibus deſertis, nouam inire vitæ auſteritatem & humilitatem conſtituit. Quia vero ad illã vitæ rationem, quam inire cogitabat, literarum cognitionem plurimum conducere intelligebat, Lutetiam Pariſiorum ſe contulit, vbi per decem annos in ſtudiis verſatus, decem nouæ ſuæ religionis ſocios ſibi aſciuit. Exacto vero decennio, cum nouis recentis ſuæ religionis ſodalibus rediit in Hiſpaniam, anno Domini 1536.

Ieſuitarũ origo.

Poſtea anno 1537. venerunt Romam, vt à Pontifice Romano facultatem impetrarent, ſacræ Hieroſolymæ loca peragrandi. Sed cum Turcicum cum Venetis bellum illud initium intercepiſſet, mutato conſilio conſtituerunt, ad docendas Eccleſias vitæ ſuæ inſtitutum conuertere. Venetiis igitur à legato Pontificio, ſeptem ex illis ſacris initiati ſunt, accepta facultate, vt libere vbique plebem docere, ſecretas peccatorum confeſſiones audire, & Sacramenta adminiſtrare poſſent.

Anno 1540. intercedente Cardinali Contareno, à Paulo III. petierunt, vt vitę illud inſtitutum Pontificia autoritate confirmaret. Qui addita hac cautione, illud ratum habuit, ne plures quam 60. viri, ad eam ſocietatem aſcriberentur. Sed cum poſtea animaduerterent, illã vitę rationem, ad reſtituendã & reſarciendam nutantem & labaſcentem Pontificiam Eccleſiam, præ cæteris ordinibus maxime idoneam eſſe, 15 3. anno decreuit, ne vllis vel locorum terminis, vel perſonarum numero, ſocietaſ

hæc nomine Ieſu inſignita, circumſcriberetur. Rationem vero inſtitutionis hanc de ſcripto recitat Andradius: Quicunq. in ſocietate noſtra vult militare, & ſoli Domino, atq. Romano Pontifici, eius in terris vicario ſeruire, poſt ſolenne perpetuæ caſtitatis votum, proponat ſibi in animo, ſe partem eſſe ſocietatis, ad hoc potiſſimum inſtitutæ, vt ad fidei propagationem, per publicas prædicationes, & nominatim per puerorum ac rudium in Chriſtianiſmo inſtitutionem, ac fidelium in confeſſionibus audiendis conſolationem præcipue intendat, &c.

Sub idem tempus Ignatius ille conſiderans Germaniam, quæ à Pontificia ſede deſciuerat, non aliter poſſe ſub iugum Pontificium retrahi, quam per cōcionatores ad hoc idoneos, aliquos igitur ex ſuis ſodalibus in Germaniā emiſit. Qui cum facto periculo oſtendiſſent, ſe Eccleſiis Germaniæ ſua hypocriſi plus nocere, ſeu poſſe, ſeu velle, quā reliquas omnes factitias Monachorū religiones, Ioannes Moronius Cardinalis, qui in proxima Tridētina Synodo legatus fuit Pontificis, & Concilii præſes, cōſilium communicauit cum Ignatio, quanto vſui eſſe poſſet Eccleſiæ pontificiæ, ſi Romæ ampliſſimum Collegium conſtrueretur, in quo maxima Germanorum adoleſcentū multitudo, in bonis literis & religione, ſumptibus Pontificis inſtitueretur, vt tādem in patriā redeuntes, collapſam & conculcatam Pontificiam religionem, ibi inſtaurare aliqua ex parte poſſent. Et illud opus aggreſſi ſunt Ieſuitæ, anno Domini 1553. extructo tali Collegio Romæ, non procul à Ieſuitarū Collegio. Illos vero adoleſcentes, narrat Andradius aſſumi in illud Collegiū, non vt cooptentur tandem in ordinē Ieſuitarum, ſed ait, Ieſuitas tantū alendi illos, moderandi & inſtituendi curā gerere, & ad hunc laborem ſuſcipiēdum, ſolū ſalutis Germanię deſiderio fuiſſe incitatos, vt ſcilicet per iſtos emiſſarios Germania ad gremiū, vel ſi hoc nimiū eſt, ad oſcula pedū Romani Pōtificis paulatim reduceretur. De hac Ieſuitarū techna, Andradius tā bene ſibi ſuiſque ominatur, quod inquit: Non dubito, quin horum adoleſcentium opera & diligentia Germania præreptam ſibi fidei (ſcilicet Pontificiæ) lucē aliquando recuperet, &c.

Ioannes Moronius.

Collegium à Ieſuitis Romæ inſtitutum, anno 1553.

Et hoc eſt quod in libello meo antea dixerā, ſectam Ieſuitarū potiſſimum in perniciem Eccleſiarum Germaniæ creatā eſſe. Id verò Ioannes Alberus Ingolſtadienſis per inficiationē fortiter conabatur amoliri. Sed gratias agimus Andradio, qui totam rationē inſtitutionis huius ſectæ ſimpliciter & plane, ſine diſſimulatione nobis expoſuit, vt iam nō opus ſit, vel ex rumoribus, vel ex coniecturis diuinare, quo conſilio Romana ſedes nouam hanc fœturam poſtremis hiſce mundi temporibus, orbi obtruſerit. Hanc igitur narrationem, exordio huius ſcripti inſerere volui, vt Ieſuitas aliqua cum gratia à me dimitterem. In hac enim reſponſione nō conſtitui cum ipſis qui in publicum prodire verentur agere, ſed cum Andradii argumento mihi res erit. Cum enim hactenus variis artificiis rem ſuam tentarint & egerint Pontificii, iam poſt emiſſa ex Tridento anathematum fulmina, ſubmiſerunt hominem, in quo grande & picturatum genus dicendi cum acerba & ſuperba maledicentia, ex æquo certaret, ſi hoc forſan ratione, Germanorū ſimplicitas poſſet, vel faſcinari, vel Panico terrore, ab agnita verbi diuini veritate proturbari. Video enim Andradiū, cum in exordiis altiſſime repetitis & in argumentationibus cum ſupercilio propoſitis, neſcio quid parturire putetur, nihil tamen aliud præſtare, quam quod reliquorum, qui hactenus Pontificiæ turpitudinis patroni fuerunt, fumus iamdudū luce Scripturę diſcuſſos, acerba ſua & ſuperciliosè arroganti grandiloquentia, venditare nequicquam ſat agit. Inter legendum enim, ſubinde veniebat in mentem, id quod Irenæus inquit: Inflatus cum ſupercilio incedit, gallinacei elationem habens. Et quod Poeta canit:

Andradij ſcriptio qualis.

Quid feret hic tanto dignum promiſſor hiatu?
Proiicit ampullas & ſeſquipedalia verba, &c.

Multas autem & graues habui cauſas, quod volui reſponſionem aliquam Andradio opponere, cū ad hoc certamen tam ſuperbe, & quidem ſatis contumelioſe me prouocet. Accedit, quod in decem illis Andradii libris multa ita poſita ſunt, quod tractatio illorum non poteſt non vtiliter multa monere. Ne vero lectorem odioſa repetitione, & moleſta refutatione maledictorum Andradii inutiliter fatigarem, cogitaui reſponſionem potius de rebus ipſis inſtituēdam eſſe, vt ita aliquid vtilitatis ex illa cōcertatione ad Eccleſiam, Deo bene iuuante, redire poſſet. Et exiſtimo, materiam reſponſionis diuinitus mihi oblatam & monſtratam eſſe. Andradius enim præcipuam perſonam in deliberationibus Synodi Tridentinæ ſuſtinuit, & in ipſo Concilio libros ſuos aduerſus me conſcripſit, idq. hortatu & impulſu illorum, quorum conſilia, Patres Cōcilii, velut ex Apollinis Pythii, quod in fabulis eſt, oraculo edita complexi ſunt, hæc enim ſunt ipſius verba. Multa etiā in Decretis Concilii inuoluta, quæ inter legēdū vix aliquis ſuſpicari poſſet, ſatis craſſe explicat, ſicut ſuis locis monſtrabitur. Cū igitur eodem ferme tempore, maledicta Andradii, & decreta Concilii Tridentini accepiſſem: non dubitaui monſtratā mihi eſſe viā, quomodo inſtituenda eſſet reſponſio. Decreta enim Synodi, breuiter & nude propoſita ſunt, quæ vero fuerint deliberationes, ex quibus fundamentis & fontibus factæ deciſiones, quo artificio fabricata decreta, quem habeant ſenſum & finem, Andradii explicationes aliquo modo oſtendent. Is enim Tridenti perſtitit, quouſq. tandem Concilium perfectum & abſolutum fuit: & ibi in mediis Concilii actionibus, explicationes ſuas confecit. Et ſicut in ſeſſionibus ſub Pio IIII. omnibus deliberationibus, ſi non præfuit, at certe interfuit: ita ſine dubio, illa etiā, quæ in præcedentibus ſeſſionibus agitata fuerunt, explorata habuit. Si igitur Andradii explicationes ad decreta Concilii, & vtrumque ad regulam Scripturæ contulero & examinauero: ex illa tractatione conſtituetur & prodibit Examen Decretorum Concilii Tridentini, quod aliquo cum fructu Lectoris fieri poſſe arbitror. Atque hac ratione iudico, me commodiſſime ſimul aduerſario meo Andradio poſſe reſpondere, & maculas illas, quas maledictis ſuis, non tā meæ, quam Eccleſiarum noſtrarum veſti aſperſit, abſtergere & eluere. Quod ſi Lector viderit, me ſingula non eſſe perſecutum iuſta explicatione, meminerit, me examen tantum, ea occaſione, quam ab Andradio mihi datam eſſe dixi, inſtituiſſe. Nec indignetur Andradius, quod pleraque eius maledicta non iudicarim, digna eſſe reſponſione, cum de rebus ipſis potiſſimum inſtituta ſit hæc noſtra συζήτησις.

Cauſa oppoſitæ reſponſionis Andradio.

Andradius.

Ratio huius ſcripti.

Nolo autem hoc loco illa repetere, quæ hoc anno à noſtris editis publicis ſcriptis, toti orbi demōſtrata ſunt, propter quas cauſas Tridentinum Concilium

Digitized by Google

cilium non agnoſcant pro vero, legitimo, libero & Chriſtiano, ſed intra metas examinis orationem continebo. Et illa potiſſimum decreta examinanda proponam, quæ dogmata, de quibus hoc tempore controuertitur, complectuntur. Quæ enim de reformatione fabulantur, in fine ita ſubiiciunt Pontificis arbitrio, vt illa non ſerio: ſed, quod dicitur, pro forma tractata fuiſſe ſignificent.

Conciliorum autoritas. Eſt quidem Conciliorum ſaluberrima autoritas in Eccleſia, ſicut Auguſtinus recte inquit, ſi ſcilicet ſecundum regulam & normam ſacræ Scripturæ iudicent, & quando ſententiam ſuam ex certis & perſpicuis Scripturæ teſtimoniis probant, debet illis Eccleſia, tanquam voci cœleſti, ſumma cum reuerentia obedientiam. Tunc enim locum habet id, quod Chriſtus dicit: Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit. Sed nudus Concilii titulus exauditus, non debet nos ſtatim tanquam caput Gorgonis in ſaxa, truncos & ſtipites conuertere, vt quæuis decreta ſine examine, ſine inquiſitione & diiudicatione, temere amplectamur. Scriptura enim affirmat, eſſe quædam Concilia malignantium, Pſalm. 22. quædam vanitatis, Pſal. 26. quædam impiorum. Pſal. 1. quorum cathedram Ierem. cap. 15. ex Pſalmo vocat conceſſum לצים qui à ludificatoria interpretatione nomen habent, qualia fuerunt impiorum Pontificum & Sacerdotum Concilia, contra Michæam, Ieremiam, contra Chriſtum & Apoſtolos. Habemus autem ſeueriſſima mandata Dei, 1. Ioan. 4. Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, num ex Deo ſint, quoniam multi Pſeudoprophetæ exierunt in mundum.

1. Theſſal. 5. Omnia probate, & eius quod bonum fuerit, tenaces eſtote.

Matth. 7. Attendite à Pſeudoprophetis, &c.

Recte igitur fit, & ex mandato Dei neceſſario hoc faciendum eſt, vt decreta Conciliorum exigantur ad normam ſacræ Scripturæ, ſicut Hieronymi ſententia habet: *Hieronymus.* Spiritus ſancti doctrina eſt, quæ Canonicis literis prodita eſt, contra quam ſi quid ſtatuat Concilium, nefas duco. De re enim magna, & complectente ſalutem animarum agitur. Et tyrannis eſt vere Pontificia, poſtulare, vt ſine examine, ſine inquiſitione & diiudicatione, ſimpliciter aſſentiamur nudis decretis Concilii Tridentini, in quo idem fuit actor reus & iudex, in cuius exordio, Scriptura Canonica ex gradu ſuo proturbatur, ne ſola ſit regula & norma iudicii. *Ratio huius ſcripti.* Iactitant quidem Pontificii, legem Marciani Imperatoris C. de ſumma Trinitate & fide Catholica: *Lex Marciani.* Ne quis in Synodo ſemel iudicata & recte diſpoſita, diſputando reuoluat, tumultus aut perfidiæ occaſionẽ inde quærẽs: ſed religioſiſſimus Imperator nullo modo voluit infinitam licentiam quiduis, extra, præter & contra verbum Dei fingendi & ſtatuendi, Conciliis concedere. Nec libertatem iudicandi, & diligentiam omnia probandi, à Deo Eccleſiæ conceſſam & mãdatam, ſuo decreto voluiſſe abrogare & tollere, putandus eſt. Dicit enim, quę recte diſpoſita ſunt, non eſſe diſputationibus reuoluenda. Et in Actis Concilii Chalcedonenſis, vbi integrum Martiani decretum ponitur, hæc extant eius verba: Ceſſet iam prophana contentio, quiſquis enim poſt veritatem repertam aliquid vlterius diſcutit, mendacium quærit. Inter nos vero ardua illa quæſtio controuertitur: An ea quæ in Synodo Tridentina iudicata ſunt, recte ſint diſpoſita? An de controuerſiis horum temporum veritas ibi ſit reperta? Et his diſputationibus non quærimus tumultus, aut perfidiæ occaſionem, quod Imperator Martianus recte prohibuit, ſed ſine ſeditione, ſine armis, ſola voce doctrinæ, iuxta normam Scripturę diuinitus patefactæ inquirimus, ne à vera viuifica fide, quam Auguſtinus ex Scripturis Canonicis cõceptam eſſe dicit, prætextu Synodi ad perfidiam traditionũ humanarum abducamur. *Fides Scriptura concepta* [...] Hanc inquiſitionem voce diuina Eccleſiæ conceſſam & mandatam, nulla creatura, vel debet vel poteſt inhibere, aut damnare. Et ſi aduerſarius meus Andradius, qua eſt ſuperbia & acerbitate, hoc ipſum inſtitutum examinandi decreta Synodi Tridentinę damnauerit: ipſo facto oſtendet, quam intolerabili tyrannide Eccleſiam premere, & fidei dominari conentur Pontificii. Si concilium Tridẽtinum decreta ſua recte diſpoſuit, ſi veritas ibi reperta eſt, non timebit ſibi ab inquiſitione, quę ex Scriptura inſtituitur, nec ægre illam feret. Veritas enim non fugit lucem, & eloquia Domini munda ſunt, quæ non verentur igne examinari, & vel ſeptuplum probari. Pſal. 12. Tertullianus in Apologetico eleganter dicit: Lex quæ probari ſe non vult, merito ſuſpecta eſt, & ſi non diſcuſſa & probata dominetur, improba eſt, cum nulla lex ſibi ſoli conſcientiam ſuę iuſtitię debeat, ſed eis à quibus obſequium exſpectat. Quãto vero magis de Conciliorum decretis, in cauſis fidei hoc verum eſt? *Con*[...] Vetera Concilia non nuda tantum decreta, tanquam dictatoria & αὐτόματα Eccleſiis obtruſerunt, ſed editis integris actionibus & iuſtis diſputationibus, ſimul oſtenderunt, ex quibus fontibus & fundamentis falſa damnaſſent, & vera confirmaſſent: vt diiudicatio Eccleſię eſſet facilior & manifeſtior, ſed Tridentini Areopagitę nuda tãtũ decreta, ſine rationibus, prętoria autoritate orbi Chriſtiano promulgant, & mox contradicentibus, imo ſaltem inquirentibus, ferrum & flammam propoſituri videntur. Hęc ſcilicet eſt compendiaria illa ratio, quam Canoniſtę ſequuntur, vt Pontifex Romanus habeat voluntatem pro ratione in his quę vult.

Sed petimus dari nobis, vel ab inuitis, veniam, vt libertate voce diuina nobis conceſſa vtamur, ne cuiuis ſpiritui credamus, ſed omnia probemus, ipſis viciſſim liberum eſt, vt in noſtra, non ſicut conſueuerunt, epicherematis ex carnificum officinis, iuxta Hieronymi dictum petitis, ſed argumentis & teſtimoniis Scripturę inquirant. *Hieronymus.* Quod ſi factum fuerit, ſpero fore, vt hac ratione multa myſteria ex deliberationibus Synodi Tridentinę in lucem ab aduerſariis educantur, niſi forſan pro ratione myſteriorum occultandi, & ſilentio tegenda iudicabuntur, iuxta dictum: Qui male agit, odit lucem. Sed ad rem ipſam accedemus. Supra autem, quę ſit inſtituti noſtri ratio ſignificatum eſt. Ad dogmatica igitur properantes, reliqua preambula pręteribimus: niſi quod velim Lectorem obiter huius admonitum, vt conſideret, qualia fuerint principia Tridentinę Synodi.

Pontifex Paulus III. in bulla indictionis, nundinationem indulgentiarum, titulo plenarię remiſſionis peccatorum, gratis pro ſua liberalitate propoſuit illis qui proceſſionib. interfuerint, qui eleemoſynã alicui pauperi elargiti fuerint, vel qui Dominicam orationem, cum ſalutatione Angelica quinquies recitauerint. Mox in ipſo ingreſſu Concilii in Litania, vbi ne vno quidem verbulo mentio fit interceſſionis Chriſti, pro vnico media-

Digitized by Google

tore Chriſto, omnes Angelos & Sanctos mediatores, patronos & interceſſores ſubſtituerunt. Subſecutus eſt Ambroſius Catharinus, qui in oratione in exordio Concilii habita, Chriſti matrem, ſociam eius appellat, quæ ſcilicet throno eius aſſideat, vt gratiam nobis impetret. Alius quidam in oratione ſua, voces Euangelicas, quæ ſoli filio Dei competunt, ad Romanum Pontificem ſcelerate detorquẽs exclamauit, Papa lux venit in mundum: vt ſcilicet nullum eſſet dubium, inter ipſa principia Synodi Tridentinæ, impleri id, quod Paulus vaticinatus eſt, 2. Theſſal. 2. hominem peccati, & filium perditionis, qui aduerſatur & extollitur ſupra omne quod dicitur Deus, ſedere in templo Dei, oſtendentem ſe, tanquam ſit Deus. Ex his principiis iudicari poteſt, qualis expectandus ſit progreſſus & exitus. Impoſſibile enim eſt iuxta vſitatum dictum: Quæ malo inchoata ſunt principio, bono finiri exitu.

Recitentur igitur decreta quartæ Seſſionis Concilii Tridentini.

PRIMVM DECRETVM QVARTAE Seſſionis, Quinto Aprilis celebrata, Concilij Tridentini, M. D. XLVI.

RECEPTIO ET NVMERATIO Librorum ſacrorum, veteris & noui Teſtamenti.

Sacroſancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu ſancto legitime congregata, præſidentibus in ea tribus Apoſtolicæ ſedis legatis, hoc ſibi ante omnia perpetuo proponens, vt ſublatis omnibus erroribus, puritas ipſa Euangelij in Eccleſia conſeruetur, quod promiſſum antè per Prophetas in Scripturis ſanctis, Dominus noſter Ieſus Chriſtus Dei filius, proprio ore primum promulgauit, deinde per ſuos Apoſtolos, tanquam fontem omnis ſalutaris veritatis & morum diſciplinæ omni creaturæ prædicari iuſſit, perſpiciensque hanc veritatem & diſciplinam contineri in libris ſcriptis, & ſine ſcripto traditionibus, quæ ex ipſius Chriſti ore ab Apoſtolis acceptæ, aut ab ipſis Apoſtolis Spiritu ſancto dictante, quaſi per manus traditæ ad nos vſque peruenerunt, orthodoxorum Patrum exempla ſecuta, omnes libros, tam veteris, quàm noui Teſtamenti (cum vtriuſque vnus Deus ſit autor) nec non traditiones illas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel ore tenus à Chriſto, vel à Spiritu ſancto dictatas, & continua ſucceſſione in Eccleſia catholica conſeruatas, pari pietatis affectu, ac reuerentia ſuſcipit ac veneratur. Sacrorum vero librorum indicem, huic decreto aſſcribendum cenſuit, ne cui dubitatio ſuboriri poſſit, quinam ſint, qui ab ipſa Synodo ſuſcipiantur. Sunt vero infrà ſcripti Teſtamenti veteris. Quinque libri Moyſi, ſcilicet Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Deinde Ioſue, Iudicum, Ruth. Quatuor Regum. Paralipomenon duo, Eſdræ duo, primus ſcilicet & ſecundus, qui dicitur Nehemias, Thobias, Iudith, Eſther, Iob, Pſalterium Dauidicum, centum quinquaginta Pſalmorum, Parabolæ Salomonis, Eccleſiaſtes, Canticum Canticorum, Sapientia, Eccleſiaſticus, Eſaias, Hieremias, Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim Prophetæ minores, ſcilicet Oſee, Iœl, Amos, Abdias, Ionas, Michæas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias, Duo Machabæorum, primus ſcilicet & ſecundus. Teſtamenti noui, Quatuor Euangelia, ſecundum Matthæum, Marcum, Lucam & Ioannem. Acta Apoſtolorum à Luca Euangeliſta conſcripta, quatuordecim Epiſtolæ beati Pauli Apoſtoli, ſcilicet ad Romanos, ad Corinthios duæ, ad Galatas, ad Epheſios, ad Philippenſes, ad Coloſſenſes, ad Theſſalonicenſes duæ, ad Timotheum duæ, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos. Petri Apoſtoli duæ, Ioannis Apoſtoli tres, Iacobi vna, vna Iudæ Apoſtoli, Apocalypſis Ioannis Apoſtoli.

Si quis autem libros ipſos integros, cum omnibus ſuis partibus, prout in Eccleſia catholica legi conſueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro ſacris & canonicis non ſuſceperit, & traditiones prædictas ſciens & prudens contempſerit, anathema ſit.

Omnes itaque intelligant, quo ordine & via ipſa Synodus poſt iactum fidei confeſſionis fundamentum, ſit progreſſura. Et quibus potiſſimum teſtimoniis ac præſidiis, in confirmandis dogmatibus, & inſtaurandis in Eccleſia moribus ſit vſura.

SECVNDVM DECRETVM QVARTA Seſſionis.

RECEPTIO VVLGATÆ EDITIONIS, & modus interpretandi & imprimendi ſacram Scripturam.

Inſuper eadem ſacroſancta Synodus conſiderans, non parum vtilitatis accedere poſſe Eccleſiæ Dei, ſi ex multis Latinis editionibus quæ circumferuntur ſacrorum librorum, quænam authentica habenda ſit, innoteſcat: ſtatuit & declarat, vt hæc ipſa vetus & vulgata editio, quæ longo tot ſeculorum vſu in Eccleſia ipſa probata eſt, in publicis lectionibus, diſputationibus, prædicationibus, aut expoſitionibus, pro authentica habeatur, & quod eam nemo reiicere quouis prætextu audeat vel præſumat.

CANON ALIVS.

Præterea ad coërcenda petulantia ingenia, decreuit, vt nemo ſuæ prudentiæ innixus, in rebus fidei & morum, ad ædificationem doctrinæ Chriſtianæ pertinentium, ſacram Scripturam ad ſuos ſenſus contorquens, aut contra eum ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta mater Eccleſia, cuius eſt iudicare de vero ſenſu & interpretatione ſanctarum Scripturarum, aut etiam contra vnanimem conſenſum Patrum, ipſam Scripturam ſacram interpretari audeat, etiam ſi huiuſmodi interpretationes, nullo vnquam tempore in lucem edendæ forent. Qui contra venerint, per ordinarios declarentur, & pœnis à iure ſtatutis puniantur.

EXAMEN.

Et res ipſa, & totius orbis Chriſtiani iuſtiſsimæ querelæ à multis annis clamitant, in Eccleſia Pontificia multum errorum in doctrinam, & varios abuſus in ritus Eccleſiaſticos irrepſiſſe. Multorum igitur votis ſæpe expetitum, & diu expectatum fuit verum, legitimum, liberum & Chriſtianum Concilium, in quo vera medicina his tantis malis adferretur, idq. ex Scriptura, quam Baſilius, in principium primi Pſalmi, à Spiritu ſancto conſcriptam eſſe ait, vt ſit communis medica animarum officina. *Scriptura. Baſilius.*

Et in prima Seſſione Pontifex per ſuos legatos ſignificauit, Tridenti apertam eſſe Synodum (ſicut ipſi loquuntur (quam ſibi hoc propoſitum habere fingunt, vt ſublatis omnibus erroribus, puritas ipſa Euangelii, in Eccleſia conſeruetur. Bona ſane ſunt verba.

Conſtituit autem Synodus in principio, quibus potiſſimum teſtimoniis & præſidiis, in extirpandis hæreſibus, & confirmandis dogmatibus vti velit, ut & hoc recte exemplo, & more purioris antiquitatis. Cuſanus enim de forma veterum vniuerſalium Synodorum, dicit morem fuiſſe, vt ſacra Euangelia ponerentur in medio Synodi, vt admonerentur, quibus præſidiis & armis contra errores, pro veritate dogmatum in conciliis pugnãdum eſſet. Quod in aliis etiam de religione diſputationibus ſolitum fieri, Auguſt. ſcribit Epiſt. 163. *Auguſtinus.*

Et nota eſt Conſtantini Magni memorabilis ſententia, qua ipſe Nicænam Synodum aperuit (ſicut nunc loquuntur Pontificii) Euangelici (inquit) libri ſunt, & Apoſtolici, antiquorumque Prophetarum oracula: quæ nos manifeſte inſtruunt, *Conſtantinus Magnus.*

quid

Digitized by Google

quid ſentiendum ſit de rebus diuinis. Suſcipiamus igitur ex ſermonibus diuinitus inſpiratis, quæſtionum ſolutionem.

Tridentina igitur Synodus, quibuſnam præſidiis in confirmandis dogmatibus conſtituit ſe vſuram? Num Spiritus ſancti doctrina, quæ literis Canonicis, ſicut Hieronymus inquit, prodita eſt?

Hieronymus. Traditiones.

Nequaquam, inquiunt, Scriptura ſola regula & norma erit noſtri iudicii, ſed primo Traditiones, quæ ſine ſcripto, tantum ex conſuetudine longi temporis probationem habent, pari pietatis affectu ac reuerentia, ſicut ipſam Scripturam, ſuſcipiendas & venerandas conſtituunt. Secundo, diſcrimen inter libros Scripturæ Canonicos & apocryphos, quod totius veræ & purioris antiquitatis teſtimonia habet, conuellunt, abrogant & tollunt, vt ad confirmationem Eccleſiaſticorum dogmatum, par & eadem ſit autoritas librorum Canonicorum & apocryphorum. Tertio, Quia in veteri verſione, ipſe ſenſus Scripturæ ſæpe non ſatis expreſſus, ſæpe etiam vitio deſcribentium deprauatus eſt, conſtituunt vulgatam illā editionem habendam pro authentica, ita vt nemo eam in diſputationibus & expoſitionibus, quouis prætextu, etiamſi ſcilicet oſtēdatur manifeſte diſcedere ab ipſis fontibus, audeat vel præſumat reiicere.

Scriptura libri quidam canonici, quidam apocryphi.

Bibliorum vetus verſio.

Quia vero hiſce etiam præſidiis non ſatis fidunt Tridētini Patres, adiungūt Quartum, quod eſt fortiſſimum [illegible] penes ſe ſcilicet eſſe ius & autoritatem authenticæ interpretationis Scripturarum: hoc eſt, ſicut Hoſius de expreſſo verbo Dei inquit: Si quis habeat interpretationē Romanæ Eccleſiæ, etiamſi non videat, quomodo cum textu vel conueniat, vel pugnet, habere tamen ipſiſſimum verbum Dei.

Exiſtimas igitur ne, optime Lector, Tridentinos Patres ex indictione terreni ſui Dei, Pontificis Romani, hoc propoſito cōueniſſe, vt ſi errores aliquos in ipſorum doctrina, in ritibus abuſus aliquos hærere ex verbo Dei oſtenſum fuerit, parati ſint hæc ad normā Scripturæ Canonicæ corrigere & emēdare. Nihil minus. Hæc ipſa enim quartæ Seſſionis decreta ſonorā coram toto mūdo edunt confeſſionē, Pontificios in ſua Eccleſia, multa imo plæraque talia habere, quæ Scripturæ Canonicæ teſtimoniis & præſidiis probare, cōfirmare & defendere nullo modo poſſunt. Ideo alia præſidia extra & præter Scripturā conquirunt, vt ſi teſtimoniis Scripturæ vrgeantur & oppugnētur, ne veritati cedere cogantur, ſed ad alia in hunc vſum diſpoſita præſidia, receptū & [illegible] qualiacunq. habere poſſint.

Scriptura. Ba[illegible].

Illa vero præſidia extra, præter, imo cōtra Scripturā, tot & tā varia opportunis locis ita collocarunt, diſpoſuerūt, vt manifeſte ſignificent, ſe hoc animo conueniſſe, non vt ad normā Scripturæ aliquid corrigant, ſed vt qualeſcunq. errores & abuſus, qui hactenus ex verbo Dei notati, reprehenſi & refutati ſunt, per illa prȩſidia, contra Scripturȩ teſtimonia prætextu aliquo retinere, defendere, & Eccleſiæ ceruicibus imponere poſſint. Huc enim redeunt omnia illa quæ de variis ſuis præſidiis, inter initia Synodi cōſtituerunt. Et potuiſſent paucis verbis totam rem abſoluere, ſi tantum in ipſo Synodi ingreſſu profeſſi eſſent, ſe ſimpliciter præſentē Eccleſiæ ſuȩ ſtatum, qualis ille cumque eſt, velle retinere, & pertinaciter defendere, nec admiſſuros ſe, vt ex norma Scripturæ Canonicæ aliquid, quicquid illud ſit, corrigatur vel emendetur.

Finis inſtitutæ Synodi Trident.

Auguſtinus. Conſtantinus Magnus.

Non igitur opus fuiſſet tot annorum ſumptibus, niſi indicaſſent, prȩtextu & titulo Synodi, hominibus fucum eſſe faciendum.

Tertullianus de Reſurrectione carnis, quoſdam vocat Lucifugas ſcripturarū. Iſte titulus nulli hominum generi melius conuenit, quam congregationi Tridentinæ. Vſque adeo enim reformidant & fugiunt lucem Scripturæ, vt vix obiter credo pallido ore, & tremulis labris mentione facta Scripturæ Canonicæ, mox alia, & quidem varia præſidia circumſpiciant, quorum tenebris ſe inuoluere poſſint, ſi ad lucem Scripturæ protrahantur.

Tertull. Scripturarum Lucifugæ.

Sed ſingula hæc diligentius examinanda ſunt. Hoc enim tempore præcipui loci communes Pontificiorum ſunt: De inſufficiētia, obſcuritate, & incertitudine Scripturæ. De traditionibus, & de prætoria autoritate interpretationis. Animaduertunt enim, ſe ante cōgreſſum deuictos eſſe, ſi in has anguſtias copiæ ipſorum redigantur, vt nihil ſit recipiendum vel credēdum, quod teſtimoniis Scripturæ non poteſt oſtendi & probari, vtque in illis, quæ titulo vel Traditionum, vel Patrum, vel Conciliorum, prætenduntur, illud tantum, quod autoritatī diuinarum Scripturarū congruit, accipiatur: quod vero non congruit eadem facilitate contemnatur qua probatur, iuxta Hieronymi dictum: vel vt (iuxta Auguſtini regulam) libere cum pace illorum, quorum nomina prætexuntur, reſpuatur.

DE SCRIPTVRA SACRA.

Tridētini Patres decreta ſua, ſine rationibus nude tantū, variis ſæpe generalitatibus inuoluta, proponunt. Quod ſi dignati fuiſſent etiam hoc publicare, ex quibus rationibus, fontibus & fundamentis decreta illa cōſtituiſſent, facilior eſſet ratio inquiſitionis & diiudicationis. Sed bene res habet. Aduerſarius enim meus Andradius, vna cum aliis Pontificiis ſcriptoribus, multa talia myſteria, ſiue prudentes, ſiue imprudentes in vulgus efferunt. Et adhibitis illorum declarationibus, ratio examinis plana erit, ſicut hic locus de Scriptura, & ſequens de traditionibus manifeſte oſtendet. Mentionem facit 4. hæc Seſſio ſacrorum librorū, ſatis honorificam, & videri poſſet, hoc tantum velle, vnam & eādem eſſe doctrinam Euangelii, quam Apoſtoli primum voce tradiderunt, & poſtea libris ſcriptis cōplexi ſunt. Sed audiamus Andradium, qui ſecretorum Concilii ignarus eſt, ex quibus fundamentis & quo artificio compoſitum ſit hoc decretum.

Decretorum Tridentinorum obſcuritas.

Scripſeram, Ieſuitis cum aliis Pontificiis hoc axioma cōmune eſſe, quod ſacra Scriptura ſit doctrina mutila, manca & imperfecta, eo quod nō contineat omnia, quæ ad fidem, moreſque pie viuendi pertinent. Hic vero Andradius, Luſitanico cothurno aduerſus me inſurgit, vociferans qua poteſt acerbitate, de mendaciis & iniuriis. Et ego cum hæc legerē, mirabar, quæ eſſet cauſa, quod Andradius à contumelioſis illis vocibus, quas non ignorat à multis Pontificiis ſcriptoribus, multo durius in ſacram Scripturam coniectas eſſe, tantopere abhorreret. Cogitabam autem, forſan in Synodo Tridentina cœpit iam rectius & honorificentius de autoritate Scripturæ ſentire: quod ſi fieret, non ægre ſane ferrem, me hoc modo mendacii argui. Attente igitur cœpi ſequentia perlegere, nunquid Andradius, qui Synodi pars magna fuit, ſentiret & profiteretur, Doctrinā cœleſtem, quæ ad fidem & pietatem vitæ neceſſaria eſt, contineri in ſacra Scriptura omnem,

totam, integrā & perfectam. Sed inquit: nullo modo in Scriptura eſt tota comprehēſa. Et fatetur, me, licet mutatis verbis ſententiam tamē eandem quæ Ieſuitarum & omniū Pontificiorum eſt, expreſſiſſe. Quid igitur tumultuatur? Quia, inquit, plebs concitari poſſet, ſi ſacra Scriptura tam atrocibus & inuidioſis verbis inceſſatur. Magnas igitur gratias habemus Andradio, quod iam intelligere poſſumus, quare decretum Synodi Tridentinę, cōtumelioſas illas voces, quas multi Scriptores Pontificii in ſacram Scripturam ſolent euomere, noluerit vſurpare, cum tamen in effectu ſententiam eandem confirmare & ſancire velit, ne ſcilicet plebs cōcitetur, ſi Scriptura tam atrocibus & inuidioſis vocibus inceſſatur, & hæc de artificio compoſitionis decreti diligenter obſeruentur.

Scripturā quo conſilio voluerint appellare mancam.

Audiamus porro, quis ſit ſenſus huius decreti de Scriptura, quę rationes agitatę fuerint in deliberationibus, cum decretū illud fabricandū eſſet. Andradius inquit, cum Chriſtus fragilitati memoriæ, Euangelio ſcripto ſuccurrendū putauit, ita breue compēdiū literis tradi voluit, vt pars maxima, tāquam magni pretii theſaurus traditionibus, intimis Eccleſiæ viſceribus infixis, relicta fuerit. Et ex 31. ca. Ierem. (quod ipſi cū aliis Pontificiis ſcriptoribus cōmune eſt) probare contendit, doctrinæ noui Teſtamenti, quæ à Chriſto proprio ore primū promulgata, & poſtea Spiritu ſancto dictante, ab Apoſtolis prædicata, & per totum orbem propagata eſt, hanc eſſe proprietatē, qua à doctrina veteris Inſtrumēti eam diſcerni Deus voluerit, ne vel tabulis lapideis comprehendatur, vel calamo & atramento literis conſignetur. Addit igitur non factum eſſe ex mandato Chriſti, quod Euangeliſtæ & Apoſtoli literis quædā commendarint, prædicare enim iuſſit, non ſcribere. Ego vero hoc addo, quod ex loco Ieremię, ſicut à Pontificiis ille tractatur, ſine cōtradictione manifeſtiſſime ſequitur, contra verbū & voluntatē Dei factū eſſe, quòd vel pauca quædam de doctrina noui Teſtamenti, calamo & atramento in literas ab Apoſtolis relata ſunt. Si enim vera ſunt quę Pontificii de loco Ieremiæ dicunt, voluntas & mandatū Dei erit, vt ſimpliciter nihil de doctrina noui Teſtamēti literis conſignetur: nō enim dicit, partim chartis, partim mentibus inſcribendam eſſe nouā legē: ſed iuxta ipſorum ſententiā, Paulus ſimpliciter affirmabit, non eſſe atramento ſcribendā.

Habebimus ergo ſacros libros noui Teſtamenti, ſine voluntate & mandato Chriſti: imo cōtra verbum, voluntatē & mandatū Dei conſcriptos. Conflagret licet Andradius ſua acerbitate, certū tamē eſt, hęc ex ipſorū fundamentis manifeſtiſſime conſequi, licet aliis verbis ſe inuoluat: ne ſcilicet plebs, ſicut Andradius inquit, cōcitetur, ſi tam inuidioſis verbis Scriptura inceſſatur. Et vt in pauca quę prolixe ab ipſis diſputantur, contraham: hoc eſt, quod non ambabus tantum manibus, ſed toto corpore, & omnibus neruis contendunt, Euangeliſtas & Apoſtolos nullo modo hoc conſilio ſcripſiſſe, vt propter poſteritatem, ea quæ ad fidem & mores pie viuendi neceſſaria ſunt, literis conſignarent, vt Scriptura illa eſſet canon, norma & regula fidei in Eccleſia: ſed fingunt longe alias cauſas. Andradius cū prolixe diſputaſſet, Chriſtum & Apoſtolos, per tot annos multo plura prædicaſſe, quam quæ anguſtiis librorum noui Teſtamenti comprehēdi potuerint: tandem cōcludit, multa eſſe credenda, quæ ſcripta non ſunt: & propterea conſtantem Eccleſiæ ſententiam, Euangelii inſtar accipiendam & amplectendam eſſe. Pronunciat igitur normam, canonem ſeu regulam fidei exactiſſimā, non eſſe Scripturam, ſeu Eccleſiæ iudiciū. Addidit etiam, in piorum moribus Euangeliū multo clarius eſſe expreſſum, quā literarum monumentis ſit comprehenſum. Pighius de Eccleſ. Hiera. li. 1. ca. 2. dicit, Apoſtolos quædā conſcripſiſſe, nō vt ſcripta illa præeſſēt fidei & religioni noſtræ, ſed vt ſubeſſent potius. Et tandem, concludit Eccleſiæ autoritatem, non ſolum non inferiorē, non ſolum parem, imo quodammodo & ſuperiorem & notiorē eſſe autoritate Scripturæ. Siquidem Eccleſia præcipuis ſcripturis canonicam impartita eſt autoritatem, quam nec ex ſe, nec ex autoribus ſuis habebant. Cap. 3. dicit Apoſtolicas epiſtolas nō Eccleſiæ catholicæ, ſed pro nata occaſione neceſſitatis vnius aut alterius Eccleſiarū particulariū ſcriptas eſſe: ideo non eſſe opinandū, Apoſtolum vniuerſis ſuis Epiſtolis voluiſſe comprehēdere vniuerſa noſtræ fidei, Chriſtianæq. doctrinæ præcepta & myſteria. Et addit Epiſtolā ad Philemonem, quia præter deprecationem pro ſeruo fugitiuo nihil prorſus cōtinet, non eſſe in hoc ſcriptā à Paulo, vt publice legeretur in catholica Chriſti Eccleſia. In fine inquit: Anathema ſunt, quicunq. cōmuni receptæq. ab antiquo obſeruationi & traditioni Eccleſiaſticæ contradicunt, tametſi nulli Scripturę vel cōtradicant vel aduerſentur. Cap. 4. hoc agit in re dubia, aut quacunq. excitata cōtrouerſia, ad fidē certitudinemq. faciendā, magis idoneam & efficaciorem eſſe Eccleſiaſticæ traditionis autoritatē, quam ipſas Scripturas. Rationem hanc aſſignat: quia clarior, magis aperta & plane inflexibilis ſit traditio: cū contra Scripturæ plurimū frequenter obſcuritatis habeant, & ſe trahi accōmodariq. in diuerſam, eamq. quā quis ſecum ante præſumpſit, ſententiā, & eludi cauta expoſitione facile permittāt. Proinde & Scripturarū certā inflexibilemq. amuſſim eſſe Eccleſiaſticæ traditionis cōmunem ſententiā. Et in fine ita cōcludit: Si huius doctrinę memores fuiſſemus, hęreticos. ſ. nō eſſe informādos vel cōuincendos ex Scripturis (hæc. n. ſunt eius verba) meliore ſane loco eſſent res noſtræ. Sed dū oſtentādi ingenii & eruditionis gratia cum Luthero in certamen deſcenditur ſcripturarum, excitatum eſt hoc, quod proh dolor nūc videmus incēdiū, &c. Et ne recitādis ſingulorū Pontificiorum in ſacrā Scripturam contumeliis longior ſim, ſumma huc redit, ſacrā Scripturam non eſſe canonē, normā, amuſſim ſeu regulā, ad quam omnia quæ de rebus fidei diſputātur, ſint exigēda: idq. propter duas potiſſimū cauſas. I. Quia ſit inſufficiens, non complectēs omnia, quæ ad fidē & vitæ pietatem neceſſaria ſunt & ſufficiūt. II. Quia etiā in illis quæ complectitur, ſit obſcura & ambigua tanquam naſus cereus, aut quaſi plumbea Lesbiæ ædificationis regula. Et propterea dicunt, illam eſſe materiā litis, non vocem iudicis: præceptorem mutum, literam mortuā, imo occidentem, &c. Eccius iuxta morem ſuū, vocat Euangelium nigrum, & Theologiam atramentariam. In hanc ergo ſententiam intelligendum eſt decretum quartę Seſſionis Tridentinæ Synodi de Scriptura. Ex Andradio enim iam didicimus, ex quibus rationibus & fundamentis, decretum illud hoc modo conſtitutum ſit. Supereſt iam, vt illud examinemus. Afferamus autem ad examen illud (iuxta Auguſtinum) non ſtateras doloſas, vbi appendamus quod volumus, & quo-

Scripturā nolunt eſſe regulam fidei.

Pighius.

Epiſtola Apoſtolorum.

Scripturarum obſcuritas & flexibilitas.

Fidei regulā quare nolint eſſe Scripturam.

Digitized by Google

quomodo volumus, pro arbitrio noſtro dicentes: Hoc graue, hoc leue eſt: ſed afferamus diuinam ſtateram de Scripturis ſanctis, tanquam de theſauris Dominicis: & in illa quid ſit grauius, appendamus: imò non appendamus, ſed à Domino appenſa recognoſcamus. Hæc ſunt Auguſtini verba contra Donatiſt. lib. 2. c. 6.

Pighius.

Res autem ſeria & magna agitur. Pontificii quidem petulantiam, diſſentiendi libidinem, & neſcio quæ alia odioſa nomina propterea nobis tribuũt: ſed Deus, qui inſpector eſt cordium, videt & nouit, nos diligentiam illam omnia probãdi, ab ipſo nobis ſerio mandatam, ideo adhibere, ne quouis vẽto doctrinæ circumferamur: ſed vt fides noſtra certum habeat fundamentum & firmamentum. Certum enim eſt, mundum in ſua ſapientia Deum non nouiſſe, 1. Cor. 1. ſed Deum ipſum ſe & voluntatem ſuam, dato certo verbo, quod ingentibus miraculis confirmauit, generi humano patefeciſſe. Et quidem, ſi vel Angeli eſſemus, vel inter Angelos verſaremur, nulla admodum opus eſſet, vel ſolicitudine, vel circumſpectione, ne puritas patefactę doctrinæ cœleſtis, vel adulteraretur, vel amitteretur. Sed tria valde magna obſtacula nobis obiiciuntur. I. Verſamur in hoc mundo, cuius iudicium è diametro pugnat cum iudicio Spiritus S. in rebus fidei. II. Ratio noſtra extollit ſe cõtra agnitionem Dei: animalis enim homo non percipit ea, quę ſunt Spiritus, ſed ſtultitia ſunt ei. III. Diabolus eſt mendax, pater mendacii, & ſpiritus erroris. Et hinc fit, quod doctrina diuinitus patefacta, non ſemper & vbiq. in hoc mundo manet pura & ſincera: ſed ſæpe deprauatur & corrumpitur, vel ſubſtitutis, quæ omnino falſa ſunt, vel admixto fermento, quod Paul. vocat καπηλεύειν, ſicut caupones vinum infuſa aqua adulterãt: ita enim Græci interpretes, Eſai. 1. verbũ illud vſurpant. Nec ſatis certum κριτήριον eſt, ſi prætendatur titulus ordinarii miniſterii: ſcriptũ eſt enim Ierem. 14. Mendacia Prophetę vaticinantur nomine meo: non miſi eos, non præcepi eis, neque locutus ſum ad eos, dolum cordis ſui vaticinãtur. 3. Reg. 22. Egrediar, & ero ſpiritus mendax in ore omniũ Prophetarum Regis, &c. Conſiderandum ergo eſt, qua ratione in tam ancipite diſcrimine, Deus omnibus temporibus Eccleſię ſuæ clemẽter proſpexerit: vt certum eſſet, quę doctrina vt indubitata, cœleſtis & diuina amplectenda eſſet, & qua norma quæuis corruptelę, quę fugiẽdę eſſent, agnoſci & diiudicari poſſent. Hæc autem conſideratio paulo altius repetendã eſt: vt in hiſtoria ſacra ab initio mundi obſeruare poſsimus, quam ſæpe & varie inſidiis Diaboli, mundi ſcandalis, & rationis petulantia, adulterata, & deprauata fuerit puritas verbi Dei, & econtra, quam paterna ſolicitudine Deus Eccleſiæ ſuæ de reſtitutione & conſeruatione puritatis verbi ſui contra mundi, carnis & Diaboli corruptelas proſpexerit. Et illas obſeruationes, ad haſce noſtras diſputationes accommodabimus. Quod enim Pontificii fabulantur, aliam, & plane diuerſam rationem conſeruandæ puritatis doctrinæ cœleſtis eſſe in nouo Teſtamento, ab ea, qua Deus vſus fuit in veteri, poſtea diluemus.

Epiſtola Apoſtolorum.

Doctrina Chriſtiana corruptio facilis.

Scripturarum obſcuritatis ſextitia.

Doctrina qua amplectenda.

Fidei regulã quærere nolunt eſſe ſcripturam.

DE ORIGINE, CAVSA ET VSV
Scripturæ noui Teſtamenti.

Tota hæc diſputatio de ſacra Scriptura, videtur mihi nõ poſſe ſimplicius & rectius explicari, quàm ſi conſtituatur de prima ſacræ Scripturæ origine, qua occaſione, propter quam cauſam, & in quem vſum, primum inſtituta & tradita ſit à Deo, neque enim tempore noui Teſtamenti primum cœpit: Ex prima igitur origine iudicanda eſt: & ita pleræque Pontificiorũ obiectiones ſolide refutabuntur. Deus igitur ab initio mundi, & ante & poſt lapſum, ex arcana ſua ſede, quæ eſt lux inacceſsibilis, prodiẽs ſe & voluntatem ſuam generi humano, dato certo verbo, & additis manifeſtis miraculis patefecit: vtq. doctrina illa diuinitus patefacta, viua voce propagari: & poſteritati quaſi per manus tradi poſſet, Deus Adamũ conſtituit, ætatis illius quaſi Epiſcopũ: quem diuino teſtimonio, & authoritate ornatũ fuiſſe, nõ eſt dubium, cui etiam tam longæuam vitam Deus conceſſit, vt is ſuo teſtimonio, puritatem doctrinæ cœleſtis à corruptelis vindicaret, & ſuos ab aſſuẽdis peregrinis opinionibus retraheret. Sed non diu poſt patefactionem illam, Cain cũ ſuo cœtu diſceſsit à puritate verbi Dei. Poſt mortem verò Adami, non tantum poſteritas Caini, verumetiam filii Elohim, qui traditiones doctrinæ cœleſtis acceperant, corruperunt vias ſuas: in qua corruptione, abſque dubio præcipua fuit adulteratio verbi Dei. Ita enim Deus inquit: Non diſceptabit Spiritus meus in homine in perpetuũ. Et cauſam addit: Quia caro ſunt, & figmentum cordis humani malũ eſt. Fuit igitur doctrina cœleſtis in originali mundo, viua voce, ſine ſcripto, quaſi per manus tradita: ſed quia cordis humani figmentum malũ eſt, puritas verbi per traditiones viuæ vocis tandem, non fideliter fuit conſeruata, ſed corrupta & adulterata, imò tandẽ plane amiſſa. Dicit enim Deus: Non diſceptabit Spiritus meus in homine in perpetuũ, &c. Ibi verò Deus peculiaribus reuelationibus ad Noe, additis ſtupendis in diluuio miraculis, puritatem doctrinę collapſam reſtituit, conſeruauit, & pleniorem eius declarationem addidit, & ante, & poſt diluuium. Et Noe illis miraculis confirmauit in præconem iuſtitię, 2. Petr. 2. vt cuſtos eſſet puritatis doctrinæ, & illam viua voce per manus traderet poſteris. Et quidem cum Noe poſteritas in vniuerſas terras diſpergeretur, electa fuit poſteritas Sem, cuius cuſtodiæ traditio doctrinæ cœleſtis cõmendaretur. Conſidera autem, quam bene & fideliter traditio doctrinæ cœleſtis in illa familia, quę tunc titulum veræ Eccleſiæ gerebat, viua voce cõſeruata fuerit. A confuſione enim linguarum vſq. ad Thare, cum gigneret Abraham, nondũ ducenti anni tranſierant: & ſeruierunt Diis alienis, Thare pater Abraham, & Nahor, Ioſuæ 24. Non autem in vniuerſum abiecerunt & proculcarũt traditionem veræ doctrinæ, ſed admixto fermento eam corruperunt & adulterarunt, ſicut hiſtoria Laban poſtea oſtendit. Modicum autem fermẽti, iuxta Paulum, totam maſſam corrumpit. Hęc obſeruanda ſunt, vt conſideretur, quam lubricam & incertam cuſtodiam & conſeruationem doctrinæ N. Teſtamenti, Pontificii conſtituãt in traditionibus ſine ſcripto: cum quidem non habeamus nunc promiſsiones de nouis & peculiaribus reuelationibus, quales tunc fuerunt. Nunc ſunt poſtrema & delira tempora ſenectutis mundi: & poſtulatur, vt fundamentũ doctrinæ cœleſtis in traditionibus, quales illæ in hominum animis ſine ſcripto conſeruantur, conſtituamus: cum Scriptura nobis oſtendat, quam incerta fuerit cuſtodia verbi Dei, per traditiones in animis hominum ſeruata sprimis illis viuidis, puerilibus & florentiſsimis mundi temporibus.

Dem… refer… v. lo… tem…

Ada… gam…

Ferm… tum … ctrina Laban, dolum

Digitized by Google

Deus igitur tunc, cum traditiones adulteratæ eſſent & deprauatę, iterū per peculiares reuelationes Abrahę factas, puritatem doctrinę ſuæ inſtaurauit: quam plenius etiá declarauit, & Abrahamum Prophetam inſtituit, Geneſ. 20. Sequentib. etiam temporibus, immediate cum Iſaac & Iacob locutus, inſtauratam doctrinę ſuæ ſinceritatem confirmauit. *Abrahā.* Iacob verò moriturus, depoſitū illud filiis ſuis, tanquam in teſtamento relictum, diligenter quaſi per manus poſteris tradendū & conſeruandum, commēdauit. *Iacob.* Et quamdiu 12. Patriarchæ filii Iacob ſuperſtites fuerunt, traditionem illam ſanę doctrinę incorruptam ſeruatā eſſe, veriſimile eſt. Sed à morte filiorum Iacob, vſq. ad exitum ex Ægypto, vltra centum non multi anni interceſſerunt. Quam certo autem & fideliter, intra tam breue temporis ſpacium, puritas doctrinę per traditiones conſeruata fuerit, Ezech. oſtendit c. 20. vbi Deus inquit: Dixi ad eos: Vnuſquiſque offenſiones oculorum ſuorum abiiciat. Et irritauerūt me. Vnuſquiſq. offenſiones oculorum ſuorū nō proiecit, nec idola Ægypti reliquerūt: & dixi, vt implerem iram meam in eis, in medio terræ Ægypti, &c. Ibi vero ſicut antea etiā, cum traditio nō conſeruaſſet depoſitū illud, Deus peculiarib. reuelationibus, additis multis ſtupendis miraculis, puritatem doctrinæ ſuæ per Moſen, ad veteres fontes Patriarcharū reuocauit: id quod ſcriptio libri Geneſis manifeſte oſtendit. *Moſes.*

Breuius quam pro rerum amplitudine complexus ſum hiſtoriam annorum ab initio mundi 2454. in quibus doctrina cœleſtis, voce diuina patefacta, fuit propagata, & per manus tradita, ſine ſcriptura diuinitus inſpirata, ſola viua voce, ab iis, qui cœleſtibus reuelationibus, ac aliis teſtimoniis diuinitus ad hoc conſtituti & confirmati fuerāt. Oſtendimus autem, quā parum fideliter traditio illa, quę à Patriarchis accepta erat, retenta & conſeruata fuerit à poſteris: ſæpius enim corruptā, adulteratā & deprauatam fuiſſe, Scriptura oſtendit, ab iis, qui traditiones illas à Patribus acceptas cōſeruare, propagare, & aliis per manus tradere debebāt. Qualis igitur ſit cuſtodia & cōſeruatio doctrinę cœleſtis, per traditiones apud poſteritatem, exempla illa oſtendunt. Viſum autem tunc Deo fuit, per nouas ſubinde & peculiares reuelationes, puritatem verbi ſui, quando per traditiones adulterari cœperat, inſtaurare, confirmare, propagare, & conſeruare. Quare verò illa, & nō alia ratione tūc vti voluerit, noſtrū non eſt curioſius inquirere, neq. enim omniū operum ſuorum rationes Deus nobis reddere tenetur.

Sed hoc dignum eſt conſideratione, cum per traditiones puritas doctrinæ non conſeruaretur, & Deus non vellet amplius illa ratione vti: vt exortis corruptelis per nouas ſubinde & peculiares reuelationes repeteret, inſtauraret & cōſeruaret puritatem eius doctrinę, quę ab initio mundi Patriarchis patefacta & tradita fuerat: dignum, inquam, eſt obſeruatione, quam aliam rationem tempore Moyſis ipſe inſtituerit & oſtenderit: vt ſcilicet ſcriptis, diuina autoritate & teſtimonio approbatis & confirmatis, puritas doctrinæ cœleſtis propagaretur & conſeruaretur: ne quæſtionibus aut controuerſiis de veteri genuina & pura Patriarcharum doctrina exortis, ſemper quærendæ & expectādę eſſent nouę & peculiares reuelationes. Illa verò hiſtoria diligenter cōſideranda eſt. Vtiliter enim illuſtrabit, & explicabit pręſentem controuerſiā de ſacra Scriptura, monſtrata prima eius origine. Oſtendit autem hiſtoria, quod iudicio præcipue eſſe obſeruandum, Deum non tantum inſtituiſſe, ſed ipſum ſuo facto & exemplo, cum primus verba Decalogi ſcripſit, initiaſſe, dedicaſſe & conſecraſſe viam illam & rationē: vt per Scripturas diuinitus inſpiratas cōſeruetur, & retineatur doctrinę cœleſtis puritas. Ita prima origo ſacræ Scripturæ, Deū ipſum habebit autorem. *Scriptura autor & origo.* Loquimur autem de Scripturis diuinitus inſpiratis. Nihil igitur diſputabimus de illis, quæ Ioſephus ante diluuium columnis inciſa fuiſſe refert. *Ioſephus.* Nec apocrypha ſcripta Henoch huc pertinent, de quibus Hilarius in Pſal. 132. inquit: Quæ libro legis non continentur, ne noſſe quidem debemus. *Henoch. Hilarius.* Sunt qui opinantur, Moſen hiſtoriam Iob, apud Iethro ſocerum ſuum in terra Madian repeiſſe, & illā ſecum attuliſſe ad filios Iſrael in Ægyptum, vt exemplo Iob oppreſſiones Pharaonis patienter diſcerent ferre: ſed hoc dicitur ſine certis teſtimoniis & argumentis. *Iob.* Iudæi fabulantur, librū Geneſis à Moſe conſcriptū fuiſſe priuſquam Deus verba Decalogi ſcriberet: propterea quod Exodi 24. fit mētio voluminis fœderis, ante allatas tabulas Decalogi. Sed non animaduertunt, multa per anticipationem, ſeu per ὕστερον πρότερον in hiſtoria ſacra dici: volumen enim illud, cuius mentio fit Exo. 24. fuit liber veteris Teſtamēti, quod Deus in mōte Sina pepigit cum filiis Iſrael: ſicut manifeſte ſcriptum eſt, Heb. 9. Sed Exo. 34. cum Deus verba Decalogi ſcriberet in tabulis, Moſes nondum ſcripſerat volumen fœderis, ſed tunc primū accepit mandatum ſcribendi. Nullū igitur dubiū eſt, quæ Exo. 24. deſcriptione & dedicatione voluminis fœderis referuntur, geſta eſſe poſtea, quę Exo. 34. deſcribuntur: ita vt Deus Decalogum prius ſcripſerit in tabulis, quam Moſes ſuos libros conſcriberet. Non ignoro, varia diſputari de libro bellorum Domini, cuius Moſes mentionem facit, Num. 21. Vtitur enim futuro tempore: Dicetur in libro bellorum Domini, quod geſtum eſt in mari rubro. *Liber bellorum Domini.* Et quod Ioſue 10. citatur liber iuſtorum, non poteſt eſſe liber aliquis antediluuianus: agitur enim de hiſtoria, quæ ſub Ioſua accidit. Nec Iudæorum ſiue fabulas, ſiue ænigmata moror, quod lex ante conditionem mundi ſcripta fuerit literis igneis, nigris in dorſo ignis candidi: neq. ciuitas, quaſi vniuerſitas librorū apud Cananitas Ioſue 15. huc pertinet. Nobis enim de libris Scripturæ diuinitus inſpiratæ, quos ad poſteritatem Deus peruenire & conſeruari voluit, diſputatio eſt.

Et hæc eò recitaui, vt obſeruetur ex ſcripturis diuinitus inſpiratis, quas ad poſteritatem Deus cōſeruari & extare voluit, nihil ſcriptum fuiſſe ante tabulas Decalogi, Dei digitis conſcriptas. Multum enim facit ad dignitatem & authoritatem ſacræ Scripturæ illuſtrandam, quod Deus ipſe rationem comprehendendi literis doctrinam cœleſtem, nō tantum inſtituit & mandauit, ſed quod illam primus, ſcriptis verbis Decalogi ſuis digitis initiauit, dedicauit & conſecrauit. *Scriptura autoritas & dignitas.* Si enim ab hominibus primum ſcriptio ſacrorum librorum inchoata fuiſſet, potuiſſet opponi pręſcriptio plus quam bis mille annorum: vbi in melioribus mundi temporibus & inter præſtantiſſimos Patriarchas, ſine ſcripto, viua voce tradita fuit doctrina verbi diuini. Deus igitur ipſe, ſuis digitis fecit initium ſcribendi: vt oſtenderet, quantum huic rationi, vt doctrinæ puritas ad poſteritatem ſcriptis conſeruetur, tribuendum ſit: Quod verò Tabulas lapideas ſumpſit,

ſumpſit, in quibus verba Decalogi ſcripſit, alia eſt ratio quę explicatur, 1. Corin. 3. Ne verò e , quę per homines Dei, miraculis & teſtimoniis diuinis ad hoc ornatos, vel conſcriberentur, vel conſcripta comprobarentur, minoris vel nullius ad confirmationem dogmatum, & refutationem corruptelarũ, autoritatis haberentur: noluit Deus ipſe totam legem conſcribere, ſed ſcriptis verbis Decalogi, Moſi mandatum dedit, vt reliqua ex ore eius conſcriberet. Et vt populus Dei certus eſſet, Scripturam illã Moſis non humana voluntate allatam, ſed diuinitus inſpiratam eſſe: Deus valde multis ſtupẽdis miraculis teſtimonio Moſis autoritatem conciliauit, & ante ſcriptionem, & poſt, & in ipſa ſcriptione.

Moyſis autoritas conciliata.

Duo igitur hactenus ex vetuſtiſſima hiſtoria ſacra monſtrauimus. I. Puritatem doctrinæ cæleſtis, per traditiones viuæ vocis nõ fuiſſe ſemper & vbique conſeruatam, ſed ſæpius corruptam & adulteratam. II. Ne vero nouis ſemper & peculiaribus, ad inſtaurandam & retinendam doctrinæ puritatem, opus eſſet reuelationibus, Deum ſub Moyſe inſtituiſſe aliam rationem: vt ſcilicet ſcripto comprehenderetur doctrina verbi Dei. Et hæc eſt prima origo Scripturæ: qua monſtrata, ſupereſt vt porrò conſideretur, quem Scripturæ vſum, quam dignitatem & autoritatẽ Deus ipſe eſſe voluerit. Et quia hiſtoria manifeſta eſt, nuda annotatione locorum contenti erimus. Complexus eſt autem Moſes quatuor libris, non tantum hiſtoriam ſui temporis eductionis ex Ægypto, & quę per quadraginta ann. in deſerto geſta ſunt: ſed præcipuum eius conſilium fuit, conſcribere doctrinam legis, quam Deus in monte Sina in deſerto, populo Iſrael tradidit. Præterea in primo libro complexus eſt capita doctrinę & fidei Patriarcharum, quam ab initio mundi, ad ſua ferme tempora, ex ipſis Dei patefactione traditam acceperant, & profeſſi fuerant. Et tabulas quidẽ Decalogi, ipſius Dei manu ſcriptas, in arcam fœderis, quæ in loco tabernaculi ſanctiſſimo erat, imponi Deus iuſſit: Moſes verò ſua ſcripta, inſpiratione diuina conſignata, collocari iuſſit in latere arcæ, Deuter. 31. Et eius depoſiti cuſtodiam & conſeruationem commendauit Sacerdotibus, filiis Leui, qui portabant arcam fœderis Domini, & cunctis ſenioribus Iſrael. Conſtituit etiam, vt Rex exemplar legis, ex illo quod coram facie Sacerdotum & Leuitarum erat deſcriptũ, ſecum haberet, ne declinaret in partẽ, vel dexterã, vel ſiniſtrã, Deut. 17. Et mãdauit, vt vulgus etiam in poſtibus, in ianuis, in limine, in oſtiis verba illa ſcriberet, Deut. 6. & 11.

Moyſis ſcripta.

Liber legum Domini.

Vſum etiam expreſſe oſtendit Deut. 31. vbi præcipit, vt legatur coram toto Iſrael, tam viris, quam mulieribus, paruulis & aduenis, vt audiẽtes diſcãt, cuſtodiant & impleant omnes ſermones legis huius: filii quoque eorum, qui nunc ignorant, vt audire poſſint, &c. Et in fine, inquit: Ponite librum iſtum in latere arcæ fœderis, vt ſit tibi contra te in teſtimonium. Noui enim, quod poſt mortẽ meam declinabitis de via, quam præcepi vobis.

Scripturæ vſus.

Hæc Scripturæ teſtimonia oſtendunt, quomodo poſt conſcriptos ſacros illos libros, Eccleſia filiorum Iſrael fuerit columna & firmamentum veritatis: quia ſcilicet ipſis concredita fuerunt eloquia Dei, Rom. 3. Non autem ita, vt vel quiduis arbitratu ſuo ſtatuere, vel ex traditionibus non ſcriptis, pro fidei dogmatibus, alia & diuerſa ab illis, quæ conſcripta erant, obtrudere poſſent Eccleſiæ: ſed quia cuſtodes eſſe debeant Scripturæ, in qua

Scriptura sacra unde dogmatum ...

Deus ſua inſpiratione doctrinam cœleſtem, & quæ ab initio mundi Patriarchis tradita, in Eccleſia ſonuerat, & quæ Moſi patefacta fuerat, literis cõprehendi curarat: non vt libri ſancti in angulo tabernaculi ſepulti iacerent, ſed ita vt quærentibus aut ignorantibus, quæ doctrina Patriarchis, quæ Moſi eſſet diuinitus patefacta & tradita, oſtenderent ex illa Scriptura, veram, genuinam & puram doctrinę cœleſtis vocem. Et ſi declinaſſent à mandatis Dei, vt Scriptura illa eſſet teſtimoniũ, Deut. 31. Ideò enim iubebat Moſes deſcribi exemplar legis, vt eſſet Canõ, norma & regula, ne declinaretur vel in dexteram, vel in ſiniſtram partem, Deut. 17. Et valde illuſtri magnificentia, Deus illã verbi ſui cuſtodiam ornauit & commendauit extructione, portatione, & circumſeruatione ſplendidiſſimi tabernaculi.

Scriptura oſtendit, quæ doctrina ſit falſa.

Adiiciatur verò & hæc obſeruatio. Reliqua Noæ poſteritas per vniuerſas terras diſperſa, ſine dubio ex relatione maiorum, per ſucceſſionem multa ex traditionibus Patrum, licet fermentata retinuerat, ſicut poſteris etiam tẽporibus talia veſtigia traditionum, licet valde deprauata in gentium religionibus deprehenſa & notata ſunt à ſcriptoribus Eccleſiaſticis. Et non eſt dubium, ipſos cum non minus videri vellent, habere verbum Dei, quam filii Iſrael, magnifice oppoſuiſſe titulos & prætextũ traditionum, ab ipſis Patriarchis acceptarum. Quod ſi tunc habuiſſent aduocatũ, Andradio, Pighio, aut Lindano ſimilẽ, nę illi contumelioſe eluſiſſent magnificum illud inſtitutũ Dei, de Scriptura per Moſen tradita. Quid enim? Nũ veriſimile eſt, Patriarchas & ante & poſt diluuiũ, quibus longiſſima vita conceſſa fuit, intra bis mille & trecentos annos vſq. ad mortem Ioſeph, non plura verba feciſſe de doctrina diuinitus patefacta, quam quæ paucis & anguſtis illis primi libri Moſis paginis comprehẽſa ſunt? Atqui non minus fuit verbum Dei, quod illi à Deo acceptum, frequentius & multo pluribus verbis tractarunt, quam illud, quod à Moſe in primo libro de doctrina & fide Patriarcharũ, breuiſſime conſcriptum eſt. Nec exiſtimandum eſt, tam parui momenti illa fuiſſe, quæ Patriarchæ plenius tractarunt, vt facile negligi poſſint: modo illa teneamus, quę Moſes ſcripto complexus. Et quid eſt, quod noſtro tempore contra Scripturæ autoritatem, pro traditionibus à Pontificiis affertur, quod non potuiſſent etiam prætendere poſteri Cham & Iaphet, qui religionem ſuam, cum ex Scriptura nõ poſſent, titulo traditionum tuebantur. Nam & illud, quod Pighius de Epiſtola ad Philemonem calumniatur, poſſet de libro Moſis dici, longe maiora myſteria fuiſſe in Patriarcharum doctrina, quam quæ Moſes narrat de ouibus, de ſeruorum rixis, de mulierum contentionibus, & ſimilibus. Sed vna & ſimplex tunc fuit reſponſio, verum eſſe, quod intra tam multos annos, Patriarchæ longe plura verba fecerint de doctrina cœleſti, quã quæ vno tam anguſto libro Moyſis potuerint comprehendi. Sed ex omnibus illis, quę Patriarchę & fecerũt, & docuerunt diuina inſpiratione, illa electa eſſe vt conſcriberentur, quæ ad fidem & mores piè viuendi, poſteritati ſufficere iudicata ſunt. Et huius iudicii, ſeu ſelectionis, Deum ipſum eſſe authorem, nullum eſt dubium. Quæ enim Moyſes in 1. cap. ante creationem hominis facta & dicta eſſe ſcribit, à nullo homine, ſed ex ſolius Dei reuelatione cognoſcere potuit. Certum igitur eſt, quod ne Pontificios quidem negaturos arbitror, ea, quæ de Patriarcharum

Noa poſteritas.

Cham. Iaphet.

Digitized by Google

doctrina & fide Deus poſteritati neceſſaria iudicauit, comprehenſa eſſe ſcriptis Moyſis. Et ſane non eſt dubium, in memoria piorum hæſiſſe tūc adhuc narrationes quaſdam, nec falſas, nec vanas de ſermonib. Patriarcharum. Sed illas oportuit, nec cōtrarias, nec diuerſas, ſed cōſentaneas fuiſſe illis, quæ Moyſes ſcripſit, ita vt ſcriptura Moyſis regula & amuſſis eſſet, ad quā exigerentur & examinarētur, quæcunq. de Patriarcharū & Moyſis doctrina dicerentur. Hanc collationē ideò inſtitui: oſtendit enim ex ipſa prima origine Scripturę, refutationē omnium argumentorū, quæ nunc à Pontificiis pro traditionib. contra Scripturam nectuntur: & quidem talem refutationem, quam ipſi admittere & vſurpare coguntur, quando de ſcriptis V. Teſtamenti diſputatio eſt. Quod verò fingunt, aliam eſſe rationem ſcriptorū N. Teſtamenti, poſtea refutabimus.

Scriptura Moyſis.

Et hæc de prima Scripturæ origine, potiſſimum huc pertinent. Reliqua igitur de doctrina & Scriptura V. Teſtamenti, breuiter perſtringemus.

Prophetarum doctrina.

Poſt Moyſen enim Deus ſub fide excitauit Prophetas, quorum doctrinæ & Teſtimonio ingentibus miraculis fidem & autoritatem cōciliauit: ſicut hiſtoria Eliæ & Eliſæi manifeſte oſtendit. Et ad Ioſue Deus dicit, cap. 3. Hodie incipiam te exaltare coram omni Iſrael, vt ſciant, ſicut cum Moyſe fui, ita & tecum ſum. Illi verò licet miraculis eſſent cōfirmati, non tamē habebant poteſtatem, vt de doctrina Patriarcharū & Moyſis, alia diuerſa aut cōtraria aſſererent aut ſtatuerent, quam quę in libris Moyſis conſignata erant: ſed ex diuina reuelatione addebant interpretationes illuſtriores, prout lucifer noui Teſtamenti magis magiſq. appropinquabat. Totius verò ſuæ doctrinæ ſummam & capita, quantum Deus poſteritati neceſſarium iudicabat, ipſi conſcribebant: quę conſcripta, ad ſacros Moyſis libros, hoc eſt, in latere arcę collocabantur. Ita enim de Ioſue c. 24. ſcriptum eſt, quod omnia verba ſua ſcripſerit in volumine legis Domini, quod poſitum erat in latere arcæ fœderis, Deuter. 31. Et 1. Reg 30. Samuel legem regni ſcripſit in libro, & repoſuit coram Domino: hoc eſt, vbi arca fœderis erat. Eſa. 30. Deus dicit Prophetæ: Nunc ingreſſus ſcribe ſuper tabulam, & in libro diligenter exara illud, & erit in die nouiſſimo vſque in æternum. Et quomodo Prophetæ ſoliti fuerint capita doctrinæ ſuæ, quæ Dei inſpiratione ad poſteritatem peruenire debebant, conſcribere, colligi poteſt ex 2. cap. Habacuc. Scribe viſionē, & explana eam ſuper tabulam, vt percurrat, qui legerit eā. Et Eſa. 8. Sume tibi librum, & ſcribe in eo ſtylo hominis. Similia exempla extant apud Ieremiam, c. 36. 45. 51.

Et hoc modo conſtitutus eſt Canon Scripturæ Propheticæ. Nam Ezech. 43. de Pſeudoprophetis dicitur: in Scriptura Iſrael non ſcribentur. Sed de Canone Scripturæ poſtea dicendum erit.

Dei ſolicitudo pro doctrina vera conſeruatione.

Hæc narratio de temporib. Prophetarum, quam breuitatis ſtudio obiter attingere magis quam explicare volui, liquido oſtendit, quam paterna ſolicitudine Deus Eccleſiæ ſuę proſpexerit: vt poſteritas doctrinam Propheticam, ſine fermento, ſine adulteratione & deprauatione, genuinam, puram & ſinceram habere, conſeruare & propagare poſſet. Scripto enim illam comprehendi voluit, ne peregrina & adulterina Eccleſiæ obtruderentur, hoc titulo, quaſi à Prophetis tradita & accepta eſſent. Quod ſi obiiciatur, Eſaiam in curriculo miniſterii ſui, per annos 80. certe plura prędicaſſe, quam quę 66. anguſtis illis, quæ extant ſectionibus, comprehendantur: quod idem de reliquis Prophetis, quorum vel nulla plane extant ſcripta, vel quę extiterunt, interciderunt, plauſibilius obiici poteſt. Et certe, æque fuit verbum Dei, pari reuerentia amplectendum, quod prędicatū eſt, & quod ſcriptum eſt. Reſponſio autem firma & vera hæc eſt: Quæ ex Prophetarum doctrina Deus ad fidem & pietatem poſteris neceſſaria iudicauit, ea conſcribi curauit, & ad poſteritatem conſeruauit. Hoc argumentum ideo toties repeto, vt Pontificii videant, quale habeant fundamentum in ſuis obiectionibus. Negare enim nec poſſunt, nec audent id, quod veriſſimum eſt: licet plura fuerint tradita à Patriarchis, Moyſe & Prophetis, quam ſcripta ſunt: contineri tamen in Scriptura veteris Teſtamenti omnia, quę de Patriarcharum, Moſis & Prophetarum doctrina Deus neceſſarium iudicauit poſteritatem ſcire. Coguntur & hoc aduerſarii concedere, Quæcunque, quocunq. etiam titulo à Iudæis afferuntur, examinanda & exigenda eſſe ad normam illius Scripturæ: vt quæ ei conſentanea ſunt, probentur: quæ verò peregrina ſunt, aut diſſentiunt, reprobentur. Conſtat enim de doctrina veteris Teſtamenti nihil eſſe admittendum aut recipiendum, quod ex ſcripturis illis non poteſt probari, non obſtantibus quibuſuis argumentis de traditionibus. Fundamenta verò huius veriſſimæ ſententiæ, monſtrabunt nobis poſtea viam ad refutandas & ſubuertēdas omnes obiectiones Pontificiorum de traditionibus. Chriſtus enim & Apoſtoli in nouo Teſtamento, quando allegant Prophetas aliquid dixiſſe, Deum locutum per os Prophetarum, quando nominant ſermonem Propheticum, nō ablegant nos ad tacitas ſine ſcripto traditiones, ſed ea, quæ in ſcriptura extant, intelligūt. Lindanus, totius Pontificiæ religionis panopliam in eo conſtituit, quod Petr. dicit: Verbum Dei eſt, quod prædicatum eſt vobis. Sed Apoſtoli per tot annos plura prædicauerunt, quam quæ anguſto codice noui Teſtamenti comprehēdi potuerunt. Plura ergo in nouo Teſtamento ſunt credenda, quam quę ſcriptis Apoſtolicis continentur. Sed idem & eadem etiam ratione de doctrina veteris Teſtamenti dici poſſet, ſæpius enim occurrunt in veteri Teſtamento illæ voces: Auribus noſtris audiuimus, Patres noſtri nunciauerunt nobis, tradiderunt illa filiis poſt ſe, &c. Et non eſt dubiū, multa ex concionibus & ſermonib. Prophetarum, in piorum animis conſeruata, & poſteris communicata fuiſſe. Num vera propterea, extra & præter Scripturā veteris Teſtamēti, fabulæ Thalmudicæ recipiendę erūt? Nos verò potius ſequamur vere piorū iudicium, qui tempore Prophetarum fuerunt: inde enim ſolutionem obiectionis intelligemus.

Iudæorum doctrina ad quam normam examinanda.

Scriptura iudicium in controuerſiis ad dicendum.

Motis enim controuerſiis, & exortis corruptelis, ſimpliciter propoſuerunt normam Scripturæ. Ita cum tempore Achas, remoto altari Domini, & ſubſtituto Damaſceno, triſtiſſimę regnarēt corruptelæ, quæ titulo & prętextu reuelationum proponebātur, Eſa. c. 8. ſimpliciter dicit: Ad legem & ad teſtimonium, quod ſi non dixerint iuxta verbū hoc, nō erit eis matutina lux. Videt & agnoſcit Lector, quomodo Scriptura in V. Teſtamēto vſurpata fuerit pro norma, canone, amuſſi, & regula certiſſima in cōtrouerſiis de doctrina: ſicut ſupra ex Moyſe oſtendimus, in hunc vſum illam conſcriptam fuiſſe. Et Ioſaphat religionem collapſam, & ſuperſtitionibus contaminatam inſtauraturus, ſcribitur eam reuo-

Digitized by Google

reuocaſſe ad primas vias Dauid patris ſui. Sed audi, iuxta quam regulã & normam corruptelæ abiectæ; & puritas doctrinæ patrum reſtituta fuerit. 2. Paralip. 17. Miſit de Principibus ſuis, de Sacerdotibus & Leuitis, qui docerent populum in Iuda, habentes librum legis Domini: & circumibãt cũctas vrbes Iuda, ac erudiebãt populum. Ezechias etiam, corruptelas doctrinę & cultus diuini ab Achas inuectas eliminaturus, operatus eſt rectum & verum coram Domino iuxta legem, 2. Paralipo. 31. & iuxta diſpoſitionẽ Dauid: ſiquidem Domini præceptum fuit per manum Prophetarum eius. Et memorabile eſt, cum Manaſſes & Ammon, populũ à vera Patrum religione ad idololatriam abducere vellent, librum legis Domini abſconderunt, ne ſingulis ſeptenniis populo prælegeretur, ſicut Moſes conſtituerat, ſub Ioſia enim Helcias Sacerdos librũ legis Domini, qui per manum Moſis datus fuerat, inuenit in ruinis templi cum reficerentur. Et Ioſias conuocatis vniuerſis ſenioribus, Sacerdotibus, Leuitis, & omni populo, à minimo vſq. ad maximum, legit omnia verba voluminis, & percuſſit fœdus coram Domino, adiurauitq. omnem populum, vt facerent, quæ ſcripta ſunt in volumine illo quod legerat. Et hæc fuit norma, iuxta quã repurgauit doctrinam & cultum templi. In hanc ſententiam in hiſtoria Iudicum de corruptelis doctrinæ & cultus diuini, aliquoties ſcribitur: In illo tempore non erat rex in Iſrael, ſed quiſq. quod ſibi rectum videbatur, faciebat. Rex enim iuſſus erat, Deuteron. 17. exemplar legis diuinæ ſemper ſecum habere, in illum vſum ſicut de Ioſaphat, Ezechia & Ioſia iã dictum eſt. Et cum Ioas in regnum inauguratur, adhibetur ceremonia pulcherrima, 2. Paral. 23. Impoſito enim diademate, traditur ipſi teſtimoniũ legis, & ita vngitur in Regem. Et ſumma, quando Prophetæ arguunt populum de corruptelis doctrinæ, dicunt diſceſſionẽ factam eſſe à lege Domini quæ certe Scriptura comprehenſa fuit.

Illuſtre etiam eſt exemplum in Eſdra, quomodo errores & abuſus, qui multi irrepſerant per tempora exilii, ad normã Scripturæ correxerint & emendarint. Ex hac etiam norma Paulus coram rege Agrippa, probat ſe nihil falſi aut peregrini docere, Act. 26. Nihil docẽs extra ea, quæ Moſes & Prophetæ prænunciauerũt. Abraham etiam diuitem à peculiaribus reuelationibus, mittit ad audiendũ Moſen & Prophetas. Et ne quis de traditionibus non ſcriptis hoc intelligat, Chriſtus Luc. 24. cum teſtimonia doctrinæ Patrum & Prophetarum, ab initio mundi proferre vellet, Scripturam interpretatur, & inquit: Ita ſcriptum eſt. Et hoc teſtimonium diligenter conſiderãdum eſt. Ingreſſus iam erat Chriſtus in gloriam ſuam per reſurrectionem, & potuiſſet multa commemorare de Patriarcharum & Prophetarum veris traditionibus non ſcriptis, ipſe enim eſt perſona illa, quę cum Patribus locuta fuit: ſed ea tantum, quę ſcripta ſunt, affert. Voluit enim cõprobare in illis, quę de doctrina Patriarcharum & Prophetarum ſcripta ſunt, contineri omnia, quę neceſſaria ſunt & ſufficiunt, quando quęritur, quę fuerit doctrina & fides Patriarcharũ & Prophetarum. Et norma illa Scripturæ veteris Teſtamenti, tantæ fuit autoritatis ad comprobationem & confirmationem dogmatum, quod Chriſtus ipſe doctrinam ſuam teſtimoniis Scripturæ veteris Teſtamenti probare non erubeſcit. Paul. Rom. 1. confirmat ſe prędicare Euangelium, quod per Prophetas

Scripturã commẽdat Chriſtus.

Scriptura eſt norma dogmatũ.

in ſcripturis ſanctis promiſſum fuit. Et Act. 17. Prædicatio Apoſtolorũ ad Scripturas examinatur, an recte ſe habeat. Et hoc examen laudatur à S. Sanct.

Sed iamdudum præſentio, Andradium exclamaturum, peregrinam eſſe hanc diſputationem, neq. enim quęſtionem eſſe de libris veteris Teſtamenti, ſed de Scriptura N. Teſtamenti. Ego verò nõ ignoro, quare ſoleant præcedere commemorationẽ de vſu & autoritate Scripturę V. Teſtamenti: ſentiunt enim, ex nuda illa cõmemoratione, omnia ſua argumenta, quę cõtra Scripturam N. Teſtamenti cumulãt, labefactari & infringi. Et propter hãc cauſam paulo altius volui repetere hãc commemorationẽ, de prima origine Scripturę ſacræ. Non enim in N. Teſtamento ab Apoſtolis primum ratio illa, vt doctrina cœleſtis literis commendetur, inuenta & inſtituta eſt: ſed rationem illam acceperũt à veteribus, & ea vſi ſunt propter eaſdem cauſas & in eundem vſum, ſicut Scriptura in prima ſua origine tradita fuit. Et hoc diligenter obſeruandum eſt.

Scriptur. noui Teſtamenti quo conſilio inſtitut.

Oſtendimus igitur: I. Quæ ſit prima Scripturæ diuinitus inſpiratæ, origo, & quem primum habeat autorem. II. Qua occaſione, & propter quam cauſam inſtituta fuerit Scriptura ſacra: quia ſcilicet per traditiones nõ cõſeruabatur puritas doctrinæ, ſed illo titulo & prætextu, multa peregrina & falſa admiſcebantur. III. Quem Deus voluerit vſum eſſe Scripturę: vt ſcilicet, eſſet norma & regula fidei, & iudiciorum in controuerſiis & diſputationibus de religione, ſicut multis exẽplis probauimus. IIII. Oſtendimus, quod diuina inſpiratione, ex Patriarcharum & Prophetarum doctrina, ſummaria capita electa fuerunt, quæ conſcriberentur: quæ poſteritati, à Deo iudicata ſunt neceſſaria eſſe, & ſufficere. V. Monſtrauimus, quid tribuendũ ſit obiectioni illi, contra perfectionem & ſufficientiam Scripturæ veteris Teſtamenti: quod ſcilicet frequentius, & multo pluribus verbis, viua voce tradita fuerit doctrina à Patriarchis & Prophetis, quàm paucis & anguſtis libris comprehendi potuerit.

Hæc capita recte conſiderata, pulcherrime illuſtrant diſputationem de Scriptura noui Teſtamenti. Quod enim Euangeliſtæ & Apoſtoli doctrinam ſuam ſcriptis comprehẽdi curarunt, illud ſumpſerunt à prima Scripturæ origine: & inde rectiſſime poteſt iudicari, quæ ſit ratio, cauſa & vſus Scripturæ N. Teſtamenti, ſicut mox oſtendemus. Sed prius pauca quædam annotanda ſunt de origine traditionum, quæ Scripturæ, vel vt imperfectæ aſſuuntur, vel vt ambiguæ & obſcuræ opponuntur.

Euãgelica ſcripta. Apoſtolica ſcripta.

DE SIMILITVDINE ET AFFINItate traditionum Pontificiarum, cum Phariſaicis & Thalmudicis.

De traditionibus Pontificiorum, ſuo loco dicemus. Sicut autem vtile eſt, primam originem Scripturæ ſacræ conſiderare, vnumquodq. enim ex ſua origine rectiſsime iudicatur: ita & hæc obſeruatio multa monebit, quod diſputatio de traditionibus non ſcriptis, vel aſſuendis, vel opponendis ſcripturæ, non recens cœpit, ſed eſt ipſiſſima panoplia Iudaicæ perfidiæ, contra gladium ſpiritus, quod eſt verbũ Dei in Scriptura. Fuiſſe autem antiquiſſimis etiam temporibus certamina de Scriptura & traditionibus, non eſt dubium: cum poſteri Cham & Iaphet, religiones ſuas, extra & contra Scripturam, palliare & tueri conati fuerunt titulo & prætextu traditionum, quas à maioribus per ma-

Digitized by Google

nus accepiſſe iactitarunt. Sed de iis tātum, quę manifeſta ſunt, breuiter dicemus. Puritatem ſanæ doctrinæ verbi Dei, apud Iudæos tēpore Chriſti corruptam, adulteratam & deprauatam fuiſſe, hiſtoria Euangelica manifeſte oſtendit. Quod ſi originem & cauſam illarum corruptelarum, cum quidem ſacros libros Iudæi haberet, legerent & interpretarentur, inquiramus, reſpondebit hiſtoria Euangelica, deberi illas falſis & vanis traditionibus. Quādo enim Scriptura erat manifeſta, vt de ſecundo & quarto præcepto, opponebant traditiones, ita vt verba Scripturæ inflecterent ad traditiones, & ex illis ſumerent interpretationē, hoc titulo & prætextu: Dictum eſt antiquis, ſicut exempla extant, Matt. 5. 15. & 23. Habebant præterea multas vanas traditiones, extra & præter Scripturam: quarum obſeruationem, fingebant ita neceſſariam, vt eam vel præferrent, vel certe æquarent mandatis Dei ſcriptis. Marci 7. Luc. 11. & 18. Mat. 23. &c.

Doctrina corruptela apud Iudæos tempore Chriſti, & earū cauſa.

Traditionum obſeruatio.

Et hunc fuiſſe tunc fontem omnium corruptelarum in doctrina Phariſaica, filius Dei in multis locis oſtendit. Vnde autem arbitraris ortam illam perſuaſionem de traditionibus, niſi inde, quod iudicatum eſt, non omnia, quæ ad fidem & vitę pietatem neceſſaria ſunt, in ſcriptura veteris Teſtamēti comprehenſa eſſe? Et non eſt dubium, multa nec vana, nec falſa, ex ſermonibus Patriarcharum & Prophetarum in memoria piorū, in vera antiquitate hæſiſſe. Sed inde apud poſteros, cum facta eſſet inclinatio puritatis doctrinæ, orta demum eſt perſuaſio, quia Patriarchæ & Prophetæ plura feciſſent & dixiſſent, quā quæ ſcripta ſunt: ideo præter ſcripturam, illa etiam, quæ titulo traditionum iactabantur, pari reuerētia & pietatis affectu complectenda & veneranda eſſe, licet Scripturæ nō eſſent conſentanea, vel etiam cum illa pugnarēt. Et hoc bene cōſideretur, qua ratione Diabolus ſoleat inſidiari puritati doctrinæ (quando Scripturam in vniuerſum non poteſt abolere, ſicut tentauit per Antiochum, 1. Machab. 1.) quod ſcilicet ſpecioſo prætextu fingit præter Scripturam, neceſſarias eſſe etiam traditiones ſine ſcripto: & quidem ita, vt traditiones illæ non ad Scripturam examinandę, ſed econtra verba Scripturę inflectenda iudicentur ad traditiones non ſcriptas: cum tamen Deus propter illam ipſam cauſam, Eccleſiæ Scripturam in prima eius origine, ſicut ſuprà oſtenſum eſt, commendarit, vt illa eſſet norma & regula, ne falſa, ſuppoſititia & vana, quocūque titulo, & prætextu Eccleſiæ obtruderentur. Sed hoc conſilium & inſtitutū Dei, Diabolus inſidioſe apud Iudæos inuertit, ſpecioſo hoc prætextu: quod ſine dubitatione illa, quæ certum eſſet Patriarchas & Prophetas docuiſſe & feciſſe, licet ſcripta non eſſent, digna tamē eſſent pari cum Scriptura autoritate. Et ſub hoc prætextu, incerta & commentitia quæq. poſtea inimicus veritatis venditauit. Vide autem cum de traditionibus extra & præter Scripturam, Chriſto diſputatio eſſet cum Phariſæis, potuiſſet facile commemorare alia & plura Patriarcharum & Prophetarum vera dicta & facta, quam quæ ſcripta ſunt: & potuiſſet illius commemorationis fidem, miraculis comprobare. Et ſine dubio feciſſet illud, ſi iudicaſſet non omnia, quæ neceſſaria ſunt, & ſufficiūt, Scripturis contineri. Cum enim duæ eſſent quæſtiones. I. An de doctrina Patriarcharum & Prophetarum, præter ea, quę ſcripta ſunt, aliquid aliud tanquā ex traditione viuæ vocis profectū & acceptum, quod ex Scriptura probari non poſſet, nec cum ea conſentaneum eſſet, admittendum eſſet, & recipiendum? II. An illæ traditiones, quæ à Phariſæis hoc titulo prætendebantur, eſſent veræ? Chriſtus non tātum ipſas traditiones Phariſęorum, vt falſas & vanas refutat & abiicit: ſed ſimpliciter deducit ipſos ad ſcripturam, non ſubſtitutis aliis traditionibus, de doctrina veterum, tāquam præter ſcripturam neceſſariis & amplectendis. Et 1. Petr. 1. Apoſtolus dicit: Non auro vel argento, ſed precioſo ſanguine agni immaculati Chriſti, redempti eſtis à vana conuerſatione, quam ex patrū traditione acceperatis, ſitis igitur ſancti in omni cōuerſatione, ſicut ſcriptū eſt.

Traditiones qua de cauſa ſuſceptæ à Iudæis.

Traditiones Chriſtus non allegauit.

Corruptelæ igitur puritatis doctrinę apud Phariſæos originē habuerūt ex traditionibus, quas vt neceſſarias, Scripturæ partim aſſuebāt, partim opponebant. Et Chriſtus doctrinæ Propheticę priſtinam & genuinam puritatem ita reſtituit, quod abiectis & refutatis traditionib. ad ipſam Scripturā Eccleſiā deducit. Hæc ex hiſtoria Euangelica ſunt manifeſta. Irenæus lib. 4. c. 25. dicit, ſuo tēpore extitiſſe legem Phariſaicam de traditionibus, vbi de ſcripta lege Dei quædam auferant, quędam addāt, quędam vt volunt interpretentur. Has traditiones vocat aquatas ex primo cap. Eſaię, propterea quod puritati verbi Dei, admiſceatur fermentum traditionum. Et dicit ipſos fingere, illarū traditionum obſeruationem ex ipſa lege neceſſariam eſſe.

Doctrinæ corruptelæ ex traditionibus natæ.

Hæc deſcriptio obſeruetur, oſtendet enim imaginem & ſimilitudinem traditionum, quas Pontificii Eccleſię obtrudūt. Nam & ipſi fingunt ex ipſa Scriptura noui Teſtamenti, neceſſariam eſſe etiam traditionum non ſcriptarum obſeruationem.

Traditionum Phariſaicarū & Papiſticarum ſimilitudo.

Sed Andradius cū ſuis excipiet, de nō toleranda cōtumelia, quod ipſorū traditiones cum Phariſaicis & Iudaicis cōparantur. Dicent enim Phariſæos & ſequentes Rabinos finxiſſe & commentos eſſe ſuas traditiones: Pontificiorū verò traditiones ab ipſis Apoſtolis acceptas, certa & continua Epiſcoporum ſucceſſione conſeruatas, & per manus traditas eſſe ad noſtra vſq. tēpora. Sed Iudęi nullo modo cōcedent ſe ſuas traditiones ſine certa authoritate ex figmentis hominum habere. Texunt enim lōgam & ſine interruptione cōtinuam ſucceſſionis ſeriē, qua traditiones ab ipſo Deo traditę, à Moyſe acceptę, ad poſteritatē bona fide propagatę, & per manus traditę narrātur. Et niſi Thalmud prius eſſet conſcriptum, omnino cogitarē, Rabinos artificium illud à Pontificiis mutuo ſumpſiſſe, & ad ſuas traditiones accōmodaſſe. Tanta enim eſt ſimilitudo, vt vtriuſq. cōmenti de traditionib. & Thalmudiſtarum & Pontificiorū, vnū & eundem eſſe architectum & artificē, qui ſcilicet bono ſemini interſpergit & admiſcet zizania, dubitari non poſſit. Ita autem commentum ſuum concinnāt Thalmudici. Fingunt Moſen in mōte Sinai accepiſſe à Deo, nō tantum ea quę ſcripſit, verum etiam myſticā & arcanam expoſitionem legis: quā nec ſcripſerit, nec ſcribi voluerit, ſed viua tantū voce eam tradiderit, & ita poſteritati per manus tradendā cōmendarit. Et vtrūq. eſſe verbum Dei, pari reuerentia & pietatis affectu amplectendū & venerandum: cùm quod Moyſes ſcripſit, tum quod ſine ſcripto, viua voce per traditiones conſeruandum & propagandum mandauit. Vide autem, quam ſplendidam contexant ſucceſſionem, qua conſeruata ſit traditio illa, ne de fide eius dubitetur. Moyſes, inquiunt, tradidit eam Heli ſacerdoti, Heli Samueli Prophetę, Samuel

Thalmudiſtarum traditionū origo & propagatio.

Digitized by Google

muel Dauidi regi, Dauid Achiæ Prophetæ, Achias Eliæ, Elias Eliſæo, Eliſeus Ioiadę Pontifici, Ioiadas Zachariæ Prophetæ, Zacharias Hoſeę, Hoſeas Amos, qui eā tradidit Eſaię: Eſaias Micheæ, Micheas Ioeli, Ioel Nahum Prophetę, Nahum Habacuc, qui eā tradidit Sophonię: Sophonias Ieremię, Ieremias Baruch Scribę, Baruch Eſdrę, Ab Eſdra deinde ponunt continuā ſucceſſionē maxime illuſtrium virorū vſq. ad Hillelem, Simeonem iuſtū, Gamalielem, & alios, donec ex illa cōſeruatione cœpit in ſcripta redigi, vnde tandem Thalmud confectum eſt: Hæc prolixe deſcripta extant apud Petrum Galatinum.

Romani Pontifices. Hæc profecto longe alia ſpecies ſucceſſionis eſt, quā quę à Papiſtis iactatur, de ſerie & numero Romanorum Pontificum, in quorum catalogo multi fuerunt monſtra verius quam homines. Fingamus iam, nobis rem eſſe cum Iudæo aliquo, qui rectius ſentiēs, repudiatis Thalmudicis traditionibus, illa tantum velit recipere & credere, quæ ſacris Scripturis cōſentanea ſunt, & ex illis probari poſſunt, & illi opponamus Pighii argumentum: vnde ru Iudęe noſti, vera illa eſſe quæ in libris Moyſis & Prophetarū ſcripta extant, qui autographa nō vidiſti: hæc ſi videres, poſſes certi aliquid ex inſpectione ſtatuere. Vnde igitur certus es, libros illos, non eſſe ſuppoſititios, nec eſſe adulteratos, ſed cōplecti verā & ſanam doctrinam verbi Dei, ſicut diuinitus patefacta eſt? Certe nō aliunde hoc conſtabit, quam ex teſtificatione illorum, quorum ſupra facta eſt mentio, qui continua ſucceſſionis ſerie libros illos conſeruarunt, & poſteritati quaſi per manus tradiderūt. Si igitur ſacros codices, ex illorum traditione, ſeu teſtificatione recipis: qua fronte reliquas traditiones, quæ per illos ipſos, certa ſucceſſionis ſerie ad poſteritatem propagatæ feruntur, repudiabis? Aut ſi de Thalmudicis traditionibus dubitare incipies, vacillabit etiam & corruet ipſius Scripturæ certitudo & authoritas, quam traditio & teſtificatio Synagogæ tibi commendauit. Hic velim ex Andradio audire, quid ad dicet Iudæū, qui ex Thalmudicis traditionibus ſe extricare cuperet, ad hanc obiectionem debere & poſſe reſpondere. Nō enim arbitror, ipſum ita inſanire, vt iudicet, pari reuerētia & pietatis affectu ſuſcipiendos libros Biblicos & Thalmudicos. Agnoſcat igitur, vel ex hac collatione, quale argumentum ſit illud, quo ipſe etiam pro traditionibus Pōtificiis pugnans, ſerio triumphat. Si libros ſacros ex traditione eccleſiæ recipimus: ergo eodem modo etiam reliquas omnes traditiones debemus recipere. Sed hoc poſtea explicandū erit. Nunc tantum oſtendere volui, quanta ſit cognatio & ſimilitudo Thalmudiſtarū & Papiſtarum, quando de traditionibus nō ſcriptis, extra & præter ſcripturam diſputant. Idem. n. ſpiritus, qui Scripturæ veteris Teſtamenti inſidias ſtruxit, ſub velamine traditionū, etiam in nouo Teſtamēto, ea quæ ex Scriptura probari non poſſunt, ſub titulo traditionum, Eccleſiæ obtrudere conatur: & vtrobique vſque adeo ſimili vtitur artificio, vt facile agnoſcas eundē eſſe architectū. Quanta verò ſit efficacia huius erroris, manifeſtum eſt. Sola enim illa perſuaſio de traditionibus nō ſcriptis, cum quidem tā plauſibili ſpecie ſucceſſionis præſtantiſſimorum in populo Dei virorum proponatur, accedente præſcriptione & cōſuetudine longiſſimi temporis, captiuā ducit & detinet miſeram plebeculam Iudæorum in triſtiſſima excæcatione: vt Rabbi Abraham Hiſpanus, de ſententiis Rabinorum inquit: Nos decet verbis illorum ſubſcribere, eò quòd omnia eorū verba, ſunt Cabalæ verba. Et nos incedimus ac palpamus, ſicut cæci in pariete, vt ſuſtentemus nos ad illam. Ac licet videātur vobis, verba noſtra eſſe vera ac recta, nihilominus tamē eſt nobis abſciēda veritas in terram, quoniam veritas cum illis eſt. Et Lyra Deutero. 17. citat gloſſam Hebraicam, recipiendum eſſe, quicquid hoc modo proponatur, etiamſi dextrum dixerint eſſe ſiniſtrum. Eoſdē ergo laqueos ex funiculis commētitiarum traditionum contextos, quibus Iudæos irretiuit, nobis etiam tendit idem author.

Traditionum stabilitio ex Andradio.

Scripturæ vtriusque Testamenti struit Satan insidias per traditiones.

Traditionum Iudaicarum occaſio quæ fuerit. Et quare Iudæorū Rabini tam pertinaciter pugnent pro Thalmudicis traditionibus, circumſtātia temporis, quando cōſcribi cœpit Iudaicū Thalmud ſi recte conſideretur, oſtendet. Cū enim ſubinde ex Iudæis multi, luce ſcripturarum conuicti, ad Chriſtianam religionem trāſirent: vidētes Rabini, ſe id quod volebant obtinere non poſſe, ſi ſolis ſcripturarum armis pugnandum eſſet, alia ſibi cōpararunt pręſidia. Circa annum enim Domini 150. cœpit conſcribi Thalmud, complectens traditiones: cuius ſucceſſum cum animaduertiſſent, poſtea in infinitū ferme auctum eſt. Et poſt illa tēpora raro ex Iudęis aliquis (quia laqueis traditionum irretiti, & à Scriptura auerſi erāt) ad Chriſtianam fidē conuerſus fuit. Diximus breuiter de Scriptura veteris Teſtamenti: vt oſtenderemus, quæ fuerit prima origo, quæ ratio, quis vſus ſacræ Sripturæ. Adiecimus illam etiam obſeruationē, quomodo Phariſæi, & poſtea Thalmudiſtę, Eccleſiam Iudęorum repleuerint infandis erroribus & ſuperſtitionibus, ea ratione quòd contenderunt, præter Scripturam Moyſis & Prophetarum, pari reuerentia & pietatis affectu recipiendas eſſe etiam traditiones non ſcriptas, licet ex Scriptura probari non poſſent. Et Thalmudica quędam commenta, de traditionibus recitauimus, propter affinitatem quam habent cum Pontificiorum diſputationibus, tacita enim illorum collatio, loco manifeſtæ refutationis eſſe poteſt. Iam digredimur ad Scripturam noui Teſtamenti, & ad diſputationes noſtri temporis de traditionibus.

DE SCRIPTVRA NOVI TESTAMENTI.

Video me breuitatis metas, quæ ad rationē examinis ſufficere poſſent in hoc loco de Scriptura trāſire, ſed cādidus Lector dabit mihi vltro veniam, ſi cauſam cōſiderauerit. Lōge alia nūc eſt ratio diſputationum inter Pontificios, quam tempore Eccii, Emſeri, & ſimilium fuit. Illi enim Scripturæ armis nobiſcū congredi nō detrectabāt. Pighius verò deprehendit, hoc inſtitutū plus detrimenti quā commodi dediſſe regno Pontificio. Aliā igitur ipſe viā magis compendiariam monſtrauit, cui ſi inſiſtant, nullo negocio, quiduis poſſent obtinere: vt ſcilicet conquiſitis omnibus Rhetoricis artificiis declamitent, de anguſtiis, de imperfectione, inſufficientia, ambiguitate & obſcuritate Scripturæ: & ſtrenue pugnent pro neceſſitate, authoritate, perfectione, certitudine & claritate traditionum non ſcriptarum. Vidit enim in illis, quæ ex Scriptura defendi non poſſunt (quæ potiſſima regni Pontificii pars eſt) hac ſola ratione victoriam, nec dubiam nec laborioſam fore. Et hoc conſilium ſcriptores Pontificii, qui Pighium inſecuti ſunt, pro viribus omnes amplexi ſunt: vt integris iam libris nihil fer-

Scripturæ à Papiſtis data epitheta.

Digitized by Google

me aliud agant, quam quod contra ſcripturam, pro traditionibus non ſcriptis diſputant. Et in hoc etiã præſidio, Concilium Tridentinum omnes opes ſuas, ipſámque adeo ſalutem ſuam collocat. Neceſſitas igitur requirit, vt paulo pluribus de autoritate Scripturæ, contra commentitias traditiones agimus. In reliquis poſtea breuiores erimus, & intra metas examinis orationem continebimus. Quia vero de Scriptura N.T. potiſſimum controuerſia inter nos eſt, de illa iam dicemus. Et ex illis fundamentis, quæ de prima originẽ ſacræ ſcripturę in veteri Teſtamento ſupra annotauimus, plana eſt tota hæc diſputatio: propter quas ſcilicet cauſas, & quo conſilio doctrina noui Teſtamenti, ſcriptis ſit comprehenſa. Et ipſi aduerſarii hoc animaduertunt & ſentiunt. Vide autẽ inſidioſas ipſorũ technas. Nodum enim illum quaſi Gordiũ cum ſoluere non poſſint, ſemel præciſunt hac bipenni, in ſcriptura ſcilicet veteris Teſtamenti, omnia quæ de Patriarcharum & Prophetarum doctrina, Deus poſteritati neceſſaria eſſe iudicauit, & ſufficere, comprehenſa eſſe: ſed doctrinæ noui Teſtamenti, longe aliam eſſe rationem. Eius enim proprietatem, ab ipſo Deo ita eſſe conſtitutã, vt nec in tabulis, nec in chartis, nec calamo, nec atramento, vel quouis alio modo literis conſignetur: ſed viua tantum voce, animis auditorum commendetur, & ita ſine ſcripto conſeruetur, & per manus tradatur. Et hunc volunt eſſe ſenſum eius, quod Ieremię 31. ſcriptum eſt: Dabo legẽ meam in corda eorum, & in intimo eorum ſcribam eã. Et quod Paulus dicit 2. Cor. 3. Epiſtola noſtra eſtis vos, ſcripta à nobis non atramento, ſed ſpiritu Dei viui nõ in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carneis.

Papiſtarũ de ſcriptura noui Teſtam. iudicium.

Quid igitur ad hæc reſpondebimus? Dicemus id quod res eſt. Si Deus ita conſtituiſſet, & ordinaſſet, vt doctrina Chriſti & Apoſtolorum ſine ſcripto, ſola traditione viuæ vocis propagaretur & conſeruaretur, reuerenter vellemus hac ratione contenti eſſe, qua Deum in principio mundi, vltra bis mille annos vſum, ſupra oſtendimus. Ille enim ſolus optime nouit, qua ratione ſaluti Eccleſiæ commodiſſime proſpiciatur. Sed hæc eſt quæſtio: An Deus de doctrina Chriſti & Apoſtolorum ita conſtituerit, vt non conſignetur literis, ſed ſine ſcriptis viua tantum voce per manus tradatur. Pontificii quidem dicunt, Deum per Ieremiam & per Paulum hoc affirmare. Sed quia Pontificii fidem ſuam in multis ſuſpectam reddiderunt Eccleſiæ, nos ex mandato Chriſti, Ioan. 5. & exemplo Berrhoenſium, Act. 17. ſcrutabimur Scripturas, an hæc ita ſe habeant, ſicut Pontificii aſſeuerant. Ecce autem ſtatim vel palpabiliter deprehendimus, non eſſe verũ, quod Pontificii de Ieremiæ aut Pauli ſententia fabulantur. Sũt enim aliquot libri ab ipſis Apoſtolis, de doctrina noui Teſtamenti cõſcripti, quod ſine dubio non feciſſent, ſi illa eſſet Dei ſententia, in dicto Ieremiæ, quam Pontificii ipſi affingunt. Author Epiſtolæ ad Hebræos, in media ſcriptione, dum doctrinã noui Teſtamenti literis commendat, illam ſententiam Ieremiæ allegat. Et Paulus iam ſcripſerat vtramq. Epiſtolam ad Theſſalonicenſes, & priorem ad Corinthios, cum dicit: nõ atramẽto, ſed ſpiritu Dei, 2. Cor. 3. imò illud ipſum tunc, nõ viua voce tradebat, ſed ſcribebat. Extra omnẽ igitur controuerſiã maniſeſtiſſimũ eſt, Apoſtolos ſententiã Iere. 31. & Paulũ dictum ſuũ 2. Cor. 3. non ita intellexiſſe, ſicut Pontificii fingunt: doctrinã ſcilicet Chriſti, & Apoſtolorũ, non ferre, vt ſcripto cõprehendatur & tradatur.

An doctrina Chriſti & Apoſtolorũ ſcripto debuerit comprehendi, an vero viua voce ſit tradenda.

Dabitur autem nobis venia, ſi iudicauerimus Apoſtolos rectius intellexiſſe Ieremię & Pauli ſententiam, quàm Pontificios. Sed excipient, ſe nõ ita ſentire, quaſi ſimpliciter nihil omnino de doctrina Chriſti & Apoſtolorũ debuiſſet literis mandari, aut ſcriptis comprehẽdi: ſed quod quædã ſane debuerint, aut ſaltem potuerint ſcribi, non autem omnia quæ neceſſaria ſunt & ſufficiunt: ſed quod multa, & quidem præcipua, relinquenda fuerint traditionibus non ſcriptis. Audio, & ſcio quid Pontificii dicant: ſed quæſtio eſt, an illud quod dicunt, ſit Ieremiæ & Pauli ſentẽtia in locis allegatis. Inſpicio autem Ieremiæ ſententiã, & non inuenio quod dicat, legem N.T. ſcribẽdam eſſe partim in chartis, partim in cordibus, nec video quod Paulus dicat, de doctrina Chriſti & Apoſtolorum, quędam atramẽto in tabulis vel chartis, quædã Spiritu Dei in cordibus eſſe ſcribenda: ſed loquuntur indefinite. Nec concedimus Pontificiis, vt extra & contra verba textus, arbitrariis ſuis interpretationibus Eccleſiam impune ludificentur.

Si quis igitur verba Ieremię & Pauli, cũ Pontificiis ad hanc quæſtionẽ violenter velit detorquere: An doctrina Chriſti & Apoſtolorũ, debeat aut poſſit ſcripto comprehendi, an vero ſine ſcripto, traditione viuæ vocis ſit cõſeruanda & propagãda? certum & manifeſtum eſt, illa expoſitione non poſſe reddi aliam quam hanc ſententiã, quod doctrina Chriſti & Apoſtolorũ, ſimpliciter ſine aliquo omnino ſcripto, ſola traditione nec ſcripta nec ſcribẽda, ſit proponenda, propaganda & conſeruanda. Et ſi quis ex illa doctrina literis aliquid conetur conſignare, id fieri cõtra eius naturã & proprietatẽ, imo fieri contra voluntatẽ & ordinationem Dei. Sed hãc expoſitionem & ſententiam falſam eſſe, Apoſtoli ipſo facto monſtrarunt. Scriptis enim doctrinã ſuam complexi ſunt: idq. ſicut Irenęus dicit ex voluntate Dei.

Papiſtica ſententia de noui Teſtamẽti ſcriptura.

Ab hoc igitur præſidio Pontificii, luce veritatis clariſſima deiecti ſunt: niſi forſan cum ratione ipſis libeat inſanire. Quam ineptam enim reddãt collationem veteris & noui Teſtamẽti, de qua Ieremias & Paulus grauiſſime diſputant, ſi opinionem ſuam pertinaciter tueri voluerint, Lector attẽtius quæſo conſideret. Si enim vetus Teſtamentum intelligunt de doctrina Patriarcharum & Prophetarum, vſque ad Chriſtum (quod improprie dici, Auguſtinus docet & oſtendit, potius vetus inſtrumentum appellandum eſſe) certe doctrina per annos bis mille, quadringentos, & quinquaginta quatuor, ſine ſcripto, per traditionem viuæ vocis tradita & propagata fuit. Sunt autem à conſcriptione legis vſque ad miniſterium Chriſti, anni 1538. Populus igitur veteris Teſtamenti, doctrinam cæleſtem per annos 116. diutius habuit ſine ſcripto, quam in ſcriptis. Chriſti vero & Apoſtolorum doctrina, cœpit ſcriptis comprehendi, cum ne per viginti quidem totos annos, ſola voce ſine ſcriptis tradita fuiſſet. Vt enim maxime concedamus, Matthæum tunc primum ſcripſiſſe, cum Paulus iam Romæ eſſet: certe Paulus iam tunc ſcripſerat vtramq. ad Theſſalon. priorem ad Timotheum, vtramq. ad Corinthios, & Epiſtolam ad Romanos. Vide iam Andradi, quomodo conſtet, quod contendis æquum fuiſſe, vt populus Dei ſub veteri Teſtamento, doctrinam cœleſtem literis haberet comprehenſam: noui vero Teſtamenti plane diuerſam eſſe rationem. Quod ſi vetus Teſtamentum intelligant de doctrina legis quæ in monte Sina promulgata fuit: certe præ-

Teſtamẽtum vetus.

cepta

cepta Decalogi, & ante & poſt diluuiū, voce diuina propoſita, & a Patriarchis tradita leguntur in Geneſi. Et paulus Romanorū 2. affirmat opus legis naturæ ſcriptum eſſe in omnium hominum cordibus etiam illorum qui legem ſcriptam nō habent. Etiā conſideretur, quæ inſania ſit, Ieremiæ tribuere illā ſententiam, quaſi diſcrimen veteris & Noui Teſtamenti, in eo potiſſimum conſiſtat, quod doctrinā legis, ſcriptis comprehendi æquum fuit, doctrinā vero Euangelii, per traditiones ſine ſcripto cordibus commendandam eſſe. Certum igitur & manifeſtū eſt, Ieremiæ dictum nec habere nec admittere illā expoſitionē & ſententiā, de qua Pōtificii ita digladiantur, vt in illa omne ſuum præſidiū contra Scripturam pro traditionibus non ſcriptis ſe collocare, non diſſimulent. Et Auguſtinus, qui in libro de Spiritu & litera, locum illum Ieremiæ & Pauli ex profeſſo iuſta tractatione explicat, ne verbo quidem mentionem facit eius ſomnii, quod Pontificii Eccleſiæ obtrudere volūt; pro commentitiis ſuis traditionibus contra Scripturam ſtabiliendis.

Auguſtinus.

Chryſoſtomus.

Chryſoſtomus Hom. 1. in Matthæum, accommodat quidem Ieremiæ dictum ad hanc ſententiam, quod paucis aliquot annis, Chriſti & Apoſtolorum doctrina ſine ſcripto tradita fuit, de quo nulla inter nos cōtrouerſia eſt: nō autē id quod Pontificii faciunt, extruit inde, naturā & proprietatē noui Teſtamenti nō ferre, vt doctrina eius literis cōſignetur, & ſcriptis cōprehēdatur: vt ſicut Lindanus dicit: naturā verbi Euāgelici à ſcripto & literis plane abhorrere. Hic n. ſtatus eſt diſputationis noſtræ.

Adiiciam vero & hanc obſeruationē, ex hac ſola diſputatione animaduerti poſſe, quales interpretes Scripturę ſint Pōtificii. Ieremias & Paulus in illis dictis de re longe grauiſſima diſputant, quam ex Auguſtini ſententia breuiter recitabo. Vetus Teſtamentum eſt doctrina mandatorū, extra hominum ſcripta: qua foris docemur, atteſtāte cōſcientia noſtra (eſt enim opus legis, ſcriptū in cordib.) quod & qualem obedientiam Deus à nobis requirat: & cōdemnat quidem hos qui huic normę non ſunt conformes, ſed virtutē præſtandi ea quæ requirit, non ſubminiſtrat. Tam triſtis enim eſt naturæ per peccatū deprauatio, vt quādo Deus voluntatem ſuam patefacit, & per miniſterium, ſeu voce ſeu ſcripto proponit, vetus tamen homo, qualis eſt ſine ſpiritu regenerationis, etiam quando vires ſuas naturales exerit, & aliquid pręſtare contendit, non poſſit ſpiritualia quæ verbo proponuntur, recte & vere intelligere, amplecti & ſeruare: præcipue vero, legem ita faciendo nō facit. Hoc Auguſtinus vocat vetus Teſtamentum, vbi cor non renouatur: & ibi licet opus legis, quoad notitiam, ſcriptum ſit in cordibus: dicitur tamen lex foris extra hominem ſcripta, non in corda, quando corda non renouantur ad veram interiorem obedientiam. Nouum vero Teſtamentum eſt promiſſio gratiæ propter filium Mediatorem: cum qua coniuncta eſt, promiſſio & exhibitio Spiritus ſancti, qui doctrinā foris in miniſterio ſiue voce ſiue ſcripto ſonantem, efficacia & operatione ſua in corda ſcribat: hoc eſt, mentem illuminet, voluntatē & cor regeneret, vt poſſimus promiſſionem de Meſſia, vera fide ex corde amplecti. Qui vero credunt in nomine eius, illis dat poteſtatem, vt fiant filii Dei, Iohan. 1. Et hoc eſt, quod Ieremias dicit, Spiritum ſanctum ſcribere doctrinam Euangelii, in corda credentium, vt impleatur; quod dicit: Ego ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum:

Teſtam. vetus.

Teſtamentum nouum.

Deinde etiam doctrinā legis, Spiritus ſanctus ſcribit in corda renatorum, vt ſecundum interiorem hominem cor delectetur lege Dei, Roman. 7. & ex animo incipiant obedire, Roman. 6. Hoc Auguſtinus in ſua diſputatione, vocat nouum Teſtamentū: cuius vim & efficaciam, etiam in Patribus tempore veteris Teſtamenti fuiſſe, recte aſſerit.

Hanc grauiſſimam & vtiliſſimam doctrinam Pōtificii, in ſententia Ieremiæ non tantum prætereūt, ſed obſcurant & expungunt, ſubſtituta alia peregrina & falſa explicatione. Spiritus ſanctus enim illud de quo Ieremias loquitur, operatur nō enthuſiaſtico modo, ſine medio, ſed per miniſterium verbi Dei. Ne autem verbum illud, quod ſolum eſt Organon Spiritus adulteretur, vel incertum ſit quodnā illud ſit: Deus in veteri Teſtamento ſcriptis illud comprehendi mandauit. De Chriſto vero & Apoſtolorum doctrina, in nouo Teſtamento iam dicemus. Scriptura igitur verbi Euangelici non pugnat cum dicto Ieremiæ.

Verbum Dei.

Hæc de re Ieremiæ ſententia, neceſſario dicenda fuerunt. Eius enim peregrinam, contortam, & adulterinam expoſitionem magnifice amplificatam, ſemper in acie collocant aduerſarii, pugnaturi cōtra Scripturam noui Teſtamenti, pro ſuis traditionibus. Oſtendimus igitur, Ieremię dictū nullo modo vel præbere, vel admittere illam ſententiā, quā Pontificii contra Scripturam fingunt. Et hoc præſidio deſtructo, iam in patenti campo, facilior erit cū aduerſariis congreſſus de Scripturis noui Teſtamēti. Et quod de Ieremiæ ſententia diximus, idem etiam ad Pauli dictum pertinet, 2. Corinth. 3. Non enim negat doctrinam Euangelii eſſe, quam atramento, chartis in Epiſtola, & tunc & antea commendauerat: neque hoc dicit, quia Corinthios primū, ſine ſuo aliquo ſcripto, ſola viuę vocis traditione conuertit, ideo illa quæ nunc atramento ſcribebat, non eſſe organon Spiritus, per quod Euangelium ſcribatur in corda credentium: ſed hoc agit, Corinthios qui corde iam credebāt ad iuſtitiā, & ore confitebantur ad ſalutem, quiq. noua creatura facti, lege Dei delectabantur, & ex animo obediebant: illos inquam dicit eſſe Epiſtolam Chriſti, non atramento exterius, ſine interiori renouatione ſcriptam, quoad vetus Teſtamentum, & ad literam occidentem pertinet: ſed in ipſo corde expreſſam, non viribus veteris hominis, ſed ſpiritu Dei viui. Sed iam ad ipſam Scripturā noui Teſtamenti progrediemur. Conuenit autem de hoc inter nos, doctrinam noui Teſtamenti (ſicut vſitate nunc loquimur) illam eſſe, quam Chriſtus tempore carnis ſuæ, in miniſterio ſuo proprio ore promulgauit, quámq. Apoſtoli, cum à Spiritu ſancto in omnem veritatem ducti eſſent, in omnem terram omni creaturæ prædicauerunt.

Teſtamēti noui doctrina.

Conſtat & hoc, doctrinam illam primis aliquot annis, & à Chriſto, & poſtea ab Apoſtolis, ſine ſcripto viua voce traditam & propagatam eſſe, poſtea vero ab Apoſtolis ſcriptis eſſe comprehenſam. Sed non pariter nos vſque ad Scripta Apoſtolica progredi Andradius: ſed facta tantum mentione primi temporis, cum ſine ſcripto tradita eſt doctrina Euāgelii, ſtatim exclamat: Quę igitur eſt leuiſſimorum, perditiſſimorúmque quorundam hominum tanta impudentia & temeritas, qui hanc rationem tradendi, propagandi & conſeruandi Euangelium (per traditiones ſcilicet abſque ſcripto) qua Chriſti eccleſia nata, educata, longe lateque propagata,

Digitized by Google

denique conſeruata fuit, inanem ac leuem exiſtimat, illa enim extra omnem controuerſiam, omnium eſt optima, certiſsima & tutiſsima ratio tradendi, propagandi, & conſeruand. doctrinā Euangelii: quam ipſe filius Dei, qui eſt patris ſapientia, initio: quam Spiritus ſanctus, cum Apoſtolos in omnem veritatem duceret, vſurpauit. Et Andradius ſubducto calculo, oſtendit Eccleſiam viginti annis aut plus, ſcripto Euāgelio caruiſſe.

Matth. Euangeliū quando ſcriptum.

Non enim probat Theophylacti rationem, quòd Matthæus anno poſt aſcenſionem Chriſti octauo ſcripſerit: ſed amplectitur Irenæi annotationem, quòd Matthæus tunc primum ſcripſerit, cum Paulus iam Romæ eſſet: & ita ante conſcriptum Matthæi Euangelium, ſupputat annos ab aſcenſione Chriſti vnum & viginti & menſes vndecim. Aut ſi recipiatur illorum

Theophyl.

ſententia, qui Claudii imperio tribuunt mēſes nouem ſupra annos tredecim, exurgēt anni duo & viginti, & mēſes ſeptem. Nō igitur octo tantum annis, iuxta Theophylacti ſupputationē, ſed tā multis inquit Andradius annis & mēſibus, ſcripto Euangelio Eccleſia Chriſti caruit. Non autem conſiderauit, præ ſtrepitu calculorū in ſupputatione, vt ma-

Paulus ante captiuitatem quæ ſcripſerit.

xime Irenæi annotatio, quā non improbo, recipiatur: quod tamē Paulus priuſquam Romam vinctus duceretur, ſcripſerit ad minimum 6. Epiſtolas: duas ad Theſſalonicenſes, vnā ad Timotheum, duas ad Corinth. & vnam ad Roman. Iuxta Irenæi igitur annotationem, tot iam Epiſtolis Pauli conſcripta fuerat doctrina Euāgelii, ante Matthæi ſcriptionē.

Nec difficile mihi eſſet, ex actis Apoſtolicis oſtendere, circa quotum poſt aſcenſionem Chriſti annum, Paulus primum cœpiſſet ſcribere ad Theſſalonicenſes: & ita de calculo Andradii, annorum 22. & menſiū 7. quo tempore cōſtituit primum cœpiſſe doctrinam Euangelii literis mandari, aliquid detraheretur. Sed nō pugnabimus de numero annorum & menſium, de quo inter veteres etiam ſcriptores non ſatis conuenit: imò calculo Andradii (quod ipſi in mentem tunc non venit) liberaliter addamus annos etiam miniſterii Chriſti, vt calculū annorum augere poſſit, additione trium annorum, & aliquot menſium. Fac igitur ita eſſe, ſicut Andradius contendit. 20. annis aut plus, ſcripto Euāgelio Eccleſiam caruiſſe. Quid inde efficiet? Certe in veteri Teſtamento, Eccleſia Dei, ab initio mundi per annos 2454. Scriptura diuinitus inſpirata caruit. Aut ſi placeret numerum ſtrepitu plurium calculorum augere, diceremus iuxta 70. per annos ter mille, ſexcentos, & nonaginta duos, primam Eccleſiam caruiſſe Scriptura. Si hic Thalmudiſta aut Cabaliſta aliquis, poſt traditam Scripturam veteris Teſtamenti, pro ſuis traditionibus Andradii grandiloquentia ita inſurgeret: Quæ igitur eſt leuiſsimorum, perditiſsimorumq. hominum inſolētia & temeritas, quę hanc tradendi verbi Dei rationem, qua prima Eccleſia in mundo nata, educata, & per annos bis mille, quadringentos, & quinquagintaquatuor propagata & conſeruata fuit, iam nō vult amplius admittere? vt ſcilicet præter Scripturam, Cabala etiam pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipiatur.

Hæc certe Cabaliſtæ, ſi non ipſi, ſaltem per conductitium aliquem Rhetorem, multo ſplendidius poſſent amplificare, quàm Andradius ſupputationem ſuam de viginti annis. Sed dicat nobis Andradius, quid ad hanc obiectionem pro Scriptura veteris Teſtamenti, contra Thalmudiſtarum Cabalā reſpondendum iudicet: & idem ſibi etiam reſponſum habeat. Quod enim exceptionem fingit ex ſententia Ierem. 31. iam oſtendimus vanum & falſum eſſe. Verba igitur ſunt, aut potius iuxta Prouerbiū, fumi ſunt, quos Andradius grandiloquentia ſua, de viginti illis annis venditat.

Euangel. ſcripto an carere poſſit Eccleſia.

Neque enim ſequitur: Eccleſia noui Teſtamenti, viginti annis caruit Euangelio ſcripto: ergo optimum fuiſſet, vt perpetuo illo careret: ergo ſcelerate fecerunt Apoſtoli, qui aliam rationem propagandi & conſeruādi doctrinam Euangelii, per Scripta ſcilicet, inſtituerunt, quam ipſe Filius Dei, qui eſt ſapientia patris, in miniſterio ſuo initio: vſus ſcilicet ſine ſcripto, ſola traditione viuæ vocis. Si negauerit Andradius, hæc eſſe ſuæ mentis: qua igitur ratione putant, hanc conſequentiam valere:

Argumentatio Papiſtar.

Per viginti, Apoſtoli, ſine ſcripto, ſola traditione viuę vocis, doctrinam Euangelii propagarunt & conſeruarunt: ergo nunc etiam, poſtquam ſcriptis comprehenſa eſt doctrina Euangelii, prior illa ratio ſeruanda eſt: & quidem ita, vt ſcriptis opponantur traditiones. Apoſtoli igitur doctrinam Euangelii, à Chriſto acceptam, & à Spiritu ſancto illuſtratam, primis aliquot non multis annis, ſine ſcripto, ſola traditione viuæ vocis propagarunt: mox verò per Dei voluntatem, ſicut Irenæus loquitur, cœperunt literis conſignare, & ſcriptis comprehendere non contrariam, non diuerſam, non aliam, ſed illam ipſam doctrinam, quam voce prædicarant.

Euangeliū quare non mox primo anno ſcriptum.

Quòd ſi quæratur, quare nō ſtatim in primo anno cœperint ſcribere: poſſemus reſpondere id, quod ſupra diximus de annis ab initio mundi 2454. Sed hoc loco ratio manifeſtior eſt. Doctrina enim Euangelii, antequam conſcriberetur, erat prius contra Iudæorum & Gentiū calumnias & contradictiones, prædicatione Apoſtolorum, ſignis & prodigiis per totum terrarum orbem confirmanda, & aſſenſione populorum credentium in omnibus terris comprobanda: vt certi eſſemus, ea quæ ſcripta ſunt, non eſſe dubia, incerta, aut parum firma, ſed ſicut Lucas inquit, πεπληροφορημένα, *Lucæ 1.* hoc eſt, à Deo per Apoſtolos cōfirmata, & à primis fidelibus per totum mundum, vt certiſsimæ fidei comprobata. Ita nō tantum nihil detrahitur Scripturę, ſed dignitas & authoritas eius magis illuſtratur inde, quòd non ſtatim primis annis Apoſtolicæ prædicationis, literis conſignata eſt.

Euangelium ex quibus cauſis deſcriptum.

Status vero totius diſputationis, in eo iam conſiſtit, vt monſtretur, quibus de cauſis, quo conſilio, quo propoſito & inſtituto, Euangeliſtæ & Apoſtoli doctrinam Euangelii literis conſignare, ſeu ſcriptis mandare & comprehendere voluerint: quem voluerint illorum ſcriptorum vſum eſſe in Eccleſia: quo loco primitiua Eccleſia ſcripta illa habuerit: quid, & quantum illis tribuerit. Ad hunc diſputationis ſtatum, mox poſito titulo, De Scriptura noui Teſtamenti, progrediēdum fuerat: ſed prius reprimendi fuerunt clamores Pontificiorum de loco Ieremiæ, & de primis annis Apoſtolicę prędicationis: quorum ſtrepitu Lectorem conantur obruere & obtundere, vt ita à vero ſtatu diſputationis illum abducant.

Collocabimus autem quaſi in acie, pulcherrimam Irenæi ſententiam, quæ extat in præfatione, & 1. cap. 3. lib. vbi dicit: Sola vera ac viuifica fides illa eſt, quam ab Apoſtolis Eccleſia percepit & diſtribuit filiis ſuis. Etenim Dominus omnium dedit Apoſtolis ſuis poteſtatem Euāgelii, per quos & veritatem, hoc eſt, Dei filii doctrinam cognouimus,

quibus

Digitized by Google

quibus & dixit Dominus: Qui vos audit, me audit: & qui vos contemnit, me contemnit: & eũ qui miſit me. Non.n. per alios diſpoſitionem ſalutis cognouimus, quam per eos, per quos Euangelium peruenit ad nos. QVOD QVIDEM TVNC PRÆCONIAVERVNT, POSTEA VERO PER DEI VOLVNTATEM, IN SCRIPTVRIS NOBIS TRADIDERVNT FVNDAMENTVM ET COLVMNAM FIDEI NOSTRÆ FVTVRVM.

Euangeliũ prædicatũ & ſcriptũ.

Hęc Irenęi ſententia, in genere loquitur, de tota Scriptura noui Teſtamenti: cuius autoritatem, perfectionem, & (vt nunc loquimur) ſufficientiam, firmiſſima demonſtratione oſtendit. Illa enim extra omnem controuerſiam, ſola eſt vera & viuifica fides, quam primitiua Eccleſia ab Apoſtolis accepit, & filiis ſuis diſtribuit. Sed illa fides cõcepta initio prædicatione Apoſtolorum, quam ipſi ex doctrina filii Dei acceperant. Hanc vero doctrinam Chriſti & Apoſtolorum, ex qua vera primitiuæ Eccleſiæ fides accepta fuit, Apoſtoli primũ ſine ſcripto viua voce tradiderunt, poſtea vero non humano aliquo concilio, ſed per Dei voluntatem in Scripturis tradiderunt. Quidnam? Illam ipſam doctrinam, quam à Filio Dei acceperant, viua voce prædicauerant, ex qua ſolam veram & viuificam fidem, primitiua Eccleſia, ab Apoſtolis acceperat, & filiis ſuis diſtribuerat. Quibus verò Apoſtoli Euangeliũ tradiderunt in Scripturis? Num vt particulares illæ tantum Eccleſiæ, quibus inſcriptæ ſunt Apoſtolorum Epiſtolæ, pro præſenti tantum neceſſitate ſcriptis illis Apoſtolorum vterentur? Ita quidem Pighius fingere videtur, ſed Irenæus dicit: Nobis nobis Apoſtoli id, quod prædicauerant in Scripturis tradiderunt. Quo vero conſilio? quem illius ſuæ Scripturæ vſum Apoſtoli in Eccleſia eſſe voluerunt? Reſpondet Irenæus: Vt id quod in ſcripturis nobis tradiderunt, in futurum eſſet fundamentum, & columna fidei noſtræ: illius ſcilicet, quam ab Apoſtolis Eccleſia percepit, & diſtribuit filiis ſuis. Fundamentum igitur & columnam ſolius veræ & viuificæ fidei, primitiuæ Eccleſiæ ab Apoſtolis acceptæ, habemus nos in ſcripturis, quas Apoſtoli per Dei voluntatem nobis tradiderunt. Fundamentum quidem fidei, quia inde diſcitur, agnoſcitur, extruitur, & concipitur. Columna verò, quia fide probatur, confirmatur, & contra omnes corruptelas propugnatur, & conſeruatur illa fides, quæ ſola, vera, & viuifica eſt. Fides igitur, quæ aliunde, quam ex ſcripturis ab Apoſtolis traditis extruitur, concipitur, probatur & confirmatur, non eſt vera, viuifica, Apoſtolica, & primitiuæ Eccleſiæ fides. Hæc in Irenæi demonſtratione manifeſtiſſime & firmiſſime cohærent. Et poſtea dicit illos eſſe hæreticos, qui ſcripturis Apoſtolicis non aſſentiuntur, & notas hæreticorum his verbis deſcribit cap. 2. Cum ex ſcripturis arguuntur, in accuſationem conuertuntur ipſarum Scripturarum, quaſi non recte habeant, neque ſint ex autoritate, & quia varie ſint dictæ, & quia non poſſit ex his veritas inueniri ab his, qui neſciant traditionem: non enim per literas traditam illam, ſed per viuam vocem, &c. Mirum ni vel parumper erubeſcant, Pighius, Lindanus, Andradius, & ſimiles, recognoſcentes ſuas voces in hac deſcriptione. Oſtendit igitur Irenæus in illa ſententia, quo conſilio Apoſtoli doctrinam ſuam in Scripturis nobis tradiderint, & quem Scripturæ eius vſum in Eccleſia eſſe voluerint, vt ſcilicet eſſet fundamentũ & columna fidei noſtræ, qui viuam Apoſtolorum vocem non audiuimus. Et addit, illos eſſe hæreticos, qui Scripturas illas vel abiiciũt, vel in accuſationem earum conuertuntur, quod varie ſint dictæ, & quod veritas ex his non poſſit inueniri, niſi pręter illas ſcripturas adiungantur traditiones, quæ ſine ſcripto & literis, per viuam vocem ab Apoſtolis traditæ tractantur.

Hæc prolixius aliquanto de Irenæi ſententia annotare volui. Loquitur enim in genere de tota Scriptura noui Teſtamenti, & complectitur firmiſſima demonſtratione, illa omnia, quę ad hanc controuerſiam de Scripturę authoritate pertinent. Quę verò ſit Irenęi de traditionibus ſententia, in ſequenti loco explicabimus. Lectorem autem oro, vt ad illam Irenęi ſententiam conferat quod Andradius dicit: nam breue compendium doctrinę Apoſtolicę literis traditum eſſe, vt pars maxima tanquam magni precii theſaurus traditionibus non ſcriptis relicta fuerit, item quod Concilium Tridentinum conſtituit, in controuerſiis horum temporum veritatem non poſſe ex ſolis ſcripturis inueniri, niſi pari reuerentia, & pietatis affectu ſuſcipiantur illa etiã, quę tum ad fidem, tum ad mores pertinentia extra & pręter Scripturam, tanquam ex traditionibus non ſcriptis venditantur. Sed vt veritas manifeſtior euadat, ordine de ſingulis ſcriptis noui Teſtamenti inquiramus: quibus de cauſis, & quo conſilio literis conſignata ſint, & quem Scripturę illius vſum, tum ſcriptores ipſi, tum primitiua Eccleſia voluerint eſſe.

Non autem de momentis, ſiue annorum ſiue menſium, quibus vnumquodque ſcriptorum in N. T. editum ſit, ſcrupuloſius diſputabimus. (Veterum enim annotationes inter ſe non ſatis conueniunt) ſed ea quę certa ſunt, ἁπλῶς ſumemus.

Matthæus quando ſcripſerit.

Et id quod Andradius de Matthæo contendit, non grauatim recipio, ſcripſiſſe ſcilicet illum, cum Paulus iam Romæ eſſet. Aequum enim eſt, vt antiquiſſimorum potius Irenæi & Euſebii in hiſtoria Eccleſiaſtica, quam recentium, vel Theophylacti de octo, vel Nicephori de 15. annis, ſententiam ſequamur. Et hanc ſupputationem, ideo libentius recipio deducet enim nos ad primam & illuſtrem originẽ ſcripturæ noui Teſtamenti. Si.n. Matthæus tunc primum ſcripſit cum Paulus Romæ euangelizaret ſicut Irenæus loquitur, erit quidem primus inter Euangeliſtas, iuxta omnium antiquorũ ſententiam, ſed non erit primus inter eos qui doctrinam Apoſtolicam literis cœperunt commendare, Paulus enim priuſquam Romam vinctus duceretur, aliquot iam Epiſtolas conſcriptas ediderat, id quod ex hiſtoria Actorum manifeſte colligitur ſicut ſupra oſtẽdimus. Quæro autẽ fueritne aliquid ab Apoſtolis conſcriptum, priuſquam Paulus primas ſuas epiſtolas ediderit? Et inuenio Acto. 15. Apoſtolos & Seniores in primo & celeberrimo concilio Apoſtolico, re diligenter deliberata, & cõmunibus ſuffragiis ſcripſiſſe epiſtolam ad Eccleſias ex gentibus collectas. Nec reperio ante illam Epiſtolam, aliquid ab Apoſtolis literis mandatum fuiſſe, ſi Andradii ſupputationem de Euangeliſtis ſequamur. Hæc igitur erit prima origo, hoc primũ principium Scripturæ diuinitus inſpiratæ, in nouo Teſtamento, quod ita eſſe, Andradius iuxta ſuam de Matthæo ſupputationem, negare non poterit. Sicut igitur Scripturæ ſacræ in veteri Teſtamento, originem valde illuſtrem inuenimus, cum ſcilicet Deus ipſe primus, verba Decalogi ſuis digitis in tabulas exarauit, ita Andradius prębuit mihi occaſionẽ ſua

Apoſtoli primi ſcribunt epiſtolam ex concilio.

Digitized by Google

Scriptura noui Teſtamenti à quibus & quādo inchoata.

ſupputatione, ad inueſtigandā magnificam & illuſtrem primam originem ſcripturæ in nouo Teſt. quod ſcilicet initium literis conſignandi doctrinā Apoſtolicam factum fuerit, non ab vno aliquo ex Apoſtolis, priuato quodam conſilio, ſed cum Apoſtoli omnes, & etiam presbyteri Eccleſiæ Hieroſolymitanæ, in primo & celeberrimo concilio Apoſtolico cōgregati eſſent, communibus ſuffragiis, & re diligenter deliberata, cōſcripta & edita eſt Epiſtola, complectens ſententiam Apoſtolorū, de qua tunc motæ erant cōtrouerſiæ. Et hoc eſſe primum ſcriptum, ab Apoſtolis in nouo Teſtamento editū, Andradius, ſi ſibi conſtare voluerit, negare nō poterit. Neque.n.certis teſtimoniis docere poterit, ante concilium illud Apoſtolorum quicquam de Scriptura, diuinitus inſpirata, in nouo Teſtamento conſcriptum fuiſſe. Theophylacti enim ſupputationem non recipit, & meo quidem iudiciò, meritò. Nec arbitror ipſum Apocrypham Epiſtolàm, quæ ſub Chriſti Seruatoris nomine, ad Abgarum Toparchen Edeſſenum, apud Euſebium extat, in numerum Scripturæ Canonicæ collocare.

Erit igitur hæc, quam oſtendimus, prima origo Scripturæ diuinitus inſpiratæ in nouo Teſt. cuius hoc erit emblema: Viſam eſt Spiritui ſancto, & nobis, E. ſicut primum traditione viuę vocis, Lex exiuit ex Zion, & verbum ex Ieruſalem, ita etiam prima Scriptura noui Teſtamenti exiuit ex Zion, & principiū cœpit in Ieruſalē: quod ipſum ad dignitatem & authoritatem Scripturæ, non parum facit.

Scriptura noui Teſtamenti occaſio & cauſa.

Et hæc ipſa prima origo, ſi recte conſideretur, oſtendit id, de quo diſputamus, propter quas ſcilicet cauſas, qua occaſione, quo cōſilio, & in quem Eccleſiæ vſum doctrina Apoſtolica literis cœperit conſignari. Ipſa enim prima Apoſtolica epiſtola his verbis vtitur: Quidā ex nobis exeuntes turbarunt vos ſermonibus, docentes circumciſionem & obſeruationem legis, quibus id nō mandauimus, &c. Quia igitur ſub prætextu, & titulo traditionum Apoſtolicarum ſparſis adulterinis & ſuppoſititiis dogmatibus, Eccleſiæ turbabantur, viſum eſt Apoſtolis & presbyteris cum tota Eccleſia, veram de illa cōtrouerſia Apoſtolorū ſententiam ſcripto comprehendere. Et hæc fuit occaſio primi Apoſtolici ſcripti.

Scriptura noui Teſtamenti finis & vſus.

Finis verò & vſus hic fuit, vt ex ſcripto Eccleſię certo conſtaret, de vera & genuina Apoſtolorum ſententia, ne quis ſicut antea factum fuerat, adulterinam & ſuppoſititiā ſententiam hoc titulo quaſi ab Apóſtolis traditam & acceptam, Eccleſiis obtrudere poſſet. Experientia igitur in ipſis primis Apoſtolicæ prædicationis annis oſtendit, in tantis diaboli inſidiis, mundi malitia, & ingenii humani petulantia, puritatē doctrinæ Apoſtolicæ, per traditiones non fideliter conſeruari, ſed ſub prętextu traditionum Apoſtolicarum, doctrinam adulterari, cum Apoſtoli ipſi, Eccleſia per varias terras ſparſa, non poſſent vbique viua voce præſentes eſſe. Et propter hanc cauſam, in prima Apoſtolorum Synodo, cœpta eſt ſcriptio doctrinæ Apoſtolicæ.

Eſt & hoc in prima Apoſtolica epiſtola notandum, quod ſcribunt ſe miſiſſe Iudam & Silam, vt illa ipſa & eadem annunciarent, quę ipſi Epiſtola ſua complexi erant. Quare autem non iuſſerunt potius Eccleſias contentas eſſe traditione viuæ vocis, per Iudam & Silam ſine ſcripto? niſi quòd propter periculum commentitiarum traditionum, rationem hanc certitudinis iudicarunt Eccleſiæ vtilē & neceſſariam eſſe, vt Iudas & Silas, qui ab Apoſtolis mādata acceperant ad Eccleſiam perferenda, ex ſcripto oſtendere & probare poſſent, nō incerta, adulterina, vel falſa, ſed genuina & vera eſſe quæ afferrent & traderēt. Et Lucas mox ſubiicit, ipſos multis verbis & longa oratione hoc feciſſe, & tamen illa, quæ longe pluribus explicarunt, non fuerunt cōtraria, non diuerſa, imò non alia præter illa, quæ ſcripta fuerant, ſed τὰ αὐτὰ, ſicut Apoſtolorum epiſtola inquit: non quòd illas literas & ſyllabas tantum ingeminarunt, ſed ſententia fuit vna & eadem pluribus quidem verbis, & prolixius à Iuda & Sila explicata. In ſumma autem & breui compendio, quantum ſufficiebat & neceſſarium erat, in Apoſtolorum ſcripto comprehenſa.

Et hęc ipſa obſeruatio de prima origine ſcripturæ in nouo Teſta. oſtendit fontes explicationum, quando Pontificii obiiciunt, Apoſtolos frequentius & pluribus docuiſſe, quam quæ paucis illis Scripturæ paginis potuerint omnia comprehendi.

Sed de reliquis etiam ſcriptis noui Teſtamenti inquirendum eſt, propter quas cauſas, quo conſilio, & in quem vſum conſcripta & edita ſint, hoc enim ſupra diximus ſtatum eſſe huius diſputationis. Et ſi ordinem temporis ſequi liberet, prius de Epiſtolis quibuſdam Pauli dicendū eſſet, ſed ordinis gratia primum de Euangeliſtarum ſcriptis, poſtea de Apoſtolorum epiſtolis dicemus.

DE SCRIPTIS EVANGELISTARVM.

Illud igitur probandum eſt, Euangeliſtas propter hanc cauſam, hoc conſilio, & in hunc vſum, hiſtorias ſuas conſcripſiſſe, vt literis ad poſteritatem cōmendata extarent, quæ Apoſtoli de dictis & factis Domini, Eccleſiam ad poſteritatem ſcire, neceſſarium iudicarunt.

Matthæi Euangelium quo conſilio & occaſione ſcriptum.

Omnium autem conſenſu Matthęus, primus inter quatuor Euangeliſtas, hiſtoriam ſuam conſcripſit. De occaſione autem & conſilio ſcribendi, Euſebius hoc annotauit lib.3.c.24. Matthæus cum primum Ebręis prædicaſſet, & iam ad alios quoque tranſiturus erat, Euangelium ſuum patrio ſermone literis tradidit, & quòd ſubtracta ſua præſentia deſiderare poſſent illi, à quibus diſcedebat, per literas adimpleuit. Nicephorus li. 2.ca. 45. hanc ſententiam ita expreſſit: Diſcedens abſentiam ſuam ſcripto præſenti compenſauit.

Thomas citat hanc Hieronymi deſcriptionem: Matthæus in Iudæa Euangelium edidit, ob eorum maxime cauſam, qui Ieroſolymis ex Iudæis crediderant. Cum enim primum prædicaſſet Euangelium viua voce, volens tranſire ad gentes, primus Euangelium conſcripſit, quod fratribus à quibus ibat, in memoria dereliquit. Sicut enim neceſſe fuit ad confirmationem fidei, Euangelium prædicari, ſic & contra hæreticos ſcribi.

Chryſoſtomus homilia prima, in Matthæum ita inquit: Matthęus ſcripſit, accedētibus his qui ex Iudæis Chriſto crediderant, & rogātibus, vt quæ verbis docuiſſet, hæc eis in literis ſeruanda dimitteret.

Autor operis imperfecti in Matthæū, quod ſub Chryſoſtomi nomine extat, occaſionem ſcribendi ita recitat. Cum facta eſſet grauis perſecutio in Palæſtina, vt periclitarentur diſpergi omnes, ne carentes doctoribus, doctrina etiam carerent, petierunt Matthæū, vt omnium verborum & operum Chriſti conſcriberet eis hiſtoriam, vt vbicunque eſſent futuri, totius ſecum haberent fidei ſtatum.

Thomas

Thomas illam ſententiam ita recitat: Petierunt Matthæum, vt diſpergendis totius fidei, quam viua voce tradiderat ſummam, ſcripto complecteretur, &c. Et hæc narratio de perſecutione, non malè congruit ad tempus ſcriptionis iuxta Irenæum. Circa 20. enim ab aſcenſione Chriſti annum, Iudæam miſerabiliter afflictam fuiſſe à magis & latronibus author eſt Ioſephus. Acceſſit captiuitas Pauli, quæ videbatur omnibus Chriſtianis periculum minari.

Cauſæ igitur propter quas Matthæus Euangelium ſuum conſcripſit, hæ ſunt. Primò, Vt quod ꝓpter diſceſſum, præſens viua voce, docendo & confirmando præſtare non poterat, id abſens ſcripto, ſeu per literas præſtaret. Secundò, quia memoria fragilis & labilis eſt: vt quæ docuerat ea literis ſeruanda dimitteret. Tertiò, vt totius fidei ſtatum, & ſummam ſcripto comprehenſam haberent, qui viua Apoſtolorũ voce vti non poſſent. Quartò, propter hæreticos neceſſe fuit doctrinam Euangeli, ſcribi, ne Eccleſiæ falſa, ſuppoſititia, & adulterina, ſub nomine Euangeli obtruderentur. Et Irenæus ſcriptionem Matthæi, primum exemplum ponit eius, quod dixerat: Apoſtoli quod præconiauerunt per Dei voluntatem, poſtea in Scripturis nobis tradiderunt, fundamentum & columnam fidei noſtrę futurum.

Lindanus lenipede hæc tranſit, fingens tantum *μνημόσυνον* fuiſſe, ſicut de amicorum munuſculis dicitur.

Et ſui dederat monumentum & pignus amoris.

Sed ea quæ manifeſta ſunt, non patiuntur ſe tam facile eludi.

Notandum eſt & hoc, quem ipſi Apoſtoli, & viri Apoſtolici iudicauerint vſum eſſe Euangeli, à Matthæo conſcripti. *Euangelij ſecundum Matthæũ vſus.*

Hieronymus ſcribit, Pantænum cùm à Demetrio Epiſcopo Alexandrino miſſus eſſet in Indiam, reperiſſe Bartholomæum ibi prædicaſſe aduentũm Chriſti, iuxta Matthæi Euangelium, quod etiã Hebraicè ſcriptũ, inde ſecum attuleri. Alexandriam.

Nicephorus lib. . cap.32. hiſtoriã illam ita recitat: Apud quoſdam fideles in India Matthæi Euangeliũ inuentũ eſſe Hebraico ſermone, à Bartholomæo expoſitum, q. in multa tempora formas literarũ eius, quid primum ſcripſit, illæſas conſeruauit.

Idem etiam lib.17. cap.36. refert in Barnabæ tumulo Euangelium Matthæi repertum fuiſſe, ipſius Barnabæ manibus ſcriptum. Ipſi igitur & Apoſtoli, & viri Apoſtolici, reuerenter de Euangelio Matthæi ſenſerunt, & quis debeat eius vſus eſſe in Eccleſiis, ſuo exemplo oſtenderunt.

Marcum pleriq. omnes ſecundo loco, poſt Matthæum ſcripſiſſe conſentiunt. Clemens verò Alexãdrinus, Lucã præponit Marco: Irenæus etiam Marcum poſt mortẽ Petri & Pauli ſcripſiſſe refert. Sed de ordine & tempore non diſputabimus. Illud verò vtilius quæritur, qua occaſione, & quo conſilio ſcripſerit, quæq. ſit ſcripti ipſius authoritas.

Euſebius ex Clemente hanc hiſtoriam recitat libr.1. cap.15. quam Nicephorus repetit libr.2. cap. 15. Cùm Euangelium in Occidentem veniſſet, tantus pietatis ſplendor mentibus illorum, qui Petrũ audierant, illuxit, vt non poſſent contenti eſſe, non ſcripta diuinæ prædicationis doctrina, aut in iis, quæ ſine ſcripto, de diuino verbo didiciſſent permanere: ſed Marcum magna animorum contentione obteſtati ſunt, vt commentarios eius doctrinæ, quam verbo ſine ſcripto traditam accepiſſent, literis comprehenſam ipſis relinqueret. Aiunt autem, Apoſtolum Petrum, cum ex inſtinctu Spiritus ſancti hoc cognouiſſet, delectatum eſſe virorum illorum voluntate, & ſcriptum hoc iudicio ſuo comprobaſſe & confirmaſſe, vtq. in Eccleſiis legeretur, conſtituiſſe. *Euangelij à Marco conſcripti occaſio.*

Nicephorus lib.2. cap.45. dicit, Petrum dictaſſe Marco Euangelium, atq. vt id in Eccleſiis deinceps legeretur ſanxiſſe. *Nicephorus.*

Euſebius lib.3. cap.39. & Nicephorus lib.3. ca.20. ex Papia referunt, Marcum ordinis quidem negligentiorem fuiſſe, hoc verò vnicum ſibi in ſcribendo propoſuiſſe, ne quid eorum quę audierat omitteret, aut qua in re, quod falſum eſſet traderet. *Euſebius.*

Irenæus lib.3. cap.1. Marcus diſcipulus & interpres Petri, ea quæ annũciata erant, nobis tradidit. *Irenæus.*

Pighius delectatur Ruffini verbis, qui Euangelium Marci, vocat religioſum furtum: vt ſcilicet eò facilius Scripturæ autoritatem poſſit extenuare. Sed quo conſilio in literas relatum ſit Marci Euangelium, & quam eius authoritatem Petrus in Eccleſiis eſſe voluerit, ex illis quæ annotata ſunt, lector intelliget. Et videbit, quam friuola & peregrina Pontificii ad hæc clariſſima teſtimonia reſpondeant. *Ruffinus de Euangelio Marci.*

D. Lucas, quo is conſilio hiſtoriam ſuam conſcripſerit, non opus eſt aliorum teſtimonia conquirere. Ipſe enim in procœmio diſertè explicat, qua occaſione, & propter quam cauſam ſcriptionem ſuam inſtituerit: quia ſcilicet multi tentabant, nec ſatis diligenter nec certo, nec fideliter contexere narrationem, de iis quæ Ieſus cœpit facere & docere. Poteſt autem *ἀνατάξασθαι*. & ad traditiones & ad ſcriptionem referri: vtroq. enim modo, tunc fuit adulterata & deprauata doctrina Euangelii. Et ex antitheſi obſeruetur, vnde potiſſimũ factũ fuerit. Lucas enim ea, quæ ſcribit, vocat *πεπληροφορημένα*, certiſſimæ fidei, quæ diligenter & certò aſſecutus fit. Inde ergo corruptelæ oriri cœperunt tempore Apoſtolorum, quòd vel falſa, vel ſuppoſititia, vel non ſatis cõperta, pro certis & veris tradebantur vel voce, vel ſcripto, ab illis, qui *αὐτόπται* doctrinæ Euangelicæ non ſatis certò aſſecuti fuerãt. *Lucæ Euangeliũ.* *Euangelij ſecundum Lucam ſcripti occaſio.*

Quale verò remedium huic periculo adulterationis doctrinæ, tempore Apoſtolorum oppoſitum fuit? Num exiſtimarunt, traditionibus viuæ vocis, animis credentium receptis, & cordibus inſcriptis, poſſe certò & tutò ad poſteritatem, contra corruptelarum diſcrimina, puritatem doctrinæ conſeruari?

Certè Theophilus erat *κατηχηθεὶς*, hoc eſt, doctrinam Euangelii viua voce, ex veris Apoſtolorum traditionibus acceperat, ſed propter eius doctrinæ *ἀσφάλειαν* Lucas dicit, ſe Euangelium ſuum conſcripſiſſe: Pulcherrimè autẽ hoc vocabulo deſcripſit, certam & firmam cuſtodiam & conſeruationem puritatis doctrinæ, contra quæuis pericula & inſidias corruptelarum.

Verbum enim *ἀσφαλίζειν* ita vſurpatur, quando accurata cuſtodia aliquid ita aſſeruatur, vt caueatur, ne vel elabatur, vel amittatur, Ita Acto.16. cuſtodia captiuorum, hoc vocabulo deſcribitur. Et Matthæi 27. Iudæi petunt ſepulchrum Chriſti *ἀσφαλισθῆναι*. Vſurpatur etiam vocabulum illud, quando contra ingruentem vim aliquid ita munitur & firmatur, vt tutum & illæſum retineri & conſeruari poſſit, vt cum oppida munitionibus

Digitized by Google

& præſidiis firmantur: cùm caput galea munitur: cùm fores peſſulò firmantur: qualia exempla multa extant apud autores.

Propter talem igitur puritatis doctrinę ἀσφάλειαν, contra corruptelarum incurſiones, dicit ſe Lucas Euangelium ſuum conſcripſiſſe. Et eodem vocabulo Paulus etiam de ſuis ſcriptis vtitur, Phili.3. ſicut poſtea annotabimus.

Theophylactus duobus modis vocabulum illud explicat. I. Prius te ſine ſcriptis inſtitui, nunc ſcriptum tibi trado Euangelium, atque ita mentem tuam munio, vt ne obliuiſcatur eorum, quæ ſine ſcriptis tradita ſunt. II. Solemus ſæpe, quando quis nobis ſine ſcripto loquitur, ſuſpicari nequid fortè mendacii admixtum ſit: quando autem etiã ſcribit quæ loquitur, tunc credimus, quòd non ſcripſiſſet, niſi vera ſe dicere confideret. Ita Lucas inquit: Scripſi tibi Euangelium, vt ea de quibus ſine ſcripto eruditus es, in maiori ſecuritate conſerues, maioremq. mihi fidem habeas, qui adeò de his, quæ ſine ſcripto docui, confidam, vt etiam ſcripturis prodere non formidarim. Hæc Theophylactus.

Certum igitur & manifeſtum eſt, qua occaſione, propter quam cauſam, quo conſilio, & in quem finem Lucas Euangelium ſuum conſcripſerit, Euſebius lib.3.cap.24. de Luca inquit: Neceſſariò nos à dubia aliorum opinione liberans, dum certam ipſe narrationem per Euangelium ſuum tradit. Quid verò Lectori expectandum ſit ex illo ſcripto, ipſe etiam explicat. Dicit enim, ſe ea deſcripſiſſe, quæ de dictis & geſtis Saluatoris inter Chriſtianos, tunc fuerint πεπληροφορημένων, hoc eſt nota, certa & indubitata, & de quibus ſoliti fuerant catechiſari. Et illa ita ſe deſcripſiſſe ait, ſicut Eccleſiæ tradiderunt ii, qui ab initio fuerant ſpectatores & miniſtri doctrinæ Euangelicæ. Apoſtolos igitur viua voce, ſine ſcripto, primum doctrinam Chriſti tradidiſſe, nullum eſt dubium. Num autem traditiones illæ Apoſtolorum manſerunt, & relictæ ſunt ſine ſcripto? Certè Lucas affirmat, ſe ea, & quidem eodem modo ſcripto complexum eſſe, ſicut Apoſtoli doctrinam de factis & dictis Chriſti, Eccleſiæ tradiderũt. Et quare traditiones illas in literis retulerit, ſuprà oſtenſum eſt. Irenæus lib.3.cap.14. pulchrè hac in re confert præceptorem Paulum, & diſcipulum Lucam. Paulus Miletũ euocatis presbyteris Epheſinæ Eccleſiæ dicit: Non ſubtraxi vobis, vt non annunciarem omnem ſententiam Dei. Lucas verò ſine inuidia quæ didicerat, tradidit, inquiens: ſicut tradiderunt nobis, &c. Hæc Irenæus.

Lucas quæ & qualia ſcripſerit.

Ambroſius.

Ambroſius illud expendit, quòd cùm Lucas affirmet, ſe aſſecutum omnia, non tamen omnia, ſed de omnibus ſe ſcripſiſſe dicit, Actor.1.

Chryſoſto.

Chryſoſtom. quærit, quomodo Lucas affirmat ſe de omnibus ſcripſiſſe, quæ Ieſus cœpit facere & docere, cùm Ioannes dicat, hoc eſſe impoſſibile. Reſpondet autem: Non dixit omnia, ſed de omnibus, perinde ac ſi quis dicat ſummatim & in genere. Aut de omnibus loquitur, quæ neceſſaria ſunt.

Hæc pro autoritate Scripturæ, contra prætextum traditionum non ſcriptarum, ſicut illæ noſtro tempore à Pontificiis iactantur, profectò manifeſtiſſima ſunt.

Ioannis Euangelium.

Reſtat vt de quarto, hoc eſt, de Iohanne dicamus. Obſeruatio enim hiſtoriæ de ipſius ſcriptione, multa ad hanc diſputationem pertinentia monebit. Cùm iam edita eſſent, & in Eccleſia extarent trium Euangeliſtarum ſcripta: Apoſtoli viuentes adhuc, docebant de geſtis Chriſti, & ea quæ à tribus Euangeliſtis conſcripta extabant, & quæ præterea facta & dicta eſſe, memoria tenebant, vt rectè tunc ab Apoſtolis, de geſtis Chriſti vſurpari potuerit illa Pauli vox 2. Theſſ.2. Tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem noſtrum, ſiue per trium Euangeliſtarum ſcripta.

Vide autem quid factum fuerit. Cùm reliqui Apoſtoli morte eſſent ſublati, & Ioannes in Pathmō eſſet relegatus: Ebion & Cherintus, motis certaminibus de Chriſti diuinitate, de regno eius terreno, de Leuiticis obſeruationibus, &c. Eccleſias miſerè perturbarũt. Sed audi quæſo, qua ratione, qua ſpecie, & quo prætextu hoc fecerint, Euſebius lib.3.ca.28. citat ex Caio, Cherintum prętextu reuelationũ, velut à magno Apoſtolo acceptarum, portentoſa ſua dogmata voluiſſe in Eccleſiã inuehere. Et addit ipſum fuiſſe inimicũ Scripturis Dei. Quia igitur in recenti adhuc Eccleſię memoria erat, Apoſtolos de geſtis & concionibus Saluatoris tradidiſſe alia quędam, pręter illa, quę in trium Euãgeliſtarum hiſtoriis conſcripta extabant: Cherintus & reliqui hoc pretextu abuſi ſunt, & adulterina ſua dogmata, quę ex Apoſtolicis ſcriptis, quæ tunc extabant, probare non poterant, proponebant hac ſpecie, quòd Apoſtoli viua voce talia docuiſſent: & ad illas commẽtitias traditiones contendebant inflectenda eſſe ea, quę ſcripta erant. Ad hęc certamina reſpicit Ioannes, Apocal.2. cùm inquit: Examinaſti eos, qui gloriantur ſe eſſe Apoſtolos, & non ſunt. Item Ieſabel, quę dicit ſe eſſe propheti ſſam, &c. Iactarunt igitur & reuelationes & traditiones, quibus Apoſtolicam authoritatem tribui voluerint. Et ſicut Ioannes inquit in Epiſtola ad Thyatherenſes, illa ſua dogmata vocarant τὰ βαθέα, hoc eſt, non vulgaria illa Apoſtolorum dogmata, quę omnibus in Eccleſia, ex ſcriptis etiam nota erãt, ſed profunda, recondita & abſtruſa myſteria, quæ Apoſtoli non cuiuis ex vulgo, ſed priuatim ſuis familiaribus viua voce, vt myſteria ſilentio veneranda, per manus tradiderant. Ioannes verò vocat profunda non Apoſtolorum, ſed Satanę.

Et illud certamen hac ſpecie motũ, valdè turbauit Eccleſias. Negare enim non poterant, quia recens adhuc erat memoria, Apoſtolos de geſtis Chriſti, plura viua voce tradidiſſe, quàm quę ſcriptis trium Euangeliſtarum comprehenſa erant. Et quia reliqui Apoſtoli iam morte ſublati erant, Ioanni Deus longiorem vitam, poſt reliquorum Apoſtolorum mortem, ſine dubio ideò conceſſit, vt Apoſtolica vigilantia Eccleſię ad omnem poſteritatem proſpiceretur, ne vel ſuppoſititię traditiones, vel adulterina ſcripta, pro vera & genuina Apoſtolorum doctrina, Eccleſiis obtruderentur.

Cùm igitur Ioannes ab exilio ex Pathmo, in Aſiam reuerſus eſſet, controuerſię illę à Cherinto & aliis interea motę, ad ipſum, tanquam ad poſtremum ex Apoſtolis vigilem & inſpectorem examinandę & diiudicandę delatę ſunt, non tantùm ab Epiſcopis Aſię, verumetiam multorum fidelium, & totius Eccleſię legationibus, ſicut Hieronymus inquit. Ibi Ioannes, ſicut Euſebius ſcribit, libro tertio, cap. 24. trium Euangeliſtarum ſcripta probauit, & veritatis illis dedit teſtimonium. Quia verò hęc quęſtio magnis tunc tumultibus agitabatur: An omnia, quę Dominus feciſſet & docuiſſet, quęque Apoſtoli de ipſius geſtis tradidiſſent, comprehenſa eſſent in ſcriptis trium Euangeliſtarum,

an

Digitized by Google

an verò plura eſſent tradita, quam ſcripta? Ne igitur Eccleſia ad poſteritatem, quouis vento & prætextu traditionum circumferretur, ſed certa eſſet doctrina ab Apoſtolis de geſtis Chriſti tradita: Ioannes data ſibi occaſione, ea quæ præter trium Euangeliſtarũ narrationes & facta ſciebat, & tradita nouerat, quæque Spiritus ſanctus Eccleſiæ ad omnem poſteritatem neceſſaria & ſufficientia iudicabat, conſcripta ſua Euangelica hiſtoria adiecit, & Eccleſiæ expoſuit. Et quia Ebion ſolùm Matthæi Euangelium recipiebat, cui peculiares interpretationes, quaſi ex traditione acceptas affingebat, Ioannes concionibus Chriſti accuratius quàm reliqui fecerant deſcriptis, inde veram interpretationem ſumendam eſſe monſtrauit.

Hæc vera obſeruatio, de occaſione & cauſa ſcriptionis Iohannis, valde multa monet. Nam verò poſtquam Ioannes etiam ſcripſit, ſingula quæ Ieſus fecit & dixit, ſcriptis comprehenſa ſunt? Nequaquam. Ipſe Ioannes enim ita concludit: Sunt & alia multa quæ Ieſus fecit; quæ ſi ſcriberentur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe eos, qui ſcriberentur, libros. Non ergo omnia de doctrina Chriſti, quæ neceſſaria ſunt, & quæ ſufficiant in Euangeliſtarum ſcriptis habebimus, ſed præter ea, alia etiam ex traditionibus, ad fidem & ſalutem neceſſaria erunt? Hoc quidem Pontificij pugnant. Sed audi, quid Ioannes dicat: Hæc autem ſcripta ſunt, vt credatis, quia Ieſus eſt Chriſtus filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius.

Lindanus Lindanus, vt hæc verba eludat, dicit Ioannem de vno illo articulo, de diuinitate ſcilicet Chriſti, in ſua ſcriptione egiſſe. Sed certũ & manifeſtum eſt, de doctrina & miraculis Chriſti, ea quæ in reliquorum Euangeliſtarũ deſcriptionibus deerant, ipſum adijcere voluiſſe Summam vero & finem totius doctrinæ Chriſti, poni: veram fidem, ſalutem & vitam æternã. Et illa quę de Chriſti doctrina, ad veram fidem & ſalutẽ neceſſaria ſunt & ſufficiunt, Ioannes affirmat ſcripta eſſe. Res igitur manifeſta eſt, licet nec omnia, nec ſingula, illa tamen tot & tanta, de doctrina & miraculis Chriſti conſcripta eſſe, quæ ad veram fidẽ, & ad vitam æternã neceſſaria ſunt, & ſufficiũt. Non enim de ſua tãtùm ſcriptione, ſed de reliquorum etiam Euangeliſtarũ ſcriptis, Ioannes hæc loquitur, ſicut veteres omnes interpretantur. Qui ergo præter illa adhuc alia de doctrina Chriſti quærunt, manifeſtũ eſt quòd nec fidem nec ſalutem, ſed perfidiam & perditionẽ quærant. Hæc enim ſcripta ſunt vt credatis, & credentes vitã habeatis, inquit Ioannes. Quare verò Spiritus ſanctus non voluerit ſingula conſcribi, rationẽ reddit Ioannes non vt ex ſcrinio pectoris Pontificis Romani, titulo & prætextu traditionum, quiduis in Eccleſiam eructaretur, ſed quia mundus, inquit, non caperet. Et Auguſtinus rectè dicit, intelligendum hoc eſſe non de mole librorum, nec de locali capacitate, ſed quod Spiritus ſanctus noſtri habuerit rationem, & ea ſelegerit conſcribenda, quæ in hac infirmitate credentes capere poſſent. Grata igitur mente, & reuerenter debemus illud Spiritus beneficium amplecti & oſculari, quòd ad noſtram ſe demiſerit infirmitatem, & noluerit illam nimium onerare, ſed de doctrina & miraculis Chriſti ea ſelegit & dictauit conſcribenda, quæ ad verã fidem, & vitam æternã ſufficere & neceſſaria eſſe iudicauit.

Hic verò Andradius exclamat: Ergone reliqua quæ Chriſtus fecit & dixit, quæ ſcripta non ſunt, fuerũt ocioſa & inutillia ad fidem & ad mores. Inanémne igitur laborẽ, & ocioſam operam exceptis iis quæ ſcripta ſunt, in cæteris omibus Chriſtus poſuit; quæ nihil erant futuris ſeculis profutura? Sed nos ſimpliciter reſpondemus verbis Ioannis, ſi ſingula ſcriberentur, mundus non caperet omnes libros. Hæc autem ſcripta ſunt, vt credatis, & per fidem vitam habeatis. Nec propterea ocioſa & inutilia fuerunt reliqua, quando eaſdem conciones, & ſimilia miracula ſæpius repetijt, confirmanda enim erat illa doctrina, cuius ſumma cùm confirmata eſſet, poſtea per Dei volũtatem cõſcripta eſt.

Ita obijcit etiam hoc Andradius: Chriſtus poſt reſurrectionem per 40. dies, de regno Dei permulta locutus eſt, quæ à nemine Euangeliſtarum ſcripta extant, & tamen non fuiſſe tam parui momenti exiſtimandum eſt, vt ocioſa iudicari potuerint. Sed reſpondemus id, q. Auguſtinus de illa Chriſti ſententia Io. 16. Multa habeo dicere, &c. cùm Euangeliſtæ tacuerint, quis noſtrũ dicat iſta vel illa fuiſſe; aut ſi dicere audeat, vnde probabit? quis ita vanus aut temerarius, qui etiam ſi vera dicat, ſine vllo diuino teſtimonio affirmet eſſe, quæ Spiritus ſanctus per Euangeliſtas ſcribere noluit. Quis hoc noſtrum facit, & nõ maximã culpã temeritatis incurrat, in quo nec Prophetica, nec Apoſtolica excellit authoritas? Sed tamen quæ illa fuerint quæ de regno Dei Chriſtus locut⁹ eſt Apoſtolis, cùm mẽtẽ pliꝰ aperiret, ex Apoſtolorũ ſcriptis certò colligere poſſum⁹.

Operæpretium autem eſt conſiderare, memorabile artificiũ Andradii, quod ſine dubio in Concilio Tridentino didicit. Contra Ieſuitas allegauerã Auguſtini & Cyrilli ſententias, ex doctrina & miraculis Chriſti electa eſſe ea, quæ conſcriberẽtur, quæ ſaluti fideliũ tam ad mores, quàm ad dogmata à Spiritu ſancto, iudicata ſunt ſufficere. Quid verò exiſtimas bone Lector, contra hæc tam clara teſtimonia quæ radio ſolis (ſicut Tertullianus loquitur) ſcripta videri poſſent, Andradium contra Scripturæ ſufficientiã, pro traditionibus proferre poſſe? Dicam tibi, primũ ſtrenue maledicit, nos ganeonum more, mutilis & decurtatis ſanctorum teſtimoniis agere, vt imperitam multitudinem circumueniamus. Nos verò Dei beneficio & poſſumus & ſolemus, ipſorum authorum loca inſpicere, nec ex ſolis commentariis ſapere. Sed audiamus ſanè, quo artificio Andradius aliam ſententiam ex illis dictis Auguſtini & Cyrilli exculpere poſſit. Toruo autẽ ſupercilio quaſi ex Tridentinis ſubſellijs dictitat. Quando Auguſtinus inquit: electa ſunt quæ ſcriberentur, quæ ſaluti credentiũ ſufficere viſa ſunt, nequaquam hanc eſſe ſententiam, omnia fidei noſtræ ſacramenta Euangeliſtas paruo volumine cõplexos, ſed ea tantùm literis conſignaſſe, quæ ad cõſtituendam fidem aliarum rerum omnium, quæ literis comprehenſæ ſunt, ſufficere non poterant. Audax profectò eſt iſta expretatio. Sed quid? ſuntne hæc Auguſtini verba? Non ſunt, ſed Andradii. Atqui recuperat, ſe ex Auguſtini verbis, hanc nobis ſententiã monſtrare velle. Audi verò, quomodo hoc præſtet. Auguſtinus dicit miraculum reſuſcitati Lazari, fidem facere. I. Chriſtum eſſe illum Deum, qui omnia, quæ vniuerſitatis ambitu continentur, creauit. II. quod in fine ſeculi, omnes mortuos reſuſcitaturus, vt credamus in eum, & ad illã reſurrectionẽ præparemur, quæ erit ad vitam non ad iudiciũ. III. dicit reſuſcitatione Lazari, figurari reſurrectionẽ animarũ, quæ magna Dei gratia, per

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EM.

Digitized by Google

fidem ſit, ne moriantur in æternum, &c. Et hinc Andradius vult probare, Auguſtinum loqui de fide illarum rerum, quæ ſacris literis comprehenſæ non ſunt. Atqui ego hactenus, pro mea ſimplicitate credidi, articulos iſtos, de quibus Auguſtinus loquitur, expreſsè in ſacris literis contineri. Et iã animum ſubibat admiratio, quomodo homo ſanus, niſi per febrem forſan ſomniare poſſet, ex illis Auguſtini verbis extrui poſſe id, quod Andradius dictitat, ſed non memineram, Andradium Tridenti in Cõcilio hoc ſcripſiſſe, vbi ius & plenaria autoritas eſt taliũ interpretationũ, nec cuiquã liberũ eſt dicere: Quid facis? Oportet profecto magnam eſſe vel inſolentiã, vel impudentiã Andradij, qui exiſtimat, ſe talia poſſe Germaniæ ſua grandiloquentia perſuadere. Eiuſdem farinæ etiã eſt altera interpretatio.

Cyrillus.

Cyrillus dicit: Non omnia quæ Dominus fecit, conſcripta ſunt, ſed quæ ſcribentes tam ad mores, quàm ad dogmata putarũt ſufficere. Andradius verò tradit talẽ interpretationẽ, Cyrillum his verbis nõ aſſerere, fidei omnia Sacramenta ſacris eſſe literis explicata, ſed tantum ea, quæ ad credendum, omnia diuina myſteria (quæ ſcilicet in Scriptura cõprehenſa nõ ſunt) ſufficere poſſunt. Nihil addam, manifeſtum enim eſt, quàm petulans & ſuperba ſit hæc Andradij non explicatio, ſed ludificatio, ſi ad verba Cyrilli conferatur.

Concil. Trid.

Et quale putas Conciliũ fuiſſe, in quo tales interpretationes regnarũt? Exempli ſanè gratia, vtile eſt talia Pontificiorũ artificia extare. Et quidẽ ipſe Andradius ſuę ludificationi non ſatis fidit, ideo alia quærit effugia. Affirmat Cyrillũ de ſolo Euangelio Ioannis hoc dixiſſe. Sed Cyrilli verba ſunt, quæ ſcribẽtes putarunt ſufficere: Num is ſolus Ioannes eſt? O os impudens. Poſtremò concludit, vt maximè ſit Auguſtini & Cyrilli ſententia, conſcripta eſſe, quæ ad mores, fidẽ, & ad ſalutem ſufficiunt, communem tamen conſenſum, quo contrarium ſtatuitur, eſſe præferendum.

Repeto igitur illas Auguſtini & Cyrilli ſententias, quas nunc magis amo, cùm videam illos tam firma perſpicuitate, authoritatem & ſufficientiam Scripturæ, de doctrina Chriſti aſſerere, vt cùm Andradius omnibus acerbitatis & grandiloquentiæ neruis, toto denique Tridentino artificio illas variis modis incantare, & transformare conatus ſit, nihil tamen inde, præter extremæ impudentię notam retulerit. Sunt autem hæ ſententiæ, de tota hiſtoria Euangelica, quatuor Euangeliſtarum.

Auguſtinus.

Auguſtinus tractatu in Ioan. 49. cum multa feciſſet Dominus Ieſus, nõ omnia ſcripta ſunt, electa ſunt autem, quæ ſcriberentur, quę ſaluti credentiũ ſufficere viſa ſunt.

Cyrillus.

Cyrillus lib. 12. in Ioan. Non igitur omnia quæ Dominus fecit, conſcripta ſunt, ſed quæ ſcribentes tam ad mores, quàm ad dogmata putarũt ſufficere, vt recta fide & operibus, ac virtute rutilantes, ad regnum cœlorum perueniamus per Ieſum Chriſtum.

Auguſtinus.

Addam adhuc vnam ſententiam Auguſtini, de conſer. Euangeliſt. lib. 1. cap. 35. vbi refutat illos, qui diſcipulos Chriſti, Euangeliũ conſcribentes, ideò contemnendos putant, quia ipſius Chriſti nulla ſcripta pferantur à nobis. Chriſtus (inquit) omnibus diſcipulis ſuis, per hominem quem aſſumpſit, tanquã membris ſui corporis, caput eſt. Itaq. cùm illi ſcripſerunt, quæ ille oſtendit, nequaquam dicendum eſt, quòd ipſe non ſcripſerit, quandoquidem membra id operata ſunt, quod dictante capite cognouerunt. Quicquid enim ille de ſuis factis & dictis nos legere voluit, hoc ſcribendum illis, tanquã ſuis manibus imperauit. Hæc Auguſtinus. Agnoſcis autẽ candide Lector, quis intelligendus ſit author & cenſor, quando in præcedentibus ſententiis dicitur: Quæ viſa ſunt ſufficere, quæ ſcribẽtes putarunt ſufficere. Sed in poſtrema hac ſententia, Andradius ſtatim inueniet rimã qua elabatur, Auguſtinus enim dicit, quæ de ſuis factis & dictis Chriſtus nos legere voluit, ea Euangeliſtis deſcribẽda mandauit.

Papiſtarũ de ſcriptura & traditionibus ſententia.

Andradius verò dicit. Non omnia voluit nos legere in Euangeliſtarum ſcriptis, ſed maximã partem de ſuis dictis & factis, tanquã præcipui precii theſaurum, ex traditionibus non ſcriptis, ſed per manus traditis nos audire voluit. Sed lector videt, Auguſt. hoc nec velle, nec dicere. Et quæ hoc titulo nunc à Pontific. iactantur, ea certè legimus in Pighio, Perezio, Lindano, Oſio, in Pontificali, in Rationali diuinorũ, in Tomis conciliorum, &c. Auguſtinus verò dicit: Quicquid de ſuis dictis & factis Chriſtus nos legere voluit, illud ſcribendũ Euangeliſtis, tanquam ſuis manibus imperauit. Chriſtus igitur non voluit, vt apud alios ſcriptores, de ſuis factis & dictis aliquid, quod in illis, quæ apud quatuor Euangeliſtas deſcripta extant, non continetur, legamus. Quicquid ergo præter hæc ab aliis de Chriſti dictis & factis ſcriptũ eſt, illud certum eſt, Chriſtũ non imperaſſe ſcribendum, nec voluiſſe, vt illud legamus. Quicquid enim de ſuis dictis & factis Chriſtus nos legere voluit, illud ſcribendum Euangeliſtis, tanquã ſuis manibus imperauit. Quãdo igitur Pontificii fabulantur, Chriſtum inſtituiſſe confectionem Chriſmatis, Sacramentũ confirmationis, extremę vnctionis, auricularis cõfeſſionis, ſatisfactiones, indulgentias, purgatoriũ, Miſſam, inuocationẽ Sanctorum, adorationẽ imaginũ, vtrumq. gladiũ Pontificis, & ſcrinium in pectore eius, & ſimilia quæ ſub hoc titulo in Pontificiorum ſcriptis legimus, opponimus hanc Auguſtini ſentẽtiã, Quicquid de ſuis factis & dictis Chriſtus nos legere voluit, illud ſcribendum Euangeliſtis, tanqua ſuis manibus imperauit. Quid ergo de illis, quæ apud Euangeliſtas nõ legimus, & tamen hoc titulo venditãtur, quòd ſint facta & dicta Chriſti, iudicandũ ſit, manifeſtũ eſt. Loquimur autẽ non de literis & ſyllabis, ſed de ſentẽtia: ſicut eius dicti quod Paulus recitat, Act. 20. Beatius eſt dare, quam accipere, &c. ſententia extat in multis concionibus Chriſti.

Irenæus de ſcriptis Euangeliſtarum.

Irenæus autor eſt, quatuor illa conſcripta Euangelia fuiſſe in primitiua Eccleſia normã, amuſſim & regulam, ad quam exigebantur, à quocunque aliquid, quaſi de factis & dictis Chriſti proponebatur: & quod illis conſentaneum inueniebatur, recipiebatur, quod verò vel diſſentiebat vel repugnabat, liberè repudiabatur.

Ita autem inquit Irenæus, libro tertio, capite 1. Nec plura numero, nec rurſus pauciora capio eſſe Euangelia quàm quatuor illa. Quoniam enim quatuor ſunt regiones mundi, & diſſeminata eſt Eccleſia ſuper omnem terram, columna autem & firmamentum eccleſiæ eſt euangelium & ſpiritus vitæ, conſequens eſt, quatuor habere eam colũnas vndique flantes incorruptibilitãtem, & iuſtificantes homines. Et poſtea ſubdit, Hi verò, qui ſunt a Valentino ſuas conſcriptiones proferentes plura habere glorientur, quàm ſint ipſa (ſcilicet conſcripta) euangelia, ſiquidem in tantum proceſſerunt audaciæ, vt quod ab his non olim conſcriptum eſt, veritatis titulent euangelium, in nihilo conueniens

Digitized by Google

niens Apoſtolorum Euangeliis. Si enim quod ab eis profertur, veritatis eſt Euangeliũ: Diſſimile autem eſt hoc illis, quæ ab Apoſtolis nobis tradita ſunt, qui volunt, poſſunt dicere, quemadmodum ex ipſis Scripturis oſtenditur iam non eſſe, id quod ab Apoſtolis traditum eſt veritatis Euangelium.

Thomas etiam in Marcum inquit: Oportuit Euangelium non ſolum prędicari propter pręſentes, ſed etiam ſcribi ꝓpter futuros. Et hactenus quantũ ſatis eſt, oſtendimus, ſi quib. de cauſis, quo conſilio, quo propoſito & inſtituto, Euangeliſtę historiam de dictis & factis Chriſti, literis conſignarint, quem voluerint illorũ ſcriptorum vſum eſſe in Eccleſia, quo loco primitiua Eccleſia ſcripta illa habuerit, quid & quantũ illis tribuerit. Et ex illis, quæ annotauimus, ea, quæ à Pontificiis de traditionibus non ſcriptis, contra authoritatem, perfectionẽ & ſufficientiam Scripturæ diſputantur, rectiſſimè diiudicari poſſunt. Iucunda enim eſt illa obſeruatio, quæ fuerit ſumma fidei de dictis & factis Chriſti in Eccleſia Ieroſolymitana, ex qua verbum exiuit in omnem terram, in Matthæi Euangelio literis conſignatum eſt. Et quæ ſit doctrina, quam de dictis & factis Chriſti, Petrus viua voce, Romanæ Eccleſiæ, cuius fides in vniuerſo mũdo, viuentibus Apoſtolis celebrabatur, tradiderit, ſcripto Marci memoriæ mandatũ eſt, hæc enim ſunt antiquitatis verba. Lucas verò ipſe affirmat, ſe ea conſcripſiſſe, quæ Apoſtoli de dictis & factis Chriſti, in Eccleſia Antiochena (eius enim ciuis Lucas fuit) quę prima Chriſtianis hoc nomẽ dedit, tradiderant, & quæ Eccleſiæ illæ gentium, quas cum Paulo perluſtrauit, certa & indubitata tunc fide tenebant & profitebantur. Quid verò Iohannes in Epheſina Eccleſia de dictis & factis Chriſti tradiderit, ipſe etiam ſcripto complexus eſt. Et hæ Eccleſiæ, extra omnẽ controuerſiam, tunc fuerunt præcipuę, Ieroſolymitana, Antiochena, Epheſina & Romana. Addatur ſi libet, & Alexandrina, ad quã Marcus cum Euangelio ſuo, poſtquam illud conſcripſiſſet, profectus eſſe ſcribitur. Si ergo pio ſtudio quærimus, quæ ſint veræ indubitatæ Apoſtolorum traditiones, de doctrina Chriſti, quę fuerit παράδοσις, hoc eſt, certa & indubitata fides illarum Eccleſiarum, quas Tertullianus matrices vocat, res ex illis quæ hactenus diximus manifeſtiſſima eſt.

Antiochia.

Alexandria.

DE SCRIPTIS ET EPISTOLIS *Apoſtolorum.*

Quando propriè loqui volumus, inter doctrinam Chriſti, & doctrinam Apoſtolorum, nulla eſt differentia. Ita enim Apoſtolis Chriſtus dat poteſtatẽ enunciandi Euangelium, Matt. 28. vt diſertè addat: Docentes ipſos ſeruare quæcunque præcepi vobis. Io. 16. Spiritus ſanctus docebit vos omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcunq. dixi vobis. 2. Cor. 13. An experimentũ quæritis eius, qui in me loquitur Chriſtus? 2. Cor. 5. Pro Chriſto legatione fungimur, &c. Hoc verò loco, ordinis & diſtributionis gratia, doctrinã Chriſti intelligimus, iuxta Lucæ explicationẽ, Act. 1. quæ Ieſus cœpit facere & docere, vſque ad diem cum aſſumptus eſt. Et hanc doctrinã de dictis & factis Chriſti, quantũ nobis Spiritus ſanctus neceſſariũ eſſe & ſufficere iudicauit, Euangeliſtarũ ſcriptis comprehenſã eſſe demõſtrauimus. Apoſtolorum verò doctrinam intelligimus, quam poſt aſcenſionem Chriſti, ipſi per totũ terrarum orbem, tam inter gentes quàm inter Iudæos tradiderunt & ꝓpagarunt. De illa iam nobis dicendum eſt. Conſtat enim, Apoſtolos primis aliquot annis, Apoſtolicam doctrinam ex Scripturis quidẽ veteris Teſtamenti probaſſe & confirmaſſe, ſed ſine ſuo aliquo ſcripto, ſola viua voce tradidiſſe & propagaſſe. Poſtea verò de doctrina ſua cœperunt quædam conſcribere, quo conſilio, quibus de cauſis, quo propoſito & inſtituto hoc fecerint, quẽ huius ſuę ſcripturę vſum in Eccleſia eſſe voluerint, eodẽ modo inquiremus, ſicut de Euangeliſtis fecimus. Illa enim (etiam aduerſariorũ confeſſione) eſt vera, tota & perfecta doctrina Euangelii (quantum quidem pro modulo huius vitæ) quã Chriſtus Dei filius proprio ore primũ promulgauit, deinde per ſuos Apoſtolos omni creaturæ prædicari iuſſit. Si igitur, ſicut iam de Chriſti doctrina probauimus, de Apoſtolorum etiam doctrina oſtenderimus literis conſignatum, & ſcriptis comprehenſum eſſe, quantum Spiritus ſanctus nobis ad dogmata, & ad mores neceſſariũ eſſe & ſufficere iudicauit; manifeſtum erit, ſacram ſcripturam eſſe Canonem, normam, regulã, fundamentum & columnam totius noſtræ fidei, ita quod ex Scriptura probandum & confirmandũ erit, quicquid hoc titulo & nomine, quod ſit Chriſti & Apoſtolorum doctrina, ſuſcipi debet, quod ad hanc normam, omnia in controuerſiis religionis ita exigenda & examinanda erũt; vt valeat Hieronymi illud dictum, quicquid de Scripturis ſacris authoritatẽ non habet, eadem facilitate contemnitur qua probatur. Et hoc eſt caput controuerſiæ, inter nos & Pontificios. Ad hanc verò conſiderationem omnino pertinet & neceſſarium eſt, vt conſtet & monſtrari poſſit, quæ fuerint prima principia, qui ſecuti progreſſus Apoſtolicæ prædicationis, quomodo primùm Eccleſias fundarint, cum inter Iudæos tum inter Gentes, quomodo poſtea aliquantulum progreſſus in fide confirmarint, qui fuerint ritus, quæ exercitia, & quæ quaſi πολιτεία fuerit in prima Apoſtolica Eccleſia. Et certũ quidem eſt Apoſtolos non ſtatim primis annis ſuæ prædicationis ſcripſiſſe. Ne tamen opus eſſet, vel diu coniecturis diuinare, vel ex rumuſculis traditionum quę ſine capite ſpargũtur, petere, quis fuerit primus, & verè antiquiſſimus Apoſtolicę Eccleſiæ ſtatus, voluit Spiritus ſanctus certum, authenticũ & canonicum de his tam neceſſariis & vtilibus rebus, ſcriptum ad omnẽ poſteritatem extare in Eccleſia, cùm non ignoraret, fore, vt hoc titulo multa incerta, vana, ſuppoſititia, & falſa obtruderentur Eccleſiæ. Lucas enim cum ſcriptione Euangelicæ hiſtoriæ fidem & authoritatẽ in Eccleſia ſibi comparaſſet, contexuit etiam hiſtoriam de actis Apoſtolorũ, exorſus à primis initiis Apoſtolicæ prædicationis. Et hæc hiſtoria abundè ſuppeditat, quæ de his rebus neceſſe eſt, & ſufficit ſcire.

Doctrina Chriſti.

Doctrina Apoſtolorum, quæ & qualis fuerit.

Acta Apoſtolorũ quo conſilio ſcripta, & quid contineat.

Lindanus tragicis vocibus tumultuatur, in omnibus Apoſtolorum ſcriptis non extare literis conſignatum, quomodo nondum Chriſtianos ad fidem adduxerint, & quæ fidei capita ſuis catechumenis ſoliti fuerint proponere, quia (inquit) Epiſtolas ſuas Apoſtoli ſcripſerunt, non ad rudes fidei, & ad catechumenos, ſed ad illas, quas iam antea in rudimentis fidei inſtituerant. Et inde infert, Apoſtolos non omnia Euangelicæ fidei dogmata, in Scripturas contuliſſe & concluſiſſe. Sed non animaduertit Lindanus, aut potius videre noluit, in actis Apoſtolorum à Luca, non tantum deſcriptam eſſe hiſtoricam narrationem, quod multi, qui prius non erant Chriſtiani, tam

Catechiſandi ratio in actis deſcripta.

Digitized by Google

ex Iudæis quàm ex Gentibus, ad fidem Euangelicā conuerſi & facti fuerint Chriſtiani, verumetiam extare ibi integras deſcriptiones, quę capita doctrinę, & quomodo Apoſtoli propoſuerint illis, quos ad fidem Euangelicam primum adducebant, non tantùm ex Iudæis, quibus doctrina Prophetica antea nota erat, verumetiam ex Gentibus, qui planè rudes erant doctrinæ diuinitus patefactæ.

Catecheſis Apoſtolicæ capita. Et Hebræo. 6. capita Apoſtolicæ catecheſeos, quæ vocantur ſermones inchoationis, ita recenſentur: Doctrina pœnitentiæ ab operibus mortuis, fidei in Deum, baptiſmi, impoſitionis manuum, reſurrectionis mortuorum, & iudicij æterni. Quis verò ita inſaniat, vt fingere auſit, hæc capita vel non tradita, vel non explicata extare in actis & in ſcriptis Apoſtolorum, cum hoc manifeſtiſſimum ſit?

Irenæus lib. 4. cap. 40. dicit apud illos, qui à Moſe & Prophetis, de peccato & de promiſſione aduentus Meſſiæ præcatechiſati erant, breuem & facilem fuiſſe Apoſtolorum catechiſationem, ſicut Act. 8. Philippus paucis catechiſationem abſoluit, & ab Eunucho rurſus diſcedit: Paulo verò Apoſtolo apud Gentes laborioſiorem fuiſſe catechiſationem, oportebat enim illos inſtrui, Non mœchari, non furari, &c. & quęcunque odio habentur à Deo. Item quòd ſit vnus Deus, qui filium miſerit, &c. Hæc Irenæus. Vtrumque autem certè habemus in ſcriptis Apoſtolorum, & quid Iudæis, & quid Gentibus propoſuerint quando eos ad fidem Chriſti adducebant. Et Lucas cap. 1. dicit, ſe ſcribere certitudinē illorū, de quibus Theophilus antea catechiſatus fuerat. De catecheſi igitur Apoſtolorum, nihil deſideratur in ipſorum ſcriptis. Sed inquit Lindanus: Certè nec in actis, nec in epiſtolis Apoſtolorum ſcriptum eſt de omnibus illis ritibus, quos nos Pontifici, circa Baptiſmum ſeruamus, nec de Sacramento confirmationis per Chriſma, &c. Reſpondeo. Hoc & nos dicimus, in Pōtificiorum doctrina multa eſſe, quæ nulla habeant in Scriptura teſtimonia, & ideò contendimus, illa immeritò tribui Apoſtolis, quorum nulla extant veſtigia vel in actis, vel in ſcriptis Apoſtolorum. Sed excipiunt, nō omnia ſingulorum Apoſtolorum acta, à Luca eſſe literis conſignata. Pauca enim tantùm de Petro narrat: Plura quidem de Pauli geſtis ſcribit, vt cuius itineris comes & miniſterij ſocius fuit, ſed tamen nec omnia Pauli acta recenſet, ſicut ex 11. capite ſecundæ ad Corinthios, Roman. 15. Galat. 1. & 2. & ex aliis locis colligitur, de reliquorum & Apoſtolorum actis, fermè nihil annotauit. Omnino igitur plura & dixerunt & fecerunt Apoſtoli, quàm quæ Lucas anguſto libello illo de actis Apoſtolorum complexus eſt. Non rectè itaque aliquid ideò reiicitur, vt ab Apoſtolis nec inſtitutum, nec factum, quia Lucas in actis Apoſtolicis illud non annotarit, ſed multò plura credenda ſunt ab Apoſtolis inſtituta & facta, quàm quæ ex Actis à Luca conſcriptis probari poſſunt. *Scriptura ignorat multa, quæ pro cultu habet papatus.* Reſpondeo, Et quis tandem erit modus, finis aut numerus eorum, quæ ſub hoc titulo Eccleſiæ, ſine teſte obtrudentur? Simplex autem & vera ſolutio ita deprehenditur. Antiquis temporibus, ſtatim poſt Apoſtolorum tempora, argumentum illud ita fuit agitatum, quod multa ſcripta propoſita fuerunt, promittentia ſupplementum eorum, quæ à Luca de actis Apoſtolorum prætèrita, & tamen Eccleſiæ neceſſaria videbantur, vt itinerariū Petri, quaſi à Clemente conſcriptum, Prædicatio Petri, Actus Andreæ, Philippi, Petri, Thomæ, &c.

Acta Apoſt. ab aliis conſcripta, ſuppoſititia. Et quidem viuente adhuc Ioanne Apoſtolo, hiſtoria de periodo ſiue actibus Pauli & Teclæ ſparſa fuit: quam Ioannes conuicto commenti authore, oſtendit eſſe ſuppoſititiam, ſicut cæteri etiam libri de actibus Apoſtolorū, ab Eccleſia reprobati ſunt. Non recens igitur artificium eſt, ſub illo titulo & prætextu, quòd Lucas non omnia ſingulorum Apoſtolorum acta, ſcriptione ſua perſecutus eſt, vana, falſa & ſuppoſititia obtrudere Eccleſiæ. Cùm verò ſuppoſititij illi libri, qui promittebant pleniorem narrationē de actibus ſingulorum Apoſtolorum, reprobarentur, ſine dubio ideò, quòd incerta & falſa continerent, num edita tunc fuerunt alia authentica ſcripta, de geſtis aliorum Apoſtolorum, quæ ad poſteritatem conſeruarentur, cùm præſertim Ioannes, qui ad Euangelicam hiſtoriam ea quæ videbat à cæteris prætermiſſa, quæ poſteritati tamen cognitu neceſſaria iudicabat adiecerat, tunc adhuc ſuperſtes eſſet? Hoc certè factum eſſe, nemo affirmabit. Nec ſanè audebimus dicere, ideò illud intermiſſum eſſe, vt poſteritas ſuo arbitratu, vel ex incertis narrationibus quiduis fingeret de Apoſtolorum inſtitutis, dictis, & factis. Reſtat ergo, ideò non fuiſſe aliquid aliud de actis Apoſtolorum conſcriptum, quod iudicatum fuit, illa, quæ Lucas ediderat, adhibitis Epiſtolis Apoſtolorum, poſteritati ſufficere. Nam & in veteri Teſtamento, non omnium ſeu Patriarcharum ſeu Prophetarum acta deſcripta ſunt. *Patriarcharum acta, non omnia deſcripta. Prophetarum conciones non omnes extant.* Nec omnes Prophetæ, doctrinam ſuam literis poſteritati commendarunt, imò quorundam ſcripta Deus intercidere paſſus eſt, vt Nathan, Gad, Semeiæ, Haddæ, Achiæ, Iehu filij Hāmoni, &c. & ex illorum non ſcriptis traditionibus, Rabini dicunt Thalmud confectum eſſe. Quid verò illis aliud reſpondere poſſumus, niſi quod ex omnibus Patriarcharum & Prophetarum dictis & factis, ſpiritu ſancto monſtrante & eligente, ea literis mandata ſunt, quæ poſteritati ad dogma & ad mores (ſicut Cyrillus loquitur) neceſſaria eſſe & ſufficere iudicata ſunt.

Apoſtolorum fuit vna fides, & doctrina & commune miniſterium. Idem reſponſum verè etiam opponimus Pontificiorum obiectionibus. Quod enim attinet ad Eccleſię ſtatum, ad miniſterium, doctrinam, fidem, &c. non habuerunt ſinguli Apoſtoli proprium aut peculiare aliquid, ſed vna fuit fides, eadem doctrina, & commune miniſterium, quo vnum & eundem Eccleſiæ (quod ad ſubſtantiam Euangelicę religionis) ſtatum conſtituerunt: vt etiamſi ſingulorum Apoſtolorum acta conſcripta eſſent, non tamen contrarium, non diuerſum, non aliud, ſed vnum & idem ſæpius ſcriptum legeremus. Quæ igitur ratio communis illius miniſterij vnius fidei, eiuſdem doctrinæ in primo, & antiquiſſimo Apoſtolicæ Eccleſiæ ſtatu fuerit, quia Spiritus ſanctus non curauit ſigillatim cuiuſque Apoſtoli acta conſcribi, ſine dubio iudicauit, nos illud, quantum ad noſtram doctrinam ſufficit ex illis, quæ Lucas conſcripſit, poſſe colligere & intelligere. Si enim plura iudicaſſet neceſſaria eſſe, abſque dubitatione curaſſet illa per alios ad poſteritatem conſcribi, ſicut in hiſtoria Euangelica fecit. Vſurpabimus igitur nobis verba Auguſtini. Cùm Dominus tempore Apoſtolorum, noluerit reliquorum Apoſtolorum acta conſcribi: quis noſtrum dicat, iſta vel illa eſſe, aut ſi dicere audeat, vnde probabit?

Sed inquis: In actis apud Lucam, plerumque tantùm capita conſignata ſunt, non autem additæ ſunt iuſtæ & neceſſariæ explicationes. Reſpondeo,

Digitized by Google

deo. Illæ explicationes conſcriptę extãt in Epiſtolis Apoſtolorũ, vt ita de doctrina Apoſtolica, quod nobis neceſſarium ſit, in ſcriptis noui Teſtam. nihil deſiderari poſſit. Inquirendum igitur iam eſt nobis, quo conſilio, propter quas cauſas, & in quem vſum Apoſtoli Epiſtolas ſuas conſcripſerint, hæc enim conſideratio, id, quod quærimus, liquido oſtendet.

Nicephorus Pauli epiſtolæ quomodo ſcripta.

Nicephorus li. 2. c. 34. de Pauli Epiſtolis ita ſcribit: Ad pleroſq. quos eum adire Spiritus ſancti vis & gratia iuſſerat, quóſq. per fidem in Chriſtũ Euangelium magnifice regennerat, quæ præſens oratione ſua dilucide docuerat, eadẽ per compendiũ abſens in memoriam reuocans, epiſtolas dedit. Ita vero ea quoque quæ ſecretioris myſterii magiſq. abſtruſa antea ſilentio præterierat, poſtea per ſacra ſua ſcripta, aut grandioris ſapientię verbis accurate & dilucide declarauit, aut ſaltem (vt ita dicam) parabolarum more & ſpecie tanquã per ænigmata adumbrauit: neque propter eos, qui ad res diuinas audiendas idonei futuri erant, ea occultans, neque propter ineptos atque indignos, dilucide prorſus & aperte, ad contemptum euitandum exponens.

Epiſt. Pauli & aliorum quales ſint.

Hæc Nicephori verba manifeſte oſtendunt, I. Pauli Epiſtolas ſcriptas eſſe, vt eſſent ὑπομνήματα, compendio complectentia eadẽ quæ præſens oratione ſua, dilucide tradiderat illis, quos per fidẽ in Chriſtum regenuerat. II. Quod præterea etiam ea, quæ in tradendis primis fidei principiis, vt altioris ſapiẽtiæ myſteria præterierat, voluerit in epiſtolis accurate & dilucide declarare. III. Quod illa ſcripſerit, non præſentibus tantum, ſed illis etiam, qui ad res diuinas audiendas idonei futuri erãt. IIII. Quod accurate & dilucide dogmata in epiſt. ſuis declararit. V. Multa tamẽ in epiſtolis Pauli, quaſi per ænigmata eſſe adũbrata, propter ineptos & indignos, ad contemptum euitandũ, illa vero ęnigmata Paulum ita eſſe moderatum, vt ea quæ ſcribebat, nollet occultata eſſe illis, qui idonei ad res diuinas audiẽdas futuri erant.

Auguſtinus. Scripturarum magna eſt perſpicuitas, cum ſalutari quadam difficultate permixta.

Quod idem eſt, ſicut Auguſtinus dicit, Spiritum ſanctũ Scripturas ſanctas magnifice & ſalubriter ita modificaſſe, vt locis apertis fami occurreret, obſcurioribus autem faſtidia detergeret. Nihil enim (inquit) fere de illis obſcuritatibus eruitur, quod non planiſſime dictum alibi reperiatur. Sed totum id, quod quærimus, non poteſt euidentius, certius & firmius, quam ex ipſis Apoſtolorum epiſtolis demonſtrari. Hoc igitur quam fieri poteſt breuiſſime annotabimus, quomodo in ipſis Apoſtolorũ epiſtolis deprehendi & obſeruari poſſit, quo conſilio, & propter quam cauſam ſcriptæ ſint, & quis earum debeat in Eccleſia vſus eſſe. Et iuxta Nicephori obſeruationem, duo illa præcipue conſiderabimus, quod ſcilicet Apoſtoli voluerint epiſtolas ſuas eſſe ὑπομνήματα, compendio complectẽtia ea, quę pręſentes voce Eccleſiis tradiderant, deinde quod ea, quæ poſt percepta prima fidei principia. Eccleſiis adhuc neceſſaria iudicabãt, per ſcripta ſua accurate & dilucide declararint.

Et quia multum refert, hanc ſententiam ex ſolidis fundamentis, & firmis teſtimoniis conſtitutam & confirmatam habere, operæpreciũ eſt, huic conſiderationi aliquantulũ immorari. Plus enim animus confirmatur vno Scripturæ teſtimonio, quam ſi ſexcenta ex aliis Scriptoribus cumulentur.

Poſſet autem in argumentis & perpetuo contextu ſingularum epiſtolarum, multis & variis demõſtrationibus hoc oſtendi, ſed copioſa, & valde prolixa futura eſſet oratio, & ab inſtituto aliquantulum nos abduceret. Quædam igitur tantum, quæ maxime illuſtria ſunt teſtimonia, ex Apoſtolorum epiſtolis annotabimus, vt ex ipſis Apoſtolorum vocibus audiamus & diſcamus, quo conſilio, propter quas cauſas, in quem finem & vſum, Apoſtoli doctrinam cœleſtem, quam primum viua voce tradiderunt, poſtea literis conſignarint, & ſcriptis monumentis complecti voluerint.

Apoſtoli doctrinam ſuã quare ſcriptis cõprehenderunt.

Prima igitur ante alias ſcripta videtur prior ad Theſſalonicenſes. Occaſio autẽ & cauſa, quare illã ſcripſerit, ex 17. cap. Act. & ex ipſius epiſtolæ verbis non obſcure colligitur. Multos enim & ex Iudæis & ex Gentibus religioſis, non paucas etiam ex primariis matronis Theſſalonicæ Paulus ad fidẽ Chriſti, tempore non ita longo adduxerat, ſtatim verò à Iudæis infidelibus, mota per tumultum ſeditione eiectus inde fuerat. Solicitus igitur erat, ne propter perſecutionem fidem recens ſuſceptam, vel negligerent, vel abiicerent. Et cum ipſe venire non poſſet, Timotheum eò miſerat, qui hortaretur ipſos, vt in fide ſemel ſuſcepta perſeuerarent. Poſtea propter illam ipſam cauſam, ſcripſit priorem hanc ad Theſ. epiſtolam, in qua non tantum hiſce verbis vtitur. In doctrina quam viua voce à me traditam accepiſtis, permanete, ſed capita eius doctrinæ, quam præſens tradiderat, in qua vt perſeuerarent, ipſos hortabatur, repetit & recitat, vt ita epiſtola illa eſſet perpetua commonefactio, per repetitionem reuocans ipſis in memoriam doctrinam, quam viua voce ipſis tradiderat. Alterã vero cauſam ſcriptionis ſuæ, hanc eſſe dicit, vt impleret ea, quæ deerant fidei ipſorum. Id quia reditu ſuo ad ipſos hactenus præſtare non poterat, per Epiſtolam ſupplet & efficit. Hæc plane conueniunt ad generalem obſeruationem Nicephori, de Paulinis Epiſtolis.

Altera ad Theſſalonicenſes, nõ multò pòſt ſcripta eſt. Et in illa præcipue hoc obſeruandum eſt, quod in ſecũdo capite diſerte explicatur alia occaſio ſeu cauſa, propter quam Apoſtoli cœperunt doctrinam ſuã literis comprehẽdere. Verba hæc ſunt. Ne turbemini, ſiue per Spiritum, ſiue per ſermonẽ, ſiue per epiſtolam, quaſi à nobis profectam. Audis quoſdam tunc turbaſſe Eccleſias, ſparſis nouis dogmatibus, prætextu Spiritus ſeu reuelationẽ. Quia enim doctrina Apoſtolorum habebat autoritatem, propter teſtimonium ſpiritus, arrogabant ſibi hoc etiam alii: vt cum iactarent ſpiritum & reuelationes diuinas, poſtularunt ſua etiam dicta, pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipienda eſſe, ſicut Apoſtolorum. Sed hoc facile refutabatur, tantum enim Apoſtoli erant electi, vt eſſent teſtes Chriſti, quorũ doctrina talem haberet autoritatem.

Apoſtolica autoritas.

Cum igitur intelligerent homines phanatici, Eccleſiam debere alligatam eſſe ad illam vocẽ doctrinæ, quã Apoſtoli ſonabant, alia ratione corruptelas meditabantur: prætendebant enim illa ſua commenta, quæ afferebant, eſſe vel à Paulo, vel ab aliis Apoſtolis, viua voce in aliis Eccleſiis tradita. Ideò enim Paulus dicit: Nolite turbari, ſiue per ſpiritũ, ſiue per ſermonem quaſi à nobis profectum. Et ſpecioſus erat prętextus, cum ad illa ferme tempora, doctrina Euangelii, ſola viua voce tradita fuiſſet. Erat autem Apoſtolis mandata, non tantum cura docendi, verumetiam inſpectio, ne alia quam vera & ſana doctrina Eccleſiis proponeretur, ſed animaduertebant, cum longe lateque propagatã Eccleſia, ipſi viua ſua voce non poſſent vbique præſentes eſſe, puritatem doctrinæ Apoſtolicæ per traditiones, nec fideliter,

Apoſtolorum officium in docendo.

doctrinam vbique retineri & conſeruari, ſed ſub illo prætextu & titulo ſpargi peregrina & commentitia dogmata. Cœperunt igitur doctrinam ſuam literis conſignare, ne ſub titulo traditionum adulteraretur, ſed vt Eccleſia certa eſſet de vera & genuina Apoſtolorum doctrina. Quia vero etiam ſuppoſititiæ Epiſtolæ, quaſi à Paulo, vel ab aliis Apoſtolis profectæ, Eccleſiis obtrudebantur: Paulus peculiari ſigno ſuæ manus, genuinas ſuas Epiſtolas notauit. Et illas authenticas Apoſtolorũ Epiſtolas, hoc eſt, autographa, in illis Eccleſiis, quibus inſcriptæ erant, ſuo adhuc tempore ſeruatas fuiſſe, Tertullianus autor eſt, lib. de Præſcriptione aduerſus hæreticos.

Scriptorũ Apoſt. [illegible] occaſio.

Hoc diligenter obſeruandum eſt in hac ſecunda ad Theſſalonicenſes Epiſtola, quâ occaſione, & propter quam cauſam Apoſtoli, cum aliquot annis ſola viua voce doctrinam tradidiſſent, poſtea cœperint illam literis comendare; ne ſcilicet turbarentur Eccleſiæ, ſiue per ſpiritu, ſiue per ſermonem tanquã ab Apoſtolis traditũ. Et recte hoc opponimus Pontificiis. Si enim in primis annis Apoſtolicæ prædicationis, ipſis Apoſtolis adhuc in carne viuentibus, per traditiones non fuit vbiq. ſeruata doctrinæ puritas, vbi Apoſtoli ipſi non poterant præſentes eſſe, ſed ſub illo titulo & prætextu, varia cõmenta ſparſa fuerunt, quaſi ab Apoſtolis tradita: An non luculenter inſaniunt, qui in hiſce poſtremis tẽporibus, de quibus licet Chriſtus & Apoſtoli prædixerunt, tantam fore Pſeudoprophetarum copiam, tantam errorum efficaciam, vt ſi fieri poſſit, etiã electi ſeducerentur, ipſi tamen iubent nos, omiſſa clariſſima luce, & certiſſima regula Scripturæ, veritatem & puritatem doctrinæ Apoſtolicæ quærere in traditionibus, quæ tanquam ab Apoſtolis profectæ, nũc à quibuſdam iactantur, & hoc nomine venditãtur. Certe prudentius & rectius facimus, quod veritatẽ & puritatẽ doctrinæ Apoſtolicæ quærimus in Scriptura, quam ideo ab Apoſtolis Eccleſię traditã eſſe, manifeſtiſſima teſtimonia oſtendunt, ne ſub prętextu & titulo traditionum Apoſtolicarum, quiduis nobis obtrudi poſſet. Sed ex hac ipſa Epiſtola Pontificii nectunt argumentum, quod tanquam Achilleam panopliam opponunt contra Scripturam, pro ſuis traditionibus. Paulus enim dicit: Tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per Epiſtolam noſtram. Manifeſtiſſimum ergo eſt (aiũt) non omnia quæ neceſſario tenenda ſunt, in ſcriptis Apoſtolorum comprehenſa eſſe, ſed ea etiam, quæ ab Apoſtolis viua voce tradita, per traditiones ad nos peruenerunt, pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipienda eſſe. Et fateor, inter omnia Pontificiorum argumenta, quæ contra ſufficientiam Scripturæ pro traditionibus cumulantur, nullum maiorem habere ſpeciem, quam hoc. Videtur enim ipſa Scriptura ſuam inſufficientiam fateri, & ideo nos remittere ad traditiones non ſcriptas, cum dicit: Tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per Epiſtolam noſtram.

Traditionis viuẽtib. adhuc Apoſtolis corrupta quo magis nunc, &c.

Traditionum ſtabilitio per [illegible] Pauli [illegible]

Poſſem autem reſpondere: Quia non contraria, non diuerſa, non alia, ſed vna & eadem fuit doctrina, quam Paulus tradidit, ſiue per ſermonem, ſiue per Epiſtolam, ideo recte ipſum dicere: Tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per Epiſtolam noſtram. Et videtur in verbis pręcedentibus explicare quas velit intelligi traditiones, inquit enim: Gratias agere debemus Deo pro vobis, quòd elegerit vos in ſalutem in ſanctificatione ſpiritus, & in fide veritatis, in qua vocauit vos, per Euangelium noſtrum, in acquiſitionem gloriæ Domini noſtri Ieſu Chriſti. Et per particulam illatiuam annectit: Itaque tenete traditiones, &c.

Quod autem de veris Apoſtolorum traditionibus ſcriptum eſt, non ſtatim ad illas, quæ à Pontificiis hoc nomine proponuntur, transferri debet. Si enim tam liquido & certo probarint, traditionem aliquam eſſe indubitato Apoſtolicam, ſicut ea quæ ſcripta ſunt, probantur, valeat ſane id, quod Paulus dicit: Tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per Epiſtolam noſtram. Hoc vero in controuerſia adhuc poſitum eſt, an ſint veræ Apoſtolicæ traditiones, quæ à Pontificiis iactãtur. Quãdo hoc probauerint, poſtea de dicto illo Pauli diſputent. Hæc poſſem vere ad hanc obiectionem reſpondere: ſed non vtar nunc quidem illis reſponſionibus, ſed paulisper ſequar, quò nos ducunt aduerſarii, vt Andradius iterum ex commiſeratione quadam cogitet, me minime circumſpectum eſſe. Concedo igitur, tunc cum Paulus Theſſalonicenſibus hæc ſcriberet, non omnia quæ de Chriſti & Apoſtolorum doctrina tenenda ſunt, ſcriptis fuiſſe comprehenſa. Iuxta Irenæi enim ſupputationem, quam aduerſarius meus Andradius ſequitur, nec Matthæus, nec vllus Euangeliſtarum adhuc ſcripſerat. Et à Paulo prior tantum Epiſtola ad Theſſalonicenſes tunc ſcripta erat, altera vero tunc primum ſcribebatur. Sicut igitur recte dicitur, & nemo impugnat, in duabus illis epiſtolis ad Theſſalonicenſes, non omnia quæ de Chriſti & Apoſtolorum doctrina, cognitu neceſſaria ſunt, quantum ſatis eſt, comprehenſa eſſe, ita Paulus merito dicit, Theſſalonicenſes debere non tantum illam doctrinam, quam in priori Epiſtola ab ipſo traditam acceperant, tenere (in illa enim non omnia erant expreſſe & explicate comprehenſa.) verumetiam quæ viua voce ab ipſo tradita acceperant, quæ in Epiſtola illa non omnia continebantur.

Exemplũ ſimile.

Ex collatione illud quod dico, ſimpliciſſime & clariſſime intelligi poteſt. Si quis Canone Scripturæ veteris Teſtamenti nondum abſoluto, libros Moyſis, ſicut Sadducæi poſtea fecerunt, ita recepiſſet, vt ea quę per Prophetas à Deo tradebantur, repudiaret & abiiceret, merito culpandus eſſet. Recte enim tunc dici poterat: Tenete doctrinam quam Deus vobis tradidit, ſiue per ſcripta Moyſis, ſiue per os, aut ſermonem Prophetarum. Si vero Cabaliſta aut Thalmudiſta aliquis, poſt conſtitutum & abſolutum Canonem Scripturę veteris Teſtamenti, idẽ illud argumentum ad ſuas traditiones confirmandas accommodare vellet, quæro ab Andradio, & à reliquis Pontificiis, num conſtet & admittendum ſit hoc argumentum? Tempore Prophetarum recte dicebatur, ſuſcipiendam & tenendam doctrinam verbi Dei, non tantum quæ ſcriptis Moyſis comprehenſa erat, verumetiam quæ per Prophetas viua voce tradebatur, ergo etiam poſt tempora Prophetarum, poſtquam conſtitutus & abſolutus eſt Canon Scripturæ veteris Teſtamenti, exiſtimandum eſt, non omnia quæ de doctrina Patriarcharum & Prophetarum neceſſario tenenda ſint, in libris ſacræ Scripturę contineri, ſed pręterea etiam illa, quę à Phariſęis & Cabaliſtis, titulo traditionum venditantur, pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipienda & veneranda eſſe. Non arbitror Andradium hoc admiſſurum. Petrus certè à Soto negat. Qua ergo ratione putant conſequi? Paulus cum primo vnam Epiſtolam ſcripſiſſet, dicit,

Digitized by Google

cit, Theſſalonicenſes debere tenere traditiones, nô tantũ quas in vna illa Epiſtola acceperât, ſed quas præterea etiam viua voce ab ipſo didicerant, quę in vnica illa Epiſtola non omnes plene continebantur, ergo nunc etiam, poſtquam cõſtitutus & abſolutus eſt Canon Scripturæ N.T. idem de imperfectione & inſufficientia totius Scripturæ dicendum eſt, vt præterea illa etiam, quæ nũc titulo traditionum à Pontificiis iactantur, pari reuerentia & pietatis affectu, ſicut ipſam Scripturam, ſuſcipiamus & veneremur. Certe manifeſtum eſt, etiam ſi vera eſſent, quæ à Pontificiis de traditionibus diſputãtur, ex illa tamen Pauli ſententia minime hæc conſequi. Longe aliud enim eſt de Scriptura N.T. loqui, cum primum vnica tantum Epiſtola Pauli edita eſſet, quã cum tot libris & epiſtolis poſtea tradita & explicata eſt, ſicut poſtea oſtendemus, quod Paulus in Epiſtola ad Timotheum, quam circa finem vitæ ſcripſit, longe aliter loquatur de Scriptura.

Quid contra hanc manifeſtiſſimam veritatem, vel ſpecie aliqua veriſimilitudinis, dicere poſſint Pontificii, non ſane video, niſi forſan crepitu anathematum, veritati oppedere voluerint. Quoties igitur argumentum illud, in ſcriptis Pontificiorum legeris, memineris eſſe inſignem fallaciam à dicto ſecundum quid, ad dictũ ſimpliciter. Et ſane geſtit animus audire, quid Andradii grandiloquentia, contra hanc euidentiam proferre conabitur.

Sed progrediamur ad reliquas Pauli Epiſtolas, proxima enim poſt ambas ad Theſſalonicẽſes, ſcripta videtur, ſiue ex Phrygia, ſiue ex Macedonia prior ad Timoth. Act. 18. In qua ſicut Nicephorus dicit, Paulus ἐν τούτῳ rationem & vitam Hierarchicã copioſe deſcripſit. Et ſane non egemus Nicephori teſtimonio, ipſe enim Paulus cauſam ſcriptionis explicat c. 3. Hæc ſcribo tibi, ſperãs me cito vẽturũ ad te, ſi autẽ tardauero, vt ſcias, quomodo oporteat in domo Dei conuerſari, quæ eſt Eccleſia Dei viui, columna & firmamentũ veritatis. Manifeſta explicatio, qua occaſione, propter quam cauſam, & in quẽ vſum Paulus priorẽ Epiſtolã ad Timoth. ſcripſerit. Commendauerat ipſi miniſteriũ in Eccleſia Epheſina, vt ſanam doctrinam, & traderet & cõfirmaret. ἑτεροδιδασκάλους verò refutaret, quæ cum ſana doctrina in moribus pugnant, argueret, ritus Eccleſiæ ad ædificationem vtiles inſtitueret & conſeruaret, miniſtros ordinaret, &c. Vt autẽ ſciret, quomodo fidelem miniſtrum Chriſti in his, quæ ad miniſterium pertinent, oporteat recte verſari in Eccleſia, quę nõ eſt congregatio malignantium, ſed domus Dei columna & firmamentum veritatis, propter hanc cauſam, & in hunc vſum affirmat ſe ſcripſiſſe illam Epiſtolam. Et quidem non dicit, Quomodo oporteat te conuerſari, ſed indefinite & generaliter loquitur, Quomodo oporteat conuerſari, &c. Vt ſit typus generalis. Et profecto magna hæc eſt huius Epiſtolæ commendatio. Eccleſia eſt columna & firmamentum veritatis, extra omnem controuerſiam, propter poſſeſſionem & conſeruationem puritatis doctrinæ Apoſtolicæ. Quomodo vero miniſterium docendi, ita ſit inſtituendum & vſurpandum, vt Eccleſia non fiat ſpelunca latronum, & congregatio malignantiũ, ſed ſit & maneat colũna & firmamentum veritatis: propter hanc cauſam & in hunc finẽ ipſe Paulus ſuis verbis teſtatur, ſe priorem hanc Epiſtolam ad Timot. conſcripſiſſe. Et ideo ſtatim in primo capite ponit ſummam παραγγελίας, hoc eſt, illius doctrinæ, quam à Chriſto acceptam, Timotheo

Epiſt. ad Tim. prima.

Eccleſia columna & firmamentum veritatis.

annunciandam commendauerat. Et præcepta illa, quæ ſcribit, aliquoties nominat ἀποδοχῆς, cap. 1. & 4. hoc eſt, veram Apoſtolicam Cabalam, ex traditione viuæ vocis, ab Apoſtolis ita acceptam, vt fidelis ſit ſermo, & dignus acceptione. Et ad illa etiam præcepta, quæ ſcripta illa Epiſtola comprehendebat, ſubinde ſe refert: Hoc præceptum commendo tibi, hæc ſcribo tibi, hęc proponens fratribus, bonus eris miniſter Chriſti, enutritus verbis fidei, & bonę doctrinę, quam aſſecutus es. Hæc præcipe & doce. Hæc meditare. In his eſto. In his permane, hoc enim faciens, & teipſum ſaluum facies, & eos, qui te audiunt. Teſtor coram Deo, vt hæc cuſtodias ſine pręiudicio. Hæc doce, & exhortare, &c. Certũ igitur & manifeſtũ eſt, quo conſilio Paulus hanc epiſtolam ad Timot. ſcripſerit, & quẽ voluerit eius vſum eſſe in Eccleſia. Tertullianus de præſcriptione aduerſus hæreticos, expendit diligenter vocabula, quod Paulus nõ dicit illud vel illa, ſed hoc præceptũ, & hęc proponens, &c. Inquit enim. Cum Paulus inquit: Hæc, de eis dicit, de quibus in pręſenti ſcribebat. De occultis vero, vt de abſentib. apud conſcientiã, non (hęc) ſed (illa) dixiſſet. Conſideretur vero & hoc, cũ Paulus Timotheo miniſteriũ & inſpectionẽ Eccleſiæ Epheſinæ cõmẽdaret, nõ eſt dubiũ, ipſum viua voce, ea, quæ ad miniſterii pertinent, tradidiſſe & explicaſſe. Dicit. n. Sicut rogaui te, vt denunciares, &c. Cur vero non multo poſt diſceſſum ſuum, eadem ſcripto comprehẽſa mittit ad Timotheum? Ita enim orditur Epiſtolam: Sicut rogaui te, vt maneres Epheſi, &c. Et in tertio demum capite ſequitur ἀνταπόδοσις: Sicut rogaui te, hæc ſcribo tibi. Certe nõ ideo hoc fecit, quod tam parum fideret memoriæ Timothei: Sed quia autoritas Timothei non erat par Apoſtolicæ autoritati, ſed oportebat ipſum teſtimonium habere, & liquido poſſe probare ea, quæ proponebat eſſe ab Apoſtolo tradita & accepta, ideo Paulus ea, quæ ad miniſterium pertinentia, viua voce ipſi mandarat, iam literis conſignata ad ipſum mittit, ne quis, ſicut inquit, adoleſcentiam ipſius contemnat, ſed vt & ipſe certus ſit, & aliis probare & cõfirmare poſſit, hoc eſſe præceptum illud, ſibi à Paulo commendatum, vtq. Eccleſia certa ſit, Timotheum, quando hæc proponit fratribus, eſſe bonum miniſtrum Chriſti. Nunquid autem non ſuffeciſſet ſola aſſeueratio Timothei, ſi affirmaret, ſe illa quę proponebat à Paulo, ex traditione viuæ vocis accepiſſe? Certe non opus fuiſſet ſcriptione Pauli ſi Pontificios de authoritate traditionum non ſcriptarum in cõſilium adhibuiſſet. Quia vero illa, quæ Timotheo viua voce cõmendarat, ſcripto complecti voluit, ſatis oſtendit, quo conſilio id fecerit, & quem iudicauerit Scripturæ vſum debere eſſe in nouo Teſtamento, vt tale ſcilicet teſtimonium proponat, qui gloriatur ſe Apoſtolicam doctrinam afferre. Accedit & hoc, quod Timotheus non diu ſeu continuè manſit Epheſi, ſicut hiſtoria Actorum oſtendit. Paulus igitur ideo ſcripſit, vt poſt diſceſſum Timothei, haberent Apoſtolicam formam miniſterii, quomodo conuerſandum ſit in Eccleſia, quę eſt columna & firmamentum veritatis. Hæc profectò ſunt valde illuſtria teſtimonia, contra quæ ſi quis excipiat generalia quidem capita eorum, quę ad miniſterium pertinent, in hac Epiſtola notari, vt de ſanis ſermonibus Chriſti, de ea, quę ſecundum pietatem eſt doctrina, quę eſt Apoſtolica, non autem extare in ea, plenas & iuſtas explicationes, re-

Epiſt. ad Tim. prima quare ſcripta.

Timothei authoritas ex Epiſt. Pauli.

ſpondeo. Qui ſint ſani ſermones Domini noſtri Ieſu Chriſti, habemus in ſcriptis Euāgeliſtarū, quæ vero ſit Apoſtolorum doctrina, in aliis ipſorum Epiſtolis plenius explicatū eſt. Si quis vero pertinaciter cōtēdat, præter illa quę & in hac Epiſtola, in aliis ſcriptis N. T. conſignata ſunt, alia etiam fuiſſe tradita, quæ ęque nobis ſint neceſſaria: Reſpondeo verbis Auguſtini: Cū Spiritus ſanctus illa noluerit ſcribi, quis dicet vel iſta vel illa eſſe? & ſi quis tam temerarius & audax erit, vt dicere audeat, vnde probabit?

De iis quæ ſcripta ſunt, certi ſumus, quod ſint ab Apoſtolis tradita, quæ propter hanc etiam cauſam ſcripta ſunt, vt de iis certi eſſemus. De incertis vero, non poteſt fides eſſe. Relinquamus igitur talia illis, qui certis & neceſſariis relictis, incertis occupari malunt: nos iis quæ propter fidei certitudinem conſcripta ſunt, contenti ſimus.

Ep. ad Titum

Eadem omnino eſt ratio Epiſtolæ ad Titū, quæ poſt priorem quidem ad Corinthios ex Nicopoli Act. 20. ſcripta eſt: ſed propter argumenti ſimilitudinem, hoc loco de illa annotabimus, quæ ad noſtri inſtituti rationem pertinent. Huius rei gratia inquit, reliqui te in Creta, vt ea quæ deſunt corrigas, & conſtituas presbyteros. Num igitur vel incertū & ignotū eſt, vel ex Pontificiorū traditionibus diuinandum eſt, quæ & quomodo ex mandato Pauli, Titus in Creta debuerit corrigere, quæ Paulus feſtinans ad alia loca nō potuerat abſoluere? & quomodo debuerit presbyteros conſtituere: Certe propter hanc cauſam, & hoc conſilio ſcripſit Epiſtolam ad Titum, ſicut ad illa quæ ſcribit ſe refert: Hæc loquere: de his volo te affirmare.

Et quia ab Epheſo Paulus ita profectus eſt, vt iret in Macedoniā: in illo igitur itinere peruenit in Cretam, & ab ea proxima eſt Epirus, vbi Nicopolis ſita eſt. Poſt paucos igitur dies à diſceſſu ſuo ex Creta, Paulus ſcripſit hanc Epiſtolam ad Titū, repetens ea, quæ præſens viua voce ipſi in mandatis dederat. Quare vero hoc fecit, cum elapſis paucis diebus, mandata illa in recēti adhuc memoria Titi eſſent: nec periculū eſſet, ne Titus doctrinā adulteraret? Reſpōdeo: Cauſam ipſe in Epiſtola indicat c. 2. Hęc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio nemo te contemnat. c. 3. Fidelis ſermo: de his volo tē aſſeuerare. Iam vero Titus potuiſſet vere confirmare, ſe illa quæ agebat docendo, exhortando, arguēdo & corrigēdo, facere ex mandato Pauli, quod viua voce paucis ante dieb. ab ipſo acceperat. Sed vides cōſiliū Pauli, quia ſcripto illa ſua mādata cōplecti voluit. I. Vt Titus ipſe certus eſſet, ea quæ proponebat, eſſe fidelem ſermonem de quo recte & merito poſſet & deberet aſſeuerare. II. Vt Eccleſia haberet teſtimonium, ea quæ Titus cum aſſeueratione proponebat, eſſe fidelem ſermonem. Vt igitur ea quæ Titus ratione miniſterii, docendo, exhortādo, arguendo & corrigendo agebat non contemnerentur, ſed haberent autoritatem, vt ab Apoſtolo tradita & mandata, vt cum omni imperio poſſet docere, exhortari & arguere: Paulus iudicauit non ſatis eſſe, ſi Titus ſaltem affirmaret, ſe illa viua voce ab Apoſtolo accepiſſe, ſed mandata illa ſcripto cōprehenſa miſit ad Titum, propter cauſas, quas ipſe (ſicut monſtrauimus) in Epiſtola indicat. Si igitur tunc, quando Paulus non tantum in carne adhuc viuebat, ſed in loco valde vicino aderat, & ante paucos dies, viua voce, mandata dederat Tito, quem vocat Germanum ſuum filium, quem Cretenſes viderant eſſe non tantum comitem itineris Pauli, ſed & ſocium miniſterii: ſi tunc inquam, Paulus iudicauit ſolam allegationē traditionis, in iis quæ miniſterii ſunt, non ſufficere illis qui ipſi non erant Apoſtoli, ſed doctrinam ab Apoſtolis traditam docebant: ſed neceſſarium eſſe teſtimonium ex ſcripto, vnde probari & confirmari poſſet, certum eſſe ſermonem, qui à nemine eſſet contemnendus, ſed cum omni imperio proponendus (hæc enim ſunt Pauli verba) quid igitur hiſce iam poſtremis mundi temporibus Pontificii contendunt, pro traditionibus Apoſtolicis eſſe recipienda, quæ ex Scriptura probari & confirmari nullo modo, quæ & ipſi fateri nō erubeſcunt, poſſunt? Certe ab Apoſtolo diſcimus, quomodo Titus Cretenſibus debuerit probare & confirmare, certum & fidelem eſſe ſermonem de quo aſſeuerabat, qui non eſſet contemnendus, ſed autoritate Apoſtolica proponendus. Et iam Lector de tota hac controuerſia iudicare poteſt. Ideo enim potiſſimum ab aduerſariis flagellamur, quod tutiſſimum hoc Pauli conſilium ſequendum eſſe docemus, hiſce præſertim poſtremis ſeneſcentis mundi temporibus: de quorum periculis, quod ad doctrinę corruptelas attinet, multa & manifeſta in Scriptura extant vaticinia.

Scripto cōprehendere Paulus mandata ſua voluit.

Titi autoritas ex Pauli Epiſtola.

Et hęc quę ex ipſis Pauli verbis oſtēdimus, quo cōſilio, propter quas cauſas, & in quem vſum Epiſtolas ſuas conſcripſerit, cauillationibus ſane exagitari & conſpurcari poſſunt, iuxta Phormionis artificiū: Nihil tam bene dictum eſt, quod maledicendo deprauari non poſſit: Sed veris & ſolidis argumentis labefactari nullo modo poterunt. Pergamus igitur ad reliqua Pauli ſcripta.

Epiſtol. ad Corinth. I.

Prior ad Corinth. Epiſtola videtur Epheſi ſcripta eſſe. Paulus enim dicit, ſe manſurum Epheſi vſque ad Pentecoſten. Et in fine dicit: Salutant vos Eccleſiæ Aſiæ: & inter illas nominat etiam Aquilam & Priſcillam, quos Epheſi Act. 19. Paulus reliquerat. Nō diu igitur poſt diſceſſum ſuum Paulus Epiſtolā illam ſcripſit ad Corinthios. Nobis vero tantum propoſitū eſt inquirere, quo conſilio, propter quas cauſas, & in quem vſum, Epiſtolam illam ſcripſerit. Deprehendimus autem ſtatim in principio, Paulū voluiſſe Epiſtolę illius vſum eſſe, nō tantum in Corinthiaca Eccleſia, pro pręſenti tantum neceſſitate. Inſcribit enim illam omnibus qui inuocant nomen Chriſti in omni loco, & ipſorum, & noſtro. Hoc primo obſeruetur propter Pighii calumniam, quaſi Paulus Epiſtolas ſuas tantum propter particulares quaſdam Eccleſias, & tantum in vſum præſentis tunc neceſſitatis conſcripſerit.

Epiſt. ad Corinth. I. occaſio & vſus.

Deinde & cauſæ, propter quas Epiſtolam illam ſcripſerit ex ipſius verbis colligi poſſunt. Erant inter Corinthios ſchiſmata: Ego ſum Pauli, Ego Apollo, ego Cephę, ego Chriſti, hoc eſt, Cū quidam doctrinam accepiſſent à Paulo, quidā ab Apollo, viro diſertiſſimo: quidā à Petro, qui cū Chriſto in carne cōuerſatus fuerat: quidā etiā eo veniſſent, qui Chriſtū in carne viderant, & docentem audiuerant: inde certabatur apud Corin. quę traditiones eſſent præſtantiores. Paulus vero oſtendit, nō ex perſonarum docentiū diſcrimine, ſed ex vnitate & veritate doctrinę iudicandum eſſe. Fundamentum. n. aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, qui eſt Chriſtus Ieſus. Qui plantat, & qui rigat, vnum ſunt. Illa etiam circumſtantia temporis digna eſt conſideratione, quod Paulus tunc primum cœpit doctrinam ſuam literis conſignare, poſtquam datis dextris ſocietatis, Galat. 1. publice declarata erat conſen-

Digitized by Google

conſenſio de doctrina inter ipſum & reliquos Apoſtolos: vt certi eſſemus, in Epiſtolis Pauli comprehenſam eſt doctrinam, quæ communis fuit omnibus Apoſtolis: ne quis cauillari poſſet, nos Pauli tantum, non etiam reliquorum Apoſtolorum doctrinam in ſcriptis noui Teſtamenti habere.

Quia vero apud Corinthios, quidā ab illa forma doctrinæ, quam per traditionē viuæ vocis à Paulo acceperant, diſceſſerant, & adulterationes quędam cœperant irrepere de peccato, de Cœna Domini, de reſurrectione mortuorum, &c. Paulus capita traditionis ſuæ in illa Epiſtola literis conſignare voluit: quomodo ſcilicet fundamentum poſuerit: quomodo potum lactis Corinthiis dederit: Nihil, inquit, iudicaui me ſcire inter vos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Vnde prędicationem ſuam vocat verbum crucis. Et cap. 15. inquit: Euangelium quod accepiſtis, & in quo ſtatis, hac ratione prædicaui vobis. Tradidi enim vobis in primis, quod & accepiſtis, quod Chriſtus mortuus eſt, &c. Et addit: Siue ego, ſiue alii Apoſtoli ita prædicauimus, & ita crediditis. Doctrinam igitur Chriſti, ſicut illa ab Euangeliſtis deſcripta nunc extat, prædicauit & tradidit: & hoc vocat fundamentum, ca. 3. Sicut & ca. 11. inſtructionem Cœnæ Dominicæ iiſdem verbis repetit, ſicut extat apud Euangeliſtas. Et pręfatur: Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis.

Fuit igitur vna cauſa ſcriptionis, ſicut Nicephorus inquit: quòd quę pręſens oratione ſua dilucide docuerat, eadem abſens per compendiū in memoriam, ſcripta Epiſtola reuocare voluit, propterea quod à quibuſdā Pauli traditionibus diſceſſerāt. Et diligenter hoc notetur, quod puritas doctrinæ Apoſtolicæ apud Corint. per conſeruationem traditionis viuę vocis, nō diu fuit cuſtodita, ſed intra val de breue tēpus cœpit adulterari. Quod ſi id factum fuit primis annis Apoſtolicę prędicationis, ipſis Apoſtolis adhuc viuētibus: quid putādum eſt accidiſſe traditionibus, per tot cēturias annorū poſt mortem Apoſtolorum, & quidē poſtremis mūdi temporibus? Et ſi tunc ad conſeruationem puritatis doctrinæ, opus fuit ſcriptis Apoſtolorum: quanto infinitis modis magis nunc hac via & ratione opus eſt?

Epiſt. 1. ad Cor. ſcripte, altera cauſa. Alteram cauſam, quòd priorem ad Corinthios Epiſtolam Paulus ſcripſit, ipſe etiam exponit. Poſito enim fundamento, cum non eſſet dubium, ſuperſtruendū eſſe ædificium: illo prætextu alii quidem ſuperſtruebant aurum, argentum, gēmmas: alii vero ligna, fœnum, ſtipulas. Et obſeruetur hoc, quod ipſis Apoſtolis adhuc in carne viuentibus, imo non diu poſt diſceſſum Pauli quidam apud Corinthios cœperunt lignum, fœnū, ſtipulas ſuper fundamentum extruere. Vt igitur poſito fundamento, non eſſet incertum, quæ Apoſtolica ſtructura ſuperimponenda eſſet, ipſe Paulus ſcripto oſtendit, quod ſit aurum, argentum & gemmæ, quæ Apoſtolica ſtructura ſuper fundamentum extruantur: vnde etiam diiudicari poſſint lignum, fœnum, ſtipula, quæ ab aliis ſuperſtruentur.

Ædificiū Dei. Et ita habemus literis conſignatum, totū ędificiū Dei (cuius architecti ſunt Apoſtoli) fundamentum ſcilicet, & ea quæ ſuperſtruenda ſunt: & quem huius ſcriptionis vſum in Eccleſia Paulus eſſe voluerit, inde conſtat, quod Epiſtolam inſcripſit omnibus, qui inuocant nomen Chriſti in omni loco.

Miſerat quidem Paulus Timotheum ad Corint. cap. 4. qui inquit, ἀναμνήσει, hoc eſt, quaſi obliuioni datas in memoriam vobis reducet vias meas. Simul vero addidit ei quaſi inſtructionē, ſeu literas fiduciarias aut credentiæ (ſicut vulgo loquimur) in hac Epiſtola: qualis ſcilicet deberet eſſe ἀνάμνησις illa; vt inde probare poſſet Timothæus, ea quæ diceret à Paulo ſe in mandatis accepiſſe. Et hac cautione Paulo ideo vtendum fuit: alicubi. n. Eccleſiis imponebatur, quaſi per ſermonē à Paulo profectum, 2. Theſ. 2.

Scripturæ libri omnes retinendi & inter ſe conferendi. Quod ſi quis cauilletur, vel capita quędam Apoſtolicæ doctrinæ, vel certe iuſtas explicationes in hac epiſtola deſiderari: reſpondemus ſimpliciter, nos non ita vnam aliquam Pauli epiſtolam amplecti, vt reliquas non inſpiciamus & conferamus: ſed adhibitis & collatis omnibus ſcriptis N. T. affirmamus nos in illis habere, quantum neceſſe eſt, & ſufficit, capita ſcilicet doctrinæ Apoſtolicæ, & iuſtas explicationes: ſicut poſtea Paulus 1. Tim. 3. ipſe confirmabit. Et hoc loco 1. Cor. 4. dicit: Sicut vbique in omnibus eccleſiis doceo. Adhibenda igitur & conferenda ſunt illi etiam, quæ à Paulo in aliis eccleſiis tradita eſſe, ex ſcriptis eius conſtat. Hac enim demonſtratione Paulus συνέργους ſuos, adhuc viuente ſe vti voluit, ſicut iam oſtendimus. Ideo enim ſcripta mandata ipſis tradidit.

Sed inquiūt, Paul. 1. Cor. 11. de Cœna Domini loquens, dicit: Cætera cum venero diſponā. Ergo illa quæ nunc in pontificiorum Miſſa ſeruantur, Paulus poſtea viua voce Corinthiis tradidit. Ita Ieſuitæ.

Audax profecto eſt conſequentia: ſed eadem facilitate contemnitur, qua probatur. Omnino tamen (dicat quis) ſequitur Paulum quædam voluiſſe viua voce diſponere, quæ ſcripto non eſt complexus. Nū vero dogmata quædam plura & alia, de Cœna Domini promittit? Certe de iis quæ ſcribebat, dicit: Ego à Domino accepi, quod & tradidi vobis. Non ergo vel plura, vel alia dogmata de Cœna Domini, quam quæ à Domino acceperat, promittere potuit. De ritib. igitur quibuſdā externis loquitur. Nā ita ca. 16. verbum διατάσσομαι vſurpatur, vt prima ſabbati eleemoſyna ſeponatur. Paulus vero ſolicite diſtinguit illa de quib. mandatū Domini habet, à ritibus adiaphoris, qui ad ædificationem eccleſiæ ordinantur. Talia enim non ſicut dogmata perpetua & vniuerſalia ſunt: vt de aperto & velato capite, c. 11. Cum igitur ea quæ præſens ordinare voluit, noluerit ſcripto cōplecti, quis hoſtrum dicat, iſta vel illa eſſe: aut ſi quis dicere audeat, vnde probabit? Sed video ex hac obſeruatione præter opinionem, ſcriptionē noſtram excreſcere. Vellem enim generali annotatione, quæ de reliquis epiſtolis reſtant, comprehēdere: ſed tamen animaduerto, ex ſingulis ferme epiſtolis peculiare aliquid, quod ad hoc noſtrū inſtitutum illuſtrandum & confirmandum pertinet, vtiliter poſſe annotari. Cūmq. hæc teſtimonia, quæ ex ipſis epiſtolis Apoſtolicis ſumūtur, omniū ſunt certiſſima, quibus pię mētes, cōtra omnes cauillationes rectiſſime poſſunt confirmari: pertexemus Catalogum illum, qua fieri poterit breuitate.

2. Epiſt. ad Cor. ſcripta occaſio. Altera igitur ad Corinthios, ex Macedonia, non multo poſt priorem ſcripta eſt hac occaſione. Cum ex Tito redeunte, inter cætera & hoc Paulus cognouiſſet, doctrinam ſuam à quibuſdam apud Corinthios hoc prætextu in contemptum adduci, quod aliorum Apoſtolorum maior deberet eſſe autoritas, qui cum Chriſto per aliquot annos verſati fuerant: autoritatem igitur miniſterii ſui vindicat, & inquit capite 12. Nihilo inferior fui iis qui ſunt ſupra modum Apoſtoli. Quid eſt quod minus habuiſtis præ cæteris eccleſiis, &c. Iterum vi-

Digitized by Google

des, Eccleſiam turbari diſputationibus, de viuis Apoſtolorum traditionibus. Illud vero ad noſtrũ inſtitutum proprie pertinet, quod à falſis fratribus, tunc cœpit iactar, lõge alium eſſe Paulũ abſentem per epiſtolas, quam præſens ſit verbo & facto. Colligitur hoc ex 1.10. & 13. capitibus. Aliquoties igitur repetit: Quales ſumus abſentes per Epiſtolas, tales & præſentes facto, c.10. Prædixi & prædico, vt præſens, ita & nunc abſens, ca.13. Et pulcherrima extat ſententia in 1. cap. Non enim alia ſcribimus vobis, quã quæ legitis & cognoſcitis. Vtitur duobus verbis ἀναγινώσκετε, quod Græca ſcholia recte interpretantur, quaſi per reminiſcẽtiam aliquid antea traditum & notum recognoſcere: & ἐπιγινώσκετε quod ſignificat notum, compertum & exploratum habere. Ipſe igitur Paulus occaſione ſibi ab aduerſariis data, ex profeſſo conſignauit teſtimonium de ſuis Epiſtolis, quod in illis nihil ſcripſerit, quam quæ præſens viua voce tradiderat, ita vt legentes Epiſtolas, in illis recognoſcerẽt doctrinã prius traditã. Et pulchre hac conuenit, ſicut Baſilius verbo ἐπιγινώσκειν vtitur, cum inquit: Agnoui Epiſtolam tuam, ſicut filii nõ degeneres ex ſimilitudine cum parentibus noſcitantur: ita Paulus dicit Epiſtolas ſuas ex doctrina quã præſens viua voce tradiderat, agnoſci. Ea igitur quorum cognitionẽ antea viua voce Eccleſiis tradiderat, poſtea Epiſtolis ſuis complexus eſt. Non enim alia inquit, ſcribo vobis, quam quæ recognoſcitis & cognoſcitis. 1. Cor. 14. verbo illo ita vtitur, vt ſignificet ſe Epiſtolas ſuas ſubiicere recognitioni ſeu diiudicationi illorum, qui Prophetæ ſeu ſpirituales erãt. Dixerat enim: Spiritualis diiudicat omnia, c.2. Ita autem inquit c.14. Si quis videtur Propheta eſſe, aut ſpiritualis, cognoſcat quæ ſcribo vobis, quod Domini mandata ſint. Publico igitur Eccleſiæ teſtimonio & iudicio comprobatæ fuerunt Pauli Epiſtolæ, cum quidem aduerſarii illas arroderent. Et hoc teſtimoniũ Pauli de ſuis Epiſtolis, cum aduerſarii illis detrahere inciperẽ, diligenter notãdum eſt, quod qualis præſens viua voce fuit, talis ſit in Epiſtolis. Non minus igitur nunc, nec alio modo habemus Paulum docentem, quam cum præſens viua voce Eccleſias inſtitueret. Et has traditiones Pauli, ex animo amplectimur, veneramur & exoſculamur. Venimus iam ad Epiſtolam ad Romanos, cui hoc à noſtris tribui indigne fert Lindanus, quod complectatur methodũ fidei Chriſtianæ. Sed ipſe Paulus explicet nobis, quo conſilio Epiſtolam illam ſcripſerit, cap.1. inquit: vt impertiar vobis aliquod donum ſpirituale, ad confirmandos vos: hoc eſt, vt communem capiam conſolationem in vobis, per eam quæ inuicem eſt fidem veſtram atque meam. Et cap.15. inquit: Scio, quod repleti ſitis omni ſcientia: ſed tamen audacius ſcripſi vobis, ex parte tanquam in memoriam vobis reducens, propter gratiam quæ data eſt mihi à Deo, vt ſim miniſter Chriſti, in Gentibus, ſacrificans Euangelium, vt fiat oblatio Gentium accepta, &c. Quod igitur præſens præſtare non potuit, per Epiſtolam efficere voluit, confirmare ſcilicet fidem, quę communis erat & Pauli & Romanorum: idque reducẽdo in memoriam, ita vt in Epiſtola ad Romanos ſit miniſter Chriſti, ſacrificans Euangelium in Gentibus, ſicut impleuerat illud à Ieruſalem ad Illyricum vſque. Addit autem, ſe ſcripſiſſe illam Epiſtolam, cum inſtituiſſet profectionem Ieroſolymam. Et de illa profectione, dicit Actorum 20. Spiritus ſanctus per omnes ciuitates mihi proteſtatur, vincula & tribulationes me Hieroſolymis manere. Scio quod amplius non videbitis faciem meam, &c. Cum igitur Ieroſolymas quaſi ad mortem proficiſceretur, conſcripſit illam Epiſtolam: vt ſi quid ipſi accideret, literis conſignatum poſt ſe relinqueret, quomodo adminiſtraſſet Euangelium Dei inter Gentes, & quod eſſet Euangelium Chriſti quod impleuerat, hoc eſt, plene, ſufficienter & perfecte prædicauerat à Ieruſalem per circuitum, vſque ad Illyricum. Et propter hanc cauſam copioſius & accuratius capita doctrinæ, quæ in aliis Epiſtolis tantum recitauerat, ad Romanos iuſta explicatione tractat & declarat: idque pulcherrima methodo.

Habemus igitur in Epiſtolis Pauli non nudum tantum catalogum capitum eius doctrinæ quam viua voce tradidit: verum etiam iuſtas explicationes, & quidem quo ordine, & qua methodo capita illa à Paulo ſint propoſita: & propter hanc cauſam, Epiſtola ad Romanos meritò à noſtris cõmendatur. Complectitur enim methodum fidei quæ fuit & Pauli & Romanorum: continet ſummam Euangelii quod Paulus impleuit, hoc eſt, plene prædicauit à Ieruſalem ad Illyricum vſque: & hoc ita continet, vt fundamenta, ex quibus doctrina illa munitur & confirmatur, monſtret & explicet. Dicit enim: Ad confirmandos vos, εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς. Et quidem tunc ſcripta eſt, cum Paulus ob imminens vitæ diſcrimen, quaſi confeſſionem ſuam fidei & doctrinæ volebat poſt ſe relinquere. Et quia fides Romanorum tunc in vniuerſo mundo, celebrabatur, hanc Epiſtolam illis inſcripſit: vt hac ratione totius orbis Eccleſiis Pauli confeſſio innoteſceret, & commendatior eſſet.

Vſus & dignitas Epiſtolæ Pauli ad Romanos.

Theodoretus quærit, quare Epiſtola ad Romanos primo loco ſit collocata, cum tamen non ſit prima omnium ſcripta? Et reſpondet hoc factum eſſe, quia in ſe omnis generis doctrinam, & accuratam copioſamque dogmatum pertractionem contineat.

Hæc omnia, tam manifeſta, firma & plena conſolationis, Lindanus eludere conatur vnica vocula, quod Rom.15. Paulus dicit: Audacius ſcripſi vobis ἀπὸ μέρους. Ergo non omnia neceſſaria fidei dogmata, illa Epiſtola complecti voluit. Dicit enim, ſe ex parte ſcripſiſſe. Quid autem, ſi illud ἀπὸ μέρους, referendum ſit non ad verbum ſcripſi, ſed ad aduerbium audacius? vt ſenſus ſit, Aliquantulum, vel quodammodo audacius ſcripſi vobis: ſicut 2. Corinth. 2. particula illa vſurpatur: Non me contriſtauit, ſed ἀπὸ μέρους quodammodo vos omnes. Et ſi maxime coniungatur verbo Scripſi, tamen & 1. Corinth. 13. Paulus dicit: Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Dicit etiam 2. Corinth. 1. Spero quod vſque ad finem cognoſcetis, ſicut & cognouiſtis nos ex parte. Dicemuſne propterea Paulum etiam viua voce non tradidiſſe omnia quæ neceſſaria erant? Ita tandem [illegible], nec in traditionibus Apoſtolorum [illegible]. Sed demus ſane inſtitutionem Baptiſmi & Cœnæ Dominicæ, integram hiſtoriam de dictis & factis Chriſti, de virginibus, de Antichriſto, de excommunicatione, de extremo iudicio, de viduis, qui in priori ad Timotheum deſcribuntur, &c. non contineri in Epiſtola ad Romanos. Si igitur ἀπὸ μέρους hoc ſignificet, quædam capita doctrinæ in Epiſtola ad Romanos non comprehenſa eſſe: nos quæ illa ſint, ex aliis ſcriptis noui Teſtamenti monſtrare & probare poſſumus. Pontificii vero illud ἀπὸ μέρους non tantum ad Epiſtolam ad Romanos, ſed ad totam

Epiſtola Pauli ad Romanos.

Quo conſilio Epiſtola Pauli ad Romanos ſit cõſcripta.

Digitized by Google

tam Scripturam veteris & noui Teſtamenti referunt. Et reliqua illa quæ in Epiſtola ad Rom. nos non continentur, non tantùm volunt ea intelligi, quæ in aliis Scripturæ locis extãt, ſed præcipue quę ipſi titulo traditionũ Eccleſiæ obtrudunt. Hoc verò Paulus non dicit, cùm inquit, [illegible]. Quòd ſi Pontificii inſtant & vrgent, reſpondemus verbis Auguſtini aliquoties iam repetitis: Si ſcripta non ſunt: quis noſtrûm, qui nec Prophetica nec Apoſtolica autoritate excellimus, dicet iſta vel illa eſſe: aut ſi quis dicere audeat, vnde probabit? Quis enim eſt tàm vanus & temerarius, qui cùm ſine vllo teſtimonio diuino affirmet illa eſſe, non maximã culpã temeritatis incurrat: Quod enim titulũ traditionũ Pontificii prętendunt, nõ ſufficit. Nam cùm Timotheus & Titus, potuiſſent verius illud prætendere: Paulus tamẽ, ſicut oſtendimus, ideò ipſis dedit Epiſtolas, vt ex ſcriptis probarent autoritatẽ & veritatem eorum quæ proponebant, vbi Paulus ipſe prę ſens adeſſe nõ poterat. Apoſtolorũ enim erat, vt ſanam doctrinam vel ipſi traderent, vel ab aliis traditam, ſi vera eſſet, comprobarent & confirmarent: aut ſi ſecus deprehenderetur, notarent & refutarẽt. Idq. vbi & quantum poterant, viua faciebant voce: ſicut Act. 8. mittuntur Petrus & Ioannes, vt Philippi prædicationẽ, Apoſtolica autoritate comprobarent & confirmarent. Vbi verò viua voce pręſentes eſſe non poterant, per literas illud efficiebant: ſicut Paulũ feciſſe monſtrauimus. Talia igitur documẽta, talem demõſtrationem & probationem meritò requirimus, quando aliquid quaſi Apoſtolica traditio nobis proponitur. Interea illis quæ Scriptura continentur, contenti ſumus.

Et hæ ſunt Epiſtolæ, quas Paulus ante captiuitatem ſuam ſcripſit. Quas verò Roma ex vinculis ad Eccleſias miſit, de iis non poteſt certò conſtitui, quo ordine ſint ſcriptæ: nec ad noſtrum inſtitutum magnoperè hoc facit, qui tantum inquirimus, quo cõſilio, propter quas cauſas, & in quem Eccleſię vſum ſint ſcriptæ. Eo igitur ordine, ſicut vulgò collocantur, de illis dicemus. Epiſtola ad Galatas, propter quas cauſas, & in quẽ vſum ſcripta ſit, ipſa indicat. Galatæ enim a doctrina Euangelii, quam ex traditione viuę vocis à Paulo acceperant, diſceſſerant & translati erant. Quo verò modo, qua ſpecie, aut quo prætextu, Euangelium interuerſum fuerit apud illos, qui Paulum anteà vt angelum Dei, imò vt Chriſtum ipſum ſuſceperant, ipſa Epiſtola non obſcurè indicat. Iactabantur opiniones, vt traditæ à reliquis Apoſtolis qui non ita abhorrerent à lege & ab operibus eius, ſicut Paulus, & contendebatur, illorum autoritatem, qui cum Chriſto verſati, omnium ſecretorum eius conſcii eſſent, meritò præferendam eſſe Paulo. Non inſtituimus iuſtam explicationem argumenti Epiſtolæ ad Galatas, ſed hanc tantùm obſeruationẽ oſtendimus, quòd puritas doctrinæ, per traditiones non fideliter fuerit conſeruata apud Galatas: ſed quod titulo & prætextu traditionum, quaſi à reliquis Apoſtolis acceptarum, Eccleſia turbata, & pura doctrinæ maſſa fermento corruptionis infecta fuerit, ſicut Paulus ipſe loquitur. Non autem omninò abiecerant Galatæ profeſſionem Euangelii, ſed hiſtoriam veteris Teſtamenti, & hiſtoriam de Chriſto ipſos retinuiſſe, non obſcurè ex hac Epiſtola colligitur. Affirmat autem Paulus Euangeliũ apud ipſos eſſe interuerſum propterea quod diſcrimen legis & Euangelii, & verum cujuſq. officium & vſum, admiſſa confuſione amiſerant: quòd puritatem doctrinæ de peccato, de operibus legis, de iuſtificatione fidei, & de ſequenti nouitate, non rectè & diſtinctè conſeruarant. Et hoc diligenter obſeruandũ eſt, doctrinam Euangelii non tantùm conſiſtere in hiſtorica vel narratione, vel aſſenſione, de dictis & factis Chriſti, & reliquis quæ in Sacra Scriptura narrantur: ſed potiſſimùm ſitam eſſe in vera interpretatione & accommodatione ad pœnitentiam, fidem, iuſtificationem, ſpem & caritatem. Et de hoc argumento Paulus laborat in Epiſtola ad Galatas.

Epiſtola Pauli ad Galatas.

Doctrina Euangelica quæ in re potiſſimũ conſiſtat.

Conſideremus autem, quale remedium Paulus oppoſuerit corruptelis illis, ſub prætextu traditionum ſparſis. Aſſerit quidẽ multis argumẽtis miniſterio ſuo autoritatem: & Galatas deducit ad illud Euangeliũ, quod ex traditione viuæ vocis anteà ab ipſo acceperant. Et addit: Si vel nos Apoſtoli, vel angelus de cœlo euãgelizauerit præter id quod accepiſtis, anathema ſit. Nũ vero ſilentio præterit & inuoluit, quæ fuerint illæ ſuæ traditiones, ad quas Galatas ablegat? Certè illo cõſilio inſtituit ſcriptionem huius Epiſtolæ, vt ea quæ de doctrina Euangelii, viua voce apud Galatas tradiderat, explicet & cõfirmet: de Ieſu ſcilicet Chriſto crucifixo) in quo tota hiſtoria Chriſti cõprehenditur) & de vera huius hiſtoriæ accommodatione, explicatione & vſu. Quale igitur fuerit Euangeliũ quod Paulus Galatis annunciauit, quodq. Galatæ acceperant, non opus eſt vt vel ex coiecturis, vel ex fama traditionũ non ſcriptarũ diuinemus. Paulus enim literis illud cõſignauit, & copioſè explicauit in Epiſtola ad Galatas. Rectè igitur Hieronymus dicit: Spiritus ſancti doctrina eſt, quæ canonicis literis prodita eſt: cõtra quam ſi quid ſtatuant Concilia, nephas duco. Quia igitur Paulus dicit: Si quis præter id, quod nos euãgelizauimus, & vos accepiſtis, annunciauerit, anathema ſit. Illud verò quod Paulus euangelizauit, & Galatæ acceperant, literis conſignatũ eſt: rectè ergo & Baſilius & Auguſtinus Pauli illam ſentẽtiam ad Scripturã accõmodant: Si quis præter illam doctrinam, quæ in Scriptura comprehenſa & tradita eſt, aliud euãgelizarit, anathema eſto. Paulus enim non tantùm dicit, Si contrà: ſed, ſi præter id fuerit, etiamſi modicum fuerit fermenti, corrumpi puritatem totius maſſæ, Gal. 5. cap. 4. dicit: Filioli quos iterum parturio, donec formetur in vobis Chriſtus. Quomodo verò parturit Paulus Galatas? Certè illa doctrina quã in hac Epiſtola explicauit: & illa ipſa doctrina, anteà fuerant regenerati. Habemus ergo in Epiſtola ad Galatas, doctrinã qua filii Dei generantur, & qua rurſus ſi lapſi fuerant, parturiuntur, vt Chriſtus ipſis formetur. Et cap. 6. Epiſtolam ita concludit: Quotquot iuxta hunc Canonem, normã ſeu regulam incedũt, pax ſuper illos, & miſericordia. Repeto autẽ quod ex Tertulliano anteà citatũ eſt: Si Paulus aliquid aliud, præter & extra ea quæ ſcripſerat, intelligi voluiſſet, nominaſſet vel iſtum vel illũ Canonem. Dicit autem τῷ κανόνι τούτῳ, iuxta hunc Canonem. [illegible] ergo intelligit de iis quæ ſcripſerat. Et nõ ſimpliciter dicit in pręſenti [illegible], ſed [illegible] vt oſtẽdat, non propter Galatas tantum, & præſentem ipſorum neceſſitatem ſcriptam eſſe hanc Epiſtolam: ſed ſicut Pſal. 102. inquit: Scribantur hæc in generationem alteram: vt apud populum qui creabitur, eius vſus ſit.

Doctrina Epiſtolæ Pauli ad Galatas.

Et ſine dubio appellatio Scripturæ canonicæ hinc ſumpta eſt. [illegible] enim in re militari vocantur ordines, certa ratione collocati, & hoſtibus

oppoſiti. Et κατὰ στίχον πεφυτευμένα vocatur, in qua certo ordine, ad certam normam arbores compoſitæ ſunt. Et vtraque ſignificatio pulchrè huic loco conuenit, vt certo ordine veſtigiis verę fidei inſiſtamus. Ro.4. Ne aberremus, vtq. contra incurſiones hoſtiũ fidei præmuniti ſimus, neceſſe eſt, vt ad certum ordinem, certis quaſi cancellis circumdati incedamus, ne lineã illam, quæ quaſi norma eſt ordinis, prætergrediamur. Quis autẽ ſit illis κανών, Paulus oſtendit, cùm de iis quę ſcripſerat, dicit, τῷ κανόνι τούτῳ. Et vtitur tempore futuro, ſignificans quem velit ſcriptorum ſuorum vſum eſſe apud poſteritatẽ, in eccleſia: vt ſcilicet ſint canon fidei, ita vt pax & miſericordia ſit ſuper illos, quorum fides ſecundum hunc canonẽ incedit. Et quid amplius quærimus, quàm vt pax & miſericordia Dei ſit ſuper nos credentes: Et grati hoc beneficiũ Dei celebrare debemus quòd in Scriptura illum canonem certò nobis conſtituit: iuxta quem ſi fides noſtra inceſſerit, certi ſumus, pacem & miſericordiam ſuper nos eſſe.

In Epiſtola ad Epheſios cap.3. extat, inſignis ſententia de inſtituto, fine & vſu Epiſtolarum Pauli: Sicut ſuprà ſcripſi in breui πρὸς ὃ, poteſtis legentes intelligere cognitionem meam in myſterio. Chriſti. Sed prius explicandum eſt, quid ſignificet τὸ πρὸς ὃ. Vetus interpres reddit, prout poteſtis legẽtes intelligere. Et ita Chryſoſtomus interpretatur, exclamans Papæ. Itaque neque rem omnem ſcripſit, neque quantum ſcribi oportebat: iſtud enim rei natura non ferebat.

Chryſoſto.

Theophylactus.

Theophylactus: Scripſi non quãtum oportebat, ſed ſecundum captũ veſtrum. Oecumenius: Ea tantummodo ſcripſit, quorum caperent notionem. Et ita vſurpatur aliquando Præpoſitio πρὸς, in proportionibus. πρὸς αὐτόν pro corporis eius quantitate: πρὸς τὸ μέγεθος τῆς πόλεως, pro vrbis magnitudine. Dicitur etiam πρὸς τὸ δοκοῦν prout viſum fuerit: πρὸς τὴν πολλῶν λέγειν, ſicut vulgus exiſtimat. Porrò habet etiam Præpoſitio πρὸς cũ accuſatiuo alias ſignificationes, quæ ad Pauli ſententiã rectè conueniunt, vt Thucydides: πρὸς τὰς ἐπιστολὰς ὑπώπτευον αὐτόν. ex Epiſtolis habebant ipſum ſuſpectum: Germanicè ita dicimus: *Man kennt in an ſeiner ſpraach, an ſeinem ſchreiben*. Et ita Lutherus reddidit Pauli ſentẽtiam: *Daran ir mercken kundt*. Latinè nõ poteſt cõmodius reddi, quàm: Vnde, ſeu ex quibus poteſtis intelligere. Conuenit & hæc ſignificatio: τὰ πρὸς ἀλήθειαν καλά, τὰ πρὸς νόμον quæ ad normam veritatis & legũ, pulchra, honeſta ſunt. Ita Plutarchus dicit: πρὸς φῶς βαδίζειν. Lumine monſtrante viam ambulare. Quod igitur Paulus dicit Eph.3. πρὸς ὃ δύνασθε νοῆσαι; ſenſus erit, vel ſicut vetus interpres reddidit, Prout poteſtis intelligere: vel, vnde, ſeu ex quibus poteſtis intelligere: *Daran ir kendt mercken*. vel, Ad quã tanquam normam legẽtes poteſtis intelligere. Et ſingula hanc ſentẽtiam Pauli illuſtrant, quid ſcriptis ſuis ipſe tribui velit. Senſus autem ita colligetur. Cap.1. nominat Euangelium ſalutis, quod fide amplexi, & Iudæi & Gentes ſignati ſunt Spiritu promiſſionis ſancto in redemptionem acquiſitionis. Petit illuminari oculos mentis, vt ſciant quæ ſit ſpes vocationis, quæ diuitiæ hæreditatis, quæ potentia Dei in credentes, &c. Cap.2. dicit: Chriſtus veniens (per miniſterium ſcilicet) euangelizauit pacem, & iis qui procul aberant, & qui propè erant. Eſtis ſuperædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, exiſtente ſummo angulari lapide, ipſo Ieſu Chriſto. Cap.3. Siquidẽ audiuiſtis diſpenſationẽ gratiæ Dei, quæ data eſt mihi in vos, quoniam ſecundum reuelationem notum factum eſt mihi myſterium, vt inter Gentes euangelizem, &c. Vide autem quomodo illa omnia Paulus ad ſcripta ſua referat. Dicit enim: Sicut ſuprà ſcripſi, in breui πρὸς ὃ, poteſtis legentes intelligere, cognitionem meam in myſterio Chriſti. Digna omninò eſt ſententia accurata conſideratione. Paulus enim valedicens presbyteris Epheſinæ Eccleſiæ, Act. 20. inquit: Non ſubterfugi, quò minus annunciarim omne conſilium Dei vobis. Iam verò Roma ex vinculis ad ipſos ſcribens, repetit ſummam & capita, quòd Chriſtus per miniſterium euangelizarit pacem & Gentibus & Iudæis: quod Iudæi primum, poſtea Gentes fide ſuſceperint Euangelium ſalutis: quòd ipſe Paulus Euangelium, quod per reuelationem fili Dei accepit, annunciarit inter Gentes: quòd Epheſij audierant, per quod ſuperextructi ſunt ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, &c. De his omnibus verò tandem dicit: Sicut ſupra ſcripſi in breui πρὸς ὃ, poteſtis legentes intelligere ſcientiam meam in myſterio. Verba ſunt aliquantò diligentius expendenda, ἐν ὀλίγῳ. Oecumenius interpretatur, vel paulò antè, vel per breuia, ſeu paucis. Quod ſi ἐν ὀλίγῳ ſignificat paulò antè: verbum ergo προέγραψα non ſimpliciter ſignificabit, ſuprà vel antè ſcripſi: eſſet enim Tautologia: ſed habebit alteram ſignificationem, quæ pulcherrimè huc quadrat. Significat enim πρόγραμμα Scripturam in publico loco poſitam, vt ab omnibus legi poſſit: ſicut edicta magiſtratus, aut reſcripta Principum proponebantur. Et ſuprà oſtendimus ex ſecundo capite Habacuc, quomodo Prophetæ ſummam ſuarum concionum ſoliti fuerint conſcribere & proponere. Scribe, inquit Dominus, viſionem, & explica eam ſuper tabulas, vt percurrat qui legerit eam. Inde Paulus Romanorum 15. Scripturæ veteris Teſtamenti, tribuit verbum προεγράφη, quod Paulus hoc loco ad ſua etiam ſcripta transfert, quòd ſint quaſi προγράμματα, hoc eſt, tabellæ, complectentes ſummam doctrinæ Euangelij publicè propoſitæ, vt ſummam illam quiuis legere poſſet. Dicit autem, ſe ἐν ὀλίγῳ in præcedentibus breuiter & paucis illa conſcripſiſſe. Pluribus enim ſine dubio verbis & apud Epheſios per triennium, & alibi doctrinam Euangelii tradiderat. Ne verò ideò Scriptura arguatur imperfectionis ſeu inſufficientiæ, addit, πρὸς ὃ, poteſtis legentes intelligere cognitionem meam in myſterio Chriſti. Si ſequamur Chryſoſtomi ſententiam, redditio erit rationis, quare ea, quæ multis verbis & copioſa oratione tradiderat, breuiter & paucis voluerit ſcripto comprehendere: prout ſcilicet legentes poſſint ſcientiam Pauli in myſterio Chriſti intelligere.

Narrat Paulus 2. Corinth. 12. ſe raptum in tertium vſque cœlum, audiuiſſe ibi ἄρρητα verba, hoc eſt, myſteria, quæ verbis explicari non poſſunt. Totam igitur ſcientiam ſuam in myſterio Chriſti, non potuit humanis verbis ſatis & plenè explicare. Et etiamſi potuiſſet angelorum & hominum linguis loqui. 1. Corinth. 13. affirmat tamen hoc loco, ſe & breuiter & eo modo ſcripſiſſe, prout legentes ſcientiam ipſius in myſterio Chriſti poſſent intelligere. Quod igitur paucis & breuiter Paulus ſcripſit, non rectè à Pontificiis in accuſationem Scripturarum conuertitur, quaſi ſint imperfectæ & inſufficientes. Sed eò gratiores debemus

Digitized by Google

mus hoc beneficium Spiritus ſancti ſumma cũ reuerentia amplecti, quòd Scripturam ita moderari voluit, prout legentes intelligere poſſimus. Et hinc iudicari poteſt, qualis ſit præſumptio, nolle illis, quæ ſcripta ſunt contentũ eſſe, propterea quòd Apoſtoli plurib. & copioſius doctrinam tradiderint.

Epiphanius.

Epiphanius narrat, Caianos confinxiſſe librum, quem aſcenſum Pauli nominarunt: occaſione inde accepta, quod ἄῤῥητα illa verba, quæ in tertio cœlo Paulus audiuerat, quia tunc carnalibus & rudibus adhuc non poterat explicare, iudicarunt tamen cognitu neceſſaria eſſe, præter illa, quæ ſcripta extabant, & potuerunt prætendere; quod Paulus tunc ſcripſerit, prout po erant intelligere, poſtea vero perfectioribus reliqua etiam eſſe tradita & ſcripta. Sed nugæ & fraudes ſunt. Illis igitur, quæ propter noſtram tarditatem & infirmitatem breuiter & ſimpliciter ſcripta ſunt, contenti ſimus.

Si verò præpoſitio πρὸς, alio modo accipiatur, reddet hunc ſenſum: ſe paucis quidem ſcripſiſſe, ſed tamen ita, quòd inde poſſit à legentibus intelligi, qualis fuerit cognitio Pauli in myſterio Chriſti. Si igitur quæſtio eſt, quod fuerit myſterium, cuius agnitionem ex reuelatione filii Dei Paulus accepit, quod inter Gentes annunciauit, quod fideles & Iudæi & Gentes ſuſceperunt, quod Epheſi audiuerũt, cùm Paulus ipſis omne Conſilium Dei annunciaret, per quod ſuper extructi ſunt, ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarũ? Reſpondet Paulus, ſe paucis quidẽ, ſed tamen ita ſcripſiſſe, vt πρὸς τοῦτο inde & tanquam ad normam intelligi poſſit, quæ ſit ſcientia ipſius in myſterio Chriſti. Et quid per Deum immortalem amplius quærimus? Hæc enim eſt vnitas illa fidei & agnitionis filii Dei, de qua capit. 4. loquitur, propter quam dat quoſdam Apoſtolos, Prophetas, Euãgeliſtas, Doctores, Paſtores, ne circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominũ, &c. Hoc profectò luculentum teſtimonium, quid Paulus ſuis ſcriptis tribui velit: & oſtendit illuſtrem refutationẽ Pontificiæ obiectionis, de breuitate & anguſtia ſcripturæ.

Epiſtola ad Philippenſes.

Epiſtola ad Philippenſes, præbet etiam non contemnẽdum teſtimonium eius rei, de qua inquiſitionem inſtituimus: quo ſcilicet conſilio, propter quã cauſam, & in quem vſum Apoſtoli doctrinam ſuam literis conſignarint. Ita enim dicit cap. 3. τὰ αὐτὰ, eadem vel illa ipſa vobis ſcribere me quidem non piget, vobis autem tutum eſt. Illud autem τὰ αὐτὰ, non poteſt referri ad alias aliquas Epiſtolas, quas Philippenſibus antea ſcripſerit: hoc enim probari non poteſt. Referendum igitur eſt ad ea, quæ præſens viua voce tradiderat, ſicut cap. 4. inquit: Quæ didiciſtis, accepiſtis, audiuiſtis, & vidiſtis in me.

Teſtatur itaq. ipſe Paulus, ſe eadẽ & illa ipſa ſcripſiſſe, quæ præſens viua voce tradiderat. Et cauſam addit, quare eadem & illa ipſa ſcripto comprehendere voluerit: Mihi inquit, οὐκ ὀκνηρόν, hoc eſt, non grauatim hoc facio quaſi pudeat me, vt ſuperfluum & non neceſſarium quid agere, eadem ſcilicet, quę tradidi etiã ſcribere: vobis verò inquit, τὸ ἀσφαλές, quòd eadem quæ viua vocẽ tradidi, ſcriptis complector. Quam verò emphaſin habeat vocabulum ἀσφαλὲς, & quàm pulchrè oſtendat, propter quam cauſam, & in quem vſum Paulus eãdem doctrinam quam viua voce tradidit, literis conſignarit, ſuprà oſtẽdimus, cùm de Lucæ ſcriptione ageremus: vt ſcilicet de veritate doctrinæ Apoſtolicæ ſimus certi & ſecuri, vtq; eius puritatẽ certius, & firmius & tutius, contra incurſiones corruptelarum conſeruare poſſemus: ſicut & Paulus hoc oſtendit. Cùm enim dixiſſet, Vobis τὸ ἀσφαλὲς, tutum eſt: Mox addit, Videte canes, videte malos operarios, &c.

Cap. 3. dicit ad quod peruenimus, eodem procedamus Canone. Quis autem eſt ille Canon? ſine omni dubitatione illa doctrina, quam præſens viua voce tradiderat. Atqui Paulus affirmat, ſe eadem & illa ipſa ſcribere. Quis igitur ſit Canon Pauli, habemus in ipſius ſcriptis, idque ipſius teſtimonio: dicit enim ſe τὰ αὐτὰ ſcribere.

Et cap. 4. de iis quę ſcripſerat dicit: ταῦτα, hęc cogitate quæ & didiciſtis & accepiſtis & audiſtis, & vidiſtis in me. Cõiũgit igitur ea quę tradiderat, cũ iis quæ ſcribebat, ita vt dicat: Hæc cogitate quę & audiuiſtis &c. Quod nõ rectè diceretur, ſi alia eſſent tradita quàm ſcripta. Tunc enim dicẽdũ fuiſſet, Illa cogitate: vel cogitate hæc, & præterea quæ audiuiſtis. Dicit autẽ: Hęc cogitate, quę & audiuiſtis & didiciſtis. Omnino igitur eadẽ eſſe oſtendit.

Et propter has quidẽ cauſas, Paulus ad illas Eccleſias, quas præſens viua voce ſuæ doctrinæ fundauerat, ſcripſit: Coloſſenſes verò & Laodicenſes, faciẽ ipſius in carne non viderant, ſicut dicit cap. 2. Quo conſilio vero, propter quas cauſas, & in quem vſum illis ſcripſit, qui ex ipſius viua traditione doctrinam Euangelii non acceperant? Reſpondet ipſe cap. 2. Volo vos ſcire, qualem ſolicitudinẽ habeam pro vobis, & quicũque faciẽ meam in carnẽ nõ viderunt: vt cõſolationem accipiãt corda eorum, cùm fuerint inſtructi in caritate, & in omnes diuitias certę perſuaſionis intelligẽtię in agnitionẽ myſterii Dei. Hoc autẽ dico, ne quis vos decipiat in ſublimitate ſermonũ. Item, videte ne quis vos decipiat per Philoſophiã, & inanẽ fallaciã ſecundũ traditionẽ hominum, &c. Didicerant igitur Coloſſenſes Euãgeliũ ab Epaphra: Paulus verò ſcribit ad illos, I. Vt ex Apoſtoli ſcripta cõprobatione habeãt πληροφορίαν illud, q. ab Epaphra, qui nõ erat Apoſtolus, acceperant, nõ eſſe incertũ aut adulterinũ dogma, ſed eſſe verbũ veritatis Euangelii, quod prædicatũ eſt in vniuerſo mundo ſub cœlo. II. Ne vel per Philoſophiam, vel per traditiones hominum ſeducantur, &c. Et huius rei ſolicitudinem Paulus ſibi vt Apoſtolo incumbere oſtendit, ita vt ἀγῶνα appellet, ne ſub ſuo vel aliorum Apoſtolorũ nomine adulterinum aliquid ſpargatur. Vbi igitur præſens viua voce, nõ poteſt adeſſe, per ſcripta officio ſuo ſatisfacit. Quod igitur Epaphras aſſeuerauit doctrinam illam, quã Coloſſenſibus proponebat, eſſe traditionem Pauli & aliorũ Apoſtolorum verè & rectè faciebat. Ad πληροφορίαν verò neceſſaria erat Apoſtolica confirmatio: quam cùm Paulus viua voce præſens tribuere non poſſet, ideò Epiſtolam ſcripſit ad Coloſſenſes, vt certã haberent perſuaſionem de cognitione myſterii Dei, & ne ſecundum traditionẽ hominũ ſeducerentur ſub prætextu humilitatis & opinione ſapientiæ. Hæc enim ſunt ipſius verba: Non autẽ tantùm hæc verba ſcribit: Vera ſunt, quæ Epaphras apud vos docuit: ſed capita doctrinæ Apoſtolicæ recitat, vt inde agnoſcant & intelligant πληροφορίαν eorum, quæ ab Epaphra audierant, quòd eadem eſſent. Qualis autem eſſet πληροφορία ſi Epaphras alia docuiſſet, quàm quæ Paulus tunc Coloſſenſib. ſcribebat? Quicquid ergo proponitur tanquam doctrina ſeu traditio Apoſtolica, illud omnino Apoſtolica autoritate & comprobatione confirmandum eſt: & vbi viua Apoſtolorum vox habe-

Digitized by Google

ri non poteſt, Confirmatione per literas opus fuit:
ſicut & alibi, & in hac Epiſtola Paulus teſtatur. Cap.
3. dicit: Sermo Chriſti habitet in vobis opulenter.
Quod de doctrina Chriſti, ſicut ab Euangeliſtis de-
ſcripta extat, intelligendum videtur. Cap. 4. me-
minit Marci, à quo mandata acceperint. Quod in-
telligo de Epiſtola Apoſtolorum, Act. 15. Cum enim
ſepararentur Paulus & Barnabas, Act. 15. ſicut Pau-
lus cum ſuis tradidit Eccleſiis dogmata decreta ab
Apoſtolis. Acto. 16. quæ ſcripto comprehenſa fuiſſe
certiſſimum eſt, Act. 15. Ita non eſt dubium, etiam
Barnabam cum Marco, quem Act. 15. aſſumpſerat,
idem feciſſe. Et quæ Act. 16. vocantur δόγματα hoc
loco vocari videntur ἐντολαί. Ita ad ſcripta noui Te-
ſtamenti, quæ tunc extabant, Paulus Coloſſenſes
deducit. Non autem in Coloſſenſium tantùm v-
ſum Paulus Epiſtolam illam conſcripſit, ſed vult vt
legatur etiam in Eccleſia Laodicẽſium, qui vt Co-
loſſenſes faciem ipſius in carne non viderant. No-
bis igitur omnibus, qui Pauli viuam vocem non au-
diuimus, & faciem in carne non vidimus, Epiſtolæ
eius propoſitæ ſunt, vt inde πληροφορίαν fidei noſtræ
ſumamus. Hoc enim eſt ipſius Pauli conſilium, &
eſt cardo controuerſiæ, quæ inter nos eſt & inter
Pontificios.

Epiſtola ad Hebraeos.

Addamus hoc loco etiam obſeruationem ex E-
piſtola ad Hebræos: de autore enim iam nõ diſpu-
tamus. Rectè autem definit doctrinam Euangelii,
quæ à Domino primùm cœpit enarrari, & poſtea
ab Apoſtolis prædicata & confirmata eſt, Dicit au-
tem cap. 2. Ne παραρρυῶμεν. Rectè enim dicit Chry-
ſoſtomus: Quando ſermo auditus non retinetur aut
conſeruatur, dicitur effluere. Quare igitur Epiſtola
illa ſcripta ſit, inde poteſt æſtimari: ne ſcilicet ef-
fluant ea, quæ ex traditione viuę vocis acceperant.
Et capite quidem 13. dicit, ſe breuiter & paucis ſcri-
pſiſſe: duo tamen complectitur, in quibus ſumma
doctrinæ Apoſtolicæ conſiſtit. Nam cap. 5. & 6. o-
ſtendit, quæ elementa doctrinæ Apoſtolicæ ſolita
fuerint proponi in Eccleſiis, tempore Apoſtolorũ.
Et nuda ſanè tantùm capita Apoſtolicę catecheſe-
os ibi recitantur: iuſtæ verò explicationes in aliis
Apoſtolorũ ſcriptis extant. Principale verò argu-

Summa Epiſtola ad Hebraeos.

mentum Epiſtolæ ad Hebræos hoc eſt, quis intelli-
gendus ſit ſolidus adultorũ cibus, quem poſt perce-
pta prima fidei elementa Chriſtianis proponi ſol-
tum, Paulus etiam confirmat, 1. Cor. 3. & 14. Et hæc
duo capita, ſine dubio cõplectuntur ſummã totius
doctrinæ Apoſtolicæ. Ideo cap. 13. concludit: Do-
ctrinis variis & peregrinis nolite circumferri. Ita
Nicephorus etiam dicit argumentum Epiſtolarum
Apoſtolicarum conſiſtere in duobus: I. quòd ea, quę
viua voce tradiderant, per literas in memoriã Ec-
cleſiis reuocant. II. Quæ fundamento ſuprà ex-
truenda erant, per Epiſtolas adiciunt. Et cùm illa
duo, in quibus ſumma totius Apoſtolicæ doctrinæ
conſiſtit, fundamentum ſcilicet, & quæ fundamen-
to ſuperextruenda ſunt, habeamus in Scriptura no-
ui Teſtamenti, quid vltra deſideramus?

Supereſt ex Epiſtolis Pauli, poſterior ad Timo-
theũ: quã tunc ſcripſit, cùm finis reſolutionis ipſi-
us inſtaret: & quia illã paulò ante mortẽ ſuam ſcri-
ptam, quaſi vltimę voluntatis loco Paulus Eccleſię
relinquere voluit, ſuppeditabit nobis maximè illu-
ſtre teſtimoniũ de tota Scriptura noui Teſtamenti.
Cap. 2. dicit: Habeto ὑποτύπωσιν ſanorũ verborum,
quę audiſti ex me. Ne verò dubia aut ignota ſit illa
hypotypoſis, mox addit, illam cõſiſtere in his duo-
bus capitibus, fide ſcilicet & charitate, quæ in
Chriſto Ieſu fundata ſunt. Et hoc mox vocat bonũ
illud depoſitum, quod iubet cuſtodire. Cap. 2. in-
quit: Quę audiuiſti à me per multos teſtes, hæc cõ-
menda fidelibus hominibus, qui idonei erunt &
alios docere. Et cap. 3. Tu permane in his, quæ didi-
ciſti, & credita ſunt tibi, ſciens à quo didiceris.

Has ſententias loqui de doctrina, quam Paulus
pręſens viua voce Timotheo tradiderat, nõ eſt du-
bium. Sed vnde nos, qui nec Pauli, nec Timothei vi-
uã vocem audiuimus, certi erimus quæ fuerint illę
traditiones, Timotheo à Paulo commendatæ? Num
apud poſteritatem, πληροφορίαν fidei noſtræ voluit
pendere à narrationibus & aſſeuerationibus homi-
num, qui (ſicut Auguſtinus inquit) nec propheti-
cam nec Apoſtolicam habent autoritatem. Certè
ſæpius iam oſtenſum eſt, quod propter illam ipſam
cauſam Paulus doctrinam ſuam literis conſignarit.
Eodem etiam modo 2. Tim. 3. à traditionibus viuæ
vocis digreditur ad Scripturam.

Et cum hactenus de ſingulis Epiſtolis & ſcriptis
noui Teſtamenti, obſeruauerimus teſtimonia ex i-
pſis verbis Scripturę, iam hoc loco Paulus circa fi-
nem vitæ ſuæ, in genere, vniuerſæ Scripturę, & ve-
teris & noui Teſtamenti, clariſſimum & pulcherri-
mum voluit prębere teſtimonium. Et ſicut Col. 2.
dicit, ſe dum viueret ſolicitũ fuiſſe de plerophoria
fidei illorũ, qui faciem ipſius in carne non viderant:
ita iam moriturus, eandem ſolicitudinem Eccleſię
oſtendit pro tota poſteritate, quę faciem ipſius non
viſura, & vocem non auditura erat in hac vita. Eſt
autem ſine dubio eius doctrinæ, quã Paulus præ-
ſens viua voce tradidit, ſumma & finis, vt homines
erudiantur ad ſalutem per fidem in Chriſto Ieſu.

Pauli de ſacra Scriptura iudicium.

Idem verò de ſacris literis affirmat, inquit enim:
Sacræ literæ poſſunt te eruditũ reddere ad ſalutem
per fidẽ quæ eſt in Chriſto Ieſu. Sicut igitur Ioan-
nes de ſcriptis Euangeliſtarũ pronũciat: Hæc ſcri-
pta ſunt, vt credatis, quia Ieſus eſt Chriſtus filius
Dei, & vt credẽtes, vitã habeatis in nomine eius: Ita
Paulus de tota Scriptura affirmat: Sacrę literæ poſ-
ſunt te inſtruere ad ſalutẽ, per fidẽ quæ eſt in Chri-
ſto Ieſu. Iudicium tam eſt ſimile, & quidẽ iiſdem
verbis pronunciatum à Paulo primùm, & poſtea à
Ioanne: vt illa ſimilitudo & autorem eũdem Spi-
ritum ſanctum oſtendat, & præcipuè cõſtãtẽ cer-
titudinẽ & firmitatem iudicii huius de Scriptura
ſacrã confirmet. Ne enim iudicium illud de Scri-
ptura, putetur vno in loco obiter excidiſſe: alio
loco & tempore, iiſdem verbis Spiritus ſanctus il-
lud repetere voluit. Et tales repetitiones in Scriptu
ra, ſignificationẽ habent certitudinis, quodque res
magni momenti ſit, quam Deus eorundem verbo-
rum repetitione diligenter commendatam eſſe
velit hominibus. Ille verò locus Pauli, 2. Timoth. 3.
ſi diligenter expendatur, oſtendet Paulum lo-
qui non tantùm de ſacris literis veteris Teſtamen-
ti, ſed de tota Scriptura veteris & noui Teſtamenti.
Dicit enim, Timotheum ab infantia noſſe ſacras
literas. Sed illo tempore, quando Timotheus
infans adhuc erat, nondum extabant ſcripta noui
Teſtamenti. Loquitur ergo de ſacris literis vete-
ris Teſtamenti, quas Timotheum à primis pueri-
tię annis notas habuiſſe confirmat. Mox verò
attexit aliam ſententiam: Omnis Scriptura diui-
nitùs inſpirata, &c. Hoc loco quęro, an illa ſen-
tentia tantùm de ſola Scriptura veteris Teſtamen-
ti intelligenda ſit? Si enim quis contendere auſit

ſcripta

Digitized by Google

ſcripta noui Teſtamenti, quæ illo tempore iã extabant, in illa Pauli ſententia non comprehendi, ſed excludenda eſſe ſequetur, ea non eſſe diuinitus inſpirata, nec vtilia ad doctrinam, quod nemini credo dictum.

Certum igitur & manifeſtum eſt, quod Paulus, cùm de ſacris literis Teſtamenti locutus eſſet, mox addit generalem ſententiã de omni Scriptura diuinitus inſpirata: in qua ſcripta etiã noui Teſtamenti ipſum comprehendere, nemo ſine blaſphemia negare poterit. Illo autem tempore quo Paulus hoc ſcribebat, extabant iã omnia fermè canonica ſcripta noui Teſtamenti, exceptis Ioannis ſcriptis, Paulus igitur & ea cõprehendit, quæ illo tempore iam extabant, & generaliter dicit: Omnis Scriptura diuinitus inſpirata, &c. Hæc itaque vera eſt canoniſatio ſcriptorũ noui Teſtamenti. Et quia de autoritate, certitudine, veritate, perfectione & ſufficientia Scripturæ veteris Teſtamẽti, nulla tũc inter fideles dubitatio erat: Paulus principaliter in poſteriori illa ſentẽtia, de ſcriptis noui Teſt. loqui videtur, de quibus iudicium ſuum, iam moriturus ad omnẽ poſteritatem Eccleſiæ relinquere voluit.

Sed quid, inquis, ex illa ſententia probabis? Vtilem enim eſſe Scripturam etiam noui Teſtamenti, nemo eſt qui neget. Sed ab vtilitate ad ſufficientiã argumentari, non eſt firma collectio. Liber Ruth vtilis eſt ad doctrinam. Quis verò ſanus inde colliget omnia quæ ad dogmata & ad mores neceſſaria ſunt, in libro Ruth contineri, ita vt nihil ſuſcipiẽdum ſit, quod inde non poſſit expreſſe probari?

Reſpondeo. Fateor, ſi Pauli ſententia tantùm diceret, Scriptura vtilis eſt ad doctrinam, &c. non ſatis firmiter inde colligi ſufficientiam Scripturæ. Sed Paulus pronunciat, omnem Scripturã diuinitus inſpiratam, in qua etiam noui Teſtamenti libros comprehendi oſtẽdimus, ita eſſe vtilem ad doctrinam, ad redargutionẽ, ad correctionem, ad inſtitutionem in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum abſolutus. Vocat hominem Dei, quod poſſet de quouis Chriſtiano intelligi, qui Deo dicatus eſt. Sed in priori ad Timotheum cap. 6. Homo Dei, eſt periphraſis miniſtri Euangelii, ſicut Prophetæ vocabãtur viri Dei. Et in tota hac poſteriori ad Timotheum epiſtola, agit Paulus de miniſterio docendi & tradendi Euangeliũ. Pronunciat igitur, Scripturã eſſe vtilem, vt homo Dei, hoc eſt, miniſter Euangelii ſit ἄρτιος quod ſignificat ſanum, integrũ omnibus partibus & numeris abſolutũ. Et de ſufficientia etiã vſurpatur, vt cùm Græci dicũt: ἄρτιοι ποιεῖν ταῦτα ſufficientes ſunt hoc efficere. De qua verò ſufficientia & integritate Paulus hoc intelligi velit, ipſe explicat, cum nominat hominem Dei, hoc eſt, miniſtrum Euangelii: vt ad omne bonum opus, quod ad miniſteriũ ſcilicet requiritur, ſit ἐξηρτισμένος. Nam & Tit. 3. cùm de Zena legiſperito & de Apollo locutus eſſet, addit: Diſcant & noſtri bonis operibus præeſſe, quæ de miniſterio præcipuè ibi intelligit. Quamuis ſi generaliter de quouis Chriſtiano, & de omni opere bono intelligatur, nihil detrahetur ſententiæ Pauli. Sed & vocabula & circumſtantiæ oſtendunt, Paulum præcipuè de miniſterio loqui. Significat autẽ ἐξηρτισμένος, qui præparatus, inſtructus, & quaſi ad finem deductus & abſolutus eſt. Ita Act. 21. dies abſoluti & expleti, hoc vocabulo deſcribuntur. Et Oecumenius interpretatur ἐξηρτισμένον per κατηρτισμένον. Lucæ 6. vbi Chriſtus dicit: Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum, ſed tunc perfectus erit, quando ſicut magiſter erit: ibi vſurpat vocabulum κατηρτισμένος. Et ex illa collatione Lector intelligat, quid Paulus hoc loco vocet ἐξηρτισμένον.

Ex hac igitur vocabulorum declaratione manifeſtum eſt, Pauli ſententiam hanc eſſe: Quando homo Dei, hoc eſt, miniſter Euangelii, Scriptura diuinitus inſpirata vtitur ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad inſtitutionem: quod tunc ſit in miniſterio ἄρτιος, hoc eſt, ſanus, integer, ſufficiens & perfectus ad omne bonum opus, quod ad miniſterium requiritur, ἐξηρτισμένος ſatis & ſufficienter inſtructus, paratus & abſolutus. Hanc enim eſſe emphaſin vocabulorum certum eſt.

Quæritur iam, an homini Dei, hoc eſt, miniſtro Euangelii, quãdo habet & rectè vſurpat Scripturã diuinitus inſpiratã; aliquid præterea aliud præter Scripturã ad ea quæ miniſterii ſunt, ſit neceſſarium? An verò Scriptura diuinitus inſpirata, ſufficienter contineat illa omnia, quę ad miniſteriũ Euangelii pertinent & requiruntur? Pontificii priorẽ ſententiam defendunt: nos poſteriorem de perfectione & ſufficientia Scripturæ tuemur. Quod ſi pio ſtudio quæritur, vtri ſententiæ Paulus accedat, & ſuffragiũ ſuum adiungat: res contra omnes cauillationes manifeſtiſſima eſt, pronunciat enim Scripturam ad hoc eſſe vtilem, vt homo Dei ſit ἄρτιος, ad omne opus bonũ ἐξηρτισμένος. Quod ſi præter Scripturam, aliæ etiam & diuerſæ traditiones non ſcriptę, pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipiendæ ſunt: profectò Paulus non rectè dixiſſet, Scripturam ad hoc vtilem eſſe vt homo Dei ſit ἄρτιος, ad omne opus bonum ἐξηρτισμένος. Habent autem ſe correlatiue, doctrina miniſterii, & fides Eccleſiæ: quod igitur de vno probatur, de altero etiam probatũ eſſe intelligitur. Sed inquis: Paulus tamen Timotheo non tãtùm Scripturam commendat, verumetiam traditiones, quas viua voce ipſi tradiderat. Quæ audiſti, inquit, ex me, quæ didiciſti, quæ concredita ſunt tibi &c. Verum hoc eſt. Sed vide quàm ſimplex & plana ſit ſolutio. De ſuis traditionib. Paulus dicit: Hæc præcipe & doce. Hoc enim faciens, & teipſum ſaluũ facies, & eos qui te audiunt. In illa igitur doctrina, quã Paulus viua voce tradidit, abſque omni dubitatione cõprehenſa fuerũt omnia, quæ ad dogmata & ad mores neceſſaria ſunt. Et de illis Pauli traditionibus rectè dici potuit, quòd ſint vtiles ad doctrinã, vt homo Dei ſit ἄρτιος, ad omne opus bonum abſolutus. Non enim ſubterfugi, quin omne conſilium Dei vobis annunciarim, inquit Act. 20. Quia verò Paulus, idem de Scriptura pronunciat, ſicut oſtenſum eſt: omnino igitur neceſſe eſt, eandem doctrinã, quam Paulus viua voce tradidit, in Scriptura eſſe comprehenſam. Non enim dicit, Qui habet Scripturã, habet partem aliquam doctrinæ Apoſtolicæ: quando verò ad Scripturam adiungit traditiones nõ ſcriptas, tum demum homo Dei eſt ἄρτιος. Hoc nõ dicit, ſed verba ſunt clariſſima: Scriptura vtilis eſt vt homo Dei ſit ἄρτιος. Vtrumque igitur verum eſt: Homo Dei tenens Pauli traditiones, ἄρτιος eſt in miniſterio: &, Tenens Scripturam diuinitus inſpiratam, ἄρτιος eſt in miniſterio. Quia eadem eſt doctrina, quæ primò viua voce fuit tradita, & poſteà in ſcriptis comprehenſa. Neque locum habet illa obiectio, quod 2. Theſſ. 2. inquit: Tenete traditiones quas accepiſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Illud enim Paulus tunc dixit, quando libri noui Teſtamenti pri-

An in ſacra Scriptura omnia contineantur, quæ ad miniſterium Euangelij pertinent.

Obiectio eiuſque refutatio.

Digitized by Google

mùm cœperant conſcribi, & nondum omnes erant editi. Sed circa finem vitæ ſuæ, cum iam conſcripti & editi eſſent libri noui Teſtaměti, ita de Scriptura loquitur, quòd duo æquipollentia conſtituit traditionem & Scripturam, vt qui vnum habet, habeat & alterum: idq; inde & ideò quia idem ſcriptum eſt quod traditum fuerat. Et illa ipſa etiam capita, quę Paulus recenſet, 2. Tim. 3. oſtendunt perfectionẽ & ſufficientiam Scripturæ, quatuor enim ponit.

I. διδασκαλίαν, quæ complectitur ea, quæ ad dogmata proponenda & confirmanda pertinent.

II. ἔλεγχον Vſurpatur autem verbum ἐλέγχειν de refutatione hęreticorum, Tit. 1. ἔλεγχος igitur complectitur diiudicationem, & refutationem falſorum dogmatum.

III. Ponit παιδείαν. & addit, Quæ eſt in iuſtitia, ſicut ſcilicet, qui iuſtitiam facit, iuſtus eſt. Complectitur ergo inſtitutionem piæ vitæ, & informationem morum.

IV. ἐπανόρθωσιν qua arguuntur, corriguntur & inſtaurantur, quæ in vita & moribus, ad regulam diuinæ voluntatis non conueniunt.

Et quando in miniſterio hæc habemus tam ad dogmata quã ad mores, certè nihil vltra debemus vel poſſumus deſiderare. Rectè ergo Paulus, pronũciat, Scripturam vtilem eſſe, vt homo Dei ſit ἄρτιος.

Habemus igitur ex Paulo clariſſima teſtimonia ſigillatim de ſingulis ipſius epiſtolis, propter quas cauſas, quo conſilio, in quem finem & vſum illas conſcripſerit, & Eccleſiis commendarit. Adiungemus breuiter etiam ex reliquis Apoſtolorum ſcriptis teſtimonia quædam.

Petri Apoſtoli de ſacra Scriptura iudicium.

Petrus igitur 1. cap. dicit, Euangelium eſſe quod Prophetæ pronunciarunt, & Apoſtoli Euangelizarunt: Hoc, inquit, eſt verbum Domini, quod euangelizatum eſt inter vos. Sed illud, aiunt, fecerunt Apoſtoli viua voce. Rectè, quis enim hoc negat? Sed iam quærimus, quia Apoſtoli doctrinam ſuam primùm viua voce tradiderant, & poſtea eam literis conſignarunt, quo conſilio, propter quas cauſas, in quem vſum hoc fecerint. Ipſe autem Petrus in fine prioris epiſtolæ illud explicat: Per Syluanum vobis fidelem vt arbitror fratrem, paucis ſeu breuiter ſcripſi, adhortans & teſtificans, hanc eſſe verã gratiã Dei, in qua & ſtatis. Antea diximus, ad Apoſtolorum officium pertinuiſſe, vt doctrinam quæ Eccleſiis tradita erat, ſi vera & ſana eſſet, ſuo teſtimonio comprobarent & confirmarent. Illud Petrus antea præſens viua voce fecerat in Samaria, Act. 8. Quia verò nunc præſens viua voce non poteſt vbique in diſperſione illud præſtare, mittit Siluanum. Num verò ita mittit Siluanum, vt is tantùm titulũ traditionum obducat illis, quę ſe in mandatis à Petro habere dicturus erat? Et certe Siluanus in magna tunc fuit autoritate, vt qui vnà cum Paulo aliquot ipſius epiſtolis ſubſcripſerit. Sed tamen in comprobatione & confirmatione dogmatum, vbi Apoſtolica autoritas requiritur, Petrus cùm ipſe præſens adeſſe non poſſet, in ſcripto tradidit Siluano conſignata illa, quæ ſuo nomine Eccleſiis exponi volebat: vt & Syluanus probare poſſet, & Eccleſiæ certæ eſſent, quæ vera, certa & γνήσια eſſent mandata Petri. Habemus igitur etiam ex Petri ſententia & conſilio, id quod ex Pauli epiſtolis ſuprà aliquoties monſtrauimus: vt quando aliquis qui non eſt Apoſtolus, aliquid nobis proponit tãquam ab Apoſtolis traditum & acceptum, ſi non poſſumus viuam Apoſtolorum vocem habere, exigamus probationem ex ſcripto aliqua Apoſtolico. Si enim nudus traditionum prætextus & titulus Eccleſiis poſſet ſatisfacere, certè nõ opus fuiſſet, vt Syluano tantæ tunc autoritatis viro Petrus ſententiam ſuam ſcripto comprehenſam, & Eccleſiis ex ſcripto commonſtrandam tradidiſſet. Hoc verò tempore (ne quid dicam durius) profectò non ſunt Syluani, illi qui ſine Scriptura prætextum traditionum nobis obtrudunt.

Conſilium autem & cauſam ſcribendi, Petrus his verbis exponit: Scripſi paucis, teſtificans hanc eſſe veram gratiam Dei, in qua ſtatis.

Lindanus.

Lindanus fingit, Petrum in illa epiſtola tantùm voluiſſe confirmare traditiones, quas ſine ſcripto acceperant: quæ autem fuerint illæ traditiones, nullo modo voluiſſe in illa epiſtola oſtendere vel exponere. Sed ſi hoc tantùm fuiſſet Petri inſtitutum, potuiſſet epiſtolam 4. aut 6. verbi abſoluere. Teſtificor vera eſſe quæ tradita accepiſtis. Quare vero tam multis verbis capita doctrinę Apoſtolicæ recenſet & exponit? Certè ipſe dicit, ſe paucis illa ſcripſiſſe, vt teſtificaretur ταύτην eſſe verã gratiam Dei, in quam ſtabiliti eſſent, Non dicit (iuxta Tertulliani obſeruationem) illam, ſed hanc: referens ſe ad ea quæ ſcripſerat. Eorum igitur quæ euangelizata fuerant in illis Eccleſiis, repetitionẽ in hac epiſtola inſtituit: vt poſt mortem ſuam, ſicut in altera epiſtola inquit, extaret teſtificatio, quam Petrus iudicaſſe veram eſſe gratiam Dei. In altera epiſtola cauſam ſcriptionis pluribus verbis, & luculentius exponit. Recitatis enim ſummariis doctrinæ capitibus inquit: Licet hæc ſciatis, & confirmati ſitis in præſenti veritate, non tamen negligam vos de his commonefacere (per ſcripta ſcilicet) Et addit hanc cauſam, vt poſt obitum meum habeatis, vnde memoriam horum faciatis. Erunt enim inter vos falſi Doctores, qui fictitiis ſermonibus de vobis negociabuntur. Item: quia in nouiſſimis diebus venient illuſores. &c.

Emphaſis vocabulorum expendatur, ὑπομνήματα enim vocantur commentarii ſeu libri, qui in ſubſidium memoriæ, breuibus annotationibus ex lectione ſeu auditione conficiuntur. Et hinc colligitur, quid Petrus velit cùm vſurpat verbum ὑπομιμνήσκειν: nominat & ὑπόμνησιν Aduerbium etiam ἑκάστοτε conſiderandũ eſt: ſignificat enim ſemper vbique ſigillatim. Et ſenſus ex illa phraſi colligendus eſt, ἔχειν μνήμην ποιεῖσθαι, cuius ſenſus eſt, vel vt poſſitis facere, vel vt habeatis vnde faciatis memoriã doctrinę Apoſtolicæ ſemper vbique & ſigillatim, etiã quando viuam Apoſtolorũ vocem amplius habere non poteritis poſt obitum illorum. Omnino enim plus eſt μνήμην ποιεῖσθαι, quàm μνείαν. Significat enim conſeruare memoriã alicuius rei, זכר enim & זכרון quod Græci interpretes nunc μνημόσυνον, nunc ὑπόμνημα, nunc μνείαν, reddiderunt, ſignificat & memoriã alicuius rei, & monumentũ, quo memoria illa renouatur & conſeruatur: Duas igitur cauſas ſuæ ſcriptionis, verbis valde illuſtribus Petrus recenſet. I. Vt cum viua Apoſtolorũ voce deſtituti fuerint, poſſint tamen ſemper vbique & ſigillatim memoriã puræ doctrinæ ab Apoſtolis traditæ habere & conſeruare. II. Dicit, ſe ideo ſcribere, quia futuri ſint in Eccleſia falſi Doctores. Et illorum corruptelas vocat fictitios ſermones, quos ſcilicet fingent ab Apoſtolis traditos & acceptos, ſicut Paulus dicit, 2. Theſſal. 2. Nec de illis tantùm periculis, quæ tunc temporis erant, loquitur: ſed futuri ſunt,

Digitized by Google

ſunt,inquit capite 2.& c.3.In extremis temporibus venient. Quem ergo vſum ſuorum ſcriptorum in Eccleſia eſſe voluerit,manifeſtum eſt. Non igitur iudicauit Petrus, per traditiones ſeruari poſſe memoriam doctrinæ.Ideo enim ſcripſit, imo prædicit corruptelas orituras ex fictitiis traditionib. Et his ſcripta opponit, & recenſet ſummam Scripturæ.1. Sermonem propheticum,qui in veteri Teſtamento deſcriptus eſt.2.quæ de Chriſti aduẽtu maieſtate& potẽtia Apoſtoli&viderũt &audierũt.Illa vero in ſcriptis Euangeliſtarũ expoſita eſſe, ſupra demonſtrauimus.3. Mandatũ quod Apoſtoli tradiderunt, illud vero conſcriptum eſſe,mox ex Ioanne audiemus.Et Petrus ipſe teſtatur,ſe ideo ſcripſiſſe,vt eius quod Apoſtoli tradiderant, memoria poſt mortem ſuam maneat & conſeruetur. Nec de ſuis tantum ſcriptis loquitur,ſed in fine concludit, ſicut & dilectus noſter frater Paulus,ſecundũ datam ſibi ſapiẽtiam ſcripſit vobis, quaſi in omnibus epiſtolis loquens de his,&c. Vidit igitur Petrus Pauli epiſtolas & illas ſuo teſtimonio Eccleſiis ita commendat, vt ſignificet,pertinere eas non tantum ad particulares illas Eccleſias quibus inſcriptæ ſunt, ſed continere eas doctrinam vniuerſalem, pertinentem ad omnes,qui æque precioſam cum Apoſtolis ſortiti ſunt fidem: ad illos enim Petrus ſcribit,& inquit: Vobis ſcripſit Paulus. Quomodo vero, & de quibus Petrus iudicet Paulum ſcripſiſſe,inde colligitur,quòd non de vno tantum articulo, ſed de tota ſua doctrina, cuius mentionem in illa epiſtola fecerat, Petrus inquit: Sicut & Paulus ſcripſit vobis de his. Et illuſtre eſt encomium epiſtolarum Pauli, quod Petrus de his inquit, ὡς λαλῶν: hoc eſt quod Paulus in omnibus ſuis epiſtolis,quaſi viua voce loquatur de dogmatibus. Si igitur quærimus, quaſi viuam vocem Pauli tradentem doctrinam Apoſtolicam,Petrus oſtendit, eam in Epiſtolis ipſius ſonare & exaudiri. Sed inquiunt: Petrus tamen affirmat epiſtolas Pauli eſſe difficiles intellectu,quas multi ad ſuam perniciem deprauent. Periculoſum igitur eſt,Scripturis vti:& tutius eſt,traditionibus acquieſcere. Reſpondeo: Petrus hoc non dicit,epiſtolas Pauli ita eſſe conſcriptas, vt difficultate & obſcuritate ſua Lectoribus præbeant occaſionem ad perditionem, vtitur enim Articulo,non fœminino, ſeu neutro,ſignificans res ipſas de quibus Paulus loquitur, quia poſitæ ſunt longe ſupra & extra omnem conſpectum rationis, non poſſe recte intelligi ab hominibus carnalibus,ſed opus eſſe illuminatione Spiritꝰ ſancti.Nec dicit omnia dogmata in Epiſtolis Pauli eſſe δυσνόητα, ſed quædam, Et illa non dicit per ſe præbere Lectoribus occaſionem ad perditionem: ſed homines inquit, indocti, & parum confirmati, deprauant illa ad ſuam ipſorum perditionẽ. Vtitur verbo valde emphatico, στρεβλοῦσι, quod à torturis ſumptũ eſt.Sicut enim adhibitis tormentis,ſæpe de innocentibus habentur quæſtiones, vt aliquid aliud quam res ipſa ſe habet, pro affectu torquentiũ ab illis exprimatur: ita Petrus dicit,Scripturę quaſi tormenta adhiberi,quibus à genuina,ſimplici & aperta ſententia diſtorqueatur: vt illud nobis loquatur, quod ante lectionem præſumpſimus intelligendum,ſicut Hilarius loquitur. Ergo per ſe niſi contorqueatur, non reddit niſi vnam, ſimplicem, veram & ſalutarem ſententiam. Hanc vero fortunam, Petrus dicit epiſtolis Pauli cõmunem eſſe cũ reliqua Scriptura.Inquit enim,Sicut & reliquis Scripturis. Num vero propterea dehortatur Petrus à lectione Scripturæ. Nihil minus: ſed cauſam & finem illius cõmonefactionis ponit,cum inquit: Vos igitur dilecti,quia prǽmoniti eſtis, cauete, ne ſimul cum aliis nephariorum errore abducti, excidatis à propria ſtabilitate,&c. Habemus igitur Petri iudicium de ſuis,de Pauli, & de reliquis Scripturis quo conſilio,propter quas cauſas,& in quem finem Eccleſiæ ſint traditæ & cõmendatæ. Audiamus & Ioannem,quid in Epiſtola ſua de ſcriptis Apoſtolorũ iudicet,& quomodo ea Eccleſiæ commendet. Ponit primo deſcriptionem Apoſtolicæ prædicationis: Quod fuit ab initio,quod audiuimus,quod vidimus de verbo vitæ,annunciauimus vobis. Mox vero addit: Et hæc ſcribimus vobis,vt gaudium veſtrum ſit plenum. Et hæc eſt annunciatio,quam audiuimus ab ipſo,& annũciamus vobis,&c. Vides quid Ioannes de ſcriptis Apoſtolicis affirmet. Dicit enim: Hæc ſcribimus,& hæc eſt annunciatio quam audiuimus à Chriſto,& annũciamus vobis. Cap.2.dicit: Vos quod audiſtis ab initio,in vobis permaneat. Itẽ: Sicut vnctio docuit vos,in eo manete. Has ſententias loqui de iis,quæ Apoſtoli viua voce tradiderãt, non eſt dubium. Sed audi quid dicat Ioannes; Fratres,non nouum mandatum ſcribo vobis,ſed mandatum vetus, quod habuiſtis ab initio. Et mandatum vetus, eſt ſermo ille quem audiuiſtis ab initio. Fiat iam collectio. Ioannes dicit: Si in vobis permanſerit quod audiſtis ab initio, & vos in Filio & in Patre manebitis: & repromiſſio eſt vita æterna. Sed idem Ioannes affirmat, verbum illud quod ab initio audiuerũt,conſcriptũ eſſe.Ergo qui permanet in iis,quæ ſcripta ſunt, vere permanet in iis, quæ Eccleſiæ ab initio ab Apoſtolis tradita ſunt. Sed quare Ioannes ſcribit illa,quæ antea audiuerant& didicerant. Hæc,inquit,ſcripſi vobis de his qui ſeducũt vos. Vos,inquit,habetis vnctionem à ſancto & noſtis omnia. Ne vero ſub prætextu illius vnctionis,quiduis Eccleſiæ obtrudatur, mox addit: Non ſcripſi vobis, vt ignorantibus veritatem, ſed quia ſcitis eam. Quæ ergo ex vnctione Spiritus didicerant,ea Ioannes ſcribit: quibus vero, quomodo,& in quem finem,& quem velit vſum eſſe Scripturæ in Eccleſia expreſſe indicat: Scribo vobis filioli, quoniam remittũtur vobis peccata: ſcribo vobis Patres, quoniã cognouiſtis eũ qui ab initio eſt: ſcribo vobis adoleſcentes, quoniam viciſtis malignum: ſcribo vobis puelli, quoniam cognouiſtis patrem, ſcribo vobis iuuenes,quoniam fortes eſtis, & verbum Dei manet in vobis. Hæc ſane ſunt manifeſtiſſima,omnibus ætatibus,propoſitam eſſe Scripturam, & quidem in illum vſum,vt ſcilicet certi ſint,peccata remitti,ſe cognoſcere Patrem,qui ab initio eſt,ſe vincere malignum, & verbum Dei manere in ipſis. Cap.quarto. Nolite omni ſpiritui credere,ſed probate ſpiritus an ex Deo ſint: quoniam multi Pſeudoprophetæ exierunt in mundum. Quomodo vero ſpiritus ſint probandi, & Pſeudoprophetę diiudicandi,hoc certe eſt,quod Ioannes hac ſua ſcriptione agit. Et ad ea,quæ ſcribebat,ſubinde ſe refert, cum inquit: Hoc eſt mandatum, hoc eſt teſtimoniũ. Mandatum igitur Apoſtolorum, cuius Petrus vult memores eſſe Eccleſias,ſcriptis comprehẽſum eſſe, Ioannes aliquoties in hac epiſtola teſtatur.

Cap.5.cõcluſurus epiſtolã dicit: Hæc ſcripſi vobis qui creditis in nomen filii Dei, vt ſciatis quod vitam habeatis æternam, & vt credatis in nomen filii Dei. Hæc ſententia in veteri verſione,& mutilata & mutata eſt. Oſtendit autem Ioannes ſe ſcri-

Digitized by Google

pſiſſe & propter illos,qui iam credebant, vt in fide confirmati,ſcirent ſe habere vitã ęternã,& propter illos,qui adhuc credituri erant,vt crederent in nomen filii Dei.Nudas tantum ſententias recito:in re enim per ſe manifeſta,non opus eſt multis verbis.

In Apocalypſi Iohannis, hoc in primis obſeruãdum eſt,quod Iohannes aliquoties mandatũ accepit à filio Dei,vt ſcribat Eccleſiis ea,quę & videbat & audiebat.Et tamẽ tãta eſt Eccii, Pighii,& Andradii mei impudentia,vt non vereantur dicere, Apoſtolos accepiſſe à filio Dei mandatũ, non vt ſcriberent,ſed vt tantũ prædicarent Euangelium.Atqui Ioannes aliquoties expreſſum accipit mandatũ ab ipſo filio Dei,vt ſcribat Eccleſiis.Et de reliquis noui Teſtamẽti ſcriptis Paulus affirmat, quod ſint diuinitus inſpirata:hoc eſt (ſicut Petrus illud interpretatur)nõ humana volũtate, ſed à Spiritu ſancto impulſi, locuti ſunt homines Dei. Pertinet & hoc in Apocalypſi ad noſtrã obſeruationẽ,quod non omnia Ioannes permiſſus eſt ſcribere,ſed ea quæ neceſſaria erãt,& capi poterant. Nam cap.10.inquit: Cum locuta fuiſſent ſeptẽ tonitrua voces ſuas, ego ſcripturus erã: & audiui vocem de cœlo,dicentem mihi:Signa quæ locuta ſunt ſeptẽ tonitrua, & noli ea ſcribere.In fine cõminatur plagis,qui vel adpoſuerit vel diminuerit de verbis libri huius. Ergo q̃ de Scriptura veteris Teſtamẽti dicitur, pertinet etiam & recte accommodatur ad ſcripta N.T. Nihil addas,nihil minuas: non declines ſiue ad dexterã, ſiue ad ſiniſtram: non faciatis ſinguli, quod vobis rectum videtur, ſed quod ego præcipio tibi, hoc tantum facito:nec addas,nec minuas aliquid.

Iudas de ſua epiſtola inquit:Cùm anteà habuerit ſtudium & promptitudinem ſcribendi communi ſalute, impoſitam ſibi iam eſſe neceſſitatem ſcribẽdi,propter ſubingreſſos falſos Doctores. Et argumentum Epiſtolæ eſt, vt certẽt pro tuenda doctrina,quę ſemel tradita eſt ſanctis. Hic Lindanus exclamat,Iudã manifeſte loqui de doctrina Apoſtolorum,quã viua voce tradiderant. Quidni loquatur de illa,cũ nulla ſit alia Apoſtolica doctrina, quam quæ ab ipſis tradita eſt?Sed iam oſtẽdimus,illa quæ Apoſtoli annunciauerunt & tradiderunt,eſſe ab ipſis conſignata literis,& ſcriptis comprehẽſa. Et vt Iudas oſtendat, ſe reſpicere ad ſcripta Apoſtolorũ, ad verbum ferme deſcribit,quæ extant in ſecunda Petri Epiſtola.Et poſtea dicit:Memores eſtote verborũ quæ antehac dicta fuerunt ab Apoſtolis Domini.Non autem intelligit ignotas aut non ſcriptas traditiones,ſed mox ipſa verba Petri citat, quæ extant in 3.c.2.epiſtolæ.Quia igitur Iudas,cum loquitur de fide ſemel tradita manifeſte ſe refert ad ſcripta Apoſtolorum: ſine dubio adiecisſet alia, ſi quæ putaſſet deeſſe & deſiderari in ſcriptis Apoſtolicis, ad conſeruationem puritatis doctrinæ neceſſaria.

Quod in ſecunda & tertia epiſtola, quæ Ioãnis nomine feruntur,dicitur: Cum multa haberem quæ ſcriberem,nolui per cartam,atramentũ & calamũ: ſed ſpero protinus me viſurum te,& ore ad os loqui. Hoc Lindanus ita deprauat, præcipua quædam fidei capita, & ſublimiora Chriſtianiſmi dogmata. Apoſtolos noluiſſe papyro & atramento peritura credere,ſed vt perpetua eſſent, traditionibus commendaſſe: ſed impudens figmentum, manifeſtum mendacium eſt,quod textus hoc vel dicat, vel ſentiat. Et verus Apoſtolus Ioannes multo aliter in priori Epiſtola,quam conſtat γνησίαν eſſe, loquitur,ſe ſcilicet ſcribere mãdatum illud vetus,quod ab initio acceperant. De authore vero duarum poſteriorum, ab antiquis ſemper dubitatum fuit. Maneat igitur, quod Hieronymus de Apocryphis ex ſententia antiquitatis pronunciat, ad confirmanda ea, quæ in controuerſiam veniunt, teſtimonia ex illis ſumi nec poſſe, nec debere.Et cum author illarum epiſtolarum,multa illa quorum mentionem facit, ſcribere noluerit, reſpondemus verbis Auguſtini:Quis ergo dicet, vel iſta, vel illa eſſe:aut ſi quis dicere audeat, vnde probabit?

Et hactenus de ſingulis noui Teſtamenti ſcriptis oſtendimus,quo conſilio,propter quas cauſas,& in quem vſum Apoſtoli doctrinam ſuam literis obſignarint,& ſcriptis comprehenderint: & illam tractationem ideo inſtitui. Tota enim diſputatio de authoritate, perfectione & ſufficientia Scripturæ, omnium rectiſſime ex his fundamentis poteſt diiudicari. Conſtitueram autem in principio paucioribus, vno atque altero teſtimonio hanc obſeruationem abſoluere. Sed in ipſa tractatione,poſtea animaduerti,in ſingulis Apoſtolorum Epiſtolis extare luculenta aliqua de hac re teſtimonia, quæ ſingula peculiare aliquid monent: ſicut illa ſimul in vnum collecta,firmiores & ſolidiores de authoritate,perfectione & ſufficientia Scripturæ præbent probationes,quam quæ ieiuniis Pontificiorum cauillationib. & ſophiſmatis eludi & labefactari poſſint. Me ſane erudiuit, delectauit,& plurimum confirmauit hæc tractatio: & ſpero ad Lectorem etiam aliquid fructus,Deo bene iuuante,inde rediturum.

Summa autem eorũ, quæ demonſtrauimus, hæc eſt.Hoc cõſilio, propter has cauſas,& in hunc vſum Apoſtolos doctrinam ſuã literis conſignaſſe.1.Vt ea quæ præſentes viua voce tradiderãt, per literas repeterent,& in memoriam reuocarent. 2.Vt ea quæ poſt tradita prima fidei elemẽta ſuperſtruẽda erãt, per epiſtolas explicarẽt.3.Quia ſub prætextu & titulo traditionũ, quaſi ab Apoſtolis acceptarũ, Eccleſiæ turbabantur, & doctrina adulterabatur.4. Quia doctrina viua voce ab Apoſtolis accepta,non fideliter per traditiones cõſeruabatur.5.Vt alii Doctores, qui non erant Apoſtoli, haberent ſcriptum teſtimonium, vnde probare poſſent Eccleſiis, Apoſtolicã eſſe doctrinam quã aſſerebant. 6.Vt Eccleſię quæ non poterant audire viuam Apoſtolorũ voce, certæ eſſent,quam doctrinam vt vere Apoſtolicam ſuſpicere & venerari deberẽt.7.Eadẽ quæ Apoſtoli præſentes viua voce tradiderant,abſentes poſtea ſcriptis complexi ſunt. 8. In ſcriptis Apoſtolorum proponi,non nudum tantum Catalogum,quæ fuerint capita Apoſtolicæ Doctrinæ, verum etiam iuſtas explicationes.9.Quod Canon fidei Chriſtianæ ſit in Scriptura. 10. Ex ſcriptis Apoſtolorum poſſe intelligi, quæ fuerit ipſorum cognitio in myſterio Chriſti. 11. Apoſtolos ita ſcripſiſſe,prout credentes in huius vitæ infirmitate myſteria Euãgelii capere poſſunt.12.Eadem quæ prius tradiderant,poſtea literis conſignarunt, ideo vt puritas doctrinæ contra corruptelas cõſeruari poſſet. 13. Apoſtoli in ſuis ſcriptis complexi ſunt, & prima elementa fidei, & quæ poſtea ſubſecuta fuerit plenior & perfectior doctrina. 14. Omnis Scriptura diuinitus inſpirata, vtilis eſt, vt miniſter Euangelii ſit perfectus ad omne opus miniſterii ſatis inſtructus. 15. Apoſtoli ideo ſcripſerunt, vt Eccleſia poſt obitum Apoſtolorum, quando viua ipſorum voce deſtituta eſſet, haberet vnde poſſet retinere & conſeruare memoriam doctrinæ Apoſtolicæ, præcipue quia in

poſtremis

Digitized by Google

poſtremis temporibus futurum erat, vt commentitiis ſermonibus, quaſi ab Apoſtolis traditis, multæ corruptelæ Eccleſiis obtruderentur. 16. Vt extaret forma, quomodo in miniſterio verſandum ſit in Eccleſia, vt ſit & maneat columna & fundamentum veritatis. 17. Eadem quę ab initio Apoſtoli tradiderunt, poſtea conſcripſerunt, idq. in certum vſum omnibus ætatibus, omnibus Eccleſiis, & omnibus tēporibus. 18. Scripſerunt & pro illis, qui iam credebant, & pro illis etiam, qui adhuc credituri erant. 19. Mandatum ſcribendi acceperunt ab ipſo Filio Dei. 20. Eadem eſt origo, ratio & vſus Scripturæ in nouo Teſtamento ſicut fuit in veteri, vt nihil addatur, nihil minuatur, non declinetur, vel ad dexteram, vel ad ſiniſtram. Et quæ prætetea huc pertinentia, in ipſa tractatione explicata ſunt.

Hæc contra omnes cauillationes, contra omnia ſophiſmata Pōtificiorum, luculenter & ſolide probant & confirmant authoritatem, perfectionem & ſufficientiam ſacræ ſcripturę in nouo Teſtamento. Quæ vero de traditionibus obiiciuntur, infra ſuo loco explicabuntur.

TESTIMONIA VETERIS ECcleſiæ de Scriptura.

Quæ hactenus ex ipſis Scripturę verbis adduximus, firmiſſima ſunt teſtimonia, quib. pia mens tuto niti poteſt. Proponunt enim nobis ipſius Spiritus ſancti iudicium de Scriptura. Sicut enim veteres dicunt, de Deo nihil credendum eſſe, niſi ipſo Deo reuelante & teſtificante: Ita etiam de Scriptura id credamus, quod ipſa Scriptura de ſe, imo quod autor ipſe Spiritus ſanctus de opere ſuo iudicat & pronūciat. Adiungemus vero etiam veteris Eccleſiæ conſenſum de authoritate, perfectione & ſufficientia ſcripturæ. Amamus enim & veneramur veteris & purioris Eccleſiæ teſtimonia, cuius conſenſu & adiuuamur & confirmamur, fidem vero oportet niti verbo Dei, non humana authoritate. Ideo Patrum teſtimonia non prępónimus, ſed ſubiungimus Scripturæ.

Primum autem repeto Irenæi ſententiam, lib. 3. cap. 1. Apoſtoli Euangelium tunc præconiauerunt, poſtea vero per Dei voluntatem in Scripturis nobis tradiderunt, fundamentum & columnam fidei noſtræ futurum.

Auguſtinus. Auguſtinus de Ciuitate 19. c. 18. Ciuitas Dei credit ſcripturis ſanctis veteribus & nouis, quas Canonicas appellamus. Vnde fides ipſa concepta eſt, ex qua iuſtus viuit, per quam ſine dubitatione ambulamus, quamdiu peregrinamur à Domino.

Chryſoſt. Chryſoſtomus homilia prima in Matthæum: Oportuerat quidem nihil nos indigere literarum auxilio, ſed tam mundam in omnibus exhibere vitam vt librorum vice, gratia Spiritus vteremur. Quia vero hanc nobis excuſſimus gratiam, age vel ad ſecūdam nauigationem animum adiiciamus. Ita Patriarchis Deus non per literas, ſed per ſemetipſum locutus eſt, quia munda eorum corda repererat. Poſtquam vero omnis Iudæorum populus in vitiorum ima delapſus eſt, neceſſario inde dantur literæ ac tabulę, & ea, quę per has adminiſtratur admonitio. Et hęc non tantum veteris Teſtamenti ſanctis, ſed etiam noui accidiſſe perſpicimus. Siquidem nec Apoſtolis ſcriptum aliquid tradidit Chriſtus, ſed pro literis Spiritus ſancti ſe illis daturum gratiam promiſit. Et hoc illo eſſe multo melius, teſtatur Ieremias, cap. 31. Paulus 2. Corinth. 3. Quia vero progrediente tempore, quidam propter dogmata, alii propter morum improbitatem grauiter impegerūt, ea rurſus quæ literis conſtat, opus fuit admonitione. Et addit: Conſidera quam ſit extremæ omnino dementiæ, quia primam illam dignitatem perdidimus, ne ſecundo quidem remedio vti velle ad ſalutem, ſed cœleſtia ſcripta, quaſi fruſtra ac vane depoſita deſpicere. Primam igitur illam dignitatem, quādo ſine literis ſola viua voce tradebatur doctrina Apoſtolica, Chryſoſt. pronunciat amiſſam eſſe, & oſtendit, propter quam cauſam, & in quem vſum Deus Scripturam nobis tradiderit, non tantum in veteri, ſed etiam in nouo Teſtamento. Ignorat enim differentiam illam, de qua Pontificii fabulantur.

Theophylactus illam Chryſoſtomi ſententiam ita reddidit: Quoniam hæreſes pullulaturæ erant, quæ mores noſtros depaſcerentur, operæ precium viſum eſt, vt ſcriberentur Euangelia: quia diſcentes ex illis veritatem, non deciperemur ab hæreſium mendaciis. *Theophyl.*

Auguſtinus de doctrina Chriſtian. lib. 2. cap. 9. In his, quę aperte poſita ſunt in Scriptura, inueniūtur illa omnia, quæ continent fidem, moreſque viuendi, ſpem ſcilicet & charitatem. Auguſtini igitur ſententia eſt, omnia quę ad fidem, moreſque viuendi pertinent, inueniri in Scriptura, & quidem in illis locis, qui aperte poſiti ſunt in Scriptura. Quid igitur de illis quæſo iudicandum eſt, quæ Pontificii præter & extra Scripturam nobis obtrudere conantur?

Auguſtinus contra literas Petiliani. lib. 3. c. 6. Si quis ſiue de Chriſto, ſiue de eius Eccleſia, ſiue de quacunque alia re, quæ pertinet ad fidem vitamq. noſtram, non dicam, ſi nos, ſed quod Paulus adiecit, ſi Angelus de cœlo vobis annunciauerit, præterquā quod in Scripturis legalibus & Euangelicis accepiſtis, anathema ſit. *Auguſtinus.*

Attigat ad hunc locum aures Lindanus, qui contendit non eſſe anathema, qui præter ea, quæ ſcripta ſunt, euangelizat, eo quod plura ſint tradita quam ſcripta.

Item in Epiſtolam Ioannis Tractatu 2. Maxime debetis animaduertere, & memoriæ veſtrę mandare, quod contra inſidioſos errores Deus voluit ponere firmamentū in Scripturis, contra quas nullus audet loqui, qui quoquo modo ſe vult videri Chriſtianum. Cum enim palpandum ſe præbuiſſet, non illi ſufficit, niſi de Scripturis confirmaret cor credētibus, proſpiciebat enim nos futuros, in quo nos palpemus nō habemus, & quod legamus, habemus.

De bono viduitatis, c. 1. Quid amplius te doceam, quam id quod apud Apoſtolum legimus? Sancta enim Scriptura noſtræ doctrinæ regulam figit, ne audeamus ſapere plus quam oportet. Non ſit ergo mihi aliud te docere, niſi verba tibi Doctoris exponere.

Athanaſius contra Gentes: Sufficiunt ſanctæ ac diuinitus inſpiratæ Scripturæ, ad omnem inſtructionem veritatis. *Athanaſius.*

Chryſoſtomus 2. Theſſal. 2. Omnia clara ſunt ac plana ex Scripturis diuinis: quæcunque neceſſaria ſunt, manifeſta ſunt. *Chryſoſt.*

Hieronymus ad Galat. Spiritus ſancti doctrina eſt, quæ Canonicis literis prodita eſt, contra quam ſit quid ſtatuant Concilia, nephas duco. *Hieron.*

Baſilius. Baſilius in ſermone de fidei confeſſione: Si fidelis eſt Dominus in omnibus ſermonibus ſuis, & fidelia omnia mandata eius, manifeſta eſt elapſio

Digitized by Google

(ἐκπτώσεις) à fide, & ſuperbiæ crimen, aut reprobare quid ex his quæ ſcripta ſunt, aut ſuperinducere quid ex non ſcriptis, cũ Chriſtus dixerit: Oues meę vocem meam audiunt, alienum autem non ſequentur, ſed fugient, quia non nouerunt vocem eius. Idem in Moralibus, ſumma 72. capit.1. pronũciat, quod oporteat auditores eruditos in Scripturis probare ea, quæ à Doctoribus dicuntur, & quę quidem conſona ſunt Scripturis ſuſcipere, quæ vero aliena reiicere. Et ad illam regulam accommodat ſententiam Pauli, Galat.1. Si Angelus è cœlo euangelizauerit vobis, pręter id quod prædicauimus vobis anathema ſit. Ibidem ſumma 80. ca.22. Quid eſt proprium credentis? Nihil audere, aut inſuper addere, ſi enim omne quod non ex fide eſt, peccatum eſt, fides autem ex auditu eſt, auditus autem per verbum Dei, omne quod extra Scripturam diuinitus inſpiratam, quia non ex fide eſt, peccatum eſt.

Idem Epiſtola 80. Non putamus, iuſtum eſſe, obtinentem apud ipſos conſuetudinem, legem ac regulam facere rectæ doctrinæ. Igitur Scriptura diuinitus inſpirata, arbiter à nobis conſtituatur (διαιτησάτω ἡμῖν) & apud quos inuenta fuerint dogmata, diuinis ſermonibus concordantia, his omnino etiam veritatis ſuffragium accedit.

Origenes. Origenes in 3.c. ad Rom. Paulus Doctoribus Eccleſiæ præbet exemplum, vt ea, quæ loquuntur ad populum, non propriis præſumpta ſententiis, ſed diuinis munita teſtimoniis proferant, ei enim tantus ac talis Apoſtolus authoritatem dictorum ſuorum ſufficere poſſe non credit, niſi doceat in Lege & Prophetis ſcripta eſſe quæ dicit: quanto magis nos minimi hoc obſeruare debemus, vt non noſtras cum docemus, ſed ſancti Spiritus proferamus ſententias.

Gerſon. Gerſon in prima parte de examine doctrinarum, citat gloſſam quandã ſuper illud: Apparuit Moſes & Helias cũ ipſo: Suſpecta eſt omnis reuelatio, quã non confirmat Lex & Prophetæ cum Euangelio.

Epiphan. Epiphanius hæreſi 65. Nos vniuſcuiuſq. quæſtionis inuentionem, non ex propriis ratiocinationibus dicere poſſumus, ſed ex Scripturarum conſequentia.

Sempiterna memoria digna eſt ſententia Conſtantini Magni, qua Nicęnam Synodum (ſicut nunc loquuntur) ipſe aperuit. Et occaſio eius ſententiæ conſideranda eſt. Sozomenus lib.1. c.17. recitat, varias fuiſſe ſententias. Aliis conſulentibus, nihil innouandum præter fidem ἀρχῆθεν traditam, aliis vero affirmantibus, non eſſe temere adhærendum vetuſtis opinionibus ἀβασανίστως temere, ſine inquiſitione & examinatione, & ita variis quæſtionibus cauſa diſtrahebatur. Conſtantinus igitur, ſicut Theodoretus ſcribit, li.1. ca.7. intulit ſermonem de concordia, indignum dicens, hoſtibus Eccleſiæ domitis iam ipſos ſe mutuo impetere, & riſum præbere inimicis, pręſertim in diſputationibus rerum diuinarum, in quibus doctrinã Spiritus ſancti haberent ἀνάγραπτον hoc eſt inſcripta, quaſi in acta ſeu inſtrumenta relatam, hoc enim ſignificat ἀναγράφειν. Euangelici enim inquit & Apoſtolici libri, & antiquorum Prophetarum oracula, planè inſtruũt nos, quid de rebus diuinis ſentiendum ſit. Proinde hoſtili poſita diſcordia, ex dictis diuinitus inſpiratis ſumamus quæſtionum explicationes. Pulcherrima hæc ſententia, digna eſt, quæ ipſius authoris verbis extet & nota ſit. Sic autem habet: εὐαγγελικαὶ ϛ ἀποστολικαὶ βίβλοι, καὶ τῶν παλαιῶν προφητῶν τὰ θεσπίσματα, σαφῶς ἡμᾶς ἃ χρὴ περὶ τοῦ θείου φρονεῖν ἐκπαιδεύουσι. τὴν πολέμιον οὖν ἀπελάσαντες ἔριν ἐκ τῶν θεοπνεύστων, λόγων λάβωμεν τῶν ζητουμένων τὴν λύσιν.

Euagrius. Ita etiam Euagrius lib.2. cap.16. de Epheſina & Chalcedonenſi Synodo ſcribens, recenſet Ioannis Antiocheni ſententiam, à Cyrillo approbatam. Ex Euangelicis & Apoſtolicis de Domino vocibus, ſcimus viros diuinos conſtituiſſe, &c.

Cuſanus. Et Cuſanus ſcribit, formam veterum vniuerſalium Synodorum fuiſſe, vt ſacra Euangelia ponerentur in medium.

Auguſtinus. Item Auguſtinus Epiſtola 163. dicit, in priuatis etiam de religione diſputationibus ſeruatum. Vbicunque, inquit, locus conſtitutus fuerit, faciamus codices canonicos præſto eſſe. Et ſi qua proferri potuerint ex vtraque parte documenta, vt poſtpoſitis cæteris, rem tantam ad inquiſitionis terminum perducamus.

Chryſoſt. Chryſoſtomus homil.13. in Geneſ. Dicunt de Paradiſo, non ſicut ſcripta ſunt, ſed alia ratione intelligenda. Sed Scriptura cum tale quiddam nos docere vult, ſeipſam exponit, & auditorem errare non ſinit. Oro igitur & obſecro, vt omnibus illis pręcluſis auribus, ad amuſſim canonem ſacræ ſcripturæ ſequamur.

Origenes. Origenes in Ezechielem homilia 7. Qui peſſimæ vitæ eſt, non facilè homines ad falſum dogma ſollicitat: ſed illi qui conuerſationis optimæ ſunt. Qui ergo curam habet vitæ ſuæ, non capiatur hæreticorum manſuetudine, ad conſentiendum doctrinæ ipſorum. Nec meis qui doceo delictis ſcandalizetur, ſed ipſum dogma conſideret. Audi vero, quomodo Origenes ipſum dogma doceat conſiderandum. Nullum, inquit, imitemur, & ſi volumus imitari quempiam, propoſitus eſt nobis ad imitandũ Chriſtus Ieſus, deſcripti ſunt actus Apoſtolorum, & Prophetarum geſta de ſacris voluminibus agnoſcimus. Illud exemplar firmum eſt, illud propoſitum ſolidum: quod qui ſequi cupit, ſecurus ingreditur.

Cyrillus. Cyrillus de recta fide ad Reginas: Neceſſarium nobis eſt, diuinas ſequi literas, & in nullo, ab earum præſcripto diſcedere.

Auguſtin. Auguſtinus contra Maximinum lib.3. c.14. Sed nunc nec ego Nicenum, nec tu debes Ariminenſe, tanquam præiudicaturus proferre Cõcilium. Nec ego huius authoritate, nec tu illius detineris. Scripturarum authoritatib. nõ quorumcunq. propriis, ſed vtriuſq. communibus teſtibus, res cum re, cauſa cum cauſa, ratio cum ratione concertet.

Origenes in Ieremiã: Neceſſe nobis eſt Scripturas ſanctas in teſtimonium vocare: ſenſus quippe noſtri & enarrationes, ſine his teſtibus non habent fidem.

Hieronymus. Hieronymus ad Titum: Sine authoritate Scripturarum, garrulitas non habet fidem.

Idem in c. Matth.23. Quod de Scripturis autoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.

In Commentariis Pſalm. 86. quæ Hieronymi nomine feruntur: Dominus narrabit in Scriptura populorum & Principum qui fuerunt in ea. Quomodo narrabit Dominus? Non verbo, ſed Scriptura. In cuius Scriptura? populorum, hoc eſt, Scriptura ſancta, quæ populis omnibus legitur, hoc eſt, vt omnes intelligant. Plato ſcripſit non populis, ſed paucis, vix enim intelligunt tres homines. Iſti vero, hoc eſt, Principes Chriſti, non ſcripſerunt paucis, ſed vniuerſo populo, non vt pauci intel-

Digitized by Google

ci intelligerent, ſed vt omnes. Dicit & in Principū Scriptura, hoc eſt, Apoſtolorum & Euangeliſtarū, horum qui fuerunt in ea. Videte quid dicat. Qui fuerunt, non qui ſunt: vt exceptis Apoſtolis, quodcunq. aliud poſtea dicetur, abſcindatur, nō habeat poſtea authoritatem. Quamuis ergo ſanctus ſit aliquis poſt Apoſtolos, quamuis diſertus ſit, non habet authoritatem. Quoniam Dominus narrat in Scriptura populorum & Principum, horum qui fuerunt in ea.

Chryſoſtomus in ca. Matth. 24. homilia 49. Cum videritis hæreſin impiam, quæ eſt exercitus Antichriſti, ſtantem in locis Eccleſiæ ſanctis, tunc qui in Iudæa ſunt, conferant ſe ad montes, hoc eſt, qui ſunt in Chriſtianitate, conferant ſe ad Scripturas. Vera enim Iudæa, Chriſtianitas eſt: montes autem ſunt Scripturæ Prophetarum & Apoſtolorū, ſicut ſcriptum eſt: Fundamenta eius in montibus ſanctis. Quare autem in hoc tempore omnes Chriſtiani conferre ſe ad Scripturas debent? Quia in hoc tempore, ex quo obtinuit hæreſis Eccleſias, nulla probatio poteſt eſſe veræ Chriſtianitatis, neq. refugium poteſt eſſe Chriſtianorum aliud, volentiū cognoſcere fidei veritatem, niſi Scripturæ diuinæ. Antea enim multis modis oſtendebatur, quę eſſet Eccleſia Chriſti, & quæ Gentilitas. Nunc autem nullo modo cognoſcitur, volētibus cognoſcere, quæ ſit vera Eccleſia Chriſti, niſi tantummodo per Scripturas. Quare? quia hæreſis omnia ſimiliter habet. Volens ergo cognoſcere, quæ ſit vera Eccleſia Chriſti, vnde cognoſcet, in tanta confuſione ſimilitudinis, niſi tantummodo per Scripturas? Sciens ergo Dominus tantam confuſionem rerum in nouiſſimis diebus eſſe futuram, ideo mandat, vt Chriſtiani, qui ſunt in Chriſtianitate, volentes firmitatem accipere veræ fidei, ad nullam rem fugiant, niſi ad Scripturas. Alioqui ſi ad alia reſpexerint, ſcandalizabuntur & peribunt, non intelligentes, quæ ſit vera Eccleſia, & per hoc incident in abominationem deſolationis, quæ ſtat in locis Eccleſiæ ſanctis.

Chryſoſt. Chryſoſtomus in Pſal. 95. Si quid dicitur abſque Scriptura, auditorum cogitatio claudicat. Verum vbi è Scriptura diuinæ vocis prodit teſtimoniū, & loquentis ſermonē, & audientis animū confirmat.

Auguſtin. Auguſtinus in Pſal. 57. Auferātur de medio chartæ noſtrę, procedat in mediū codex Dei. Audi Chriſtum dicentem, audi veritatem loquentem.

Tertull. Tertullian. aduerſus Hermogenem: Adoro Scripturæ plenitudinem. Scriptum eſſe doceat Hermogenis officina. Si non eſt ſcriptum, timeat væ illud, abiicientibus aut detrahentibus deſtinatum.

Auguſtinus de peccatorum meritis, lib. 2. cap. 36. Vbi de re obſcuriſſima diſputatur, non adiuuantibus diuinarum Scripturarum certis clariſque documentis, cohibere ſe debet humana præſumptio, nihil faciens in partem alteram declinando.

Cyrillus. Cyrillus, ſiue is Origenes eſt, in Leuit. lib. 5. Si nō potueris omnes carnes ſacrificii, ſecunda die finire, nihil de his in tertia die comedes, &c. Ego, inquit, in hoc biduo, puto duo teſtamenta poſſe intelligi, in quibus liceat omne verbum, quod ad Deum pertinet, requiri & diſcuti, atq. ex ipſis omnem rerū ſciētiam capi, ſi quid autem ſuperfuerit, quod nō Scriptura diuina decernat, nullam aliā debere tertiam Scripturam ad autoritatem ſcientiæ ſuſcipi.

Auguſt. Auguſtinus de vnitate Eccleſiæ, cap. 3. Non audiamus, Hæc dico, hæc dicis: ſed, Hæc dicit Dominus. Sunt certe libri Dominici, quorum authoritati vtriq. conſentimus, vtrique credimus, ibi quæramus Eccleſiam, ibi diſcutiamus cauſam noſtram. Item, Auferantur de medio, quæ aduerſus nos inuicem, non ex diuinis canonicis libris, ſed aliūde recitamus. Quærat fortaſſe aliquis: Cur vis iſta auferre de medio? Quia nolo humanis documentis, ſed diuinis oraculis Eccleſiam ſanctam demōſtrari. Item, Quicquid attulerint & vndecunq. recitauerint, audiamus potius, ſi oues eius ſumus, vocem paſtoris noſtri. Ergo in Scripturis ſanctis canonicis Eccleſiam requiramus.

Chryſoſt. Chryſoſtomus homil. 13. in 2. ad Cor. Non multorum opiniones habeamus, ſed res ipſas inquiramus. Abſurdum enim eſt, de pecuniis non credere aliis, ſed ipſas numerare & ſupputare: de rebus autem multo amplioribus, aliorum ſententiam ſimpliciter ſequi, pręſertim cū habeamus omniū exactiſſimam trutinam, gnomonem & regulam, diuinarum legum aſſertionem. Ideo oro vos omnes, vt relinquatis, quid huic vel illi videatur, & de his Scripturis hæc omnia inquirite.

Chryſoſt. in 22. ca. Matth. Quicquid quæritur ad ſalutem, totum iam impletum eſt in Scripturis.

Origenes. Origenes in Matth. homil. 25. Ad teſtimonium omnium verborum, quæ in doctrina proferimus debemus ſenſum Scripturæ proferre, quaſi confirmantem quem exponimus ſenſum, Sicut enim omne aurum quodquod fuerit extra templum, nō eſt ſanctificatum: ſic omnis ſenſus, qui fuerit extra diuinam ſcripturam, quamuis admirabilis videatur quibuſdam, non eſt ſanctus, quia non continetur à ſenſu Scripturæ. Non ergo debemus ad confirmandam doctrinam noſtros proprios intellectus aſſumere: niſi quis oſtenderit eos ſanctos eſſe, ex eo, quod in Scripturis continentur diuinis, quaſi in templis quibuſdam Dei.

Cyprian. Cyprianus ad Pompeium, habet valde elegantē ſententiā, quam Auguſtinus dicit ſine dubitatione optimam eſſe. In compendio eſt, inquit apud religioſas mentes, & errorem deponere, & inuenire atq. eruere veritatem. Nam ſi ad diuinæ traditionis caput & originem reuertamur, ceſſat error humanus, Si canalis aquæ, qui copioſe prius & largiter profluebat, ſubito deficiat, nonne ad fontē pergitur, vt illic defectionis ratio noſcatur: vtrumne areſcētibus venis in capite ſiccauerit, an vero integra inde & plena procurrēs, in medio itinere deſtiterit? Quod & nunc facere oportet Dei ſacerdotes, & in aliquo ſi nutauerit & vacillauerit veritas, ad originem Dominicam, & Euangelicam & Apoſtolicam traditionem reuertamur, & inde ſurgat actus noſtri ratio, vnde & ordo & origo ſurrexit. Et poſtea oſtēdit, vnde probandæ ſint traditiones: Vnde eſt, inquit, iſta traditio? Vtrum de Dominica & Euangelica authoritate diſcedens, an de Apoſtolorum mandatis atq. epiſtolis veniens? Ea enim facienda eſſe, quæ ſcripta ſunt, Deus teſtatur & proponit, ad Ioſue dicens: Non recedet liber legis huius ex ore tuo, vt obſerues facere omnia, quæ ſcripta ſunt. Si igitur aut in Euangelio præcipitur, aut in Apoſtolorum epiſtolis & actibus continetur, obſeruetur etiam hæc ſancta traditio, &c. Non ignoro autem, Cyprinū hæc pro defenſione ſuæ rebaptiſationis, in qua errabat, allegare. Sed Auguſtinus refutans illū Cypriani errorem, non dicit, hoc principium ſeu axioma falſum eſſe, ad originem ſcilicet Apoſtolicæ traditionis in Scriptura comprehenſæ, eſſe recurrendum, indeque canalem in noſtra tempora

Digitized by Google

dirigendum, & traditiones omnes, quæ hoc titulo proponuntur, ad Scripturam eſſe exigendas, & inde probandas, ſed concedit hoc eſſe optimum, & ſine dubitatione faciendum, li.5.c.26. de vnico Baptiſmo contra Donatiſtas. In accommodatione vero Scripturæ oſtendit Cyprianum erraſſe. Fixum igitur manet illud principium de Scriptura, Auguſtini etiam conſenſu & commendatione.

Auguſtinus. Auguſtinus de paſtoribus c.14. Ego vocem paſtoris inquiro. Lege hoc mihi de Propheta, lege mihi de Pſalmo: recita de Lege, recita de Euangelio, recita de Apoſtolo. Inde ego recito Eccleſiam, toto orbe diffuſam, & Dominũ dicẽtem: Quæ ſunt oues meæ, vocem meam audiunt, & ſequuntur me, auferantur chartæ humanæ, ſonent voces diuinæ.

Auguſtinus de vnitate Eccleſiæ, c.6. Legite hoc nobis de Lege, de Prophetis, de Pſalmis, de Euangelio, de Apoſtolicis literis legite, & credimus.

Cap.10. Nec catholicis Epiſcopis conſentiendum eſt, ſicubi forte falluntur, vt contra canonicas Dei Scripturas aliquid ſentiant.

Cap.12. Qui aliud euangelizat, anathema ſit, aut legat mihi hoc in Scripturis ſanctis, & non ſit anathema.

Cap.16. Eccleſiam ſuam ſi poſſunt, demonſtrent: non in ſermonibus & rumoribus Afrorum, non in Conciliis Epiſcoporum ſuorũ, non in literis quorumlibet diſputatorũ, non in ſignis & prodigiis fallacibus: quia etiam contra iſta, verbo Domini præparati & cauti redditi ſumus, ſed in præſcripto legis, in Prophetarum prædictis, in Pſalmorum cantibus, in ipſius paſtoris vocibus, in Euangeliſtarum prædicationibus & laborib. hoc eſt: in omnibus canonicis ſanctorum librorum autoritatibus. Item, Non dicat, Ideo verum eſt, quia illa & illa mirabilia fecit, vel iſte vel ille, aut quia homines ad memorias mortuorum noſtrorum orãt & exaudiũtur, aut quia illa & illa ibi contingunt, aut quia ille vel ille tale viſum vel vigilans vidit, vel dormiens ſomniauit. Remoueantur iſta vel figmenta mendaciũ hominum, vel portenta fallacium ſpirituum. Nam nec nos propterea dicimus nobis credi oportere, quod in Eccleſia Chriſti ſumus, quia ipſam quã tenemus cõmẽdarunt innumerabiles noſtræ cõmunionis Epiſcopi, aut quia noſtrorum collegarum Conciliis prędicata eſt, aut quia per totum orbem in locis ſanctis, quæ frequentat noſtra communio, tanta mirabilia vel exauditionum, vel ſanitatum fiunt, &c. Item ipſe Dominus Ieſus, cum poſt reſurrectionem diſcipulorum oculis videndum, manibuſque tangendum corpus ſuum offerret, ne quid tamen fallaciæ ſe pati arbitrarentur, eos teſtimoniis legis, Prophetarũ & Pſalmorum confirmandos eſſe iudicauit, &c. Hæ ſunt cauſæ noſtræ documenta, hæc fundamenta, hæc firmamenta, inquit Auguſtinus.

Et cap.20. concludit: Exigite ab iſtis, vt oſtendãt aliqua manifeſta de Canonicis libris teſtimonia. Mementote quod Domini dictum ſit: Habent Moſen & Prophetas, audiant illos.

Et memorabile eſt, quod Auguſtinus illa de Scripturæ perſuaſione, ſe ex Manichæorum hæreſi eluctatum eſſe ſcribit, Confeſſ. li.6.ca.5. Perſuaſiſti mihi, non qui crederent, ſed qui non crederent libris tuis, eſſe culpandos. Itaque cum eſſemus infirmi ad inueniendam liquida ratione veritatem, & ob hoc opus nobis eſſet authoritate ſanctarum literarum, iam credere cœperam, nullo modo te tributurum fuiſſe tam excellentem illi ſcripturę per omnes iã terras authoritatem, niſi & per ipſam tibi credi, & per ipſam te quæri voluiſſes.

Et alio in loco ita confitetur: Sed non ſinebas me vllis fluctibus cogitationum auferri ab ea fide qua credebam, & in Chriſto filio tuo Domino noſtro, atque in Scripturis ſanctis, quas Eccleſiæ tuæ ſanctæ commendat authoritas, viam te poſuiſſe ſalutis humanæ ad eam vitam, quæ poſt hanc mortem futura eſt, &c. Et vetus catechiſatio talis fuit introductio, qua perſuadebantur catechumeni, vera & diuinitus patefacta eſſe, quæ in ſacra Scriptura continentur. Et eorum, quæ in ſcriptura comprehenduntur, ſumma proponebatur, & declarabatur catechumenis. Cumq. reſponderent ſe illa credere, & velle obſeruare, admittebantur ad Sacramenta. Ita catechiſatio erat introductio ad Scripturam. Sicut hæc colliguntur ex Auguſtino de catechiſandis rudibus. ca.6.9.26. & per totum librum.

Poſſem plures ex patribus ſententias recenſere, ſed poſito ex ipſa Scriptura fundamento, ſufficit aliquas in conſpectu habere, quæ monſtrẽt conſenſum veteris Eccleſiæ, quo ita adiuuamur & confirmamur, vt fides tamen nitatur, non humana authoritate, ſed verbo Dei. Et ſunt quidem alię illuſtres Patrum ſentẽtię, quę in genere de verbo Domini, & de doctrina Apoſtolorum loquuntur: Sed ſcio quomodo illas illudant aduerſarii, non omnia ſcilicet verba Domini, nec totam doctrinam Apoſtolorum, ſcriptis contineri. Ideo illas potiſſimum veterum ſententiis collegi, quę diſerte & expreſſe de Scriptura loquuntur. Teſtimonia vero veterum, quæ de Canone ſacræ Scripturæ, & de ſcriptis Patrum loquuntur, ſuis poſtea locis annotabimus.

Habemus igitur etiam veteris Eccleſiæ teſtimonium de perfectione & ſufficientia Scripturę, quod omnia, quæ ad fidem moreſque viuendi neceſſaria ſunt, contineat, ita vt regula, Canon & norma ſit, ex qua in negociis religionis probanda & confirmanda ſunt, quæcunque vt verbum Dei ſuſcipi debent. Et huius manifeſtiſſimæ veritatis luce, aduerſariorum oculi ita perſtringuntur, vt verbis fateri cogantur, ſacram Scripturam eſſe fidei regulam certiſſimam. Sed audi quæſo, quam veteratorie Andradius illud eludat. Inde enim diſces, quo ſenſu intelligi velint, quando honoris (quod dicitur) gratia aliquando ita loquuntur, ſacram Scripturã eſſe fidei regulam. Hæc autem ſunt Andradii verba.

Omnia diuinarum literarum iudicio ita quidem metienda ſunt, vt nihil probemus diuerſum ab iis, quæ ſcripta ſunt. Fides tamen catholica non ita ex Scripturæ ſacræ finibus & anguſtiis circumſcribẽda & coarctanda, vt nihil credamus amplectamúrque quod in ſacris literis ſcriptum non ſit. Nam etſi omnia ſacris literis comprehenſa veriſſima ſint, non tamen omnia, quæ Chriſtiana fides credit, religio veneratur, ſacrarum literarum ſunt monumentis conſignata. Hæc Andradius Tridenti ſcripſit: in quibus vides, quam curtam, imperfectam, defectuoſam & conſutitiam regulam fidei faciant ex Scriptura. Veterum certe teſtimonia de Scriptura ita non loquuntur, & appellatio Canonis ſeu regulæ, hoc non patitur. Theophylactus enim dicit, Canon & amuſſis neque additionem patitur, neque ablationem. Et Photius apud Oecumenicum inquit: Quemadmodum in Canone ſeu norma ſiue abſtuleris quippiam, ſiue addideris, totum perdidiſti, ita & in fide.

Et contra Eunomium, qui ſymbolum, quod ve-

teres

Digitized by Google

teres regulam fidei vocarunt, ita ſe recipere aiebat. vt iudicaret additamẽto exactiori opus habere. Baſilius lib. 1. ita inquit: Regula & amuſſis, quandiu nihil defuerit, vt ſint regula & amuſſis, nullum additamentum ad ſinceritatem recipiunt, iuxta defectuoſum enim contingit additamentum. Vbi verò imperfecta fuerint, ne appellationes quidem has recte ſuſceperint, vt ſcilicet vocentur regula & amuſſis, &c. Idem etiam Andradio reſponſum eſſe volo: Si Scriptura non aliter eſt regula fidei, quam eo, quo ipſe fingit modo, ne dignam quidem eſſe hac appellatione, vt vocetur regula fidei. Ideo etiam Pighius de Hierarchis Eccleſiæ lib. 1. c. 4. diſerte dicit, ipſi etiam Scripturæ propter obſcuritatem & flexibilitatem, opus eſſe alia certa & inflexibili norma & amuſſi, traditione ſcilicet Eccleſiaſtica. Vſque adeo miſera, curta, imperfecta, plumbea, incerta, flexibilis fidei regula eſt Scriptura. I nunc Tridentum, & quære à Patribus, an regula fidei ſit ſacra Scriptura? Quid enim reſponſi Principes noſtri retulerint; dignum eſt ſempiterna memoria, cum de forma ſalui conductus ageretur. Inter cætera petitum eſt à noſtris, vt de iudice controuerſiarum, ex Baſilienſi Conſilio hæc verba inſererentur: Et ſignanter, quod in controuerſia lex diuina, praxis Chriſti, Apoſtolorum & primitiuæ Eccleſiæ vnà cum Conciliis & Doctoribus, fundantibus ſe veraciter in eadem, pro veriſſimo iudice in hoc cõcilio admittantur. Tridentinis verò patribus intolerabile hoc viſum eſt, vt Conciliorum & Patrum ſententiæ eatenus tantum recipiantur, quatenus veraciter ſe fundãt in ſacra Scriptura. Ideo formulam illam Baſilienſis Concilii expunxerunt, & pro ea ſubſtituerunt hæc verba: Et ſignanter quod cauſæ controuerſiæ ſecundum ſacram Scripturam, & Apoſtolorum traditiones, probata Concilia, Catholicæ Eccleſiæ conſenſum, & ſanctorum Patrum authoritates in Concilio Tridentino tractantur. Andradius verò omnia & ipſius verbi Dei, & patrum teſtimonia de Scripturæ perfectione & ſufficientia, vna ἀποδείξει putat ſe poſſe euertere. Audiuit enim demonſtrationes Geometricas, non tam probare quam cogere. Eſt autem hæc ipſius demõſtratio: Deus ſemper in mundo habet aliquam Eccleſiam. Vera autem Eccleſia, à vera fide ſeiungi & ſeparari non poteſt. Neceſſario ergo nobis credendum eſt, quicquid ſiue olim, ſiue nunc Eccleſia ſiue tradidit, ſiue credit, etiamſi nullo id Scripturæ teſtimonio probari poſſit: & per cõſequens, non ſcriptura, ſed Eccleſiæ ſenſus norma eſt exactiſſima, ad quam dirigenda & formanda eſt fides noſtra. Fortis me hercle eſt ἀπόδειξις, quæ vno impetu Scripturam de gradu ſuo proturbare conatur, ne ſit regula & Canon fidei noſtræ. Vnica illa demõſtratio potuiſſet, vel Chriſtum cum omnibus Apoſtolis condemnare, propterea quod Scripturæ teſtimoniis, contra conſenſum Phariſaicæ Eccleſiæ pugnabant, ſed facilis eſt reſponſio. Veriſſimum eſt, veram Eccleſiam à vera doctrina ſeu fide non poſſe ſeiungi. Illa enim eſt vera Eccleſia, quæ veram & ſanam doctrinam verbi Dei amplectitur & profitetur. Quando verò cœtus ille, qui habet titulum Eccleſię, diſcedit à vera doctrina verbi Dei, non ſequitur propterea, vel ſanam doctrinam falſam, vel errores, quos cœtus ille amplectitur, veritatẽ eſſe: ſed hoc ſequitur, cœtum illum, quando non amplius habet verã doctrinam, non eſſe veram Eccleſiam. Non ergo ſicut Andradius vult, veritas verbi Dei dependet ab Eccleſia: ſed, econtrario veritas Eccleſiæ dependet & diiudicatur ex veritate verbi Dei, quod amplectitur & profitetur. Eccleſia enim non eſt cœtus αὐτοκρατορικὸς ſiue αὐτόδηλος, ſed debet certis & firmis documentis oſtendere & probare, quod doctrina illa, quam amplectitur & profitetur, ſit diuinitus patefacta, vera & ſana. Illa verò documẽta ſumit ex inſtrumentis librorum Scripturæ Canonicorum, ſicut ex veterum ſententia hoc probauimus. Eſt & hoc conſiderandum, quod etiã in vera Eccleſia, ſuper fundamentum ſæpe extruuntur fœnũ, lignum, ſtipulæ, 1. Cor. 3. Aliquando vera Eccleſia præualẽte & ſupereminẽte altero adulterino cœtu, ita quaſi latet, vt Elias dicat: Solus relictus ſum. Et quãdo filius hominis venerit, putáſne quod fidẽ inueniet in terra? Quod ſi quis tempore Eliæ ex conſenſu viſibilis cœtus, de doctrinæ veritate iudicaſſet, omnino erraſſet. Andradii igitur poſtulatis oppono ſententiam, quæ extat in Decre. 11. quæſt. 30. Is qui pręeſt, ſi contra voluntatem Dei, vel præter quod in ſcripturis ſanctis præcipitur, vel dicit aliquid, vel imperat, tanquam falſus teſtis Dei, & ſacrilegus habeatur. Oppono etiam Auguſtini ſententiam ſuprà citatã. In diſputatione enim de vera Eccleſia, multæ magnæ quęſtiones ſunt, quæ non γνωμικῶς ſine probationib. poſtulandæ, ſed ἀποδεικτικῶς probandæ ſunt: An ſcilicet viſibilis ille cœtus, qui arrogat & vſurpat ſibi titulum Eccleſiæ, ſit ſemper & indubitato vera Eccleſia, ſiue habeat veritatẽ verbi Dei, ſiue non. Secundò, an ex ſtatu Eccleſiæ, iudicãdum ſit de veritate doctrinæ, an verò ex doctrina diuinitus patefacta, iudicandum ſit, quæ ſit vera Eccleſia. Chriſtus certè ſignum monſtrans veram Eccleſiam hoc conſtituit: Oues meæ vocem meam audiunt. Et Paul. dicit: Superædificati eſtis ſuper fundamẽtum Prophetarum & Apoſtolorum. Auguſtinus diſputans contra Petilianum, quæ & vbi ſit Eccleſia, non vult illã in ſermonibus & rumorib. hominum, non in Conciliis, nõ in ſcriptis patrum, non in ſignis & prodigiis, ſed in diuinis libris Canonicis quæri & demonſtrari. Non audiamus, hæc ego dico, hæc tu dicis, ſed audiamus. Hæc dicit Dominus. Falſum igitur eſt, quod Andradius ſomniat, ideo aliquid credendum eſſe, quia viſibilis ille cœtus, qui titulum habet Eccleſiæ, illud obſeruarit & obſeruet, quamuis nullo ſcripturæ teſtimonio probari poſſit. Vera enim eſt Auguſtini ſententia: Si quis vel Apoſtolus, vel Eccleſia, vel etiã Angelus de cœlo, de quacunq. re, quæ pertinet ad fidem, vitamq. noſtram, nobis annunciauerit, præterquam quod in ſcripturis legalib. & Euangelicis accepimus, anathema ſit. Sunt præterea duo alii loci cõmunes Pontificiorum, de incertitudine ſcilicet ſeu ambiguitate, & de obſcuritate ſcripturæ: ſed illos aduerſarius meus Andradius non vult ingredi. Concedit enim ſcriptura ſacra nihil eſſe verius, certius, firmius & immutabilius, & vbi dogmata ſeu præcepta tradit, ſcripturam eſſe certam, & minime ambiguam. Ab hæreticis verò, verba ſcripturę à proprio & germano ſenſu transferri, & pro libito trahi ad varias & diuerſas ſententias. Et de hoc inter nos conuenit: non enim diſputamus, quid ſcriptura hæreticis fiat per accidens, ſed quid ſit per ſe. De obſcuritate Scripturæ, Andradius non poteſt abiicere illam quam ex Auguſtino contra Ieſuitas attuleram diſtinctionem, quod cum multa ſint in Scriptura obſcura & difficilia loca, omnia tamen, quæ ad fidem moreſque viuendi pertinent, inueniri in planis & aper-

Andradius.

tis ſcripturæ locis. Iſtud etiam, quod Irenæus dicit, probare cogitur: licet multa ſunt obſcura & parabolica Scripturæ loca, regulam tamen ipſam veritatis, in ſcripturis ſacris in aperto poſitam eſſe. Ne tamen nihil agere videatur Andradius, multa declamitat, quam multū periculi ſit in obſcuris ſcripturæ locis, ſi quis ea curioſe & audacter ad impiam & ſacrilegam opinionem torqueat. Sed in tota hac declamatione pugnat ſine aduerſario. Dicimus enim & nos, obſcura ſcripturæ loca, non eſſe exponenda, contra illam ſententiam, quæ in planis & apertis Scripturæ locis explicatur: imò ex obſcuris ſcripturæ locis, non eſſe extruendam ſentētiam aliquam, quæ monſtrari non poſſit in aliis manifeſtis ſcripturæ locis. Quod verò Andradius ad myſteria quædam fidei, ex ſolis obſcuris ſcripturæ locis eludere videtur, ſimpliciter opponimus verba Auguſtini. Nihil ferme de obſcuritatibus illis eruitur, quod non planiſſime dictum alibi reperiatur. Et contra Petilianum c. 5. Quia in ſcripturis multa figurate & obſcure poſita ſunt, aperta & manifeſta deligamus. Quæ ſi in ſanctis ſcripturis non inuenirentur, nullo modo eſſet, vnde aperirentur clauſa, & illuſtrarentur obſcura. Illa igitur interim ſeponenda ſunt, quæ obſcurè ſunt poſita, & figurarum velaminibus inuoluta, & ſecundum nos, & ſecundum illos poſſunt interpretari. Et cap. 16. Non colligant & commemorent, quæ obſcure vel ambigue, vel figurate dicta ſunt: quæ quiſque ſicut voluerit, interpretatur ſecundum ſenſum ſuum. Talia enim recte intelligi exponiq. nō poſſunt, niſi prius ea, quę apertiſſimè dicta ſunt, firma fide teneantur.

Auguſtinus.

Item: Aliquid proferte, quod non egeat interprete, nec vnde conuincamini, quod de alia re dictum ſit, & vos illud ad veſtrum ſenſum detorquere conemini. c. 19. Quæ ambigue poſita, & pro nobis, & pro vobis poſſint interpretari, nihil vtiq. adiuuant cauſam veſtram, ſed plane talia malam cauſam, vel moras faciendo ſuſtentāt. Item hæc myſtica ſunt, operta ſunt, figurata ſunt, aliquid manifeſtum, quod interprete non egeat, flagitamus. Huic diſtinctioni de obſcuritate & perſpicuitate Scripturæ, addatur & altera, de qua Paulus loquitur, 2. Corinth. 4. Si velatum eſt Euangelium noſtrum, in his, qui pereunt velatum eſt: in quibus Deus huius ſeculi excæcauit mentes infidelium, ne illuceſcat ipſius lumen Euangelii. Et 1. Cor. 1. Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus. Sed Dominus aperit mentes, vt intelligant ſcripturas, dato Spiritu ſancto, Luc. 24. Ier. 31. Pertinet etiam huc, quod Auguſtinus dicit Epiſt. 3. Tanta eſt Chriſtianorum profunditas literarum, vt in eis quotidie proficerem, ſi eas ſolas ab ineunte pueritia vſq. ad decrepitam ſenectutem maximo ocio, ſummo ſtudio, & meliore ingenio conarer addiſcere, non quo ad ea, quæ neceſſaria ſunt ſaluti, tanta in eis perueniatur difficultate: ſed cum quiſque ibi fidem tenuerit, ſine qua pie recteq. non viuitur, tam multa, tamque multiplicibus myſteriorum vmbraculis opaca intelligēda proficientibus reſtant, tantaque non ſolum in verbis, quibus iſta dicta ſunt, verum etiam in rebus, quæ intelligendæ ſunt, latet altitudo ſapientiæ: vt annoſiſſimis, acutiſſimis, flagrantiſſimis cupiditate diſcendi hoc contingat, quod Scriptura dicit: Cum conſummauerit homo, tunc incipit.

Auguſtinus.

His verò diſtinctionibus poſitis & ſeruatis, firmum & immotum manet, Pſal. 18. Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos. Pſal. 118. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis. 2. Pet. 1. Sermo Propheticus ceu lucerna lucet in obſcuro loco.

Cyrillus.

Cyrillus contra Iulian. libro 7. reſpondens obiectioni, quod ſcriptura vulgarem & protritam habeat dictionem, inquit: Vt omnibus eſſent nota, paruis & magnis, vtiliter familiari ſermone commendata ſunt, ita vt nullius captum tranſcendant. Et libro 9. Ignorat Iulianus, quod nihil difficile eſt iis qui in legis verſantur ſcripturis. Inacceſſa autem omnino ipſi & ſuis, quæuis ſententiarum in eis. Lactant. Num Deus & mentis & vocis, & linguæ artifex, diſerte loqui non poterit, imò vero ſumma prouidentia carere fuco voluit ea, quę diuina ſunt, vt omnes intelligerent, quæ ipſe omnibus loquebatur.

Auguſtinus.

Auguſtinus: Hoc ipſum verbum conſummatum & breuiatum, nec obſcurum Deus eſſe voluit: ideò breue, ne non vacaret legere: ideò apertum, ne dicat: Non licuit mihi intelligere.

Chryſoſt.

Chryſoſtomus Homil. 1. in Ioann. Huius doctrina, ſole clarior eſt & illuſtrior. Idem Homil. 9. in 2. ad Corin. Semper enim, quando aliquid obſcurum loquitur Paulus, ſeipſum iterum interpretatur.

Ambroſius.

Ambroſius lib. 3. Epiſt. 5. Ita nobiſcum loquitur, vt nos ſermonem eius intelligamus. Lib. 2. Epiſt. 7. Paulus in pleriſque ita ſeipſe in ſuis exponit ſermonibus, vt is qui tractat, nihil inueniat quod adiiciat ſuum, aut ſi velit aliquid dicere, Grammatici potius quam diſputatoris fungatur munere.

Auguſtinus Tracta. 21. in Ioann. Temere fortaſſis facimus, quia diſcutere & ſcrutari volumus verba Dei. Sed quare dicta ſunt, niſi vt ſciantur: quare ſonuerunt, niſi vt audiantur: quare audita ſunt, niſi vt intelligantur?

DE LIBRIS CANONICIS, SEV SCRIPTVRA Canonica.

EX PRIMO DECRETO QVARTAE Seſsionis Concilij Tridentini.

Sacrorum librorum indicem, huic decreto aſcribendum cenſuit Synodus ne cui dubitatio ſuboriri poſſit, quinam ſint, qui ab ipſa Synodo ſuſcipiantur. Sunt verò infra ſcripti Teſtamenti veteris. Quinq; libri Moyſi, ſcilicet Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Deinde Ioſue, Iudicum, Ruth, Quatuor Regum, Paralipomenon duo, Eſdra duo, primus ſcilicet & ſecūdus, qui dicitur Nehemias, Tobias, Iudith, Eſther, Iob, Pſalterium Dauidicum, centum quinquaginta Pſalmorum, Parabola Salomonis, Eccleſiaſtes, Canticum Canticorum, Sapientia, Eccleſiaſticus, Eſaias, Hieremias, Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim Propheta minores, ſcilicet Oſea, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias, duo Machabæorum, primus ſcilicet & ſecundus.

Noui Teſtamenti, Quatuor Euangelia, ſecundum Matthæum, Marcum, Lucam, & Ioannem. Acta Apoſtolorum à Luca Euangeliſta conſcripta, quatuordecim Epiſtola beati Pauli Apoſtoli, ſcilicet, ad Romanos, ad Corinthios dua, ad Galatas, ad Epheſios, ad Philippenſes, ad Coloſſenſes, ad Theſſalonicenſes dua, ad Timotheum dua, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos, Petri Apoſtoli dua, Ioannis Apoſtoli tres, Iacobi Apoſtoli vna, vna Iuda Apoſtoli, Apocalypſis Ioannis Apoſtoli.

Si quis autem libros ipſos integros, cum omnibus ſuis partibus prout in Eccleſia Catholica legi conſueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro ſacris & canonicis non ſuſceperit, & traditiones prædictas ſciens & prudens contempſerit, anathema ſit.

Omnes

Digitized by Google

Omnes itaque intelligant, quo ordine & via ipſa Synodus, poſt iactum fidei confeſſionis fundamentum, ſit progreſſura, & quibus potiſſimum teſtimoniis ac præſidiis, in confirmandis dogmatibus, & inſtaurandis in Eccleſia moribus ſit vſura.

EXAMEN.

Tres potiſſimum queſtiones ad hunc locum pertinent. Prima, quæ ſit ratio appellationis, quod Scriptura vocatur Canonica, & quomodo illa appellatio confirmet, quæ de authoritate, perfectione & ſufficientia ſcripturæ hactenus diximus. Secunda, à quibus, & quomodo conſtitutus ſit ſcripturæ Canon, ſiue vnde ſcriptura habeat authoritatem Canonicam. Tertia, qui libri ſint Canonici, qui apocryphi.

Nugæ ſunt, quod quidam fabulantur, ideo ſcripturam vocari Canonicam, quod illa autoritas per Canonem alicuius Concilii ipſi attributa ſit, cum ne nominare aut fingere quidem poſſint Cōcilium aliquod, in quo primum conſtitutus ſit talis Canon ſcripturæ, quaſi antea ſcriptura non habuiſſet talem authoritatem. Quod enim Canones, qui ſub Apoſtolorum nomine circumferuntur, huius rei mentionem faciunt, tam eſt putidum, vt Lindanus etiam illud, vt ſuppoſititium reprobet. Nam & tertium Machabæorum librum Canonicum faciunt, imò libros Clementis inter Canonicos referunt, de quibus longe diuerſum iudicium extat apud Euſebium lib. 3. c. 38. Non igitur eo modo ſcriptura vocatur Canonica, ſicut vocantur horæ Canonicæ, aut ſatisfactiones Canonicæ, aut ſicut περὶ θήραν χα-σίματ ἄγραι abligurientes bona Eccleſiaſtica vocantur Canonici.

Sed abſque dubio appellatio ſumpta eſt ex Paulo, qui Gal. 6. inquit: ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσουσι, Quotquot ſecundum hunc Canonem ſeu regulam incedent, pax ſuper illos & miſericordia. Et Phil. 3. Eodem Canone ſeu regula ambulare. 2. Cor. 10. doctrinā Apoſtolicam vocat κανόνα, cuius μέτρον Deus quaſi admenſus ſit Paulo, quouſque eius propagatione pertingere deberet. Sumpta autem eſt appellatio ex Pſal. 19. In omnem terram exiuit regula eorum, & in fines orbis terræ verba earum. Verba ſiue doctrinam Apoſtolorum vocat קַו, quod ſignificat Canonem ſeu regulam, conſtantem aut linea aut funiculo, quę applicatur ad ſtructuram, ſeu quodcunque opus, ne à vera ratione, aut extra debitum ordinem aberret: ſed vt certo ordine, & debita ratione conficiatur & abſoluatur. Et ſuauiſſima eſt hæc metaphora, quę ad doctrinam Apoſtolorum transfertur. Eſt enim Eccleſia, domus Dei viuentis, cuius ædificatio eſt ex Deo, & architecti ſunt miniſtri verbi. Vt autem ſtructura illa miniſterio verbi, ſeu prædicatione doctrinæ recte inchoetur, iuſto ordine & debita ratione conficiatur & abſoluatur, opus eſt certo Canone ſeu regula, ad quam architecti opus ſuum exigant, ne ædificatio à iuſto ordine, & debita ratione exorbitet. Et regula illa eſt doctrina Apoſtolorum, Pſalm. 19. Quia verò illa, quantum & ſatis & neceſſe eſt, ſcriptis eſt comprehenſa, ſcriptura vocatur Canonica, libri Canonici, ſiue Canon ſcripturæ, quia eſt talis regula, ad quam ſtructura fidei Eccleſiæ formanda & aptanda eſt, ita vt quicquid ad illam regulam conuenit, rectum, ſanum, & Apoſtolicum iudicetur, quicquid verò non quadrat, ſed ab illa regula, ſiue in exceſſu, ſiue in defectu exorbitat & aberrat, recte iudicetur ſuppoſititium, adulterinum, erroneum. Et Paulus vtitur verbo στοιχεῖν κανόνι. Sicut acies caſtrorum certo ordine inſtruitur progreſſura contra hoſtiles incurſiones, ita quando Eccleſia veſtigiis veræ fidei vult incedere, Rom. 4. ita vt munita ſit contra pericula corruptelarum, opus habet certo Canone ſeu regula, ſecundum quam incedat, intra cuius limites & terminos ſe contineat, ne in errorem incidat. Et quicunque iuxta hanc regulam incedunt, pax ſuper illos, & miſericordia, inquit Paulus. Ille verò Canon ſeu regula, eſt doctrina diuinitus ab initio mundi generi humano patefacta, per Patriarchas, Prophetas, per Chriſtum & Apoſtolos. Et quia illa doctrina, ſcriptis per Dei voluntatem eſt comprehenſa, ideo & inde ſcriptura vocatur Canonica.

Valde illuſtris igitur eſt appellatio ſcripturæ Canonicæ, quæ probat & confirmat illa, quæ hactenus de eius authoritate, perfectione & ſufficientia diximus. κανὼν enim, ſicut Varinus annotat, vocatur etiā in trutinis pars illa, quæ in medio librilis lingulæ inſtar cōſiſtit, & oſtendit vel æquilibrium, vel exceſſum, vel defectum. Quam metaphoram pulcherrime expreſſit Auguſtinus lib. 2. cap. 6. de Baptiſmo contra Donatiſtas: Afferamus, inquit, non ſtateras doloſas, vbi appendamus, quod volumus, & quomodo volumus, pro arbitrio noſtro, dicentes: Hoc graue, hoc leue eſt: Sed afferamus diuinam ſtateram de ſcripturis ſanctis, tanquam de theſauris Dominicis, & in illa quid ſit grauius appendamus, imò non appendamus, ſed à Domino appenſa recognoſcamus. Hæc pulcherrima eſt explicatio, quo ſenſu ſcriptura appelletur Canonica. Ariſtoteles 2. Politi. c. 8 diſputans, vtrum melius ſit gubernationem politicam inſtituere κατὰ τὰ γράμματα ſecundum leges ſcriptas, aut ſecundum quod hominibus videtur æquum, vtitur vocabulo κανόνος. Inquit enim: πάντα βέλτιον γίνεσθαι κατὰ νόμον ἢ κατὰ ἀνθρώπων βούλησιν. γὰρ ἀσφαλὴς ὁ κανών. Sicut igitur lex ſcripta, Canon eſt iudiciorum politicorum, ita ſcriptura vocatur Canonica, quod ſit certa & infallibilis regula fidei. Varinus Canonem ita definit, quod ſit μέτρον ἀδιάψευστον, πάσας προσ-θέσεις ἢ ἀφαίρεσιν μηδαμῶς ἐπιδεχόμενος. Hoc eſt, Canon eſt regula, ſeu menſura infallibilis, quæ nullo modo admittit, vt aliquid ei vel addatur, vel detrahatur, &c. Hoc modo ſcriptura vere eſt Canonica. Ita Cicero dicit, Tyronem eſſe κανόνα ſcriptorum ſuorum, quod ea moderetur, corrigat & emendet.

Demoſthenes περὶ στεφάνου, dicit ὅροι καὶ κανόνες ἀγαθῶν, Gręcis erant, tueri libertatem. Cœlius etiam annotat, κανονικοὺς vocatos Pythagoræ illos harmonicos, qui non ex auditu tantum, ſed præcipue ex ratione iudicabant de harmoniis. Plutarchus etiam in vita Solonis dicit: Chronica quædam appellata fuiſſe κανόνας: cuius appellationis ratio, facile poteſt intelligi. Hæ obſeruationes illuſtrant & explicant, quæ ſit ratio appellationis, quod ſcriptura vocatur Canonica. et in hanc ſententiam extant Auguſti multa pulcherrima dicta, ex quibus quędam annotabimus, clariſſime enim oſtendunt perfectionem & ſufficientiam ſcripturæ.

Contra Fauſtum Manichæum lib. 11. c. 5. De his libris, qui non præcipiendi authoritate, ſed proficiendi exercitatione ſcribuntur nobis dici poteſt, aliquid eos habere non conſonum fortaſſe occultiori, & ad dignoſcēdum difficiliori veritati. Quod genus literarum non cum credendi neceſſitate, *Auguſtin. de perfectione & ſufficientia Scripturæ.*

ſed

ſed cum iudicandi libertate legendum eſt. Cui ta-
men ne intercluderetur locus,& adimeretur poſte-
ris ad quæſtiones difficiles tractãdas atque verſan-
das linguæ ac ſtyli ſaluberrimus labor,diſtincta eſt
à poſteriorum libris,excellentia Canonicę autori-
tatis veteris & noui Teſtamenti, quæ Apoſtolorum
confirmata temporibus,per ſucceſſiones Epiſcopo-
rum,& propagationes Eccleſiarum,tanquam in ſe-
de quadam ſublimiter conſtituta eſt, cui ſeruiat o-
mnis fidelis & pius intellectus. Ibi ſi quid velut
abſurdum mouerit, non licet dicere, Autor huius
libri non tenuit veritatem, ſed, aut codex mendo-
ſus eſt,aut interpres errauit, aut tu non intelligis.
In opuſculis autem poſteriorum, quæ libris innu-
merabilibus continentur, ſed nullo modo illi ſa-
cratiſſimę Canonicarum ſcripturarum excellentię
coæquantur, etiam in quibuſcunque eorum inue-
nitur eadem veritas,longe tamen eſt impar autori-
tas. Itaque in eis, ſi qua forte propterea diſſonare
putantur à vero,quia non vt dicta ſunt, intelligun-
tur,tamen liberum ibi habet lector auditórve iudi-
cium,quo vel approbet quod placuerit, vel impro-
bet quod offenderit,& ideo cuncta eiuſmodi,niſi vel
certa ratione,vel ex illa Canonica authoritate de-
fendantur, vt demonſtretur ſiue omnino ita eſſe vel
fieri potuiſſe,quod vel diſputatum ibi eſt vel narra-
tum, ſi cui diſplicuerit, aut credere noluerit, non
reprehenditur. In illa verò Canonica eminentia
ſacrarum literarum,etiamſi vnus Propheta, ſeu A-
poſtolus,aut Euangeliſta,aliquid in ſuis literis po-
ſuiſſe ipſa Canonis confirmatione declaratur, non
licet dubitare quod verum ſit: Alioquin nulla erit
pagina,qua humanæ imperitiæ regatur infirmitas,
ſi librorum ſaluberrima autoritas, aut contempta
penitus aboletur,aut interminata confunditur.

Manifeſte affirmat Auguſtinus, Scripturam Ca-
nonicam regere humanæ imperitiæ infirmitatem,
et ſeruire debere omnem fidelem & pium intelle-
ctum,ex illis demonſtranda & iudicanda eſſe reli-
qua.

Contra Fauſtum lib.13.c.5.Cum Manichæi Scri-
pturam non reciperent,dicebant,ſe famæ de Chri-
ſto credidiſſe. Auguſtinus reſpondet: Si famę de
Chriſto credidiſtis, videte verum idonea teſtis ſit,
conſiderate,quo vos præcipitetis Scripturas, tanta
autoritate firmatas commendataſq. reſpuitis, mira-
cula non facietis, quæ ſi faceretis, etiam ipſa in vo-
bis caueremus, per inſtruentem nos Dominum,
Matt.24. Vſq. adeo nihil credi voluit aduerſus con-
firmatam Scripturarum autoritatem,&c.

De Baptiſmo contra Donatiſtas lib.2.c.3. Obii-
cere nobis ſoletis Cypriani literas,Cypriani Conſi-
lium. Quis autem neſciat,ſanctam Scripturam Ca-
nonicam,tam veteris quam noui teſtamenti certis
ſuis terminis contineri:eamq. omnibus poſteriori-
bus Epiſcoporum literis ita præponi,vt de illa om-
nino dubitari & diſceptari nô poſſit,v. rum verum,
vel vtrum rectum ſit, quicquid in ea ſcriptum eſſe
conſtiterit. Epiſcoporum autem literas, quæ poſt
confirmatum Canonem vel ſcripta ſunt,vel ſcribũ-
tur,& per ſermonem forte ſapientiorem cuiuslibet
in ea re peritioris,& per aliorum Epiſcoporum gra-
uiorum autoritatem,doctorumque prudentiam,&
per Concilia licere reprehendi, ſi quid in eis forte
à veritate deuiatum eſt.

Ad Vincentium Donatiſtam Epiſtola 48. Noli
contra diuina teſtimonia colligere velle calumnias
ex Epiſcoporum ſcriptis, primò, quia hoc genus
literarum ab authoritate Canonis diſtinguendum
eſt. Non enim ſic leguntur,tanquam ita ex eis teſti-
monium proferatur, vt contra ſentire non liceat, ſi
forte aliter ſapuerint,quam veritas poſtulat.

In Tractatu de Paſtoribus: Cõſtituit mõtes Iſrael
authores Scripturarum diuinarum, ibi paſcite, vt
ſecure paſcatis,quicquid inde audieritis,hoc vobis
bene ſapiat,quicquid extra, reſpuite, ne in nebula
erretis,colligite vos ad mentem Scripturæ,ibi ſunt
deliciæ cordis veſtri, ibi nihil venenoſum, nihil a-
lienum,paſcua ibi vberrima tantum.

Contra Fauſtum lib. 23. Quod de generatione
Mariæ Fauſtus poſuit, quia Canonicum non eſt,
non me aſtringit.

In Pſal.67. Teſtimoniis vtriuſque Teſtamenti i-
ta acquieſcendum,vt quando ex his aliquid profer-
tur & probatur,omnis contentio pacifica quiete fi-
niatur. Item,tunc prædicatoribus verbum veritatis
datur, ſi autoritas ab eis duorum teſtamentorum
non relinquatur.

De nuptiis & concupiſcentia lib.2.c.33. Iſta con-
trouerſia iudicem quærit. Iudicet ergo Chriſtus, &
cui mors eius profecerit, ipſe dicat: Hic eſt,inquit,
ſanguis meus,&c. Iudicet cum illo & Apoſtolus,qui
clamat: Proprio filio non pepercit,&c.

Contra Creſconium lib.2.c.31. Nos nullam faci-
mus Cypriano iniuriam,cum eius quaslibet literas
à Canonica diuinarum Scripturarum authoritate
diſtinguimus. Neque enim ſine cauſa tam ſalubri
vigilantia Canon Eccleſiaſticus conſtitutus eſt, ad
quē certi Prophetarum & Apoſtolorum libri per-
tineant, quos omnino iudicare non audeamus, &
ſecundum quos de cęteris literis,vel fidelium & in-
fidelium iudicamus.

Ibidem c.32. Ego huius Epiſtolæ autoritate non
teneor,quia literas Cypriani, nô vt Canonicas ha-
beo,ſed eas ex Canonicis conſidero, & quod in eis
diuinarum Scripturarum authoritati congruit,
cum laude eius accipio,quod autem non congruit,
cum pace eius reſpuo.

Epiſtola 19 ad Hieronymum. Ego ſolis eis Scri-
pturarum libris, qui iam Canonici appellantur,
hunc timorem & honorem didici deferre, vt nul-
lum eorum autorem ſcribendo aliquid erraſſe,fir-
miſſime credam, alios autem ita lego, vt quantali-
bet ſanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo
verum putem,quia ipſi ita ſenſerunt, ſed quia mihi
vel per illos authores Canonicos,vel probabili ra-
tione, quod à veritate non abhorreat, perſuadere
potuerunt.

Epiſt.112. ad Paulinam: Si diuinarum Scriptura-
rum,earum ſcilicet,quæ Canonicæ in Eccleſia no-
minantur,perſpicua aliquid firmatur authoritate,
ſine vlla dubitatione credendum eſt. Alii verò te-
ſtibus vel teſtimoniis, quibus aliquid credendum
eſſe ſuadetur, tibi credere, vel non credere liceat,
quantum meriti ea ad faciendam fidem,vel habere,
vel non habere perpenderis.

Et quia aliquoties Auguſtinus meminit, reli- *Auguſtinus.*
quos ſcriptores omnes,vel ex libris Canonicis, vel
certa aut probabili ratione probare debere, quod
vera ſint quæ ſcribunt,quæſtio eſt,quam intelligat
rationem probabilem? Illud verò perſpicue multis
verbis explicat Epiſtola 112. ad Paulinam: Si ea quę
non videmus,neq. de Scripturis ſanctis didicimus,
nulla omnino credidiſſemus, vnde ſciremus eſſe ci-
uitates,vbi nunquam fuimus, vel à Romulo con-
ditam Romam? Vnde ſciremus,quinam parentes
nos

nos procreaſſent, quibus auis maioribúſque geniti eſſemus? talium quippe cum plurima ſciamus, non tamen ea vel vllo ſenſu præſentia, vel Canonicorum eloquiorum autoritate didicimus, ſed aliis referentibus, de quorum teſtimonio in hoc duntaxat rerum genere, minime dubitandum eſſe putauimus. In quibus, ſi alicubi fallimur credendo, nihil periculi eſſe iudicamus, ſi non ſit contra illā fidem, qua pietas informatur. Hæc prælocutio mea, te atque alios qui iſta lecturi ſunt, præſtruit, qualis ſeu meorum, ſeu quorumlibet ſcriptorum iudices eſſe debeatis, ne vel ſcire vos opinemini quod neſcitis, vel temere credatis, quod neque corporis ſenſibus, aut animi contuitu in eiuſdem rei, quæ cognoſcenda eſt euidentia percepiſtis, neque Canonicarum Scripturarum authoritate credendum eſſe didiciſtis, &c. Hanc Auguſtini ſententiam integram propterea adſcripſi, vt certo intelligatur, quid Auguſtinus velit, cum dicit vel autoritate Scripturæ Canonicæ, vel per alias certas aut probabiles rationes probandum eſſe, quod Patres affirmant. Pontificij enim ex illis rationibus mox vel ſuas traditiones, vel aliquid aliud fabricarent. Sed habemus ipſius Auguſtini declarationem.

Sacra Scriptura vnde habet autoritatem.

Altera huius loci quæſtio eſt. Cum valde magna & eminēs ſit Scripturæ Canonicæ autoritas, vnde illam habeat & acceperit, ſeu a quibus conſtitutus ſit Canon ille, ad quem certi libri Canonici pertineant? Pontifici dicunt, ab Eccleſia Scripturam habere illam autoritatem, quod Pighius ita interpretatur, authoritatem Eccleſiæ quodammodo ſuperiorem eſſe authoritate Scripturarum: ſiquidem Eccleſiæ authoritas, ſcripturis quibuſdam, eiſque præcipuis, quam neque ex ſe, neque ex authoribus ſuis apud nos habebant, Canonicam impartita eſt authoritatem. Alii dicunt, vſque adeo Eccleſiæ authoritatem eſſe ſupra Scripturam, quod Euangelii ab Apoſtolis, vt à Matthia, Iacobo, Bartholomæo, Thoma, Philippo, Petro, Andræa ſcripta, Eccleſia potuit reiicere: & quod rurſus Canonicam potuit impertiri autoritatem, illis, quæ conſcripta ſunt à Marco & Luca, qui non fuerunt Apoſtoli, ſed quos Lindanus dicit, antea fuiſſe Apoſtatas, vt qui Ioannis ſexto, à Chriſto defecerint. Sunt qui non verentur blaſphemare ſacram Scripturam diuinitus inſpiratam, ſi autoritate Eccleſiæ deſeratur, nō plus per ſe valere, quam fabulas Æſopi.

Et ex his poſtulatis extruunt hoc axioma, quod ea, quæ Eccleſia tradit & proponit, etiam ſine vllo Scripturæ teſtimonio eandem habeant authoritatem, ſicut Scriptura Canonica, cui Eccleſia hanc autoritatem indulſerit. Sed falſiſſimum eſt, Eccleſiam habere autoritatem reiiciendi & improbandi vllam Scripturam, quam certo conſtet diuinitus inſpiratam eſſe. Falſum eſt & hoc, ſacram Scripturam nec ex ſe, nec ex ſuis autoribus habere autoritatem Canonicam, ſed eam aliunde ex Eccleſiæ autoritate ſcilicet mutuatam eſſe.

Illud verò manifeſte blaſphemum eſt, quod ſi præſens Eccleſia, Pontifex ſcilicet Romanus cum ſuis prælatis, Scripturam ſua autoritate deſererent, non plus illā per ſe valiturā, quam fabulas Æſopi.

Habet igitur Scriptura Canonica eminentem illam ſuam authoritatem principaliter inde, quod diuinitus eſt inſpirata, 2. Tim. 3. hoc eſt, quod non hominum voluntate allata eſt, ſed quod à Spiritu ſancto impulſi homines Dei & locuti ſunt, & ſcripſerunt. 2. Petr. 1. Vt autem tota hæc neceſſaria res contra omnes impoſturas eſſet certiſſima, Deus certos quoſdam homines ad ſcribendum elegit, & illos multis miraculis & diuinis teſtimoniis ornauit, vt nullum eſſet dubium diuinitus inſpirata eſſe ea, quæ ſcribebant.

Poſtremò ſcripta illa diuinitus inſpirata, tūc cū ſcriberētur publica teſtificatione propoſita, tradita & commendata ſunt Eccleſiæ, vt ea, adhibita ſumma cura & prouidentia, incorrupta conſeruaret, & quaſi per manus traderet, & commendaret poſteritati. Et ſicut vetus Eccleſia tempore Moſis, Ioſuæ & Prophetarum, ita etiam primitiua Eccleſia tempore Apoſtolorum, certo potuit teſtificari, quæ ſcripta eſſent diuinitus inſpirata. Nouerat enim autores, quos Deus peculiaribus teſtimoniis Eccleſiæ commendarat: nouerat etiam, quæ eſſent illa quæ ab ipſis ſcripta erant, & ex iis, quæ traditione viuę vocis ab Apoſtolis acceperat, poterat iudicare, illa quæ ſcripta erant, eſſe illam ipſam doctrinam, quam Apoſtoli viua voce tradebant. Ita Ioan. 21. Apoſtoli teſtimonium, & Eccleſiæ teſtificatio cōiunguntur: Hic eſt diſcipulus ille, qui ſcripſit hæc, & ſcimus quia verum eſt teſtimoniū eius. Ita Paulus certo ſigno notauit geminas ſuas Epiſtolas. Habet igitur Scriptura Canonicam autoritatem, principaliter à Spiritu ſancto, cuius impulſu & inſpiratione prodita eſt. Deinde à Scriptoribus, quib. Deus ipſe certa & peculiaria veritatis teſtimonia perhibuit. Poſtea à primitiua Eccleſia habet autoritatem, vt à teſte, cuius tempore ſcripta illa edita & approbata fuerunt.

Scriptura autoritatē habet. 1. à Spiritu ſancto ... à Scriptorib. 3. à primitiua Eccleſia.

Hæc verò teſtificatio primitiuæ Eccleſię, de ſcriptis diuinitus inſpiratis, poſtea perpetua ſucceſſione per manus tradita eſt poſteritati, & in certis antiquitatis hiſtoriis diligenter conſeruata, ita vt ſequens Eccleſia, cuſtos eſſet teſtificationis primitiuę Eccleſię de Scriptura. Maxima igitur eſt differētia, 1. inter teſtificationem primitiuæ Eccleſiæ, quæ fuit tempore Apoſtolorum. 2. inter teſtificationem Eccleſiæ, quæ proxime poſt Apoſtolorum tempora ſecuta eſt, quæque primæ Eccleſiæ teſtificationem acceperat. 3. & inter teſtimonium præſentis Eccleſiæ de Scriptura. Quæ enim & nūc eſt, & antea fuit Eccleſia, ſi poteſt oſtendere teſtimonia eorum, qui acceperant, & nouerant teſtificationem primæ Eccleſię de germanis ſcriptis, credimus ei, vt teſti probanti ſua dicta. Non autē habet poteſtatem ſtatuēdi aut decernendi aliquid de libris ſacris, cuius nō poſſit certa documenta ex teſtificatione primitiuæ Eccleſiæ ꝓferre. Hæc ſunt veriſſima, & tota diſputatio rectiſſimę ex his fundamentis intelligi poteſt.

Ita ex allegationibus, quæ extant in nouo teſtamento colligi poteſt, quis fuerit Canon ſcripturæ veteris Teſtamenti. In nouo Teſtamento Iohannes vidit trium Euangeliſtarum ſcripta, & probauit ea. Paulus Epiſtolas ſuas peculiari nota ſignauit, Petrus eas vidit, & Eccleſiæ commendauit Ioannes ſuis ſcriptis annectit, & ſuum & Eccleſiæ teſtimonium. Omnino enim non quælibet, ſed Apoſtolica autoritas requiritur, vt in N. Teſtamento probetur ſcriptum aliquod eſſe Canonicum, ſeu diuinitus inſpiratum. Ita Tertullianus refutaturus Euangelium à Marcione adulteratum, inquit: Conſtituimus in primis Euangelicum inſtrumentum, Apoſtolos autores habere, quibus hoc munus promulgandi Euangelii ab ipſo Domino ſit impoſitū. Si & Apoſtolicos, non tamen ſolos, ſed cum Apoſtolis: quoniam prædicatio Apoſtolorum ſuſpecta

Digitized by Google

fieri poſſet, ſi non aſſiſtat illi authoritas magiſtrorum, imò Chriſti, qui magiſtros Apoſtolos fecit. Et mox addit: Quia Euangelium ante Lucam diſcurrit, habuit vtiq. authenticam paraturam, per quam ad Lucam vſq. peruenit, cuius teſtimonio aſſiſtente, Lucas quoque poſſit admitti. Et poſtea: Dico apud Eccleſias Apoſtolicas, & iam apud vniuerſas id Euangelium Lucæ, quod tuemur ab initio editionis ſuæ ſtare. Eadem authoritas Eccleſiarum Apoſtolicarum cæteris patrocinabitur Euangeliis, quæ per illas & ſecundum illas habemus.

Et Auguſtinus inquit: Eo tempore ſcripſerunt, quo non ſolum ab Eccleſia Chriſti, verumetiam ab ipſis adhuc in carne manentibus Apoſtolis probari meruerunt.

Et memorabilis eſt hiſtoria quam Hieronymus ex Tertulliano recitat, vnde intelligi poteſt, qua vigilantia conſtitutus ſit Canon librorum Canonicorum noui Teſtamenti. Ioanni enim Deus poſt mortem reliquorum Apoſtolorum, longiorem vitam conceſſit, vt Apoſtolica vigilantia Eccleſiæ ad omnem poſteritatem proſpiceretur, ne adulterina ſcripta ſub Apoſtolorum nomine Eccleſiis obtruderentur. Hiſtoriam autem Hieronymus ſic refert. Cum poſt mortem Pauli libellus quidam de Periodo Pauli & Teclæ ſpargeretur, & ſub nomine ac titulo Pauli circumferretur, presbyterum quendam in Aſia σπουδαστὴν Pauli conuictum apud Ioannem Apoſtolum, quod author eſſet illius libri, & confeſſum, ſe hoc Pauli amore feciſſe, & ob id excidiſſe. Ita Hieronymus.

Quod verò Marcus & Lucas, qui non fuerunt Apoſtoli, ad ſcribendũ Euangelium diuinitus vocati ſunt, Auguſtinus hanc reddit rationem, ne putaretur, quod attinet ad prædicandum & percipiendum Euangelium, intereſſe aliquid, vtrum illi annuncient, qui Dominum hic in carne apparentem diſcipulatu famulante ſecuti ſunt: an hi, qui ex his fideliter comperta crediderunt, diuina prouidentia procuratum eſt per Spiritum ſanctum, vt quibuſdam etiam ex illis, qui primos Apoſtolos ſequebantur, non ſolum annunciandi, verum etiam ſcribendi Euangelium tribueretur authoritas, &c. Et huc pertinet altera Auguſtini ſententia: Eo tempore ſcripſerunt, quo non ſolum ab Eccleſia Chriſti, verum etiam ab ipſis adhuc in carne manentibus Apoſtolis probari meruerunt.

Hoc igitur modo conſtitutus eſt Canon Scripturæ in nouo Teſtamento, & inde ſcriptura canonica habet eminentem illam autoritatem.

Huc etiam pertinet, quod Tertullianus de præſcriptione affirmat, ipſas authenticas Apoſtolorum literas, hoc eſt, ipſa αὐτόγραφα Apoſtolorum, ſuo adhuc tempore in Eccleſiis Apoſtolicis conſeruata extitiſſe. Euſebius etiam alicubi narrat de ſcripto quodam, quod ſub Pauli nomine ferebatur, quoſdam affirmaſſe, αὐτόγραφον extare in Tarſo Giliciæ: ſed compertum fuit, falſam eſſe narrationem. Vides ergo, quibus documentis vſa fuit Eccleſia, quæ poſt Apoſtolorum tempora ſecuta eſt in diiudicandis genuinis libris.

Et hanc primæ Eccleſiæ, quæ Apoſtolorum tempore fuerat, teſtificationem de genuinis Apoſtolorum ſcripturis, poſteritas quæ mox ſecuta eſt, tam conſtanter & fideliter retinuit & conſeruauit, vt cum multa poſtea quaſi ab Apoſtolis cõſcripta proferrentur, reiecta & reprobata fuerint, tanquã ſuppoſititia & adulterina, primò ideo, quia non poterat oſtendi, & probari ex teſtificatione primæ Eccleſiæ, quod vel ab Apoſtolis eſſent conſcripta, vel viuentibus Apoſtolis comprobata, & primæ Eccleſiæ tradita & commendata: ſecundò, quia afferebãt peregrinam doctrinam, non conſentaneam illi, quam Eccleſia ab Apoſtolis acceptam, in recenti tunc adhuc memoria conſeruabat. Ita Serapiõ apud Euſebium lib. 6. de Euangelio quodam, quod Petri titulum præferebat, iudicat: Nos, inquit, Petrum & reliquos Apoſtolos, ſicut & Chriſtum recipimus, ſed ψευδεπίγραφα reiicimus, velut gnari eorum ſenſus & ſentẽtiæ, ſcientes, quod talia οὐ παρελάβομεν. hoc eſt, non accepimus tradita ad Apoſtolis, &c. His duobus κριτηρίοις adhibitis, vetus Eccleſia quædam ſcripta ſimpliciter reiecit, vt ſuppoſititia & adulterina, quædam verò, de quibus vel non certiſſima, vel nõ conſentientia, primitiuæ Eccleſiæ extabant teſtimonia, non ſimpliciter damnauit, ſed tamen diſtinguere & ſeiungere voluit ab illis, quæ ſine vlla dubitatione & contradictione vera & legitima erant ſcripta.

Ita Euſebius lib. 3. c. 3. & 25. facit tres ordines ſcriptorum. Primũ eorum, quæ nec ficta, nec dubia, ſed ἀναμφιλέκτως ἐνδιάθηκα καὶ γνήσια καὶ ὁμολογούμενα. hoc eſt, quæ ſine contradictione teſtamentaria, legitima, catholica, & omnium Eccleſiarum confeſſione certa ſunt. *Tres ordines ſcriptorum iuxta Euſebium.* Secundum ordinem ponit eorum ſcriptorum, de quibus dubitatum fuit, an certo eſſent ab illis Apoſtolis cõſcripta & edita, quorum nomen & titulum præferunt, vt quæ contradictionem, non conſentientibus primitiuæ Eccleſiæ teſtificationibus paſſa ſunt, illa non fuerunt ſimpliciter damnata, ſed vſurpata & lecta à multis Eccleſiaſticis viris, vt non inutilia. Et ſicut quæ prioris generis ſunt, vocata ſunt Canonica & Catholica: ita quæ ad ſecundum ordinem pertinent, vocata ſunt hagiographa Eccleſiaſtica, & à Hieronymo, apocrypha. Et tam accurata diſtinctio ideo ſalubri vigilantia facta eſt, vt certus eſſet Canon, & certa regula dogmatum ſeu fidei in Eccleſia: Vt ſciant, inquit Cyprianus, à quibus ſibi fontibus verbi Dei haurienda ſint pocula. De Apocryphis ſeu Eccleſiaſticis, quæ ad ſecundum ordinem pertinent, inquit Hieronymus: Legit hæc Eccleſia ad ædificationem plebis, non ad authoritatem Eccleſiarum dogmatum confirmandam. Item, illorum autoritas ad roboranda illa, quæ in cõtentionẽ veniunt, minus idonea iudicatur. Cyprianus, ſiue is Ruffinus eſt, in expoſitione Symboli inquit: Quæ legi quidem in Eccleſiis voluerunt, non tamen proferri ad autoritatem ex his fidei confirmandam.

Tertium verò ordinem ſcriptorum, Euſebius facit eorum, quę ſunt ſuppoſititia, adulterina & falſa, ſimpliciter reiiciuntur & reprobantur.

Iam quæſtio eſt: I. An Eccleſia, quæ primitiuam & vetuſtiſſimam illam ſecuta eſt, vel quæ nunc eſt Eccleſia, poſſit ea ſcripta, quæ hoc modo reiecta & reprobata ſunt authentica facere? Et manifeſtum eſt, quod non. II. An ea, quæ ex teſtificatione primæ Eccleſiæ habent certa & firma autoritatis ſuę teſtimonia, poſſit reiicere & probare? Et non arbitror quenquam hoc dicturum. Tertia igitur quæſtio eſt: An ea ſcripta, de quibus in antiquiſſima Eccleſia, propter quorundam contradictionem dubitatum fuit, ideo quod teſtificationes primitiuæ Eccleſiæ de his non conſentirent, an, inquam, præſens Eccleſia poſſit illa ſcripta facere Canonica, Catholica, & paria illis, quæ primi ordinis ſunt:

Digitized by Google

ſunt? Pontificii non tantum diſputant ſe hoc poſſe, ſed de facto illam autoritatem vſurpant: In vniuerſum tollentes primitiuæ & antiquiſſimæ eccleſiæ neceſſariam diſtinctionẽ, inter libros Canonicos & Apocryphos, ſeu eccleſiaſticos. Sed manifeſtiſſimum eſt ex iis, quę diximus: eccleſiam nullo modo habere illam autoritatẽ, eadem enim ratione poſſet etiam vel Canonicos libros reiicere, vel adulterinos canoniſare. Tota enim hæc res (ſicut diximus) pendet ex certis teſtificationibus eius eccleſiæ, quæ tempore Apoſtolorum fuit: quas acceptas proxime ſequens eccleſia, certis & fide dignis hiſtoriis conſeruauit. Vbi igitur non poſſunt proferri certiſſima documenta primitiuæ & antiquiſſimæ eccleſiæ, ex teſtificationibus veterum, qui non longe, poſt Apoſtolorum tempora vixerunt, libros illos de quibus controuertitur, fuiſſe ſine contradictione & dubitatione, pro legitimis & certis acceptos & commẽdatos Eccleſiæ, non valent vlla humana decreta. Quam inſolens enim eſt audacia, ita ſtatuere, licet primitiua & ſequens antiquiſſima Eccleſia, de libris illis, propter multorũ Eccleſiaſticorũ contradictionem dubitarit, ideo quod non ſatis certa & firma autoritatis ipſorũ teſtimonia extarent, hoc tamen nõ obſtante decernimus, debere illos pro omnino certis pari autoritate, cum illis, qui legitimi ſemper iudicati ſunt, recipi. Sed quibus documẽtis hoc veſtrum decretum probatis? Reſpõdet Pighius: Eccleſia habet illam poteſtatem, quod poteſt ſcriptis quibuſdam impertiri Canonicam autoritatẽ, quam nec ex ſe, nec ſuis autoribus habent. Quin igitur impertiantur illam autoritatem, vel fabulis Æſopi, vel veris narrationibus Luciani. Non quod libros illos, de quibus controuerſia eſt, velim fabulis Æſopi comparare (tribuo enim illis cum Cypriano & Hieronymo, honorificum locum, quem in veteri Eccleſia ſemper habuerunt) ſed παραγωγῶς ἀδύνατον ſicut Dialectici loquuntur, volui oſtendere, in diſputatione de libris ſcripturæ, Eccleſiam non habere illam poteſtatem, quod poſſit ex falſis ſcriptis facere vera, ex veris falſa, ex dubiis & incertis facere certa, canonica & legitima ſine vllis certis & firmis documentis, quæ ad hanc rem requiri, ſupra diximus.

Auguſtinus. Et plane eodem modo Auguſtinus, quando diſputat de conſtitutione Canonis librorum Scripturæ, non tribuit Eccleſiæ merum & mixtum imperiũ iuxta Scripturam, ſed teſtificationis meminit, & qualem teſtificationem intelligat, conſideretur. Contra Fauſtũ, lib. 28. ca. 2. Cum cœpero Matthæi Euangelium recitare, continuo dices, illam narrationem non eſſe Matthæi: Tu mihi quid contra lecturus es? Aliquem forte librum Manichæi. Sicut ergo ego credo, illum librum eſſe Manichæi, quoniam ex ipſo tempore, quo Manichæus viuebat in carne, per diſcipulos eius, certa ſucceſſione præpoſitorum veſtrorum, ad veſtra vſq. tempora cuſtoditus atque perductus eſt: ſic & iſtum librum crede eſſe Matthæi, quem ex illo tempore, quo Matthæus ipſe in carne vixit, interrupta ſerie temporum, Eccleſia certa connexionis ſucceſſione vſq. ad tempora iſta perduxit. Ibidem li. 33. cap. 6. Etiam in literis ſecularibus, ſub clarorum autorũ nominibus, poſtea multa prolata ſunt, & ideo repudiata, quia vel his, quæ ipſorum eſſe conſtaret, minime congruerent, vel eo tempore, quo illi ſcripſerunt, nequaquam innoteſcere, & per ipſos, vel familiariſſimos eorũ in poſteros prodi commendariq. meruerunt, Platonis, Ariſtotelis, Ciceronis, aliorumq. eiuſmodi autorum libros, vnde nouerunt homines, quod ipſorum ſunt? niſi temporum ſibimet ſuccedentium conteſtatione continua. Quæ Patres conſcripſerunt, vnde conſtat, quid cuiuſq. ſit? niſi quia his tẽporibus, quibus ea quis ſcripſit, quibus potuit inſinuauit & edidit, & inde in alios atq. alios cõtinuata notitia, latiuſq. formata ad poſteros, etiam vſque ad noſtra tempora peruenerunt. Ecce iſtas literas, quas habemus in manibus, ſi poſt aliquantum tempus vitę huius noſtrę, vel illas quiſq. Fauſti eſſe, vel has neget meas, vnde conuincitur? niſi quia illi, qui nunc iſta nouerunt, notitiam ſuam ad longè etiam pòſt futuros continuatis poſterum ſucceſſionibus traiiciunt. Quæ cum ita ſint, quis dicat hoc mereri non potuiſſe Apoſtolorum Eccleſiam tam fidam tã numeroſam fratrum concordiam, vt eorum ſcripta fideliter ad poſteros traiicerent? Lib. 11. ca. 2. Quam libri à te prolati originem, quam vetuſtatem, quam ſeriem ſucceſſionis teſtem citabis? Et vides in hac re, quid Eccleſiæ Catholicæ valeat autoritas, quæ ab ipſis fundatiſſimis ſedibus Apoſtolorum, vſque ad hodiernum diem ſuccedentium ſibimet Epiſcoporum ſerie, & tot populorum conſenſione firmatur, Lib. 32. cap. 21. Hic iam ſi quæratis à nobis, vnde ſciamus Apoſtolorum eſſe iſtas literas: breuiter vobis reſpondemus, inde nos ſcire, vnde & vos ſcitis illas literas eſſe Manichæi. De ciuitate Dei, li. 15. c. 23. Omittamus earum Scripturarum fabulas, quæ apocryphæ nuncupantur, eo quod earum occulta origo non claruit patribus, à quibus vſque ad nos autoritas verarum Scripturarum certiſſima & notiſſima ſucceſſione peruenit. In his autem apocryphis etſi inuenitur aliqua veritas, tamen propter multa falſa, nulla eſt canonica autoritas. Scripſiſſe quidem nonnulla diuina Enoch, negare non poſſumus, cum hoc in Epiſtola canonica Iudas Apoſtolus dicat: ſed non fruſtra nõ ſunt in eo canone Scripturarum, quę ſeruabatur in templo Hebræi populi, ſuccedentiũ diligentia ſacerdotũ. Cur autem hoc? niſi quia ob antiquitatẽ ſuſpectæ fidei iudicata ſũt, nec vtrũ hæc eſſent quæ ille ſcripſiſſet, poterat inueniri: non talibus proferentibus, qui ea per ſeriem ſucceſſionis reperirentur rite ſeruaſſe, vnde illa quę ſub eius nomine proferuntur, recte à prudentibus iudicantur non ipſius eſſe credenda: ſicut multa ſub nominibus & aliorũ Prophetarũ, & recentiora ſub nominibus Apoſtolorum ab hæreticis proferuntur: quæ omnia ſub nomine apocryphorum, ab autoritate canonica, diligenti examinatione remota ſunt.

De conſenſu Euangeliſt. lib. 1. Cæteri ſcriptores, vel non tales extiterunt ſuis temporibus, vt eis fidẽ haberet Eccleſia, atque in autoritatem Canonicã ſanctorum librorum, ſcripta eorum reciperet: vel quia ſcriptis ſuis quædam fallaciter indiderint, quę Catholica & Apoſtolica regula fidei, & ſana doctrina condemnat.

Idem contra Fauſtum: Legunt Scripturas apocryphas Manichæi, neſcio à quibus ſutoribus fabularum, ſub nomine Apoſtolorum ſcriptas: quæ ſuorum ſcriptorum temporibus in autoritatem ſanctæ Eccleſiæ recipi mererentur, ſi ſancti & docti homines qui tunc in hac vita erant, & examinare talia poterant, eos vera locutos eſſe cognoſcerent.

Manifeſtum eſt, Auguſtinum non tribuere eccleſiæ illam poteſtatẽ, quod poſſit ſcriptis quibuſdam tribuere canonicam autoritatem? quam nec

Digitized by Google

ex ſe ipſis, nec ex ſuis autoribus habuerunt, & quã illis cum ſcriberentur temporibus, non habuerint, ſicut Pontificii contendunt. Sed alia eſt ratio autoritatis Spiritus ſancti: cuius impulſu & inſpiratione Prophetæ, Apoſtoli, & Apoſtolorum diſcipuli libros ſacros conſcripſerant, qui miraculis doctrinã illam conſcriptam confirmarunt: & alia eſt ratio teſtificationis Eccleſiæ, quod ſcripta illa ſint à Prophetis & Apoſtolis vel conſcripta, vel comprobata, & Eccleſiæ commẽdata. Et in hac teſtificatione alia etiam eſt ratio illius Eccleſiæ, quę fuit illis temporibus, cum libri illi primum ſcriberentur, & eius Eccleſiæ, quæ poſtea ſecuta eſt. Illa enim tantum conſeruat, & ad poſteros tranſmittit teſtificationẽ primæ Eccleſiæ, non autem vel debet, vel poteſt aliquid de libris illis ſtatuere, cuius non habeat certa documenta ex teſtificatione primæ Eccleſiæ.

Gerſon. Ita Gerſon de vita ſpirituali, lectione 2. corollario 7. diſputat, maiorem hac in re fuiſſe autoritatẽ primitiuæ Eccleſiæ, quam nunc ſit. Et addit: Non eſt in poteſtate Papę, aut Concilii, aut Eccleſiæ, immutare traditiones datas ab Euãgeliſtis & ab Apoſtolis, ſicut quidam delirant, Nec habent parẽ autoritatis firmitatem, vt faciant aliquid eſſe pure de fide. Subiungit & hoc: Et hic aperitur modus intelligendi illud Auguſtini: Euangelio non crederem, niſi me authoritas Eccleſiæ compuliſſet. Ibidem enim Eccleſiam ſumit pro primitiua congregatione fidelium eorum qui Chriſtum viderunt, audierunt, & ſui teſtes extiterunt. Hæc Gerſon.

Tertia quæſtio eſt: Qui libri ſint in Canone, & qui nõ ſint in Canone? ſicut Hieronymus loquitur. Non autẽ de ſuppoſititiis, adulterinis, & falſis ſcriptis nũc loquimur, quorum Catalogus extat apud Euſebium, & diſtin. 15. c. Sancta Romana. Sed de illis libris quęſtio eſt, qui ſimul extant in vulgata Bibliorum editione, quęque in Eccleſiis à fidelibus leguntur. De illis quæritur veteris Eccleſiæ teſtificatio, an omnes ſint eiuſdem certitudinis, & paris autoritatis. Eſt autem certiſſimum & manifeſtiſſimum, veteris Eccleſiæ hanc eſſe teſtificationem, quod ex illis libris quidam ſint in Canone, quidam non ſint in Canone, ſed ſint Apocryphi: ſicut Hieronymus ſolet loqui: (quod idem eſt) quędam ex illis ſcriptis eſſe legitima, & quæ ſine contradictione certa & conſentientia ſuæ authoritatis teſtimonia habeant, ab vniuerſa prima & veteri Eccleſia. De quibuſdam vero dubitatum fuiſſe propterea, quod propter quorundam contradictionem non habuerint ſatis certa, firma & conſentientia primæ & veteris Eccleſiæ teſtimonia de ſua autoritate.

Et ex ſcriptis veteris Teſtamenti, inter apocrypha quæ non ſunt in Canone, numerantur Liber Sapientiæ, Syrach, Iudith, Tobias, tertius & quartus Eſdræ, Baruch, Epiſtola Ieremię, libri Machabæorum, particulæ in Eſther & Daniele.

Apocrypha ſcripta veteris Teſt. Et ratio, quare libri illi ab autoritate Canonica ſeparati ſunt, nõ eſt obſcura. Quidam enim ex illis, poſt tempora Prophetarum, tunc ſcripti ſunt, cum populus Iſrael nõ amplius habebat Prophetas, quales veteres fuerant; & ſcripti ſunt ab illis, qui non habebãt diuina teſtimonia, ſicut Prophetæ, de doctrinæ ſuæ certitudine & autoritate. Quidam vero ex illis libris, præferunt quidẽ nomina Prophetarum, ſed nõ habuerunt certas teſtificationes, quod ab illis quibus tribuuntur, eſſent conſcripti: Hæc ratio manifeſta eſt, quare remoti ſint à canone ſcripturæ. Illos ergo libros qui nunc vult facere canonicos, illum neceſſe eſt probare poſſe, quod certo, abſque omni dubitatione ſint à Prophetis conſcripti: quod probare impoſſibile eſt. Vel neceſſe eſt ſtatuere, ad Scripturam diuinitus inſpiratam nihil referre, ſiue habeat diuina certitudinis, autoritatis & veritatis teſtimonia: ſiue humana tantum habeat teſtimonia. Conſideret igitur Lector, quo tandem euaſura ſit dictatoria librorum illorum Canoniſatio.

Ex libris noui Teſtamenti, qui in prima & veteri Eccleſia non habuerunt ſatis certa, firma & conſentientia certitudinis & autoritatis ſuæ teſtimonia, hi recenſentur.

Euſebius libro tertio, capite vigeſimoquinto Scripta quę non habentur pro indubitatis, ſed quibus contradicitur, licet multis ſint cognita, hæc ſunt: Epiſtola Iacobi, Iudę, poſterior Petri, & altera cum tertia Iohannis: Apocalypſin Iohannis quidam reprobant, quidam certis & indubitatis ſcripturis adiudicant.

Hieronymus in Catalogo ſcript. Epiſtola Iacobi, ab alio quodam ſub eius nomine edita aſſeritur.

Euſebius li. 2. c. 23. Iſtius Iacobi qui Iuſtus & Oblias vocabatur, dicitur eſſe epiſtola, quæ prima ſcribitur inter Catholicas. Sciendum autem eſt, (ὡς νοθεύεται,) hoc eſt, quod non pro genuina & legitima, ſed pro notha & adulterina iudicetur. Non multi igitur veterum (τῶν παλαιῶν) iſtius meminerunt, ſicut & quæ Iudæ: quia de libro Enoch qui apocryphus eſt, teſtimonium aſſumit, à pleriſque reiicitur. *Scripta apocrypha noui Teſtamenti.*

Euſebius libro 3. capit. 3: Eam, quæ circumfertur altera Petri epiſtola, non eſſe legitimam accepimus.

Hieronymus in Catalogo ſcripto: Secunda à pleriſque Petri eſſe negatur, propter ſtyli cum priori diſſonantiam.

Euſebius lib. 3. c. 25. Reliquis duabus epiſtolis Ioannis contradicitur. Et rationem addit, c. 25. Quia, inquit, dubitatum fuit, vtrum eſſent Iohannis Euangeliſtæ, an vero alterius cuiuſpiam eiuſdem cum illo nominis.

Euſebius li. 3. capit. 3. Non eſt ignorandum, quod quidam in Romana Eccleſia, epiſtolam ad Hebręos reprobarunt, aſſerentes contradici, quaſi non ſit Pauli.

Lib. 6. ca. 25. Origenes ponens catalogum Canonicorum ſcriptorũ veteris Teſtamenti, dicit libros Machabæorum ἔξω τούτων eſſe. Ibidem: Petrus vnam epiſtolam, de qua certo cõſtat, poſt ſe reliquit: Eſto autem reliquerit & alteram: de illa namq. controuertitur. Item, Alteram & tertiam Ioannis, non omnino germanas eſſe dicunt. Ibidẽ. De Epiſtola ad Hebræos, character dictionis non habet τὸ ἰδιωτικὸν ἐν λόγῳ, ſicut Paulus confitetur ſe idiotam eſſe ſermone. Quiſquis autẽ poteſt diſcernere inter phraſes, fatebitur epiſtolam ad Hebræos ἐν συνθέσει τῆς λέξεως ἑλληνικωτέραν. Rurſus quod ſenſus huius Epiſtolæ nequaquam inferiores ſint illis literis, quæ ſine contradictione Apoſtolicæ ſunt, fatebitur, quiſquis diligenter legerit Apoſtolica. Et tandem concludit: Si qua igitur Eccleſia, Epiſtolam illam tanquam Pauli recipit εὐδοκιμείτω καὶ ἐπὶ τούτῳ. Non enim fruſtra priſci viri, Pauli eſſe tradiderunt. Quis vero illam ſcripſerit. τὸ μὲν ἀληθὲς Deus nouit. Ad nos vero hiſtoria peruenit, vel à Clemente, vel à Luca eſſe ſcriptam: vt ſenſus ſint Pauli, phraſis vero & compoſitio ſit ἀπομνημονεύσαντός τινος Apoſtolica, & quaſi σχολιογραφήσαντος, quæ dicta erant à præceptore.

Hierony-

Hieronymus in octauo capite Eſaiæ: Licet Latina Eccleſia Epiſtolam ad Hebræos inter Canonicas ſcripturas non recipiat.

Euſebius li.3.c.2. De Apocalypſi etiamnum apud multos diſpar eſt opinio, probantibus illam aliis, aliis vero reprobantibus.

Lib.3.c.39. Veriſimile eſt, alterum Iohannem, qui inter ſeniores numeratur, niſi quis primum, qui inter Apoſtolos nominatur, Apocalypſin illam vidiſſe, quæ ſub nomine Iohannis circumfertur, li.5.c.8. Irenæus tribuit illam Iohanni Apoſtolo. Ita & lib. 6.c.25. Origenes.

Cur de quibuſdã ſcriptis noui Teſtamenti veteres dubitarint.

Hæc verum teſtimonia ideo annotaui, vt non tantum notus ſit Catalogus ſcriptorum noui Teſtamenti, quæ non habent ſatis certa, firma & conſentientia autoritatis ſuæ teſtimonia: ſed vt præcipue notari poſſint rationes, quare de illis dubitatũ fuerit. 1. Quia apud veteres non inuenta fuerunt ſatis certa, firma & conſentientia teſtimonia de teſtificatione primæ Apoſtolicæ Eccleſiæ, quod libri illi eſſent ab Apoſtolis comprobati, & Eccleſiæ cõmendati. 2. Quia non certo ex teſtificatione primæ & veteris Eccleſiæ conſtitit, an ab illis ſub quorum nomine editi ſunt, libri illi conſcripti eſſent: ſed iudicati fuerunt ab aliis ſub nomine Apoſtolorum editi. 3. Cum quidam ex vetuſtiſſimis, aliquos ex illis libris tribuerent Apoſtolis, quidam vero contradicerent: res illa ſicut non erat indubitato certa, relicta fuit in dubio. Pendet enim tota hæc diſputatio à certis, firmis & conſentientibus primæ & veteris Eccleſiæ teſtificationibus: quæ vbi deſunt, ſequens Eccleſia ſicut non poteſt ex falſis facere vera, ita nec ex dubiis poteſt certa facere ſine manifeſtis & firmis documentis. Contra hæc tàm manifeſta antiquitatis teſtimonia Tridentinum Concilium ſeſſione quarta, ita decernit: Si quis libros integros cum omnibus ſuis partibus, prout in veteri vulgata Latina editione habentur, pro ſacris & canonicis non ſuſceperit, anathema ſit. Sed vnde hoc ſuum decretum, cõtra antiquitatis teſtimonia probant & confirmant? Num proferunt certa & manifeſta quædam documenta, ex teſtificationibus primę Apoſtolicę & veteris Eccleſiæ, quod libri illi controuerſi, eandem certitudinem, & parem autoritatem cum reliquis, de quibus nunquam dubitatum fuit, habeant? Nihil minus: neque enim poſſunt hoc facere. Sed rapiunt ſibi hanc poteſtatem, quod Papa cum ſuis Prælatis, poſſit & illis, & forſan aliis etiam libris impertiri Canonicam authoritatem, quam nec ex ſe, nec ex ſuis authoribus merentur, & quam tempore Apoſtolorum & primitiuæ Eccleſiæ non habuerunt: ſicut Pighius cõtendit. Quin igitur aperte dicunt, quod res eſt? Licet probari non poſſit, libros illos vel à Prophetis, vel ab Apoſtolis ſiue ſcriptos, ſiue comprobatos, & à prima veterique Eccleſia certo & conſtanter receptos: imo licet contrarium manifeſtiſſimis antiquitatis teſtimoniis meridiana luce clarius probetur: hoc tamen non obſtante, ſtatuimus & decernimus, certo hoc credendum eſſe, licet nulla à nobis huius rei idonea proferantur documenta, quia (ſi dis placet) plenitudo huiuſmodi Antichriſtianæ poteſtatis, ſepulta eſt in ſcrinio pectoris Pontificii.

Dicunt Anathema omnibus, qui libros Apocryphos non recipiant eadem certitudine & authoritate, ſicut Canonicos. Anathema igitur erit Euſebius, Hieronymus, Origenes, Melito, & tota prima Apoſtolica ea vetus Eccleſia: ex cuius teſtificatione, illa quæ ſupra de libris iſtis recitauimus, accepta ſunt.

Scio, quod Nicephorus, ſcriptor non admodum vetus, lib.3. vbi ex Euſebio recitat primitiuæ & veteris Eccleſiæ ſententiam de libris iſtis apocryphis, addit, Eccleſiam iamdudum illos pro legitimis & teſtamentariis recepiſſe. Sed quas affert rationes, quæ documenta, quare à teſtificationibus primitiuæ Eccleſiæ diſcedendum ſit? Nihil certe Hilarius in prologo Pſalmorum, de re graui profecto nõ ſatis grauiter agit. Ludit enim, quia 22. ſunt libri Canonici veteris Teſtamenti, iuxta numerum literarum Hebraicarum: ideo quia Græcorum & Latinorum, 24. ſunt literæ, addendos eſſe Canoni duos libros, Iudith, ſcilicet & Tobiam, vt numerus reſpõdeat literis. Sed in re tàm graui & ſeria, non tàm friuolè ludendum eſt.

Tota igitur diſputatio in hac quæſtione conſiſtit: An certum & indubitatum ſit, libros illos de quib. hęc controuerſia eſt, eſſe Scripturam diuinitus inſpiratam à Prophetis & Apoſtolis, qui diuinitus authoritatem illam habuerunt vel editam, vel approbatam?

Tota antiquitas reſpondet, non eſſe certum, ſed propter multorum contradictiones fuiſſe dubitatũ. Tridentinum vero ſupercilium anathema minatur, niſi quis illos ſuſceperit pari, imo eadem certitudine & authoritate, ſicut reliquos libros de quib. nunquam dubitatum fuit. Quid igitur mirum eſt, quod paraſiti quidam Pontificii diſputarunt, Papã poſſe nouos fidei articulos condere: cum hoc loco nouam Scripturam Canonicam fabricare non vereatur? vt nullum ampliùs ſit dubium, quis ſit ille, qui in templo Dei ſedens, ſuper omne quod Deus dicitur, extollitur, 2. Theſſ. 2.

Vſus huius diſputationis.

Nunquid igitur ſimpliciter abiiciendi & damnãdi ſunt libri illi? Nequaquam hoc quærimus. Quem igitur vſum habet hæc diſputatio? Reſpondeo. Vt regula fidei, ſiue ſanæ in Eccleſia doctrinę certa ſit. Ex ſolis enim libris Canonicis, authoritatem Eccleſiaſticorum dogmatum confirmandam veteres cenſuerunt, ſicut teſtimonia ſupra allegata ſunt. Solius Canonicæ Scripturæ authoritas, idonea iudicata fuit ad roboranda illa, quę in contentionem veniunt: reliquos vero libros, quos Cyprianus Eccleſiaſticos, Hieronymus apocryphos nominat, legi quidem voluerunt in Eccleſiis, ad ædificationem plebis, non ad autoritatem Eccleſiarum dogmatũ confirmandam. Non enim voluerunt illos proferri, ad autoritatem ex his fidei confirmandam. Et illorum autoritas, ad roboranda ea quæ in contentionem veniunt, minus idonea iudicata fuit. Nullũ igitur dogma ex iſtis libris extrui debet, quod non habet certa & manifeſta fundamenta & teſtimonia in aliis Canonicis libris. Nihil quod controuerſum eſt, ex iſtis libris probari poteſt, ſi non extent aliæ probationes & confirmationes in libris Canonicis. Sed quæ in illis libris dicuntur, exponenda & intelligenda ſunt, iuxta analogiam eorum, quæ manifeſte traduntur in libris Canonicis. Hanc eſſe vetuſtatis ſententiam, nullum eſt dubium. Sed Concilium Tridentinum propter illam ipſam cauſam, neceſſariam & veriſſimam, hanc veteris Eccleſiæ diſtinctionem infringit, ſubuertit & tollit: quia (ſicut Andradius meus inquit) non volunt ſe in has conſicere anguſtias, vt omnibus aliis præſidiis deſtituti, à ſola Canonica Scriptura fidem mutuen-

Digitized by Google

tur. Inquit enim Synodus Tridentina, ſe ideo ex libris apocryphis facere Canonicos: vt oſtendat, quibus potiſſimum teſtimoniis & præſidiis, in confirmandis dogmatibus, & inſtaurandis moribus ſit vſura.

Quid igitur antiquitatis ſuffragia prætendunt, qui primæ & veteris Eccleſiæ ſententiam de Canone fidei & dogmatum ab ipſis fundamentis ſubuerrunt? Et diligenter conſideret Lector, quid incommodi in Eccleſiam inuexerit, neglecta & ſublata antiquiſſima illa diſtinctio, inter libros Canonicos, apocryphos, & adulterinos ſeu falſos. Primum enim ad autoritatem librorum Canonicorum, paulatim adiungi cœperunt reliqui, qui apocryphi vocantur Hieronymo. Poſtea ex adulterinis & reprobatis ſcriptis, multa tanquam ex traditionibus citari cœperunt: ſicut oſtendemus in loco de traditionibus. Tertiò circa Gregorii tempora cœpit dici, Concilia amplectenda & veneranda eſſe ſicut Euangelia. Quartò, gloſſa in ca. Nol. diſtin. 15. inquit: Auguſtinus loquitur ſecundum illa tempora, cum adhuc ſcripta Patrum non erant Authentica: ſed hodie omnia iubentur teneri vſque ad vltimũ iota. Quintò acceſſit & hæc impudentia, quod Auguſtini ſentẽtiam de doctrina Chriſtiana, lib. 2. c. 8. turpiſſime falſare non ſunt veriti. Ita enim legunt & interpretantur, diſt. 19. ca. In Canonicis: Inter Scripturas Canonicas præponendas eſſe illas, quas Apoſtolica ſedes (hoc eſt, Romana) habere, & ab ea alii accipere meruerunt Epiſtolas. Ibi decretales Romanorum Pontificum non tantum æquantur, ſed præponuntur Scripturæ Canonicæ: idq. maniſeſtiſſimo crimine falſi. Auguſtinus enim hoc non dicit. Sed quid miramur, cum arrogent ſibi illam licẽtiam, quod poſſint canoniſare libros, qui tempore Apoſtolorum & primitiuæ Eccleſiæ tales habiti non fuerũt? Poſtremò. Quia hæc de Conciliis, Patribus, & Decretis Pontificum nimis craſſa, noſtro quidem ſeculo videri poſſint, ſi æquentur Euangelio: aliud iam artificium inuentum eſt, vt quicquid credit, & obſeruat Eccleſia Pontificia, quod nullo Scripturæ teſtimonio probari poteſt, dicatur & credatur eſſe traditio Apoſtolica. Et hi ſunt Pontificiorum loci vere ἄτεχνοι, ex quibus nullo negocio, quiduis probare poſſunt.

Obiectiones Pontificiorum ex Hieronymo & Auguſtino.

Hæc recẽſui, vt intelligatur, quid Põtificii quærant ſua illa confuſione: & quam omnino neceſſarium ſit, pro veteri illa librorum Scripturæ diſtinctione dimicare. Duas autem habent obiectiones, quas ſpecie aliqua, huic quam defendimus ſententiæ, opponere poſſunt. Vna eſt ex Hieronymo, qui dicit illos libros procedente tempore authoritatẽ obtinuiſſe, & inter ſanctas Scripturas computatos. Altera eſt ex Auguſtino, qui libros vocat Canonicos. Sed de Auguſtino prius dicemus. Ille enim de doctrina Chriſtiana, lib. 2. ca. 8. recitans, quibus libris Canon Scripturæ contineatur, annumerat etiam illos libros, quos hactenus diximus eſſe extra Canonem, ſeu Apocryphos. Et illã Auguſtini ſententiam ſequitur Concilium Carthaginenſe tertiũ, &c. Hæc propter Auguſtini autoritatem, ſpecie aliqua contra ea quæ hactenus diximus, prætendi poſſunt. Sed non eſt difficilis reſponſio. Primum enim quærere poſſem. Cũ tota antiquitas aliter ſentiat, vtrum recipienda & imitanda potius ſit totius antiquitatis, quam vnius Auguſtini ſententia, cum non ſit ignorum, quam libertatem lectori Auguſtinus in ſuis ſcriptis concedat? Salua igitur Auguſtini honorificentia, & bona ipſius pace fieret, ſi nollemus ipſius vnius ſententiam præferre & plurium & antiquiorum conſtanti iudicio. Sed non vtamur nunc hac reſponſione. Video enim Auguſtinum, licet aliis vocabulis vtatur, de re ipſa tamen idem & ſentire & loqui, ſicut ex teſtimoniis antiquitatis hactenus oſtendimus. Nam apocrypha ſcripta Auguſtinus nõ intelligit, vt Hieronymus de Iudith, Tobia, &c. ſed ſimpliciter apocrypha vocat adulterina, falſa & reprobata ſcripta. Vt de Ciuit. Dei, lib. 15. ca. 23. vocat fabulas ſcripturarum, quæ apocryphæ nominantur, quarũ propter multa falſa, nulla eſt Canonica authoritas. Et contra Fauſtum dicit, apocrypha à ſutoribus fabularum ſub Apoſtolorum nomine ſcripta. Auguſtinus igitur non tres cum Euſebio & Hieronymo, ſed duos tantum ordines ſcriptorum vocabulis apocryphorum & Canonicorum diſtinguit. 1. vocat apocrypha, hoc eſt, fabuloſa, adulterina & falſa. 2. ea quæ in Eccleſiis legebantur, vno vocabulo vocat Canonica. Quæro autem, num Auguſtinus affirmet illorum librorum omnium, quos vno vocabulo Canonicos nominat, eandem eſſe certitudinem, & parem autoritatem? hic enim eſt ſtatus diſputationis. Et inuenio, Auguſtinum expreſſis verbis tradere & exponere, hanc diſtinctionem: quoſdam ſcilicet ex illis libris, ab omnibus accipi Eccleſiis Catholicis: quoſdam vero non ab omnibus accipi, ſed à quibuſdam tantum. Et addit, illas Scripturas, quæ ab omnibus Eccleſiis accipiuntur, præponendas eſſe eis, quas quædam non accipiunt. Et in his rurſus, quæ à pluribus & grauioribus accipiuntur, præponendas eſſe iis, quæ pauciores, minoriſque autoritatis Eccleſiæ tenent. Sicut igitur tota antiquitas, ita etiam Auguſtinus diſtinguit libros Biblicos: & quoad authoritatem & certitudinem, dicit alias aliis præponendas: hoc eſt, non parem eſſe omnium authoritatem & certitudinem, eo quod quædam ab omnibus Eccleſiis accipiantur, quædam non ab omnibus. Et illud eſt, quod cum tota antiquitate, nos etiam dicimus. Ita libros Machabæorum Auguſtinus alibi vocat Canonicos. Non autem de appellatione potiſſimum diſputatio eſt, ſed de re ipſa: An ſcilicet Auguſtinus, libris Machabæorum parem, imo eandem tribuat authoritatem, quam habent reliqui libri qui proprie ſunt Canonici. Lego autem, quod Auguſtinus contra Gaudentii Epiſtolam, libro ſecundo, capite 23. Raciæ exemplum, inferentis ſibi mortem, licet varie torqueat: non tamen vel audet, vel poteſt, defendere & probare. Et tandem inquit: Hanc quidem Scripturam, quæ appellatur Machabæorum, non habent Iudæi ſicut legem & Prophetas, & Pſalmos, quibus Dominus teſtimonium perhibet, tanquam teſtibus ſuis, Lucæ 24. Sed recepta eſt ab Eccleſia non inutiliter, ſi ſobrie legatur vel audiatur.

Hoc certè modo Auguſtinus de libris vere Canonicis non loquitur. Extat præterea alius locus apud Auguſtinum, vnde adhuc manifeſtius colligitur, tempore Auguſtini, iſtorum librorum de quibus controuerſia eſt, non fuiſſe parem authoritatem, ſicut aliorum vere Canonicorum. Nam de prædeſtinatione ſanctorum, libro 1. capite 14. D. Auguſtinus dicit, ſe vſum teſtimonio ex libro Sapientiæ: Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius. Et addit: Quod teſtimonium à me poſitum fratres iſtos ita reſpuiſſe dixiſtis, tanquam non de libro Canonico adhibitum. Quid vero

Augu-

Auguſtinus? Non defendit librum illum verè eſſe Canonicum, ſed inquit quaſi excepta huius libri atteſtatione, res ipſa non clara ſit, quam volumus hinc doceri: & adhibita ſententia ex Ezechiele dicit, Hæc eſt tota cauſa, cur dictum ſit, à quocunque ſit dictum: Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius. Item: Quilibet hoc dixerit, quis homo ſanæ fidei reſiſtendum putabit? Manifeſtum ergo eſt, Auguſtinum de diſtinctione librorum ſacrorum idem ſentire, quod Hieronymus inquit: Legit hęc Eccleſia ad ædificationem plebis, non authoritatem Eccleſiaſticorum dogmatum confirmandam. Manifeſtum ergo eſt, Auguſtinum probare, retinere & ſeruare veterum illam diſtinctionem, de qua ſupra diximus, quod ſcilicet non eadem aut par ſit certitudo autoritas omnium librorum ſcripturæ, quæ in vulgata Latina editione continentur. Et iam quiuis Lector intelligit, pontificios falſo & nequicquam Auguſtini authoritatem obtendere ſuæ opinioni, qua omnes libros æquant & pares faciunt, quoad certitudinem & autoritatem. Sed inquis: Quare Auguſtinus illos libros annumerat cæteris, & vocat Canonicos? Reſpondeo: Auguſtinus hoc tantum agit, apocryphos illos libros, quos Hieronymus ita vocat, licet non ſint eiuſdem certitudinis & authoritatis, ſicut reliqui indubitati ſcripturæ libri: non tamen ſimpliciter eſſe abiectos & dānatos, ſicut reliqua adulterina & falſa ſcripta, ſed receptos eſſe in numerum ſacræ Scripturæ: ea tamen lege & conditione, ſicut ſupra ex Hieronymo & Cypriano dictum eſt. Illud vero & nos libenter concedimus & docemus.

Altera obiectio eſt ex Hieronymo, qui inquit: Epiſtola Iacobi, paulatim procedente tempore, authoritatem obtinuit. Et de Epiſtola Iudę inquit: authoritatem vetuſtate iam & vſum eruit, & inter ſanctas ſcripturas computatur. Dicit etiam ſynodum Nicenam, librum Iudith in numero ſanctarum Scripturarum computaſſe. Sed quia de Hieronymi ſententia, abſque omni ambiguitate conſtat, facilis eſt reſponſio. Eſt enim Hieronymo diſcrimen inter hæc duo: Computari inter Scripturas, & recipi inter Scripturas Canonicas. De Iudith enim dicit in Pręfatione, quod computetur in numero ſanctarum Scripturarum. Sed in Præfatione librorum Salomonis inquit: Iudith, Tobiæ & Maccabæorum libros legit quidem Eccleſia, ſed eos inter Canonicas Scripturas non recipit. Et ipſe Hieronymus, quomodo hæc intelligi velit, diſerte explicat, cum inquit: Legit hæc Eccleſia ad ædificationem plebis non ad autoritatem dogmatum Eccleſiaſticorum confirmandam. Item illorum autoritas ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt, minus idonea iudicatur. Manet igitur & iuxta Auguſtinum & Hieronymum, ſententia antiquitatis fixa & firma.

Ita etiam Euſebius, lib. 2. c. 23. de epiſtola Iacobi & Iudæ inquit: Attamen ſcimus & iſtas cum reliquis, in plurimis Eccleſiis δεδημοσιευμένας, publicè legi, &c. Sed inde non ſequitur, Canonicam ipſis tributam fuiſſe autoritatem. Nam & de paſtore Hermæ, eodem vocabulo vtitur Euſebius, li. 3. ca. 3.

Quod igitur ad rem ipſam attinet, idem ſentit & dicit Auguſtinus de libris Scripturæ, quod reliqui ante ipſum veteres Scriptores: niſi quod non iiſdem vocabulis, nec eodem modo vtitur. Latius enim accipit vocabulum Canonicorum, quam Hieronymus. Apocrypha etiam aliter intelligit, quam Hieronymus. Et ex diuiſione Euſebii trimembri, quod ſcilicet quidam libri ſunt legitimi, quidam de quibus dubitatum fuit, quidam adulterini & falſi. Auguſtinus fecit bimembrem diuiſionem, quoſdam libros eſſe Canonicos, quoſdam apocryphos. Et tamen illos quos vocat canonicos, rurſus non obſcurè diſtinguit: quoſdam ſcilicet ab omnibus accipi Eccleſiis, quoſdam non ab omnibus, quos ſobriè vult legi. Quod ſi Pontificii de rebus ipſis ita ſentirent, de verbis aut vocabulis non magnopere pugnaremus. Sed volunt ad confirmationem dogmatum, & ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt, eandem & omnino parem eſſe autoritatem omnium librorum, qui in vulgata Latina editione Bibliorum habentur. Et hoc eſt quod impugnamus, quodque cum iudicio totius antiquitatis pugnare dicimus.

Conſtitutis autem rebus, de verbis quidem, ſeu vocabulis non temere eſt pugnandum, vtile tamē eſt, vocabula habere maximè propria, quæ res ipſas perſpicuè & ſine ambiguitate ſignificent & explicent. Hieronymus vocat libros Canonicos, qui ſunt legitimi & indubitati: de quibus vero dubitatum fuit, vocat Apocryphos. Auguſtinus vtroſque vno vocabulo appellat Canonicos. Hieronymus apocryphos appellat, tam eos de quibus dubitatum fuit, quam adulterinos & falſos. Ita in prologo Galeato inquit: Vt ſcire valeamus, quicquid extra, hoc eſt, inter apocrypha eſſet ponendum: vt Syrach, Iudith, Tobiam, &c. Et in Præfatione in Euangeliſtas, inquit: Apocryphorum nænias, mortuis magis hæreticis, quam eccleſiaſticis viuis canendas. Auguſtinus vero per Apocrypha tantum intelligit adulterina & falſa.

Varius igitur & diuerſus eſt horum vocabulorum vſus: ſed ſi de proprietate quæritur, facilis eſt diiudicatio. Ipſa enim appellationis emphaſis & proprietas indicat, libros illos non proprie vocari Canonicos, qui leguntur quidem in Eccleſiis, ſed non ad confirmandam ex his fidei autoritatem: & quorum autoritas non idonea iudicatur, ad roboranda ea, quæ in contentionem veniunt. Conuenit enim appellatio proprie ad illos libros, qui ſunt Canon dogmatum & fidei. Ἀπόκρυφα proprie vocantur illi libri, quorum occulta origo non claruit illis, quorum teſtificatione authoritas verarum Scripturarum ad nos peruenit: ſicut inquit Auguſtinus de Ciuit. libro decimoquinto, capite vigeſimotertio. Et contra Fauſtum, libro 11. capit. 2. dicit, vocari apocryphos, qui nulla teſtificationis luce declarati & prolati ſunt. Hæc explicatio appellationis, recte conuenit ad illos libros, qui in vulgatis editionibus habentur quidem, ſed non ſunt in Canone, ſicut Hieronymus loquitur: propterea quod non ſatis certis teſtificationibus conſtitit, an eſſent à Prophetis vel Apoſtolis ſiue editi, ſiue comprobati. Ad tertium genus ſcriptorum, quæ adulterina & falſa ſunt, ſiue hæc, ſiue alia appellatio accommodetur, non pugno: modo ipſarum rerum diſtinctio, quæ neceſſaria eſt, retineatur & proponatur.

Libri apocryphi.

Euſebius habet vocabula valde ſignificantia. Quæ enim Hieronymus appellat Canonica ſcripta, ea Euſebius vocat γνήσια, ἐνδιάθηκα, καθολικά, ἀναντίῤῥητα, ὁμολογούμενα, hoc eſt genuina, germana, legitima, teſtamentaria, Catholica, ſine contradictione & dubitatione certa, & ab omnibus confeſſa.

Ea verò, quæ leguntur quidem in Eccleſiis, ſed tamen non ſunt in Canone, ſicut Hieronymus inquit, Euſebius vocat ἀμφίλεκτα: de quibus dubitatum fuit, ſiue quibus contradictum fuit. Vocat etiam nõ legitima, non teſtamentaria, &c. Reliqua vero vocat adulterina, abſurda, & impia.

DE VERSIONE SEV TRANSLATIONE SCRIPTVræ in alias linguas.

SECVNDVM DECRETVM SYNODI Tridentinæ quartæ Seßionis.

INſuper eadem ſacroſancta Synodus conſiderans, non parum vtilitatis accedere poſſe Eccleſiæ Dei, ſi ex multis Latinis editionibus, quæ circumferuntur ſacrorum librorum, quænam authentica habenda ſit, innoteſcat, ſtatuit & declarat, vt hæc ipſa vetus & vulgata editio, quæ longo tot ſeculorum vſu in Eccleſia ipſa probata eſt, in publicis lectionibus, diſputationibus, prædicationibus, aut expoſitionibus, pro authentica habeatur, & quod eam nemo reiicere quouis prætextu audeat vel præſumat.

EXAMEN.

In hoc ſecundo decreto 4. Seſſionis de verſionibus, ſeu translationibus ſacrorum librorum, duo ſunt notanda. 1. Quia tantum de Latinis editionibus diſputant: obliquè igitur, quod alias aperte faciunt, damnant, ſi in alias vernaculas & populares linguas Scriptura transferatur. 2. Solam veterem & vulgatam Latinam editionem ita faciunt authenticam, vt nemo eam in prædicationibus, lectionibus, diſputationibus aut expoſitionibus reiicere quouis prætextu audeat, vel præſumat. Hæc ſunt examinanda. Et iudicium non eſt obſcurum, ſi origo verſionum conſideretur. Deus primum doctrinã cœleſtem lingua Hebraica patefecit. Ante diluuiũ enim illa vnica & ſola lingua fuit totius generis humani, & illius linguæ literis poſtea doctrinam ſuam conſcribi curauit: quia Hebræa lingua, matrix eſt omnium aliarum linguarum, ſicut Hieronymus inquit in 13. caput Sophoniæ. Et licet facta eſt poſtea confuſio linguarum, Geneſ. vndecimo, videtur tamen fuiſſe primis illis temporibus talis quædam cognatio ſeu affinitas, quod Abraham in Chaldæa, Ægypto & Chanaan ſine interprete loquitur, & alios intelligit. Et Geneſ. 31. aceruum teſtimonii aliter Laban patria lingua appellat, aliter Iacob: vterque tamen alterum intelligit. Et filiæ Labã imponunt filiis nomina Hebraica, cum in ipſa adhuc Syria eſſent. Ita Gen. 41. Ioſeph in Ægypto per interpretẽ loquitur fratribus: fuiſſe tamen adhuc magnam cognationem cum lingua Hebraica, oſtendit appellatio אברך quam Pharao Ioſeph impoſuit. Idem etiam oſtendit nomen Moſis משה quod filia Pharaonis ipſi impoſuit, addita ratione appellationis. Et amici Iob ex diuerſis partibus venientes, Hebraicè cum Iob diſputant. Deuter. 28. vbi minatur hoſtes ex longinquis regionibus venturos, inquit: Cuius linguam intelligere non poteris. Potuerunt igitur tunc propter affinitatem linguarũ, ab aliis etiam legi & intelligi, quæ Deus lingua Hebraica tradebat, & conſcribi curabat. Neque enim ita Deus Scripturam tradidit, vt tanquam ad folia Sibillæ nemini, aut perpaucis ad eius lectionem aditus pateret. Sed propter hanc ipſam cauſam, vt ab aliarum etiam linguarum hominibus legi poſſet Scriptura, ventum eſt poſtea ad verſiones ſiue translationes. Cum. n. progreſſu temporis, affinitas quæ reliquis linguis cum Hebræa hactenus interceſſerat, corrupta eſſet, ita vt Hebraica nõ amplius ab aliis intelligerentur: tandem in alias linguas, quæ tunc vſitatæ erãt, & præ reliquis latè patebant, transferri cœpit Scriptura ſacra: idq. ideo, vt non tantum ab Hebraicè peritis, ſed ab aliis etiam hominibus legi & intelligi poſſent, quæ omniũ ſalutem complectebantur. Ita Daniel & Ezras cœperunt Chaldaico idiotiſmo quædam conſcribere. Poſtea in linguam Syriacam ſeu Chaldaicam tota Scriptura veteris Teſtamenti translata eſt: illa. n. lingua in multis tunc terris & populis latè patebat. Ita cum propter Græcorum Monarchiam, lingua Græca in pleriſq. terris & populis vſitata & nota eſſe cœpiſſet, translata eſt Scriptura veteris Teſtamenti in Græcam linguam. Et Chriſtus verbis Scripturæ in Syriaco idiotiſmo in cruce vſus eſt. Apoſtoli etiam Græca translatione veteris Teſtamẽti plerunque vſi ſunt. Inſtitutum igitur transferendi ſacros libros in alias linguas vernaculas & populares, comprobatum eſt ab ipſo filio Dei, & ab Apoſtolis. Neque. n. vnam aliquam linguam Deus ita dedicauit ſacræ Scripturæ, vt nephas ſit eam transferri in alias vernaculas & populares linguas: vnde ab omnibus legi & intelligi poſſint, quæ de doctrina cœleſti, literis, vel Hebraicis vel Græcis conſignari voluit Deus, qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire. Ita Eunuchus Æthiopiſſæ, Actorũ octauo, legit Prophetã Eſaiam, nõ in lingua Hebraica, ſed in translatione Græca. Vult ergo Deus ſacram Scripturam legi & intelligi, ab aliarum etiam linguarum hominibus, vtq. illud fieri poſſet, factæ ſunt translationes in illas linguas, quarum vſus tunc latiſſime patebat nõ inter doctos tãtum, ſed alios etiam: qualis erat Syriaca & Græca. Hoc & Auguſtinus agnoſcit, de doctrina Chriſtiana, libro ſecundo, capite ſexto, ita enim inquit: Ex quo factum eſt, vt etiam Scriptura diuina, qua tantis morbis humanarum voluntatum ſubuenitur, ab vna lingua profecta, quæ opportunè potuit per orbem terrarum diſſeminari, per varias interpretum linguas, longè lateque diffuſa, innoteſceret Gentibus ad ſalutem: quam legentes nihil aliud appetunt, quam cognitionem, voluntatemque illorum à quibus conſcripta eſt inuenire, & per illas voluntatem Dei, ſecundum quam tales homines locutos eſſe credimus.

Nouum vero Teſtamentum, ſicut vulgò nunc loquimur, miſſo Spiritu ſancto in die Pentecoſtes, inchoatum, & quaſi dedicatum eſt diuerſarum, & poſtea omnium Gentium linguis, ad quas ſalus illa pertinebat. Sicut enim linguarum confuſione puritas doctrinæ diuinitus patefactæ, amiſſa & deprauata fuerat: ita Spiritus ſanctus, per diuerſitatem linguarum cunctarum, Gentes in vnitatem fidei rurſus per Apoſtolos congregauit. Et quidem ideo dedit donum linguarum, vt doctrina noui Teſtamenti, non quibuſdam tantum populis in vna aut altera lingua, ſed omnibus gentibus, quæ ſub cœlo ſunt, tradi & proponi poſſet illa lingua, quam intelligere poſſent. Scripturam vero noui Teſtamenti Deus Græcis literis tradi voluit, propterea quod eius tunc vſus latiſſime patebat: ſicut ex Ciceronis oratione pro Archia colligi

Hebræa lingua.

Verſionũ Scripturæ cauſa & vſus.

Nouum Teſtamẽtum Græcè ſcriptũ.

colligi poteſt. Inquit enim: Si quis minorem putat gloriæ fructum ex Græcis verſibus percipi, quam ex Latinis, vehemẽter errat, propterea, quod Græca leguntur in omnibus fere Gentibus. Latina ſuis finibus exiguis ſane continentur.

Et in Oriente, vbi Græca lingua diu manſit vernacula & popularis: Patres Græce locuti ſunt Eccleſiis, populus in Græca lingua legit ſacram ſcripturam: ſicut Chryſoſtomus ſæpiſſime laicos hortatur ad lectionem ſacræ ſcripturæ, quod facile fieri poterat, quia Græca lingua, tunc adhuc vernacula & popularis erat.

In Occidente verò, vbi vna cum Imperio Romano, etiam Latinæ linguæ vſus late in populis propagabatur, cœptæ ſunt fieri trãslationes ſacrę Scripturæ in linguam Latinam. Et Auguſtinus de doctrina Chriſtiana lib. 2. c. 11. inquit: Qui ſcripturas ex Hebræa lingua in Græcam verterunt linguam, numerari poſſunt: Latini autem interpretes, nullo modo. Vt enim cuique primis fidei temporibus in manus venit codex Græcus, & aliquãtulum facultatis ſibimet, vtriuſque linguæ habere videbatur, auſus eſt interpretari, &c. Ita Auguſtinus Eccleſiæ ſuæ Latine locutus eſt, & populus Latine legit ſcripturam, Latine cantauit Pſalmos: erant enim Latinæ linguæ homines.

Factæ igitur ſunt ſemper translationes ſcripturę ſacræ in illas linguas, quarum vſus popularis erat, & latiſſime patebat, non inter doctos tantum, verum etiam inter alios.

An liceat ſcripturã in noſtras linguas transferre.

Poſtquam igitur iam linguæ Latinæ vſus deſiit eſſe vernaculus & popularis, quæſtio eſt, An liceat ſacram ſcripturam transferre ex ſuis fontibus in illas linguas, quę hoc tempore in noſtris regionibus vſitatæ ſunt, & late patent. Hoc inſtitutum Pontificij non tantum damnant, ſed ferro & flamma perſequuntur, dimicantes tantum pro Latina verſione. Sed quid de Barbarica illa tyrannide ſentiendum ſit, ex his quæ diximus, manifeſtum eſt: vbi enim Deus patefecit, tantam eſſe Latinę linguę dignitatem, vt in ea ſola legenda ſit ſacra ſcriptura? Maior certe eſſet dignitas Hebraicæ & Græcæ linguæ, in quibus originaliter ſcripti ſunt libri ſacri. Quare igitur non contendunt potius, in ſolis illis linguis legendam eſſe ſacram ſcripturam? Sed forſan ideo hoc fit, quia maior ipſorum pars cum Accurſio dicit: Græca ſunt, legi non poſſunt. Certe Deus non vult doctrinam ſuam tantum Latinis hominibus notam eſſe. Si ergo mãdatum Dei eſt, doctrinam noui Teſtamenti omnium linguarum Gentibus tradere & proponere, ita vt intelligere poſſint: illud profecto fieri non poteſt, niſi doctrina ſcripturę, docendo transferatur in illas linguas, quæ notæ ſunt populis, quibus prædicandus eſt Chriſtus: niſi forſan ſtatuere velint, Latinæ tantum linguę hominibus annunciandum eſſe Euangelium. Doctrina enim Euangelii ex ſcriptura prędicanda eſt. In prędicando autem, non vtendum eſt lingua, quę ignota eſt illis, quibus prædicatur, 1. Corinth. 14. Ergo verba & ſententiæ Scripturæ transferendæ ſunt in linguas, quæ notæ & vſitatæ ſunt illis, quibus prædicatur. Quid autem intereſt, ſiue voce, ſiue ſcripto fiat verſio, ſiue translatio? Si enim omnino piaculum eſt, Scripturam transferre in populares linguas: ergo neque Euangelium ex Scriptura doceri & tradi poterit lingua vulgari.

Sed non memineram, Pontificiorum fidem extra & præter Scripturam conſiſtere: poſſunt igitur docere ſine Scripturæ translatione in linguas vulgares. Sed ad rem. Cum non abhorreant, quando ſententiæ quædam Scripturæ docendo transferantur in vulgares linguas: hoc tamen damnant, ſi tota Scriptura verſione ſcripta ita transferatur. Quare autem hoc? niſi quod volunt hanc ſibi licentiam reſeruare, vt quicquid libet, & quantum libet, populo proponant: cui incumbat neceſſitas credendi, ſine vlla diiudicatione. Vident autem hanc licentiam non fore integram, ſi populus ipſe Scripturam in lingua vulgari & nota legere poſſit. Hæc eſt illa Helena, hinc illæ lachrymæ.

Quod enim prætendunt, maieſtatem Scripturæ inquinari, ſi in barbaras linguas transferatur, nugæ ſunt. Quæ enim eſt Latinæ linguæ ſanctitas? (non loquor iam de elegantia.)

Et certe non violata fuit doctrinæ cœleſtis maieſtas, quando in Pentecoſte variis barbaris linguis tradita & propoſita fuit. Ergo nec verſione in quamcunque linguam, quantumuis habeatur barbara, inquinabitur, ſi verſio ſit vera & ſana. Omnium enim Gentium linguæ à Spiritu ſancto dedicatæ ſunt, vt ſonent magnalia Dei, Actorum ſecundo, Romanorum 14. Eſaiæ 66. Ita Hieronymus alicubi teſtatur, ſe in linguam Dalmaticam vertiſſe Scripturam.

Vere igitur Antichriſti tyrannis eſt, homines innocentes tantum propter verſiones Scripturæ in linguas vulgares, necare. Non loquor autem de verſionibus, ſi quæ ſunt prauæ, & non reſpondentes fontibus.

Alterũ caput huius decreti, eſt de veteri & vulgata Latina editione: quam nos ſane ſimpliciter & in totum nec reiicimus, nec damnamus (debetur enim ſua laus, quiſquis fuit vetꝰ ille interpres: multa enim ſunt non male reddita.) Et vtile eſt, extare certam aliquam verſionem, quę in citationibus allegetur: ita tamen vt vocabulorum emphaſis, & ſentẽtiæ proprietas ex ipſis fontibus iudicetur: ad quos omnino recurrendum eſt, ſicubi minus recte, commode & proprie interpres reddidiſſe videtur. Hoc modo nos retinemus & vſurpamus veterum verſionem. Et ſi Tridentini decretores de veteri verſione hoc tantum agerent, nulla inter nos eſſet diſſenſio. Sed his non contenti flagitant vt vulgata illa verſio, ſicut in ipſorum Eccleſia vſitata eſt, pro authentica habeatur in publicis lectionibus, diſputationibus, prædicationibus, aut expoſitionibus, ita vt eam nemo reiicere quouis prætextu auſit. Sed quid ſi ea, quæ in fontibus ſunt ſiue Hebraicis, ſiue Gręcis, vulgata illa editio non recte, commode & proprie reddidit? Si librariorum vel inſcitia, vel incuria quædam ſunt mutata, mutilatar vel addita, nũ licebit à veteri editione diſcedere, & ad fontes recurrere? Nũ licebit fontes pręferre riuulis? & ſi qua in vulgata illa verſione male reddita, mutata, mutilata & addita ſunt, ita vt à fontibus diſſentiant: num licebit ea, ſi quis odioſius vrgeat, reiicere? Reſpondent Tridentini Patres: Vulgatam editionem nemo reiicere quouis prætextu audeat, vel præſumat. Hoc verò non eſt tolerandum in Eccleſia, vt pro iis, quæ Spiritus ſanctus in fontibus Hebraicis & Gręcis ſcripſit, ea quę ab interprete vitioſe reddita, vel à librariis mutata, mutilata & addita ſunt, tanquam authentica nobis obtrudantur: & quidem ita, vt non liceat inſpectis fontibus ea reiicere.

Concilij ſententia de veteri tranſlatione Bibliorum.

Digitized by Google

Græci interpretes inquit Auguſtinus, numerari poſſunt: Latini verò, nullo modo. Si igitur de antiquitate Latinæ verſionis contenditur, illa certe, quæ nunc vulgata eſt, non erit antiquiſſima: tribuitur enim Hieronymo in libris veteris Teſtamenti. Et tamen ipſe Hieronymus, in Hebraicis quæſtionibus multa aliter reddit, & interpretatur, quam nunc legimus in vulgata editione. Extat Hieronymi verſio in Pſalterio & Eccleſiaſte: ſed in vulgata editione, longe alias habemus iſtorum librorum verſiones. Quatuor Euangeliſtas Hieronymus fatetur ſe collatione Græcorum codicum emendaſſe, & tamen interpretans Matthæum, quædam reprehendit in vulgata editione, ſicut & in Epiſtolis Pauli. Et quid poſt Hieronymi tempora, librariorum dormitantium incuria, cum ſtudia linguarum ſepulta iacerent, vulgatæ editioni accidiſſe putamus? Certe negari non poteſt, in vulgata Pſalterii editione, in valde multis locis genuinam Pſalmorum ſententiam nec recte, nec commode, nec proprie reddi, ſed ſæpe peregrinam ſententiam obtrudi. Hoc adeo manifeſtum eſt, vt Lindanus etiam illud agnoſcat. Nec arbitror Andradium hoc negaturum ſæpe oſtentat.

De autho- ritate veteris translationis.

In Syracide quam multæ integræ ſententię ſunt additæ, quæ in Græco plane non ſunt: quædã tranſpoſitæ ſunt, ex aliis in alios locos.

Geneſ. 9. mutilata eſt ſententia: Qui effuderit ſanguinem humanum, fundetur ſanguis illius. Omiſſum enim eſt, per hominem.

In Matth. 9. mutilata eſt pulcherrima ſententia: Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores. Ibi omiſſum eſt, ad pœnitentiam.

Rom. 1. in fine plane mutata eſt ſententia.

1. Ioh. 5. Apoſtolus ita ſcripſerat: Hæc ſcribo vobis, qui creditis in nomen Filii Dei, vt ſciatis quoniam vitam æternam habetis, & vt credatis in nomine Filii Dei. Vulgata verò editio legit,

Hæc ſcribo vobis, vt ſciatis quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine Filii Dei.

Roma. quarto, vbi Paulus dicit: Abrahamum non ex operibus iuſtificatum: additum eſt, operibus legis: vt ſcilicet de ceremonialibus philoſophari poſſent.

Rom. 11. plane omiſſa, ſiue expuncta eſt illa ſententia: Si ex operibus, iam non amplius eſt gratia, alioquin opus non eſſet amplius opus.

Quam multa indocti librarii deprauarunt, quæ nunc in templis Pontificiorum pro authenticis ſine intellectu leguntur: vt Ioelis 2. Præſtabilis ſuper malitia.

1. Ezræ 9. pro paxillus: poſuerunt, pax illius: pro ſepem, ſpem.

Illud. 11. ex altera matre: fecerunt, adulteram matrem, Pſal. 131. ex victu: fecerunt, viduam.

1. Reg. 17. pro cecidit: legunt, cecinit. Item, ex lapidibus ſacculi: fecerunt, lapides ſeculi, &c.

Et quid opus eſt in re manifeſta multis verbis? Extant multa talia loca, iuſtis ſcriptis notata à Valla, Stapulenſi, Eraſmo, &c.

Valla. Stapulenſis. Eraſmus.

Et tamen tanta eſt Pontificiæ cõgregationis impudentia, vt non vereantur ſine vlla exceptione ſtatuere, vulgatam editionem non eſſe reiiciendam, ne vllo quidem prætextu: etiamſi ſcilicet vitioſe quædam ſint reddita, quædam mutata, mutilata & addita, ita vt cum fontibus non conſentiant. Ita ſcilicet interpretis errata, librariorum σφάλματα hominum additiones & mutilationes, pro verbo Dei acceptabimus: nec liberum erit ipſis puris fontibus plus tradere, quam cœnoſis & lutulentis riuulis.

Auguſtinus certe de doctrina Chriſtiana lib. 2. c. 11. inquit: Latinæ linguæ homines, duabus aliis ad ſcripturarum diuinarum cognitionem habent opus, Hebræa ſcilicet & Græca, vt ad exemplaria præcedentia recurratur, ſi quam dubitationem attulerit Latinorum interpretum infinita varietas. Capite duodecimo: Quis interpretum vera ſecutus ſit, niſi exemplaria linguæ præcedentis legantur, incertum eſt. Capite decimoquinto. Libros noui Teſtamenti, ſi quid in Latinis varietatibus titubat, Græcis credere oportere, non eſt dubium. Idem Epiſtola 59. Vocabula ſecundum Grӕcum eloquium diſcernenda ſunt. Nam noſtri interpretes vix reperiuntur, qui ea diligenter & ſcienter transferre curauerint.

De ſermone Domini in monte, lib. 1. fatetur exemplaribus Græcis maiorem adhibendam eſſe fidem, quam Latinis.

Contra Fauſtum, libro vndecimo, capite ſecundo. Confugiendum eſt ad exemplaria veriora, vel plurium codicum, vel antiquiorum, vel linguæ præcedentis, vnde hoc in aliam linguam interpretatum eſt.

De vera religione: Locutio diuinarum ſcripturarum ſecundum cuiuſq. linguæ proprietatem accipienda eſt.

Et in decretis diſt. 9. citatur hæc Auguſtini ſententia: Vt veterum librorum fides, de Hebræis voluminibus examinanda eſt: ita nouorum veritas, Græci ſermonis normam deſiderat.

Apoſtoli quomodo vſi ſint Græca tranſlatione.

Hoc modo Apoſtoli vſurparunt quidem, & allegarunt vulgatam, tunc ſeptuaginta interpretum editionem, quia tunc in omnium manibus erat, non autem authenticam ipſam fecerunt contra ipſos fontes, ſed emphaſin & proprietatem ſententiæ ex ipſis fontibus ſumpſerunt, ſicubi interpretes ab illis diſceſſerunt: ſicut Hieronymus multis exemplis hoc oſtendit. Et hæc eſt vera & Apoſtolica ratio vtendi verſionibus: quod diligenter notandum eſt.

Sed Pontificii nec Apoſtolos, nec Patres, nec ſua ipſorum decreta curant, modo ſtatũ regni ſui quoquo modo retinere & conſeruare poſſint. Ita verſionem Eraſmi, quam Leo X. approbarat, Paulus IV. retulit in Catalogum librorum damnatorum. Et dignum eſt obſeruatione, quod in illo Catalogo omnes editiones Bibliorum etiam veteris interpretis, in quibus vel manifeſtiſſima quædam vulgatæ editiones errata ſunt emendata, damnantur. Et inde manifeſtum eſſe poteſt, quid Tridentini quӕrant hoc ſuo decreto.

Papiſtæ cur ita propugnẽt vulgatam verſionẽ.

Non autem nulla eſt cauſa, quare tam acriter & pertinaciter eo modo ſicut dictum eſt, pro erratis vulgatæ editionis dimicent. In multis enim locis transformata eſt ad dogmata Pontificia. Et ſicut Albertus Ingolſtadienſis Ecebolus dicit: In veteri litera vulgatę editionis latẽt multa myſteria fidei, ſcilicet Pontificiæ: vt interceſſio & patrocinium Marię probari poteſt ex illa deprauatione, Geneſ. 3. ipſa conteret caput ſerpentis. Quam falſationem Colonienſes etiam Ioſepho in publica editione affingere non ſunt veriti, abutentes corrupta Ruffini interpretatione, cum Ioſephus in Grӕca lingua nihil tale habeat. Et cum Hebrӕus, Chaldæus, Græcus,

Digitized by Google

Græcus,& tota antiquitas hunc textum legat & interpretetur de ipſo ſemine: tam perfricta tamen eſt frons Thaidis Babylonicæ, vt amaſios eius, huius tam craſſæ impudentiæ, ne in clariſſima quidem luce pudeat.

Sacrificiū Miſſæ probant ex eo, quod vetus trāſlatio habet: Melchiſedech obtulit panem & vinū: erat enim ſacerdos: cum Hebræus, nec verbum oblationis, nec cōiunctionem rationalem ibi habeat.

Peccatum originis poſſunt extenuare inde, quod vbi Deus dicit: Figmentum cordis eſt tantum malum: ibi vetus verſio habet, cogitatio cordis humani intenta ſeu prona eſt ad malum. Inuocationem ſanctorum probant inde, quia Iob.5. vulgata editio habet: Voca ſi eſt qui tibi reſpondeat,& ad aliquem ſanctorum conuertere. Et Pſalm.150. Laudate Dominum in ſanctis.

Dubitationem fidei de remiſſione peccatorum, poſſunt probare, quia Syrach 5. textus ita deprauatus eſt: De peccato propitiato noli eſſe ſine metu. Et Eccleſ.9. Neſcit homo, vtrum amore vel odio dignus ſit.

Quod omnia, quæ in Conciliis ſuis ſtatuunt, accipienda ſint pro oraculis Spiritus ſancti, poſſunt probare ex deprauatione textus in vulgata editione, Ioh.14. Spiritus ſanctus ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis. Græca verò habent εἶπον ὑμῖν quæcunque dixi vobis, non dixero.

Perfectionem bonorum operum in hac vita Staphylus probat ex corrupto textu, in veteri editione, Epheſ.6. Vt poſſitis in omnibus perfecti ſtare.

Matrimonium probatur eſſe vnum ex ſeptem Sacramentis: quia vetus interpres Epheſ.5. pro myſterio reddit ſacramentum. Vnctionis extremæ efficacia probatur inde, quod I. co.5. vetus editio habet verbum (alleuiare) quod de ſpectris, incurſióneque Satanæ interpretantur, cum Iacobus habeat verbum ἐγερεῖ.

Meritum vitæ æternæ probant: quia ſcilicet Syrach 16. Hebræor.13. interpres vocabulum meriti, quod in textu non eſt, poſuit, ſicut & Geneſ.14. inquit, vt veniam merear. Andradius meus probaturus in baptiſatis, nec veſtigia, nec reliquias vllas manere peccati, citat Hebr.9. Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata. Et addit: quod exhauſtum eſt, ibi nihil reliqui eſt: cum non ignoret, tale verbum in Græco non eſſe. Gropperus anno 1541. Ratisbonæ probaturus Papiſticam ſatisfactionem inſtitutam eſſe ab Apoſtolo Paulo, allegauit quod Eraſmus, 2. Corint.7. in deſcriptione pœnitentię Corinthiorum ἀπολογίαν tranſtulit ſatisfactionem.

Et quod præcipue Lector notare debet, Tridentinum Concilium, vt probet Eccleſiam habere poteſtatem diſpenſandi in Sacramentorum ſubſtantialibus, contra inſtitutionem Chriſti, abutitur æquiuocatione veteris verſionis, vbi 1. Corint.4. miniſtri Chriſti vocantur diſpenſatores myſteriorum Dei. Poſſunt ergo in Sacramentis diſpenſare, & vnam ſpeciem in cœna abrogare: ſunt enim diſpenſatores. Bone Deus, quanta eſt Antichriſti impudentia, in tāta luce cognitionis linguarum, de tam graui materia tam pueriliter ludere: cum Paulus tantum οἰκονόμους, vocet miniſtros Chriſti.

Ecquid verò tibi Lector iam videtur? Non certe fruſtra Tridentinum Concilium veterem vulgatam Latinam editionem Bibliorum, authenticam facit, eo modo ſicut iam dictum eſt.

DE INTERPRETATIONE SCRIPTVRÆ.

SECVNDI DECRETI QVARTAE Seßionis Concilij Tridentini, Canon alius.

PRaterea ad coercenda petulentia ingenia, decreuit, vt nemo ſua prudentia innixus, in rebus fidei & morum, ad ædificationem doctrinæ Chriſtianæ pertinentium, ſacram Scripturam ad ſuos ſenſus contorquens, aut contra eum ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta mater Eccleſia, cuius eſt iudicare de vero ſenſu & interpretatione ſanctarum Scripturarum, aut etiam contra vnanimem conſenſum Patrum, ipſam Scripturam ſacram interpretari audeat, etiamſi huiuſmodi interpretationes nullo vnquam tēpore in lucem edendæ forent. Qui contrauenerint, per ordinarios declarentur, & pœnis à iure ſtatutis puniantur.

EXAMEN.

Hilarii dictum eſt: Scripturæ non ſunt in legendo, ſed intelligendo. Certum igitur eſt, doctrinam Scripturæ, & ſalutarem eius vſum, conſiſtere non in verbis non intellectis: ſed in vero eius ſenſu,& ſano intellectu, ſicut parabola, Mat.13. inquit: Qui verbum Dei audit & intelligit, & fructum affert, hic in terram bonam ſeminatus eſt. Et multi ſane in Scriptura loci, ſūt planis & perſpicuis verbis expoſiti, qui interpretatione procul petita non indigent, ſed ſeipſos explicant: ad quos, vt Auguſtini verbis vtar, acceſſus patet & doctis & indoctis. Et in his, quæ aperte in Scriptura poſita ſunt, inueniuntur illa omnia, quæ continent fidem moreſque viuendi. Sunt verò præterea multæ difficiles & obſcuræ ſententiæ in Scriptura, quarum ſenſus nō poteſt à quouis primo ſtatim aſpectu deprehendi. Et tamen ne vel fruſtra in Scriptura eſſent poſitæ, vel anſam pręberent erroris, Deus voluit in Eccleſia donum extare interpretationis: quod ſicut donum ſanationum, miraculorum & linguarum non eſt commune omnibus, ſicut inquit Paulus, 1. Corint.14. Alii per ſpiritum datur gratia ſanationum, alii operatio virtutum, alii genera linguarum, alii interpretatio ſermonum. Et donum illud Deus non vult vel contemni, vel abiici, ſed reuerenter vſurpari, tanquam organon & adminiculum, ad inueniendum & intelligendum, verum & ſanum Scripturæ ſenſum: ſicut Eunuchus reginę Candaces, Act.8. inquit. Quomodo poſſum intelligere, ſi non aliquis viam præmonſtret mihi? Et cum intelligeret diuinitus, ſibi oblatum eſſe Philippum, habentem donum interpretationis, cum gratitudinę illum in currum ad ſe recipit,& de ſenſu loci Eſaiæ, cum ipſo confert. Et de hoc genere interpretationis pulchre dictum eſt ab Auguſtino, lib.1. de moribus Eccleſiæ: Eo dulcius accipiuntur, poſtquam per interpretationem aperta ſunt, quo clauſa difficilius aperiebantur. Illud verò donum interpretationis, non eſt extra Eccleſiam in non renatis: eſt enim lumen Spiritus ſancti, accenſum in cordibus piorum. Et de non renatis, inquit Paulus, 1. Corint.2. Animalis homo nō percipit ea, quæ ſpiritus ſunt, ſtultitia enim ſunt ei: ſpiritualis verò diiudicat omnia. Et 2. Corinth.4. Si adhuc opertum eſt Euangelium noſtrum, in iis qui pereunt eſt opertum, in quibus Deus huius ſeculi excæcauit mentes infidelium. Sed in Eccleſia, filius Dei ſedens ad dextram Patris, dat talia dona ad ædificationem corporis ſui, Epheſ.4.

Scriptura doctrina in quo conſiſtat.

Obſcura in Scripturis.

Interpretationis donum.

Digitized by Google

Eſt & hoc certum, neminem debere ſuæ pruden-tiæ inniti in ſcripturæ interpretatione, ne in claris quidem locis. Illud enim manifeſte ſcriptum eſt, 2. Pet.1. Scripturam non eſſe priuatæ interpretatio-nis. Et illi, qui ſacram ſcripturam ad ſuos ſenſus, quos antea præſumpſerunt, intelligendos contor-quent, faciunt hoc in perniciem ſuam, 2.Pet.3. Op-timus enim ſcripturæ Lector eſt, ſecundum Hila-rium, qui dictorum intellectum non attulerit, ſed retulerit ex ſcriptura. Grati etiam & reuerenter v-timur Patrum laboribus, qui multa ſcripturæ loca, commentariis ſuis vtiliter illuſtrarunt. Et veteris Eccleſiæ teſtimoniis, in vero & ſano ſcripturæ ſen-ſu, nos non parum confirmari fatemur. Neque enim probamus, ſi quis ſibi comminiſcatur ſenſum pu-gnantem cum tota antiquitate, & cuius plane nul-la ſint Eccleſiæ teſtimonia.

Patrum ſcripta.

Et hæc cum ita ſint, quid igitur eſt, quod in Ca-none Concilij Tridentini, de interpretatione ſcri-pturæ deſiderari poſſit? Reſpondeo, Inſidioſe ſane verbis generalibus poſitus eſt ille Canon. Sed qua-tuor ſunt potiſſimum capita in hoc loco, de quibus inter nos controuertitur: quæ inſidioſa generalita-te hoc loco inuoluerunt, alibi verò clariſſime hæc explicant.

Primò contendunt donum interpretationis, or-dinariæ Epiſcoporum ſucceſſioni ita alligatum eſ-ſe, vt quicunque ad thronos illos euehatur, eius qualeſcunque interpretationes ſtatim ſuſcipiendæ & venerandæ ſint, tanquam legitimæ, veræ & ſa-næ, quæ valeant ex priuilegio loci, quem illi occu-pãt. Ita dicunt, quod Papa habet omnia iura in ſcri-nio pectoris ſui: etiamſi ſit idiota, & tam obliuioſus, vt immemor ſit etiam ſui. Item, quod habeat volũ-tatem pro ratione in his quæ vult: quod poſſit for-mam ſacramentorum, ab Apoſtolis traditam immu-tare: quod contra Epiſtolas Pauli poſſit ſtatuere: quod diſpenſare poſſit contra prima quatuor Con-cilia, & contra verba Euangelii, &c. Agnoſcet opi-nor Andradius ipſa Canoniſtarum verba. Et talis eſt etiam perſuaſio Synodi, quod quando ibi congre-gati ſunt omnes Epiſcopi, ſicut in arca Noe anima-lia munda & immunda congregabantur: quamcun-que illi ſine probatione tradant interpretationem, eam amplectendam, propterea quod fingunt Ca-thedris Epiſcoporum indiuulſe alligatum eſſe do-num interpretationis.

Sed hoc falſum eſt. Paulus enim, 1. Corinth.12. v-bi diſputat de dono interpretationis, diſerte dicit: Hæc omnia operatur vnus & idem ſpiritus, diui-dens ſingulis prout vult. Et tota hiſtoria veteris Teſtamenti oſtendit Deum ſæpe præteritis ordi-nariis Pontificibus & Sacerdotibus, aliunde & ſæ-pe ex aliis tribubus excitaſſe Prophetas, interpre-tes voluntatis ſuæ. Et quales ſint interpretes Epi-ſcopi noſtri, totus mundus iam videt. Secundò, ex dono interpretationis faciunt authoritatem quaſi prætoriam: vt non opus ipſis ſit, interpretationem probare monſtratis certis & firmis rationibus, & fundamentis interpretationis: ſed ſine examine, ſi-ne inquiſitione & diiudicatione, ſimpliciter vo-lunt nos iurare in illum ſenſum, quem nobis ob-trudunt illi, qui ſine oſtenſione ſpiritus ius inter-pretandi ſibi arrogant. Atqui Paulus, 1. Theſſal.5. vbi inquit: Spiritum nolite extinguere, Prophetas nolite contemnere. Mox addit: Omnia probate, quod bonum eſt, tenere. Ita Actorum 17. cum Paul. interpretaretur ſcripturas, Berrhoenſes prius ſcrutantur ſcripturas, an hæc ita ſe habeant: & cum agnoſcunt, interpretationem ſcripturæ conſenta-neam eſſe, approbant & recipiunt eam. E. Actor. 8. Eunuchus interpretationem eleganti verbo ὁδη-γῶ deſcribit. Ipſe interrogat, Philippus reſpondet: & hac ratione monſtrantur fundamenta veræ in-terpretationis, ita vt Eunuchus ipſe, ex illa quaſi manuductione Philippi cognoſcat & intelligat, quę ſit illius loci quem legebat, ſententia. Ita 1. Corint. 14. Paulus deſcribit, quomodo in obſcuris locis, pii Doctores veram interpretationem communicatis ſententiis inquirere debeant: Prophetæ duo aut tres dicant, & addit: Cæteri diiudicent. Quod ſi a-lii ſedenti reuelatum fuerit, taceat prior. Auguſti-nus de doctrina Chriſtiana, & alibi cum alios do-cet, tum ipſe vſurpat non prætoriam interpretan-di authoritatem: ſed oſtendit quomodo ex locis manifeſtiorib. interpretandi ſint obſcuriores: quo-modo ex phraſi ſcripturę, ex circũſtantiis, ex col-latione aliorum locorum, & ex analogia fidei quę-rẽda ſit ſimplex, ſana & vera interpretatio. Et quia animalis homo non percipit ea, quæ ſunt Spiri-tus: ſtultitia enim ſunt ei: ſpiritualis verò diiudicat omnia, 1. Corinth.2. Opus eſt ergo Spiritus ſan-cti illuminatione, ad inueniendum & diiudican-dum verum ſcripturæ ſenſũ. Et Pater cœleſtis da-bit Spitum ſanctum petentibus, Lucæ 11. Ita Pau-lus oprat Eccleſiis ſpiritum illuminationis. Epheſ. 1. & 3. Philippen.1. Coloſſen.1. Ita etiam Dauid o-rat, Pſal.118.

Propheta veteris Teſtamẽt.

Auguſtin. exemplũ.

Ita hanc ſententiam Origenes inquit, homil.17. in Exod. Non ſolum ſtudium nobis adhibendum eſt ad diſcendas ſacras literas, verum & ſupplican-dum Domino, vt ipſe accipiens librum ſignatum dignetur aperire: ipſe enim eſt, qui aperit mentes, vt intelligantur ſcripturæ. Et in Ioſue homil.8. ad explananda ea, gratia Spiritus ſancti indigemus.

Hilarius inquit, lib.4. de Trin. Intelligentia di-ctorum, ex cauſis ſumenda eſt dicendi. Et lib.9. Di-ctorum intelligentia aut ex præpoſitis, aut ex con-ſequentibus expectetur. Libro octauo. Fides non ex noſtro arbitrio, ſed ex dictorum eſt ineunda virtutibus. Baſilius de Spiritu ſancto, capite primo dicit, interpretem debere ſententiam in ſingulis vocibus ac ſyllabis latentem perſcrutari. Cyrillus in Ioan. libro octauo. Ante omnia, quando locum ſcripturæ intelligere volumus, tria diligẽter con-ſideranda ſunt: tempus, quando ſcriptum eſt, quod dicitur: perſona quæ dicit, vel ad quam, aut de qua dicitur: & res propter quam, & de qua dicitur. Sic enim abſque errore ſenſum poterimus verum inueſtigare.

Auguſtinus de vtilitate credendi, capite 2. tradit quatuor modos interpretationis. 1. Secundum hi-ſtoriam, cum docetur, quid ſit ſcriptũ aut geſtum, 2. Secundum etymologiam, quid, qua de cauſa, vel factum, vel dictum ſit. 3. Secundum analogiam, cum demonſtratur Scripturam ſibi non aduerſari. 4. Secundum allegoriam, cum docetur non ad litte-ram eſſe accipienda quædam, ſed figurate intelli-genda.

Item de moribus Eccleſiæ, lib.1.c.1. Et diligentia & pietas adhibenda eſt. Altera fiet, vt ſciẽtes inue-niamus: altera, vt ſcire mereamur. Idem de ſcalis Paradiſi, c.2. Lectio inquirit, oratio poſtulat, medi-tatio inuenit, contemplatio deguſtat.

Non igitur prætoria vel pontificia eſt interpre-tationum authoritas in Eccleſia, ſed certæ ſunt re-gulæ,

Digitized by Google

gulæ, ſecundum quas fieri, & ad quas exigi debent. Habet enim Eccleſia ius & libertatem diiudicandi. Sed Pontificii tale ius interpretationũ ſibi ſumunt, vt vna & eadem opera, & ſe labore probandi eximant, & eccleſiæ diiudicandi libertatem adimant. Et hoc eſt, quod in iſto Canone impugnamus. Veras enim & ſanas interpretationes, congruentes ad regulas, quas ex Patribus recitauimus, amamus & exoſculamur. Ad Pontificiorum verò interpretationes accommodamur, quod Tertullianus de lege dicit: Lex quæ probari ſe non vult, merito ſuſpecta eſt. Hilarius inquit, libro quarto, de Trinitate. Non enim diuinorum dictorum, ſed intelligentiæ noſtræ à nobis ratio præſtãda eſt. Et Hieronymus in Apologia de libris contra Iouinianum: Propoſitum mihi erat, non ad meam voluntatem, Scripturas trahere: ſed dicere, quod ſcripturas velle intelligebam. Cõmẽtatoris enim officium eſt, non quid ipſe velit: ſed quid ſentiat ille, quem interpretatur, exponere. Alioqui ſi contraria dixerit, non tam interpres erit, quam aduerſarius eius, quẽ nititur explanare. Certe vbicunque ſcripturas non interpretor, ſed libere de meo ſenſu loquor, arguat me cui libet.

ciſcio- minter tatio- s.

Tertiò: Quando dictum aliquod ſcripturæ Pontificii ad ſuas corruptelas transformarunt, ſolicite inquirunt in Patrum ſcriptis, vt aliquas inde ſententias corradant, quomodocunque patrocinaturas ſuo propoſito. Et tales interpretationes veterum quacunque occaſione, quocunque modo traditas, contendunt ſimpliciter ſine diſcrimine & examinatione recipiendas eſſe, ſiue verbis ſcripturæ conſentiant, ſiue ab illis diſſentiant: cum ipſi Patres Lectorem nolint ita ſibi alligatum, vt putent neceſſe ſibi eſſe, aliquid ideo credere, quoniam à patribus dicitur: ſed quia dicta ſua, vel per ſcripturas Canonicas, vel per alias probabiles rationes, quod à veritate non abhorreant, perſuadere potuerunt. Hæc enim ſunt Auguſtini verba ad Paulinam Epiſt. 112. & apud Hieronymum, Epiſt. 19. Origenes in 2. cap. ad Romanos inquit: Hæc de circumciſione ea lege ſunt dicta nobis, vt ſi quis melius & rationabilius dixerit, illa magis, quam hæ noſtra teneantur.

Hieronym. ad Minerium & Alexandrum: Meum propoſitum eſt, antiquos legere, probare ſingula, retinere quę bona ſunt, & à fide Catholicæ Eccleſiæ non recedere. Idem in pręfatione ſuper Oſeam: De Origene, Euſebio, Didymo, &c. hæc dico, vt noueris quos in Prophetæ huius campo præcurſores habuerim: quos & ſimpliciter non ſuperbe, ſicut quidam meorum amicorum inſibilat, tuæ prudentiæ fateor, non in omnibus ſum ſecutus: vt iudex potius operis, quam interpres exiſterem, diceremque quid mihi videretur in ſingulis. Suas etiam interpretationes Hieronymus nõ vult pro oraculis haberi, ſed ſubiicit eas Lectoris iudicio, vt in ſecundo cap. Micheæ. Videtur mihi ſic poſſe ſenſus reddi, ſi tamen prudens Lector noſtræ rationi acquieuerit. Ita in ſecundo cap. Sophoniæ in Eſaiam, cap. 19. in Ezechiel. 36. 40. lib. 2. in Zachariam, &c. Et ad Auguſtinum inquit: Reſpondeat mihi prudentia tua, quare tu contra tot & tales interpretes in explanatione Pſalmorum diuerſa ſenſeris. Hæc libertas in interpretationibus, omnino in Eccleſia retinenda eſt, vt cum iudicio legantur quorumcunque interpretationes, & libere exigantur ad fontes & fundamenta. Nec propterea dãnanda eſſe interpretatio aliqua ſcripturæ, quod à veteribus quibuſdam diſſentiat: ſi modo verbis ſcripturæ, circumſtantiis textus, & analogiæ fidei conſentanea ſit. Quid verò veterum ſanis & veris interpretationibus tribuendum ſit, ſupra diximus. Vtimur enim veterum laboribus, cum reuerentia & gratitudine, ſed ſalua libertate Chriſtiana.

Interpretatio qualis eſſe debeat.

Quartò arrogant & hoc ius ſibi pontificii, vt in locis ſcripturę etiam clariſſimis, à ſimplici & genuina ſententia, quam propria verborum ſignificatio præbet, libere poſſint diſcedere, & aliam aſſuere tali dictatoria autoritate: vt nobis credendum ſit, non quod ſcriptura ſimpliciter, proprie & aperte dicit, ſed quod ipſi pro imperio & authoritate nobis interpretantur. Hoc enim artificio eludunt locos clariſſimos, de fide iuſtificante, de reliquiis peccati in renatis, de imperfectione bonorum operum in hac vita, de libero arbitrio, de interceſſione Chriſti, &c. Quando Chriſtus dicit: Bibite ex hoc omnes: ipſi affingunt ſuam interpretationem. Non omnes, ſed ſacerdotes tantum. Quando Hebræ. 13. Paulus dicit: Honorabile coniugium in omnibus: ipſi dicunt, Non in omnibus, ſed in ſolis laicis tantum, 1. Corinth. 7. Propter vitandam fornicationem, vnuſquiſque, qui non contineat, habeat ſuam vxorem. Ibi, Vnuſquiſque, ipſis eſt ſignum particulare: nec obſtat, quod ſententia eſt manifeſtiſſima. Quando Apoſtolis Chriſtus dicit: Reges dominantur, vos autem non ſic. Ibi volunt nos à manifeſtiſſima ſententia diſcedere, & neſcio quas interpretationes recipere. Paulus vocat doctrinas dæmoniorum, quæ prohibent nubere, & abſtinere à cibis, quos Deus creauit, vt ſumantur. Sed nihil proficit clariſſima illa lux. Contendunt enim verba illa eſſe intelligenda, non ſicut ſonant, ſed ſicut ipſi ea interpretantur. Et vt hunc ludum in ſcripturę interpretatione porrò impune, & quidem cum authoritate ludere poſſint, ideo Canon iſte ita conſtitutus eſt. Oſius de expreſſo verbo Dei dicit: Siquis habeat interpretationem Romanę Eccleſiæ, de loco aliquo ſcripturæ, etiamſi nec ſciat, nec intelligat, an aut quomodo cum ſcripturæ verbis conueniat, illum tamen habere ipſiſſimum verbum Dei. Ita Romanæ Eccleſiæ interpretatio eſt: Ecce duo gladii hic, hoc eſt, Pontifex Romanus habet adminiſtrationem vtriuſque gladii, & ſpiritualis, & politici.

Eliſæus aquas amaras, iniecto ſale, per miraculum dulces reddidit, hoc eſt, in Eccleſia debet iam eſſe aqua exorciſata, & ſal benedictum: cuius efficaciam contra Diabolum, & peccata valere, credendum eſt. Item, Pſalmo octauo, Deus omnia ſubiecit pedibus Chriſti: hoc eſt, Pontificis Romani. Pecora campi: hoc eſt, homines viuentes in hac terra. Piſces maris: hoc eſt, animas in purgatorio. Volucres cœli: hoc eſt, animas beatorum, quas per canoniſationem Papa poteſt adorandas proponere. Tales non interpretationes, ſed ludificationes extant multo plures in publicis pontificiorum ſcriptis. Vtque illis omnibus & ſimilibus, qualiacunque tandem ſunt, ſua conſtet, & ſalua maneat authoritas: ideo Andradius de fide implicita, per tam multas paginas tumultuatur, inſidioſe autem declamitat: cum implicitum illud dicatur, quod aliqua in re abſconditum latet: fidem igitur implicitam eſſe, quod credimus omnia, quæ in ſacris literis continentur, vera eſſe, licet multa cognitionem noſtram fugiant: non omnia enim eius

Fides implicita.

eius penetralia, in hac vita luſtrare & penetrare poſſim. Ita ſancti veteris Teſtamenti, multa crediderũt implicite, quæ nos in nouo Teſtamẽto explicite credimus. Sed heus bone vir, ſine aduerſario pugnas, de quibus nulla controuerſia. Bene enim nouit Andradius, Pontificios quando pro fide implicita pugnant, nõ hoc velle & agere, de quo ipſe tam prolixe rhetoricatur. Sophiſtica igitur eſt. Sed hæc eſt, quam appellaui Babylonicam ſeruitutem fidei implicitę, quam Andradius etiam poſte à diſerte propugnat: quod volũt nobis impoſitam eſſe neceſſitatem credendi, quęcunque Eccleſia Pontificia tenet & proponit, licet nullis verbi teſtimoniis probari poſſint: & quidem ita, vt non opus ſit vel cogitare, vel inquirere, vel intelligere, quæ & qualia ſint illa, an & vbi in verbo Dei habeant fundamenta. Eraſmus alicubi de diſputatione quadam contra Pontificios, fatetur ipſorum ſententiam non habere certa & firma Scripturæ teſtimonia: ſed diuerſam ſententiam ex verbo Dei melius, clarius & firmius probari poſſe. Addit verò: Sed tamen ſi hoc Eccleſia iuſſerit, credam. Captiuabo enim intellectum meum, in obſequium Eccleſiæ.

Hoc eſt Andradi, de quo diſputamus: non ſicut tu calumniaris, quaſi in agreſtibus hominibus egregia & ſolida ſacrarum literarũ cognitio requiratur: in quibus tamen neceſſariam eſſe fateris hanc perſuaſionem, articulos fidei, qui proponuntur, non eſſe humana commenta, ſed voces diuinas in verbo Dei traditas. Atqui cum rudibus proponuntur verba Decalogi, Symboli, orationis Dominicę, inſtitutionis Baptiſmi, & Cœnæ Dominicæ: ibi ſunt ipſa verba Scripturæ: in quibus ſummam doctrinæ cœleſtis contineri, non eſt dubium. Fides igitur quantumuis rudium, credens hæc, non eſt Pontificiorum implicita fides: amplectitur enim ipſa verba & ſententiam ſcripturæ: ſed perſuaſionem fidei implicitæ eò trahere, vt vel prohibeatur, vel doceatur, non opus eſſe cogitare & quærere, an quæ proponuntur, habeant certa, firma & perſpicua in verbo Dei fundamenta: ſed ſimpliciter ex perſuaſione autoritatis perſonarum credere. Hanc perſuaſionem dixi non eſſe veram fidem, ſed ſeruilem opinionem: non ex verbo Dei, ſed ex humana perſuaſione cõceptam. Hanc enim ſeruitutem imponunt non rudibus tantum, ſed & videntibus ne videant, quærant aut intelligant, vbi in Scriptura fundata ſint, quæ proponuntur: ſed ſimpliciter ideo credant, quia Pontifex & Prælati Eccleſiæ ita ſtatuerunt. Hic eſt ſtatus diſputationis, de fide implicita. Scimus, non parem eſſe omnium perſpicaciam. Non requiritur ſolida Scripturæ cognitio in rudioribus. Recte enim dicit Auguſtinus contra Epiſtolam fundamenti, c. 4. Cæteram turbam non intelligendi viuacitas, ſed credendi ſimplicitas tutiſſimam facit. Et tamen ipſorum etiam fidem oportet eſſe, non ſine verbo Dei. Ideo Auguſtinus forma catechiſandi rudes, talem deſcribit: vt ſumma doctrinæ cœleſtis in Scriptura patefactæ illis proponatur, & vt poſtea ad ipſam Scripturam deducantur, quiſque pro doni ſui modulo.

Chryſoſtomus laicos ſæpe duriter increpat, quod lectionem ſcripturæ ad ſolos Monachos ablegent: ita vt ipſi non videant, legant & quærant, quomodo ea, quæ in Eccleſia docentur, ſcripturæ ſint cõſentanea. Diſerte igitur improbat fidem implicitam, ſicut Pontificii de illa diſputant. Et omnium Patrum ſtudium fuit, populum non à ſcriptura ad fidem implicitam humanæ perſuaſionis abducere, ſed ad ſcripturæ agnitionem deducere. Ideo enim ſcripturas populo interpretati ſunt, & explicationes ſuas ex ſcripturis probarunt. Et aliter quidem hęc propoſuerunt catechumenis, aliter neophytis, aliter confirmatioribus, nunquam tamen ſine verbo Dei docuerunt. Imò gradus illos ita diſtinxerũt, vt oſtenderent, homines ad ipſa ſcripturæ fundamenta magis magiſque eſſe deducendos. Vos verò cum contrarium non tantum faciatis, ſed & fieri iubeatis, obiecto ſpectro fidei veſtræ implicitæ: hoc eſt, quod in vobis reprehendimus & accuſamus. Nec eſt quod ſperes Andradi, te ſophiſticis tuis cauillationibus nobis fucum facere: niſi forſan, quod Auguſtin. inquit, cogitas te per ſophiſticem grandiori dictionis cothurno incedentem, malam cauſam, vel moras faciendo poſſe ſuſtentare.

Miratur Andradius, illos qui donum interpretationis ipſi non habent, poſſe aut velle, de interpretationibus iudicare. Et ſcimus quidem gradus eſſe, nec eandem eſſe omnium perſpicaciam in Eccleſia. Scimus etiam, non debere quenquam plus ſapere quam oportet. Notum tamen eſt, quid Patres populi iudicio in homiliis ſuis, quibus ſcripturas interpretabantur, tribuerint. Interpretis enim eſt, rationes & fundamenta interpretationis tam liquido & certò monſtrare, vt ea intelligere & perſpicere poſſint etiam alii, qui ipſi donum interpretationis non habent. Ita enim Eunuchus agnouit Philippi interpretationem veram eſſe, Act. 8.

Auditorũ iudicia de doctrina.

DE TRADITIONIBVS.

EX PRIMO DECRETO QVARTAE Seßionis Concilij Tridentini.

SAcroſancta Tridentina Synodus, perſpiciens hanc veritatem & diſciplinam contineri in libris ſcriptis, & ſine ſcripto traditionibus, quæ ex ipſius Chriſti ore ab Apoſtolis acceptæ, aut ab ipſis Apoſtolis Spiritu ſancto dictante, quaſi per manus traditæ ad nos vſque peruenerunt, orthodoxorum Patrum exempla ſequuta, omnes libros, tam veteris, quam noui Teſtamenti (cum vtriuſque vnus Deus ſit author) nec non traditiones ipſas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel oretenus à Chriſto, vel à Spiritu ſancto dictatas, & continua ſucceßione in Eccleſia Catholica conſeruatas, pari pietatis affectu, & reuerentia ſuſcipit ac veneratur.

EXAMEN.

Hic locus communis Pontificiorum latiſſime patet, complectens in ſuo ſinu, quicquid tradit & ſeruat Pontificia eccleſia, quod ſcripturæ teſtimoniis doceri & probari non poteſt. Et vere eſt Pandoræ pixis, cuius operculo omne genus corruptelarum, abuſuum & ſuperſtitionum in Eccleſiam inuectum fuit. Quid enim non libebit fingere, admiſſo ſemel hoc poſtulato, non opus eſſe documẽtis & probationibus ex ſcriptura. Quem errorem refutabimus, ſi vetuſtas erroris, & errantium multitudo poteſt errori patrocinium parere? Hoc ſiquidem agunt Pontificii, ſua de traditionibus diſputatione, vt abuſus, qui præter & contra ſcripturæ regulam in Eccleſiam irrepſerunt, ſi modo late pateant, & temporis aliqua præſcriptione ſint cõfirmati, titulum habeant non tantum Eccleſiaſticæ conſuetudinis, ſed quod plus eſt, Apoſtolicarum traditionum. Et vtile eſt lectorem commonefacere, quo-

Quid ſibi velint Pontificij ſua de traditionibus diſputatione.

re, quomodo paulatim mutatus ſit ſtatus diſputationis. In primis enim Pontificiorum cõtra Lutherum certaminibus, ea, quæ nullis Scripturæ teſtimoniis probari poterant, ita defendebantur, quod illa quæ Eccleſia ſtatueret, parem haberent vim & autoritatem, cum iis, quæ ex Scriptura certo conſtaret diuinitus eſſe patefacta. Multa igitur extant, tunc diſputata de authoritate Eccleſiæ, de plenitudine poteſtatis Papæ, de conſuetudinibus Eccleſiaſticis, &c.

Eccius. Hi enim ſunt loci, quos Eccius in ſuo Enchiridio, in prima fronte, tanquam in acie contra Lutherum conſtituit. Poſtea vero deprehenſum eſt, Locos iſtos communes, vel non poſſe ſuſtinere tã tam molem ſtructuræ Pontificiæ, vel certe nimis laborioſum eſſe eos defendere, ſi firmis ex Scriptura argumentis oppugnentur. Tãdem igitur vt magis compendiaria via, inuenta eſt diſputatio de traditionibus Apoſtolorum non ſcriptis. Fingunt enim multa, quæ ad fidem moreſq; viuendi neceſſaria ſunt, ab Apoſtolis tradita eſſe, quæ in ſcriptura non cõprehenduntur. Et mox attexũt aliud αἴτημα: Ea, quæ in Eccleſia Romana traduntur & obſeruantur, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt, eſſe illa ipſa, quæ ab Apoſtolis viua voce ſunt tradita, & ſcriptis non comprehenſa. Et hoc *Andradius.* dicit Andradius eſſe principium, vltra quod non ſit fas in inquiſitione progredi. Per talia poſtulata, ſicut Geometræ appellant, leuari ſe ſentiunt onere & labore probandi. Liberati enim ex Scripturę anguſtiis, quas ita vocant, nihil iam eſt, quod ex capacitate loci de traditionibus depromere nõ poſſint. Quod igitur olim fuit ſcrinium pectoris Pontificij, quia eius turpitudinem etiam cœci iam vident, & ignorantes norunt, hoc nunc eſt locus communis infinitus & immenſus, de traditionibus Apoſtolorum non ſcriptis.

Quia vero vocabulum Traditionis, apud veteres non eodem modo vſurpatur, nec eiuſdem generis ſunt traditiones, quarum mentio fit in ſcriptis veterum: Pontificij Sophiſticè, ſine diſcrimine talia teſtimonia commiſcent, & ex vna (quod dicitur) fidelia omnes traditiones dealbant, vt prætextu & ſpecie antiquitatis, fucum faciãt: Iudico igitur, totam hanc diſputationem de traditionibus, nõ poſſe ſimplicius explicari, nec ad veterum teſtimonia, quæ à Pontificiis in hac diſputatione magno cum apparatu producuntur, commodius reſponderi poſſe, quam per diſtinctionem: Diſtribuemus itaq; hanc materiam de Traditionibus, in certa quædam capita ſeu genera, & oſtendemus, quæ teſtimonia veterum, ad quod genus traditionum pertineant, & quid de ſingulis ſentiendum ſit.

Status diſputationis Pontificiorũ de traditionibus. Ita enim manifeſtum euadet, illa, quæ ſpeciem aliquam in hac diſputatione habẽt, ſi recte diſtinguãtur & explicentur: nihil plane patrocinari corruptelis, abuſibus & ſuperſtitionibus regni Pontificij. Semper autem memoria repetendum eſt, ſtatum diſputationis Pontificiorum de traditionibus hunc eſſe: Scripturam non omnia quæ ad articulos fidei, & ad dogmata pietatis pertinent, habere, ſed multa quæ ad articulos fidei, & ad dogmata pietatis neceſſaria ſunt, ſuſcipienda & credenda eſſe, ſine ſcriptura, extra & præter Scripturam, ex traditionibus non ſcriptis, quæ nullo ſcripturæ teſtimonio probari poſſunt.

PRIMVM GENVS TRAditionum.

Primum igitur genus traditionum illud conſtituemus, quod ea, quę Chriſtus & Apoſtoli viua voce tradiderunt, quæ poſtea ab Euangeliſtis & Apoſtolis literis conſignata ſunt, ſæpe vocantur traditiones. Ita Cyprianus dicit: In calice Domini offerendo, vt vino miſceatur, Dominica traditio ſeruetur, neq; aliud fiat à nobis, quam pro nobis Dominus prior fecit. Atqui hæc traditio ſcripta extat. *Cyprianus.* Et Baſilius, li. 3. contra Eunomium inquit: Hoc palam impugnat ſalutaris baptiſmatis traditionem; Euntes, inquit, baptiſate in nomen, &c. Item, Baptiſmus noſter eſt iuxta ipſam Domini traditionẽ, in nomen Patris, Filij & Spiritus ſancti. Illa certe traditio ſcripta extat.

Obſeruet autem Lector, quam candide agant Pontificij. *Cãdor Pontificiorum.* Vbicunq; enim inueniũt vocabulum Traditionis, illud mox detorquent ad ſuas traditiones, quæ ex Scriptura probari non poſſunt, vt cum Paulus dicit, 1. Corin. 15. Tradidi vobis, quod accepiſtis, ſi tenetis, niſi fruſtra crediſtis. Hic ſtatim exclamant, Audis traditiones? Audio: ſed mox in eodem loco lego, Paulum ſcripto explicare quæ ſint illa, quæ tradiderit: Tradidi vobis, quod Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris, ſecundum Scripturas, quod ſepultus eſt, & reſurrexit ſecundũ Scripturas. Audis traditiones Pauli, duplici modo eſſe ἐγγράφους. Primò enim ſumptæ ſunt ex Scriptura veteris Teſtamenti, ſecundo ab ipſo Paulo literis conſignatæ ſunt. Et tamen ſunt homines, quos non pudet hunc locum torquere ad traditiones, quæ iactantur extra, præter & contra Scripturam. Ita de Cœna Domini Paulus inquit: Ego à Domino accepi, quod & tradidi vobis. Sed illam traditionem, poſt Euangeliſtas ipſe etiam ſcripto comprehendit. Ieſuitæ allegant dictum Pauli, 2. Theſſal 3. Subducatis vos ab omni fratre, ambulãte inordinate, & non ſecundum traditionem, quam acceperunt à nobis. Sed mox in illo ipſo capite deſcribit, quam intelligat traditionem, ſicut inſpicienti manifeſtum eſt. Et tamen inde volunt probare, multa eſſe credẽda, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt. Similis impudentiæ eſt, quod pro traditionibus non ſcriptis allegant id, quod Actorum 16. ſcriptum eſt: Tradebant eis cuſtodire dogmata, quæ erant decreta ab Apoſtolis & ſenioribus Ieroſolymitanis, cum cap. 15. manifeſtiſſime teſtetur, dogmata illa literis fuiſſe ab Apoſtolis conſignata.

Ita cum Cyprianus ad Pompeium inquit: Si in aliquo vacillauerit veritas, ad originem Dominicã, & Euangelicam, & Apoſtolicam traditionem reuertamur: Mox exclamat Lindanus: Auditis ſaluberrimam non ſcriptæ traditionis autoritatem? Sed ſcelerate præterit, quod in eadem Epiſtola extat: *Verba Cypriani.* Vnde eſt iſta traditio, vtrum de Dominica & Euangelica autoritate deſcendens, an de Apoſtolorum mandatis & Epiſtolis veniens? Ea enim facienda eſſe, quæ ſcripta ſunt, Deus teſtatur, Ioſ. 1. Si igitur aut in Euangelio præcipitur, aut in Apoſtolorum Epiſtolis & actibus continetur, obſeruetur etiam hæc ſancta traditio. Hæc Cyprianus.

Nec ſane iuſtæ indignationi honeſta defutura eſſet oratio, ſi hoc Pontificiorum artificium liberet ſuis coloribus depingere. Sed ſatis ſit, lectori extremas lineas monſtraſſe.

Baſilius. Baſilius in ſermone de confeſſione fidei, ponit talem definitionem: Fides eſt aſſenſus, non hæ-

Digitized by Google

ſitans de his, quæ audita ſunt, in certitudine veritatis,& prædicata ſunt per gratiam Dei. Mirum vero quam exultet Lindanus, quod in illa definitione fidei,nulla fiat Scripturæ mentio. Sed mox tertio verſu,Baſilius ſubiungit hanc ſententiam:Si fidelis eſt Dominus in omnibus ſermonibus ſuis, manifeſta eſt elapſio à fide,& ſuperbiæ crimen, aut reprobare quid ex his quæ ſcripta ſunt,aut ſuperinducere quid ex non ſcriptis. Conſidera quæſo, optime lector,quale ſit hoc artificium,quo Pontificij vtuntur. Præclarum extat Irenæi teſtimoniũ de Polycarpo,apud Euſebium li.4.ca.14.quod perpetuo eadem docuerit,quæ & ab Apoſtolis acceperat,quæ Eccleſia quoque tanquam ſola vera tradidit. Ibidem: Multos hæreticorum ad Eccleſiam Dei conuertit,dum vnam & ſolam eam veritatem quam ab Apoſtolis acceperat,quam etiam Eccleſia tradidit,prædicauit. Axioma extra omnem cõtrouerſiam veriſſimum eſt,illam ſolam doctrinam veram eſſe,quam Apoſtoli tradiderunt,quam primitiua Eccleſia ab Apoſtolis acceptã profeſſa eſt. Sed quæſtio eſt,an doctrina illa,ſit alia & diuerſa ab ea, quam in ſcriptura comprehenſam habemus:Põtificij ſimpliciter diſtinguũt traditiones, cõtra Scripturam. Et quando Irenæus dicit, Polycarpum ea docuiſſe,quæ ab Apoſtolis acceperat,hoc ita interpretãtur,quod alia & multo plura ab Apoſtolis accepta prædicarit,quam quæ in Scriptura cõtinentur.Ita illi.Sed propter multas cauſas ſuſpecta eſt nobis ipſorum fides.Alia igitur quærenda ſunt teſtimonia.Nullum autem dubium eſt, Polycarpum etiam illa, quæ ſcripta ſunt,ab Apoſtolis accepiſſe, quomodo igitur ſimpliciter contra Scripturam diſtinguũtur ea, quæ Polycarpus dicitur ab Apoſtolis accepiſſe? Sed audiamus ipſius Irenæi teſtimonium,qui apud Euſebium,li.4.ca.14.dicit, Epiſtolam Polycarpi ad Philippenſes ita eſſe ſcriptam, & ad hoc inſtructam,vt ex ea fidei character, & veritatis doctrina cognoſci poſſit,ab iis,qui ſalutis ſuæ rationem habẽt. Atqui in illa Epiſtola quia extat, nulla fit mentio eorum,quę à Pontificiis pro traditionib.iactantur, ſed ſcribit de incarnatione Chriſti,de myſterio crucis,quod Chriſtus ſit iuſtitia noſtra,qui ſuſtulit peccata noſtra,vt viuamus in ipſo, de reſurrectione,de extremo Iudicio, de fide, ſpe, caritate,de bonis operibus,de tolerandis infirmis: de oratione,& de aliis,quæ in ſcriptura expreſſe continentur.Eſt igitur character fidei Polycarpi, non extra Scripturam.

Irenæus de Polycarpo.

Irenæus.

Addamus aliud teſtimonium,quod adhuc clarius eſt.Irenæus enim apud Euſebium, lib.5.ca.20. recitat,ſe nõ chartis,ſed cordi inſcripſiſſe,quomodo Polycarpus narrauerit,ſe cum Apoſtolis cõuerſatum: quomodo ſermones ipſorũ cõmemorauerit,& quæ ex illis de Domino,de virtutibus & doctrina eius audierit.De hoc loco Andradius meus ſerio triumphat,pro traditionib. extra Scripturã. Sed Irenæus mox addit,quod Polycarpus ea, quæ ab illis,qui ipſi Verbum vitæ viderant,perceperat, annunciauit, πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia ſanctis Scripturis conſona. Vere aurea eſt hæc Irenæi ſententia: quæ rectiſſime declarat, quomodo intelligendæ ſint pleræq; veterum ſententiæ de traditionibus.Apoſtoli multa tradiderunt viua voce: Apoſtolici ab Apoſtolis ex traditione viuæ vocis multa acceperunt,quæ ſuis poſtea diſcipulis rurſus tradiderũt.Sed Irenæus inquit,omnia illa fuiſſe σύμφωνα ταῖς γραφαῖς,conſona Scripturis. Et nos eorum nihil reiicimus,ſed omnia quæ Scripturis ſanctis cõſentanea ſunt,ſuſcipimus & veneramur. Põtificij vero pro talibus traditionibus pugnant, quæ nullo ſcripturæ teſtimonio probari poſſunt, his enim verbis vtitur Andradius,qui etiã anathema dicit illis,qui perhibent: Niſi de veteri ac nouo Teſtamẽto euidenter fuerimus edocti, non ſequimur doctrinas patrum atque traditionem Eccleſiæ. Lector ipſe inſtituat antitheſin eorum,quæ Polycarpus ab Apoſtolis accepta tradidit:ea enim Irenæus pronunciat omnia fuiſſe conſona ſcripturis ſanctis: eorũ quę Pontificij titulo traditionum iactant: de illis enim diſerte affirmant, quòd nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſint. Imo anathemata dicunt omnibus, qui quærunt συμφωνίαν traditionum Pontificiarum,cum veteri ac nouo Teſtamento.

Primum igitur genus Traditionum eſt, quod Apoſtoli tradiderunt doctrinam viua voce, ſed illa poſtea in Scriptura literis conſignata eſt. Viri etiam Apoſtolici multa annunciauerunt ab Apoſtolis accepta: ſed πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia conſentanea Scripturis ſanctis. Et hæc certe nihil patrocinantur Pontificiorum traditionibus, quæ nullo Scripturę teſtimonio,ſicut ipſi fatentur,probari poſſunt. Obſeruandum eſt autem in hoc primo genere, quam fraudulenter Pontificij citent & tractent ſcripturæ & antiquitatis teſtimonia, pro ſtabiliendis & confirmandis commẽtitijs ſuis traditionibus.

I. Genus traditionum.

SECVNDVM GENVS TRAditionum.

Secundum genus traditionum eſt, quod libri Scripturæ ſacræ non interrupta ſerie temporum, (ſicut Auguſtinus loquitur) & certa connexionis ſucceſſione,ab Eccleſia cuſtodiri,& fideliter ad poſteros trãſmiſſi, nobiſque quaſi per manus traditi ſunt.Ita Origenes dicit,ſe ἐν παραδόσει, per traditionem didiciſſe,quod quatuor Euangelia,in vniuerſa Eccleſia ſint indubitata,Et Euſebius de libris Canonicis diſputans,aliquoties vtitur verbis tradẽdi & accipiendi.Quæ vero ſit ratio huius traditionis, hoc eſt, Eccleſiæ teſtificatis de germanis & Canonicis Scripturæ libris,ſupra fuſe explicatum eſt, cũ de libris Canonicis ageremus. Et hanc traditionẽ, qua nobis in manum dantur ſacræ Scripturę libri, reuerenter accipimus: Nihil autem patrocinatur Pontificiis,qui pugnant pro dogmatibus,quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt.Eccleſia enim illa traditione fatetur,ſe alligatam eſſe ad vocem doctrinæ ſonantis in Scriptura, & propagatione illius traditionis,poſteritatem etiam ad Scripturam alligatam eſſe docuit.Et tempore Patrũ, illi qui apud Eccleſiam quærebant veritatem, deducebantur ad Scripturas:ſicut ex Auguſtino, de Catechiſandis rudibus conſtat.

Origenes.

Et contra Epiſtolam Manichæi, capite quinto, narrat Auguſtinus, quomodo ad fidem Eccleſiæ Catholicæ perductus fuerit.Dicit enim,ſe obtemperaſſe Catholicis laudantibus Euangelium,& dicentibus:Credite Euangelio. Et ſibi ponit vulgatam illam ſententiam: Ego vero Euangelio non crederem,niſi me Catholicæ Eccleſiæ commoueret authoritas. Ex Eccleſiæ igitur teſtificatione commotus fuit,vt legeret Euangelium, & crederet, doctrinam diuinitus patefactam in illo contineri. Num vero poſtquam Euangelio credidit,

Auguſtinus.

pollice-

pollicetur, ſe plus crediturum Eccleſiæ quam Euangelio, ſi ipſa aliquid ſtatuat vel proponat, quod vel ſit contra Euangelium, vel nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſit? Hoc certe non dicit. Imo alibi dicit anathemam illis, qui annunciant præter, quod in ſcripturis legalibus & Euãgelicis accepimus. Et in illo ipſo loco dicit, ſe quia Euãgelio credat, non poſſe Manichæo credere, propterea, quia ibi nihil legat de Manichæi Apoſtolatu. Hoc ergo ſecũdum genus traditionum deducit nos ad ſcripturam, & ad vocem doctrinæ ſonantis in ea alligat nos, vſq; adeo non probatur inde Pontificium axioma: multa dogmata fidei ſuſcipienda eſſe, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt.

Obiectio Pontificiorum.

Sed obiiciunt Pontificij: Si hanc Eccleſiæ traditionem, teſtificantem de libris Scripturæ ſacræ acceptis, quo iure reliquas traditiones, de quibus Põtificia Eccleſia teſtificatur, quod ſine ſcripto ab Apoſtolis ſint traditæ, reiicietis? Eccleſiæ enim teſtimonium, ſicut Andradius inquit, aut vbiq; contemnendum, aut vbiq; certe amplectendum eſt. Reſpondeo. Immenſa eſt differentia inter primitiuam Eccleſiam, quę fuit tempore Apoſtolorum & Apoſtolicorum teſtificantem, de libris Scripturæ ſacris, & inter Pontificiam Eccleſiam, obtrudentem nobis ſine probatione pro traditionibus Apoſtolorum ſua commenta.

Patres, vbi hanc traditionem de libris Scripturæ deſcribunt, probant illam ex teſtificationibus primitiuæ Eccleſiæ. Si idem eadem certitudinis ratione, de aliis etiam traditionibus, quarum alicubi mentionem habent, fecerint: valeat ſane hoc vt eodem etiam iure recipiantur. Affirmant autem ea, quæ ab Apoſtolis tradita fuerunt omnia fuiſſe cõſona ſacris Scripturis; ſicut iam diximus ex Irenæo, & mox pluribus oſtendemus. Habemus igitur ex ipſa Patrum traditione, vnde diiudicandum ſit, quæ ſint veræ Apoſtolicæ traditiones, ſicut Hieronymus inquit in primum caput Aggæi: Gladius Dei, qui eſt ſermo Dei viuus, percutit illa, quæ abſque autoritate & teſtimoniis Scripturarum, quaſi traditione Apoſtolica homines ſponte reperiunt & confingunt. Eccleſiæ igitur traditiõ, libros ſcripturæ ſacræ ita nobis commendat, vt moneat reliqua omnia ad illam eſſe exigenda (ſicut teſtimonia in præcedentibus allegata oſtendunt) & quæ illi ſunt conſona, recipienda, quæ verò non ſunt conſona, licet quaſi traditio Apoſtolica proponantur, percutienda eſſe gladio verbi Dei. Et hæc eſt ſimplex & vera ſolutio ſuperioris illius obiectionis, & reiicere eam Pontificij non poſſunt, alias enim eodem iure cogerentur, & ipſi etiam Phariſæorum traditiones, & totam Thalmudiſtarum Cabalam recipere. Iudæos enim Auguſtinus ſcite vocat noſtros librarios & ſcrinarios, vt qui cuſtodes fuerunt librorum veteris Teſtamenti, circumferentes adhuc illam cuſtodiam in ipſo exilio.

Quærunt ſane πρωτεύοντες Pontificij, Eccleſiam accepiſſe libros veteris Teſtamenti, ex traditione non Phariſæorum, ſed Prophetarum, Chriſti & Apoſtolorum. Sed quia teſtes temporum non interrupta, iuxta Auguſtinum, ad hanc rem requiritur, non poſſunt Phariſæi, ab illa teſtificatione de libris veteris Teſtamenti excludi. Quare igitur Chriſtus & Apoſtoli, qui traditionem de libris veteris Teſtamenti recipiebant, non eodem etiam iure reliquas traditiones ſeniorum recipiebant, cum quidẽ ſinne præferrent titulũ: Dictum eſt antiquis? Quo iure ipſi Pontificij repudiant Thalmudicas traditiones, cum de libris veteris Teſtamenti, traditionem Iudæorum recipiãt? Si dixerint, Iudæos cõfinxiſſe Cabalam Thalmudicam: ipſi hoc fortiter negabunt: allegant enim primos autores Patriarchas, Moſen & Prophetas. Quare igitur huic ipſorũ teſtificationi, nec vos Pontificij creditis, cum tamen de libris veteris Teſtamenti, teſtificationem ipſorum vtiq; non repudiemus? Nos ſimpliciter reſpõdemus: Quia ex libris Propheticis, de quibus Iudæi teſtificantur, diſcimus literis cõſignatum eſſe, quãtum de doctrina Patriarcharum, Moſis & Prophetarum, & ſatis eſt, & opus eſt. Ideo reliquas traditiones omnes, ad ea, quæ ſcripta ſunt examinamus, & huic teſtificationi contrariam traditionem Iudæorum, multa tradentium extra, præter & contra Scripturam non recipimus, ſed iure optimo repudiamus, id enim ex ipſis libris, quos Iudæi ſua teſtificatione nobis commendant, diſcimus. Si quam aliam reſponſionem habent Pontificij proferant, & eandem nos opponere poterimus ipſorum obiectioni, quare cum traditionem Eccleſiæ de libris Canonicis recipiamus, non ſimiliter etiam reliqua omnia, quæ titulo traditionum nobis à Pontificia Eccleſia obtruduntur, recipiamus.

TERTIVM GENVS *traditionum.*

Tertium genus traditionum, conſtituimus illud, de quo loquuntur Irenæus lib. 3. & Tertullianus de præſcriptione aduerſus hæreticos, magnificis enim encomiis vterque celebrant traditionem Apoſtolicam. Irenæus libr. 3. capite 3. inquit: Traditionem Apoſtolorum in toto mundo manifeſtatam, in Eccleſia adeſt perſpicere omnibus: qui vera velint audire. Et capite 4. Non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile eſt ab Eccleſia ſumere, cum Apoſtoli quaſi in depoſitorium diuites, pleniſſime in ea contulerint omnia, quæ ſint veritatis, vt omnis quicunque velit, ſumat ex ea potum vitæ. Hic eſt enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures ſunt & latrones. Propter quod oportet quidem deuitarẽ illos, quæ autem ſunt Eccleſiæ, cum magna diligentia diligere, & apprehendere veritatis traditionem. Quid autem, ſi neq; Apoſtoli quidem Scripturas reliquiſſent nobis: nonne oportebat ordinem ſequi traditionis, quam tradiderunt iis, quibus committebãt Eccleſias? cui ordinationi aſſentiuntur multæ Gentes barbarorum, ſine charactere & atramento, ſcripta habentes per Spiritum in cordibus ſuis ſalutem, & veterem Apoſtolorum traditionem diligẽter cuſtodientes.

Tertullianus.

Tertullianus de Præſcript. Hanc igitur dirigimus præſcriptionẽ: Si Chriſtus Apoſtolos miſit ad prædicandũ, alios non eſſe recipiendos prædicatores, quã quos Chriſtus inſtituit. Quid autẽ prædicauerint, hoc eſt, quid illis Chriſtus reuelauerit, & hic præſcribam, non aliter probari debere, niſi per eaſdem Eccleſias, quas ipſi Apoſtoli condiderunt, ipſi eis prædicando tam viua voce, quam per Epiſtolas. Poſtea, Si hæc ita ſunt, conſtat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Eccleſiis Apoſtolicis, matricibus & originalibus fidei conſpiret, veritati deputandam, id ſine dubio tenentem, quod Eccleſiæ ab Apoſtolis, Apoſtoli à Chriſto, Chriſtus à Deo ſuſcepit, reliquam verò omnem doctrinam de

mendacio præiudicandã, quæ ſapiat contra veritatem Eccleſiarum, & Apoſtolorũ, & Chriſti, & Dei.

Hæc magnifica traditionum encomia, videntur omnino multum patrocinari Pontificiis contra Scripturam. Nam & exceptam illam Tertulliani ſententiam, quaſi in Triumpho in omnibus ſuis libris ducunt, quæ ſic habet: Non ergo ad Scripturas prouocandum, nec in his conſtituendum certamen, in quib. aut nulla, aut incerta eſt victoria.

Sed ſimplex veritas firmiter fundata, & ſibi bene conſcia nec reformidat, nec ſubterfugit vera antiquitatis Teſtimonia. Manifeſte enim oſtendemus, haſce Irenęi & Tertulliani diſputationes nõ infringere, ſed cõfirmare noſtram de ſacra ſcriptura ſententiam, ſi ſententiæ nõ truncatæ inſpiciantur, ſed tota ſeries diſputationis conſideretur. Sicut enim Iuriſconſulti dicunt, inciuile eſſe, lege nõ tota perſpecta, ex aliqua ipſius particula prõũciare: ita Hilarius recte monet, in noſtris diſputationibus intelligentiam dictorum ex cauſis dicendi ſumendã eſſe. Ordiamur itaq; ab illa quæſtione, quæ eſt ſtatus diſputationis Põtificiæ, de traditionib. & quæramus, an Irenæi & Tertulliani diſputatio inſtituta fuerit de recipiendis dogmatibus quibuſdam fidei, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari potuerint, ſed quæ voluerint credi ſine Scriptura, extra & præter Scripturam, ex ſola traditione, cuius nulla extiterint in Scriptura teſtimonia. Res autem non eſt obſcura. Vterque enim, & Irenæus & Tertullianus, expreſſe narrant, de quibus dogmatibus fidei inſtituta fuerit illa diſputatio, recitãt enim ad verbũ ferme illos articulos fidei, quos hodie Symbolum, quod Apoſtolicũ nominatur, cõplectitur. Nũ vero articuli illi fidei nõ poſſunt ex Scriptura probari, oſtendi & confirmari? Nũ in contrarij hæreticorum errores, de his articulis nõ poſſunt ex Scriptura impugnari & refutari? Certe manifeſtiſſimũ eſt, ſummam totius Scripturæ in hiſce potiſſimum conſiſtere articulis. Et Irenæus in 3.4.& 5. libris, nihil aliud agit, quam quod ex Scriptura prolixe probat & confirmat articulos iſtos fidei, & ex Scripturæ teſtimoniis ſumit refutationes corruptelarum pugnantium cum illis articulis.

Hoc igitur quod manifeſtiſſimum eſt, & negari nullo modo poteſt, primo diligenter obſeruetur in hac diſputatione, nõ fuiſſe ſcilicet controuerſiã de dogmatib. fidei, quorũ vel probatio, vel contrariorum refutatio ex Scripturæ teſtimoniis non potuerint peti & ſumi. Sũt enim illi articuli, in quib. quaſi ſumma totius Scripturæ conſiſtit. Et hoc ideo obſeruetur, agnoſcet enim Lector, quo artificio has Irenæi & Tertulliani diſputationes Pontificij detorqueant ad ſuas traditiones, de quib. ipſi fatẽtur, quod nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſint.

Cur Irenæus & Tertullianus prouocarint ad traditiones

Quæ vero cauſa fuit cum articuli illi fidei haberent in Scriptura multa, certa, firma & perſpicua teſtimonia, quod Irenæus & Tertullianus prouocãt ad traditiones, quas Eccleſiæ Apoſtolicæ ab Apoſtolis acceptas, tunc tenebant & obſeruabant? Cauſam illam non opus eſt per coniecturas diuinare. Vterq; enim manifeſte illam exponit. Nũ vero hæc fuit cauſa, quod ex Scriptura non potuerunt ſatis euidẽtia & firma de illis fidei articulis proferre teſtimonia, aut hæreticorum fabulas inde refutare? Nequaquam, ipſi enim hæretici non poterant negare, illam Eccleſiæ fidem habere in Scripturis fundamenta & teſtimonia, & ſua figmenta à Scripturis argui & refutari. Ideo enim Scripturas vel reiiciebant, vel deprauabant, vel conquerebantur inſufficientes eſſe. Ita enim Irenæus inquit, li. 3 c. 2. Cum ex Scripturis arguuntur, in accuſationem conuertuntur ipſarum ſcripturarum, quaſi non recte habeant, neq; ſint ex autoritate, & quia varie ſint dictæ, & quia nõ poſſit ex his inueniri veritas ab his, qui neſciunt traditionem, nõ enim per literas traditam illam, ſed per viuam vocem. Tertullianus ita inquit: Iſta hæreſis non recipit quaſdam Scripturas, & ſi quas recipit, adiectionibus & detractionib. ad diſpoſitionem inſtituti ſui interuertit, & recipit, non recipit integras, &c. Item, Dicunt Apoſtolos non voluiſſe omnia omnibus reuelare, quædam palam & vniuerſis, quædam ſecretò, & paucis demaudaſſe, & hoc Paulum vocare depoſitum. Agnoſcit lector, hæreticos cùm viderent, ſe ex Scripturis perſpicue & firmiter refutari, mouiſſe certamen de authoritate ipſarum Scripturarum, 1. Quod non recte haberent, & ideo nõ eſſent recipiendæ. 2. Quod varie eſſent dictæ, vt non poſſit inde colligi certa & firma ſententia. 3. Non omnes Scripturas recipiebant, ſed quaſdam tantum, & tamen illas etiam nõ integras; ſed multa addebant, multa etiam detrahebant. 4. Criminabantur ex Scripturis ſolis non poſſe inueniri veritatẽ, niſi addantur & adhibeantur traditiones, quæ non per literas, ſed per viuam vocem ab Apoſtolis traditæ eſſent. 5. Fingebant Apoſtolos quædam palam & vniuerſis, vt quæ ſcriptis diuulgauerunt, quædam vero ſecreto & paucis demandaſſe, ex quibus ſua probabant figmenta. Et quia hæc eiuſdem ſint authoritatis cum illis, ideo Scripturas exponendas & corrigendas ſecundum ſecretas & tacitas traditiones, quæ non per literas, ſed viua voce traditæ ſint. Hæc ita recitantur ab Irenæo & Tertulliano, ex quibus manifeſtum euadit, propter quam cauſam, & in quem finem Patres illi prouocarint ad traditiones. Quia enim quaſdã Scripturas non recipiebant, aut non recipiebant integras, & criminabantur eas vel non recte habere, vel varias eſſe dictas, vel eſſe inſufficientes, vt illis ſolis non poſſit inueniri veritas, ideo Tertullianus dicit, non eſſe prouocandum ad Scripturas, nec in illis certamẽ conſtituendum, in quibus aut nulla, aut incerta ſit victoria contra tales ſcilicet hæreticos. Num vero cẽſet, articulos illos fidei, de quibus tunc erat certamen, non poſſe ex ſcripturis cõtra hæreticos defendi, nec corruptelas hæreticorũ inde refutare? Certe Irenæus prolixe hoc facit, & per ſe hoc manifeſtiſſimum eſt. Sed de illis hæreticis, qui autoritatem Scripturarum in dubium vocabant, & traditiones opponebant Scripturæ, quique proferebant alias Scripturas, additionibus, & detractionibus interuerſas, quas veras & germanas eſſe aſſeuerabant, de illis, inquam, hæreticis Tertullianus hoc dicit. Et addit rationem, prius probandum eſſe, apud quos ſit veritas ſcripturarum, quam ad ipſas Scripturas prouocaretur. Hanc eſſe Tertulliani mentem, manifeſtiſſimum eſt. Scelerate igitur faciunt Pontificij, qui à dicto ſecundum quid, ad dictum ſimpliciter Tertulliani ſententiam torquent, quaſi omnino in controuerſiis de religione, non ſit prouocandum ad Scripturas, & quaſi in diſputationibus de dogmatibus fidei, in Scripturis aut nulla, aut omnino incerta ſit victoria. Hoc enim falſiſſimum eſſe ex omnium Patrum conſenſu, ſupra probatum eſt, & Tertullianus nunquam hoc ſenſit.

Quia igitur hæretici traditiones opponebant

Scripturis,

Digitized by Google

Scripturis, ita vt ex traditionibus conarentur oſtendere. 1. Scripturas quas Eccleſia pro Canonicis receperat, non eſſe veras, & per omnia recipiendas. 2. propter varietatem, hoc eſt, ambiguitatem, ſeu incertitudinem & obſcuritatem, non poſſe ex Scriptura intelligi veritatem. 3. ex ſolis Scripturis non poſſe intelligi veritatem, niſi adhibeantur etiam traditiones, quę non per literas, ſed per viuam vocem traditæ ſint: præter illa enim, quæ Apoſtoli palam & vniuerſis tradiderunt, quæ poſtea in literis retulerunt, alia quædam ſecreto, & paucis demandaſſe. Irenæus igitur & Tertullianus prouocant hæreticos ad traditionem. Et quia vtrinque iactabantur traditiones, quæſtionem illam diſputant, quæ ſit vera Apoſtolorum traditio. Probant autem illam vnam & ſolam eſſe veritatem, quam Chriſtus à Deo accepit, & tradidit Apoſtolis, quam Apoſtoli rurſus tradiderunt Eccleſiis, & quę in Eccleſiis per ſucceſſiones presbyterorum cuſtodita fuit. Et quia tunc temporis in illis præcipue Eccleſiis, quæ ab Apoſtolis fundatę fuerant, vigebat veritas diſciplinæ Apoſtolicæ, & fidei Chriſtianæ, ita vt traducem religionis adhuc ſincerum obtinerent & conſeruarent: ſuauiſſimum ſane fuit, ordinem & conſenſum Eccleſiarum in doctrina conſiderare. Et recte tunc dixit Irenæus, Etiamſi nulla relicta fuiſſet ab Apoſtolis Scriptura, ex illa tamen traditione, quam Eccleſia ab Apoſtolis acceptam, ad illa vſque tempora ſinceram conſeruaret, potuiſſe cognoſci, quæ eſſet vera doctrina Apoſtolica. Num vero idem valebit in Eccleſia Pontificia, ita vt quicquid illa tenet & ſeruat, hoc ſolo nomine iudicetur Apoſtolicum, licet nullo Scripturæ teſtimonio probare poſſint? Fortiter hoc contendunt patroni Pontificis Romani, ſed nos dicimus, & ipſa euidentia probat, inter primitiuam Apoſtolicam Eccleſiam, & inter regnum Pontificium, maiorem eſſe diſtantiam, quam ſit inter cœlum & terram. Probare igitur prius ipſos neceſſe eſt, Eccleſiam ſuam eſſe Apoſtolicam, quam hoc priuilegium ſibi arrogent.

Sed pergamus in inquiſitione: hoc enim obſeruandum eſt, quid ex traditione, quæ tunc in omnibus Apoſtolicis Eccleſiis, vna & eadem erat, ad quā prouocabant, probarint Irenæus & Tertullianus. Certum eſt autem, Pontificiorum etiam, vt arbitror confeſſione, quod ex traditione non protulerint doctrinam aliquam pugnantem cum Scriptura, hoc enim nomine traditiones, quas hæretici iactabant, damnabant. Illa igitur erit quæſtio, An diuerſam & aliam doctrinam, quam quæ in Scriptura tradita erat, Irenæus & Tertullianus ex traditione protulerint & probarint, hoc eſt, An diſputarint & oſtenderint, Eccleſiam tunc ex traditione habuiſſe multa dogmata & myſteria fidei, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari potuerint. Hunc enim eſſe ſtatum controuerſiæ inter nos & Pontificios, aliquoties iam diximus.

Status in diſputatione de Traditionibus.

Recitant autem vterque, quid ſit illud, quod ex traditione probant: & ſunt illi ipſi articuli fidei, quos Symbolum Apoſtolicum complectitur. Illos autem in Scriptura multis manifeſtis teſtimoniis tradi, nullum eſt dubium. Nō igitur aliquod aliud dogma fidei ex traditione proferunt & probant, præter illa, quæ in Scriptura continentur: ſed eadē, & illa ipſa dogmata, quæ in Scriptura comprehenduntur, oſtendunt & probant etiam ex traditione. Cauſas vero propter quas ad traditionem prouocarint, cum in Scriptura haberent multa firmiſſima teſtimonia, vt ſupra recenſuimus, vt ſcilicet oſtenderent conſenſum veræ traditionis Apoſtolicę cum Scriptura.

Ita ergo ex traditionibus probant veritatem, authoritatem & ſufficientiam Scripturæ: quia ſcilicet eadem omnino ſint dogmata fidei, quæ Scriptura continet, & quæ primitiua Eccleſia, ex Apoſtolorū traditione accepta, vſque ad illa tēpora ſincera cuſtodierat. Nam ne apex quidem in tota illa Irenæi & Tertulliani diſputationę oſtendi poteſt de vllo dogmate, quod ex ſola traditione ita producant, vt nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſit.

Et hæc quia fortiſſime infringunt & euertunt Pontificiorum fabulationes de inſufficientia Scripturæ, & de illis traditionibus, quas nullo Scripturæ teſtimonio probare poſſunt, attente ſunt conſideranda. Simpliciter autem expoſui ſtatum diſputationis apud Irenæum & Tertullianum, & nō video, ſi integra diſputatio conſideretur, quomodo alia inde poſſit erui ſententia, quam quod oſtendat conſenſum traditionis Apoſtolicæ cum Scriptura, ita vt eadem ſit doctrina, quam Scriptura tradit, & quam primitiua Eccleſia ex Apoſtolorum traditione acceperat. Et hanc ſententiam ipſi autores verbis non obſcuris oſtendunt. Irenæus enim, idem quod ex traditione oſtenderat, poſtea prolixe probat ex Scriptura. Et in ingreſſu illius diſputationis, cap. 1. inquit: Apoſtoli tunc quidem Euangelium præconiauerunt, poſtea vero per Dei voluntatem in Scripturis nobis tradiderunt, fundamentum & columnam fidei noſtræ futurum. Et capite tertio, hunc patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ab Eccleſiis annunciari ex ipſa Scriptura, qui velint diſcere poſſunt, & Apoſtolicam Eccleſiæ traditionem intelligere.

Et lib. 4. capite 63. inquit: Agnitio vera eſt Apoſtolorum doctrina, & antiquus Eccleſię ſtatus in vniuerſo mundo, & charactere corporis Chriſti, ſecundum ſucceſſiones Epiſcoporum, quibus illi eā, quæ in vnoquoque loco eſt, Eccleſiam tradiderunt, quæ peruenit vſque ad nos cuſtodita ſine fictione, Scripturarum tractatione pleniſſima, neque ablationem recipiens lectio, ſine fallatione, & ſecundū ſcripturas expoſitio legitima & diligens, & ſine periculo, & ſine blaſphemia, & præcipuum dilectionis munus, &c. Audis antiquum Eccleſię ſtatum, & doctrinam Apoſtolicam, per ſucceſſiones Epiſcoporum perueniſſe vſque ad Irenæi tempora, & ſine fictione cuſtoditam fuiſſe. Sed quomodo? Tractatione, inquit, ſcripturarum pleniſſima, & expoſitione ſecundum ſcripturas legitimas. Non dicit de dogmatibus fidei, quæ nullo ſcripturæ teſtimonio probari poſſunt.

Pontificii ſemper in ore habent antiquum Eccleſię ſtatum, & traditiones per manus traditas: ſed illuſtre eſt hoc Irenęi teſtimonium de vere antiquo Apoſtolicæ Eccleſiæ ſtatu, & quomodo traditio Apoſtolica ſine fictione cuſtodita fuerit.

Ita Tertullianus de Præſcript. Sed & hæretici de ſcripturis agunt, & de ſcripturis ſuadent. Aliunde ſcilicet, inquit, loqui poſſent de rebus fidei, niſi ex literis fidei. Item, Credunt ſine ſcripturis, vt credant aduerſus ſcripturas. Et poſtea reſpondens ad illud, quod hæretici fingebant: Apoſtolos præter illa quæ palam, & vniuerſis tradebant, quædam etiam alia, ſecreto & paucis demandaſſe, & hoc Paulum vocare depoſitum, ita inquit

Tertull.

Tertullianus: Quod hoc depoſitum eſt tam tacitũ, vt alterius doctrinæ deputetur? an illius denunciationis, de qua ait: Hanc denunciationem commendo apud te Timothee. Item, illius præcepti, de quo ait: Denuncio tibi, vt cuſtodias præceptum. Quod autem pręceptum, quæ denunciatio, ex ſupra & infra ſcriptis intelligitur, non neſcio quid ſub oſtendi hoc dicto, de remotiori doctrina. Item: Nam & cum dicit (hæc) de eis dicit, de quibus in præſenti ſcribebat: de occultis autem vt de abſentibus apud conſcientiam non (hæc) ſed (illa) dixiſſet.

Pagin. 109. Percurre Eccleſias Apoſtolicas, apud quas ipſe adhuc Cathedræ Apoſtolorum præſidentur, apud quas ipſæ adhuc authenticæ literæ eorũ recitantur, ſonantes vocem, repræſentantes faciem vniuſcuiuſque. Item, habes Romam, & inde nobis quoque authoritas præſto eſt: Videamus quid didicerit, quid docuerit. Vnum Deum nouit creatorem vniuerſitatis, & Chriſtũ Ieſum ex virgine Maria, filium Dei creatoris, & carnis reſurrectionem. Legem & Prophetas cum Euangelicis & Apoſtolicis literis miſcet, & inde potat fidem eam. Et mox de hæreticis inquit: Quibus fuit propoſitum aliter docendi, eos neceſſitas coegit aliter diſponendi inſtrumenta doctrinæ. Alias enim non potuiſſent aliter docere, niſi aliter haberent, per quæ docerent hæreſin. Et ſicut illis non potuiſſet ſuccedere corruptela doctrinæ, ſine corruptela inſtrumentorum eius, ita & nobis integritas doctrinæ non competiſſet, ſine integritate eorum, per quæ doctrina tractatur. Conſideret lector, quomodo Tertullianus in hac ſententia de Scriptura loquatur. Et paucis interiectis, de Scripturis ita inquit: Quod ſumus, hoc ſunt, ab initio ex illis ſumus. Vides lector, qualem inſtituat collationem ſeu συμφωνίαν Scripturarum, & primitiuæ Eccleſiæ, tenentis ſinceram traditionem Apoſtolicam. Quod nos inquit (ſcilicet tenentes traditionem Apoſtolicam) ſumus, hoc ſunt Scripturæ, & quidem ex ipſis nos ſumus. Sunt igitur (vt ita dicam) duo æquiualentia ſeu termini conuertibiles: antiquus Eccleſiæ ſtatus, tenens veram Apoſtolicam traditionem, & doctrinæ Scripturæ ſacræ.

Hæc prolixius aliquanto tractaui, primo ideo, quia truncatæ illæ ſententiæ, quæ ex Irenæo & Tertulliano citantur, poſſunt Lectorem perturbare, niſi tota illorum diſputatio conſideranda proponatur. Secundo, quia ex illa Irenæi & Tertulliani diſputatione, firmiſſime munitur & comprobatur noſtra ſententia de autoritate, perfectione & ſufficientia Scripturæ, & ſimul refutantur Pontificiorum traditiones, quas ipſi fatetur, ſe nullo Scripturæ teſtimonio probare poſſe. Oſtendimus enim, Irenæum, & Tertullianum probare conſenſum traditionis Apoſtolicæ & Scripturę, ita vt traditio non opponatur Scripturæ, tanquam vel falſæ, vel ambiguę, vel imperfectæ, hoc enim hæreticos contendiſſe, Irenæus oſtendit, ca. 2. Sed ex traditione probatur & confirmatur veritas, autoritas, certitudo, perfectio & ſufficientia Scripturæ, ita vt antiquus Eccleſiæ ſtatus & vera traditio Apoſtolorum, cuſtodiatur tractatione & expoſitione Scripturarum. Quando igitur proponũtur traditiones, quæ cum ſcriptura non conſentiunt, & ex Scriptura oſtendi & probari non poſſunt: certiſſimum eſt, eas non eſſe Apoſtolicas. Hoc fundamentum firmum & perſpicuum eſt, quod cauillationibus ſophiſticis impeti quidem & exagitari, non tamen labefactari aut euerti poterit. Ideo Lectori hanc Irenæi & Tertulliani diſputationem diligenter commendo. Quod igitur de doctrina Chriſti, & Apoſtolorum Tertullianus dicit, hoc nos rectiſſime ad Scripturam accommodamus: ſunt enim termini (ſicut dictum eſt) conuertibiles. Eſt autem hæc Tertulliani ſententia; Cum credimus, nihil deſideramus vltra credere, hoc enim prius credimus, non eſſe quod vltra credere debeamus, &c. Hæc de dogmatibus dicit Tertullianus, de ritibus vero paulo poſt dicemus.

Et ad confirmationem eorum, quę hactenus diximus, multũ faciunt illa etiam, quæ ſupra ex Euſebii lib. 5. cap. 20. de Irenæi teſtimonio ſuper traditionibus Polycarpi annotauimus: quod ſcilicet Polycarpus commemorauerit diſcipulis ſuis, quæ ab Apoſtolis tanquam viuis teſtibus acceperat de Domino, de virtutibus, de doctrina eius. Sed quid? Nũ alia fuerunt, quam quæ in ſcriptura tradita ſunt? Num tradidit Polycarpus dogmata quædam, vt ab Apoſtolis tradita & accepta, quæ nullo ſcripturæ teſtimonio probari poſſunt? Nequaquam, inquit Irenæus, ſed tradidit πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia cõſona ſcripturis ſacris. Tales igitur fuerunt, ſunt, & debent eſſe omnes traditiones, quæ tanquam Apoſtolicæ proferuntur. Et ſemper examinandæ ſunt, an habeant illam Irenæi συμφωνίαν cũ ſcriptura ſacra. Si igitur vero & pio ſtudio quæritur, quæ ſit vere antiqua & Apoſtolica traditio, non opus eſt excogitare fabulas de purgatorio, de aqua benedicta, & ſimilibus. Irenęus enim & Tertullianus, in illa, de qua iam multa diximus diſputatione, non in genere tantum loquuntur, ſed quæ ſit Apoſtolica traditio in ſpecie liquido expreſſis verbis oſtendunt, deſcribunt & recitant.

Antiquiſſima enim Symbola, complectentia ſummam doctrinæ & traditionis Apoſtolicæ, tribus in locis extant apud Irenæum & Tertullianum, quæ adſcribam. Oſtendet enim vnde ſumptum ſit Symbolum, quod vulgo vocatur Apoſtolicum. *Irenæus.* Irenæus enim, lib. 3. cap. 4. dicit, Barbaras quaſdam Gentes, ſine charactere & atramento veterem traditionem diligenter cuſtodire: credentes in vnum Deum, fabricatorem cœli & terræ, omnium quæ in eis ſunt, per Chriſtum Ieſum Dei Filium, qui propter eminentiſſimam erga figmentum ſuum dilectionem, eam quę eſſet ex virgine generationem ſuſtinuit, ipſe per ſe hominem adunans Deo, & paſſus ſub Pontio Pilato, & reſurgens, & in claritate receptus in gloria venturus, Saluator eorum, qui ſaluantur, & Iudex eorum, qui iudicantur, & mittens in ignem æternum transfiguratores veritatis, & contemptores patris ſui & aduentus eius, &c. Quibus Barbaris, ſi quis annunciauit, quę ab hæreticis adinuenta ſunt, ſtatim concludentes aures, longo longius fugient. Sic per illam veterem Apoſtolorum traditionem, non admittunt hæreticorum portenta eloquia, &c.

Hęc eſt vera & vetus Apoſtolorum traditio: quæ nihil tradit extra & pręter ſcripturam, ſed complectitur ſummam totius ſcripturæ.

Et libro primo, capite ſecundo, Irenæus ſimiliter exponit prædicationem Apoſtolicam: Eccleſia, inquit, per vniuerſum orbem vſque ad fines terræ ſeminata, & ab Apoſtolis, & à diſcipulis eorum accepit eam fidem, quę eſt in vnum Deum patrem omnipotentem, qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt: & in vnum Ieſum Chriſtum

ſtum

Digitized by Google

ſtum Filium Dei incarnatum pro noſtra ſalute:& in Spiritum ſanctum, qui per Prophetas prædicauit diſpoſitiones Dei,& Aduentum, & eam,quæ eſt ex virgine generationem,& paſſionem, & reſurrectionem à mortuis, & in carne in cœlos aſcenſionem dilecti Ieſu Chriſti, Domini noſtri,& de cœlis in gloria patris aduentum eius,vt Chriſto Ieſu Domino noſtro, & Deo & Saluatori & Regi, ſecundũ placitum patris inuiſibilis, omne genu curuetur, cœleſtium, terreſtriũ & infernorum, & omnis lingua confiteatur ei,& iudicium iuſtum in omnibus faciat:ſpiritalia quidem nequitiæ,& Angelos trãſgreſſores & apoſtatas factos, & impios, & iniuſtos, & iniquos, & blaſphemos homines in æternum ignem mittat,iuſtis autẽ & æquis, & præcepta eius ſeruantibus, & in dilectione eius perſeuerantibus, quibuſdam quidem ab initio, quibuſdam verò ex pœnitentia vitam donans, in corruptelã locum muneris conferat, & claritatem æternam circumdet. Hanc prædicationem cum acceperit,& hanc fidem Eccleſia, & quidem in vniuerſum mundum diſſeminata,diligenter cuſtodit,quaſi vnum domum inhabitans, & ſimiliter credit iis, quaſi vnam animã habens,& vnum cor, & conſonanter hęc prędicat, & docet,& tradit,quaſi vnũ poſſidens os. Nam etſi in mundo loquelæ diſſimiles ſunt,ſed tamen virtus traditionis vna & eadẽ eſt. Et neq. hæ,quæ in Germania ſunt fundatæ Eccleſię aliter credũt,aut aliter tradunt,neq. hæ, quæ in Hiberis ſunt,neq. hæ, quæ in Celtis,neq. hæ, quæ in Oriente, neque quæ in Ægypto,neq. hæ,quæ in Lybia,neq. hæ,quæ in medio mundi ſunt conſtitutæ. Sed ſicut Sol in vniuerſo mundo vnus & idem eſt, ſic & lumen prædicatio veritatis vbiq. lucet, & illuminat omnes homines,qui volunt ad cognitionem veritatis venire, &c. Hæc igitur eſt Apoſtolica traditio,hæc vera Eccleſiæ antiquitas,hic Catholicus conſenſus.

Et omnia ſunt ſacris Scripturis conſona,quæ nos & recipimus & profitemur. Habemus igitur veras & antiquas Apoſtolorum traditiones. Sed Pontificii de aliis nugis fabulantur,quando de traditionibus diſputant.

Tertull. Tertullianus etiam de Præſcript. Regula autem eſt fidei,qua creditur vnum omnino Deum eſſe,neq; alium præter mundi conditorem, qui vniuerſa ex nihilo produxerit, per verbum ſuum primò omniũ emiſſum, id verbum filius eius appellat, in nomine Dei variè viſum patriarchis, in Prophetis ſemper auditum:poſtremò delatum ex ſpiritu Dei,& virtute in virginem Mariam, carnem factum in vtero eius, & ex eo natum hominem, & eſſe Ieſum Chriſtum, exinde prædicaſſe nouam legem, & nouam promiſſionem regni cœlorum, virtutes feciſſe, fixum cruci,tertia die reſurrexiſſe, in cœlos ereptũ, ſediſſe ad dextram patris,miſiſſe vicariam vim Spiritus ſancti,qui credentes agat,venturum cum claritate,ad ſumendos ſanctos in vitæ æternæ,& promiſſorum cœleſtium fructum, & ad prophanos iudicandos igni perpetuo,facta vtriuſq. partis reſuſcitatione, cum carnis reſtitutione. Hæc regula vt probabitur à Chriſto inſtituta, nullas habet apud nos quæſtiones, niſi quas hæreſes inferunt & quæ hæreticos faciunt. Hęc Tertullianus. Deſcripſi autem hęc Symbola,vt oſtenderem,nos non reprobare,quas certò conſtat veras & antiquas eſſe Apoſtolorum traditiones. Concilium verò Tridentinum (quod notandum eſt) ideo confeſſionem Symboli ſeiunxit à traditionibus,vt ſciremus,ipſos non potiſſimùm contendere de veris,certis & antiquis illis Apoſtolorum & Eccleſiæ traditionibus,ſed de aliis rebus,quas pro ſtabiliendo regno Pontificio,ſub titulo & prætextu Apoſtolicarum traditionum nobis obtrudunt. Et Andradius dicit anathema illis, qui perhibent: Niſi de veteri & nouo Teſtamento euidenter fuerimus edocti,non ſequimur doctrinas Patrum,& Eccleſiæ traditionem.

QVARTVM GENVS traditionum.

Quartum genus traditionum eſt, de expoſitione,vero ſenſu,ſeu natiua ſententia Scripturę. Nam ex Irenæo & ex Tertull. conſtat, fuiſſe ipſis non de ſcriptura tantùm, verumetiam de expoſitione ſeu ſenſu ſcripturæ,certamina cum hæreticis. Ita enim Tertullianus inquit:Iſta hæreſis, ſi ſcripturas aliquatenus integras præſtat,nihilominus diuerſas expoſitiones commentata conuertit. Et tantum veritatis obſtrepit adulter ſenſus, quantum & corruptor ſtylus. Idem, Illic & Scripturarum & expoſitionum adulteratio deputanda eſt, vbi diuerſitas inuenitur doctrinæ. Et Irenæus oſtendit, hæreticos *Irenæus.* expoſuiſſe Scripturam, non ſicut in manifeſtis & apertis locis ſonat, ſed ex figuratis, parabolicis & obſcuris locis, falſa & prodigioſa quædam extruxiſſe,quibus deinde manifeſtos & apertos locos eludebant. Et prætexebant, ſe illas interpretationes accepiſſe ex traditione,quę non per literas, ſed per viuam vocem tradita fuiſſet. Irenæus lib.3.cap. 2.& lib.2.cap.35. & per ſequentia capita. Ita etiam Tertullianus inquit:Nituntur his,quæ de ambiguitate cœperunt. In hoc igitur certamine de legitimã expoſitione, ſiue de vero & natiuo ſenſu Scripturæ, cùm quidem hæretici ſuis interpretationibus prætexerent titulũ Traditionum, Irenæus & Tertullianus prouocant ad veram traditionem Eccleſiæ. Nullum enim eſt dubiũ primitiuam Eccleſiam accepiſſe ab Apoſtolis, & à viris Apoſtolicis, non tantùm textum(ſicut loquimur)Scripturæ,verumetiam legitimam & natiuam eius interpretationẽ, quam quia primitiua Eccleſia, ad illa vſq. tempora ſine fictione cuſtodierat, ita vt certis documentis probare poſſet,à quibus eam accepiſſet, & ita retrò progreſſus fieret ad ipſos vſque Apoſtolos, iucundiſſima ſanè fuit illa conſideratio, qua piæ mentes plurimum confirmatæ fuerunt contra hæreticorum corruptelas. Sed priuſquam progrediamur, recurrendum eſt ad ſtatum huius noſtræ diſputationis de Traditionibus,an ſcilicet Irenęus & Tertullianus, in illa diſputatione de Scripturæ interpretatione,dogma aliquod, aut interpretationem aliquam proferant ex traditionibus, extra & præter Scripturam, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſit. Certè Irenæus, libro quarto, capite ſexageſimotertio dicit,legitimam expoſitionem eſſe ſecundum Scripturas. Et libro ſecundo, capite 46.& 47.tradit regulas aliquot de interpretatione Scripturæ, ex quibus intelligi poteſt, quæ ſit verè Apoſtolica traditio, de interpretatione Scripturæ. 1. Sanum ſenſum, & qui ſine periculo eſt, illum eſſe, qui apertè & ſine ambiguo, ipſis dictionibus in Scripturis ponitur. Addit autem, Vniuerſæ Scripturæ, & Propheticæ & Euangelicę in aperto & ſine ambiguitate, & ſimiliter ab omnibus, audiri poſſunt. Item, Habe-

mus regulam ipſam veritatem, & in aperto poſitū de Deo teſtimonium, hoc eſt (ſicut Auguſtinus inquit) in his, quæ apertè in Scripturis poſita ſunt: inueniuntur illa omnia, quæ continent fidem, moreſque viuendi. 2. Quæ verò in parabolis ambiguè, no apertè, neq. ipſa dictione, neque ſine controuerſia in ſcripturis dicta ſunt, non eſſe interpretanda contra ea, quę apertè dicta ſunt, neque inde extruēdū aliquid, quod ex aliis, quæ manifeſtè dicta ſunt, probari non poſſit. Ideò exercitium quidem, & inquiſitionem in huiuſmodi locis probat, ita autem ne excidamus ab ea ſuaſione, quæ manifeſtiſſimè prædicatur, hoc eſt, obſcura Scripturæ loca vult exponi ex illis, & ſecūdum illa, quæ manifeſtiſſimè in Scriptura poſita ſunt. 3. Interpretationem vult ita inſtitui, vt veritatis corpus integrum, & ſimili aptatione membrorum, & ſine concuſſione perſeueret, hoc eſt, interpres totum corpus doctrinæ, quæ in Scripturis traditur, ſibi præponere debet, ne interpretatio contra illud feratur. Et videtur idem velle, quod Tertullianus dicit, ſecundū plura interpretanda eſſe pauciora, & quod Paulus Ro. 12. exigit, vt prophetia ſit analoga fidei. 4. Multa ſunt myſteria in ſcriptura, quæ in hac infirmitate perſcrutari non poſſumus. Dicit igitur, ſi omnium quæ in Scripturis requiruntur, abſolutiones non poſſumus inuenire, alium tamen Deum nō requiramus: hoc eſt, ſicut antea dixerat, ab ea ſuaſione, quæ in Scripturis manifeſtiſſimè prædicatur, non excidamus. Ita in Scripturis quædam abſoluamus ſecundum gratiam Dei, quædam autem commendemus Deo, nō ſolum in hoc ſeculo, ſed & in futuro. Et tandem concludit: Si ſecundum hunc modum, quædam quæſtionum Deo commiſerimus, & fidem noſtram ſeruabimus, & omnis Scriptura à Deo nobis data, conſonans nobis inuenietur: & parabolæ his, quæ manifeſtè dicta ſunt, conſonabunt: & manifeſtè dicta, abſoluent parabolas: per dictionum multas voces vnam conſonantem melodiam in nobis ſentiemus.

Has de interpretatione regulas ex Irenæo ideò annotaui, tum quia vtiles & pulchrę ſunt, ex Apoſtolica traditione acceptæ, tum verò præcipuè, vt oſtenderem veterem Apoſtolicæ & primitiuæ Eccleſiæ traditionem, de interpretatione Scripturæ, non abduxiſſe homines à Scriptura, nec in interpretatione finxiſſe dogmata quædam extra & pręter Scripturam, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſent, ſed ex ipſis Scripturis, & ſecundum Scripturas, inſtitutum & ſumptum fuiſſe ſanum Scripturæ ſenſum.

Ad Apoſtolicas etiā traditiones de interpretatione præcipuè pertinet, quid Irenæus & Tertullianus, quando de veritate expoſitionū prouocant ad Apoſtolorum traditionē, quæ in Eccleſiis ſyncera tunc adhuc ſeruabatur, recitant & deſcribūt, qualis ſit illa traditio: Symbolum ſcilicet, ſeu regula fidei, cuius verba in tertio genere traditionū annotauimus. Nihil autē ibi eſt ſine Scriptura, extra & præter Scripturam, ſed ſicut Irenæus de Polycarpi traditionibus inquit: σύμφωνα ταῖς γραφαῖς.

Has verò germanas, antiquas, & veras Apoſtolorum traditiones, ſumma cum reuerentia amplectimur. Profitemur enim, nos vera fide amplecti omnia ſcripta Prophetarum & Apoſtolorum, & quidem in hac ipſa natiua ſententia, quæ expreſſa eſt in Symbolis Apoſtolico, Niceno & Athanaſiano. Damnamus etiam conſtantiſſimè omnes furores, qui pugnant cum Symbolis, quinq. condemnati ſunt veris Eccleſiæ iudiciis. Tertullianus Symbolū vocat regulam fidei, qua ſalua, & forma eius manente in ſuo ordine, poſſit in Scriptura tractari, inquiri, ſi quid videtur vel ambiguitate pendere, vel obſcuritate obumbrari. Et ita Auguſtinus expoſiturus Geneſin, præmittit articulos fidei vt in explicatione quęſtionū difficillimarum, ſi nihil dixerit contra hanc regulam fidei, ſed quę illi conſentanea ſunt, nō poſſit dici erraſſe, etiamſi fortè ſenſum & myſteria verborū non vbiq. aſſecutus, nec quæſtionib. ſatisfeciſſe per omnia videri poſſet. Irenæus etiam lib. 1. ca. 3. de regula illa fidei, quam ſupra deſcripſimus, inquit: Et neq. qui valdè pręualet in ſermone, ex iis, qui præſunt in Eccleſiis, alia quàm hęc ſunt dicet, neque qui infirmus in dicendo deminorabit traditionem. Et cap. 4. recitat qui fuerint quaſi loci communes in explicationibus eorum, qui doctiores fuerunt, exquirere ſcilicet ea, quæ in parabolis dicta ſunt, & adiungere veritatis argumento: diſpoſitionem Dei in genere humano factam enarrare: de lapſu Angelorū & hominum diſſerere: quare quædam temporalia, quædam æterna, quædam terrena, quædam cœleſtia vnus & idem Deus fecerit, annunciare: quare in veteri Teſtamento, alia atque alia forma inuiſibilis Deus apparuerit: de diſcrimine veteris & noui Teſtamenti: quare cōcluſerit Deus omnia in incredulitatem, vt in vniuerſis miſereatur: quare verbum Dei caro factum, quare nō in initio, ſed in nouiſſimis temporibus apparuerit: de fine ſeculi, de futuris quæ in Scriptura prædicta ſunt, de reſurrectione, de vocatione Gentium, &c.

Hæc igitur omnia, quæ de legitima expoſitione, & ſano ſenſu Scripturarum, ex traditione Apoſtolorum, Irenæus, & Tertullianus recitant, cùm recipiamus & amplectamur, non poſſumus accuſari, quòd veras, genuinas & veteres Apoſtolorum traditiones de Scripturæ interpretatione negligamus aut repudiemus. Illud verò quod Pontificii ſibi arrogant, fatemur nos improbare, quòd volunt nos ſimpliciter recipere quaſuis interpretationes, quas ex ſcrinio pectoris Pontificii, ſiue ex decretis prælatorum Eccleſiæ, ſiue liquidis & certis ſacræ Scripturę probationibus & documentis nobis obtrudunt. Hoc enim non eſt traditionis Apoſtolicæ, ſicut iam oſtendimus.

QVINTVM GENVS traditionum.

Quintum genus Traditionum conſtituemus illud, quòd Patres aliquando ita vocant illa dogmata, quæ non totidem literis & ſyllabis in Scriptura ponuntur, ſed bona, certa, firma & manifeſta ratiocinatione, ex perſpicuis Scripturæ teſtimoniis colliguntur. Nazianzenus rectè & venuſtè dicit: Quædam & eſſe, & dici in Scripturis: quædam verò eſſe in Scripturis, tamen non dicantur. Idem libro quinto, de Theologia, recitat obiectionem hæreticorum, negantium Spiritum ſanctum eſſe Deum: Vnde, inquiunt, peregrinum hunc Deum, & Scripturæ verbis nuſquam expreſſum nobis introducis? Reſpondet autem: Sicut patrem eſſe ingenitum, non ponitur tot ſyllabis in Scriptura, tamen ex illis, quæ ſcripta ſunt colligitur: vt cùm dico, bis quinque, non dico decem, tamen ſi inde colligam, & dicam decem, rectè dico: ita ſi aliquid in Scriptura exprimitur, ſi illud

nomine

Origenes. nomine donatum enunciem, rectè facio. Ita Origenes, lib. 5. ad Roman. dicit: Eccleſia ab Apoſtolis accepit traditionem, etiam paruulis Baptiſmum dare. Idem in Leuit. homilia 8. dicit, ſecundum Eccleſiæ obſeruantiam, etiam paruulis Baptiſmum dari. *Auguſtinus.* Auguſtinus etiam de Baptiſmo contra Donatiſtas, libr. 4. capit. 23. de paruulorum Baptiſmo inquit: Quod traditum tenet vniuerſitas Eccleſiæ. Et addit: Quod vniuerſa tenet Eccleſia, nec Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi Apoſtolica autoritate traditum rectiſſimè credimus. Et de verbis Apoſtoli. Sermon. 14. de Baptiſmo paruulorum: hoc habet autoritas matris Eccleſiæ, hoc fundatus veritas obtinet Canon.

Affirmaut igitur Origenes & Auguſtinus Baptiſmum paruulorum eſſe traditionem Apoſtolicam. Hoc recipimus. Sed reſpiciamus ad ſtatum diſputationis noſtræ cum Pontificiis, de Traditionibus: An ſcilicet affirment, eſſe talem traditionem, quę nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſit. Et illæ quidem literæ & ſyllabæ non reperiuntur in ſcriptura: Infantes ſunt baptiſandi, Apoſtoli baptiſarunt infantes. Sed Patres quando dicunt, Baptiſma paruulorum eſſe traditionem: idem probant & confirmant certis & manifeſtis ſcripturæ teſtimoniis.

Lindanus. Et quia Lindanus, hac traditione nobis inſultat, quaſi dogma aliquod fidei ſine Scripturæ teſtimoniis, ex ſola traditione non ſcripta recipiamus, annotabo aliquot veterum teſtimonia, quòd valdè multis ſcripturæ teſtimoniis probent, & confirmẽt illam traditionem, Paruulos eſſe baptiſandos. Auguſtinus enim dicit: Etſi quiſquam in hac re autoritatem diuinam quærat, quanquã quod vniuerſa tenet Eccleſia, non niſi autoritate Apoſtolica traditum rectiſſimè credimus: tamen veraciter conijcere poſſumus, quid valeat paruulis Baptiſmi Sacramentum ex circumciſione carnis, &c.

Origenes vbi dicit, traditionem Apoſtolorum eſſe, paruulis Baptiſmum dare, mox addit. Sciebant enim illi, quibus myſteriorum ſecreta commiſſa ſunt diuinorum, quia eſſent in omnibus genuinæ ſordes peccati, quæ per aquam & ſpiritum ablui deberent: propter quas etiam corpus ipſum corpus peccati nominatur.

Irenæus. Ita Irenæus, libr. 2. capit. 39. dicit: Omnes venit Chriſtus per ſemetipſum ſaluare: omnes inquam, qui per eum renaſcuntur in Deum, infantes, paruulos, pueros, iuuenes & ſeniores.

Origenes. Origenes in Lucam, homil. 14. Quomodo poteſt vlla lauacri in paruulis ratio conſiſtere, niſi iuxta illum ſenſum: nullus mundus à ſorde, nec ſi vnius diei quidem fuerit vita eius ſuper terram. Et quia per Baptiſmi Sacramentum, natiuitatis ſordes deponuntur, propterea baptiſantur & paruuli. Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poterit intrare in regnum cœlorum.

Cyprianus. Cyprianus lib. 3. epiſt. 8. paruulorum Baptiſma inde probat: Cùm Dominus in Euangelio dicit: Filius hominis non venit animas hominum perdere, ſed ſaluare quantum in nobis eſt, ſi fieri poteſt, nulla anima perdenda eſt. Nam Deus vt perſonam non accipit, ita nec ætatem.

Chryſoſtom. Chryſoſtomus homilia de Adam & Eua: Ideò prædicat Eccleſia Catholica debere paruulos baptiſari, propter originale peccatum, de quo ſanctiſſimus ille benè clamabat: In iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.

Ambroſius. Ambroſius libro 10. epiſt. 89. dicit: Pelagianos euacuare Baptiſma paruulorum: cùm Ioannes proteſtetur: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Item, Sicut nunc in Eccleſia manet conſtitutio Saluatoris dicentis: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non intrabit in regnum cœlorum: ita de circumciſione in lege præcautum erat, niſi in die circumcideretur octauo, exterminaretur anima, &c.

Auguſtinus. Auguſtinus epiſt. 89. Dicunt infantem non baptiſatum perire non poſſe: quia ſine peccato naſcatur, ſed dicit doctor gentium, in quo Chriſtus loquebatur: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccarunt. Item, Iudicium ex vno delicto in cõdemnationem, gratiam autem ex multis delictis in iuſtificationem: Proinde iſti, quem fortè inuenerunt infantem, non ex illius vnius hominis concupiſcentia procreatum, ipſum dicant illi damnationi non eſſe obnoxium, nec per Chriſti gratiam ab illa damnatione eſſe liberandum. Ideò non eſt ſuperfluus Baptiſmus paruulorum: vt qui per generationem illi condemnationi obligati ſunt, per regenerationem ab eadem condemnatione liberentur. Non autem inuenitur homo, qui præter Chriſtum ſpiritualiter regeneretur.

Has veterum ſententias ideò recenſui, vt Lector ipſe videat, Baptiſmum paruulorum ita ab ipſis vocari traditionem, vt valdè multis, certis & firmis Scripturæ teſtimoniis illum probent & confirment. Iuſſi enim ſunt Apoſtoli baptiſare omnes Gentes, ſcribuntur baptiſaſſe totas domos, ſeu familias, in quibus non eſt dubium, comprehendi etiam infantes, quos Chriſtus ſibi iubet adduci. *Auguſtinus.* Andradius inſultat nobis Auguſtini teſtimonio, qui de Baptiſmo contra Donatiſtas, lib. 2. cap. 7. inquit: Quam conſuetudinem (non rebaptiſandos ab hæreticis ſemel baptiſatos) credo ab Apoſtolica traditione venientem, ſicut multa non inueniuntur in literis eorum, neque in Conciliis poſteriorum, & tamen quia per vniuerſam cuſtodiuntur Eccleſiam, non niſi ab ipſis tradita & commendata creduntur.

Et de eadem diſputatione contra Creſconium, libr. 1. cap. 33. inquit: Quamuis huius rei certæ, de Scripturis Canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen Scripturarum etiam hac in re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod vniuerſæ iam placuit Eccleſiæ, quam ipſarum Scripturarum commendat autoritas, vt quoniam ſancta Scriptura fallere non poteſt, quiſquis falli metuit huius obſcuritate quæſtionis, eandem Eccleſiam de illa conſulat, quam ſine vlla ambiguitate ſancta Scriptura demonſtrat, &c. His ſententiis poſſunt fucum facere illis, quibus ignota eſt integra Auguſtini diſputatio. Sed Auguſtini quæſtio in illo loco hæc eſt: An poſſit proferri exemplum ex Scripturis Canonicis, quòd aliquis ab hæreticis veniens, vel denuò ſit baptiſatus, vel ſine iteratione Baptiſmi, poſt pœnitentiam per impoſitionem manuum ſit ſuſceptus. Et fatetur in neutram partem exemplum de facto, ex Scriptura poſſe proferri.

Sed de iure (vt ita loquar) diſputans, vtra ſententia ſit, vel vera vel falſa, quæro ab Andradio, num Auguſtinus ſola nitatur conſuetudine, & titulo traditionis non ſcriptæ, ita vt conſuetudo,

& tradito illa Eccleſiæ, nullo ſcripturæ teſtimonio probari & confirmari poſſit? Hic enim eſt ſtatus noſtræ diſputationis cum Pontificiis. Et illi quidem pro ſtabiliendis ſuis traditionibus, quas nullo Scripturæ teſtimonio probare poſſunt, illis Auguſtini ſententiis abutuntur: ſed magna impudentia luculentam iniuriã faciunt Auguſtino. Prolixa enim diſputatione ex multis Scripturæ teſtimoniis ſententiam ſuam probat. Et quia videri poſſunt illæ Auguſtini ſententiæ, traditioni & conſuetudini Eccleſiæ, ſine teſtimoniis ſcripturæ, pluſculum tribuere, loca quædam ex ipſa Auguſtini diſputatione annotabo, quæ oſtendent, ipſum nullo modo ſecutum traditionem aut conſuetudinem, quę nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſit. Libro 1. de Bapt. cont. Donatiſtas, cap. 7. Ne videar humanis argumentis agere, ex Euangelio profero certa documenta, libr. 2. capit. 14. Quid ſit pernicioſius vtrum non baptiſari, an rebaptiſarj, iudicare difficile eſt. Verum tamen recurrens ad illam ſtateram Dominicam, vbi non ex humano ſenſu, ſed ex autoritate diuina rerum momenta penſantur, inuenio de vtraq; re Domini ſententiam. Qui lotus eſt, non habet neceſſitatem iterum lauandi, &: Niſi quis renatus ex aqua, &c. Ipſa denique Eccleſia, ſic traditum tenet, &c.

Lib. 4. cap. 4. Profectò iſſem in Cypriani ſententiam, niſi me ad diligentiorem conſiderationem reuocaret tanta autoritas aliorum, non quia fieri non potuit, vt in obſcuriſſima quæſtione verius pluribus, vnus pauciue ſentirent: ſed quia non facilè pro vno vel pro paucis aduerſus innumerabiles eiuſdem religionis & vnitatis viros, niſi pertractatis pro viribus, atque perſpectis rebus ferenda eſt ſententia. Lib. 4. cap. 6. Illa conſuetudo, quam etiam tunc homines ſurſum verſus reſpicientes, non videbant à poſterioribus inſtitutam, rectè ab Apoſtolis tradita creditur. Sed mox addit, capit. 7. Quanto robuſtius nunc dicimus, quòd Eccleſiæ conſuetudo ſemper tenuit, & quod plenariũ Concilium confirmauit, hoc ſequimur. Huc accedit, quia bene perſpectis ex vtroq; latere diſputationis, rationibus & Scripturarum teſtimoniis, poteſt etiam dici, Quod veritas declarauit, hoc ſequimur.

Libr. 4. cap. 4. Quiſquis & Eccleſiæ conſuetudine, & poſteriori robore plenarij Concilij, & tot tãtiſq; ſanctorum Scripturarum teſtimoniis, & perſpicuis rationibus veritatis intelligit, Chriſti Baptiſmum verbis Euangelicis conſecratum, nõ fieri cuiuſlibet hominis peruerſitate peruerſum, &c.

Libro 5. cap. 23. Apoſtoli nihil quidem ex inde præceperunt, ſed conſuetudo illa, ab eorum traditione exordium ſumpſiſſe credendum eſt: ſicut ſunt multa, quę vniuerſa tenet Eccleſia, & ob hoc ab Apoſtolis præcepta bene creduntur, quanquam ſcripta non reperiantur. Sed audi, quid mox ſubiungat: Contra mandatum Dei eſſe, quòd venientes ab hæreticis, ſi iam illic Baptiſmum Chriſti acceperunt, baptiſantur: quia Scripturarum ſanctarum teſtimoniis non ſolum oſtenditur, ſed planè oſtenditur, &c.

Cyprianus. Cap. 26. Quòd autem Cyprianus nos admonet vt ad fontem recurramus, hoc eſt, ad Apoſtolicam traditionem, & inde canalem in noſtra tempora dirigamus, optimum eſt, & ſine dubitatione faciẽdum. Traditum eſt ergo nobis, ſicut ipſe commemorat, quòd ſit vnus Deus, vnum Baptiſma, & lib. 6. cap. 1. poterat iam ſufficere, quòd toties repetitis rationibus, adiunctis etiam diuinarum Scripturarum documentis oſtendimus, &c. Hæc pluribus quàm fortaſſis neceſſe videri poterat, ex Auguſtino repetiui. Quia enim aliquoties in hac diſputatione meminit traditionis, oſtẽdendum fuit falſum eſſe, quod Pontificij inde extruunt, ex ſola traditione multa eſſe credenda, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt. Auguſtin. enim, qui concedit, facti quidem nullum extare in ſcriptura exemplum, ipſum tamen ius (vt hoc modo loquar) oſtẽdit multa certa habere in Scripturis documenta. Nec nos de literis & ſyllabis contendimus, modò res ipſa habeat certa in Scriptura fundamenta. Et concedimus magnum robur eſſe, ſi Eccleſiæ cõſuetudo & traditio, cùm certis & manifeſtis Scripturę teſtimoniis conſentiat. Hic verò eſt ſtatus controuerſiæ inter nos & Pontificios: An in dogmatibus Eccleſiæ recipienda ſit, ſiue conſuetudo, ſiue traditio, quæ nullo ſcripturæ teſtimonio probari poteſt, ſemper enim repeto Andradij verba.

Ad hoc quintum genus traditionum, multę pertinent veterum diſputationes de dogmatibus, quæ reipſa in ſcriptura, certa & firma habent teſtimonia, licet totidem literis & ſyllabis non exprimantur: vt quòd filius ſit ὁμοούσιος patri. Ariani ſiquidem funeſtis tragœdiis orbem turbabant: cùm nullum dogma recipiẽdum ſit, præter ea, quæ ſcripta ſunt, ideo repudiandum eſſe ὁμοούσιον, quia ſit ἄγραφον. Patres verò in illa diſputatione non apponebant Arianis hoc axioma, multa dogmata, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt, propter ſolum traditionis titulum ſuſcipienda & credẽda eſſe, ſed ſimpliciter reſpondebant, licet vocabulum non extet in Scriptura, rem ipſam tamen habere certiſſima & Scripturæ teſtimonia. Ita Athanaſius Tomo 2. in oratione, quòd decreta Nicenæ Synodi commodis & piis verbis ſint expoſita: Tametſi hæ voces, inquit, in Scriptura non repetiantur, habent tamen eam ſententiam, quam Scripturæ volunt. *Athanaſius.*

Et Cyrillus, lib. 1. dialogorum de Trinitate, ad obiectionem, quòd homouſion ſit ἄγραφον, reſpondet: rem ipſam, quæ per illud vocabulum ſignificatur, habere certiſſima Scripturæ teſtimonia, vt ſi quis dicat Deum incorporeum. Eadem ratio eſt de vnione perſonali, de duabus naturis in Chriſto, & ſimilibus. Falſum enim eſt, Eccleſiam illa dogmata habere ſine Scripturæ teſtimoniis, ex ſola Patrum traditione. λογομαχίαι verò illorum, qui de vocabulis tantùm rixantur, cùm res ipſa habeat Scripturæ teſtimonia, meritò improbantur. *Cyrillus.*

Multa talia ſunt exempla de modis loquendi à Patribus acceptis, quorum res ipſę in ſcriptura ſunt fundatiſſimæ. Ita Baſilius diuinitatem Spiritus ſancti probat ex ſcripturæ ſacræ teſtimoniis, & addit etiam antiquitatis conſenſum. Formulam verò glorificationis, Gloria Patri & Filio cum Spiritu ſancto, probat ex traditione Patrum, quæ tamen cum doctrina Scripturæ conſentit. Et tamen formula illa, ex traditione accepta, nunc mutata eſt, dicimus enim: Gloria Patri & Filio & Spiritui ſancto: quia ad verba inſtitutionis Baptiſmi, propius conuenit coniunctio. Et, quàm præpoſitio Cum. Ita traditiones exiguntur ad Scripturam, & cędunt ſcripturæ, Nazianzenus, libro 5. de Theologia dicit φιλίαν τῦ γράμματος, ſtudium literæ, eſſe pallium ſeu prætextum impietatis. Hoc Lindanus ita deprauat, quaſi Nazianzenus ſentiat impietatem eſſe, ita addictum eſſe Scripturæ, vt nullum

Digitized by Google

nullum dogma recipiatur, quod Scripturę teſtimoniis probari non poſſit, cùm ipſe Nazianzenus dogma illud, quod ibi tractat de diuinitate Spiritus ſancti, multis Scripturæ teſtimoniis prolixè probet. Sed illos reprehendit, qui cùm non totidem literis & ſyllabis in Scriptura reperiant: Spiritus ſanctus eſt Deus, eiuſdem eſſentiæ, cum Patre & Filio, licet dogma illud aliis certis Scripturę teſtimoniis firmiter probetur: vtuntur tamen ſophiſticis tergiuerſationibus, vt impietatem ſuam aduerſus Scripturæ ſententiam, prætextu aliquo occultare poſſint. Ideò non vocat ſtudium Scripturæ, ſed literæ: non γραφῆς, ſed γράμματος. Et hoc eſt quod Epiphanius contra Apoſtolicos dicit: τοῖς ῥητοῖς γραφαῖς μόνον κέχρηνται. hoc eſt, Illa tantùm quæ totidem literis & ſyllabis in Scriptura poſita ſunt, admittunt.

SEXTVM GENVS TRAditionum.

Sextum genus traditionum conſtituemus illud, quod de Catholico Patrum conſenſu dicitur. Viſitata enim eſt illa forma loquendi, Patres ita tradiderunt. Iniuriam auté nobis facit Andradius quòd clamitat, nos in vniuerſum antiquitatis teſtimonio nihil tribuere, Patrum autoritatem nihili pédere, Eccleſiæ approbationem, fidem, maieſtatémque labefactare. Bona enim conſcientia affirmare poſſumus, nos poſt ſacræ Scripturæ lectionem aliquid, quantum quidé Domini gratia concedit, in inquirendo & inueſtigando veræ & purioris antiquitatis conſenſu poſuiſſe, & quotidie adhuc ponere. Patrum enim ſcriptis ſuum, & quidem honorificum, qui illis debetur, tribuimus locum, vt qui multos Scripturæ locos, præclarè explicauerunt, antiqua Eccleſiæ dogmata, contra nouas hæreticorum corruptelas defenderunt, idque ex Scriptura, multos locos doctrinæ rectè explicarunt, multa de hiſtoria primitiuæ Eccleſiæ annotarunt, & multa alia vtiliter monuerunt. Et cupimus id, quod de gratia Dei propter filium mediatorem credimus & ſperamus, vt membra veræ Catholicę Eccleſiæ, in futura vita ipſum Filium Dei, Patriarchas, Prophetas, Apoſtolos, martyres & patres, qui verum fundamentum tenuerunt videre, & eorum familiaritate in omni æternitate frui. Mediocri igitur diligentia inquirimus conſenſum veræ, eruditæ & purioris antiquitatis, & Patrum teſtimonia, quæ Scripturæ conſentanea ſunt, amamus & magnifacimus. Eſt enim noſtrorum ſententia, quod in controuerſiis religionis, iudex ſit ipſum verbum Dei, & quòd poſtea accedat confeſſio veræ Eccleſiæ. Séper enim ſequuntur verbum, tanquam iudicem, aliqui pij, & confeſſione firmiorum adiuuantur infirmi. Valet igitur in Eccleſia, ſententia congruens cum verbo Dei, & confeſſione piorum, ſiue ſint plures, ſiue pauciores impiis. Ita veteres damnauerunt Samoſatenum, & deinde Arrium. Iudex erat verbum Dei, id eſt, teſtimonia ex Euangelio, bona fide, & ſine ſophiſtica prolata, quæ conniocunt non calumnioſè iudicantem. Sed tamen adiuuabantur tunc quoque infirmi in pronunciando, confeſſione firmiorum eorum, qui Apoſtolos, aut eorum diſcipulos audierant, & quos conſtabat fuiſſe fideles cuſtodes doctrinæ, vt Polycarpi, Irenæi, Gregorij Neocæſarienſis: Ab his recentiores audierant, λόγον ſignificare perſonam. Poſtea ipſi collatis dictis Euangelij, agnoſcunt hãc natiuam eſſe ſententiam, quam ab illis audierant. Aliqui etiam non ſolùm diſcunt à prioribus, ſed etiam tanquam à firmioribus confirmantur. Ita Petrus Alexandrinus refutabat Meletium, citabat Euangelium, quod ſatis perſpicuè docet, recipiendos eſſe lapſos, qui emendantur. Sed ſimul adiuuabatur exemplis prioris Eccleſiæ, quæ ſemper antea lapſos receperat. Ita nos pronunciamus de Baptiſmo infantium. Habemus teſtimonia in Scripturis manifeſta, quæ affirmant extra Eccleſiam non eſſe ſalutem. Deinde & primæ Eccleſiæ teſtimoniis iuuamur. Ita Iudex eſt verbum Dei, & accedit puræ antiquitatis confeſſio. Vult enim Deus in Eccleſia, eſſe miniſterium vocis: Quare audienda eſt Eccleſia, vt doctrix, ſed fides ac inuocatio nituntur verbo Dei, non humana autoritate. Hæc ex locis communibus Philippi Melanchthonis, præceptoris mei deſcripta, hoc loco annotare volui, vt Andradij clamoribus opponerem publicum Eccleſiarum noſtrarum teſtimonium, quàm reuerenter de conſenſu antiquitatis, de teſtimoniis veterum, de confeſſione & exemplis veteris Eccleſiæ ſentiamus. *Petrus Alexandrinus.*

Probamus piam & elegantem Baſilij ſententiam, qui in Homilia contra Sabellianos & Arium inquit: Maximè velim, velut ſimpliciter traditum accepi, ita etiam auditoribus tradere, ſed quia circumſtatis vos cenſores magis, quàm diſcipuli, neceſſe eſt nos, velut in iudicio cõtradictionem protendere. Vos autem hortamur, vt non quod vobis placet, à nobis audire quæratis: *Sed quod Domino complacet, & conſonum eſt Scripturis, & non contrarium Patribus.* Et mox: Compeſcat te traditio: Dominus ſic docuit, Apoſtoli prædicarunt, Patres conſeruarunt, martyres confirmarunt, ſis contentus dicere, velut edoctus es. Et de fidei confeſſione inquit: Traditurus ſum quæ didici ex diuina Scriptura. Athanaſius de humanitate Verbi circa finem inquit: Nos iſta hauſimus à magiſtris diuinitus afflatis, qui ſacros libros euoluerunt. *Dictũ Baſily.*

Fatemur etiam, nos ab illis diſſentire, qui fingunt opiniones, quæ nulla habent teſtimonia vllius temporis in Eccleſia: ſicut noſtro tempore fecerunt, Seruetus, Campanus; Anabaptiſtæ & alij. Sentimus etiã, nullum dogma in Eccleſia nouum, & cum tota antiquitate pugnans recipiendum. Quid de conſenſu, & teſtimoniis antiquitatis honorificentius dici & ſentiri poſſet? *Seruetus. Campanus. Anabaptiſta, &c.*

Ita Irenæus ad Florinum ſcribit: Hæc dogmata Florine, ſanam ſententiam non habent: hæc dogmata diſſentiunt ab Eccleſia, hæc dogmata ne hæretici quidem vnquam auſi fuiſſent pronunciare, hæc dogmata, qui ante nos fuerunt presbyteri, qui & Apoſtolorum diſcipuli extiterunt, non tradiderunt. Hæc Euſebius, libro quinto, capite 20.

Sed profitemur & hoc quòd non ex nobis finximus, ſed ab ipſis Patribus didicimus, quòd ſcilicet inquiramus & allegemus teſtimonia Patrum, non ideo, quaſi ea, quæ ex perſpicuis Scripturæ teſtimoniis oſtenduntur & probantur, per ſe nec certa, nec firma ſatis ſint, aut non ſatis habeant ex ſe roboris & autoritatis, niſi accedat Patrum etiam conſenſus: ſed cauſam quare allegentur, Auguſtinus diſertè explicat, de Peccatorum meritis, libro 3. capite ſeptimo. Hæc non ideò commemoraui, quòd diſputatorum quorumlibet ſententiis, tanquam Canonica autoritate nitamur: ſed vt appareat, ab initio vſque ad præſens tempus quo iſta nouitas orta eſt; hoc de originali pecca- *Qua de cauſa Patres allegari ſoleant.*

to, apud Eccleſiæ fidem tanta conſtantia cuſtoditum, vt ab eis qui Dominica tractarent eloquia, magis certiſſimum proferretur ad alia falſa refutanda, quàm quod tanquam falſum refutari ab aliquo tentaretur. Cæterum in ſanctis Canonicis libris, viget huius ſententiæ clariſſima & pleniſſima autoritas. Idem de Nuptiis & Concupiſcentia, lib. 2. capit. 29. Quid autem dicam de ipſis diuinarum Scripturarum tractatoribus, qui in Catholica Eccleſia floruerunt? quomodo hæc non in alios ſenſus conati ſunt vertere, quoniam ſtabiles erant in antiquiſſima & robuſtiſſima fide, non autem nouitio mouebantur errore. Quos ſi colligere, & eorum teſtimoniis vti velim, & nimis longum erit, & de Canonicis authoribus, à quibus non debemus auerti, nimis fortaſſe videbor præſumpſiſſe, quàm debui.

Auguſtinus. Auguſtinus contra duas Epiſtolas Pelagianorum lib. 4. cap. 8. Non quò Canonicis libris, vllius diſputationis æquetur autoritas: ſed vt admoneantur, qui putant ſanctos Patres aliquid dicere, quemadmodum de his rebus ante noua hæreticorum vaniloquia Catholici antiſtites, eloquia diuina ſecuti ſunt: & ſciant, à nobis rectam & antiquitatis fundatam Catholicam fidem, aduerſus recentem Pelagianorum præſumptionem perniciémque defendi.

Alterum quod de Patrum autoritate ſentimus, etiam ab ipſis Patribus didicimus. Auguſtinus Epiſtola 19. ad Hieronymum: Alios ſcriptores (præter Canonicos) ita lego, vt quantalibet ſanctitate doctrináve præpolleant, non ideo verum putem, quia ipſi ita ſenſerunt: ſed quia mihi vel per alios autores Canonicos, vel probabili ratione, quòd à veritate non abhorreant, perſuadere potuerint.

Epiſtola 111. Neque quorumlibet diſputationes quamuis Catholicorum & laudatorum hominum, velut ſcripturas Canonicas habere debemus: vt nobis non liceat, ſalua honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum ſcriptis improbare atque reſpuere: ſi fortè inuenerimus, quòd aliter ſenſerint, quàm veritas habet, diuino adiutorio vel ab aliis intellecta, vel à nobis. Talis ego ſum in ſcriptis aliorum, quales ego volo eſſe intellectores meorum.

Contra Creſcenium, lib. 2. cap. 31. Ideo conſtitutus eſt Canon librorum Canonicorum, ſecundum quos de cæteris literis vel fidelium, vel infidelium liberè iudicemus. Cap. 32. Cypriani literas non vt Canonicas habeo, ſed ex Canonicis conſidero: & quod in eis diuinarum Scripturarũ autoritati congruit cum laude eius accipio: quod autem non cõgruit, cum pace eius reſpuo. Et addit: Quoniam Canonicum nõ eſt, quod recitas, ea libertate ad quam nos vocauit Dominus, hoc quod aliter ſapuit, non accipio. Et mox: Ita hoc Cypriani de rebaptizandis hæreticis non accipio, quamuis inferior incomparabiliter Cypriano, ſicut illud Apoſtoli Petri, quod gentes iudaizare cogebat, nec accipio, nec facio, quamuis inferior incomparabiliter Petro. Cap. 31. dicit, ſe hoc modo nullam iniuriam facere Cypriano. Et de Baptiſ. contra Donatiſtas, libr. 7. cap. 20. dicit: Cyprianum potuiſſe aliter ſapere, quam veritas poſtulabat, ſine vlla eius contumelia credimus, quicunque diligimus Cyprianum. Ipſe etiam Cyprianus, in Sermone de lapſis dicit, illum infamare martyrum dignitatem, qui affirmat martyres aliquid mandare, quod in lege Domini ſcriptum non ſit. Auguſtinus ad Vincentium Victorẽ, libro ſecundo. Negare non poſſum nec debeo, ſicut in ipſis maioribus, ita multa eſſe in tam multis opuſculis meis, quæ poſſunt iuſto iudicio, & nulla temeritate culpari.

Et de bono perſeuerantiæ, cap. 21. Quamuis neminẽ velim, ſic amplecti omnia mea, vt me ſequatur, niſi in his in quibus me nõ errare perſpexerit. Nam propterea nunc facio libros retractationum, vt nec meipſum in omnibus me ſecutum fuiſſe demõſtrem. Et addit, ſe nec poſt retractationem quidem velle, per omnia ſibi credi. Ita enim inquit: Arrogantius loquor, quàm verius, ſi vel nunc dico, me ad perfectionem, ſine vllo errore ſcribendi iam in iſta ætate veniſſe. Sed intereſt, quãtum & in quibus rebus erretur: & quam facilè quiſque corrigat: vel quanta pertinacia ſuum defendere conetur errorem. Ita Epiphanius petit veniam, ſicubi erratit, vel vltra vires aliquid tentarit. Ambroſius etiam lib. 1. de Officiis modeſtiſſimè inquit: Nam arrogans videri arbitror, ſi inter filios ſuſcipiam affectum docendi. Non Prophetarum gratiam, nõ virtutem Euangeliſtarum, nec Paſtorum circumſpectionem: ſed tantummodò intentionem & diligentiam circa Scripturas diuinas opto aſſequi.

Iuſtinus quæſt. 119. ad obiectionem, quòd Patres quidam diuerſum ſenſerint, reſpondet: Sed Apoſtolus, pater Patrum ita dicit, &c. Obſeruet Lector, ipſorum Patrum ſententiam eſſe: non ideo aliquid credi & recipi debere, quòd ex Patribus quiſpiam ita vel ſenſerit, vel dixerit, niſi ex Scripturis Canonicis, hoc quod dicit probet. Potuiſſe enim Patres aliter ſapere, quàm veritas poſtulat, & ad illam libertatẽ nos à Domino vocatos eſſe, vt de quorumcunq; ſcriptis ſecundum literas Canonicas liberè iudicemus. Et quando in Patrum ſcriptis, aliquid quod Scripturæ non congruit, improbamus, & reſpuimus, fieri illud nulla temeritate, ſed iuſto iudicio, ſine iniuria & contumelia Patrum, ſalua illorũ honorificentia, & bona eorum pace, ab illis etiam, qui incomparabiliter inferiores ſunt Patribus. *Iuſtinus.*

Et habemus præterea ipſorum etiam Patrum exempla, qui veterum erratis, ſicubi à regula Scripturæ diſceſſerunt, non ſanè proteruè inſultant: ſed tamen etiam ea quæ ad Canonem Scripturæ non congruunt, propter Patres non approbant, nec recipiunt. Idque vt commodius demonſtrem, non inutile fore iudico, ſi hoc loco breuiter annotauero rationes quaſdam, quaſi regulas, quas inter legendum obſeruaui: quomodo Patres incommodè dicta veterum, non ad errorum patrocinia detorſerint, ſed commoda interpretatione, iuxta analogiam fidei, mitigarint & excuſarint. Præcipuè verò Auguſtino multum negocij exhibuerunt Pelagiani, cumulatis multis veterum ſententiis, incommodè dictis, de peccato originali, de libero arbitrio. Modeſtè verò Auguſtinus reſpondet. 1. Vobis Pelagianis nondum litigantibus, ſecurius (inquit) loquebantur Patres de his articulis, lib. 1. contra Iulianum. hoc eſt, Extra contentionem, nondum motis controuerſiis, Patres ſæpe non accuratè, ſed ſecurius multa diſputabant. Illa verò ſecurius dicta, ſicut Auguſtinus loquitur, non ſunt torquenda ad patrocinium eorum, quę cum Scriptura non conueniunt. *Exẽpla in Patribus.* *Auguſtinus aduerſus Pelagianos.*

2. Iulianus obiecerat Chryſoſtomi ſententiam, infantes non habere peccata. Auguſtinus inquit: Intelli-

Intellige propria peccata, & nulla erit cõtentio. Sed inquit Iulianus: Cur ipſe Chryſoſtomus non addit propria? Cur putamus, inquit, niſi quia diſputaus in Catholica eccleſia, nõ ſe aliter intelligi arbitrabatur: hoc eſt, incommodius dicta Patrum, ſecundum analogiam fidei ſunt interpretanda. Hoc modo Auguſtinus de natura & gratia, Hilarij, Ambroſij, Chryſoſtomi, Hieronymi, & ſententias, quas Pelagius pro ſui erroris cõfirmatione allegauerat, addita cõmoda interpretatione ad analogiam fidei accommodat: quam tamẽ interpretationẽ, non ſemper ex ipſis quę allegatæ erant ſentẽtiis ſumere potuit: ſed eas vel ex manifeſtis Scripturę ſentẽtiis, vel ex aliis Patrũ dictis Scripturę conſentiẽtib. petiuit. De gratia Chriſti lib. 1. ca. 48. ad Ambroſij dictum, probantis exemplo Zachariæ & Eliſabeth, hominẽ in hac vita poſſe ſine peccato eſſe, Auguſtinus ita reſpondet: Dictum hoc eſt, quantum mihi videtur, ſecundum quandam inter homines conuerſationẽ probabilem, non ſecundum perfectionem iuſtitiæ. Nam & Paulus dicit, ſe fuiſſe ſine querela: & tamen hanc iuſtitiam ſtercoribus deputauit.

Et de natura & gratia ca. 61. ad ſententiam, quod Chriſtus vincendo peccatum, & deſideriis carnis domitis docuerit peccatum, non eſſe neceſſitatis, Auguſtinus ita reſpondet: Quomodo dictum ſit, autor hujus ſententiæ viderit, qualiter poſſit exponere: dum tamen nos minimẽ dubitemus, Chriſtũ peccatum in ſe non habuiſſe quod vinceret. Et ibi ponit hanc ſentẽtiam: Ego in huiuſmodi quorumlibet hominum ſcriptis, liber, quia ſolis Canonicis debeo, ſine vlla recuſatione, conſenſum.

Auguſtini reſponſio ad dictũ quoddam Ambroſij.

III. Ad dictum quoddam Ambroſij, reſpondet li. 1. contra Iulianum: Hoc dictum eſt aduerſus Manichæos, cõtra quos hoc ſufficiebat. Et in libris retractationum, ipſe Auguſtinus de ſe inquit: Diſputabimus contra Manichæos, qui fingebant, naturã mali eſſe coæternam Deo: cõtra quos ſatis erat obtinere, malum eſſe ortum ex libero voluntatis arbitrio: & ideo, inquit, parum diximus de gratia. Patres igitur, quando cõtra hæreticos aliquos diſputant, hoc tantum ſibi proponunt, vt iſtorũ opiniones euertant, de aliis interim articulis non ſunt admodum ſoliciti. Et inde multa, non ſatis circumſpecte de aliis dogmatibus dicta, Patribus ſæpe exciderunt. Ideo Auguſtinus inquit: Audi, quod ad rem præſentem ſpectat, quid de peccato originis, Baſilius alibi ſine vlla ambiguitate dicat.

Baſilius.

IIII. Baſilius Epiſt. 41. de Dionyſio Alexandrino inquit: Non omnia eius viri admiramur: imo ſunt quædam, quæ penitus abrogamus. Habent. n. ſeminaria quædam impietatis τῶν ἀνομιῶν, Cauſam vero arbitror, non mentis malignitatem, ſed quod vehementer voluit reſiſtere Sabellio. Soleo igitur ipſum aſſimilare arborũ inſitori: qui dum nouellæ plantæ incuruum ſtatum vult corrigere, nimia attractione à medio aberrat, & in contrariã partem nimium deflectendo peccat. Ita Athanaſius Tomo ſecundo, de ſentẽtia Dionyſij inquit: Ratio tẽporis & perſonæ conſiderãda eſt, quod ita ſcripſerit. Sabellianiſmus. n. tunc Eccleſias inuaſerat: & Dionyſius rudibus monſtraturus, Patrem non eſſe filium, de humanitate loquitur: ex illis enim quę humanitatis ſunt, compendio refutantur Sabelliani. Et ibi dicit Athanaſius: Arriani videntes, ſe nihil poſſe ex Scriptura, pro ſua hæreſi habere, ad Patres ſe conuertunt: ſicut prædones, cum de ſtudiis ſuis male audiant, fingunt ſibi ſocios probos & modeſtos: & ſicut Iudæi Scriptura conuicti, ad patrem Abraham confugiunt, &c. Et profecto eodem plane modo, Pontificij Scripturę teſtimoniis deſtituti & conuicti, prætextum ex Patribus quærunt.

Baſilius Epiſtola 64. cum obiiceretur, Gregorium Neocæſarienſem dixiſſe, patrem & filiũ mentis cogitatione eſſe duos, hypoſtaſi vero vnum, ita reſpondet. Hoc non dogmatice, ſed in contentione eſſe dictum, in diſputatione contra Ælianum. Volens enim Græcum hominem ad fidem conuertere, non exactius circa verba diſceptat, ſed alicubi etiam concedit conſuetudini eius qui inducitur. Ideo multas illic inuenias voces, quæ nunc maximum robur præbent hæreticis.

Chryſoſtomus.

V. Chryſoſtomus lib. 1 de compunctione cordis inquit. Non putes hæc cohortatorie magis quam vere dici. Multa igitur apud Patres dicuntur exhortatorie magis quam dogmatice & vere.

Hieronym.

Ita Hieronymus ad Nepotianum dicit, ſe in Epiſtola exhortatoria ad Heliodorum, pro ætate luſiſſe, & calentibus adhuc rhetorum ſtudiis, quędam ſcholaſtico flore depinxiſſe. Et contra Iouinianum: Rhetoricati ſumus, & in morem declamatorum paululum luſimus.

VI. Eſt & illud diſcrimen in Patrũ ſcriptis obſeruandum: quod aliquando priuatas ſpeculationes & deuotiones exponũt, aliquãdo particularis alicuius Eccleſię conſuetudinẽ deſcribunt, aliquando vero publica dogmata totius catholicæ Eccleſiæ explicant. Et inter hęc profecto, magnum eſt diſcrimen.

Vtilis eſt & hęc obſeruatio, quod aliter agunt & diſputant cum infirmis fratribus, aliter cum robuſtis, aliter cum domeſticis fidei, aliter cum hæreticis, aliter cum philoſophis, aliter cum principibus, quæ ſingula exemplis poſſent oſtendi.

VII. Multa tolerarunt, & ſæpe ceſſerunt temporum ſuorum conſuetudini, etiam vbi vitij aliquid eſſe agnouerunt.

Auguſtin.

Ita Auguſtinus Epiſtola 119. Multa huiuſmodi propter nõnullarum vel ſanctarũ vel turbulentarũ perſonarũ ſcandala deuitanda, liberius improbare nõ audeo. Sed hoc nimis doleo, quia multa quæ in diuinis libris ſaluberrime pręcepta ſunt, minus curantur, & iã multis præſumptionib. ſic plena ſunt omnia, &c. Ita vigilias & ἀγάπας, ad ſepulcra martyrũ alicubi laudat Auguſtinus: ſed de morib. Eccleſię c. 14. & Epiſt. 64. reprehendit, & vellet abrogari.

Cyprianus.

VIII. Elegantiſſima eſt Cypriani ſententia libro ſecundo, Epiſtola tertia: Si ſolus Chriſtus audiendus eſt, non debemus attendere quid aliquis ante nos faciendum putauerit; ſed quid prior Chriſtus, qui ante omnes eſt, fecerit. Neq; enim hominis conſuetudinem ſequi oportet, ſed Dei veritatem. Et ideo ſi quis de anteceſſoribus noſtris vel ignoranter, vel ſimpliciter hoc non obſeruauit & tenuit, quid nos Dominus facere exemplo & magiſterio ſuo docuit: poteſt ſimplicitati eius, de indulgentia Domini venia concedi. Nobis vero non poterit ignoſci, qui nunc à Domino admoniti & inſtructi ſumus: qui dum inſtruit in futurum, quid facere debeamus, de præterito ignoſcit, quod ſimpliciter errauimus, &c. Conſiderent hanc ſententiam, qui ſemper in ore habent, ſe malle cum Patribus errare, quam cum aliis recte ſentire. Recte etiã noſtri dicunt. Patres ſi admoniti fuiſſent, multa correcturos fuiſſe. Intereſt enim (ſicut Auguſtinus inquit) quam facile quis corrigat, vel quanta pertinacia ſuum errorem defendere conetur.

Poſtremo,quando illę ſiue mitigationes,ſiue cō-modę inrerprerationes eorum,quæ non ſatis commode à veteribus dicta eranr,non recipiebantur & admirrebanrur, vel quando non poterant locum habere: Patres diſerte improbarunr & damnarunr ea, quæ ad regulam Scripturæ non congruebāt. Ita Auguſtinus de Cypriani & de omnium ſcriptis, liberrime pronunciat: ſicut ſententias eius ſupra recitauimus. Ita in Irenæo, Chiliaſtarum ſententia libere damnata eſt. Illa ſenrentia, quod quidam ſaluati fuerint lege naturæ, quidam lege Moyſis, quidam vero gratia Chriſti, extat apud multos vetuſtiſſimos Patres: ſed Auguſtinus illam, vt Pelagianā, expreſſe damnat. Contra Donatiſtas illos qui Patrum errores amplectuntur, eo quod (ſicut Quintilianus inquit) honeſtus error videatur, magnos duces ſequentibus: dicit idem facere, ac ſi quis Petro ſimilis eſſe vellet, negando Chriſtum, vel cogendo Gentes ad Iudaiſationem: vel ſi quis Dauidi affectaret ſimilis eſſe, committendo adulterium.

Auguſtinus de Cypriani & aliorum ſcriptis.

Ita ergo ipſi Patres aliorum Patrum ſcripta tractarunt, & ſua etiam hoc modo legi & accipi voluerunt. Quam ſententiam nos libenter probamus, amplectimur & ſequimur: Aduerſatij vero noſtri Pontificij, quando contra ea quæ ex Scripturis demonſtrantur, ſententias aliquas ex Patribus, quomodocunq; conuaſatas, pro tuendis ſuis ſuperſtitionibus proferre poſſunt: volunt nos ſine iudicio & recuſatione, à Scriptura diſcedere, & ſententiis quæ ex Patribus citantur, aſſentiri, etiamſi nullo Scripturæ teſtimonio probentur. Et huius ſententiæ, Staphylus & Lindanus Athanaſium nō verentur autorem facere. Citant enim mutilatū & truncatum eius dictum ad Epictetum: Hoc ſolum hæreticis reſpondere & dicere ſufficit, hæc non eſſe Catholicæ Eccleſiæ, neq; Patres ita ſenſiſſe. Vtque facilius ad hoc Pontificiorum propoſitum torqueri poſſit Athanaſij ſententia, Nannius interpres eā ita vertit: Tantummodo ad ea reſpondendum eſt, quod ipſum per ſe ſufficit, Patres non ita ſenſiſſe, cum Græca verba ſimpliciter dicant: τοῦτο μόνον ἀποκρίνασθαι πρὸς τὰ τοιαῦτα, καὶ εἰπεῖν ἀρκεῖ. Sed inſignem faciunt iniuriam Athanaſio. Ad Epictetum enim recenſet prodigioſos quorundam errores, Verbum in corpus eſt commutatum, corpus Chriſti conſtituere quaternitatem in Deitate, corpus eſſe coęternum & conſubſtantiale Deitati: & ſimilia opinionum & verborum portenta. De illis vero dicit: Hęc nudis verbis tantum deſcripſi: vt qui ſolum audiat, fœditatem illorum & impietatem ſtatim animaduertat. Quæ enim manifeſte praua peruerſaq; ſunt, ea curioſius tractare non oportet, ne contentioſis hominibus ambigua videantur: ſed hoc ſolum ad talia reſpondere & dicere ſufficit, ea non eſſe Eccleſiæ Catholicæ, & Patres ita non ſenſiſſe. Ne vero ex ſolido ſilentio occaſionem impudentiæ ſibi ſumāt, paucas ex Scriptura ſententias opponemus, &c. Quæſo te Lector, conferas hanc integram Athanaſij ſententiam, cum mutila Pontificiorum allegatione: & ſtatuas inde, quo candore Pontificij, tractent Patrum teſtimonia.

Quomodo Patres aliorum Patrum nec nō ſua ſcripta legi voluerunt.

VII. GENVS TRADItionum.

Septimum genus traditionum eſt, quod vbi veteres mentionem faciunt traditionum non ſcriptarū, proprie non intelligunt dogmata fidei ſine Scriptura, extra & præter Scripturā recipienda, etiamſi nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt: ſed de ritibus & conſuetudinibus quibuſdam vetuſtis loquuntur, quos propter antiquitatem ad Apoſtolos retulerunt. Ita Baſilius vocat quidem dogmata ſine ſcripto, ex traditione accepta: ſed recenſet, non articulos aliquos fidei, ſed tantum ritus quoſdā: Cruce ſignare: ad Orientem conuerti in oratione: verba ἐπικλήσεως, dum oſtenditur panis Euchariſtiæ, & quæ in celebratione Euchariſtię ante & poſt verba inſtitutionis recenſentur: benedictio aquæ baptiſmatis, & baptizati, illinitio olei: trina immerſio: abrenūnciatio Satanę in Baptiſmo, confeſſio fidei. Origenes innumeras recenſet genu flexiones in oratione, ritus Euchariſtiæ & Baptiſmi. Hieronymus contra Luciferianos ex Textu recenſet, Die Dominico & à Paſcha vſq; ad Pentecoſten non ieiunare, nec de geniculis adorare, prægustare lac & mel poſt Baptiſmū, oblationes pro defunctis, & pro natalitiis annua die, &c. Et de his quidē traditionibus an ſingulæ & omnes ſint Apoſtolicæ, in poſtremo genere traditionū dicemus. Nunc tantum oſtendere volui, Patres quando de traditionibus non ſcriptis loquuntur, tātum de vetuſtis quibuſdam ritibus diſputare: non hoc agere (ſicut Pontificij contēdunt) vt multa dogmata fidei, quæ licet nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſint, pari tamen reuerentia & pietatis affectu ſuſcipiantur, ſicut illa quæ certa & manifeſta habent in Scriptura teſtimonia. Sicut igitur diſcrimen eſt inter doctrinam, & inter ritus: ita diſputatio Pontificiorū, de traditionibus nō eſt eadē cum illa quæ extat apud veteres. Et ſi prius de doctrina conſenſus conſtitueretur, de ritibus facile poſſet iniri ratio & concordia. Apoſtolos igitur ritus quoſdā ordinaſſe & tradidiſſe Eccleſiis, ex ſcriptis ipſorum certo conſtat: Et veriſimile eſt, quoſdam etiam alios externos ritus, qui in Scriptura annotati non ſunt, ab Apoſtolis traditos eſſe.

Baſilius.

Origenes.

Hieronymus.

Nullum etiam dubium eſt, Eccleſiam poſt Apoſtolos, pro ratione ædificationis, ordinis & decori, alios quoſdam ritus addidiſſe. Et nullis quidē certis & firmis documentis probari poteſt, qui ſint ritus, certo ab Apoſtolis traditi, qui ex Scriptura oſtendi non poſſunt. Poſſumus tamen habere certam Apoſtolicam rationem, de diiudicatione & vſu omniū traditionū, de ritibus ſeu ceremoniis externis, vndecunq; ſane originem ſuam habeant. Et hoc certius & vtilius eſt quam de autoribus incertas texere altercationes. Ne igitur traditiones de externis ritibus ſine certa aliqua Apoſtolica regula, vel in ambiguo fluctuent, vel in infinitum vagentur: ex illis ordinationibus ſeu ritibus externis, quos Apoſtolos tradidiſſe, certo ex ipſorum ſcriptis cōnſtat, colliguntur certæ quædam regulæ, ſecundum quas, de quibuſuis ritibus ſeu ceremoniis, Apoſtolica ratione iudicari & debet, & poteſt.

I. Sunt quidam ritus, qui ex Scriptura ita probari poſſunt, quia continent vſum, exercitiū, & vtilem declarationē eius doctrinæ, quæ in Scriptura diuinitus patefacta eſt. Ita 1. Cor. 11. Paulus ex inſtitutione deducit, quomodo pie celebranda ſit Cœna Dominica. Et ex doctrina Apoſtolorum, quæ Scriptura cōprehenſa eſt, deductum eſt: 2. Theſ. 3. de ſeparandis illis qui inordinate viuunt, 1. Cor 5. de excommunicatione, Actor. 14. de conſtituendis miniſtris Eccleſię, &c. Et tales ritus merito amam' & retinemus: quales ſunt confeſſio fidei, abrenunciatio Satanæ, & alij ritus in actione Baptiſmi: qui doctrinā de Baptiſmo in Scriptura traditā vtiliter ad

ædifica-

Digitized by Google

ædificationem explicant & illuſtrant. Ita de abrogatione Sabbati, manifeſta extant Scripturæ teſtimonia: & quod Apoſtoli prima Sabbati conuentus celebrarint, Scriptura non obſcure indicat, Act. 20. 1. Cor. 16. Et Apocalyp. 1. extat appellatio diei Dominicæ. Ita ex doctrina de charitate proximi, & de infirmis in fide ſuſcipiendis, Apoſtoli condiderunt decretum ſuum.

Tales etiam ſunt illæ conſuetudines Eccleſiaſticæ, quas Auguſtinus exiſtimat ex Apoſtolorũ traditione originem habere: de baptizãdis infantibus, de non rebaptizandis, qui Baptiſmum ab hereticis, ſecundum formam à Chriſto inſtitutã acceperant. Illæ enim conſuetudines tradunt exercitiũ & vſum eius doctrinæ, quæ in Scripturæ teſtimoniis comprehenſa eſt. Tales ritus quin vocentur Apoſtolici, non pugnamus: cum hoc modo, ſicut dictum eſt, habeant in ipſa Scriptura teſtimonium.

II. Apoſtolicos ritus Paulus hiſce notis inſigniuit: vt ſcilicet omnia fiant decenter, ordine, & ad ædificationem. Ita 1. Corin. 11. ritum de velandis mulieribus, oſtendit probabilem eſſe ex Scriptura: allegat conſuetudinem, & oſtendit ſeruire decoro. Ita 1. Cor. 14. monſtraturus rationes ordinationis, de linguis, prophetia, Pſalmis, oratione, &c. recenſet ædificationem, decorum & ordinem. Et tales ſane ritus iudico retinendos & ſeruãdos, qui ſunt (ſicut elegãter dictum eſt) incitamenta & retinacula pietatis: hoc eſt, iuxta Pauli regulam, qui primo faciunt ad ædificationem, vt homines inuitentur ad verbum, ad Sacramenta, & ad cætera pietatis exercitia: vt doctrina cõmodius proponatur, pluris fiat, auidius accipiatur, & melius retineatur: vtq; accendatur & foueatur pœnitentia, fides, oratio, pietas, miſericordia, &c. Secundo, qui ſeruiunt ordini. Oportet enim in publicis Eccleſiæ congreſſibus, eſſe ordinem dignum grauitate Eccleſiaſtica.

Tertio, qui ad decorum faciunt. Intelligitur autem εὐσχῆμον, non theatrica pompa, ſiue aulica magnificẽtia: ſed tale decorum, vt externis ritibus oſtendatur, quid tribuamus verbo, Sacramentis, & reliquis Eccleſiaſticis exercitiis, vtque reliqui ad reuerentiam verbi, Sacramentorum, & congreſſuum Eccleſiaſticorum inuitentur.

III. Ritus Apoſtolicos moderatur Chriſtiana libertas; vt ſcribit, ceremoniæ ſint genere indifferẽtes, numero paucæ, ſint piæ & vtiles, ad ædificationem, ordinem & decorum: vtq; totum hoc genus, extra caſum ſcãdali, liberas habeat obſeruationes: & pro ratione ædificationis, loci, temporum, perſonarum, &c. poſſint inſtitui, mutari & abrogari. Ita Apoſtolorum conſtitutio de ſuffocato & de ſanguine, iam dudũ in vſu eſſe deſiit. Cauſa enim propter quam facta fuerat, non amplius tũc eſt. 1. Cor. 11. Paulus ordinat, vt viri aperto capite orẽt & prophetent: mulieres vero velato capite. Et illud ſumit ex circumſtantia locorum & temporum. Tunc. n. in illis locis, viri aperto capite, mulieres, ſerui & libertini, velato capite prodibant in publicum: ſicut autor eſt Plutarchus in Problem. Rom. Et indiciũ autoritatis erat, aperto capite loqui: ſicut econtra, velatum caput teſtimonium erat ſubiectionis. Noſtris temporibus & locis contrarium ſeruatur. Aperto enim capite dicere, vel audire, eſt teſtimoniũ ſubiectionis; ſignum vero autoritatis, eſt capite nõ aperto dicere. Ita trina immerſio, præguſtatio, lactis & mellis, ſtationes in orationibus die Dominico & intra Paſcha & Pentecoſtẽ: iamdudũ in neceſſitatis vſu eſſe deſierunt. Natalitia vero, quorum Tertullianus mentionem facit, Nicena Synodus libere abrogauit. Nulla verba peculiaria nunc habẽt, ne Pontificij quidẽ, quando panis Euchariſtiç conſecratus oſtenditur: quos tamẽ ritus veteres exiſtimãt ab Apoſtolis traditos. Eccleſia igitur libertatẽ ſuam, in huiuſmodi traditionibus ipſo facto declarauit. Doctrina enim vniuerſalis & perpetua eſt, ritus vero pro circumſtantiis mutari libere poſſunt.

Colliguntur præterea etiam ex Apoſtolorum ſcriptis, certç regulç, quando & docendo, & exemplis aduerſandum ſit huiuſmodi traditionibus de ritibus: quando ſcilicet ſtatuuntur quædã quæ pugnant cum verbo & mandato diuino, Matthæi 15. Vel quando ritibus ſuo genere adiaphoris, aſſumuntur opiniones cultus, meriti & neceſſitatis, etiam extra caſum ſcãdali. Pertinet etiam huc, quod Auguſtinus queritur Epiſt. 119. Ipſam religionem, quã pauciſſimis & manifeſtiſſimis celebrationum Sacramentis, miſericordia Dei liberam eſſe voluit, ſeruilibus oneribus premunt, vt tolerabilior ſit Iudæorum conditio, qui legalibus ſarcinis, non humanis præſumptionibus ſubiiciebantur.

Hæc eſt vere Apoſtolica ratio iudicandi de huiuſmodi traditionibus: & eſt certior & vtilior, quam de incertis diſputare: quç ſcilicet traditiones à quibus Apoſtolis, quo tempore, quo loco, &c. ſint traditæ: de quibus nullum ex Scriptura documentum proferri poteſt.

Nos igitur non ſimpliciter omnes traditiones quç huius ſunt generis, reiicimus & damnamus. Illud enim quod Hieronymus Lucinio ſcribit, non improbamus, traditiones ſcilicet Eccleſiaſticas, præſertim quæ fidei non ſufficiunt, ita obſeruandas, vt à maioribus traditæ ſunt. Et quod Auguſtinus dicit: Quod neq; contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter eſſe habendum, & pro eorum inter quos viuitur ſocietate ſeruandum. Hæc vero iuxta Apoſtolicas regulas, quas ex Scriptura colligi diximus, intelligi volo. Nam & Auguſt. Epiſt. 119. de quibuſdam ritibus reſecandis diſputat: licet non facile inueniri poſſit, quomodo ſint contra fidem: tamen quia multitudine, & neceſſitatis præſumptione Eccleſiam premant, abrogandos eſſe.

OCTAVVM GENVS TRAditionum.

Poſtremum genus traditionum conſtituemus illud, de quo Pontificij potiſſimum digladiantur. Illam enim diſtributionem traditionum, in certa aliquot capita ſeu genera ideo inſtitui: vt diſputatio de traditionibus, quam Pontificij ſtudioſe, affectatis confuſionibus perplexam reddunt, ſimplicius & clarius intelligi poſſit, vtque veterum ſententiæ, quæ non vno modo de traditionibus loquuntur, rectius diiudicari & explicari poſſent. Pontificij enim, cumulatis multis diſſimilibus vetuſtiſſimorum ſcriptorum ſententiis, ſpeciem aliquam & prætextum, imo fucum potius diſputationi ſuæ conciliant. Sophiſticum autem eſt, quod omnes traditiones quæ non ſunt vnius generis, ex vna fidelia (ſicut Prouerbium habet) dealbant: vt fraudem ſimpliciores non animaduertant. Et iudico non eſſe ſimpliciorem rationem, qua tota hæc diſputatio explicetur, & Pontificiorum obiectiones ſolide refutentur, quam ſi diſtinguantur traditiones, de quibus veteres magnifice loquuntur, ab illis pro quibus Pontificij digladiantur. Oſten-

Digitized by Google

dimus enim hactenus aliquot genera traditionum, quas veteres ita vocant, quæ habent Scripturæ teſtimonia, & illis ſunt conſentaneæ. Illa igitur quæ veteres de iſtis traditionibus magnifice prædicant, ſicut nihil contra nos, qui ea quæ Scripturæ conſentanea ſunt, libenter recipimus, pugnant: ita Pōtificiorum inſtitutum, de ſtabiliendis iis quę nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt, prorſus nihil, ſi vera explicatio monſtretur, iuuare poſſunt.

Iam vero ingredimur illū locū, qui proprius & peculiaris eſt Pontificiorū, de traditionibus ſcilicet, tam ad fidē, quam ad mores pertinentibus, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt: quas tamen pari reuerentia, & pietatis affectu, Synodus Tridētina ſuſcipiendas & venerādas imperat, ſicut ipſam Scripturam. Et ex illo loco ſicut primū progreſſæ ſunt, ita hodie etiā defenduntur corruptelę, abuſus, ſuperſtitiones, & quicquid ad regnū Antichriſti pertinet. Quæ enim magis cōpendiaria poſſet excogitari licētia, quiduis libere & impune fingēdi in Eccleſia, quam ſi ad omnia vel firmiſſima & clariſſima argumenta, ex Scriptura nudus traditionum titulus, tanquam Gorgonis caput ita obuertatur, vt fas non ſit vltra quærere, ſi dicatur eſſe traditio? In oratione Tatiani ad Græcos, idolū quoddam vocatur ἐπιτομὴ δεισιδαιμονίας epitome ſuperſtitionis: nos vero Pontificiorum diſputationes de traditionibus, rectius poſſumus vocare non epitomen, ſed pandectas errorum & ſuperſtitionum.

Abuſus & ſuperſtitiones ex traditionibus.

Inſignis omnino audacia eſt, maieſtati & autoritati Scripturæ Canonicæ aliquid æquare Concilium autem Tridentinum, traditionibus ſine ſcripto, tum ad fidem, tum ad mores pertinentibus hoc tribuit, vt pari pietatis affectu & reuerentia ſuſcipiantur, ſicut ipſa ſacra Scriptura. Quid vero?

Num forſan Concilium intelligit tales traditiones, ſicut veteres, quæ in Scriptura continentur, & eius perſpicuis teſtimoniis probari poſſunt? Nihil vero minus, Sed Andradius dicit, neceſſario credēdas illas etiam traditiones, quæ nullo Scripturę teſtimonio probari poſſunt. Et ne Lector hæſitet quid velint, clare & diſerte ſe explicant, quas intelligant traditiones. Petrus à Soto his verbis vtitur: Infallibilis eſt regula, & Catholica: Quæcunq; credit, tenet & ſeruat Romana Eccleſia, & in Scripturis nō habentur illa ab Apoſtolis eſſe tradita: item, quarū obſeruationū initium, autor & origo ignoretur, vel inueniri nō poteſt, illas extra omnē dubitationē ab Apoſtolis traditas eſſe. Et in ſpecie has traditiones enumerat: Oblationē ſacrificij altaris, vnctionē chriſmatis, inuocationē ſanctorum, merita operum, primatū Romani Pontificis, conſecrationē aquæ in Baptiſmo, totū Sacramētum confirmationis, elementa, verba & effectus Sacramenti ordinis, matrimonij, & extremæ vnctionis, orationes pro defunctis, enumerationē peccatorū Sacerdoti faciendā, neceſſitatē ſatisfactionis. Hęc ſunt A ſoti verba: quæ ideo adſcripſi, vt Lector videat non de adiaphoris, ſed de rebus lōge grauiſſimis cōtrouerſiā eſſe in hac diſputatione de traditionibus. Habemus igitur deſcriptionem, non inuidioſe à nobis exaggeratā, ſed ipſorū verbis nobis traditam: quales ſcilicet intelligere debeamus traditiones, quas volunt nos pari pietatis affectu & reuerētia ſuſcipere & venerari, ſicut ipſam Scripturam Canonicam. Pertinent autē ad A ſoti enumerationē infinita alia: vt mutilatio Cœnæ Dominicæ, cœlibatus Sacerdotū, delectus ciborum, purgatoriū, nundinatio indulgentiarū, cultus imaginū, legendę Sanctorū: & in ſumma, quicquid credit, tenet & ſeruat Romana Eccleſia, quod nullo Scripturæ teſtimonio probari poteſt, credendū eſt ab Apoſtolis traditum eſſe. Breue ſane, & facile eſt hoc cōpendium. Clamitant à multis iā annis totius orbis iuſtiſſimæ querelę, regnū Pontificiū multas corruptelas, abuſus & ſuperſtitiones inuexiſſe in Eccleſiā: petūt, in legitimo Cōcilio grauiſſimas has controuerſias ex verbo Dei diiudicari & definiri. Sed ecce, Pontificij ſonora voce profitētur, multa quæ credūt, tenēt & ſeruant, nullo ſe Scripturæ teſtimonio probare poſſe. Corrigine igitur volunt ea, quæ ad Canonē ſacræ Scripturæ nō congruūt? Nihil minus Sed opponūt ἄιτημα, ſiue poſtulatū, ſicut Geometræ loquūtur, ad cuius probationē nolūt obligari eſſe: Quęcunq; ſcilicet ea quæ nūc eſt Romana Eccleſia, credit, tenet & ſeruat, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt, certo ſtatuēdū eſſe, quod ſint ab Apoſtolis tradita. Et mox Tridētinum Conciliū addit vocem ſuā deciſiuam: Traditiones ſine ſcripto, pari pietatis affectu ac reuerētia ſuſcipiēdas ac venerādas eſſe, ſicut ipſam ſacram Scripturā. Tam breui & leui velitatione conclamatū & debellatum eſt in Synodo Tridētina, de grauiſſimis horū temporum controuerſiis: ſicut Epiſcopus quidam Gallus, in exordio Concilij exclamauit: Venimus, vidimus, vicimus.

Tridētini de Traditionibus.

Non autem ordine de ſingulis, quæ titulo Traditionum Eccleſiis obtruduntur, & quos ſibi fingāt autores, dicemus: erudite enim & copioſe hoc pręſtitum eſt ab aliis: ſed generales quaſdam obſeruationes annotabimus, id quod eo breuius fieri poteſt. In illis enim quæ hactenus expoſuimus, fundamenta ſunt totius huius diſputationis.

Et primo obſeruetur, quam periculoſum ſit Eccleſiæ, & quam pernicioſum fidei, traditiones de dogmatibus, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt, pari pietatis affectu & reuerentia ſuſcipere & venerari, ſicut illa quæ certis & perſpicuis Scripturæ teſtimoniis tradūtur & probantur. Supra enim multis oſtendimus, viuentibus adhuc in carne ipſis Apoſtolis in Eccleſiis, in ipſorum abſentia, puritatem doctrinæ non ſemper fuiſſe per traditiones ſine Scripto fideliter conſeruatam: ſicut oſtendunt Eccleſiæ Corinthiorum & Galatarum. Pſeudoprophetæ etiam viuentibus adhuc Apoſtolis, multas fingebant corruptelas, ſub hoc prætextu & titulo quaſi ab Apoſtolis viua voce eſſent traditæ: ſicut ſupra oſtēdimus. Et propter hanc ipſam cauſam, Apoſtoli doctrinam ſuam cœperūt literis comprehēdere, & Eccleſiis commendare: id quod ſupra multis & euidēter mōſtratum eſt. Paulus etiam monet Eccleſias, ne ſinant ſe turbari & decipi, ſub titulo & pretextu traditionum. Et illam admonitionem ponit, cum primum inciperet ſcribere. 2. Theſ. 2. Ne cito dimoueamini à mente, neque turbemini vel per ſpiritum, vel per ſermonem, vel per Epiſtolam, tanquam à nobis profectam. Reperit etiam illam admonitionē, cū ex vinculis ſcriberet Coloſſenſibus. Videte, ne quis vos ſeducat per inanē deceptionem, ſecundum traditionem hominum, Petrus etiam cum imminente fine vitæ ſuæ, poſtremam ſcriberet Epiſtolam, prædicit futuros falſos Doctores, qui fictis ſermonibus, negociaturi ſint in Eccleſia. Et non vanas fuiſſe illas Apoſtolorum de traditionibus prædictiones & admonitiones experientiā oſtēdit. Statim enim poſt Apoſtolorum tempora, cum adhuc in recētiſſima memo-

Paulī præceptum de Traditionibus.

Cuiuſmodi Traditiones Tridētini intelligant.

ria

Digitized by Google

ria eſſet, quæ fuiſſet Apoſtolorum doctrina, hæretici ſub prætextu & titulo traditionum non ſcriptarum, cœperũt peregrina dogmata Eccleſiis obtrudere. Irenęus enim li.3.c.2.inquit. Cum ex Scripturis arguuntur, in accuſationẽ conuertuntur ipſarũ Scripturarum, quia nõ poſſit ex his inueniri veritas ab his qui neſciant traditionẽ: non enim per literas traditam illam, ſed per viuam vocem, ſicut Paulus dicit, ſapientiam inter perfectos. Et lib.1.dicit, Carpocratianos noua ſua commenta, hoc prætextu defendiſſe, quod ſcilicet Ieſus talia priuatim Apoſtolis in myſterio locutus fuerit, & Apoſtolos illa tradidiſſe, non omnibus, ſed dignis tantum. *Irenæus.*

Tertullianus de præſcriptione aduerſus hæreticos dicit, ipſos cum ex Scripturis cõmenta ſua probare non poſſent, ſed inde refutarentur, duo prætendiſſe: vel Apoſtolos non omnia ſciſſe, quia Chriſtus dicat: Multa habeo adhuc vobis loqui, ſed non poteſtis ea modo ſuſtinere: vel Apoſtolos quidem nihil ignoraſſe, nõ autem omnia illos omnibus reuelaſſe: quædam palam & vniuerſis, quędam ſecreto & paucis demandaſſe. Ideo contendebant, illa etiam quæ ſine Scriptura, præter & contra Scripturã, quaſi viua voce tradita proponebantur, ſuſcipiẽda eſſe. Sed hoc commentum egregie refutat Tertullianus: Dominus enim præcipit, vt ſi quid in tenebris & in abſcondito audiſſent, in luce & in tectis prædicarent, lucernã non ſub modio abſconderent, ſed ſuper candelabrum conſtituerent. Et addit; vt maxime inter domeſticos quædam diſſeruerint: non tamen ea fuiſſe credendum eſt, quæ aliam regulam fidei ſuperducerent, diuerſam & contrariam illi, quam catholice in medium proferebant. Irenæus allegat illud Pauli, Non ſubtraxi vobis, vt non annunciarem omnem ſententiam Dei. Et addit. Ita & Lucas, ſine inuidia quę didicerat tradidit, inquiens: Sicut tradiderunt nobis qui ab initio, &c. Hæc Irenæus. Quia vero nullum erat dubium, Apoſtolos multa tradidiſſe viua voce, ne ideo fingerentur dogmata alia, diuerſa & contraria illis quæ in Scriptura extant: Irenæus & Tertullianus oſtenderunt, veras Apoſtolorum & Apoſtolicorum traditiones non eſſe alias diuerſas & contrarias, ſed omnino conſentaneas Scripturæ: ſicut in præcedentibus hæc demonſtrata ſunt. Hoc vero loco, paucis illa repetenda fuerunt: vt oſtenderetur, antiquam & frequentem eſſe viã per traditionum fallere nomen. Apoſtoli enim hoc prędixerunt, & Eccleſias præmonuerunt. Hiſtoriæ primitiuæ Eccleſiæ hoc oſtenderunt, quæ etiam ſubminiſtrant ſolutiones ad prætextum illum: quia Apoſtoli, viua etiam voce multa tradiderint, ideo non omnia ex Scripturis ſumi & probari poſſe, quæ credenda ſunt. Irenæus enim dicit, ea quę Polycarpus ex traditione commemorare ſolitus fuerit, non fuiſſe diuerſa, nec contraria, ſed πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia conſentanea Scripturis ſacris. *Tertullian.*

Ita ſequentes etiã hęretici, pallium traditionum corruptelis ſuis induerunt. Euſebius lib.5.c.28. recitat, Artemonem de doctrina ſua, quaſi antiqua, gloriatum eſſe. Maiores enim omnes, ipſos etiã Apoſtolos, ita ſenſiſſe & docuiſſe. Sed reclamant ipſi, inquit Euſebius, primum diuinę Scripturæ: deinde antiquiora fratrum ſcripta. Clemens Stro.7. dicit Baſilidẽ gloriatum, ſe Glaucia quodam, qui fuerit interpres Petri, magiſtro vſum: Valentinum audiuiſſe Theodatum, Pauli familiarẽ: Marcioniſtas gloriatos ſe Matthię diſcipulos habuiſſe magiſtros, & ab ipſis traditam doctrinã ſe tenere & producere.

Athanaſius oratione 2. contra Arrianos, recitat exordium ſcripti Arrij, cui titulus fuerit θάλεια, tale fuiſſe: Ex electis Dei ſecundum fidem, peritis Dei, rectigradis, qui ſanctum & Dei ſpiritum acceperunt, ita didici ego. Cum igitur tempore ipſorum Apoſtolorum, & poſtea tempore primitiuæ Eccleſiæ, ſanæ doctrinæ, & ſinceræ fidei Apoſtolorum ſemper periculum fuerit, ſtructis inſidiis ex prætextu & titulo traditionum non ſcriptarũ: prudens Lector facile æſtimare poteſt, qualis ſit Pandoræ pixis omnis calamitatis in Eccleſia, quod Tridentinum Concilium ſtatuit, Traditiones nõ ſcriptas, tã ad dogmata quam ad mores, pari pietatis affectu & reuerentia ſuſcipiendas & venerandas eſſe, ſicut ipſam Scripturam. Verſamur enim nunc in poſtremis temporibus, de quorum horrendis periculis, præcipue quoad doctrinam & fidem, Chriſtus & Apoſtoli, triſtiſſima vaticinati ſunt. Reprobã igitur mẽtem eſſe oportet, quæ relicta clariſſima Scripturę luce, tenebris incertarum traditionum fidem ſuam concredere, his periculoſis temporibus perſuaderi poteſt. Nos vero tutiſſimum conſiliũ Chryſoſtomi ſequemur, qui inquit, ſicut integrã ſententiam ſupra annotauimus: Sciens ergo Dominus, tãtam confuſionem eorum in nouiſſimis diebus eſſe futuram: ideo mandat, vt Chriſtiani qui ſunt in Chriſtianitate, volentes firmitatem accipere veræ fidei, ad nullam rem fugiant, niſi ad Scripturas: alioqui ſi ad alia reſpexerint, ſcandalizabuntur, & peribunt. Opponimus etiam Hieronymi ſententiã, qui in primo capite Aggæi inquit: Alia etiam, quę abſq; autoritate & teſtimoniis Scripturarum, quaſi traditione Apoſtolica ſponte reperiunt atque confingunt, percutit gladius Dei. *Athanaſius.*

Secundo obſeruandum eſt & hoc: non tantum hæreticos ſeductos, alios ſeduxiſſe, prætextu & titulo traditionum non ſcriptarum: verum etiam excellentes in Eccleſia viros, qui non fuerunt mali, deceptos tamen fuiſſe, cum præter Scripturam traditionibus non ſcriptis nimium tribuerent. De Papia, qui Ioannis auditor, & Polycarpi condiſcipulus fuit, Euſebius lib.3.ca.39. memorabile huius rei exemplum annotauit. Præfatur Papias, ſe ab iis qui Apoſtolis familiares fuerunt, ea quæ fidei ſunt, accepta bene didiciſſe, & recte memoriæ mandaſſe. Et addit: Non ſum delectatus illis qui peregrina pręcepta cõmemorant, ſed his qui quę vera ſunt docent, & quæ à Domino fidei noſtræ ſunt tradita, & ab ipſa profecta ſunt veritate, adferũt. Sic vbi quiſpiam venit, qui ſeniorum ſectator fuerat, ſeniorum verba exquirebam: quid Andræas, quid Philippus, quid Thomas, vel alius quiſpiam ex diſcipulis Domini dixerit: Magnifica ſane hæc eſt traditionum Papiæ cõmendatio. Et conſideret Lector hæc Papiæ verba: Cogitabã me non tantum vtilitatis ex libris, quantũ ex viua voce relaturum. Vides Papiam Scripturæ præferre traditiones: ideo etiam petiſſimum de illorum Apoſtolorum traditionibus exquiſiuit, quorum nulla ſcripta extant. Et ſane ſi cui alij, certe Papiæ de Traditionibus non ſcriptis fides eſſet adhibenda. Sed audi quid Euſebius dicat: Multa paradoxa & alia quædam Papias ὡς ἐκ παραδόσεως ἀγράφου, tanquam ex traditione non ſcripta ad ſe relata adiicit: & peregrinas quaſdam Seruatoris parabolas ac doctrinas, cum aliis nonnullis fabuloſis, in quibus etiam eſt Chiliaſtica opinio. Et rationem addit Euſebius: ipſum Apoſtolicas diſputa- *Deceptiones ex traditionibus.*

tiones non recte accepiſſe, nec rite conſideraſſe, eo quod admodum modico fuerit iudicio præditus. Hic mihi Lector pauliſper ſe colligat, & inter ſe cõferat duos Apoſtolorum ſiue Apoſtolicorum συμφοιτητὰς, Polycarpum ſcilicet & Papiam, quorum vterque affirmat, ſe ſolam eam veritatem quam ab Apoſtolis acceperant, tradere. Sed Polycarpus ſanam fidei regulam tenet. Quæ enim ex traditionib⁹ cõmemorat, ſunt πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia conſentanea Scripturis ſacris: ſicut Irenæus inquit apud Euſeb. lib. 5. cap. 20. Papias vero, quia plus tribuebat traditionibus non ſcriptis, quam libris ſacris, inuexit in Eccleſiã ξένας διδασκαλίας καὶ μυθικώτερα τινά, peregrina dogmata, & quæ quodammodo fabuloſa erant. Ita bonum & Apoſtolicum virum Papiam, decepit nimia traditionum non ſcriptarũ admiratio: cum quidem illis, plus quam Scripturis tribueret. Polycarpum vero συμφωνία traditionum cum Scripturis in via regia retinuit. Ita Euſebius lib. 3. c. 37. dicit, multos diſcipulos, in primo gradu Apoſtolicæ ſucceſſionis, opus Euangeliſtarum perfeciſſe: hoc eſt, illis, qui de doctrina fidei nihil dum prorſus audierant, Chriſtum prædicaſſe, ac *Diuinorum Euangeliorum tradere ſcripturam*, magno ſtudio ſectati. Tales tunc fuerunt veræ traditiones.

Papias deceptus prætextu traditionum.

Non autem ſolum Papiam admiratio traditionum non ſcriptarum decepit, ſed ſicut Euſeb. dicit, quamplurimis poſt ſe Eccleſiaſticis viris, Chiliaſtici erroris cauſam dedit. Et rationem addit Euſeb. τὴν ἀρχαιότητα τοῦ ἀνδρὸς προβεβλημένοις, quia, inquit, prætenderunt antiquitatem illius viri. Admiratio igitur traditionum non ſcriptarum, & prætextus antiquitatis, extra, præter & contra Scripturam, à ſana fidei regula ſeduxerunt bonos etiam & præſtãtes in Eccleſia viros. Chiliaſticam enim opinionem ex traditione quaſi Apoſtolica amplexi ſunt Irenæus, Apollinarius, Tertullianus, Victorinus & Lactantius: ſicut annotauit Hieronymus. Et illud factum eſt primis & florentiſſimis Eccleſię temporibus. Quid igitur poſtremis hiſce & miſerrimis ſeneſcentis Eccleſiæ tẽporibus futurũ exiſtimas Lector, ſi recipiatur Decretũ Tridẽtinę Synodi de traditionibus nõ ſcriptis, pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipiendis, ſicut ipſam ſacram Scripturam?

Vnum adhuc exemplum, quod valde illuſtre eſt, attexam. Clemens Alexandrinus in tota antiquitate habitus fuit vir celeberrimus. Ita commemorat lib. 1. Strom. ſe audiuiſſe multos beatos viros, qui maximi fuerunt precij, ex Græcia, Cœloſyria, ex Ægypto, ex Oriente. Et præcipue celebrat vnum, quem in Palæſtina Hebræum audierit. Illum Andradius intelligit Papiam fuiſſe. Et addit Clemens: Qui veram beatę doctrinæ ſeruabant traditionem, ſtatim à Petro, Iacobo, Ioanne, Paulo acceptam, ad nos quoq; Deo volente acceſſerunt, illa à maiorib⁹ data, & Apoſtolica depoſituri ſemina. Item inquit: Procedit nobis ſpeculatio, ex glorioſa & veneranda traditionis regula. Et hic exclamat Andradius: Quid opus erat Clementem tanta animi cõtentione, iſta vel inquirere, vel literis commendare, ſi omnia ſacris literis forent comprehenſa? Et ſane non nego, Clementem ſingulari ſtudio & admiratione audiuiſſe, quotquot profitebantur ſe alia quædam, præter illa quæ ſcripta ſunt ab Apoſtolis & viris Apoſtolicis tradita accepiſſe. Ideo enim dicit operarium, qui in meſſem Domini emittitur, duplicem habere agriculturam, ἄγραφον καὶ ἔγγραφον.

Andradij obiectio.

Sed audiamus quædam, quæ Clemens ex traditione illa non ſcripta ſe accepiſſe dicit. Ponit autem primum illud Axioma, quare non contentus ſit Scriptura, ſed præter illam quęrat alias traditiones de dogmatibus fidei: quia ſcilicet Dominus non reuelauit multis, ea quæ non erant multorum, ſed paucis quibus ſciebat conuenire. ἄῤῥητα vero, inquit, verbo creduntur non ſcripto. Item, Myſteria traduntur myſtice.

Et libro 5. extat longa diſputatio. Sicut Philoſophi quædam arcana de ſuis dogmatibus ita occultarunt, vt non eſſent manifeſta omnibus, quædam enim vocarunt ἐξωτερικά, quædam ἐσωτερικά, & ſicut Plato dicit, maximã cautionem eſſe, non ſcribere, ſed diſcere: quæ enim ſcripta ſunt, in vulgus exeunt: ita Apoſtolum etiam conſeruantem antiquam illam occultationem, dicere: Sapientiam loquimur inter perfectos. Item inquit: Paucorum eſt, hæc capere. Ideo in Euangelio quodam præcepit Dominus: Myſterium meum mihi, & filiis domus meæ. Hæc verba ſi quis conferat, deprehendet plane illa ipſa eſſe, quæ ſupra annotauimus ex Irenæo, lib. de Carpocratianis, & lib. 3. de Valentinianis: item ex Tertulliano, de præſcriptione aduerſus hæreticos. Hoc enim prætextu, traditiones ſtatim poſt tempora Apoſtolorum cœperunt Eccleſiæ obtrudi. Et illa quidem ſententia in hæreticis ab Irenæo & Tertulliano grauiter repreſſa fuit. Manſit tamen & hæſit opinio, etiam in poſteris, ſicut in Clemente, Chriſtum & Apoſtolos, quædam (ſicut Tertulliani hæretici loquuntur) palam & vniuerſis, quædam vero ſecreto & paucis tradidiſſe: & hanc eſſe originem traditionum, præter Scripturam. Valde multus etiam eſt Clemens, in commendando quodam peculiari genere Gnoſticorum: quorum hanc tradit deſcriptionem lib. 6. Cognitio quæ verum Gnoſticum facit, illa eſt, quæ per ſucceſſionem ad paucos ex Apoſtolis, abſq; ſcripto tradita peruenit, &c. Damnata quidem fuit ab Eccleſia Gnoſticorũ hæreſis, quæ à perfectiori ſententiæ opinione, ex commentitiis traditionibus originem habuit: ſed tamen propter admirationem traditionum non ſcriptarum, ſeminaria quædam de cognitione perfectiori quam quæ in Scripturis traditur, hęſerunt in magnis & eruditis etiam viris in Eccleſia.

Quæ vero ſunt illa, quæ Clemens ex ſecreta ſeu myſtica illa paucorum traditione accepit? Recitabimus quædam: vnde de reliquis, quæ ipſe fatetur talia fuiſſe, quæ timuerit conſcribere, iudicium fieri poſſit.

Libro primo Stromatum inquit, ſe in illis ſuis ex traditionibus contextis commentariis, doctrinę cœleſtis veritatem velle admiſcere Philoſophię decretis: quia ſicut lex Iudæis pædagogia fuit in Chriſtum, ita & Gręcis philoſophia. Et poſtea addit: Per ſe quoque aliquando Gręcos iuſtificabat philoſophia. Multæ enim ſunt viæ ad vitam. Et poſtea contendit, legem etiam procurare ſalutem, & facere iuſtos ex iniuſtis, ſi quis velit audire. Atqui hæc manifeſtiſſime pugnant contra ſcripta Pauli. Sed Clemens excipit eſſe myſteria, quæ non palam & vniuerſis, ſed ſecreto & paucis tradita fuerunt ab Apoſtolis. Tertullianus vero ex profeſſo hoc refutat, verba ante annotauimus.

Traditiones Clemẽtis.

Recitat etiam libro primo traditionum, quod Chriſtus vno ſolo anno prædicarit. Hanc vero traditionem Irenæus libro 2. capite 39. tribuit hæreticis: & ipſe opponit aliam traditionem, quam affirmat, ſeniores à Ioanne Apoſtolo, & ab aliis

etiam

etiam Apoſtolis accepiſſe: Chriſtum ſcilicet non multum abfuiſſe à quinquageſimo ætatis anno, cùm crucifigeretur. Sed & hæc Irenæi traditio, communi Eccleſiæ ſententia reprobata fuit. Poteſt enim ex Euangelio Ioannis, & ex Actis Apoſtolorum oſtendi, quòd non ſit vera. Ita boni etiam viri in Eccleſia, nimia admiratione traditionum non ſcriptarum decepti fuerunt.

Sed pauca quædam alia ex Clementis traditionibus adiiciemus. Libro 2. Strom. dicit, Apoſtolos poſt mortem etiam mortuis prædicaſſe, qui cum Apoſtolis in aquam deſcenderunt, & inde rurſum viuificati aſcenderunt. Ibidem, ſecundam tantùm concedit pœnitentiam lapſis.

Libro 3. dicit. Dicit Paulus ſecundas nuptias ex venia concedere: non enim peccant contra legem, non tamen implent perfectionem Euangelicam.

Libro quarto, Siue hic ſiue alibi agatur pœnitentia: nullus enim locus vacat miſericordia Dei. Et ideo inquit libro 6. Fortè ceſſabunt ſupplicia poſt hanc vitam.

Libro ſexto multis contendit, Græcos per Philoſophiam ſaluatos. Et Apoſtolos Euangelium annunciaſſe impiis apud inferos, vt non maneant in damnatione, qui in vita non potuerint audire Euangelium, ſed conuertantur. Contendit etiam, non inhærendum literæ Scripturæ, ſed quærendam allegoriam ita vt etiam Decalogum in varias transformet allegorias.

Libro ſeptimo: Virgines prudentes dicunt Deo: Nihil prætermiſimus eorũ quæ præcepiſti, quamobrem promiſſa quoque petimus. Et ad illam ſententiam accommodat, quòd athleta quidam, cum longo tempore corpus exercuiſſet aſcendens ad Olympia, cùm Piſani Iouis aſpexiſſet ſtatuam: Si omnia, inquit, ô Iupiter, mihi rectè parata ſunt ad certamen, iuſtè mihi redde victoriam.

Ibidem diſputat, perfectum non debere iurare. Et Chriſtianos non poſſe contendere iudicio, nec coram Gentibus, nec coram Sanctis. Poſſem ſimilia valdè multa ex libris Clementis recitare de peccato originis, de libero arbitrio, de apathia, de perfectione, de fide, de ſalute, &c. quæ à regula Scripturæ procul diſcedunt: Sed pauca hæc capita, quæ ne ipſos quidem Pontificios probaturos arbitror, annotare volui: vt oſtenderem, quomodo bonis etiam & magnis in Eccleſia viris, titulus, prætextus & admiratio traditionum non ſcriptarum, quarũ origo referebatur ad illos qui profitebantur ſe Apoſtolos audiuiſſe, impoſuerit: ita vt ſæpe ad peregrinas planè doctrinas declinarint, id quod de Clemente negari non poteſt. Magnifica verò illa traditionum Clementis encomia, etiam Origeni, & aliis poſt ipſum, opiniones illas inſtillarunt. Sed in Origene & in aliis poſtea multa ſecundum Scripturæ regulam damnata ſunt, quæ Clemens tanquam traditiones Apoſtolicas acceperat: vt de Philoſophia, & de lege ſaluante: de vnica tantùm, poſt ſuſceptam fidem, pœnitentia; de conuerſione & pœnitentia poſt mortẽ: de ceſſatione ſuppliciorum æternorum: de perfectione, de libero arbitrio, &c.

Et ſi quis libros Stromatũ Clementis rectè conſideret, deprehendet, titulo & admirationi traditionum præter Scripturam deberi quòd tempore Origenis, & poſtea apud quoſdã doctrina Eccleſiæ à puritate & ſimplicitate Apoſtolica degenerauit, ad mixturam & transformationem philoſophicã.

Origenes. Origenes in libros περὶ ἀρχῶν, vbi præcipua capita doctrina Eccleſiæ explicare conatur, ita præfatur: Cùm multi ſint, qui ſe putent ſcire quę Chriſti ſint, ſeruetur verò Eccleſiaſtica prædicatio per ſucceſſionis ordinẽ ab Apoſtolis tradita, & vſq; ad præſens in Eccleſiis permanens: illa ſola credenda eſt veritas, quæ in nullo ab Eccleſiaſtica diſcordat traditione, &c. Magnifica eſt præfatio: & quòd dicit ſe illa ex traditione accepiſſe, iudico ipſum dicere quod ſenſit. Doctrinã enim ſuam acceperat à Clemente Alexandrino: qui traditiones illas, ab iis qui profitebãtur ſe Apoſtolos & Apoſtolicos audiuiſſe, acceperat. Ita Origenes cenſet eſſe Apoſtolicas traditiones. Sed qualis ſit doctrina in libris περὶ ἀρχῶν Origenis, & per ſe manifeſtum eſt, & notũ eſt Hieronymi iudiciũ de illis ad Auitum Pammachium & Oceanum, & alibi dogmata eius vocat venenata. Et illi ſcilicet ſunt fructus taliũ traditionum.

Quòd ſi optimis illis primitiuæ Eccleſiæ temporibus, prætextus & admiratio traditionum non ſcriptarum, potuit præſtantiſſimos viros à ſana & ſimplici fidei regula, ad peregrinas opiniones adducere: certè his exemplis monemur cauere fermentum Decreti Tridentini de traditionibus non ſcriptis, pari pietatis affectu ſuſcipiẽdis, ſicut ipſam ſacram Scripturam. Lector inter ſe conferat Papiæ, Clementis, & hæc noſtra poſtrema tempora, & res non erit obſcura. Per titulũ igitur, prætextũ & admirationũ traditionum præter & contra Scripturam, & decepti ſunt, & deceperunt alios, cùm hæretici, tùm magni etiã, & non mali in Eccleſia viri. Opus eſt ergo certa regula, ad quam exigatur, ſi quid nomine traditionis proponitur. Sed quæ illa regula ſit, poſtea dicemus. Abſoluemus enim prius reliquas obſeruationes de origine traditionum, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt.

Tertia obſeruatio eſt, quòd veteres quidam ex apocryphis, ſiue adulterinis ſcriptis, multa ſub titulis traditionum citarunt. Et hæc obſeruatio multa illuſtrabit. Papias & Clemens ab illis qui profitebantur, ſe vel Apoſtolos, vel Apoſtolicos audiuiſſe, traditiones ſuas acceperant. Qui verò poſtea ſecuti ſunt, cùm non poſſent allegare vel Apoſtolos vel Apoſtolicos quos audiuiſſent, & tamen admirarentur traditiones, alio prętextu illas ad Apoſtolos retulerunt. Et ad hanc rem, occaſionem præbuit Lectio ſcriptorum apocryphorum, hoc eſt, adulterinorum. Suprà enim diximus, quòd Eccleſia ſalubri diligentia tres ordines diſtinxerit, ſcriptorũ de doctrina Chriſti & Apoſtolorum. In primo ordine erant legitima, certa & teſtamentaria ſcripta, ſicut Euſebio vocantur. Secundus ordo habebat ſcripta, de quibus quædam erant dubitationes: quæ tamen ad ædificationem plebis legi volebant. Tertius ordo erat ſcriptorum, quę adulterina, ſuppoſititia, ficta & falſa habebantur. Cùm igitur tertij ordinis ſcripta, ſimpliciter eſſent reiecta & improbata: multi tamen illa priuatim inſpiciebant & legebant: & paulatim concipiebatur opinio, fieri poſſe quòd talia, aut quædã ſaltem ab Apoſtolis eſſent tradita: Quæ igitur ex apocryphis ſeu adulterinis illis ſcriptis citabant, illa incipiebant ornare titulo traditionum. Non fingo hæc: exempla enim ſunt manifeſta, quibus id quod dico, oſtendi poteſt.

Clemens Alexandrinus. Clemens enim Alexandrinus, talia multa ex apocryphis citat, quibus peregrina dogmata ſtabilire conatur. Vt libro 2. Stromat. ex libro Paſtoris Hermæ, probat Apoſtolos etiã poſt mortem prædicaſſe illis qui antea in infidelitate mortui fuerant, &

illos conuerſos viuificaſſe. Lib.5. probaturus arcana quædã fidei occultata, & non omnibus Chriſtianis manifeſtata, citat ex apocrypho quodam Euangelio: Myſterium meum mihi & filiis domus meæ.

Lib.6. ex apocryphis Petri & Pauli probat, Græcos per Philoſophiam ſaluatos. Ibidem ex paſtore Hermæ probat, in Scriptura diſcedendũ à litera, & quærendas allegorias, & quidẽ ita, vt ipſe Decalogus in varias allegorias transformetur. Et li.3. dicit, Tatiani ſectatores cõiugium damnaſſe, citatis ſententiis quibuſdam Chriſti, ex Euangelio ſecundum Ægyptios: Veni ad diſſoluendũ opera fœminæ. Itẽ, Quamdiu vos fœminæ paritis, mors vigebit, &c.

Origenes. Baſilius. Origenes & Baſilius dicunt, traditionem eſſe, Zachariam illum, qui Matt.23. occiſus dicitur inter templum & altare, fuiſſe patrem Baptiſtæ: ſed hoc in apocrypho proteuangelio Iacobi ſcriptum eſt. Tertullianus & Baſilius dicunt eſſe Apoſtolicam traditionem: crucis ſigno digitis in aere formato, omnia ſignare: ſed hoc ſumptum eſt ex Euangelio Nicodemi. Ibi enim Charinus & Lentius reſuſcitati, digitis faciunt ſignaculum crucis in linguis. Et Chriſtus in inferno facit ſignũ crucis ſupra Abraham & ſanctos. Latroni etiam dat ſignum crucis in manu, & inquit: Si cuſtos Paradiſi noluerit te intromittere, oſtende illi ſignum crucis. Auguſtinus Epiſt.99. ad Euodium: Quòd Chriſtus Adamum in inferno ſoluerit, Eccleſia ferè tota cõſentit, quòd eam non inaniter crediſiſſe credendum eſt, vndecunq; hoc traditum ſit, etiamſi Canonicarum Scripturarum hinc expreſſa non proferatur autoritas: addunt quidam, hoc beneficium aliis etiam Patriarchis & Prophetis fuiſſe conceſſum: vt cùm Dominus in infernum veniſſet, illis doloribus ſoluerentur, &c. Audis traditionem. Sed in Euangelio Nicodemi hæc leguntur. Et Auguſtinus, obiiciens ſibi contra illam traditionem ea, quæ de ſinu Abrahæ ſcripta ſunt, inquit: Ego quidem non video, explicent fortaſſis qui poſſunt. Idem: Neſcio vtrum quiſquam ſit, cui non videatur abſurdum, &c. Tales ſcilicet ſunt diſputationes de traditionibus.

Vetus fertur traditio, Enoch & Heliam reuerſuros ante extremum diem, & præliaturos cum Antichriſto: ſed ſumptum hoc eſt ex Apocrypho Euangelio Nicodemi.

Epiph. admirator Traditionum. Epiphanius adeò delectatus fuit huiuſmodi traditionibus ex ſcriptis Apocryphis, vt magis probet Chriſtum, iuxta Apocryphum proteuangelium Iacobi, in ſpelunca quadam in itinere natum eſſe, quàm in ipſa ciuitate Bethlehem, in ſtabulo. Clemens etiam 7. Stromatum tanquam ex traditione refert, quomodo obſtetrices Mariam inſpexerint poſt partum: quod itidem ex proteuangelio Iacobi ſumptum eſt.

Traditiones in Epiphanio. Ita Epiphanius ex traditione, parentes Mariæ nominat Ioakim & Annam: & addit, Angelum Paradiſi, nunciaſſe Ioakim, conceptionem filiæ. Sed hæc ſumpta ſunt ex proteuangelio Iacobi: Nominat etiam ex traditione, hoc eſt, ex ſcriptis apocryphis, vxorem Cain Sanue, vxorem Seth Aſuram, vxorem Noe Barthenon, patrem Danielis Sabaan, patrem Melchiſedech Heraclem, matrem Aſtaroth: Abelẽ interfectum, natum annos triginta, anno Adæ centeſimo: Lazarum fuiſſe triginta annorum, cùm reſuſcitaretur: & poſt reſuſcitationem vixiſſe alios 30. annos. Dicit etiam ex traditione, Adamum ibi ſepultum, vbi Chriſtus crucifixus fuit. Sed & hanc de ſepultura Adæ traditionem, & de Zacharia patre Baptiſtæ, Hieronymus liberè reiicit: quia ex Scripturis Canonicis non habent autoritatem. Ieiuniũ in pane & aqua, Epiphanius nominat traditionem: ſed extat in Herma, ſimilitud.5. Euſebius lib.3. cap.25. inter adulterina & reprobata recitat ſcriptum quoddam de doctrinis Apoſtolorum. Et in Canonibus Apoſtolorum, inter Canonicos libros numerantur Clementis libri περὶ διαταγῶν Apoſtolorum: id quod ſuppoſititium eſſe, ipſe etiam Lindanus agnoſcit. Epiphanius verò multis commendat illas Apoſtolorum conſtitutiones, quæ apocryphæ ſeu nothæ habitæ fuerunt veteribus: ſicut de Canonibus Apoſtolorum expreſsè diſt.15. & 10. Epiphanius igitur dicit lib.3. Tom.2. hæreſi 80. in conſtitutionibus Apoſtolorum, inquit diuina doctrina, pilos barbæ non eſſe ſecandos. Meminit etiam libri de conſtitutionibus Apoſtolicis, lib.1. Tom.3. hæreſi 45. Et lib.3. Tom.1. hæreſi 70. Ita lib.2. Tom.1. hæreſi 59. citat & defendit Canonem de cœlibatu Sacerdotũ: ita vt in ſacerdotio non vtantur coniugio. Sed Paphnutius in Nicena Synodo, vocat nouã legẽ. Falſum igitur eſt, quòd ſit traditio Apoſtolica.

Et libr.2. Tomo 1. contra Apoſtolicos dicit, ad interpretationem Scripturæ, opus eſſe traditione. Quòd ſi hoc tantùm intelligeret, ex hiſtoriis Eccleſiæ multa ſumi poſſe, quibus loca quædam Scripturæ declarentur: ſicut ibi dicit, conſuetudinem fuiſſe, quòd Chriſtiani filias ſuas non elocarint incredulis, vel Iudæis, vel Gentibus, & ideo multas manſiſſe innuptas: hoc, inquam, non grauatim reciperemus ſed longius progreditur Epiphanius, & traditiones opponit Scripturæ. Vbi enim Paulus in genere ſcripſit, Virgo ſi nupſerit, non peccat: Epiphanius opponit traditionem ex apocryphis illis Apoſtolorum conſtitutionibus, peccatum eſſe, poſt decretam virginitatem ad nuptias reuerti: cùm Hieronym. dicat 1. Cor.7. Si quis in ſtatu virginitatis adoleuerit, ſi poſtea agnoſcat, ſe in duplici neceſſitate conſtitutum, vt aut ſcortetur, aut vxorem ducat, faciat quod vult: ſi vxorem duxerit, non peccauit. Ita Cyprianus lib.1. Epiſt.11. Quòd ſi ſe ex fide Chriſto dicauerint, publicè & caſtè perſeuerent: ſi autem perſeuerare nolunt, aut non poſſunt, melius eſt nubere, quàm vt in ignem deliciis ſuis cadant. Adulterina igitur eſt traditio, quam Epiphanius ex ſcripto apocrypho allegat: pugnat enim cum Scriptura, & ignota eſt Patribus. Et ex hac obſeruatione intelligi poteſt, vnde Patres, præcipuè verò Epiphanius, multas tales traditiones quas hoc titulo ornãt, ſumpſerint: & quæ illarum etiam olim fuerit autoritas, hoc exemplum oſtendit. *Traditiones ab Epiphanio opponuntur Scripturæ.*

Chryſoſtomus in opere imperfecto de Magis, quòd biennio poſt natũ Chriſtum venerint, dicit: Audiui aliquos referẽtes de Scriptura quadam, etſi non certa, tamen non deſtruente fidem, &c. Et hanc traditionem ſeriò ſequitur Epiphanius. *Chryſoſto.*

Theophylactus verò, recitata illa traditione, mox ſubiicit: Sed tu alteram ſententiam, tanquam meliorem retine. Ita de traditione, de Zacharia patre Baptiſtæ, Matth.23. Hieronymus dicit: Quod de Scripturis autoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur. *Theophylact.*

Quarta obſeruatio, quòd Patres multas, aliquanto vetuſtiores conſuetudines, cùm earum origo nõ facilè monſtrari poſſet, ſtatim ad Apoſtolos, quaſi ab ipſis traditas, vt maior eſſet earum autoritas, retulerunt: quas tamen Apoſtolos non habere autores, ex aliis veterum ſcriptis liquidò probari poteſt.

Epipha-

Digitized by Google

Epiphanius conſtanter aſſerit, ieiunium quartæ feriæ & ſextæ, Eccleſiam habere ex traditione Apoſtolorum. Ieiunium etiam quadrageſimæ Ambroſius, Hieronymus, & alij tribuunt traditioni Apoſtolorum. Sed quid & quantum huic traditioni tribuendum ſit, manifeſtè poteſt oſtēdi. Apud Auguſtinum enim Epiſt. 86. Vrbicus quidā catholicam neceſſitatē, vt Sabbato ieiunetur, ex traditione Petri defendebat, qui Dominica die cum Simone mago certaturus, pridie cum Eccleſia Romana ieiunarit. Alij verò contradicebant, Apoſtolorum traditionem eſſe, non Sabbato, ſed ſexta feria ieiunare. Auguſtinus verò ita reſpōdet: Eſt quidē hæc opinio plurimorū, quamuis eam perhibeant eſſe falſam plerique Romani. Quòd reſpondetur, hoc docuiſſe Ieroſolymis Iacobum, Epheſi Ioannem, cæteróſque aliis locis, quod docuit Romæ Petrus, hoc eſt, vt Sabbato ieiunetur, ſed ab hac doctrina cęteras terras deuiaſſe, atq; in ea Romā ſtetiſſe: & è cōtrario refertur, Occidentis potius loca nō ſeruaſſe quod Apoſtoli tradiderūt, Orientis verò terras, vnde cœpit ipſū Euangeliū prædicari, in eo quod ab omnibus Apoſtolis traditū eſt, manſiſſe: interminabilis eſt iſta contentio, generans lites, non finiens quæſtiones. Sit ergo vna fides vniuerſæ Eccleſiæ etiamſi ipſa fidei vnitas quibuſdā diuerſis obſeruationib. celebretur, quib. nullo modo quod in fide verū eſt, impeditur. Et poſtea dicit: Ego in Euāgelicis & Apoſtolicis literis, animo id reuoluens video præceptū eſſe ieiunium: quibus autē diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apoſtolorū nō inuenio definitum, &c. Manifeſta eſt ſententia: & tamen quia vetus erat conſuetudo, multi eam ad Apoſtolorum traditionem referre non verebantur. Ita Auguſtinus Epiſt. 119. dicit quidē quadrageſimā ieiuniorum habere autoritatem ex ieiunio Moſis, Heliæ & Chriſti. Sed Epiſt. 86. affirmat, quibus diebus ſit ieiunandū, nec à Domino, nec ab Apoſtolis eſſe definitum. Ideò Epiſt. 119. tandē concludit: Vt 40. illi dies ante Paſcha obſeruentur, Eccleſiæ conſenſio roborauit. Agnoſcit Lector, quomodo Patres antiquas cōſuetudines conati fuerint ad Apoſtolorū traditiones referre, aut ex Scriptura probare: & quam incerta ſit tota illa res. Ambroſius quidē aſſerit, exemplo
Ambroſius Chriſti nobis indictam quadrageſimā. Sed Chryſoſtomus Hom. 47. in Matth. eū diſertè hoc negat: Chriſtus, inquiens, nō iubet, vt ieiuniū ſuum imitemur, ſed inquit: Diſcite à me, quia mitis ſum, &c.

Irenæus. Irenæus apud Euſebium lib. 5. capite 26. ſcribit non tantùm de die Paſchæ, verùm etiam de ſpecie ieiunij (ſcilicet ante Paſcha) eſſe diſceptationem. Quoſdam enim vnum diem ieiunare, quoſdā plures, quoſdam 40. horas, computata hora pro die. Et hæc, inquit, varietas, non noſtro primùm tempore cœpit, ſed multò ante nos, &c. Manifeſtiſſimum igitur eſt, non veram eſſe aſſeuerationem, quòd ieiunium 40. dierum ante Paſcha, ſit traditio Apoſtolorum. Irenæus enim ibi dicit, de ieiunio ante Paſcha, fuiſſe ante ipſum συνήθειαν καθ᾽ ἁπλότητα καὶ ἰδιωτισμόν. Significat autem ἰδιωτισμὸς τάξιν τῶν ἰδιωτῶν, idiotarum conſtitutionem. Et illam Irenæus dicit, non fuiſſe iudicatam, accuratè obſeruandam, ſed poſthabitam fuiſſe. Hunc locum Lector diligenter obſeruet, de vera origine ieiunij ante Paſcha. Et tamen procedente tempore, facta inde fuit traditio Apoſtolica: idque à præcipuis ex Patribus.

Non igitur ſtatim credendum eſt, quando Patres ſine certis documentis affirmant, aliquid eſſe traditionem Apoſtolorum. Quadrageſimam enim Ambroſius, Maximus Taurinenſis, Theophilus, Hieronymus, & alij affirmant eſſe traditionem Apoſtolicam. Sed Socrates lib. 5. cap. 22. recitat magnam diuerſitatem ieiunij ante Paſcha. Romanos dicit ieiunaſſe tres ſeptimanas ante Paſcha: Græcos & Alexandrinos, ſex ſeptimanas, alios ſeptem: in quibus tantùm 15. dies per interſtitia ieiunent. Et tandem concludit: Quia nemo hac de re poteſt oſtendere ſcriptum aliquod mandatum, ἔγγραφον παράγγελμα: manifeſtum eſt, quòd Apoſtoli illud cuiuſque ſententiæ & voluntati liberum reliquerūt.

Epiphanius contra Aërium, dicit extare conſti- Epiphan.
tutionem Apoſtolorum, in qua præcipiant & de diebus ieiunij, & quod nihil accipiendum ſit præter panem, ſalem & aquam. Sed Socrates multis oſtendit, falſum hoc, & non Apoſtolicum eſſe.

Prolixius aliquantò hoc annotaui (illuſtre n. exemplū eſt) quomodo tempore Patrū, multæ obſeruationes ornari cœperint titulo traditionum Apoſtolicarū, quas tamē ab Apoſtolis nō fuiſſe traditas certū eſt. Nota eſt veterum contentio de tempore Paſchatis, Romanis aſſerentibus, ſuā conſuetudinē à Petro & Paulo traditā: Aſiaticis contra allegantibus, ſe aliā traditionē accepiſſe à Ioanne, Philippo, Polycarpo, & aliis. Et magna acerbitate res acta fuit. Sed Irenæus apud Euſebiū li. 5. c. 26. vocat antiquæ cōſuetudinis traditionem: item conſuetudinē presbyterorū. Videt Lector, proximis ab Apoſtolorū morte temporibus, prætextu traditionum nō ſcriptarum, excitatas in Eccleſia turbas, & antiquas conſuetudines, cœpiſſe ornari titulo traditionū Apoſtolicarū. Socrates enim li. 5. c. 22. dicit: Euāgelia nō impoſuerunt iugū ſeruituris, ſed homines ipſi, ſuis quiſq; locis, propter remiſſionē & memoriā paſſionis, Paſcha & alios dies feſtos, ſicut voluerūt, ex cōſuetudine quadā celebrarūt. Nō enim hoc vel Seruator, vel Apoſtoli, νόμῳ lege aliqua obſeruādū eſſe mandarunt, nec ſupplicia cōminati ſunt. Scopus enim erat Apoſtolorum, nō de dieb. feſtis νομοθετεῖν, leges ferre: ſed rectam vitam, & pietatē inducere. Mihi autē videtur, ſicut alia multa ſecundum regiones in conſuetudinem abierunt, ita & feſtum Paſchatis: propterea quòd nemo Apoſtolorū quicquam de illo ſanciuit. Et poſtea dicit: Occidētales quidē dicunt, eſſe traditionē Petri & Pauli: Aſiatici verò, Ioānnis. Sed neutra pars poteſt proponere ἔγγραφον ἀπόδειξιν, demonſtrationem ſcripto traditā.

Epiphanius dicit: Synaxes ordinatæ ſunt fieri ab Epiphan.
Apoſtolis, quarta pro ſabbato & Dominica: Sed Socrates ex varietate multorum exemplorū oſtendit, hoc non eſſe certum. Et recitata multa rituum diuerſitate, addit tandem memorabilem ſententiam: Huiuſmodi diſcrepantiæ autores eos eſſe puto, qui ſingulis temporib. Eccleſiis præfuerunt: οἱ δὲ ταῦτα παραλαμβάνοντες, ὡς νόμον τοῖς ἀπογινομένοις παρέπεμψαν, qui verò talia acceperunt, velum legem quandā ex acceſſoriis iſtis ritibus conſcripſerunt. Hæc Socrates. Primò igitur fuerunt conſuetudines: deinde factæ ſunt leges. poſtea vt maiorē legibus illis autoritatē conciliarent, traditionib. Apoſtolorum eas tribuerunt. Hæc ſunt manifeſta, quæ multa monēt de traditionibus: quæ hoc nomine quaſi ab Apoſtolis acceptæ, à Patribus quibuſdam celebrantur.

Epiphanius contra Aërium, orationes pro mortuis vocat traditionem Eccleſiæ à Patribus acceptam. Illam verò Patrum traditionem alij orna-

Digitized by Google

runt, titulo Apoſtolicæ traditionis. Ita Chryſoſtomus Homil. 69 Non temerè ab Apoſtolis hæc ſancita fuerunt, vt in tremendis myſteriis defunctorum agatur commemoratio.

Damaſcenus. Et Damaſcenus inquit: Apoſtoli edixerunt in tremendis ſacramentis memoriam fidelium defunctorum habendam. Sed Hieronymus & Gregorius affirmant, Apoſtolos in celebratione Euchariſtiæ, nullas alias preces præter ſolam Dominicam orationem adhibuiſſe. Vides igitur quàm certũ ſit, orationes pro defunctis eſſe Apoſtolicã traditionẽ.

Tertullian. Tertullianus de Corona militis, recitat multas obſeruationes, quas ſine vllius Scripturæ inſtrumẽto, ſolius traditionis titulo, exinde conſuetudinis patrocinio dicit vindicari. Et illas omnes traditiones Pontificij contendunt ſimpliciter, abſq; omni tergiuerſatione, vt Apoſtolicas recipiendas. Sed Tertullianus non dicit, traditiones illas omnes ab Apoſtolis eſſe profectas: ſed hoc tãtũ dicit, Obſeruationem cõſuetudo roborauit, quæ ſine dubio de traditione manauit: quomodo enim vſurpari quid poterit, ſi traditum prius non eſt? Sed quæro vnde ſit traditum? num ab Apoſtolis? Hoc certè Tertullianus non affirmat. Subiungit enim: An nõ putas, omni fideli licere concipere & conſtituere quod Deo cõgruat, diſciplinę conducat, & ſaluti proficiat? Item, alio traditionis reſpectu, quocũq; traditore cenſeatur, &c. Poſteri verò, omnes illas traditiones ſimpliciter aſſeuerarunt eſſe Apoſtolicas. Sed obſeruetur, quòd Tertullianus vocat traditiones, quocunq; traditore cenſeantur. Ergo non omnes traditiones quæ apud veteres extãt, ſimpliciter ſunt Apoſtolicæ. His manifeſtis exemplis ſatis, vt arbitror, oſtenſum eſt, non ſtatim ſimpliciter aſſentiendũ, quando Patres ſine certis documẽtis affirmant, aliquid eſſe Apoſtolicã traditionem: quomodo enim multas veteres conſuetudines, quæ aliã habuerunt originem, ad Apoſtolorum traditiones retulerint, ideo vt maiorem habeant autoritatẽ, exempla oſtendunt. Et in encomiis illarũ traditionum, quarũ origo incerta eſt, ſunt aliquando nimiũ tranſcendẽtes apud Patres hyperbolæ: quæ ſi abſq; vlla cõmoda mitigatione, nimiũ vrgeantur, ipſi fidei nullo modo ſunt vel conſentaneæ, vel tolerabiles: ſicut eſt locus Baſilij de Spiritu ſancto, ca 37. ſi tamẽ Baſilij eſt illa de traditionibus diſputatio. Eraſmus enim non ſine cauſa iudicauit eſſe ſuppoſititiam. Recitat autẽ Baſilius ibi traditiones quaſdam: quæ licet totidem ſyllabis in Scriptura ſunt poſitæ, quod tamen ad ſententiã attinet, conſonæ ſunt teſtimoniis Scripturæ: vt confeſſionem fidei quę fit in Baptiſmo: item renunciationem Satanæ, & doxologiã: Gloria Patri & Filio cũ Spiritu ſancto, &c. Et de huiuſmodi traditionib. non eſt inter nos controuerſia: quæ enim Scripturæ teſtimoniis probari poſſunt, libenter recipim⁹. Recitat autem præterea alias cõſuetudines ſine ſcripto (ita enim vocat) & affirmat illas ex traditione Apoſtolorũ ad nos in myſterio delatas. Et illis annumerat, quæ in celebratione Euchariſtiæ, præter verba inſtitutionis & antè & pòſt dicuntur. Atqui Gregorius lib. 7 Epiſt. 63. inquit: Mos Apoſtolorũ fuit, vt ad ipſam ſolummodò orationem Dominicã, oblationis hoſtiã conſecrarent. Affirmat præterea Baſilius, traditionem Apoſtolicam in oratione cõuerti ad Orientem. Sed Socrates, lib. 5. cap. 22. narrat in Antiochia Syriæ, quæ celeberrima fuit Apoſtolica Eccleſia, templum habere vniuerſum ſitum: altare

Hyperbolæ Patrum in encomiis traditionum.

Baſilij diſputatio de traditionib.

enim non ad Orientem, ſed ad Occidentem ſpectare. Sed illud forſan cum Baſilio cum aliis cõmune eſt, quòd antiquitas conſuetudines ſine certis documentis refert ad Apoſtolorum traditiones. Quòd verò addit, traditiones illas eandem habere vim ad pietatẽ, ſicut illa quæ in Scriptura continentur, ita vt ſi conſuetudines illæ non obſeruentur, ipſa Euangelij prædicatio ad nudum nomen contrahatur: hoc, inquam, cum ipſa fide manifeſtè pugnat: illud enim de plerisq; illis traditionibus ne ipſi quidem Pontificij affirmare audent. Si quis enim iuxta inſtitutionẽ Chriſti baptizetur, & non ter mergatur, vel nõ ſignetur ſigno crucis, quæſtio eſt, an Baptiſma ſit vel falſum, vel vanũ? Baſilius pronũciat eandem habere vim ad pietatẽ, trinam merſionem, & ſignationem crucis, benedictionẽ aquæ Baptiſmi, illinitionem olei, &c. ſicut ipſum Baptiſmum. Ergo nec Chriſtus rectè baptizatus erit, nec Apoſtoli quenquã in Actis rectè baptizauerunt? Longobardus certè lib. 4. diſt. 3. inquit: In duobus conſiſtit Sacramentũ Baptiſmi, ſcilicet in verbo & elemento: Ergo etſi alia deſint quæ ad decorẽ Sacramenti inſtituta ſunt, nõ ideo minus eſt verum Sacramentum, & ſanctum; ſi verbum ſit ibi & elementũ, &c. Neminem ſanè tàm perfrictæ frontis eſſe arbitror, etiãſi Ieſuita ſit, qui affirmare auſit, eandem habere ad pietatem vim adorare in ſpiritu & veritate, & in oratione ad Orientẽ conuerti. Trina immerſio, verba inuocationis dum panis Euchariſtiæ oſtenditur, prohibitio geniculationis inter Paſcha & Pentecoſten, iamdudũ apud ipſos Pontificios in vſu eſſe deſierunt. Vniuerſalis igitur illa hyperbole Baſilij, de traditionibus non ſcriptis, quod eandem habeãt ad pietatem vim, ſicut illa, quæ in Scriptura inſtituta & mandata ſunt, nullo modo poteſt conſiſtere, vel defendi: nec video, quomodo vel Andradius ſua virulenta grãdiloquentia hoc tentare poſſit. Tales igitur Patrum aſſeuerationes & hyperbolæ de traditionibus, non temerè ſunt amplectendæ, ſed cum magno iudicio legendæ. Et non immeritò de illo loco Baſilij, an ſit γνήσιος, Eraſmus valdè dubitat.

Montanus. Quinta obſeruatio eſt, quòd ex Montaniſtarum ſtatutis & obſeruationibus multa irrepſerunt in locum communem de traditionibus. Opus igitur eſt vigilanti iudicio, ne pro Apoſtolicis Montanicas amplectamur traditiones. Montanus enim amplexus eſt doctrinã veteris & noui Teſtamenti, ſed præter hæc docuit, neceſſarias eſſe etiam obſeruationes à Paracleto traditas, quia Chriſtus dixerit, Apoſtolos non potuiſſe omnia portare, ſed multa reſeruanda fuiſſe Paracleto. Ita Tertullianus Montaniſta de velandis virginibus, dicit: Lege fidei manente, cætera iam diſciplinæ & conuerſationis admittũt nouitatem correctionis. Quale enim eſt, vt Diabolo ſemper operante, & adiiciente quotidie ad iniquitatis ingenia, opus Dei aut ceſſauerit, aut proficere deſtiterit, cùm propterea Paracletum miſerit Dominus, vt quando humana mediocritas omnia ſemel capere non poterat, paulatim dirigeretur, ordinaretur, & ad perfectum perduceretur diſciplina ab illo vicario Domini Spiritu ſancto, inquit enim: Adhuc multa habeo, &c. Item, Eccleſia per Euangelium efferbuit in iuuentutem, nunc per Paracletum componitur in maturitatem. Antiquæ igitur obſeruationes, quarum apud Tertullianum fit mentio, non ſunt omnes Apoſtolicæ traditiones, ſed multę ex Montani Paracleto profectæ ſunt. Et tamen ex Patribus etiam quidam, omnes Ter-

tulliani

tulliani traditiones pro Apoſtolicis venditant. Sed inquis: Montanus damnatus fuit hæreſeos. Ergo Eccleſia ipſius inſtituta non retinuit. Videamus igitur quæ fuerint Montaniſtarũ diſciplinæ, inde enim coniicere poterimus, an quæ zizania inde irrepſerint in conſuetudines Eccleſiaſticas.

Apollonius apud Euſebium, li. 5. ca. 18. de Montano dicit: Hic eſt ὁ διδάξας λύσεις γάμων, qui docuit deſtructiones nuptiarum. Ita enim Tertullianus loquitur de caſtitate. Num verò Mõtaniſtę diſtruxerunt matrimonia iam contracta? Nequaquam, ſed quid ſit Montanica λύσις γάμων, hoc eſt, ſolutio nuptiarum, ex Tertulliano colligitur: qui docet, Paracletum abſtuliſſe ſecundas, tertias, &c. nuptias, & ſtatuiſſe monogamiam. Præcipuè verò vrget hoc Tertullianus in Sacerdotibus, inde quod Paulus dicit: Epiſcopus ſit vni' vxoris vir. Et quia vera Eccleſia Paulum non ita intelligebat, inquit: Quot enim & digami præſident apud vos in Eccleſiis, non erubeſcentes cùm hæc illis leguntur. Habes enim quid ſit Montanica deſtructio nuptiarũ. Iam verò apud multos veterum, contra ſecundas nuptias, vt quas benedici noluerint, planè ſimilia leguntur. Epiphanius certè ex profeſſo diſputat, de neceſſitate monogamiæ Sacerdotum, quem ſequuntur & alij. Vnde verò hæc originem habent? Non ex Scriptura, ſed ex traditionibus. Ex quibus autem traditionibus? Num Apoſtolicis? Ita quidem Pontificij contendunt, ſed collatio Tertulliani oſtendit, eſſe reliquias conſtitutionũ Montani.

Ex Montanicis traditionibus quædam apud Pontificios adhuc reſidua.

Pertinet & hoc ad Mõtanicas deſtructiones nuptiarum, quòd Tertullianus in libro de exhortatione ad Caſtitatem diſputat matrimonium eſſe ex indulgẽtia, voluntatem vero Dei eſſe ſanctificationem iuxta dictum: Eſtote ſancti, ſicut ego ſanctus ſum. Sanctificationis verò has numerat ſpecies: I. Virginitatẽ ex natiuitate. II. Virginitatem ex lauacro, quę aut in matrimonio purificat ex compacto aut in viduitate perſeueret ex arbitrio. III. Gradus eſt, cùm poſt matrimonium vnum interceptũ, exinde ſexui renunciatur. Diſputat etiam de eo, quòd matrimoniũ permittitur. Quòd verò permittitur, non ex mera & tota voluntate, ſed quaſi de inuita venit voluntate. Illud etiã, Melius eſt nubere quàm vri, contendit pertinere ad eos, qui ſunt nupti vel vidui, & idem eſſe ac ſi diceretur, Melius eſt vno oculo carere, quàm duobus. Non ergo bonum eſt nubere, ſed genus mali inferioris. Et diſputat, illud eſſe conſilium Pauli, vt hominis, non autem Dei præceptum. Obiicit etiam ſibi: Ergo, inquis, iam & primas nuptias deſtruis. Reſpõdet autem: Nec immeritò, quoniam & ipſæ ex eo conſtant quod eſt ſtuprũ. Et propter illam ſtupri affinitatẽ, optimum eſt mulierem nõ tangere. Ibidem etiam diſputans contra primum & ſecundum matrimonium, allegat hæc dicta: Sancti eſtote quoniam ego ſanctus. Cum ſancto ſanctus eris. Secundum carnem ſapere, mors eſt, ſed ſecundum ſpiritum, vita eſt.

Hæc ideo adſcripſi, vt Lector obſeruet, eandem planè ſententiam, & eadem omnio verba extare in Pontificiorum diſputationibus de cœlibatu. Quod ſi itaque contendunt eſſe traditiones, concedimus hoc, ſed oſtendimus, non Apoſtolicas, ſed Montanicas eſſe traditiones.

Alterũ eſt, quod Apollonius Montano tribuit, hoc eſt, ὁ νηστείας νομοθετήσας, qui leges ieiuniorũ præſcripſit. Num verò error Mõtani fuit, quòd docuit eſſe ieiunandum? Nequaquã. Auguſtinus enim rectè dicit: Ego in Euãgelicis & Apoſtolicis literis video præceptũ eſſe ieiuniũ. Sed de tempore, ſpecie, ſeu modo ieiunij, Montanus fecit conſtitutiones, eaſq; nõ ordinis tantùm gratia, ſed opinione neceſſitatis & cultus. Hãc enim eſſe vim & ſignificationẽ verbi νομοθετεῖν, manifeſtè colligitur ex Socrate li. 5. ca. 22. quando ſcilicet nõ relinquitur cuiuſq; ſẽtẽtię & volũtati liberũ, ſed fertur lex neceſſitatis, additis cõminationibus peccati & pœnarũ, ſi nõ hoc modo obſeruetur. Nõne verò in toto Papatu talis ieiuniorum legiſlatio eſt? Et ex Epiphanio quidẽ proferunt eſſe traditionẽ Apoſtolicã: ſed Socrates (ſicut ſuprà oſtẽdimus) hoc diſertè negat. Quãdo verò inquirimus primã illarũ legũ originẽ, inuenimus zizania illa, paulatim ex Mõtani ſeminariis in Eccle. conſuetudines irrepſiſſe.

Traditiones Pontificias de ieiunio ex Mõtanicis erroribus fluxiſſe.

Et vt tota hæc res eò ſit manifeſtior, adſcribam locum ex libro Tertulliani, de ieiunio, vbi narrat, Mõtaniſtas à Catholicis propter has cauſas reprehenſos: Arguũt, inquit, nos, quòd ieiunia propria cuſtodiamus, quòd ſtationes plerumq; in veſperã producamus, quod etiã xerophagias obſeruemus, lauacri quoq; abſtinẽtiã. Nouitatem igitur obiectant, de cuius illicito præſcribãt. Et verę Eccleſiæ ſententiam, contra Montaniſtas ita recitat: Statos dies ieiuniorum, in legalibus & Propheticis vetuſtatibus iam abolitos: itaq; de cætero indifferenter ieiunandum ex arbitrio, non ex imperio nouę diſciplinę, pro temporibus & cauſis vniuſcuiuſq.: ſic & Apoſtolos obſeruaſſe, nullum aliud imponẽtes iugum certorum, & in cõmune obeundorum ieiuniorum. Proinde nec ſtationum, quæ & ipſæ ſuos quidem dies habeant, quartæ feriæ & ſextæ paſſiuè tamen currãt, neque ſub lege præcepti. Xerophagias verò nouum affectati officij nomen, & proximum Ethnicæ ſuperſtitioni: cùm fides libera in Chriſto, ne Iudaicæ quidem legi abſtinentiam quorundã ciborum debeat, ſemel in totum macellum admiſſa, ab Apoſtolo deteſtatore eorum, qui ſicut nubere prohibeant, ita iubeãt cibis abſtinere à Deo conditis & ideo nos (Montaniſtas) iam tũc prænotatos in nouiſſimis temporibus, abſcedentes à fide, intendentes ſpiritibus mundi ſeductoribus doctrinis mendaciloquiorum. Sic & cũ Galatis nos percuti, aiunt obſeruatores dierum, menſiũ & annorũ Iaculantur interea, Eſaiam pronũciaſſe, Dominum elegiſſe non abſtinentiã cibi, ſed opera iuſtitiæ, & ipſum Dominũ in Euangelio ad omnẽ circa victus ſcrupuloſitatem, compendio reſpõdiſſe, nõ his coinquinari hominem, quæ in os inferantur, cùm & ipſe manducaret & biberet vſq; in notationem: Ecce homo vorator, & potator. Sic & Apoſtolum docere, quòd eſca nos Deo non cõmẽdetur. Et addũt: In duobus præceptis caritatis, tota lex pendet, & Prophetæ, non in pulmonum & inteſtinorum meorum inanitate, &c. Ita Tertullianus deſcribit, quid in Mõtaniſtarum ieiuniis Eccleſia tunc reprehenderit, & quibus argumentis contra ipſorũ hypocriſin certarit. Quem locũ ideo annotaui, quia & apud Patres quoſdam, præcipuè verò apud Põtificios, illa nunc ornantur titulo Apoſtolicarum traditionum. Lector autẽ ex hac Tertulliani narratione manifeſtiſſimè agnoſcit, eſſe Montanicas inſtitutiones, quæ principiò ab Eccleſia vera grauiter fuerũt reprehẽſæ & refutatæ, ſed poſtea blandiẽte hypocriſi, ſenſim cœperunt in ipſam Eccleſiam irrepere. Poſtea verò acceſsit titulus Apoſtolicarum traditionũ, ſed falsò:

in illis

ſicut hæc Tertulliani deſcriptio oſtendit. Hunc igitur locum Lector diligenter obſeruet, multa enim inde diiudicare poterit.

Tertulliani Montaniſmus. Tertullianus in libro de pœnitentia à Montano habet, quòd vnicam tantùm pœnitentiã, poſt Baptiſmum concedit. Sed hoc dogma Clemens Alexandrinus titulo Apoſtolicæ traditionis ornat.

Tertullianus de reſurrectione carnis, ceremonias circa Baptiſmum recitat, vnctionem, ſignationem crucis, & manus impoſitionem. Nec tantùm decorum & ſignificationes, ſed ſpiritualem efficaciã ipſis tribuit, inquit enim: Caro vngitur, vt anima conſecretur, caro ſignatur, vt anima muniatur, caro manus impoſitione adumbratur, vt & anima ſpiritu illuminetur. Et hæc eſſe Montanica, vel inde colligitur, quòd in illo ipſo loco addit etiam ξηροφαγίας, ſordes corporis, & monogamiam, quæ Montanica eſſe, certum eſt. Sed vbi extat mandatũ & promiſſio de illis ſignis, & ſpirituali ipſorũ efficacia? Tertulliani reſponſio eſt, in libro de Corona militis, Paracletũ ideò poſt Apoſtolos miſſum eſſe, vt diſciplinã ordinaret, & ad perfectum perduceret. Cyprianus, Tertulliani nimiũ ſtudioſus, ex Mõtani officinã hauſit, quòd anabaptiſmũ ſuum ſtabilire conatur ex huiuſmodi obſeruationibus. Oportet, inquit lib. 1. Epiſtola 2. mundari & ſanctificari aquã pri⁹ à Sacerdote, vt poſſit Baptiſmo ſuo, peccata hominis qui baptizatur abluere. Quomodo autem aquam mundare & ſanctificare poteſt, qui ipſe immundus eſt? Vngi quoq; neceſſe eſt eum, qui baptizatus eſt, vt accepto chriſmate, eſſe vnct⁹ Dei, & habere in ſe gratiã Chriſti poſſit.

Et Cornelius apud Euſebiũ lib. 6. cap. 33 narrat, Nouatum in morbo in lecto baptizatum. Et addit: Si tamẽ accepiſſe dicendus eſt. Neq; enim reliqua conſequutus eſt, quorum oportet participem fieri ſecundum Eccleſiæ Canonem, neq; obſignatus eſt ab Epiſcopo. Cumq; hęc conſequutus non ſit, quomodo Spiritum ſanctũ potuit conſequi? Hæc ſententia nimium montanizans, poſtea correcta eſt, ſicut manifeſtè diſputat Hieronymus contra Luciferianos, in vero Baptiſmate tribui Spiritum ſanctũm, etiamſi non accedat impoſitio manus per Epiſcopum. *Longobardus.* Et Longobardus lib. 4. diſt. 3. dicit: In duobus conſiſtit Sacramentũ Baptiſmi ſcilicet verbo, & Elemẽto. Ergo etſi alia deſint, quæ ad decorem Sacramenti inſtituta ſunt, non ideo minus eſt verũ Sacramentũ & ſanctum, ſi verbum ſit ibi, & elementũ, &c. Et tamẽ de reliquiis illarum obſeruationum, tanta contentione Pontificij nunc pugnant, ſub titulo & prętextu traditionum Apoſtolicarum, quarũ tamen qualis ſit origo ex Tertulliano & Cypriano æſtimari poteſt. Apud Irenæum enim, talium traditionum nulla planè fit mentio, ſed de ſectatoribus Marci hæretici dicit, quòd vngant Initiatos ſuos ſucco Balſami, ſicut Heracleonitæ vngunt ſuos morientes, & ſic redimunt illos.

Innocentius, extra de ſacra vnctione, fatetur Pontifices apud Græcos, quando conſecrantur, non ſolere inungi. Monet igitur, vt morem quem Romana Eccleſia ſeruat, imitentur. Et cùm multa de omnibus generibus vnctionum diſputaſſet, tandem concludit: Non iudaizat Eccleſia, cùm vnctionis celebrat Sacramentum, ſicut antiqui mẽtiuntur. Audis, antiquos reprehendiſſe vnctionem iudaizantes.

Cyprianus. A Montaniſtis habuit Cyprianus, quòd docet abſolutionem non valere, niſi perſolutis ſatisfactionibus Canonicis, vt in ſermone de Eleemoſyna diſputat, peccata quæ ante Baptiſmum committũtur, Chriſti ſanguine & ſanctificatione dimitti, quę verò poſteà committũtur noſtrorum operum ſacrificiis purganda eſſe. Sed cùm apud poſteros, cumulatis Canonibus pœnitentialibus, dogma illud pugnans cum Scriptura ſubſiſtere non poſſet, relaxari per indulgentiam primum fuerũt Canones pœnitentiales, poſtea planè interciderũt. Et tamẽ de ſatisfactionibus iam nobis pugnandũ eſt. Cúmque nulla amplius opus eſſet relaxatione Canonũ pœnitentialiũ, inuecta fuit nundinatio indulgentiarum Pontificiarum. Et hęc omnia, ſi Diis placet, iam quaſi Apoſtolicæ traditiones venditantur. Sed res omnis ex vera origine rectiſſimè diiudicatur.

Non igitur terrere nos debet titulus traditionum Apoſtolicarum, quando nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt, quæ enim zizania, & vnde irrepſerint in Eccleſiã, ſub titulo & prætextu traditionum, exemplis quibuſdam monſtratũ eſt, præcipuè verò traditiones quæ apud Tertullianũ extant, quæ ex Scriptura probari non poſſunt, propter Montaniſmum ſuſpectæ eſſe debent.

Traditiones Papiſticæ. Quintò eſt hoc diligenter conſiderandum, quòd Pontificij tot ac tales habent traditiones pro quibus dimicant, quarum teſtimonia ne ex veterum quidem probatis ſcriptis vlla poſſunt proferre, ſed coguntur vel cõminiſci, vel vſurpare apocrypha, adulterina & ſuppoſititia ſcripta, ſub cõfictis veterum titulis. Et hæc obſeruatio rectè conſiderata oſtendet quantum ſit fidei tribuendum plerique Pontificiis traditionibus. Andradius Ignatij verba, quæ extant apud Euſebium, manifeſta falſatione deprauat, quaſi Ignatius ſenſerit, præter Scripturã alias etiam Apoſtolorum traditiones ad perficiendam Chriſtianam religionẽ valdè eſſe neceſſarias, cùm Euſeb. li. 3. ca. 35. hoc tantùm dicat, quòd Ignatius per Aſiam proficiſcens Romam ad Martyriũ cohortatus ſit Eccleſias, vt cauerent hæreſes recẽs tunc exortas & adhęrerent Apoſtolicæ traditioni. Et addit, ἣν ὑπὲρ ἀσφαλείας καὶ ἐγγράφως ἤδη μαρτυρόμενος διατυποῦσθαι ἀναγκαῖον ἡγεῖτο, hoc eſt, Cùm iam ad Martyrium duceretur, neceſſarium iudicauit, Apoſtolicam traditionem cautionis gratia, etiam ſcripto exarandam ſeu exprimendam eſſe. Audis, cùm ſub titulo traditionum non ſcriptarum, multa peregrina & falſa obtruderentur Eccleſiis, Ignatium iudicaſſe neceſſariam eſſe ſcriptam demonſtrationem, quæ traditiones verè eſſent Apoſtolicæ.

Hieronymus. Hieronymus dicit, etiam Egeſippum ſcripto complexum traditiones Apoſtolicas. Quæ ſcripta de traditionibus Apoſtolorum, Deus intercidere non fuiſſet paſſus, ſi tam fuiſſent ad Eccleſiæ ſalutem neceſſaria, ſicut ipſa Scriptura canonica, quam valdè mirabiliter Deus inter tot atrociſſimas perſecutiones, hæreſes & corruptelas, integram conſeruauit. Veriſimile autem eſt, ſcripta illa Ignatij & Egeſippi, ſi extiterunt, neglecta, & tandẽ ſuppreſſa fuiſſe à magiſtris ceremoniarum, qui viderunt traditiones Pontificias inde non ſtabiliri, ſed magis traduci vtpote Apoſtolicis non ſimiles ſed contrarias. Aliud igitur artificium excogitatum fuit, vt ſcilicet ſub veterum titulis, ſcripta ſuppoſititia, vel fingerentur, vel cõficta vſurparentur, vel ſi qua extabant, transformarentur ad ſtatum regni Pontificij ſtabiliendum. Et huius artificij quędam tantùm exempla annotabo.

Extant in Tomis Conciliorũ Epiſtolæ, & mul-

ta prolixa ſcripta primorum & vetuſtiſſimorum Pontificum, quorum eruditio & pietas celebris fuit. In illa ſcripta, totum ſtatum regni Pontificij, qualis nũc eſt, infarſerunt tã impudenter, vt fraus manifeſte appareat, quod ſint conficta & ſuppoſititia. Eraſmi iudicium de Epiſtolis illis notum eſt. Extant & aliorũ iudicia, qui & ex Phraſi & circũſtantiis temporum, & ex rebus ipſis adulterationẽ demonſtrant. Adſcribam igitur tantum Nicolai Cuſani iudicium, quod vt à Cardinale profectum, repudiare non poterunt. Loquit igitur li. 3. de Concordantia Catholica, cap. 2. Sunt, meo iudicio, illa de Conſtantino apocrypha, ſicut etiam fortaſſis quædam alia, longa & magna ſcripta, ſanctis Clemẽti & Anacleto Papæ attributa. Si quis illas Scripturas diligenter perlegeret, & eorum tempora ad eorum ſcripturas applicaret: ac deinde opuſculis omnium Patrum, qui vſq; ad Auguſtinum, Hieronymum & Ambroſium fuerunt: ac etiam de geſtis Conciliorum, vbi authentica ſcripta allegantur, vſum & memoriã haberet: hoc inueniret, quia nec in illis omnibus Scripturis, de illis præfatis epiſtolis mentio habetur, & etiam ipſæ Epiſtolę applicatæ ad tempus eorum ſanctorum, ſeipſas produnt &c. Hæc Cuſanus Cardinalis. Et tamẽ ex illis cõmentitiis Epiſtolis, præcipuas traditiones, quas nullo Scripturæ teſtimonio probare poſſunt, defendere & ſtabilire conantur Pontificij.

Clementis Romani Scripta, præter Epiſtolam ad Corinthios, iam Euſebij tempore adulterata fuiſſe, notum eſt. Et poſtea diſt. 15. c. Sancta Romana, inter apocrypha relata ſunt. Iã vero multa ſub Clementis nomine edita extant, & quotidie noua extruduntur, quæ corruptelis, abuſibus & ſuperſtitionibus Põtificiis pallium Apoſtolicarum traditionum obducere conantur. Inde enim Andradius aquam & ſalem benedictum probare contendit, eſſe Apoſtolicæ inſtitutionis.

Legenda Abdiæ [illegible] ſcripta de vitis Apoſtolorum.

Legendæ Sanctorum, propter nimis palpabilẽ impudentiam, iam & doctis & vulgo ſordere cœperunt. Fingitur itaq; nuper inuentũ eſſe valde vetuſtum ſcriptum, de vitis Apoſtolorum: cuius autorem fecerunt Abdiam Babylonicũ, quidam diſputant, eſſe Iulij Africani, quod tamen in tota antiquitate, nullum verũ habet teſtimonium. Ibi Thomas poſt mortem apparet, & cõcionatur: ibi Matthæus 200. virgines cõſecrat, & velamen eis imponit, & quidem ideo interficitur, quod doceret, virginem Chriſto cõſecratam, non licere regi nubere. Docet etiam ibi meritis eundum eſſe in cœlũ, Matthæus etiam ibi inſtituit ieiunium quadrageſimale, & certorũ temporum, interdicit etiam certis diebus eſum carniũ. Ibi Andreas inquit: Et pro mortuis obtinemus pietatem tuam Domine. Docetur etiam ibi, Andream poſt mortem inuocandum, vt miſereatur meretricis cuiuſdam. Ibi Thomas matronas quaſdam ad Chriſtum conuerſas hortatur, vt deſerta coniugali cõſuetudine, perpetuam caſtitatem voueant. Ibi etiam traditur Chriſtum quoſdam, qui nuptias celebrabant, per apparitionem à conſuetudine coniugali reuocaſſe ad cœlibatum. Ibi Ioannes probat factum Cruſianæ, quod citra viri conſenſum, votum cœlibatus emiſeris. Ibi Epheſini ædificant baſilicam in nomine Ioannis, quam ei adhuc viuo dedicant: cum Auguſtinus dicat: Nos templa non extruimus ſanctis, &c. Et talia impudentiſſima mendacia, titulo traditionum Apoſtolicarum conficta, volunt nos pari pietatis affectu & reuerentia ſuſcipere & venerari ſicut ipſam Scripturam ſanctam.

Templa.

Martialem dicunt fuiſſe vnum ex 70. diſcipulis, eius iam Epiſtolæ aliquot feruntur, ignotæ Euſebio, Hieronymo, Gennadio, &c. In quibus multa, non incommodè dicta ſunt. Miſcentur tamen quędam titulo traditionum, quæ ſe produnt, quod nõ ſint Apoſtolica, vt quod dicit, cum altaria dæmonum deſtrueremur, aram ignoti Dei reſeruatam, & dedicatam in nomine Dei & Stephani. Item quod dicit, per ſignũ crucis baptiſma ſanctificari. Dicitur ibi: Valeriam licet eſſet ſponſa regis, tamen per prædicationem Martialis adductam, vt voueret virginitatem mentis & corporis, & ideo decollatã. Dicitur etiã ibi princeps Toloſanus, propter prędicationẽ Martialis copulam carnalium nuptiarũ deuitaſſe. Dicit etiam ibi Martialis, neceſſariũ eſſe aliquid aliud ſcribi, quam quod ſcriptum eſt in ſacris literis, cum apud Euſebium lib. 5. ca. 16 & apud Nicephorum li. 4. c. 23. Apollinarius ſcribens contra Montanum, aſſerentem multa præter vetus & nouum Teſtamentum, ad religionem neceſſaria eſſe, modeſtiſſime dicat: Non ſcripſi hactenus, non quod veritati teſtimonium dare nequiuerim, ſed quod timui, ne quibuſdam ad Euangelij ac noui Teſtamenti libros aliquid ſcriptione mea ſuperaddere viderer, quibus nec adiici quicquam, nec adimi poteſt ab eo, qui vitam ſecundum Euangelium inſtituere cupit. Conſeruet lector hoc veteris Eccleſiæ teſtimonium, de libris noui Teſtamenti.

Puritatis antiquitatis de libris noui Teſtamenti cenſura.

Hæc exempli tantum gratia recitaui, vt lector conſideret, qua fide Pontificij tractent locum communem de traditionibus, quibus tamen generale annectunt decretum, vt pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipiamus & veneremur ſomnia & mendacia ſicut ipſam Scripturam diuinitus inſpiratam. Ignatij Epiſtolas extitiſſe, non tantum Euſebij, verum etiam Hieronymi adhuc tempore certum eſt, feruntur nunc Latine, ſunt editæ etiam Græcè, & multas habent non contemnendas ſententias, pręſertim ſicut Græcè leguntur. Admixta vero ſunt & alia non pauca, quæ profecto non referunt grauitatem Apoſtolicam. Adulteratas enim iam eſſe illas epiſtolas, vel inde colligitur. Theodorus ex Epiſtola ad Smyrnenſes, citat Ignatij ſententiam contra hæreticos quoſdam: Euchariſtiam & oblationes non admittunt, quod non confiteantur, Euchariſtiam carnem eſſe Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, quæ pro peccatis noſtris paſſa eſt, quam pater ſua benignitate ſuſcitauit. Et illam ſentẽtiam Vuilhelmus Vuideford, anno 1396. adhuc legit in Epiſtola illa Ignatij. Sed nunc nec in Græca nec in Latina Ignatij epiſtola ad Smyrnenſes, nec in aliis legitur.

Hieronymus 3. dialog. contra Pelagianos dicit: Ignatius, vir Apoſtolicus & martyr, ſcribit audacter: Elegit Dominus Apoſtolos, qui ſuper omnes homines peccatores erant. Sed illam ſententiam Ignatij Epiſtolæ, quæ nunc extant, non habent.

Hieronymus. Apoſtoli peccatores.

Et qui Græcas illas epiſtolas edidit, annotat, multas ſententias, & aliis pluribus verbis ex Ignatio à veteribus citari, quam nunc extent & ferantur. De Epiſtolis igitur illis Ignatij, quæ nunc eius titulo feruntur, meritò dubitamus: transformatæ enim videntur in multis locis ad ſtabiliendum ſtatum regni Pontificij. Et diuinitus iudico eſſe factum, quod adulterina quædam aſſumenta ſuo ſe indicio probant. Nam in Epiſt. 5. ad Philippenſes, ita hodie legimus: Quicunq; Dominicam aut ſab-

Digitized by Google

bathum ieiunauerit, ipſe eſt Chriſto interfector. Quicunque cum Iudæis Paſcha egerit, com, articipauit eis, qui dominum & Apoſtolos eius occiderunt. Sed hæc eſſe ſuppoſititia, non eſt dubium. Omnino enim contrarium de Apoſtolis dicunt Auguſtinus ad Caſulanum, & Socrat. lib. 5.

Quid igitur de illis quæ ſcripturæ teſtimonia non habent, & ex illis Ignatij epiſtolis, tanquam traditiones Apoſtolorum citantur, ſentiendum ſit, non eſt obſcurum.

Hieronymus Ignatij epiſtolis, cum adhuc integræ & genuinæ eſſent, non tribuit autoritatem canonicam. Nam libro 3. contra Pelagianos, cum ex Ignatio, & ex Euangelio ſecundum Hebræos quędam citaſſet, inquit: Quibus teſtimoniis ſi nō veteris ad autoritatem, vtere ſaltem ad antiquitatem, quid viri Eccleſiaſtici ſenſerint, &c. Quid ergo nunc, quales hodie ſunt adulteratæ, illis tribuendum erit, præſertim quando ea, quę nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt, inde ſtabilire conantur Pontificij? Ita omnium ferme Patrum ſcriptis, ſuppoſititia quædam ſub ipſorum nominibus admixta ſunt. Et ex illis omnium libentiſſime Pōtificij teſtimonia citant.

Et quis erit ſanæ mentis, cui non merito ſuſpectum habeatur totum negocium de traditionibus non ſcriptis, ſicut à Concilio Tridentino proponitur? Cum videat Pontificios, ſuas illas traditiones non poſſe aliter retinere & ſtabilire, niſi falſa & ſuppoſititia ſcripta, vel ipſi fingant, vel ab aliis cōficta proferant, & genuina veterum ſcripta, vel adulterent, vel adulteratis vtantur, ſicut exemplis quibuſdam oſtendimus.

Poſtremo, multa monebit Lectorem & hæc obſeruatio, quod Pōtificij non verentur multa ad Apoſtolorum traditiones referre, quę ab aliis autorib. multo poſterioribus inſtituta & profecta eſſe, ex ipſis Pontificiorum Scriptoribus oſtēdi poteſt. Fumi igitur ſunt, quos ſub titulo Apoſtolicarum traditionum, vendunt rudioribus.

Extra de celebratione miſſarum, capit. Cum Marthę. Archiepiſcopus quidam Lugdunenſis miratur, quod aliquis in Canone Miſſæ tertauerit aſſeuerare, Chriſtum plus dixiſſe, quàm aliquis Euāgeliſtarum aſſeueret, nempe: Hic eſt calix noui & æterni Teſtamenti, myſterium fidei, &c. Huic reſpondet Innocentius: Multa ab Euangeliſtis omiſſa, quę Apoſtoli poſtea vel verbo ſuppleuerunt, vel facto expreſſerunt. Sed ſcriptores Pontificij annotarunt, à quibus Romanis Pontificibus verba illa ſint adiecta. Gloſſa igitur nihil diſſimulans, apertè fatetur: Multa ſeruat Eccleſia, quæ ab Apoſtolis non ſunt tradita, tamen cum ſint longa conſuetudine approbata, non ſunt minoris autoritatis.

Canon Miſſæ.

Totum Canonem Miſſæ, cum reliqua theatrica pompa, eſſe ex Apoſtolica traditione, ſi quis vel dubitare ſe oſtenderit, anathemate percellitur. Sed ex Pontificiis Scriptoribus oſtendi poteſt, vltra 600. annos Romanos Pontifices addendo laboraſſe, donec ex variis ſutelis confarcinatum idolum Miſſæ Pontificiæ abſolueretur. Et quidem in hiſtoriis, de ſingulis Miſſæ & Canonis particulis oſtenditur, quos authores, & quibus temporibus habuerint. Nunc vero ſi dis placet, tanquam articulum fidei credere debemus, illa omnia ab ipſis Apoſtolis inſtituta & tradita fuiſſe: cum ipſe Platina affirmet, Apoſtolos ſola oratione Dominica ad verba inſtitutionis vſos, in celebratione Euchariſtiæ. Et Gregorius aſſeuerat, canonē paulo ante ſua tempora à ſcholaſtico quodam compoſitum eſſe. Quomodo igitur ab Apoſtolis traditum eſſe poteſt, quod per 600. annos, tam varios originis ſuæ authores, tum maius ſutores habuit.

Alexander aquam vino eſſe admiſcendam, in celebratione Euchariſtiæ ſtatuit: idem aquam & ſalem benedictum inſtituit.

Teleſphorus ieiunium quadrageſimale inſtituit.

Hyginus chriſma inſtituit, & dedicationem templorum, quod Polydorus Pio tribuit, qui primum Chriſtianorum templum publicè conſecrauit S. Prudentianæ.

Caliſtus ieiunia quatuor temporum inſtituit.

Felix altarium conſecrationem inſtituit.

Syluester confirmationem puerorum inuenit, chriſma Epiſcopis attribuit.

Felix IIII. inſtituit, vt infirmi ante obitum vngantur.

Syricius memoriam & inuocationem Sanctorum, Miſſæ addidit.

Pelagius memorias mortuorum anniuerſarias Miſſæ adiecit.

Et ſumma, de ſingulis Pontificibus ordine poſſent ex hiſtoriis talia cōmemorari. Nobis ſufficit exemplis quibuſdam monſtraſſe, ea, quę Pontificij hodie non verentur ad ipſos Apoſtolos, tanquam ab ipſis tradita & inſtituta referre, longe alios habere autores, & multo poſteriores Apoſtolis. Idq; probari ex illis hiſtoricis, qui regno Pontificio addicti fuerūt. Ita tempore Auguſtini, incerta & dubia erat opinio de purgatorio: nunc vero facta eſt indubitata & certiſſima Apoſtolorū traditio. Hanc recitationem, de traditionibus Pontificiis, ſimplici ordine diſtribuere volui, vt lector eò rectius cōſiderare poſſit, quale pandocheum corruptelarum & ſuperſtitionum, ſit decretum illud Tridentinæ Synodi, quod iubet nos ſine ſcripto traditiones pari pietatis affectu & reuerentia ſuſcipere & venerari, ſicut ipſum verbum Dei in ſacris literis comprehenſum.

Commentum de Purgatorio.

Vt igitur locum hunc de traditionibus concludam, oſtendimus, nos non ſimpliciter omnes traditiones reiicere, quæ hoc titulo & nomine apud veteres celebrantur. Quæ enim aut in Scriptura continentur, aut Scripturæ conſentaneæ ſunt, illas nō improbamus Sed de illis potiſſimum traditionibus quæſtio eſt, quæ (ſicut Andradius inquit) nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt. in illis non ſufficit ſimplex aſſeueratio, quod ſit Apoſtolica traditio. Oſtendimus enim multiplices in hoc genere cum bonorum quorūdam lapſus, tum malorum impoſturas. Nec ſufficit, ſi ex Patribus aliquis dicat eſſe traditionem ab Apoſtolis profectam. Nam & illos hoc titulo & prętextu ſępe falſos fuiſſe, aliquot exemplis oſtendimus. Optimum igitur & tutiſſimum eſt conſilium, ſicut Irenæus dicit, quæ Polycarpus ex traditione commemorauerat fuiſſe omnia ſanctis Scripturis conſentanea. Et ſicut Socrates inquit: Cum variæ iactarentur Apoſtolorum traditiones, quia non poterat oſtendi ἔγγραφος ἀπόδειξις, demonſtratio ex ſcripto: ideo iudicatum fuiſſe, Apoſtolos nihil de talibus rebus ſtatuiſſe. Maneat igitur quod Hieronymus dicit, vt gladius verbi Dei percutiat omnia, quæ ſine authoritate & teſtimoniis Scripturarum tanquam traditione Apoſtolica proponuntur.

Et

Traditiones veterũ. Et quia oſtendimus veteres quando de traditionibus ſine ſcripto loquuntur, non proprie de dogmatibus quibuſdam fidei, ſine Scripturæ teſtimonio credendis loqui, ſed præcipuè de ritibus quibuſdam, ſiue obſeruationibus, quæ non habent expreſſum in Scriptura mandatum: quæret forſan Andradius, an ſimpliciter omnes tales ritus improbemus & damnemus? *Ritus Eccleſiaſtici.* Et licet noſtri inſtituti non ſit diſputationem de adiaphoris nunc explicare, breuiter tamen reſpondeo: Ritus qui Scripturæ ſunt conſentanei, recte retineri, qui vero cum Scriptura pugnant, iuſto iudicio, & nulla temeritate reiici & aboleri. Quod ſi de adiaphoris ritibus, qui cum ſcriptura non pugnant, quæſtio eſt, ſimplex & plana eſt reſponſio: Si non proponantur cum opinione neceſſitatis, cultus & meriti, ſed tantum vt ordini, decoro & ędificationi ſeruiãt, & cum Chriſtiana libertate non pugnent, poſſe de illis ſtatui, prout Eccleſiæ ædificationi videbitur conuenire. Fides enim non eſt alligata ad certos ritus, extra verbum Dei inſtitutos, ſed eſt libera, in qua tamen libertate, ratio habenda eſt ſcandali, & eorum, qui in fide ſunt infirmi. Sed his omnibus, quantumuis æquis, & Scripturæ conſentaneis conditionibus, aduerſarij non ſunt contenti: ſed quando amplius nihil poſſunt, tuentur ſe patrocinio antiquitatis, & longæ conſuetudinis. Reſpondemus igitur ex ipſorum iure, diſtin. 8. Conſuetudo ſine veritate, vetuſtas erroris eſt. Nemo conſuetudinem rationi & veritati opponat: quia conſuetudinem ratio & veritas ſemper excludit.

Auguſtinus in quæſtionibus veteris & noui Teſtamenti dicit: Si ad ſolam longam conſuetudinẽ, vel ad antiquitatem reſpiciendum eſt, poſſunt & homicidæ, & adulteri, & ſimiles flagitia ſua ita defendere, quia antiquá ſunt.

Hinc diſputationem de Scriptura, & de traditionibus, prolixius aliquanto quam inſtituta examinis ratio ferat, tractaui. Video enim Pontificios in illa diſputatione, quaſi arcem totius ſuæ cauſæ collocare, & ea recte explicata, facilior iam progreſſus erit in reliquis, in quib. quoad eius fieri poterit, breuitati ſtudebo. Integræ enim & iuſtæ explicationes, in aliis noſtrorũ ſcriptis extãt, quas nõ eſt animus retexere. Reliqua igitur Tridẽtinæ Synodi decreta ita examinabimus, vt declarationẽ, quomodo pleraque in decretis illis intelligenda ſint, aduerſarij mei Andradij explicationes nobis ſubminiſtrent.

DE PECCATO ORIGINALI.

PRIMVM DECRETVM QVINTAE Seſſionis Tridentini Concilij 17. menſis Iunij, 1546. celebratæ.

VT fides noſtra Catholica, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, purgatis erroribus, in ſua ſynceritate integra & illibata permaneat, & ne populus Chriſtianus, omni vento doctrinæ circumferatur, cũ ſerpens ille antiquus, humani generis perpetuus hoſtis, inter plurima mala, quibus Eccleſia Dei noſtris temporibus perturbatur, etiã de peccato originali, eius remedio, non ſolum vetera, ſed etiam noua diſſidia excitauerit: ſacroſancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu ſancto legitimè congregata, præſidentibus in ea eiſdem tribus Apoſtolicæ ſedis legatis, iam ad reuocandos errantes, & nutantes confirmandos accedere volens, ſecuta Scripturarum, & ſanctorum Patrum, ac probatiſſimorum Conciliorum teſtimonia, & ipſius Eccleſiæ iudicium & conſenſum, hæc de ipſo peccato originali ſtatuit, fatetur ac declarat.

Si quis Adam primum hominem non confitetur, cum mandatum Dei in Paradiſo fuiſſet tranſgreſſus, ſtatim ſanctitatem & iuſtitiam in qua poſitus erat, amiſiſſe, incurriſſeque per offenſam præuaricationis huiuſmodi, iram & indignationem Dei atque adeo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus & cum morte captiuitatem, ſub eius poteſtate, qui mortis deinde habuit imperium, hoc eſt, Diaboli, totumque Adam per illam præuaricationis offenſam, ſecundum corpus & animam, in deterius commutatum fuiſſe, anathema ſit.

Si quis Adæ præuaricationem ſibi ſoli, & non eius propagini aſſerit nocuiſſe, acceptam à Deo ſanctitatem & iuſtitiam quam perdidit, ſibi ſoli, & non nobis eum perdidiſſe, aut inquinatum illum per inobedientiæ peccatum, mortem & pœnas corporis tantum in omne genus humanum tranſfudiſſe, non autem & peccatum, quod mors eſt animæ, anathema ſit: cum contradicat Apoſtolo dicenti: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt.

Si quis hoc Adæ peccatum, quod origine vnum eſt, & propagatione, non imitatione tranſfuſum, omnibus ineſt vnicuique proprium, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium aſſerit tolli, quam per meritum vnius mediatoris Chriſti Ieſu Domini noſtri, qui nos Deo reconciliauit in ſanguine ſuo, factus nobis iuſtitia, ſanctificatio & redemptio, aut negat ipſum Ieſu Chriſti meritum, per Baptiſmi Sacramentum in forma Eccleſiæ ritè collatum, tam adultis quam paruulis applicari, anathema ſit: quia non eſt aliud nomen ſub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Vnde vox illa: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et illa: Quicunque baptiſati eſtis Chriſtum induiſtis.

Si quis paruulos recentes ab vteris matrum baptiſandos negat, etiamſi fuerint à baptiſatis parentibus orti aut dicit in remiſſionem quidem peccatorum eos baptizari, ſed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro neceſſe ſit expiari, ad vitam æternam conſequendam, vnde fit conſequens, vt in eis forma baptiſmatis in remiſſionem peccatorum non vera, ſed falſa intelligatur, anathema ſit: quoniam non aliter intelligendum eſt id, quod dixit Apoſtolus: per vnũ hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in homines omnes pertranſiit, in quo omnes peccauerunt, niſi quemadmodum Eccleſia Catholica vbique diffuſa, ſemper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei, ex traditione Apoſtolorum, etiam paruuli, qui nihil peccatorum in ſemetipſis adhuc committere potuerunt, ideo in remiſſionem peccatorum veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerunt. Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.

EXAMEN.

Pleraque huius decreti verba, ex purioris antiquitatis ſcriptis tranſſumpta, & Scripturæ cõſentanea ſunt. Nec ſane propter noſtras Eccleſias opus erat hoc decreto: certamina enim quæ de peccato originali ab Anabaptiſtis & aliis phanaticis noſtro tempore mota fuerunt, ſumma diligentia à noſtris explicata & refutata ſunt. Sicut igitur ea, quæ mediocriter, commode & recte dicta ſũt, ſimpliciter accipere, nec Sophiſticis cauillationibus exagitare decet, ita nihil ſane ſcrupuloſius, in hoc decretum de peccato originali inquireremus: ſed Andradius cui ſecretiora Concilii Tridentini myſteria nota & perſpecta ſũt, ex illis aliquid prodit, quod ego ſane pro mea ſimplicitate in illo decreto non potuiſſem obſeruare, cuius tamẽ obſeruatio, multa nos docebit de artificiis Tridẽtinæ Synodi. *Andradius.* Dicit enim: Cum Theologi laborent, vt explicẽt, quomodo trãſgreſſio Adæ in nobis peccati rationem habeat, peccatoreſque nos efficere potuerit: Concilium Tridentinum, cum definiret peccatum originis, vere eſſe peccatum vnicuique proprium, illius tamen propriam rationem conſulto ſilentio inuoluiſſe, & ita liberũ cuique reliquiſſe,

opinari. Et poſtea dicit: Cum igitur quę ſit peccati originis ratio atque definitio, non inter hæreticos modo, ſed inter Catholicos etiã in quæſtione verſetur, & ancipiti contentione in contrarias ſententias omnes diſtrahãtur: Concilium Tridentinum, ſicut & alia quædam Concilia, cũ definierint omnes trahere originis peccatum ex Adamo, quidnam illud peccatum ſit, conſulto præterierunt, & miſſum fecerunt. Opinandi igitur nobis libertatẽ reliquerũt. Hæc Andradius. Ne vero lector exiſtimet, Andradium velle hoc de peccato originis dicere, quod Dauid inquit: Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me, ſeu quod Ieremias dicit, prauum hominis cor, & inſcrutabile eſſe, explicandũ eſt quid illud ſit, quod ait Concilium Tridentinum, conſulto inuoluiſſe ſilentio.

PONTIFICIORVM SENTENTIA de peccato originis.

Scholaſtici Scriptores quidam diſputant, peccatum originale tantum eſſe nudam priuationem, & non poſitiuam aliquam prauitatem hærentem in natura humana: amiſſa enim iuſtitia originali, naturalia tamen in homine mãſiſſe integra. Alij diſputant, fomitem peccati tanquã morbidam qualitatem hærere tãtum in carne, quæ inclinet appetitum ſenſitiuum, & mediante eo, etiam voluntatem inclinet ad inferiora. Quidam fomitem ponunt in appetitu ſenſitiuo, & ſentiunt ſuperiorem portionem rationis ab omni deprauatione immunem, liberam & integram eſſe, niſi quod aliunde paululũ inclinari poſſit ad inferiora. Et multi diſputant, fomitem illum non eſſe de ratione peccati originalis. Sunt qui opinantur, peccatum originale nec priuationem, nec poſitiuam aliquam prauitatem eſſe in homine, ſed tantũ reatum, propter lapſum Adę ſine prauitate aliqua hęrente in nobis. Quærimus iam quid Tridentinum Concilium de illis opinionibus ſtatuerit. Ego ſanè iudicatẽ prophanas illas opiniones, in verbis Decreti improbari. Sed Andradius interpres Concilij, dicit, Decretũ illud eo artificio compoſitum, vt nec illæ, nec ſimiles opiniones Pontificiorum Theologorum, de peccato originali damnarentur, ſed liberrimæ relinquerentur. Et hoc lector bene obſeruet.

Pighij diſputatio de peccato originis. Veniamus nunc ad noſtri quædam tẽporis certamina. Albertus Pighius poſt colloquium Vuormacienſe, anno 1542. edidit ſatis prolixum ſcriptũ de peccato originis, in quo in ſumma, ſententiam ſuã ita explicat: Tria de peccato originis in Eccleſia definita eſſe: 1. quod ſit. 2. vnde ſit, ex propagatione ſcilicet ab Adam. 3. qui ſint eius in nobis effectus. Quid verò ſit peccatum originis, & in quo conſiſtat eius propria ratio, Eccleſiaſtica definitione certum non eſſe. Atque ideo acerbè damnat Auguſtanam confeſſionem, quod voluerit tradere definitionem peccati originalis. Et ordine conatur oſtendere, omnes omnium ſententias de definitione peccati originalis, certo & euidenter falſas eſſe. Auguſtini enim ſententiam, quod peccatum originale ſit concupiſcentia, certo eſſe falſam, ita probat, peccatum enim eſſe non poteſt ſine lege, cuius ſit tranſgreſſio, Sed paruuli quia rationis vſu deſtituti ſunt, lege obligari non poſſunt. Item, illud quod prorſus vitare non poſſumus, quod neceſſario, & ineuitabiliter nobis ineſt, nec à nobis, ſed ab alio nobis ineſt, lege interdici non poteſt. Concludit igitur, concupiſcentiam originalem, nec in paruulo, nec in adulto: nec ante nec poſt Baptiſmum propriè & verè eſſe peccatũ, quia reſultet ex compoſitione & temperatura partium corporis humani. Deinde conatur etiam probare, carentiam iuſtitiæ originalis debitæ ineſſe, non habere rationem peccati, ſiue in paruulis, ſiue adultis. Quia, inquit, nulla lex Dei proferri poteſt per quam obligentur omnes habere originalem illam iuſtitiam, quæ Adæ data fuit. Et vt maximè eſſet talis aliqua lex, peccatum deputandum eſſet illi tantum, qui propria ſua culpa, iuſtitiam illam originalem perdidit.

Suam vero tandem Pighius ſententiam ita explicat, quod nec carentia iuſtitiæ originalis, nec concupiſcentia habeat rationem peccati; ſiue in paruulis, ſiue adultis, ſiue ante, ſiue poſt Baptiſmũ. Has enim affectiones non eſſe vitia, ſed naturę cõditiones in nobis. Peccatum igitur originis non eſſe defectum, non vitium aliquod, non deprauationem aliquam, non habitum corruptum, non qualitatem vitioſam hærentem in noſtra ſubſtantia, vt quæ ſit ſine omni vitio & deprauatione, ſed hoc tantum eſſe peccatum originis, quod actualis tranſgreſſio Adę reatu tantum & pœna tranſmiſſa & propagata ſit ad poſteros, ſine vitio aliquo, & prauitate hærente in ipſorum ſubſtantia; & reatũ nunc eſſe, quod propter Adæ peccatum exortes facti ſumus regni cęlorum, ſubiecti regno mortis & æternæ dãnationi obnoxij, & omnibus humanæ naturæ miſeriis inuoluti. Sicut ex ſeruis, qui proprio vitio libertatem amiſerũt, naſcuntur ſerui, non ſuo, ſed parẽtum vitio. Et ſicut filius ſcorti ſuſtinet infamiam matris, ſine proprio aliquo in ſe hærente vitio. Hanc Pighij ſententiam & probat & defendit Ambroſius Catharinus Epiſcopus. *Ambroſius Catharinus.* Videt enim, hoc modo totam doctrinam Pontificiã de concupiſcentia, quæ poſt Baptiſmum reliqua manet de libero arbitrio, de iuſtitia, merito & perfectione bonorum operum, &c. poſſe facilimè defendi & ſtabiliri. Et ego quidem, cum primum legerem Decretum Tridentini Concilij de peccato originali, arbitrabar in eo hanc prophanam, & Scripturæ ex profeſſo repugnantem Pighij & Catharini ſententiam, diſſimulatis honoris gratia autorum nominibus, improbari & damnari. Ita enim verba Decreti intelligi poſſe manifeſtum eſt.

Sed Andradius, Concilij intimus, prodit nobis, quæ fuerint deliberationes, cum Decretum illud conſideretur conſulto ſcilicet ita inuolutum fuiſſe, vt nihil vel in Scholaſticis, vel in aliis Põtificiis Scriptoribus quantumuis prophanum & falſum, improbaretur vel damnaretur, ſed vt liberrima relinqueretur licentia, quiduis opinandi de peccato originis, in hac quæſtione quid ſit, & qua ratione in nobis ſit peccatum, modo quis credat, 1. quod ſit. 2. vnde propagetur. 3. qui ſint eius effectus. Sed inquis: Decretum Cõcilij non ita expreſſe loquitur. Hoc & ego dico: ſed quã inſidioſe multa ſint in decretis illis poſita, vel vnicum hoc exemplum ſatis oſtendere poteſt. Et gratia debetur Andradio, quod hæc ex intimis Concilij conſultationibus, tam libere prodit & euulgat, quod vix quiſquam noſtrum ſuſpicari auſus fuiſſet.

Ad perpetuam igitur rei memoriam, notum ſit toti orbi Chriſtiano, prophanam Pighij ſententiam (ne quid dicã durius) in Decreto Tridentino non eſſe cum aliis prophanis Scholaſticorum re-

lictam

Digitized by Google

fictam eſſe cum aliis prophanis Scholaſticorum de peccato originali diſputationibus, ſub opinãdi libertate. Non igitur propoſitum fuit Tridentinis Patribus, aliquos in ſuis ſcriptoribus vel craſſiſſimos næuos, ad normam Scripturæ emendare, ſed quæſitum fuit tale artificium, vt ea, quæ aperte defendere non audent, ſilentio ita inuoluant, vt opiniones relinquãtur liberæ. Nec conqueri poterunt Tridentini Patres, nos per calumniam, inuidiæ cõciliandæ gratiâ hoc de ipſis fingere: per Andradium enim, qui fuit conſcius ſecretorum Concilij, hæc myſteria in vulgus emanarunt. Et iã non pœnitet me Andradio dediſſe cauſam ſcribendi: alias enim hanc fraudem, ſub inſidioſis verborum inuolucris, in decreto Tridentino nemo noſtrum facile deprehendiſſet. Et tamen valde multum refert, Eccleſiam ſcire, quæ agitatæ fuerint diſputationes, quæ habitę deliberationes in Concilio Tridentino, de huiuſmodi opinionibus.

Andradius. Et Andradius ipſe, libertate illa à Concilio indulta, hoc loco liberè vtitur. Mentem enim ſuam de peccato originis aperturus, ita præfatur. Non quidem magnũ ſcelus ſuſcepiſſe videri debet, qui in re libera liberè etiam opinetur. Breuiter autem recitabo Andradij ſententiam, vt Lector agnoſcat fructus Tridentini Concilij, & videat qualem doctrinæ emendationem decretis ſuis quæſierint. Inclinare igitur diſputatione ſua videtur ad Scholaſticorum ſententiam, qui ſentiunt humanam naturam in ipſa integritate ita conditam fuiſſe, vt quia propter compoſitionem ex diuerſis partibus, inter ſe minime conſentientibus conſtat, conſequerentur eam incitamenta, & quaſi prurigines, hoc eſt, tales pulſus & cõcitationes, vt caro cum ſibi grata & iucunda concupiſcat, contra ſpiritum repugnet, & à præſcriptione rationis ſit auerſa. Illis vero puris ſeu meris naturalibus, ſuperadditã fuiſſe iuſtitiã originalem, tanquam donum ſupernaturale, quæ carnis laſciuiam & petulantiam comprimeret, omnes ſceleratos animi motus cohiberet, & omnes cum animi tum corporis partes in officio cõtineret. Iamvero quia originali iuſtitia ſpoliati ſumus, carnem quaſi equum ſine freno, ferocibus cupiditatibus rapi. Atque ita concupiſcentiam, non quidem per ſe eſſe peccatum, ſed quia nõ amplius iuſtitia originali cohibeatur & comprimatur, inde fieri peccatum, vt ita peccato originali, amotio & priuatio iuſtitiæ originalis, propriè habeat peccati rationem, imo ipſa ſit peccati originalis forma, ex qua ipſi etiam concupiſcentiæ iuſſit ratio peccati. Quando igitur in regeneratione, datur ſpiritus renouationis, vt ſpiritus repugnet carni, tunc cõcupiſcentiam ipſam per ſe non eſſe amplius peccatũ, vt quæ ſit ipſius naturæ conditio, modo cohibeatur & comprimatur. Quia vero peccatum non poteſt eſſe ſine legis tranſgreſſione, quærit Andradius, cũ qua lege pugnet iuſtitiæ originalis amiſſio? Et reſpondet: nullam hac de re legem à Deo explicatè latam fuiſſe, ſed pugnare illam priuationem cum generali legis naturæ ſententia, qua quiſque obligatur, vt naturæ incolumitatem & conſeruationem curet. Iam verò quia contendit Andradius, peccatum eſſe tantum actionem cõtra legem Dei, quæ committitur à ſciente & volẽte, difficilis oritur quæſtio: cum originalis iuſtitia, ſolius Adę culpa à ſciente & volente eſt amiſſa, quomodo illa carentia in nobis poſſit rationẽ peccati habere? Vtitur autem ſubtili illa reſponſione, quæ Auguſtini eſt: ſicut omnium hominum natura, ita etiam omnium voluntates originaliter fuiſſe in Adamo. Atque hoc modo etiam originale peccatum habere rationem voluntarij in nobis. Sed quia hoc modo minima ratio voluntarij, in peccato originali reperitur (neque enim noſtræ perſonæ propria voluntate, ſed aliena, Adæ ſcilicet ſeu communis originis, cõmiſſum eſt) ideò dicit, peccatum originis à Pontificiis Theologis rectè cenſeri, minimum eſſe omnium peccatorum. Quando vero Patres illud maximum vocant, hoc ita intelligendum eſſe, ꝙ latius cæteris diffundatur, & per omnes homines peruadat. Eſt igitur Andradij ſententia, cõcupiſcẽtiã qualis eſt in hac naturæ corruptione, fuiſſe etiam in integra natura, ſed ita, vt cohiberetur & comprimeretur à iuſtitia originali, ideo per ſe non eſſe peccatum, ſi tantum frenetur, id quod fit in renatis. Amiſſionem vero iuſtitiæ originalis in Adamo, pugnare non cum lege aliqua Dei, ſed cum generali illa tantum legis naturę ſententia, qua naturæ conſeruatio vnicuique demandatur. In nobis vero carentiam illam iuſtitiæ originalis, tantum habere de ratione peccati, quantum habeat de voluntario. Sed quia minimam habet rationem voluntarij, ideo peccatum originis minimum eſſe omnium peccatorum.

Hanc Andradij ſpeculationem de peccato originis, ideo recenſui, vt lector obſeruet, qualis doctrinæ emendatio ſperanda ſit ex Tridentino Cõcilio. Cum enim ſumma doctrinæ cõſiſtat in agnitione noſtræ deprauationis, & reparationis per Chriſtum, agnoſcit Lector, quã fœdè & ſceleratè, tota doctrina cœleſtis diuinitus nobis patefacta, ab ipſis fundamentis extenuetur, obſcuretur & deprauetur Philoſophicis illis ſpeculationib. de peccato originis. Quantum enim peccatum extenuatur, tantum de beneficio Chriſti detrahitur. Et Patres quidem Concilij, turpitudinem illius dogmatis ita nudatam proponere, in tanta veritatis luce aliquantum puduit, & tamen noluerunt improbare, ideo generalibus verborum inuolucris Decretum illud inuoluerunt. Andradius vero aduocatus & interpres Concilij, diſerte, & quidẽ multis verbis explicat, quæ ſub illis inuolucris lateant myſteria. Iuxta Andradij igitur interpretationem, non peccabit contra mentem Concilij, ſi quis ſententiam magis adhuc prophanã de definitione peccati originalis comminiſcatur. Poſito enim hoc axiomate, peccatum originale in nobis non plus habere de natura peccati, quàm habeat de ratione voluntarij, mox attexet Franciſcus de Mayro: Sed peccatũ originale in particulari ſolummodo fuit voluntarium, voluntate ſcilicet Adæ, ſed in vniuerſali, hoc eſt, in nobis, omnino eſt inuoluntarium. Ergo omnino nullam habebit rationem peccati. *Frãciſcus de Mayro.* Sed nõ opus eſt ex aliis Scriptoribus accerſere conſequentias. Ipſe enim Andradius quid in Concilio Tridentino de peccato originis didicerit, non obſcurè explicat. Damnat enim cum Colonienſibus Monhemium, qui dixerat, propenſionem ad peccandum, & ἀταξίαν, cupiditatem, quas ſimul cum natura induimus: eſſe peccatum originale, & tantam eſſe naturæ corruptionem, originis peccato contractam, vt nihil à tali poſſit natura edi aut effici, non peruerſum & contaminatum. *Monhemius.* Hanc ſententiam Andradius damnat, ſuam vero hanc ponit: Etſi humanam naturam perquam deprauatam eſſe, negare non poſſumus: hæc tamen depra-

uatio non tantopere eſt amplificanda, vt nihil in illa pium, nihil bonum, nihil non contaminatum agnoſcamus. Mens igitur Concilij Tridentiui, vbi Andradius hæc Patrum hortatu & inſpiratione ſcripſit, illa erit: In natura humana deprauata, ſine renouatione ſpiritus, reſtare adhuc aliquod bonũ, non in externa tantum diſciplina, verumetiã quó ad res ſpirituales. Addit enim, reſtare aliquid piũ, & aliquid nõ contaminatum. Et vera pietas certe ad res diuinas ſeu ſpirituales pertinet: cuius ſeminaria quædam in hac corrupta natura, antè renouationẽ ſpiritus reliqua eſſe, Andradius affirmat.

Vires humana.

Scholaſtici quidem ſcriptores, olim talia liberè diſputarunt: ſed nunc in tanta luce veritatis, profecto putarã neminem tam perfrictæ frontis eſſe, quem non puderet illorum, quæ vſque adeo prophana ſunt. Et video Concilium Tridentinum aliquo ſaltẽ pudore retractum fuiſſe, quod ſuo illo decreto ita loquitur, vt dextre intelligi poſſet. Sed quæ fuerit mens illorum, quam inuoluere potius quam diſerte explicare maluerũt, Andradius nihil diſſimulans, eam poſt Concilium, in totius orbis theatro ſonora voce prædicat: vt ita id hoc Decreto, Patres Concilij aliud ſedentes & foris publicarint, aliud ſtantes & domi conſuſurrarint, de peccato originis. Sed Andradius, imprudens forſan, ſecreta illa eliminat. Vtut autẽ ſit, vtile eſt Eccleſiam ſcire, ex illorum, qui Concilio interfuerunt interpretatione, qua fraude & quibus inſidiis vſi ſint architecti huius decreti de peccato originis.

Ne vero ad calumniam Manicheiſmi, qua etiã Auguſtinum prægrauarunt Pelagiani, Andradius ſe proripiat: diſerte dicimus, licet natura non tantum in aliqua parte, ſed in omnibus partibus & viribus ſit deprauata, tamen diſcernendum eſſe inter naturã ipſam, quæ per ſe bona & à Deo eſt, & inter vitium quo natura per peccatum Adæ deprauatum eſt. Sicut Auguſtinus inquit de natura, & gratia, ca. 1. Omnia bona quæ natura habet in formatione, vita, ſenſibus, mente, &c. à ſummo Deo creatore ſuo habet, vitium vero quod iſta naturalia bona contenebrat & infirmat, ex originali peccato contractum eſt.

Sed ferme oblitus eram eius quæſtionis, quæ ad nos proprie pertinet: cum ſcilicet omnes qualeſcunque diſputationes de peccati originalis definitione, in Tridentino Concilio ſub libera opinãdi licẽtia relictæ ſint: quid ibi factum fuerit doctrinę Auguſtanæ confeſſionis, quæ ex Scripturæ teſtimoniis conſtituit deſcriptionem peccati originalis? Num igitur probant eam Pontificij? Nequaquam: num liberam eam permittunt? Nihil minus: ſed expreſſe eam damnant. Hoc vero mirabile eſt, cum reliquas omnes opiniones quales ex cũque ſunt, liberrimas relinquant. Sed diſcat ab hoc exemplo Lector, ſicut Poëta dixit: Romæ omnia cum liceant, non licet eſſe pium: ita in Concilio Tridentino, omnes, qualeſcunque opiniones liberas relinqui, ſolam verò illam ſententiam, quę ex Scripturæ teſtimoniis extructa eſt, non tantum non relinqui liberam, ſed horrendis clamoribus damnari.

SCRIPTVRÆ SENTENTIA DE peccato originis.

Non eſt autem noſtri inſtituti, iuſtam aut integram adornare refutationem: fundamenta enim veræ de peccato originis ſẽtẽtiæ, in multis & prolixis ſcriptis ſunt à noſtris ex verbo Dei monſtrata & explicata. Omnino vero non ex rationis ſpeculationibus, nec ex philoſophicis ratiocinationibus ſed ex doctrina diuinitus patefacta, diſcendum & ſtatuendum eſt de corruptione ſeu deprauatione naturæ, quæ per peccatum vnius hominis intrauit in mundum, & omnes homines perſuaſit. Moſes Pſal. 90. vocat עלמנו abſconditum noſtrum, quód Deus ponat in illuminationem vultus ſui. Ideo enim inſtitutũ eſt miniſterium verbi, vt eius voce oſtendatur & arguatur illud præcipuè peccatum; quod à conſpectu & agnitione carnis, rationis & mundi procul remotum & abſconditum eſt. Aduerſarius autem meus Andradius, explicaturus mentem ſuam, quid cenſent eſſe peccatum originis quaſi in ſchola Ariſtotelis aut Galeni rationem philoſophicæ methodi, ſplendide ſane perſequitur. Non autem vel ſemel vnico ſaltem Scripturæ teſtimonio, ea, quæ de peccato originali diſputat, confirmare & probare conatur. Tantam ſcilicet opinandi libertatem, Concilium Tridentinum permiſit, vt cum turpe habeatur, Iuriſconſultum ſine lege loqui, factum iam ſit valdè (ſi dijs placet) religioſum, Theologũ ſine Scripturæ teſtimoniis diſputare. Reuocanda igitur eſt tota hæc diſputatio ad Scripturæ metas & cancellos. Et omnino falsũ eſt, naturam humanam in prima creatione cum eſſet integra, ita conditam fuiſſe, vt in mente, voluntate, corde, & reliquis viribus, eſſet talis ἀταξία, & rebellio, qualis iam etiam in renatis adhuc reliqua eſſe cernitur. Falſum eſt & hoc, nullam eſſe à Deo legem latam cui repugnet, qua arguatur & damnetur defectus iuſtitiæ originalis, & quæ in eius locum ſucceſſit concupiſcentia. Creatus enim fuit homo ad imaginem Dei, quæ fuit conformitas cũ norma iuſtitiæ in Deo, quæ in lege diuina patefacta eſt, vt ſcilicet in tota mente, toto corde, tota voluntate, in omnibus membris corporis, & potentiis animæ, eſſent vires integerrimæ & perfectiſſimæ, ad agnitionem & dilectionem Dei, & poſtea proximi, iuxta vocem legis diuinæ: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, tota anima, tota mente, & omnibus viribus, & proximum ſicut teipſum. Et quidem ſine aliqua ἀταξίᾳ corruptionis & rebellionis, ſcilicet ſine tenebris in mente, auerſione in voluntate, contumacia in corde, & deprauatione in reliquis viribus, puriſſima & ſanctiſſima fuit in prima creatione natura humana, iuxta vltimum præceptum: Non cõcupiſces: ſicut illud Paulus interpretatur, Roman. 7. Et quod hæc fuerit imago Dei in homine, ipſa reſtitutio imaginis, quæ in hac vita per Spiritum ſanctum inchoatur, & in vita æterna abſoluetur, ſatis oſtendit, Roman. 12. Epheſ. 4. Coloſ. 3. &c. Illam vero imaginem ſeu cõformitatem ad normam iuſtitiæ in Deo, lex diuina ab omnibus hominibus in primo & vltimo præcepto requirit. Et vbi illam non inuenit, arguit hominem de peccato: quod damnat æterna morte, niſi facta fuerit remiſſio propter Chriſtum mediatorem. Iam vero non tantum ſacræ literæ docent, ſed & experientia oſtendit, in natis ex virili ſemine eſſe amiſſionem diuinæ lucis in mente, & in eius locum ſucceſſiſſe horribiles tenebras. In voluntate eſſe auerſionem à Deo, & inimicitias aduerſantes Deo, in corde contumaciam affectuum, & in omnibus viribus horrendam ἀταξίαν & deprauationem, quod attinet ad res diuinas ſeu ſpirituales. De externa enim diſciplina rationis in homine

Miniſterij vſus.

Imago Dei.

Peccatum originis.

Digitized by Google

homine non renato,poſtea ſuo loco quę iam dicemus. Et hæc naturæ deprauatio, non eſt iuxta rationis noſtrę iudicium extenuanda aut fucanda:ſed quid ſit,qualis & quanta ſit,iuxta Spiritus S.ſentẽtiam,quam in verbo patefecit,diiudicanda eſt.

Et quia valde multum refert malum illud in intimis naturæ latebris,& occultiſſimis cordis receſſibus abſconditum, recte & vere agnoſcere (neque enim intelligi poteſt magnitudo gratiæ Chriſti,niſi cognitis noſtris morbis) ideo Scriptura ie valdè multis teſtimoniis, & quidem variis modis, proponit nobis conſiderandam triſtiſſimam illam naturæ noſtræ corruptionem. Ex illis quædam annotabimus,vt manifeſtum fiat,non eſſe vel incertum, vel liberum, quid de peccato originis ſentiendum ſit,ſicut illam ſibi licentiam Pontificij ſumunt.

Primò enim ſcriptura deſcribit,qualis fuerit humanæ naturæ excellentia, perfectio & integritas ante lapſum,vt ita ex antitheſi oſtendat,quomodo illa bona ſint partim amiſſa, partim contenebrata & deprauata,Geneſis 1. Creauit Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam.Eccle.7.Solummodo hoc inueni,quod fecerit Deus hominem rectum, & ipſe ſe infinitis miſcuerit adinuentionibus.Sed poſt lapſum Geneſis 5.Adam genuit filios, ſecundum ſuam imaginem & ſimilitudinem. Quæ verò fuerit imago Dei in homine, ex reſtitutione eius,quæ in renouatione inchoatur, aliquo modo intelligi poteſt. Et tota hæc deſcriptio de imagine Dei, & amiſſione eius, delineata eſt in Decalogo, ſi ad noſtram naturam conferatur.Ideo Paulus Roman.3. dicit ; omnes peccauerunt, & deſtituuntur gloria Dei, renouatio enim vocatur gloria, 2. Corinth. 3.

Secundò, deſcribit, quid & qualis per ſe ſit corrupta noſtra natura, ante reparationem & renouationem. Ita Roman.5. dicit,per vnius inobedientiam peccatores conſtitutos multos. Et quomodo hoc intelligi velit, ibidem explicat. Vocat enim impios & inimicos Dei, priuſquam illi per filium recõciliemur. Epheſ.2. Opponit illa duo,quid credentes facti ſint per gratiam, & quid fuerint natura. Nominat quidem peccata actualia, ambulare ſcilicet in peccatis ſecundum principem poteſtatis aeris, conuerſari in deſideriis carnis, facere voluntates cogitationum : ſed addit, non conſuetudine, non imitatione accerſita hæc mala, ſed natura, inquit, eramus filij iræ, habentes ſcilicet deſideria carnis,voluntates carnis & cogitationum. Et nos, inquit, qui ex circumciſis parentibus nati ſumus, eramus natura filij iræ,ſicut & cæteri, ex Gentibus ſcilicet nati. Diſtinguit autem ſcriptura hæc duo: facere peccatum, 1.Iohan.3.ſeu ambulare in peccatis,Epheſ.2. & habere peccatum, 1.Iohann.1. quod vocatur inhabitãs peccatum,Rom.7.adiacens peccatum,Roman.7.ἁμαρτία εὐπερίστατος,peccatum vndique circumſiſtens,& occupans omnes vires in homine,Heb.12.ignorantia exiſtens in illis.Epheſ.4.

Tertiò, quando deſcribitur reparatio & reſtitutio hominis,per ſpiritum renouationis,ſimul oſtẽditur antitheſis deprauationis.Roman.12.Epheſ.4. Col.3. &c. Inchoatur autem reſtitutio & reparatio in omnibus partibus & viribus hominis in hac vita:quæ ita creſcere debet, vt tandem aboleatur corpus peccati. Roman.7.Ex antitheſi igitur conſideretur, qualis ſit deprauatio, quæ per peccatum Adæ ingreſſa eſt naturam humanam,& occupauit omnes eius partes.

Quartò,quæ,qualis & quanta ſit naturæ humanæ per peccatum deprauatio, ſcriptura oſtendit, quando deſcribit,quales ſint originalis illius morbi reliquiæ,etiam in renatis in hac vita,Rom.7.Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me ſub lege peccati,quæ eſt in membris meis.Item,lex eſt ſpiritualis,ego autem carnalis,venditus ſub peccatum:non enim quod volo hoc ago, ſed quod odi, hoc facio. Etiam quando velle adiacet mihi, perficere tamen bonum non inuenio.Gala.5. Qui Chriſti ſunt,carnem crucifixerunt cum morbis & concupiſcentiis. Coloſ.3.renatis concionatur: Mortificate membra veſtra,quæ ſupra terram ſunt, &c.

Quintò, Scriptura oſtendens,quam horribilis ſit in homine deprauatio, quando vel deſeritur à ſpiritu Dei, vel eſt ſine ſpiritu, ponit ipſiſſimam deſcriptionem peccati originalis. Ita Geneſ.6. cum Deus dixiſſet:Non permanebit ſpiritus meus in homine,mox ſequitur, multa erat malitia hominum in terra, & omne figmentum cogitationum cordis,tantum erat malum.Et ne exiſtimentur mala illa actionibus aut conſuetudine accerſita, dicit à pueritia malum eſſe figmentũ cordis humani, hoc eſt, natura, ſicut Paulus ſequitur Epheſ.2. Et quidem tunc etiam pronunciat hoc Deus de corde humano, quando ſublatis per diluuium impiis, Noe tantum cum ſuis in terra viuebat. Geneſ.8.Ita Roma.3. deſcribens hominem qualis extra Chriſtum, & ſine ſpiritu,ducit deſcriptionẽ per ſingulas partes hominis. Omnes declinauerunt,non eſt qui faciat bonum, guttur eſt ſepulchrum, linguis doloſe agunt,ſub labiis eſt venenum,os maledictione plenum, pedes veloces ad effundendum ſanguinem, &c. Ita in lapſis poſteriora fiunt peiora prioribus, Luc.11. 2.Pet.2.

Sextò,malum illud ſcriptura & priuatiue & poſitiue deſcribit, 1.Cor.2. Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus, ſtultitia enim ſunt ei. Rom.7.Perficere bonum non inuenio.Rom.8. Legi Dei non ſubiicitur, neque enim poteſt. Sapientia carnis inimicitia eſt aduerſus Deum.Roman.7. Lex in membris, repugnat legi mentis, captiuans renatos ſub lege peccati. Epheſ.2. vocat concupiſcentias carnis,voluntates cogitationum. Geneſ 6. Figmentum cordis malum.

Septimò,In illa deſcriptione mali originalis,ſcriptura adiungit etiam tyrannidem Diaboli.Epheſ.2. Satan efficaciam ſuam habet in filiis diffidentiæ. *Subiectum peccati originalis.*

Octauò, obſeruetur etiam, quomodo ſcriptura monſtret ſubiectum prauitatis originalis, ponit enim illam in mente. Epheſ.5 Eratis quondam tenebræ,nunc autem lux in Domino. Epheſ. 4. Tenebris obſcuratum habentes intellectum, propter ignorantiam exiſtentem in ipſis.2.Corinth 3. Non ſumus idonei,ex nobis ipſis cogitare aliquid.Deuteron.29. Vidiſtis ſigna,& non dedit vobis Dominus cor ad intelligẽdum.Roman.1. Vani facti ſunt in cogitationibus ſuis. 1.Corinth 2. Animalis homo non percipit,quæ ſunt ſpiritus. Collocat etiam prauitatem illam in voluntate & corde. Geneſ 6. & 8 Figmentum cordis malum. Mat.7. Ex corde hominum procedunt malæ cogitationes, adulteria,furta,iniuriæ,nequitiæ,dolos,inuidia, blaſphemia, ſuperbia, ſtultitia, omnia hæc mala ab intus procedunt. Epheſ. ſecundo. Facientes voluntates carnis & cogitationum. Et denique in toto homine, qualis eſt ex prima natiuitate, in omnibus

Digitized by Google

eius membris & partibus, ponitur ſedes originalis prauitatis. Verus enim homo, Roma.6.& Galat.5. cum morbis & concupiſcentiis iubetur crucifigi. Roman. 8. Sapientia carnis eſt inimicitia aduerſus Deum.Rom.7. In carne mea non habitat bonum. Lex peccati in membris meis.Rom.6. Vt deſtruatur corpus peccati.Pſalm.51. Dauid in ipſa maſſa ſeminis, quando primum concipitur, agnoſcit peccatum & iniquitatem. Epheſ.2. Concupiſcentia carnis, voluntas cogitationum.Roman.3 nominantur os, labia, guttur, pedes, oculi, &c. Et ab ipſa anima, 1. Cor. 2. nominatur animalis homo, ψυχικὸς, qui non percipit, quæ ſunt ſpiritus.

Nec verò timendum eſt, ſi has ſcripturæ ſententias ſequamur, ne deprauationem naturæ nimium exaggeremus, quæ Colonienſium & Andradij ſolicitudo eſt: non enim ſatis agnoſci & deplorari poteſt illa prauitas, hærens in nobis: Sed manet quod Pſal. dicit: Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me. Et quod Ieremias pronunciat: Prauum eſt cor ſuper omnia, & inſcrutabile, quis cognoſcet illud? Nec propterea cum Manichæis nos coniungimus, quorum blaſphemias damnamus & execramur, ſed Scripturam ſequimur.

Has deſcriptiones ex ipſis ſcripturæ verbis, nude & breuiter tantum recitaui, vt Andradio oſtenderem, falſum eſſe quod ipſe cum multis aliis Pontificiis, & ſentit & docet: Scripturam tantum tradere, quod ſit aliquod peccatum originale, non autem explicare quid, quale & quantum ſit. Et lectorem quæſo, vt inſtituat collationē, qualia ſint verborum fulmina, quando ſcriptura de peccato originali loquitur, & quam leuiter, quam frigide Pōtificij philoſophentur de puris naturalibus. Patres certe vocant vitium, contagia, inquinamenta naturæ, ingenita ſcelera, &c. quorum ſententias Auguſtin. annotauit, lib.1. contra Iulianum. Quod enim Andradius prætendit, Concilium Tridentinū, quia non definiuit, quid ſit peccatum originis, reliquiſſe libertatem cuiuis quiduis opinandi, quid velit eſſe peccatum originale: nos opponimus vocem ipſius Spiritus ſancti, oſtendentis in Scriptura multis teſtimoniis & variis modis, quę, qualis & quanta ſit originalis humanæ naturæ deprauatio. Et quando os Domini loquitur, omnis caro debet ſilere, cœlum & terra auſcultare. Andradius verò mauult cum Concilio Tridentino opinari, quam cum ſcriptura credere.

ARGVMENTA ADVERſarij.

Et quidem in hoc potiſſimum loco, voluit ingenij acumen, & dicendi facultatem oſtentare, patrocinaturus Ieſuitarū definitioni, quod nihil habeat rationem peccati, niſi fiat à ſciente & volente. Et Auguſtini quidem diſputationes de voluntario, mihi antea non erant ignotæ, dum ea, quæ contra Manichęos dixerat, ſubtili & procul petita ratione ita vult defendere, ne pugnēt cum doctrina de peccato originali. Sed manifeſtiſſimum eſt, valde eſſe coactū, & procul petitum, definitionem illā (quicquid fit à ſciente & volente) cōuenire etiam peccato originali, & quidem in infantibus, propterea, quia ſicut omnium hominum natura, ita etiam omnium voluntas originaliter fuerit in Adamo. Certe actualis peccati eſſe illam definitionem, meridiana luce clarius eſt, & ipſi Scholaſtici ſcriptores fatentur. Et in quaſcunque ſe formas vertat Andradius, prudenti lectori nunquam perſuadebit definitionē illam proprie & commode cōuenire peccato originali. Quantum verò incommodi habeat, ludere defendendis incommodioribus dictis, vel hæc Andradij diſputatio oſtendit. Dum enim ſplēdide declamitat de voluntario, eo tandem prouehitur, vt pronūciet, peccatum originis, quia in nobis minimum habeat de voluntario, ideo etiā minimū eſſe omnium peccatorum. Sententiarij vero quidā diſputant, originale peccatum in nobis, præſertim in infantibus, proprie nullam habere rationem voluntarij. Iuxta Andradij igitur definitionem, nullā prorſus habebit rationem peccati. Quanto ſimplicius & certius eſt, cū ſcriptura & ſentire & loqui, peccatum eſſe *ἀνομίαν*? Quia enim regula & norma iuſtitiæ, eſt voluntas Dei, quæ in lege diuina nobis patefacta eſt. Sicut igitur iuſtum eſt, quicquid huic normæ ſeu regulæ iuſtitiæ conforme eſt, ita peccatum eſt *ἀνομία*: hoc eſt, quod legi diuinæ non eſt cōforme, ſed ei repugnat: ſiue ſit defectus, ſiue deprauatio in natura rationali, ſiue inclinatio, ſiue actio, repugnans legi Dei. Dauid certe non ſubtiliter quęrit rationem voluntarij, in peccato originali, dum inquit: In iniquitatibus editus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. Verbum enim יחם Geneſis 30. de ipſa conceptione vſurpatur, ſicut 70. proprie reddiderunt, *ἐκίσσων*. Cū igitur maſſa embryonis, in primo ardore conceptionis, primum inciperet vteri calore foueri, iam erat peccato contaminata, quæ contaminatio, iuxta Dauidis confeſſionem, habebat veram rationem peccati, cum nondū formata eſſent vel mentis, vel voluntatis, vel cordis organa. Non autem ignoro, quam multa hic poſſint diſputari, de voluntario, de origine animę, *Animæ origo.* & coniunctione eius cum corpore: ſed nos cum Ambroſio, non Dialecticorum argutiis, ſed piſcatorum ſimplicitati credimus.

Et Auguſtinus de illis diſputationibus recte inquit de peccatorum meritis lib.3.cap.4. Ego autem etſi refellere iſtorum argumentationem non valeā, video tamen inhærendum eſſe iis, quæ in ſcripturis ſunt apertiſſima. Quando Paulus Rom.7. de peccato inhabitante conqueritur: Non quod volo, hoc ago, ſed quod odi, hoc facio. Et Galat. 5. Spiritus concupiſcit aduerſus carnem, vt non quæ vultis, ea & faciatis, certe Auguſtinus ipſe agnoſcit, lib. 1. Retracta. c.13. ibi locum non habere politicam illam ſententiam, nihil eſſe peccatum, niſi fiat à ſciēte & volente. Quia igitur improprietas in hac ſententia per ſe manifeſta eſt, nihil amplius ad prolixam Andradij declamationem de Ieſuitica peccati definitione reſpondebo, quam quod Auguſtinus cōtra Iulianum lib.3.c.5. inquit: Fruſtra putas ideo in paruulis nullum eſſe delictum, quia ſine voluntate, quæ in eis nulla eſt, eſſe non poteſt. Hæc enim recte dicuntur de proprio cuiuſque peccato, non de originalis peccati contagio, quod tamen & ipſum à primi hominis mala voluntate ſumpſit exordium, &c. Contendit etiam Andradius, naturæ corruptionem non tantopere eſſe amplificandam, vt nihil in ea pium, nihil bonum, nihil non contaminatum agnoſcamus. Atqui Iob inquit c.14. Quis dabit à ſordibus mundum, quod ex contaminato eſt? Rom.7. Paulus de ſe iam renato inquit: Quod in me, hoc eſt, in carne mea, non habitat bonum. Et Geneſ.6. de natura humana à ſpiritu Dei deſerta, inquit Deus: Omne figmentū cogitationum cordis eorum, tantum malum eſt in omni tempore. Et

ne ad

Digitized by Google

ne ad ſolos impios, qui ante diluuium fuerunt, hęc ſententia reſtringatur, repetitur c. 8 cum ſolus Noe iuſtus cum ſuis in terra viueret, & ad totum genus humanum accommodat, figmentum cordis malũ eſſe à pueritia: Ne ſcilicet de actuali tantum malitia intelligatur. Nam & de infante, & de puero vſurpatur vocabulum נער, Iud. 13. Eſa. 7. Exod. 2 Et in hanc ſententiam Dauid vocat delicta iuuentutis.

Hanc ſententiam in vulgata editione multipliciter eſſe deprauatam, manifeſtum eſt. Pro eo enim quod Deus dicit: Figmẽtum cogitationum cordis: corrupte legimus in Latina editione. Senſus & cogitatio cordis; vt ſcilicet de ſenſualitate diſputari, & ſuperiores vires rationis à corruptione eximi poſſent. Vbi Deus dicit: ſolummodo eſt malũ: hoc deprauatum eſt, cogitatio intenta ſeu prona eſt ad malum. Andradius Hebraice doctus agnoſcit verſionem illam non reſpondere verbis Hebraicis, ne tamen incurrat anathema Tridentinę Synodi, non verſionem ex fontibus corrigere, ſed ad deprauatã verſionem ipſos fontes intorquere conatur. Particulam רק interpretatur, vere malum eſt figmẽtum cordis humani, cum & ipſa radix, & exempla oſtẽdant, eſſe particulam excluſiuam. Et ſicut Pelagius olim illud Epheſ. 2. Eramus natura filij iræ: ita interpretatus eſt, παντως, hoc eſt, omnino & vere, ne peccatum originale concedere cogeretur: Ita Andradius רק reddit (vere) ne ſcilicet prematur mole illius ſententiæ: Omne figmentum cordis humani ſolummodo malum eſt, & quidem omni tempore, ita vt à pueritia malum ſit. Magna enim non tam pondera quam fulmina ſunt, in ſingulis verbis: cõtra extenuatores prauitatis, quæ originaliter hæret in hac corrupta natura. Andradius verò vt illa eludat, contendit vocabulum Iezer figmentum ſignificare ſolum propenſionem, ſeu concupiſcentiam ad peccãdum, quę mala dicatur non per ſe, ſed ideo tantum, quia ad malum propẽdeat, & inclinet. Sed Iezer ſignificat, vel intus animo aliquid concipere, formare, & quaſi effigiare: vel foris iuxta cõceptam ideam aliquid fingere ſeu formare. Et ſcriptura aliquoties vocat figmentum cogitationum. Geneſ. 6. & 1. Paral. 28. Cogitationes verò præcedere cupiditates, notum eſt. Significat igitur, quando mẽs primum cõcipit & format cogitationes, ipſos primos motus, conatus ſeu impetus cordis, quando homo eſt ſine Spiritu ſancto, iam eſſe res malas, hoc eſt contaminatas & auerſas à Deo. Non. n. dicit quod Andradius fingit, propendere ad malum, ſed, eſſe malum. Nec de cupiditatibus tantum loquitur, vocat enim figmentum cogitationum. Et cõſideretur emphaſis verborum, in dicto, quod extat Deut. 31. vbi de futura populi defectione Deus loquitur, & inquit: Noui figmentum eius, quid ipſe faciat hodie, priuſquam introducam eum in terram. Et 1. Paralip. 28. numerantur ordine cor, figmentum & cogitationes. Ex cogitationibus vero poſtea ſequi cupiditates & deſideria notum eſt. Deus autem ipſum cogitationum figmentum, dicit tantummodo eſſe malum. Porro quia Iezer ſignificat etiam ſingulari ſtudio, & animi contentione aliquid formare, poteſt & hic eſſe ſenſus: Quæ animus humanus qualis eſt in hac naturæ deprauatione, ſine Spiritu ſancto, etiam maximo ſtudio & ſingulari ſapientia, cogitationibus concipit & format, eſſe tantummodo mala omni tempore, vt idem ſit Moſi figmentũ cogitationum cordis, quod Paulo eſt φρόνημα carnis. Nam cogitatio, quæ deliberatione confirmata eſt, vocatur Iezer, Eſaię 26. Illa igitur Moſis ſententia non extenuat (ſicut Andradius cum Ieſuitis fingit) ſed triſtiſſima exaggeratione amplificat originalem humani cordis deprauationem. Quod enim Andradius dicit, non cor ipſum, ſed figmentum cordis accuſari, ineptum eſt. Sicut enim ex bono theſauro cordis, proferuntur bona: ita mala, ex cordis theſauro malo proferuntur. Ex abundantia enim cordis os loquitur, inquit Chriſtus, Luc. 6. Et Ieremias vocat cor hominis prauum.

DE RELIQVIIS PECCATI ORIGINALIS POST BAPTISMVM: ſiue de concupiſcentia, quæ in baptiſatis, ſiue renatis in hac vita adhuc reliqua eſt.

DECRETVM QVINTÆ SESſionis Tridentinæ Synodi.

SI quis per Ieſu Chriſti Domini noſtri gratiam, quæ baptiſmate confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam aſſerit non tolli totum id quod veram & propriam rationem peccati habet, ſed illud dicit tantum radi, aut non imputari: anathema ſit. In renatis autem nihil odit Deus, quia nihil eſt damnationis iis, qui verè conſepulti ſunt cum Chriſto per baptiſma in mortem: quia non ſecundum carnem ambulant, ſed veterem hominem exuentes, & nouum induentes, qui ſecundum Deum creatus eſt, innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti ſunt: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, ita vt nihil prorſus eos ab ingreſſu cæli remoretur. Manere autem in baptiſatis concupiſcentiam vel fomitem, hæc ſancta Synodus fatetur, ac ſentit: quæ quidem cum ad agonem relicta ſit, nocere non conſentientibus, & viriliter per Ieſu Chriſti gratiam repugnantibus non valet: quinimo, qui legitimè certauerint, coronabuntur. Hanc concupiſcentiam, quam aliquando Apoſtolus peccatum appellat, Sancta Synodus declarat, Eccleſiam Catholicam nunquam intellexiſſe peccatum appellari, quod verè & propriè in renatis peccatum ſit: ſed quia ex peccato eſt, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium ſenſerit, anathema ſit.

EXAMEN.

Hæc controuerſia vna eſt ex præcipuis, quæ magna contentione ab aduerſariis diſputatur. Inde enim pendet meritum, perfectio, iuſtitia, & ſupererogatio bonorum operum coram iudicio Dei. Ideo non contenti argumentationibus, ludunt variis æquiuocationibus in vocabulo peccati. Miſcent etiam calumnias, quaſi nos doceamus, peccatum originale eodem plane modo, & eadem omnino ratione eſſe & manere poſt Baptiſmum in renatis, ſicut ante Baptiſmum in non renatis eſt: & idem eſſe peccatum, ſiue renatus repugnet, ſiue obediat deſideriis concupiſcentiæ.

Andradius clamitat, nos blaſphemare gratiam Dei, meritum Chriſti, Baptiſmum & fidem, quaſi tam infirma illa ſint, vt non poſſint ſubito vno momento in baptiſatis totum peccatum originale tollere, & extirpare ex natura humana. Sed remotis cauillationibus & calumniis, res ipſa in hac quęſtione ex ſcriptura manifeſtiſſima eſt. De rebus ipſis igitur primum, quæ certa & manifeſtiſſima ſunt, ex ſcriptura conſtituemus.

STATVS CONTROVERSIÆ, & fundamenta.

Oſtendimus autem ſuprà, peccatum originale in non renatis, eſſe defectum & concupiſcentiam & annexum habere reatũ irę Dei & mortis ęternę. *Peccatũ originale.*

Digitized by Google

Num verò docemus, illud poſt Baptiſmum in renatis eadem omnino ratione eſſe & manere, ſicut eſt ante Baptiſmum in non renatis? Nequaquam: didicimus enim ex ſcriptura, in Baptiſmo, per mortem & reſurrectionem Chriſti, fieri remiſſionem omnium peccatorum. Et illam non eſſe ſuperficiariā, non dimidiatam aut partialem, ſed plenam & perfectā: ita vt nulla condemnatio ſit his, qui in Chriſto Ieſu ſunt. Diſcimus & hoc ex ſcriptura, Baptiſmum eſſe lauacrum regenerationis & renouationis per Spiritum ſanctum, Tit. 3. loco igitur defectus originalis, Spiritus ſanctus in renatis operatur noua dona, ſpirituales facultates & motus. Incipit etiam naturam ſanare, mortificare & crucifigere veterem hominem cum morbis, concupiſcentiis & actionibus carnis. Rom. 6. & 8. Galat. 5. expoliare & deſtruere corpus peccati, Coloſſ. 2. Rom. 6. exuere veterem hominem, Col. 3. Expurgare vetus fermentū, 1. Cor. 5. &c. Hæc credimus, docemus & cōfitemur. Hic igitur nondum eſt ſtatus controuerſiæ, inter nos & aduerſarios. Sed prima quæſtio eſt: Cum in Baptiſmo fiat remiſſio omnium peccatorum, plena & perfecta: an etiam renouatio, quæ inchoatur in Baptiſmo, ita ſit in hac vita perfecta & abſoluta, vt in baptiſatis ſeu renatis in hac vita poſt Baptiſmum, nihil plane reliquum ſit de malo ſeu morbo originali. Clamitat autem ſcriptura, experientia docet, & omnium piorum in hac vita triſtiſſimæ querelæ teſtātur, multum vetuſtatis adhuc hærere in carne renatorum, Roman. 7. Quod volo bonum, non facio, perficere non inuenio, &c. Et ſcriptura vbique vult renatos orare & ſtudere, vt dona renouationis creſcant & augeantur: quod verò opus habet, vt creſcat & augeatur, nondum eſt perfectum & abſolutum.

Baptiſmus.

Auguſtinus de peccatorum meritis & remiſſione, li. 2. c. 7. diligenter expendit verba Pauli, 2. Cor. 4. inquit enim: Non ex aqua hora quiſq; baptiſatur, omnis vetus infirmitas eius abſumitur: ſed renouatio incipit à remiſſione omnium peccatorum. Nā in Baptiſmo quāuis tota & plena fiat remiſſio peccatorum: tamen ſi continuo tota & plena etiā hominis in æternam nouitatem fieret mutatio, nō dico & in corpore, ſed ſi in ipſo animo, qui eſt homo interior, perfecta in Baptiſmo nouitas fieret, non diceret Apoſtolus; Etſi exterior homo noſter corrumpitur, ſed interior renouatur de die in diem. Profectò enim, qui de die in diem adhuc renouatur, nondum totus eſt renouatus. Et in quantum nondum eſt renouatus, in tantum adhuc in vetuſtate eſt, &c. Et non eſt opus coaceruatione multorum teſtimoniorum: omnium enim confeſſione (ſicut explicat Longobardus lib. 2. diſt. 32.) conſtat, reliquias concupiſcentiæ originalis, quæ in Baptiſmo cœpit crucifigi, mortificari, expoliari & expugnari, etiam poſt Baptiſmum in renatis in hac vita ſupereſſe & hærere, Rom. 6. & 7. Gal. 5. Col. 3. &c.

Certum igitur eſt, cum remiſſio peccatorum, quę in Baptiſmo fit, plena & perfecta ſit: renouationem tamen, quæ ibi inchoatur, non eſſe in hac vita perfectam & abſolutam, hoc eſt, malum originale licet per Baptiſmum remiſſum ſit, non tamen ſubito totum tolli, & penitus extirpari ex carne renatorum: ſed eius reliquias quaſdam, defectus ſcilicet & concupiſcentiam ſupereſſe, & hærere in carne renatorum in hac vita.

Status.

Et de illis peccati originalis reliquiis, hoc eſt, de reliquiis, defectibus, & de reliqua concupiſcentia, quæ poſt Baptiſmum etiam in carne renatorum in hac vita hærent, altera eſt & potiſſima quæſtio. Et ne peregrinis diſputationibus à ſtatu abducamur, non eſt quæſtio, an reliquiæ illę peccati originalis renatos, qui per Baptiſmum Chriſto inſiti, fide in ipſo ſunt & manēt, Deo exoſos faciant, & damnēt: nihil enim damnationis eſt illis, Rom. 8. neq; hoc proprie hoc loco diſputatur, quando reliquiæ illæ peccati originalis in mortali corpore ita regnant, vt deſideriis concupiſcentiæ non repugnemus, ſed obediamus, Rom. 6. tunc enim peccatum conſummatum parit mortem. Iacob. 1. & Rom. 8 Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Sed hoc quæritur: quid cōcupiſcentia illa, quæ in renatis poſt Baptiſmum in hac vita adhuc reliqua eſt, quando ipſi non obeditur: quid, inquam, ſit per ſe, in ſe, ex ſe, & ſua natura, ſicut Ieſuitæ loquuntur: Credentes ſane, qui in Chriſto Ieſu ſunt & manent, nō facit Deo exoſos, nec damnat ipſos. Sed quæro, an inde hoc fiat, quod reliqua illa concupiſcentia in renatis ſit res bona, puta, munda, ſancta, placens Deo, & legi diuinę conformis? Non arbitror autem vel Andradium, vel Ieſuitas, hoc audere affirmare. Paulus in Roman. 7. ſonora voce, multis verbis, & iuſta diſputatione reclamat. Et pulchra extat diſputatio apud Auguſtinum lib. 6. contra Iulianum, c. 6. cum enim dixiſſet concupiſcentiam, reatu ſuo iam ſoluto, manere tamen in baptiſatis: Iulianus hoc ita accipiebat, quaſi ipſa concupiſcentia per Baptiſmum reatu liberetur & abſoluatur, ita vt poſt Baptiſmū in renatis ſit bona & ſancta. Auguſtin. verò reſpondet: ſi hoc ſentirem, profectò non dicerē eam malā eſſe, ſed fuiſſe. Talia quippe dicis, qualia dicenda ſunt in eos, qui per Baptiſmum ſanctificatā, & fidelem factam concupiſcentiam carnis affirmāt in eis, in quibus regeneratis manet tamen: quaſi acceſſerit bonum ſanctificationis, vt iam in renatis ſit concupiſcentia ſancta Dei filia. Nos autem malam eam dicimus, & manere tamen in baptizatis. Sed tamen reatus eius, inquit Iulianus, iam ſolutus eſt. Reſpondet Auguſtinus: Non reatus eius quo ipſa erat rea (neque enim aliqua perſona eſt) ſed quo hominem reum originaliter faciebat remiſſus atq; vacuatus eſt: vt quando audis in aliquo homicidij reatum ſolutum, non ipſum homicidium, ſed hominem à reatu exiſtimas abſolutum. Valde illuſtris eſt hæc ſententia, Baptiſmum ſcilicet non efficere, vt concupiſcentia originalis, quæ ante baptiſmum erat res mala, per remiſſionem in Baptiſmo ſanctificetur: vt in renatis, in quibus manet, non ſit amplius res mala, ſed fiat, & ſit res bona, ſancta, munda, & placens Deo. Reatum enim dicit tolli, nō ab ipſa concupiſcentia, quaſi abſoluatur, vt amplius non ſit res mala: ſed ab homine baptiſato, vt illum damnare & reum facere non poſſet, licet reliqua ſit in ipſo. Manet igitur quod Paulus de cōcupiſcētia in ſe renato habitante dicit, Roma. 7. Quod in me, hoc eſt, in carne mea habitat, non eſt bonum.

An ſit res bona.

Pergamus autē in inquiſitione. Quia igitur reliqua concupiſcentia in renatis, non eſt res bona & ſancta: quæro, an ſit res adiaphora, ſeu indifferens? Et reſpondet Paulus Roman. 7. Volenti mihi facere bonum, adiacet malum. Auguſtinus etiam lib. 6. contra Iulianum c. 6. inquit: Nō dicimus tantum malam fuiſſe concupiſcentiam, ante Baptiſmum ſcilicet, ſed & eam dicimus malam eſſe, quæ in baptiſatis manet. Certum igitur eſt, concupiſcentiam quæ in renatis poſt Baptiſmum reli-

An concupiſcentia ſit res indifferens.

Mala duplicia.

qua

qua eſt, non eſſe rem bonam, nec indifferētem, ſed malam. Quia verò quædam ſunt mala pœnæ, quædam mala culpæ: Paulus multis explicat, quale malum ſit concupiſcentia, quæ in renatis reliqua eſt. Rom.7 Conſentio quidem legi Dei, quoniam bona eſt: non tamen quod volo bonum, hoc ago: ſed quod odi malum, illud facio. Nunc autem nō ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Video aliam legem in membris meis repugnantē legi mentis meæ, & captiuātem me ſub lege peccati quę eſt in mēbris meis. Item, carne ſeruio legi peccati. Ita Rom.8 & Galat.5. Col.3. Eph 4. iubet Paulus malum illud crucifigi, mortificari, deſtrui, exui. Et Rom.7. extat triſtis querela Pauli: Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?

Mala pœnæ & culpæ.

Cum igitur reliqua concupiſcentia in renatis ſit tale malum, quod repugnat legi Dei, propter quod Paulus iam renatus conqueritur ſe miſerum eſſe, & corpus ſuum ideo eſſe corpus mortis: quomodo, inquam, illud tale malum, renatos non facit Deo exoſos? quomodo non damnat ipſos? Reſpondet Paulus: Gratias ago Deo, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Lex enim ſpiritus vitę in Chriſto Ieſu, liberauit me à lege peccati & mortis. Sed quomodo liberauit me à lege peccati? Num ita, vt nulla lex peccati reliqua ſit in renatis? certe c.7. conqueritur legem peccati eſſe in membris ſuis: & quidem carne ſe illi legi peccati ſeruire. Quomodo igitur liberati ſunt, renati à lege peccati, ſi illa adhuc reliqua eſt in mēbris ipſorum? Reſpōdet: Nihil ergo nunc damnationis eſt iis, qui in Chriſto Ieſu ſunt: qui non ſecundum carnem ambulant, ſed actiones carnis ſpiritu mortificant. Vtrumq; enim complectitur, & remiſſionē, quę perfecta eſt, & mortificationē, quę inchoata eſt, & quotidie creſcere debet.

Summa totius diſputationis de concupiſcentia.

Originalis igitur cōcupiſcentia in Baptiſmo remittitur, debilitatur & minuitur: non ita vt repente abſumatur, & prorſus extinguatur, vt non ſit: quamdiu enim renati hic viuunt, neceſſe eſt legem peccati eſſe in membris ipſorum: hæc enim omnia ſunt Auguſtini verba. Illa verò reliqua cōcupiſcentia non impedit, quo minus renati Deo placeāt, & ſint hęredes vitæ ęternæ. Sed illud nō ideo fit, quaſi concupiſcētia iſta in renatis per Baptiſmum facta ſit, vel ſancta, vel indifferens: eſt enim iuxta Pauli confeſſionē malum: & quidem tale malum, quod repugnat legi mētis, quam Spiritus ſanctus ſcripſit in corda renatorum. Sed hæc eſt gratia Dei, quod tale malum habitās in carne renatorum, ipſis propter Chriſtum nō imputatur ad condemnationem. Beati enim, quorū tectā ſunt peccata. Rom.4 Pſal. 32. Non igitur fingere debent renati, reliquam in membris ſuis concupiſcentiam talem eſſe, quæ per ſe, etiamſi remoto gratię & remiſſionis vmbraculo Deus in iudicium cum illa intrare vellet, nō poſſit hominē exoſum Deo facere & damnare: ſed agnoſcant quale ſit malum, & gratias agant Deo, qui propter filium mediatorem, malum illud non imputat ad damnationem. De concupiſcentia enim, quę in renatis reliqua eſt, ita Auguſtinus inquit cōtra Iulianum lib.6. c.5. Tale porrò ac tantum malum, tantum quia ineſt, quomodo non teneret in morte, & pertraheret in vltimam mortem: niſi eius vinculum, in illa, quæ fit in Baptiſmo, remiſſione peccatorum omnium ſolueretur?

Hæc profectò tam ſunt ex Scriptura euidentia, vt ſi quis ea vel negare, vel in dubium reuocare auſit, non video quid in Scriptura credere, vel poſſit, vel velit. Et ideò rem ipſam ex Scripturæ teſtimonijs ſimpliciter propoſui, non admixta diſputatione de appellatione peccati: vt remotis cauillationibus de vocabulis, res ipſa euidentius conuinceret aduerſarios.

CONCILIVM TRIDENTINVM *de Concupiſcentia.*

Conſtitutis autem & confirmatis cauſæ fundamentis, accedamus iam ad examen Tridentini decreti. Quia.n. vtrinque confitemur, manere in baptiſatis cōcupiſcentiam: ſunt qui exiſtimant, hanc controuerſiā tantum eſſe λογομαχίαν. An ſcilicet reliqua in renatis concupiſcentia appellāda ſit peccatū, an verò tātum pœna & cauſa peccati. Sed de rebus ipſis, & quidem grauiſſimis, controuerſiā eſſe, vt cœtera omittam, vel ipſum decretum Tridentinum oſtendit. Obſeruet autē Lector, quo artificio verba ſint poſita in iſto decreto. Non enim ſimpliciter dicūt, renatos Deo placere: ſed aiunt, in renatis nihil odit Deus. Fatentur autem concupiſcentiā manere in baptiſatis. Sentiunt ergo, Deū concupiſcentiam, quę in renatis reliqua eſt. nō odiſſe Quæritur autem, an venerādi iſti Patres ita hoc intelligi velint, quod reliquum illud malū concupiſcentiæ, renatis propter Chriſtum, cui per Baptiſmū inſiti ſunt, non imputetur? Sed decretum inquit: Si quis aſſerit in baptiſmate non tolli totum id, quod verā & propriam peccati rationem habet: ſed tātum dicit illud nō imputari, anathema ſit. Concupiſcentia igitur, quæ in baptiſatis manet, erit res per ſe non diſplicēs Deo, aut quam Deus poſſit odiſſe. Si enim in renatis nihil odit Deus: omnia ergo in renatis Deo placebunt. Manet autem in renatis concupiſcentia: illa ergo Deo placebit, aut certe nō diſplicebit: & ne quidē ſi imputetur, erit aliquid per ſe dignū odio Dei, & damnatione. Quod.n. Paulus dicit Rom.8. Nihil damnationis, &c. hoc Tridētini non voluēt, idq; ſub interminatione anathematis ita intelligi, quod reliqua cōcupiſcentia propter Chriſtum nō imputetur: ſed quod in ſe, & ſua (vt ita dicam) natura non ſit digna damnatione. Totū enim id, quod veram & propriam peccati rationē habet, cenſent in baptiſmate ſublatum. Item dicunt renatos Deo dilectos effectos eſſe. Et rationē aſſignant: quia innocētes, immaculati, puri & innoxij effecti ſunt Et ne quis arbitretur ipſos ita hoc intelligere, quod reliqua concupiſcentia propter Chriſtum nō imputetur. Hanc ſententiam anathemate damnāt. Et ita ſe explicant: renatos ideo eſſe immaculatos, puros & innoxios: quia totum id, quod verā & propriam peccati rationem habet in baptiſmate ſublatū ſit. Lector audit me nihil exaggerare, ſed ea tantū annotare, quę ex verbis Decreti manifeſta ſunt, & ſponte ſequuntur. Conferantur autē hæc ad triſtiſſimam querelam, qua Paulus iam renatus, Rom. 7. malum concupiſcentiæ in ſe habitans deſcribit, accuſat & deplorat: & non opus erit alia refutatione. Diſputant autē hęc Pontificij tanta contētione, vt præcipua fulcra regni Pontificij ſtabiliant: renatos ſcilicet in hac vita poſſe legi Dei perfecta obedientia ſatisfacere: item bona opera renatorū, poſſe pro peccatis ſatisfacere, opponi iræ Dei, conſiſtere in iudicio Dei, & mereri vitam æternam, &c.

Non ergo ocioſa de verbis eſt contentio in hac quæſtione: ſed de rebus grauiſſimis eſt controuerſia, de quibus neceſſario in Eccleſia admitandum eſt. Primò, vt miſerias noſtras quamdiu ſub

Miſeria noſtra.

Digitized by Google

corruptibilis huius carnis onere gemimus, rectius agnoſcamus, propius aſpiciamus, ex veris gemitibus cum Paulo deploremus: ne in Phariſaicam delapſi ſuperbiam, de mundo & immaculato corde, falſo nobis blandiamur. Secundò, vt filio Dei mediatori, ſua tribuatur & relinquatur gloria. Neque enim poſt baptiſmum deſinit eſſe recōciliator noſter, iuſtitia noſtra, & pax noſtra: ſed ſemper dum in hac carne viuimus, vt rerū propiciatorium, obedientia ſua tegit & obumbrat corpus mortis, & carnē in qua nihil habitat boni: vt malum illud inhabitās, propter ipſum non imputetur ad damnationem. Tertiò, vt articulo iuſtificationis, ſine corruptelis ſua cōſtet puritas. In hac enim vita credētes poſt reconciliationem placent Deo, & accepti ſunt ad vitam æternam: non propter mundiciem propriam, cui nihil amplius mali adhæreat: ſed humili confeſſione agnoſcunt & deplorant, in carne ſua non habitare bonū. Vera autem fide agunt gratias Deo, per Dominum noſtrum IeſumChriſtum: propter quem quia peccata non imputantur, nihil damnationis eſt credentibus: ſed beati ſunt, quoniā tecta ſunt peccata. Fides enim remiſſionem peccatorum, non ſemel tantum in baptiſmo, tanquam qualitatem aliquam infuſam accipit, ita vt poſtea nihil de ea cogitet: ſed per malum, quod in carne adhuc reliquum eſt, quotidie admonentur renati, vt ſtudeant in Chriſto manere, vt propter illū non imputetur malum in carne habitans: quod ſi extra Chriſtum fuerimus, damnare poſſet. Quartò, neceſſe eſt hanc doctrinam de inhabitāte peccato purā retineri: ne operibus noſtris Phariſaicam opinionem iuſtitiæ, perfectionis & meriti, aſſuamus: ſed vt rectè intelligere poſſimus, quare Chriſtus dicat: Cum omnia feceritis, dicite: Serui inutiles ſumus. & quare Paul. dicat: Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc nondum ſum iuſtificatus. Propter inhabitans enim peccatū, renatorum opera in hac vita nec perfecta, nec omni ex parte munda ſunt.

Chriſti beneficia. *Iuſtificationis doctrina.* *Bonorum operū doctrina.*

Hæc recitaui, vt cogitetur non leue eſſe hoc certamen, ſed neceſſario de hoc articulo eſſe contra aduerſarios dimicandum.

DE VOCABVLO PECCATI.

Erit autem res adhuc planior, ſi ſophiſmata de æquiuocatione appellationis peccati remoueātur. Quia enim Auguſtinus alicubi diſputat, concupiſcentiam quæ in renatis reliqua eſt, non eſſe peccatum: aduerſarij illis Auguſtini ſententiis ſerio triūphant, & corruptelis ſuis inde fucum faciunt corā imperitioribus. Sed explicatio plana eſt, ſi adhibeatur declaratio æquiuocationis vocabuli. Auguſtinus enim, quando negat concupiſcentiam in renatis eſſe peccatum, diſerte ſe explicat, in qua ſignificatione accipiat vocabulū peccati. Ita enim inquit ad Bonifacium lib. 1. c. 13. Peccata ſunt, quæ ſecundum carnis concupiſcentiam vel ignorantiam illicite fiunt, dicuntur, ſeu cogitantur: quæ tranſacta reos teneant, ſi non remittantur. Ad Valerium lib. 1. c. 24. inquit. Hoc enim eſt non habere peccatum, reum non eſſe peccati. Contra Iulianum lib. 6. ca. 5. Tu qui putas, quod ſi malum eſſet concupiſcentia, careret ea, qui baptiſatur, multū erras. Omni enim peccato caret, nō omni malo. quod planius ita dicitur: Omni reatu omnium malorum caret, non omnibus malis: non. n. caret malo ignorantiæ: quod tantum eſt malum, per quod homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei, &c. Et lib. 2. contra Iulianum inquit: Concupiſcentia, quæ ſcilicet poſt Baptiſmum in renatis reliqua eſt, non eodem iā modo appellatur peccatū (ſicut ſcilicet ante Baptiſmum) quo reum facit. Manifeſtum eſt ergo, Auguſtinum intelligere peccatum, quando concupiſcentiis carnis ſpiritu non repugnatur, ſed obeditur: quod peccatum illis qui renati fuerant, attrahit reatum iræ Dei & mortis æternæ, niſi rurſus conuertantur. Et in hac ſignificatione Iacobus etiam loquitur cap. 1. Concupiſcentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero cum conſummatum fuerit, generat mortem. Et idē eſt quod Paulus Rom. 6. vocat peccatum regnans. & Rom. 8. peccatum ſiue mortale, ſiue damnans, cum inquit: Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Et in hac ſignificatione non tātum concedimus: ſed quando explicamus diſcrimē peccati mortalis & venialis, fideliter & diligenter monemus, concupiſcentiam quæ in renatis reliqua eſt, quando ei ita reſiſtitur, vt actiones eius de Spiritu mortificentur, non eſſe peccatum mortale ſiue regnans, aut vaſtans conſcientiam. Docemus etiam, non eſſe peccatum damnans credentes: hoc eſt, propter quod damnentur ij, qui in Chriſto Ieſu ſunt. Quod igitur ad rem ipſam attinet, plane idem ſentimus & docemus, quod Auguſtinus tradit. Et ſi hoc tantum contenderent aduerſarij, reliquias concupiſcentiæ in renatis, quando per ſpiritū ipſis reſiſtitur, non eſſe peccatum regnans, mortale, aut damnans eos qui in Chriſto Ieſu ſunt: nulla eſſet hac de re inter nos controuerſia. Omnino enim docendi ſunt homines, quale ſit diſcrimen, quando renati actiones carnis per Spiritum mortificāt, & in Chriſto manent: & quando concupiſcentiam ita regnare permittunt, vt ei obediant, & eam perficiant. Quod diſcrimen diligenter in noſtris Eccleſiis traditur. Et Auguſtinus tota illa ſua diſputatione hoc tantum agit, vt diſcrimen illud oſtendat. Pontificij verò hoc non potiſſimum quærunt, ſed ſimpliciter contendunt, nihil in renatis eſſe, quod Deus poſſit odiſſe, ſed omnia in renatis eſſe pura, immaculata & innoxia.

Peccatum quid vocet Auguſtinus.

Paulus verò in illo ipſo loco, Rom. 6. & 7. vbi ex profeſſo tractat doctrinam de diſcrimine peccati regnantis & non regnātis, mortalis & venialis, tribuit concupiſcentiæ, quę in renatis reliqua eſt, etiā quando non regnat appellationē peccati: idque nō ſemel, vt obiter ei appellatio illa excidiſſe videri poſſit: ſed appellationem illam aliquoties inculcat & repetit. Nam Rom. 6. ad minimū quinquies vocatur peccatum. Rom. 7. ad minimū ſexies vocatur peccatum. Rom. 8. ter vocatur peccatū. Heb. 12. vocatur circumſtans peccatum. Pſ. 32. vocatur peccatum Sanctorum. Sed excipiunt Pontificij vocabulum peccati nō vere & proprie, ſed figurate & abuſiue in illis locis intelligendū eſſe. Alphonſus Phil. 4. dicit, concupiſcentiā in renatis vocari peccatū, ſicut Chriſtus 2. Cor. 5. vocatur peccatum. Conciliū Tridentinum contendit, per metonymiam vocari peccatum: & quia ex peccato eſt, & quia ad peccatum inclinat. Verum nullus melior & certior poteſt interpres eſſe verborum Pauli, quam ipſe Paulus: & quidem in illo ipſo loco. Non enim nudam tantum appellationem peccati tribuit reliquiis cōcupiſcentiæ: ſed multipliciter deſcribit, quid velit intelligi vocabulo peccati. Nā primò dicit: In carne mea nō habitat bonum. Secundò, volenti mihi facere bonum, adiacet malum. Tertiò, malum illud deſcribit priuatiue: Non quod volo bonum, hoc facio,

Concupiſcētia reliqua vocatur peccatum. *Peccati vocē quomodo ipſe explicat.*

facio, perficere non inuenio. Quarto, ponit eius pravitatem describit. Quod odi malum, hoc facio. Video autem legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ: hoc est, legi diuinæ, quā Spiritus sanctus scribit in corda renatorū, captiuat me sub lege peccati, quæ est in membris meis. Ego ipse qui mente seruio legi Dei, carne seruio legi peccati. 5. Dicit concupiscentiam pugnare cum illo præcepto: Non concupisces. Et facit discrimen inter concupiscere, & concupiscentiæ obedire. 6. Dicit tale esse malum quod sit crucifigēdum, mortificandum, expoliendum, exuendum, destruendū. 7. Propter hoc peccatum Paulus renatus exclamat: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Explicatè, certe, distinctè, & disertè Paulus loquitur. Vocat concupiscentiam peccatū: sed non regnans peccatū, quo desideria carnis perficiantur. Dicit enim, Mente seruio legi Dei, non quod volo, sed quod odi, facio. Nec intelligit peccatum damnans. Nihil enim damnationis est iis, qui in Christo Iesu sunt. Num vero sicut Alphonsus fingit, concupiscentiam vt rem per se bonam, puram & sanctam, abusiue vocat peccatum, sicut Catharinus vocat peccatum? Nihil certè minus. Tridentini dicunt, vocari peccatum, vel quia est pœna, vel quia est causa peccati. Et hæc quidem ratio quod sit pœna peccati, tractatur Roman. 5. quod sit causa peccati, explicatur Rom. 6. Peccatum operatū in me est omnem concupiscentiam, Rom. 7. Non ego hoc operor, sed inhabitans in me peccatū. Sed inquies: Si hæc quia vera sunt, conceditis concupiscentiam in renatis & pœnā esse peccati, & causam peccati, quid igitur contendimus? Respondeo: Hoc est κρινόμενον, quod Pontificij contendunt, reliquias concupiscentiæ in renatis, à Paulo vocari peccatū: non quod per se sit peccatum, sed tantum hac sola ratione, quod sit vel pœna, vel causa peccati. Longobardus lib. 2. distinct. 32. dicit, concupiscentiam ante Baptismum esse & pœnam & culpam: post Baptismum vero, tantum esse pœnalitatem. Sed Paulus disputat, concupiscentiam quæ in renatis reliqua est, non tantum esse pœnā, nec tantum causam peccati: verum etiam hanc habere rationem peccati, quod non sit bonum, sed malum: & tale malum, quod priuatiuè & positiuè repugnet legi Dei, quam Spiritus sanctus inscribit in corda credentium. Et Paulus agnoscit, malum illud per se dignum esse morte æterna, nisi propter Christum tegeretur, & non imputaretur. Inquit enim: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratias ago Deo meo per Dominum nostrum Iesum Christum. Nulla ergo nunc damnatio est in iis, &c. Manifestum igitur est, Paulum concupiscentiam quæ post Baptismum in renatis reliqua est, vocare peccatum non tantum quod sit & pœna & causa peccati: sed potissimum ideo, quod sit malum pugnans cum lege Dei: quod tantum quia inest, in æternam mortem pertraheret (sicut inquit Augustinus) nisi propter Christum non imputaretur.

Pontificij.

Restat iam quæstio: An propter hanc rationem, concupiscentia reliqua propriè & vere possit peccatum appellari. Vulgus & politici intelligunt hoc proprie esse peccatum, vel quando accedente consensu concupiscentia perficitur, vel quando peccatores reatu obstrictos tenet. Et iuxta hunc modum, negat Augustinus concupiscentiam cui renati per spiritum resistunt, vere esse peccatū. Paulus verò de hoc politico iudicio inquit, Rom. 7. Concupiscentiam non agnouissem esse peccatum, nisi lex diceret, Non concupisces. Cumque iuxta Augustinum, discrimen sit inter concupiscere, & post concupiscentias ire: alterum Paulus autem aliquo modo intellexit esse peccatum: sed prius illud, concupiscere, scilicet propriè & verè esse peccatū, dicit se non cognouisse nisi ex lege Dei. Paulus igitur ex lege & secundum legem Dei pronunciat concupiscentiam esse peccatum. Augustinus verò, eo modo sicut vulgus peccatum intelligit, negat vere esse peccatum. Quæro iam, vter propriè loquatur. Augustinusne ex vulgi vsurpatione, an vero Paulus ex legis diuinæ sententia? Ego arbitror quid vere & propriè sit peccatum, ex Paulo pronunciante secūdum legis diuinæ sententiam, sumendum & discēdum esse: quicquid sit de vulgari vsurpatione vocabuli peccati, quam Augustinus sequitur. Sed vt antea dixi, de rebus ipsis prius constituendum est cū Pontificiis: ne ex æquiuocatione vocabuli peccati, quærant κρυψῖνα. An scilicet cōcupiscentia quę in renatis reliqua est, sit vel bonū, vel indifferens, vel malum: & tale malum quod pugnat cum lege Dei, quodq; reum facit hominem æternę damnationis, nisi propter Christū non imputaretur. Constitutis autem rebus, postea de vocabulis seu appellationibus facilis est ratio. Non enim res vocabulis, sed vocabula rebus seruiunt & accommodanda sunt. Hęc sunt Scripturæ fundamenta in hac quæstione.

De concupiscentia, quæstio ad Pontificios.

VETERVM SENTENTIA de Concupiscentia.

Tridentinum vero decretum asseuerat, Ecclesiam Catholicam nunquam ita intellexisse, quod concupiscentia in renatis vere & propriè peccatū sit. Dicendum igitur aliquid est, quid vetustissimi Patres, de concupiscentia quæ in renatis reliqua est, senserint. Et ne longius eamus, ex illis veterum testimoniis, quæ Augustinus lib. 2. contra Iulianum collegit, quia valde illustria sunt, ostendemus quæ fuerit veteris Ecclesiæ sententia. Ex Ambrosio Augustinus vocat vitia nostra, quæ legi mentis ex lege peccati resistunt: illorum reatus quidem in Baptismo perit, infirmitas vero mansit. Item Ambrosius vocat iniquitatem, non illam quæ deletur in Baptismo, illorumque peccatorum quæ fecimus sunt: quæ cuncta remissa sunt, atq; omnino iam non sunt. Istam vero legem peccati, cuius manentis reatus in sacro fonte remissus est, Ambrosius propterea vocauit iniquitatem: quia iniquum est vt caro concupiscat aduersus spiritum, quamuis adsit in nostra renouatione iustitia. Hæc Augustinus ex Ambrosio. Ibidem Ambrosius dicit, quandam delectationem esse diuino mandato aduersam, & de illa Paulum loqui, cum inquit: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. Ambrosius igitur nostram sententiam, ipsissimis verbis reddit & exprimit.

Augustinus.

Hilarius vocat corpora nostra omnium vitiorum materiam. Mala quæ in nobis sunt, malitiam per conditionem originis. Et vbi expressè de renatis, qui concupiscentiæ repugnant, Hilarius loquitur, inquit: Memores illa ipsa corpora nostra, omnium vitiorum esse materiam: per quæ polluti & sordidi, nihil in nobis mundum, nihil innocens obtinemus. Et Cyprianus apud Augustinum malis motibus de origine venientibus fortiter resistens, inquit: Ne quisquam sibi de puro atque immacu-

lato pectore blandiatur, vt innocentia ſua fretus, medicinam non putet adhibendam eſſe vulneribus, cum ſcriptum ſit: Quis gloriabitur, caſtum ſe habere cor? Aut quis gloriabitur, mundum ſe eſſe à peccatis? Si autem nemo ſine peccatis eſſe poteſt, quiſquis ſe inculpatum eſſe dixerit, aut ſuperbus aut ſtultus eſt, &c. Obſecro autem Lectorem, vt hęc Hilarij & Cypriani verba conferat ad decretũ Tridẽtinum, quod affirmat, in Baptiſmo ita tolli quicquid habet veram & propriam rationem peccati, vt renati efficiantur innocentes, immaculati, puri, innoxij. Patres certe plane contrarium dicunt: & tamen non verentur Tridentini, de conſenſu Catholicæ Eccleſiæ gloriari.

Auguſtinus etiam hanc Hilarij ſententiam citat: nos in hoc terreni & morticini corporis habitaculo, mundos eſſe non poſſe, niſi per ablutionem cœleſtis miſericordiæ emundationem conſequamur, poſt demutationem reſurrectionis, terreni corporis noſtri effecta glorioſiore natura. Item, ipſis Apoſtolis, verbo licet iam fidei emundatis atque ſanctificatis, non deeſſe tamen malitiam per conditionem communis nobis originis, Dominus docuit, dicens: Si vos cum mali ſitis, &c.

Apoſtoli adhuc mali.

Hæc veterum teſtimonia quę Auguſtinus collegit, valde illuſtria ſunt. Hieronymus in 7. cap. Matthæi dicit προπαθείας eſſe primos motus, quando ab initio mouent & irritant, πάθος vero eſſe, poſtquam ad illos voluntatis conſenſus acceſſerit: Et de primismotibus dicit: Quamuis habeant culpam, tamen non teneri ci i:nine.

Hieronymus.

Ipſe Auguſtinus reliquam concupiſcentiam vocat malum, & quomodo hoc intelligi velit, declarat per antitheſin: non dicit eſſe bonam, non ſanctam, ſed malam, contra Iulianum lib. 6. c. 6. Et lib. 5. c. 4. inquit: Diſcerne mala quę per patientiam ſuſtinemus, ab eis malis quæ per continentiam refrenamus, hoc eſt, affirmat concupiſcentiam non tantum eſſe malum pœnæ, ſed & malum culpæ. Cap. 5. vocat vitium, contra quod virtute pugnandum eſt. Eſt igitur vitium tale quod virtuti opponitur, li. 2. contra Iulianũ: Lex peccati repugnans legi mẽtis, quæ in tanti quoq; Apoſtoli membris erat, remittitur in Baptiſmate, non finitur. De peccatorũ meritis & remiſſione lib. 1. c. 3. Per Baptiſmum Chriſti hoc agitur, vt caro peccati euacuetur. Non autem ſic euacuatur, vt in carne concupiſcentia innata nõ ſit: ſed ne obſit mortuo, quæ inerat viuo. Nam nec gradibus hoc præſtatur in Baptiſmo, niſi fortè miraculo ineff. bili: vt Lex peccati repugnans legi mẽtis, penitus extinguatur, & nõ ſit. Tractatu in Ioan. 41. Auguſtinus vocat reliquã concupiſcentiam, lãguorem obluctãtẽ ſaluti noſtræ. Alibi vocat infirmitatem ſuccumbentem legi Dei. Præcipuè vero obſeruanda eſt Auguſtini ſententia, quæ extat contra Iulianum lib. 5. c. 3. Quia enim Auguſtinus antea diſputauerat, concupiſcentiam in renatis non eſſe vere peccatum, ſed pœnam peccati: Iulianus hoc arripuit, & dixit: Non ergo vituperanda, ſed potius laudanda eſt illa inobedientia carnis, ſi pœna peccati eſt. Attende autem, quomodo Auguſtinus illã Iuliani obiectionẽ, quam ex illius verbis extruxerat, ſoluat. Dicit quædam ſimul eſſe & peccata, & pœnas peccatorũ. Et declarat illud hoc exemplo: Sicut cæcitas cordis, & peccatũ eſt, quo in Deum creditur: & pœna peccati, qua cor ſuperbum digna animaduerſione punitur: & cauſa peccati, cum mali aliquid cæci cordis errore committitur. Et eãdem dicit etiã rationem eſſe concupiſcentiæ carnis. Expendamus autem Auguſtini verba: & diſerte oſtendet, ſe non loqui de concupiſcentia ante Baptiſmũ in renatis: nec de concupiſcentia in renatis, quãdo regnat vt deſideriis eius obediatur. Inquit enim cõcupiſcentia carnis, aduerſus quam bonus concupiſcit ſpiritus. Quid vero illa eſt? Pœna, inquit, eſt peccati: quia reddita eſt meritis inobediẽtis: Eſt & cauſa peccati defectione conſentientis, vel contagione naſcentis. Et hactenus Tridentinum etiam Decretum conſentit. Nunquid vero tantum eſt & pœna & cauſa peccati, ſicut Tridentini contendunt. Sicut etiam Longobardus dicit, ante Baptiſmum eſſe & peccatũ, & pœnã peccati: ſed poſt Baptiſmũ, in renatis tantum eſſe pœnalitatẽ. Sed Auguſtinus diſerte ponit cõcupiſcentiã carnis, aduerſus quam bonns concupiſcit Spiritus, non tantum eſſe pœnã & cauſam peccati: ſed præterea adiungit tertiũ, eſſe ſcilicet etiã peccatũ: ſicut multa ſimul ſunt & peccata, & pœnæ peccatorũ. Declarat etiam quam habeat rationem peccati: quia, inquit, ineſt illi inobedientia contra dominatũ mentis. Hæc manifeſtiſſima eſt retractatio, ſeu explicatio eius quod ante incommodius dixerat, reliquam concupiſcentiã non eſſe peccatum, ſed pœnam & cauſam peccati. Cum enim Iulianus ex illis Auguſtini dictis obiectionẽ formaret, concupiſcentiam non vituperãdam, ſed potius laudãdam, ſi non ſit peccatũ, ſed pœna peccati: Ibi Auguſtinus agnoſcit & fatetur nõ ſatis eſſe, quod tantum antea ſæpe dixerat, concupiſcentiã in renatis tantum eſſe pœnam & cauſam peccati: ſed addit tertium, eſſe ſcilicet etiam peccatum. Et rationem addit: Quia ſcilicet ineſt ei inobedientia contra dominatũ mentis: in qua ſcilicet bonus ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem. Conſideret igitur Lector, quo candore Pontificij Auguſtini ſententias, contra apertiſſimã ipſius declarationem eò contrahant, quaſi concupiſcentia in renatis nõ ſit peccatum, ſed tantum ſit vel pœna, vel cauſa peccati. Operæ pretium autem eſt Lectorem commonefacere, quàm ſycophanticè conentur clariſſimam hanc Auguſtini explicationem eludere. Et aliquot deprauationes recitabo, vt Lectori eo commendatior ſit hæc Auguſtini ſententia. Eccius in Colloquio VVormatienſi, primo dixit Auguſtinum ibi loqui de concupiſcentia in non renatis. Cum vero hoc manifeſtè refutaretur (Auguſtinus enim nominat concupiſcentiam, aduerſus quam bonus cõcupiſcit Spiritus) ibi Eccius dixit, non eſſe figendũ pedem in eo loco, vbi Auguſtinus contra aduerſarium pugnat. Colonienſes contra librum reformationis, his verbis conantur elabi: Fatetur quidẽ Auguſtinus, concupiſcentię in renatis ineſſe obedientiam contra dominatũ mentis: ſed non dicit, aiunt, talem inobedientiam in baptizatis, prædominante in eis mẽte, eſſe peccatum. Atqui Auguſtinus clare dicit, concupiſcentiã in renatis hanc ipſam habere rationem peccati, quia ineſt ei inobedientia cõtra dominatũ mẽtis. Andradius meus tale fingit gloſſema: Auguſtinum concupiſcentiam tunc vocare peccatum, quando mens cupiditatum procellis agitata, diuinã legem conculcat. Sed hoc manifeſte falſum eſt. Auguſtinus enim dicit, ſe loqui de illa concupiſcentia, aduerſus quam bonus concupiſcit ſpiritus. Et manifeſte diſtinguit defectionem conſentientis, ab inobedientia quæ per ſe ineſt concupiſcentiæ. Auguſtini igitur ſententia eſt, concupiſcentiam in renatis etiam quando non adeſt defe-

Concupiſcentia quare & pœna peccati & cauſa peccati, & ipſum peccatum.

Concupiſcentia in renatis quare peccatum.

Eccius.

Andradius.

Auguſtinus.

ctio

ctio conſentientis, ſed quando bonus ſpiritus aduerſus eam concupiſcit, tamen eſſe peccatum: quia inſit ei inobedientia contra dominatum mentis. Superbum ſane oportet eſſe ingenium Andradij, qui quaſi pro imperio contra manifeſtiſſima Auguſtini verba, ſuas nobis obtrudit deprauationes: ſed talibus, vt video interpretationibus aſſueuit in Concilio Tridentino.

Nos vero illam Auguſtini ſententiam ideo probamus, quia ſumpta eſt ex Paulo Rom. 7. vbi concupiſcentiam vocat peccatũ: & addit rationẽ, quia repugnet legi mentis Etiã dignum eſt obſeruatione, quod ipſa euidentia diſputationis Paulinæ, coëgit Auguſtinum ſæpe aliter de reliqua cõcupiſcentia loqui, quam alias vulgati more ſolet diſputare: vt tractatu 41. in Iohannem recitat varias ſignificationes vocabuli peccati. Chriſtus enim vocatur peccatum: infantes ante Baptiſmum habent peccatum: non renati habent peccatum, de quo ſcriptum eſt: qui facit peccatũ, ſeruus eſt peccati. Renati vero, inquit, liberati ſunt à peccato. Num vero ita, vt ſine omni omninò ſint macula peccati? Audi quomodo loquatur: Liberati, inquit, ſunt à peccato: quia carent criminibus & querela. Sed illa, inquit, eſt inchoata, non perfecta libertas: nondum eſt tota, nondum pura libertas: quia video aliã legem in membris, &c. Item, Quicquid peccatum eſt à nobis anteà deletum eſt in Baptiſmo. Sed nunquid quia deleta eſt tota iniquitas, nulla remanſit infirmitas? Certè ſi non remanſiſſet, ſine peccato hic viueremus. Si ergo carne ſeruis legi peccati, fac quod ait Apoſtolus: Non regnet peccatum in mortali corpore noſtro. Non ait, Non ſit: ſed: Non regnet. Quãdiu viuis, peccatum neceſſe eſt eſſe in membris tuis, ſaltem illi regnum auferatur, nõ fiat quod iubet. Et ibidem tractans de diſcrimine peccati regnãtis & non regnantis, inquit: Nõ ergo Deus quędam peccata damnat, quædam iuſtificat & laudat. Nulla laudat, ſed odit omnia: ſicut Medicus odit ægritudinem, & id agit curando, vt ægritudo pellatur: Sic Deus gratia ſua hoc agit in nobis, vt peccatum conſumatur. Sed quomodo conſumitur? Minuitur in vita proficientium, in vita conſumetur perfectorum. Audis, per gratiam Baptiſmi minui quidem peccatum, non autem conſumi in hac vita. Et hanc poſtremam Auguſtini ſententiam ideo aſſcripſi, vt Lector cum ea conferat quod Tridentinum Concilium dicit: In renatis nihil odit Deus. Auguſtinus vero dicit, Deum odiſſe peccatum, etiam in renatis: ſed in non renatis ita odit peccatum, vt propterea perſonam odio habeat & damnet. In renatis vero ita odit peccatum, ſicut Medicus propter ægritudinem ægrotum, cuius curationem ſuſcepit, non odit: ſed perſonam quidem ægroti diligit, morbum vero odit: & ita odit, quod ſtudet illum pellere ab ægroto.

Peccatum regnans & non regnans.

ARGVMENTA PONTIficiorum.

Sed vera ſententia ex Scripturæ fundamentis ſam confirmata, cui etiam antiquitatis conſenſus accedit, ſupereſt vt de argumentis Pontificiorum quædam dicamus. Et Tridentinum Decretum hoc potiſſimum vtitur argumento: Baptiſati, Deo dilecti effecti ſunt. Ergo in renatis nihil odit Deus: ſed ſunt innocentes, immaculati, puri, innoxij. Et per conſequens, concupiſcentia quæ in renatis manet, non habet rationem peccati. Sed plana eſt reſponſio, ſi conſiderentur quod Scriptura tradit, Deum renatos diligere, non ideo quod natura ipſorũ omni ex parte perfectè ſit pura, immaculata & innoxia: ſed propter filium Mediatorem, quem in Baptiſmo induimus. Quid enim de immundicie, quæ etiã in renatis hæret, poſt Paulum, Cyprianus & Hilarius ſentiant, ſupra ipſorũ verbis oſtenſum eſt. Tridentini vero veteratoriè hoc inuertunt: Quia renatos Deus diligit: ergo nihil eſt in ipſis quod poſſit odiſſe, etiamſi in iudicium vellet cum ipſis intrare, ſed omnia in renatis ſunt pura & immaculata. Scriptura vero fortiter hoc negat. Tradit enim, multa hærere in renatis, quæ Deus poſſet odiſſe & damnare, Romanorũ 7. Sed cauſam dilectionis Dei erga nos, collocat extra nos in Chriſto Ieſu, Romanorum 8. Nemo ſeparabit nos à charitate Dei quę eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Vt ita maneat quod Daniel inquit: Tibi Domine iuſtitia, nobis autẽ confuſio faciei noſtræ. Ita quod Romanorum 8. Paulus dicit: Nihil eſt damnationis iis, qui in Chriſto Ieſu ſunt. Tridentini ita accipiunt, quaſi Paulus doceat, in renatis nihil eſſe damnabile, vel dignũ damnatione, etiamſi Deus in iudicium nobiscũ intraret. Sed Paulus Roman. 7. triſti querela materiã mortis in ſua carne, multis verbis deſcribit. Quod vero nõ damnatur, adſcribit non ſuæ puritati, ſed inquit: Gratias ago Deo per Ieſum Chriſtũ. Et addit: Nulla ergo nunc condemnatio eſt iis, qui in Chriſto Ieſu ſunt: hoc eſt, licet in carne renatorũ nil habitet boni, ſed ſit corpus mortis: quia tamen in Chriſto Ieſu ſunt: propter ipſum non damnantur. Allegant & hoc Tridentini, quod Paulus dicit Ro. 6. Conſepulti ſumus cum Chriſto per Baptiſmum in mortem. Sed nunquid ita quod malum originale ſubito & penitùs in carne renatorum extinctum eſt in Baptiſmo? Certe Paulus poſt Baptiſmum renatis præſcribit, vt crucifigant & mortificent veterẽ hominẽ. Mortui igitur ſumus peccato in Baptiſmo: quia reatus peccati ſolutus eſt, mortificatio vero inchoata eſt. Et tamen Tridentini, mortem peccati ita interpretantur, quaſi totum malũ originale ſimpliciter & penitus ſit mortuum & ſepultum, ita vt nihil amplius reſtet in renatis, in hac vita mortificandũ. Et quam reuerenter Scriptura tractetur in Tridentino Concilio, hoc etiam exemplum oſtẽdit. Scriptura tradit, in Baptiſmo veterem hominem exui, & indui nouum: ſed quantum ad nouitatem attinet, renatos hortatur, vt per totam hanc vitam deponant ſeu exuant veterem, & induant nouum, Ephe. 4. Coloſſ. 3. Quod ſane non diceret, ſi in baptizatis in hac vita, vel nouitas eſſet perfecta, vel nihil reliquum eſſet vetuſtatis: tunc enim natura prorſus eſſet pura & immaculata. Tridentini vero Patres hoc ita deprauant, quaſi illud exuere, & induere, in Baptiſmo ſubito penitus abſolutum & perfectum eſſet. Ita enim habet ipſorum decretum: Baptizati veterem hominẽ exuentes, & induẽtes nouum, immaculati, puri, & innoxij ſunt. Præmittunt autem ſolennem proteſtationem, ſe nolle illud intelligi de imputatione: ergo de inhęrente puritate. Et quidem cum fateri cogãtur, renatos adhuc eſſe in actu exuendi veterem, & induendi nouum: pronunciant tamen, ipſos iam eſſe puros & immaculatos: idque nõ imputatiue. Quantò rectius Auguſtinus, de peccatorum meritis & remiſſione libro ſecundo, capite octauo inquit: Si in homine interiore perfecta in Baptiſmo nouitas fieret, nõ diceret Apoſtolus Et ſi exterior noſter homo corrumpitur: ſed interior re-

Primũ argumentum Tridenti.

Tridentinũ decretum.

Auguſtinus.

nouatur de die in diem. Profecto enim, qui de die in diem adhuc renouatur, nondum totus eſt renouatus Et in quantum nondum eſt renouatus, in tantum adhuc in vetuſtate eſt, &c. Baptizatos nihil ſane remoratur ab ingreſſu cœli, ſicut Decretum inquit. Sed hoc ideo, quia Chriſto inſiti ſunt, qui eſt iuſtitia noſtra. Tridentini vero hoc ita intelligunt, vt ſi remoto gratię vmbraculo, Deus poſt Baptiſmū nobiſcum in iudicium intret: nihil tamen reperire poſſet, quod nos ab ingreſſu cœli remorari poſſet. Tot igitur ſunt Scripturæ deprauationes, quot verba in hoc decreto. Illud vero demum formidabile eſt argumentum, quod dicunt: Concupiſcentia iis, qui viriliter per Chriſti gratiam repugnant, nocere non valet: imo qui legitimè certauerit, coronabitur. Ergo concupiſcentia reliqua non habet veram & propriam rationem peccati. Sed nec Diabolus nocere poteſt ſaluti eorum, qui fide ipſi reſiſtunt, 1. Petri 5. Et qui legitimè contra Diabolum certauerit, coronabitur. Reſpondebo igitur Auguſtini verbis, qui lib. 5. cap. 3. contra Iulianum inquit. Eodem modo poſſes etiam malos Angelos à culpa abſoluere. Valde enim diſertus es, & idoneus dicere panegyricum Satanæ, & angelis eius. Neque etiam ideo bona erit concupiſcentia, quia per Spiritum mortificatur & ſuperatur: ſicut rectè dicit Auguſtinus contra Iulianum, lib. 6. c. 8. Neque enim nulla eſt iniquitas, cum in vno homine vel ſuperiora inferioribus turpiter ſeruiunt, vel inferiora ſuperioribus turpiter reluctantur, etiamſi vincere non ſinantur.

Auguſtinus.

Et hæc quidem argumenta Tridentini Patres ſcripto complexi ſunt in ſuo decreto. Præter hæc vero, ſine dubio priuatim alia etiam inter ipſos agitata fuerunt: quorum nobis Andradij liberalitas copiam facit. Sumit autem hoc quod in confeſſo eſt, peccato ineſſe duo: reatum, quo perſonam obſtringit: & turpitudinem, maculam, iniquitatē, ſeu malitiam, quæ in ipſo hæret peccato, vt per ſe ſit aliquid diſplicens Deo. Quando igitur Tridentini dicunt, reliquias concupiſcentię in renatis non habere veram & propriam rationem peccati, Andradius dicit hunc eſſe ſenſum: Non tantum reatum tolli, ſed manente concupiſcentia, ex ipſa tolli maculam, turpitudinem, iniquitatem ſeu malitiam, ita vt in renatis Deus illam non poſſit odiſſe. Hoc Lector bene notet. Præſtruxerat autem Andradius antea, concupiſcentiam per ſe, etiam ante Baptiſmum, propriè non habere rationem peccati, niſi abeſſet iuſtitia originalis qua cohiberetur. Cum igitur in Baptiſmo reddatur iuſtitia reprimens concupiſcentiam, idem illam per ſe non eſſe peccatum. Hoc autem non ſtatim proponit, ſed prius colores aliquos quærit ex Scriptura. Rhetoricè igitur & prolixè declamitat Andradius: An gratiæ Dei, meriti Chriſti, & efficaciæ Sacramentorum tanta ſit imbecillitas, vt non poſſit in Baptiſmo ſubito & penitus tollere quicquid habet peccati rationem? Num igitur, inquit, tantæ ſunt peccati vires, vt nec gratiæ Dei, nec meriti Chriſti, nec Baptiſmi vi atq; virtute ſuperari poſſint in Baptiſmo. Plus ne ergo Adæ malitia obfuit, quam Chriſti meritum renatis profit? &c. Breuiter autem & ſimpliciter reſpōdeo: A poſſibili ad ineſſe, non eſſe firmam argumentationem. Poſſet ſine dubio gratia Dei, propter meritum Chriſti, per efficaciam Baptiſmi, ſubito tollere ex baptiſato, totum originale malum, ipſum etiam fomitem concupiſcentiæ, & mortē corporis: quæ tamen Pōtificij concedunt manere in renatis. Quid ſi hoc loco ab Andradio mutuarer exclamationes? Tantane igitur imbecillitas eſt ſanguinis Chriſti, quod mala illa ſubito & penitus non poteſt tollere in Baptiſmo? Quid ſi exclamem, blaſphemum eſſe Andradium in virtutem & efficaciā mortis & ſanguinis Chriſti qui concedit mala illa, fomitem ſcilicet mortem corporis, &c. per Baptiſmū nec ſubito nec penitus in hac vita tolli? Quicquid reſpōderit, agnoſcat oportet, inciſum eſſe neruum illorum argumentorum de poſſibilitate, quæ grandiloquētia ſua ſpecioſe exornauit. Simplex enim & vera regula eſt: Quid gratia Dei, meritum Chriſti, & efficacia Baptiſmi, in renatis operetur, quomodo & quo ordine, ſtatuendum eſſe ex verbo Dei, non ex argumentationibus à poſſibili. Tradit autem verbum Dei, ſicut ſupra teſtimoniis Scripturæ probatum eſt, gratiam Dei in Baptiſmo dare plenam & perfectam indulgentiam omnium peccatorū: mortificationem vero & renouationem in hac vita inchoari, & quotidie augeri in renatis: ſed abſolutionem & perfectionem in altera demum vita fore. Nullum autem eſt dubium, gratiam Dei ſubito, & vno momēto hoc perficere & abſoluere poſſe. Sed Scriptura teſtatur, Deum certo conſilio hoc non facere in hac vita; neque tamen hoc quicquam derogat efficaciæ gratiæ Dei, & meriti Chriſti. Virtus enim Dei, in infirmitate perficitur. Et etiamſi nulla nobis conſtaret ratio, cur Deus inchoatum renouationis beneficium, in hac vita non velit ſubito perfectum & conſummatum reddere: ſed in magna infirmitate conſeruare, augere, & tandem ad perfectionem deducere, quæ in altera vita futura eſt: ſufficere tamen nobis deberet, quod Scriptura teſtatur, Deum hoc modo & ordine in renatis operari. Et tamen certum eſt, poſſe ipſum vno momento hoc abſoluere. Quod vero illud non facit, bona eius eſt voluntas: cuius certas ipſum habere rationes, non eſt dubium. Rhetoricationes igitur Andradij de poſſibilitate, oppoſita hac ſimplici reſponſione, per ſe concidunt & euaneſcunt.

Quomodo & quo ordine Deus per Baptiſmū in renatis operetur.

Andradius.

Addam illuſtrem Auguſtini locum, qui contra Iulianum lib. 4. cap. 3. plane eandem tradit ſolutionem: Quaſi, inquit, nos negemus, adiutorium Dei tantum valere, vt hodie nullas concupiſcētias malas habere poſſimus, contra quas vel inuictiſſime dimicemus. Et tamen non fieri, nec tu negas: cur autem non fiat, quis cognouit ſenſum Domini? Non tamen parum ſcio, cum ſcio, quæcunque illa cauſa ſit, quod nec iuſti Dei ſit iniquitas, nec omnipotentis infirmitas. Eſt igitur aliquid in eius abdito altoque conſilio, cur quamdiu viuimus in hac carne mortali, eſt in nobis contra quod mens dimicet noſtra. Eſt etiam propter quod dicamus: Dimitte nobis debita noſtra. Et paulo infrà: Ideo factum eſt in loco infirmitatis huius, ne ſuperbe viueremus, & ſub quotidiana peccatorum remiſſione viuamus. Sed ſiue iſta cauſa ſit, ſiue alia quæ multo amplius me latet: tamen quod dubitare non poſſum quantumlibet proficiamus ſub hoc onere corruptibilis corporis, ſi dixerimus, quia peccatū non habemus, nos ipſos decipimus, &c. Propter quod & ſancta Eccleſia, etiam in talibus ſuis membris, vbi maculam criminis & rugam non habet falſitatis, licet contradicente ſuperbia veſtra, non deſinit Deo dicere: Dimitte nobis debita noſtra.

Auguſtinus.

Sed Scripturæ etiam teſtimoniis pugnat Andradius: quibus quomodo vtatur, videbimus.

Alia argum. Pontificiorum.

1. Cor. 6.

1.Cor.6. Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Ergo nihil reſtat in renatis contaminatum. Reſpondeo: Quod attinet ad remiſſionē peccatorum & ad imputationem iuſtitiæ, baptizati, quia Chriſtum qui eſt iuſtitia noſtra, induerunt, habent in ipſo mundiciem perfectiſſimam. Mundicies vero renouationis ſeu ſatisfactionis, tantum inchoata eſt: quæ quotidie creſcere debet, donec perficiatur, quod in altera vita futurum eſt. Et hæc eſt ipſius Pauli explicatio. Ita enim eos, quos 1.Cor. 6. dicit ablutos & ſanctificatos, poſtea 2.Cor. 7. alloquitur: Mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus perficientes ſanctificationem. Ita igitur abluti & mundati ſunt baptizati, vt opus ſit ipſis hac exhortatione. Mundemus nos ab omni inquinamento. Sed inquis: Forte intelligit Paulus inquinamenta ſordium, quas poſt Baptiſmum peccatis actualibus, communicatione cum idolis, contraxerant. Non nego & hoc Paulum comprehendere: ſed in ipſis etiam renatis hærere quod quotidie expurgandum ſit, Paulus oſtendit 1. Cor.5. vbi renatos dicit eſſe azymos, & tamen debere expurgare vetus fermētum. Nec intelligi hoc poterit reliquos Corinthios eſſe ſine omni vetuſtate, tantum vt inceſtuoſum expurgent. Nam Epheſ.4. Coloſſ.3. ipſos renatos alloquitur, cum iubet deponere & exuere veterem hominem. In ipſis igitur renatis reliqua eſt vetuſtas, quotidie expurgāda. Ita Iohan. 15. de palmite iam ferēte fructum, Chriſtus inquit: Pater meus purgat ipſum, vt plus fructus afferat. Et Epiſtola Iudæ, vocat tunicam à carne inquinatam. Quod autem mūdum & purum eſt, non poteſt alterum maculare. Sunt igitur baptizati, mundati: & tamen quotidie opus habent purgatione. Vos, dicit Chriſtus Apoſtolis, mūdi iam eſtis propter ſermonem meum: & tamen pater meus quotidie purgat vos. Ita ſanctificati ſunt in Baptiſmo. Sed Paulus hortatur, vt perficiāt ſanctificationem. Inchoata igitur, non perfecta eſt in hac vita ſanctificatio. Et plane eodem modo Auguſtinus dictum illud Pauli explicat, contra Iulianum lib 6. cap.5. quod Paulus ait: & hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Mutatos eos dixit in melius: non vt concupiſcentia carerent, quod in hac vita fieri non poteſt: ſed vt ei non obedirent, quod in bona vita fieri poteſt: vtque ab eo quo erant vinculo eius obnoxij, liberatos ſe eſſe agnoſcerent.

Auguſtinus.

Argumēt. ex 1.ca. Epiſt. ad Hebræos.

Ita quod Hebræorum primo ſcriptum eſt: Purgatione peccatorum per ſeipſum facta, conſedit in excelſis. Ibi Andradius vrget (præteritum) quod facta iam ſit purgatio peccatorum. Sed ſi hoc modo libeat aoriſtū vrgere, dicemus peccata noſtra priuſquam baptizaremur, imo priuſquam naſceremur, purgata fuiſſe. Dicit enim hoc factum, priuſquam in cœlos Chriſtus aſcenderet. Et de ſacrificio quidem Chriſti, quo pro omnibus peccatis in cruce ſatisfecit, hoc verū eſt. Sed noſtra quæſtio eſt, quomodo & quando in nobis fiat peccatorum purgatio. Dicimus autem eam fieri, primo remiſſione, ſolutione reatus, ſeu non imputatione. Deinde mortificatione & renouatione, quæ in hac vita inchoatur, creſcit & augetur, abſoluta autem erit in altera demum vita. Ita prima Ioan. primo: Si in luce ambulamus, communionem habemus cum Deo: & ſanguis filij eius emundat nos ab omni peccato. Et addit Ioannes: Si dixerimus, nos peccatum non habere, nos ipſos ſeducimus, quod ſi confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, vt dimittat nobis peccata, & emundet nos ab omni iniquitate. Complectere iam integram Ioan. ſententiam: Nemo poteſt communionem habere cum Deo, niſi prius habeat purgationem peccatorum. Sed etiam quando iam habent communionem cum Deo, & ambulāt in luce, tamen adhuc emundantur à peccato. Et ita emundati, quotidie confitemur peccata, vt mundet nos ab omni iniquitate. Continua ergo eſt emundatio peccati. Ita Hilarius apud Auguſtinum lib.2. contra Iulianum dicit, nos in hoc terreni & morticini corporis habitaculo, mundos eſſe non poſſe: niſi per ablutionem cœleſtis miſericordiæ, emundationem conſequamur: poſt demutationem reſurrectionis, terreni corporis noſtri effecta glorioſiore natura. Quibus verbis Auguſtinus addit hanc explicationem: Vides quod Hilarius nec in hac vita mundationem noſtram neget, & tamen humanā perfectionem ſperet: id eſt, perfectioris mundationis in vltima reſurrectione naturam. Ibidem etiam Hilarius explicat, quomodo in renatis per totam vitam fiat purgatio peccati, colluctantium aduerſus nos paſſionum concertatione: conuertente ſcilicet diuina miſericordia malitiam Diaboli ad purgationem noſtram. Cum enim per infirmitatem animi ſurrepentia incentiua reprimuntur, emundamur à peccato per huius victoriæ gloriam. Et tandem concludit: Conſcij igitur illa ipſa corpora noſtra, omnium vitiorum eſſe materiam, per quę polluti & ſodidi, nihil in nobis mundum, nihil innocens obtinemus: gaudeamus nobis eſſe hoſtem, in cuius concertatione bello quodā dimicemus, &c. Auguſtinus etiam de perfectione iuſtitiæ, mundiciem renatorum in hac vita ita deſcribit: Ingredi ſine macula, non abſurdè etiam ille dicitur, nō qui iam perfectus eſt: ſed qui ad ipſam perfectionem irreprehenſibiliter currit, carēs criminibus damnabilibus, atque ipſa peccata venialia non negligens mundare eleemoſynis. Ingreſſum quippe hoc iter noſtrum, quo tendimus ad perfectionem, munda mundat oratio, vbi veraciter dicitur: Dimitte nobis, ſicut & nos dimittimus. Vt dum reprehenditur quod non imputatur, ſine macula noſter ad perfectionem habeatur curſus: in qua perfectione cum ad eam peruenerimus, iam non ſit omnino, quod ignoſcendo mundetur. Has veterum ſentētias ideo adſcripſi, vt Lector videat, non noſtras eſſe explicationes, quod renati mundi ſint in hac vita, imputatione & inchoatione. Andradius vero hoc vrget, non tantum baptiſatum mundari, ſed ipſa peccata purgari in Baptiſmo. Et quia in peccato duo inſunt, peccati turpitudo, & reatus: ſentit Andradius, non tantum reatum, verum etiam turpitudinem ex concupiſcentia, quæ in renatis manet, in Baptiſmo tolli. Erit igitur id quod Iuliano Auguſtinus tribuit, concupiſcentia ita per Baptiſmum ſanctificata, vt iam ſit bona, iuſta, & ſancta Dei filia. Sic perge Andradi.

Hilarius.

Auguſt.

Auguſt in de mundicie renatorū in hac vita.

Aude aliquid breuibus Gyaris & carcere dignum,
Si vis eſſe aliquid.

Argumētum Pontificiorum, ex Epiſt. Pauli ad Titū cap. 3.

Ad Titum 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abunde. Nihil igitur reſtat peccati, in illis, in quos Spiritus ſanctus abunde effunditur. Reſpondeo: Paulus non dicit, Spiritum ſanctum renouationem in illo momento, quādo homo baptizatur, perficere & abſoluere: ſed effunditur in Baptiſmo ſuper renatos, vt interior homo de die in

Digitized by Google

diem renouetur, Cor. 24. Et in quantum non eſt renouatus, in tantum adhuc in vetuſtate eſt, inquit Auguſtinus. Baptiſmi igitur efficacia, per totam vitam renatorum ſe extendit, & morte demum abſoluitur: donec mortale hoc induat immortale, & corruptibile induat incorruptionem, 1. Cor. 15.

Argum. ex 2. Epiſt. Cor. 6.

2. Cor. 6. Quæ ſocietas luci ad tenebras? quę participatio iuſtitiæ cum iniquitate? Ergo in baptiſatis nihil reliquum eſt peccati. Reſpondeo: Paulus hoc agit, peccatum mortale non ſtare cum iuſtitia fidei, ſicut vulgo loquimur. Sed Andradius ita intelligit, quaſi non poſſet in vno homine ſimul eſſe vetuſtas & nouitas, caro & ſpiritus, lex mentis & lex peccati. Expoſtulet igitur cum Paulo, qui hoc diſertè affirmare, & crebris repetitionibus inculcare non veretur.

Argum. ex 5. ca. Epiſt. ad Epheſios.

Epheſios 5. Sanctificauit Eccleſiam, mundans eam lauacro aquę in verbo, vt exhiberet ipſam ſibi glorioſam, non habentem maculam aut rugam. Hanc Pauli ſententiam Pontificij ſemper ita citãt, quaſi Paulus ſcripſerit: Chriſtus mundauit Eccleſiam: & ſiſtit eam, in hac ſcilicet vita, ſtatim poſt baptiſmum, ſine macula & ruga, cum Paulus dicat: Mundauit Eccleſiã, vt ſiſtat eam ſine macula & ruga. Sed quando? tunc inquit, quando futura eſt glorioſa. Coniunguntur enim glorioſa, ſine macula & ruga. Tũc autẽ futura eſt glorioſa, ſicut inquit Paulus ad Coloſſenſes 3. Cum Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos cum ipſo apparebitis in gloria. Et Rom. 5 Gloriamur ſpe glorię Dei. Chriſtus ergo nunc Eccleſiam mundat lauacro aquę in verbo abluens peccata præterita, & pellẽs ab ea dominationem malorum angelorum. Deinde perficiens eius ſanitates, facit eam occurrere in illam glorioſam ſine macula & ruga. Hæc Auguſtini explicatio, de perfectione iuſtitiæ. Et contra Iulianum lib. 2. citat hanc Hilarij ſententiam: Ipſis, inquit, Apoſtolis, verbo licet iam fidei emundatis atque ſanctificatis, non deeſſe tamen malitiam per conditionem cõmunis nobis originis, docuit dicens: Si vos cum ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris. Operæprecium vero eſt conſiderare, quod Pelagiani illã Pauli ſententiam, Epheſios 5. plane eodem modo, ſicut nunc Pontificij oppoſuerunt Auguſtino. Ita enim inquit de bono perſeuerantiæ libro 2. cap. 5. etiam hoc Pelagiani audent dicere, hominem iuſtum in hac vita nullum habere omnino peccatũ: & in talibus hominibus eſſe iam in præſenti tempore, Eccleſiam non habentem maculam neque rugam: tanquam ſponſa Chriſti non ſit, quæ per vniuerſam terram quod ab eo didicit, dicit: Dimitte nobis debita noſtra. Et ad Bonifacium lib. 4. cap. 7. Dicunt Pelagiani, Baptiſmo perfectè homines innouari: atq; ad hoc Apoſtoli adhibẽt teſtimonium ad Epheſios quinto. Sed ſi dixerint ſe non habere peccatum, reſpondet eis Iohannes, quod ſeipſos decipiant, & veritas in eis non ſit. Si autem confiteantur peccata ſua, cum ſe velint eſſe Chriſti corporis membra: quomodo erit illud corpus, id eſt Eccleſia in iſto adhuc tempore perfecta, ſicut ipſi ſapiunt, ſine macula & ruga: cuius membra non mẽdaciter confitentur ſe habere peccata? Quapropter & in baptiſmate cuncta dimittuntur peccata, & per ipſum lauacrum aquę in verbo exhibetur Chriſto Eccleſia ſine macula & ruga. Quia niſi eſſet baptiſata, infructuoſè diceret: Dimitte nobis debita noſtra: donec perducatur ad gloriam, vbi ei perfectius, nulla inſit macula & ruga.

Argum. ex cap. 9. Epiſt. ad Hebræ.

Heb. 9. Chriſtus ſemel oblatus eſt, ad multorum exhaurienda peccata. Sed quorum vel tenues reliquiæ manent, exhauſta dici nullo modo poſſunt. Renati igitur nullas vel tenues peccati reliquias habent. Ita Andradius. Primo autem conſideret Lector, quomodo Andradius abutatur verbo exhauriendi, quod in vulgata editione extat: cum textus habeat verbum ἀνήνεγκεν, quod ſignificat vel offerre, vel portare. 1. Petri. 2. Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. Et textus Hebræorum nono, opponit duo illa: Semel oblatus eſt, vt multorum peccata tolleret, in ſecundo vero aduentu, apparebit ſine peccato. Plena igitur abolitio peccati tunc demum futura eſt.

Et ſi quæ aliæ ſimiles ſententiæ ex Scriptura opponuntur, generalis explicatio & ſolutio conſiſtit in tribus hiſce capitibus. Primo, ſicut Paulus inquit Roman. 8. Liberati ſumus à lege peccati & mortis: quia licet in noſtra carne habitet peccatum, carne ſeruiamus legi peccati: nihil tamen damnationis eſt in iis, qui in Chriſto Ieſu ſunt. Secundo, Mortui ſumus peccato. Roman. 6. Et vetus noſter homo cum Chriſto crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt non amplius ſeruiamus peccato. Tertiò, Cum mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt: Vbi eſt mors ſtimulus tuus: Stimulus autem mortis, eſt peccatum. 1. Cor. 15. Ita generalis eſt Auguſtini reſponſio, contra Iulianũ, lib. 6. cap. 5. Ad illam quoq; perfectionem quę ſperatur, eodem baptiſmate quod hic accipitur, peruenitur. Et lib. 2. ſanat vitiatum, à reatu ſtatim, ab infirmitate paulatim. Et tractatu 41. in Ioannem: Poſt regenerationem baptiſmi, inquit, precemur medicum, ſaucij portemur in ſtabulum curandi. Et illuſtris eſt Auguſtini ſententia, quæ omnibus obiectionibus opponi poteſt, libro 2. de meritis peccatorum, cap. 27. Tractans enim quæſtionem, quomodo peccatum quod parenti remiſſum eſt, filio niſi renaſcatur, obſit, reſpondet: Quia renouati parentes, non ex primitiis nouitatis, ſed ex reliquiis vetuſtatis, carnaliter generant. Et addit: Illud præcipuè propter quæſtiones, quę hac de re motę ſunt, vel moueri adhuc poſſunt, attendere & meminiſſe debemus: tantummodo peccatorum omnium plenam perfectamque remiſſionem Baptiſmo fieri, hominis vero ipſius qualitatem non totam continuo commutari, ſed ſpirituales primitias in bene proficientibus, de die in diem, nouitate creſcente, commutare in ſe quod carnaliter vetus eſt: donec totum ita renouetur, vt animalis etiam infirmitas corporis, ad firmitatem ſpiritualem incorruptionemque perueniat. Ita Auguſtinus. Andradius vero contendit, non tantum reatum ſolui, verum etiam quicquid in concupiſcentia habet rationem peccati, aboleri. Parentes igitur renouati, tranſmittent ad filios talem concupiſcentiam ex qua quicquid peccati rationem habet, extirpatum eſt. Conciliet Andradius, qua eſt grandiloquentia, hanc ſuam ſententiam cum Auguſtino.

Si vero baptizatus ſtatim moriatur, dicimus cum Auguſtino libro ſecundo, de peccatorum meritis, capite 28. *Si continuo conſequatur ab hac vita migratio: non erit omnino quod obnoxium hominem teneat, ſolutis omnibus quæ tenebant.*

Hæc de ſententiis, quæ ex Scriptura opponi ſolent, dicta ſint. Quod enim Andradius ex Hieronymo citat, in Baptiſmo veterem Adamum prorſus

inter-

interiiſſe: item baptiſmum ex toto nouum hominem facere, nihilq; veteris relinqui: oſtendit, quales ſint tortores Patrum Pōtificij. Cum enim Paulus vbique clamitet, veterem hominem, licet cum Chriſto in Baptiſmo crucifixum, manere tamen in renatis, ita vt in hac vita ſemper ſit mortificādus, deponendus & exuendus, Rom. 8. Gal. 5. Epheſ. 4. Col. 3. Andradius Hieronymum honorifica afficit contumelia: quaſi contra Pau. ſentiat, veterem hominem in Baptiſmo prorſus interiiſſe, ita vt prorſus nihil vetuſtatis reliquatur in renatis in hac vita. Et hactenus Andradius prætextu qualicunq; ex ſcriptura reliquias concupiſcentię circumueſtitas in theatro circumduxit, vt ſpecie aliqua ſpectatorum oculos falleret. Audiamus iam porro, quomodo in Cōcilij penetralibus, de concupiſcentia, quæ in renatis eſt reliqua, didicerit philoſophari. Multis aſtruit politicū illud axioma: Nihil habere rationem peccati, niſi ſit voluntarium: Sed Rō. 7. Paulus inquit: Non quod volo, ſed quod odi, facio. Galat. 5. ait: Vt non quæcunq; vultis, eadem & faciatis. Ergo cōcupiſcentia in renatis, quādo non accedit conſenſus, nullam prorſus habet rationem peccati. Quia verò obiicitur, concupiſcentiam etiam in renatis eſſe ἀνομίαν, propterea quia diſſidet à norma legis, & cū illa pugnet: & quia lex eſt norma iuſtitiæ in Deo: quicquid igitur ab illa norma diſſidet, & cum ea pugnat, habet rationem peccati. Argumenti huius mole, premi ſe omnes Pontificij ſentiunt, ideo varias quærunt rimas vt elabātur. Colonienſes contra librum reformationis intelligunt, ſi cōcedatur concupiſcentiā eſſe ἀνομίαν, continuo ſequi, quod habet in ſe veram rationem peccati. Tergiuerſantur itaque legē non accuſare & arguere ipſam concupiſcentiā: ſed hoc tātum, ſi perficiatur cōcupiſcētia. Pighius vult hoc eſſe abſurdum, ſi dicatur concupiſcētiam ante Baptiſmū in non renatis habere verā rationem peccati, propterea quia à lege Dei diſſidet, & cū ea pugnat: illam verò poſt Baptiſmū in renatis, licet repugnet legi mētis, ab omni culpa peccati, & iniquitatis ratione, ita abſoluere, non tantū vt perſonam baptiſatam non faciat ream, ſed vt ipſa concupiſcentia amplius non habeat vllam rationem peccati. Hoc Pighius exiſtimat, valde abſurdum eſſe. Ipſe igitur contendit concupiſcentiam etiā ante Baptiſmum, non eſſe vllam ἀνομίαν, ſed conditionē naturæ bonam, ſanctam & iuſtā. Andradius verò cum Ieſuitis concedit concupiſcentiā in renatis eſſe ἀνομίαν, hoc eſt, diſſidere à lege Dei, & cum ea pugnare: & tamen fortiſſime contendit, nullā prorſus habere rationem peccati. Sed quo, inquis, artificio poteſt cōtra euidētiſſima principia diſputare? Audi quęſo perfricat frontem, & ſuperba voce detonat: non omnem ἀνομίαν eſſe peccatū, ſed ἀνομίαν eſſe genus peccati, ſicut animal hominis. Sicut ergo quoddā animal eſt rationale, quoddā irrationabile: ita forſan quædam ἀνομία erit mala, quædā bona: quædā iuſta, quædā iniuſta: quædā iniqua, quædam ſancta: quædam diſplicens Deo, quædam placēs: quędam erit peccatum: quædam bonū opus, vel ſaltē indifferens. Sed cū diuina voluntas ſit certa & immota norma & virtutis & vitij, quæ norma in lege patefacta eſt, vnde Paulus dicit: Per legem agnitio peccati. Item: Peccatum non agnouiſſem, niſi lex diceret: Non cōcupiſces: Quomodo quęſo Andradius firmiſſimum illud axioma poteſt infringere? Reſpondeo: Eludit tantum puerili & frigidiſſimo hoc ſophiſmate: Diaboli & homines ſcelerati repugnant legi Dei: & tamē Diabolus nō eſt peccatum, & impius homo non appellatur peccatū, ſed peccator. Ergo non omne quod legi Dei repugnat, eſt peccatū. De re grauiſsima agitur, quomodo ſcilicet lex Dei doceat agnitionē peccati, quę rationi ignota eſt. Andradius verò quaſi cū pueris de talis luderet, obiecto ſophiſmate, ridet, nō ſoluit argumentum. Peccator & peccatum ſunt coniugata, & peccator ſane non eſt ipſum peccatum. Hoc tamē certiſſimum eſt, ſine peccato nullum eſſe peccatorem: ſed peccatorē & eſſe & dici, ratione peccati, ſeu propter peccatum. Ita homo impius repugnat legi Dei: ſed quomodo? an ratione ſubſtantiæ, an vero ratione peccati, quo vitiata eſt ſubſtātia? Certum eſt autem, nullam ſubſtantiam poſſe legi Dei repugnare, niſi per peccatum, vel ratione peccati. Vſq; adeo certū, firmū & fixū eſt, quicquid à norma iuſtitiæ in Deo quæ in lege patefacta eſt, diſſidet, & cum ea pugnat, habere rationem peccati.

In Græcis vocib. plane nullus eſt locus Ieſuitarū ſophiſmati. Si enim dicā: Impij homines ſunt ἄνομοι, ſed non ſunt ipſa ἀνομία: ergo non omnis ἀνομία eſt peccatum. Quam ridiculum eſt argumētum, omnes intelligunt. Quando vero Ioan. dicit: Peccatum eſt ἀνομία: Latinè non poteſt commodius reddi, quam ſi dicamus: Peccatū eſt, quod à lege Dei diſſidet, ſiue ꝙ legi Dei repugnat. Ex illis Latinis vocib. ſumit Andradius poſt Ieſuitas, occaſionem cauillandi, cum non ignoret, cauillū illud in Grę-cis vocib. prorſus nullū habere locum, ſicut ex hoc exemplo intelligi poteſt. 1. Ioā 5. ſcriptum eſt: πᾶσα ἀδικία, hoc eſt, omne ꝙ iuſtitię repugnat, eſt peccatum. Iam ex Ieſuitarū logica poſſem tale argumētum texere: Diabolus & impij pugnant cum iuſtitia, & tamē non ſunt ipſum peccatum: ergò falſum eſt quod Iohānes dicit, πᾶσαν ἀδικίαν, hoc eſt, omne quod cum iuſtitia pugnat, eſſe peccatum. Sed quis talem ſophiſticam cauillādi libidinem non deteſtetur, in re præſertim tam ſeria? Eadē certe ratione peccatum vocatur ἀδικία, ſicut ἀνομία, quia lex eſt regula iuſtitiæ. Sicut igitur omnis ἀδικία eſt peccatum, ita & omnis ἀνομία eſt peccatum.

Sed Lectorem oro, vt hoc attente conſideret, quod Andradius Tridenti in ipſo Concilio, cum tragicis vociferationib. diu multumq; contendiſſet, nō omnē ἀνομίαν, hoc eſt, non omne quod à lege diuina diſſidet, & cū ea pugnat, peccatum eſſe: poſtea in 5. lib. Ieſuitarum axioma fortiter defendens, pronunciat: Quicquid à Prælatorū Eccleſię, ac maximè à Romani Pōtificis iuſſis diſſidet, & cū illis pugnat, immane eſſe peccatū: & maiori ſcelere inuolui illum qui Pontificias, quā qui diuinas leges perfregerit: ſi pręſertim Prælatorum deſpicientia, & legum Pōtificiarum contemptione feratur. Hæc enim ſunt Andradij verba. Et quidē tàm ſtrictè hoc vrget, vt ideo cum Ieſuitis pronūciare non vereatur, illos eſſe velut Ethnicos & publicanos habendos, qui filij Dei præſcriptam, & veteris Eccleſiæ conſuetudinem ſequentes, Romani Pontificis & Pręlatorum eius præſcriptione, ab vtraq; Chriſti Euchariſtiæ ſpecie ſumenda non retardātur. Huc ſcilic. tendit operoſa illa diſputatio, non omnem ἀνομίαν eſſe peccatum, vt hominū mandata diuinis præferantur. Et quidem Tridenti in ipſo Concilio Andradius illa diſputat.

Profecto neceſſe eſt, Andradiū habere nos Germanos non aliter, quam beſtias, & pecora campi:

Colonienſes.

Pighius.

quibus manifeſtiſſimum & firmiſſimum hoc axioma, per tam puerile ſophiſma arbitratur ſe ridendo poſſe extorquere. Sed ſtat contra omnes portas inferorum inuictum axioma: Quicquid in natura rationali diſſidet à norma legis, & cũ ea pugnat: ſiue ſit defectus, ſiue ἀταξία, ſiue inclinatio, ſiue actio, ſiue amiſſio, eſt peccatum. Non enim per Philoſophiam, quę de voluntariis tantum actionib. loquitur, agnitio peccati, ſed per legem. Lex verò accuſat & arguit, non tantũ conſentire concupiſcentię, vel ire poſt concupiſcentias, ſed ipſum etiam cõcupiſcere. Et hoc peccatum Paulus dicit ſe nõ potuiſſe cognoſcere, niſi per legem quæ dicit: Non cõcupiſces. Hęc firmiſſima fundamenta, Andradius labiis ſuis magniloquis cõſpurgare quidem conatur, ſed infringere nõ poteſt: niſi forſan aliam voluerit fingere normam iuſtitiæ & peccati in Eccleſia, quam quæ eſt in mẽte diuina, quę in lege ipſius nobis patefacta eſt. Et ſane diſputans de loco Iacobi: Qui in vno delinquit, reus eſt omnium: nõ obſcure ſignificat, charitatem qualis & quanta in renatis in hac vita eſt, eſſe normã iuſtitiæ: & quicquid menſuræ huius charitatis non aduerſatur, licet ad legẽ Dei nõ congruit, non eſſe peccatum. Et talia cenſet eſſe peccata venialia, & ipſam cõcupiſcentiam. Et alibi magis probat, quod ſcholaſtici dicunt, peccatũ eſſe contra naturam hominis, qualis nũc eſt, quam eſſe ἀνομίαν. Sed quid multis diſputo? colligere hinc promptum eſt, Põtificios non curare magnopere ἀνομίας contra legem diuinam, modo nõ repugnetur iis, quæ Põtifex in ſcrinio pectoris ſui gerit. Vtile autem eſt, Lectores ſcire, ex traditionibus Concilij Tridentini non ſcriptis, eſſe hanc vnam, non omnem ἀνομίαν eſſe peccatum. Et quid eſt, ſi hoc nõ eſt legem Dei conculcare? pleno ſcilicet ore fateri, aliquid eſſe ἀνομίαν: & tamen ridere illos, qui propterea coram Deo ſe humiliant, & petũt peccatum illud nõ imputari? Sed Lector ipſe prophanã hanc Andradij philoſophationem de peccato cõſideret. Eiuſdẽ generis eſt, quod Andradius in hac diſputatione affirmat, tegere peccata, occultare, non imputare, remittere, Rom. 4 Pſ. 32. nihil aliud ſignificare, quam omnes peccati fibras penitus extirpare, ita vt ne veſtigium quidẽ vllũ reliquum ſit. Noua plane eſt hæc Tridẽtina Grammatica. Ineptiſſimus igitur eſt Paulus, qui tam muliebriter quiritatur, Rom. 7. Si remiſſio peccati ipſas fibras peccati ita extirpat, vt ne veſtigium quidem eius reliquũ fiat. Manifeſtiſſime certe dicit Paulus, poſt remiſſionẽ, peccatum adhuc in carne ſua habitare. Quanta igitur huius rhetoris impudentia eſt, fingere nouam plane Grammaticam, quod tegere, non imputare, remittere, ſit malum ipſum penitus extirpare. Propiciatorium tegens tabulas legis, figura fuit quomodo tegantur peccata. Num verò illud operimẽtum arcæ, erat extirpatio tabularum legis. Pſ. 32. eſt verbum כסה, quod etiam vſurpatur Prouerb. 12. Homo aſtutus tegit ſententiam, hoc eſt, iuxta Andradium, extirpat. Ezech. 18. Nudum operiet veſtimento. Ionæ 3. Operient ſe ſaccis. Accõmodet huc quæſo Lector nouam Andradij Grammaticam, & mirabilis erit metamorphoſis. Ezech. 13. verbum illud vſurpatur de Pſeudoprophetis, fouentib. peccata vano prætextu. Nunquid ibi, bone Andradi, ſignificat peccatum extirpare? Sed Andradius inquit: In Pſalmo mox ſequitur, in cuius ſpiritu non eſt dolus. Maximus autem eſſet dolus, fingere peccata eſſe remiſſa, quæ in carne adhuc hæreãt. Nihil autem aliud reſpõdebo, quam quod Auguſtin. dicit lib. 2. contra Iulianum, de hac Dauidis ſentẽtia: Confitetur etiam peccata iuſtorum, magis aſſerẽs eos in Dei miſericordia ſpem ponere, quam de iuſtitia ſua fidere. Et ideo non eſt in ore eius dolus: imò in ore illorũ omniũ, quibus huius veracis humilitatis, vel humilis veritatis perhibet teſtimoniũ. Opponat hęc Lector. Auguſtin. dicit confiteri etiã iuſtorũ peccata, eſt quod Dauid inquit: In ſpiritu eius non eſt dolus. Andradius verò inquit: In illius ſpiritu nõ eſt dolus, qui nullum in ſe peccati veſtigium agnoſcit. Et huc accommodat, quod Pſ. 51. petit deleri iniquitatem. Verbum enim מחה ſignificat talem deletionem, ſicut cum patinã quis inuertit & abſtergit, 4. Reg. 21. Sed titulus Pſalmi teſtatur, quod loquatur de peccato actuali: quod iuxta Auguſtinũ, actu tranſit, & reatu manet, quẽ hoc modo deleri Propheta petit. Sed illo reatu ita deleto, vide quid porrò petat Dauid: Multiplicetur ablutio mea, amplius iterum atque laua me ab iniquitate mea. Sed quid opus eſt continuo repetita mũdatione, ſi iam deleta eſt iniquitas adulterij? ſicut verbũ מחה ſignificat. Id verò Dauid ipſe oſtendit, cũ inquit: Ecce in iniquitatib. conceptus ſum, &c. Et hoc dicit 50. ferme annis poſt acceptam circumciſionẽ. Hoc igitur eſt peccatũ illud, quod Pſ. 32. petit tegi: pro quo omnẽ ſãctũ orare neceſſe ſit.

Sed nõ dubito, pium Lectorem iamdudum pertæſum Andradianæ impudẽtiæ, quæ digna propediem erit galero Cardinalitio. Verum igitur tãtum adhuc addam, vere magiſtrale Andradij artificiũ. Sententiam Ioannis: Si dixerimus nos peccatũ nõ habere, &c. ita conſpurcat, vt contendat intelligẽdam eſſe, de actualib. ſolum peccatis, & de adultis hominib. qui propria ſe actione poſſunt commaculare: quando ſcilicet flammæ concupiſcentię, ſubitum aliquem voluntatis aſſenſum ſecũ rapiũt. Et Lectorem oro, vt attente conſideret, quorſum diſputationes Põtificiorum de reliqua in renatis cõcupiſcentia tendant, Auguſtinus lib. 2. de peccatorum meritis, diſputat, excepto vno homine Ieſu Chriſto, neminem vel fuiſſe, vel eſſe in hac vita ſine peccato. Et alibi dicit: Si omnes ſancti & ſãctæ in vnũ congregentur & rogentur, omnium vnam fore vocẽ: Si dixerimus, nos peccatum nõ habere, &c. Sed Andradius nuper in Tridentino Concilio dicit: 1. Infantes baptizatos, & qui ad adultam ætatem non peruenerunt, nõ comprehendi illa ſententia. 2. Quando homo eſt ſine peccatis actualibus, ſicut eſt in ſomno: tunc iuxta Andradium, non comprehenditur in illo dicto Iohan. 3. Quando concupiſcentia quieſcit, aut etiam quãdo mouetur: ſi non rapiat ſecum voluntatis aliquem aſſenſum, tunc adultus non habet peccatum. Sit igitur & hæc vna ex traditionibus Tridentini Concilij nõ ſcriptis: Inter renatos in hac vita valde multos eſſe qui contra Iohannis teſtimonium vere dicere poſſent, ſe peccatum non habere: quia multi ſunt baptiſati, qui ad ætatem adultam nondum peruenerunt. Et Andradius Tridenti in Concilio dicit, Iohannis ſententiam de adultis tantum intelligendam, ipſos etiam adultos renatos, in hac vita valde ſæpe eſſe ſine peccato: nam quando dormiunt, non maculãt ſe actuali aliquo peccato. Et quando concupiſcentia quieſcit, aut quando ita ipſi reſiſtitur, vt nullum voluntatis aſſenſum ſecum rapiat, tunc iuxta Pontificios nõ eſt peccatũ. Renati igitur adulti, in maiori vitę huius parte, poterunt

Axioma firmiſſimũ.

terūt contra Ioannem teſtimonium dicere, ſe peccatum non habere. Corrigenda igitur erit Ioannis ſententia, vt tantum de quibuſdam renatis in hac vita,& non ſemper,ſed aliquando tantum verū ſit: Si diximus,quia peccatum non habemus, veritas in nobis non eſt. Si cum truncis & ſtipitibus, qui nihil intelligunt, Andradius negotium haberet,nō poſſet maiori libidine,quæcunque ipſi libent, ſine probatione dictitare. Nam ne mentionem quidem dignatur facere, quod Paulus Roman. 7. tam triſti querela peccatum inhabitans deplorat: quod ideo vocat peccatum inhabitans, vt rectè intelligi poſſit,quod Ioannes dicit: Si dixerimus nos peccatum non habere,&c.

Imò ex illa ſua ſententia Andradius affirmat, renatos nec omnes,nec ſemper in hac vita opus habere illa precatione: Dimitte nobis debita, &c. quia nec ipſa concupiſcētia,nec motus eius, ſi nō accedat conſenſio, ſunt peccata vel debita. Atqui Chriſtus ideo vocat debita: quia quæ flagitat nec habere, nec præſtare poſſumus in hac vita, ea perfectione ſicut lex poſtulat. Illa igitur,quæ etiā inchoata nouitate, legi flagitanti adhuc debemus, rectè petimus dimitti: ſicut Dauid facit, Pſalm. 51. Non ignoro Auguſtinum aliquando dicere, propter concupiſcentiam reliquam renatos non dicere: Dimitte,&c. ſed propter actualia peccata. Sed idem Auguſtinus Epiſt. 29. inquit: Quamdiu caritas augeri poteſt, profectò illud, quod minus eſt, quam debet, ex vitio eſt, ex quo vitio nō eſt iuſtus in terra, qui faciat bonum,& non peccet, propter quod vitium ſi dixerimus, quod peccatum nō habemus,&c. (aduerte hoc Andradi) propter quod etiam quantūlibet profecerimus, neceſſarium eſt nobis dicere: Dimitte nobis debita noſtra, cum iā omnia dicta, facta, cogitata dimiſſa ſunt. Idem de verbis Apoſtoli, Serm. 1. Sed ſufficit, inquis mihi, quod in Baptiſmo accepi remiſſionem omnium peccatorū. Nunquid quia deleta eſt iniquitas, finita eſt infirmitas? Adhuc carnem fragilem portas, adhuc corpus quod corrumpitur, aggrauat animā, adhuc vtique dicis, donec ſanentur languores tui: Dimitte nobis debita noſtra. Hæ ſententiæ, quia cum ſcriptura congruunt, eſſent producendæ. Sed hoc eſt artificium Pontificiorum, vt ex Patrib. ſententiam aliquam arripiant, quam contra ſcripturā torquere poſſint, etiam cum non ignorent, Patres alibi rectius ſentire & loqui.

Sed ſatis ſit de hoc loco, in quo Andradij nimis inſolens impudentia, longius quam cōſtitueram, me prouexit: Lectorem autem oro, vt ſecum reputet, quid in reliquis fidei articulis exiſtimet ſibi à Concilio Tridentino expectandum: in cuius penetralibus, de peccato tam frigide, tam leuiter & prophane philoſophantur, vt totam religionē ridere non obſcure videantur: id quod ex ſequentibus magis adhuc manifeſtum euadet.

AN BEATA MARIA VIRGO SINE PECCATO originali concepta ſit.

APPENDIX DECRETI V. SESSIOnis Tridentini Concilij.

DEclarat tamen hæc ipſa ſancta Synodus, non eſſe ſuæ intentionis, comprehendere in hoc decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam virginem Mariam Dei genitricem: ſed obſeruandas eſſe conſtitutiones felicis recordationis Sixti Papæ IIII. ſub pœnis in iis conſtitutionibus contentis, quas innouat.

EXAMEN.

Scriptura vbi de peccato originali loquitur, vnicum tantum hominem Ieſum Chriſtum, qui à Spiritu S. conceptus, peccatum non nouit, excipit. Talis enim decebat nos Pōtifex ſanctus, innocēs, immaculatus, ſegregatus à peccatoribus, quæ Græce ſignificantius dicuntur: ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν. Hebr. 7. De reliquis verò hominibus omnibus, qui ex commixtione viri & fœminæ naſcuntur, ſine exceptione vniuerſalem profert ſententiam, Rom. 5. Per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mundum, & per peccatum mors,& ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt. 1. Cor. 15. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes viuificabuntur. Epheſ. 2. Eramus & nos natura filij iræ, ſicut & cæteri. Eodem etiam modo vetus Eccleſia,& ſenſit,& docuit. Auguſtinus quidem de natura & gratia c. 36. dicit: De ſancta virgine Maria, propter honorem Domini, nullam prorſus cum de peccatis agitur, habere volo quæſtionem. Inde enim ſcimus, quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincēdum omni ex parte peccatum, quę cōcipere ac parere meruit, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum,&c. Et hoc quidem eo trahunt, quaſi ſentiat, Mariam non comprehendi in ſententiis ſcripturæ quæ de peccato originali loquūtur. Sed quia diſerte dicit: Mariæ gratiam collatam ad vincendū peccatum, manifeſtiſſimum eſt, quod non ſentiat Mariam ſine peccato cōceptam fuiſſe, alias enim non opus fuiſſet conferri ipſi gratiam ad vincendū peccatum. Ideo etiā vbiq; de peccato originali generaliter loquitur,& tantum Chriſtum excipit. De fide ad Petrum, c. 23. Firmiſſime tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitū viri & mulieris concipitur, cum peccato originali naſci, impietati ſubditum, mortiq; ſubiectum, & ob hoc natura filium irę naſci. De nuptiis & concupiſcentia: Ideo Chriſtus non de concubitu naſci voluit, vt hinc etiam doceret, omnem qui de concubitu naſcitur, carnem eſſe peccati: quandoquidem ſola, quæ non inde nata eſt, non fuit caro peccati. Ambroſius in Lucā: Solus enim per omnia ex natis de fœmina, ſanctus Dominus Ieſus, qui terrenę contagia corruptelæ, immaculati partus nouitate nō ſenſit. Idem in Iſaiam: Omnis homo mendax, & nemo ſine peccato, niſi vnus Deus. Seruatū eſt ergo, vt ex viro & muliere, id eſt, per illam corporū cōmixtionē, nemo videatur eſſe expers delicti. Qui autem expers delicti, expers eſt etiā huius cōceptionis. Et quidem Auguſtinus dicit, eū qui cōtrariū ſentiat, repugnare ſcripturæ. De perfectione iuſtitiæ: Quiſquis eſſe vel fuiſſe in hac vita aliquem hominem, vel aliquos homines putat excepto vno Mediatore Dei & hominum, quibus neceſſaria non fuiſſet remiſſio peccatorum, contrarius eſt diuinæ ſcripturæ, vbi Apoſtolus ait: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum,& per peccatum mors,& ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccauerunt. Et contra Iulianum lib. 5 c. 9. pronunciat eſſe hæreſin, vbi enim dixiſſet: Si abſq; dubio caro Chriſti nō eſt caro peccati, ſed ſimilis carni peccati, quid reſtat vt intelligamus, niſi ea excepta, omnē reliquā humanam

carnem eſſe peccati? Et paulò poſt ſubiicit: Quiſquis hoc negat, deteſtandus hæreticus inuenitur. Et ibi manifeſte affirmat, Mariam in concupiſcentia originali cóceptam, inquit enim: Hinc apparet, illã concupiſcentiam, per quam Chriſtus concipi voluit, feciſſe in genere humano propaginẽ mali. Quia Mariæ corpus, quamuis inde veneri, tamen eam non traiecit in corpus, quod nó inde cócepit.

Bernhardus. Bernhardus etiam dicit: Excepto homine Chriſto, vniuerſos reſpicit, quod vnus humiliter confitetur: In iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.

Hæc fuit veteris veræ & purioris Eccleſiæ ſententia, ex ſcripturæ clariſſimis teſtimoniis extructa. Et quidem Longobardus etiam lib. 3. diſt. 3. inquit: Sane dici poteſt & credi, iuxta ſanctorum atteſtationes cõuenientiam, ipſam verbi carnem prius peccato fuiſſe obnoxiam, ſicut reliqua virginis caro, ſed Spiritus ſancti operatione mundatam, ita vt ab omni contagione immunis, vniretur verbo. Fuit igitur Longobardi adhuc tempore ignota opinio, Mariam ſine peccato originali conceptam. Sed cõſideret Lector, quando primum abſque verbo, ſpecie aliqua bonæ intẽtionis à ſcripturæ teſtimoniis paululum diſceditur, quid tandem conſequatur. Longobardus enim arrepta occaſione ex Auguſtini verbis, incipit ſine verbo Dei diſputare, fieri potuiſſe, cũ Maria ex Spiritu ſancto conciperet Chriſtum, quod & ipſa ſimul tota ab omni peccato, etiam ab ipſo fomite mũdata, & penit⁹ liberata fuerit. Sed qui Longobardum ſecuti ſunt, nó contenti fuerunt illa opinione: ſed longius progreſſi, cœperunt diſputare. Mariam cum primum in peccato originali concepta fuiſſet, poſtea in vtero ſanctificatam, ſine peccato natam fuiſſe. Et cũ nullo ſcripturæ teſtimonio hoc probari poſſet, Apocrypha hiſtoria natiuitatis Mariæ, quæ nunc in proteuangelio Iacobi extat, primo tanquam opinio non omnino improbanda propoſita, poſtea verò tanquã Canonica veritas approbata fuit. Cumque iam in duabus de Maria virgine quæſtionibus, extra ſcripturę limites exceſſum fuiſſet, in ſcholis quidã diſputare cœperunt, Mariam virginem etiam conceptam fuiſſe ſine peccato originali. Cuius opinionis patronus Scotus poſtea factus eſt. Nullo verò verbi Dei teſtimonio, hoc oſtẽdere potuerũt, imò ne conati quidẽ ſunt, ſed ratiocinabantur à poſſibili, Chriſtum potuiſſe matrẽ ſuam in ipſa conceptione, ab omni originalis peccati contagio præſeruare: & hoc conuenire dignitati & honori matris Domini. Huic verò opinioni, quia non tantũ ſine verbo Dei, & teſtimoniis antiquitatis proponebatur, verum etiam pugnabat cum manifeſtis ſcripturæ teſtimoniis, multi tunc contradixerunt: vt Thomas, Bonauentura, Gregorius de Ariminio, &c. Paulatim tamen feſtum conceptionis Mariæ, in quibuſdã locis inſtitui cœpit. Sed erant tamen multi, qui contradicerent, ſicut teſtatur etiã gloſſa de conſecrat. diſtinct. 2. c. prouocandum. Et magnis contentionibus res acta fuit, non in ſcholis tantũ, verũ etiã pro concione, coram populo, cũ vna pars ſcripturæ teſtimoniis, & antiquitatis ſuffragiis pugnaret, altera verò pars, ex dignitate & excellentia prærogatiuarum Mariæ ratiocinaretur, & probationis loco afferret reuelationes, miracula & ſimilia. Tãdẽ verò anno Domini 1483. Sixtus Pontifex Romanus autoritatem ſuam interpoſuit. Sed quomodo? Num ex ſcriptura quæſtionem illam diiudicari voluit? Nequaquam. Sed quia nondum ſit à Romana Eccleſia, & Apoſtolica ſede deciſum, ideo vtramque opinionem liberam eſſe, ita vt neutra accuſanda aut damnanda ſit hæreſeos: & tamen quam ſententiam ipſe magis probet, non obſcure indicat. Quia enim Romana Eccleſia tunc celebrabat feſtum conceptionis Mariæ, edicit ne quis reprehendat illam opinionem, propter quam feſtum inſtitutum erat, quod ſcilicet Maria ſine peccato originali concepta eſſet. Iam enim antea anno Domini 1466. conſtituerat, propoſita prolixa indulgentiarum nundinatione, feſtum de mira conceptione Mariæ virginis, cum peculiari officio, in quo aſſeritur ſine peccato originali concepta, ab omnibus fidelibus celebrandum. Et anno Domini 1439. Concilium Baſilienſe, Seſſione 36. definit, opinionem illam, quod Maria nunquam ſubiacuerit peccato originali, ſed ſemper immunis fuerit ab omni originali & actuali culpa, ab omnibus catholicis tenendam & amplectendam, nulliq; de cætero licitum eſſe in contrariũ prædicare vel docere. Hæc recenſui, vt rectius intelligatur, quid appendix Tridentini Decreti velit: vbi obiter dicit, de conceptione Mariæ virginis obſeruandas conſtitutiones Sixti IIII. vt ſcilicet primò liberum ſit, extra, præter, aut etiam contra verbum Dei opinari, an beata Maria virgo cõcepta fuerit ſine peccato originali. Secundò, ne ex ſcriptura reprehendatur opinio illa, aſſerens ipſam in conceptione & animatione, ab omni penitus originalis peccati cõtagio præſeruatam fuiſſe. Tertiò, ne quis auſit ſignificare, ſibi non per omnia probari reuelationes, miracula, &c. quibus opinio illa, præter & contra ſcripturam ſtabilitur. Quartò, vt feſtum conceptionis Mariæ, cũ indulgentiis Papalibus, reſpectu illarum cauſarum, propter quas inſtitutum eſt, religioſe ſeruetur. Sed hæc quia valde craſſa ſunt, Tridentini Patres retineri quidẽ volunt, ſed nudare verentur. Inuoluunt igitur generalitate quadam, quæ tamen non ita obſcura eſt, quin animaduerti poſſit. Illã igitur generalitatem lectori paucis euoluã, & explicabo. Sixtus cauſas cur feſtum cõceptionis Mariæ celebrandum ſit, has recitat: Quia Maria eſt via miſericordiæ, mater gratiæ, pietatis amica, humani generis conſolatrix, pro ſalute fidelium, qui delictorum onere grauãtur, ſedula oratrix, & peruigil ad regem, quem genuit, intercedit, ideo debitum reputamus, vniuerſos fideles celebrare feſtum de mira eius cõceptione, vt exinde fiant eiuſdem virginis meritis, & interceſſione diuinæ gratiæ aptiores. Et ordinamus, vt qui celebrationi interfuerint, eandẽ indulgentiam & remiſſionem peccatorum cõſequantur, quam conſequuntur in feſto corporis Chriſti.

Anshelmus. Anshelmus originem feſti de conceptione Mariæ, ita deſcribit, quod Abbati cuidam in periculo naufragij, Mariam miſerorum, & deſperatorum ſpem deuote inuocanti, vir quidam à Maria miſſus apparuerit, qui reuelaret, ſi periculum illud euadere vellet, vt promitteret, ſe diem conceptionis Mariæ, ſexto Idus Decembris velle celebrare, & celebrandum prædicare. Et concludit Anshelmus: Nos ergo fratres, ſi portam ſalutis volumus apprehendere, Dei genitricis conceptionem dignis officiis celebremus, vt ab eius filio digna mercede remuneremur. Alia legenda narrat Mariam clerico cuidam apparuiſſe, & dixiſſe: Si conceptionis meæ feſta annuatim ſexto Idus Decembris ſolenniter celebraueris, & colenda prædicaueris, mecum in

regno

regno vnigeniti mei laureat' eris. Et ratio ibi redditur, quare Mariæ & Chriſti, non verò aliorũ etiam ſanctorum, conceptiones celebrentur. Digne enim hanc dominationem ſuper cæteros ſanctos illa debet habere, per quam omnes ſancti ſanctificantur & beatificantur. Dicitur enim Chriſtus, Sanctus ſanctorum, & hæc, Sancta ſanctorum. Celebremus igitur dignis officiis eius conceptionē: vt ipſius meritis & precibus à ſecularibus curis, & à cunctis vitiis mereamur eripi, & ad gaudia Paradiſi perduci. Subiũguntur etiam in legenda, varia miracula, quibus ipſa Maria peculiaribus apparitionibus approbarit illam ſententiã, quod ſine omni penitus originali peccato concepta fuerit, & quod per multa prodigia punierit illos, qui excepto vno homine Ieſu Chriſto vniuerſalem ſcripturæ definitionem ſequantur: In peccatis concepit me mater mea.

Hæc omnia, & his ſimilia, complectitur appendix decreti Tridentini, quod iubet obſeruare conſtitutiones Sixti IIII. Et arbitror, quoſdam inter ipſos pudore retractos, noluiſſe vt nominatim & expreſſe talia recenſerentur. Quia tamen nihilominus retinenda & ſtabilienda fuerunt, viſum fuit illa generalitate quadam inuoluere, quam Lectori iudicaui paucis explicandam eſſe.

Si quis verò ſcire cupit, quæ ſit Tridentini Cõcilij de conceptione Mariæ ſententia, videri ſane poſſet, quia mentio fit conſtitutionum Sixti, quod diſputationem illam relinquat ſub libera opinãdi licentia, ſed verba diuerſum omnino oſtendunt. Cum enim dixiſſent, Adamum transfudiſſe peccatum in omne genus humanum, mox adiiciunt appendicem: Declarat tamen hæc ipſa Synodus, non eſſe ſuæ intentionis, comprehendere in hoc decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam virginem Mariam. Quibus autem documentis oſtendunt, ab expreſſis generalibus ſcripturæ ſententiis de peccato originali, Mariam virginem eſſe excipiendam? Num ſacra ſcriptura ita docet? Non docet. Num forſan fit mentio apud veteres huiuſmodi alicuius traditionis, quaſi ab Apoſtolis acceptę? Non fit. Num forſan vetus Eccleſia ita ſenſit? Num Patres ita docuerunt? Neque hoc oſtendi poteſt. Sed allegantur reuelationes, finguntur miracula. Supra autem oſtendimus, quomodo Auguſtinus contra Petilianum ex ſcriptura probet: In rebus fidei, poſt conſtitutum ſcripturæ Canonem, nec reuelationibus, nec miraculis, præter aut contra ſcripturam credendum eſſe, multa enim talia fingi ab hominibus, & ſi non fingantur, ſcripturam tamen præmonere, ne illis cõtra verbum credamus. Deuteron. 13. Matth. 24. 2. Theſſ. 2. Nec ſcripturam igitur, nec traditiones curãt Pontificij, quando volũt nouos fidei articulos cõdere, ſed ſolum fundamẽtum eſt, quod Perſius inquit:

Quod volumus, ſanctum eſt.

Vel ſicut Canoniſtæ loquuntur: voluntas Papæ eſt ipſi pro lege, in his quæ vult.

Nihil autem hac diſputatione detractum volo dignitati beatæ Mariæ virginis. Amplector enim ſumma animi reuerentia, quod ipſa canit: Ex hoc beatam me dicent omnes generationes, quia magna mihi fecit, qui potens eſt. Sentio autem ita recte beatam prædicari Mariam virginem, ſi ea ipſi tribuantur, quæ & ſcripturæ conſentanea ſunt, & inde probari poſſunt, vt ſanctum ſit nomẽ Domini. Nec vlla alia celebratio ipſi grata eſſe poteſt.

DE OPERIBVS INFIDELIVM, SEV NON renatorum.

SEXTÆ SESSIONIS TRIDENTINI *Concilij capitulum de imbecillitate naturæ & legis, ad iuſtificandos homines.*

PRimum declarat ſancta Synodus, ad iuſtificationis doctrinam probe & ſincere intelligendam, oportere vt vnuſquiſque agnoſcat & fateatur: quod cum omnes homines in præuaricatione Adæ innocentiam perdidiſſent, facti immundi, & (vt Apoſtolus inquit) natura filij iræ (quemadmodum in Decreto de peccato originali expoſuit) vſque adeo ſerui erant peccati, & ſub poteſtate Diaboli ac mortis, vt non modo gentes per vim naturæ, ſed ne Iudæi quidem, per ipſam etiam literam legis Moyſi inde liberari aut ſurgere poſſent, tametſi in eis liberum arbitrium minime extinctum eſſet, viribus licet attenuatum & inclinatum.

CANON I.

Si quis dixerit, hominem ſuis operibus, quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam fiant, abſque diuina per Chriſtum Ieſum gratia poſſe iuſtificari coram Deo, anathema ſit.

CANON VII.

Si quis dixerit, opera omnia, quæ ante iuſtificationem fiunt, quacunque ratione facta ſint, vere eſſe peccata, vel odium Dei mereri: aut quanto vehementius quis nititur ſe diſponere ad gratiam, tanto eum grauius peccare, anathema ſit.

EXAMEN.

Dixi aliquoties, Andradij ſcriptionem, quam in Concilio, iuſſu Patrum inſtituit, ad hoc prodeſſe, vt Decreta Concilij rectius intelligere, & penitius introſpicere poſſimus. Concluſiones enim ſaltem, ſeu (vt vocant) nudas deciſiones, Decreta nobis proponunt: Andradij verò beneficio iam incipimus in ſingulis ferme decretis, arcana quędam cognoſcere, quæ ſcilicet fuerint in Concilio diſputata & deliberata, quo artificio decreta condita, & quo ſenſu Patres voluerint illa accipi. Cuius valde luculentum exemplum, hic locus nobis præbebit. Neque enim facile quis diuinaret, quid ſibi vellent duo illa contraria decreta.

1. Omnes homines propter peccatum originale, vſque adeo eſſe ſeruos peccati, & ſub poteſtate Diaboli ac mortis, vt non modo gentes per vim naturæ, ſed nec Iudæi quidem, per ipſam etiam literam legis Moyſi inde liberari ac ſurgere poſſent.

2. Quod iubent anathema eſſe, ſi quis dixerit, opera quæ ante iuſtificationem fiunt, quacũque ratione facta ſint, vere eſſe peccata. Sed hæc myſteria Andradij reuelationes nobis pandent. Eius igitur explicationem, remoto grandiloquentiæ ipſius ſtrepitu ſimpliciter recitabo.

ANDRADII SENTENTIA, DE OPEribus infidelium.

I. Narrat Canonem 7. conditum propter illos, qui naturæ deprauationem ita amplificant, vt dicerent, nihil ab ea, quamdiu iuſtitiæ expers fuerit, emanare, peccati turpitudine & culpa non contaminatum, niſi prius iuſtitia fuerit informata, & per Spiritum renouata. Sententia igitur illius Canonis, iuxta Andradij declarationem, hæc eſt, ab impiis, in quibus nec perſona Deo eſt recõciliata, *Sententia Canonis 7.*

Digitized by Google

nec naturæ renouatio per ſpiritum inchoata, imò qui iuſtitiæ de qua Paulus diſputat, expertes ſunt, multa opera emanare, quæ omni peccati turpitudine & culpa careant. Recito enim Andradij verba, qui addit: Sed quid in huiuſmodi operibus deſidererur, non tam iuſtitiæ, quam diuinæ cognitionis defectui adſcribendum eſſe.

Verba Andrady.

II. Quia non poteſt negare, Auguſtinum & Proſperum ex ſcripturæ ſententia longe aliter, quam ſcholaſticos doctores, de hac quæſtione diſputare: dicit, ab Eccleſia & Conciliis nondum eſſe definitum, quo genere infidelium opera cenſenda ſunt, ideo cuiq; liberum eſſe opinari. Illam verò opinādi libertatem, Lector ita intelligat. Scholaſtici diſputant, hominem non renatum, ſine fide & Spiritu ſancto, ex puris naturalibus poſſe pręcepta Dei implere, quoad ſubſtantiam actus, & infidelem, qui hoc modo facit opera præceptorum, non peccare: hominē etiam exiſtentē in peccato mortali, poſſe ex puris naturalibus vitare, & cauere quoduis peccatum mortale, ne de nouo illud committat, & infidelem hoc modo, faciendo quod in ſe eſt, remouendo ſcilicet obicem peccati mortalis, & eliciendo bonum actum ex libero arbitrio, mereri de cōgruo, vt Deus ipſi det gratiam. Quod ſi quis quærat, quid Tridentinum Concilium de his ſcholaſticorum opinionibus ſentiat, non facile hoc in decretis deprehendere poterit, & poſſet ſane aliquis exiſtimare, propter improbandas illas opiniones, poſita eſſe hæc verba in decreto, homines vſq; adeo eſſe ſeruos peccati, vt Gentes per vim naturæ inde liberari ac ſurgere non poſſent. Sed Andradius, iuſſu Concilij in ipſo Concilio ſcribens, dicit liberū eſſe in hac diſputatione cuique opinari. Et quidem inter liberas illas opiniones, recitat etiam hāc: Infidelium virtutes licet non ſint perfectæ, & ęternis præmiis dignæ, poſſe tamen aliquando humanas vires generalibus tantum auxiliis fultas, & ſuſtentatas, omnem peccati turpitudinem vitare.

Auguſtinus.

Auguſtinus certe de Pelagianis dicit: Sunt quidem ita præſumentes de libero arbitrio, vt ad non peccandum, nec adiuuandos nos diuinitus opinētur, ſemel ipſi naturæ conceſſo, libero voluntatis arbitrio. Et ſemper opponit illam Pauli ſentētiam, ſecunda Corinth. 13. Oramus Deum, vt nihil mali faciatis.

De peccatorum meritis lib. 2. c. 5. inquit: Repellamus ab auribus & mentibus noſtris, eos, qui dicunt, accepto ſemel liberæ voluntatis arbitrio, nec orare nos debere, vt Deus nos adiuuet, ne peccemus. Sed vt video, quæ olim fuerūt Pelagiana, iam in Tridētino Cōcilio facta ſunt liberæ opiniones.

III. Andradius narrat, ſapientiſſimis viris hanc ſententiam maxime probari, infidelibus non generali tantum influentia, ſed peculiaribus diuini auxilij ſubſidiis opus eſſe, vt opera faciant, omnis culpæ vacua. Et quis non hoc vt ſane dictum acciperet? ſed ſicut ipſe Andradius ſe explicat, intelligit peculiaria ſubſidia, nō gratiam regenerationis & renouationis per Spiritum ſanctum, ſed motus ſeu impetus peculiares in non renatis, quos vulgo vocamus heroicos, quales fuerunt in excellentibus Ethnicis. Et illis ſubſidiis affirmat, infideles qui ſpiritu regenerationis & renouationis deſtituti ſunt, poſſe opera efficere, quæ omni turpitudine careāt, omnis culpę ſint vacua, & nulla culpa contaminata. Et vt forſan infideles actiones illas in Deum, quem ignorat, referre non poſſit, in maximam tamen Dei gloriam illas cedere, quæ nulla ſunt turpitudine contaminata.

Virtutes infideliū.

Addit verò: Etiamſi deſint peculiaria illa ſubſidia, non tamen arbitramur, omnes illorum actiones conſulto, & cum deliberatione ſuſceptas, peccata eſſe. Et vt aliquando ſint peccata, non tamen ideo hoc eſſe, quod ab impio & infideli animo proficiſcantur: ſed tantum ideo, quia non referantur ad verum finem, vt Deo ſeruiant.

IIII. In libello contra Ieſuitas notaueram, quædam Iuſtini, Clementis & Epiphanij valde incommode de hac quæſtione dicta, quæ cum ſcriptura manifeſtiſſime pugnāt. Vt quod Iuſtinus diſputat, Socratem & Heraclitum, quia ſecundum rectam rationem vixerint, fuiſſe Chriſtianos: Clemens dicit: Philoſophiam per ſe iuſtificaſſe Græcos, Epiphanius dicit, ſine lege Moſaica & Euangelica, ſola lege naturæ, multos fuiſſe iuſtificatos & ſaluatos. In illis dictis Andradius non quærit mitigationē, quæ ſit analoga fidei, ſed ſicut ſonant, ſuſcipit illa defendenda: nihil enim tam abſurdum eſt, & impium, quod non ſperet ſua grandiloquentia poſſe defendere. Initio autem quaſi œſtro percitus debacchatur, inferri cœlitibus bellum, cœleſtia iura perfringi, &c. ſi non quæcunque & quomodocunque dicta Patrum, etiam contra manifeſtiſſimas ſcripturę ſententias amplectamur. Sed quęſo te mi Lector, patienter auſculta, quæ portenta Andradio, inter has debacchationes exciderint. Videbis enim prophanas & cōtumelioſas Thammeri opiniones, de fide, & de ſalute Philoſophica ſine verbo Dei, & ſine Spiritu ſancto, quorum ipſos hactenus in Germania Pontificios puduit, iam non tantum in ipſo Concilij Tridentini ſinu clāculum foueri, ſed publice omnibus amplexandas & exoſculandas proponi.

Thammerum de ſalute philoſophica.

Et huius quidem generis multa legi diſputata cum apud veteres, tum apud recentiores. Sed vere poſſum Lectori confirmare, apud neminem me legiſſe, quæ tam impudenter ſint prophana, tam contumelioſa in verbum Dei, & tam blaſphema in incomprehenſibilia iudicia Dei, quam hi Cerberei ſunt Andradij latratus. Cur enim non rem ſuo nomine appellem? Agnoſcet autem hinc Lector, fucum tantum eſſe, quod iactitant Pontificij, ſe pro Apoſtolicis traditionibus pugnare. Idē enim ipſis eſt, quamcūque quis religionem amplectatur, ſiue ſit Philoſophica, ſiue forſan Turcica: modo ipſis ſtatus regni ſui ſaluus maneat. Illis enim qui verbo Dei prorſus caruerūt, ſalutem liberaliter promittunt. In hanc autem ſententiam ſcribit Andradius, idq; in ipſo Concilio Tridentino: Nullum, inquit, dubium eſt, fidem neceſſariam eſſe ad iuſtitiam & vitam æternam. Iuſtus enim ex fide viuit. Illa verò fides, & vera Dei cognitio ad iuſtitiam & ſalutem æternam, non ex ſacris tantum literis, diuiniſque oraculis, ſed ex rebus etiam iis, quæ ſenſibus ſubiiciuntur, haberi poteſt.

Et ita interpretatur primum caput ad Romanos. Et mox ſuo more addit exclamationem: Philoſophi, qui ab inani Deorum multitudine abhorruerunt, vnicum verò Deum, quem totis viribus inquiſiuerunt, mente complexi, & religioſe venerati ſunt, illi perpetuo placere ſtudentes, illos tu Chemnici, illa fide, Deique cognitione deſtitutos dices, per quam ſcilicet impius iuſtificatur, & ex qua iuſtus viuit? Summa autem eſt, quod probare cōtendit, nō poſſe Deum, vel ab iniuſtitia,

Andradij ſententia de Philoſophis, quibus verbum Dei nō eſt patefactū.

iuſtitia, vel à crudelitate defendi, ſi non arbitremur ad ſalutem ſatis fuiſſe illam Dei noticiã, quæ & naturaliter hominũ mentibus inſita eſt,& conſideratione creaturarum acquiri potuit. Quid autem, quæſo, Andradio ſignificat,quod Paulus dicit: Quiſquis inuocauerit nomẽ Domini,ſaluus erit. Quomodo autem inuocabunt ſine fide? fides vero ex auditu, auditus per verbum Dei, Roman. decimo: Ideo certe Deus, ab initio mundi, dato certo verbo,ſe & volũtatem ſuam generi humano patefecit. Illud enim ſolum eſt ordinarium Dei organon, per quod Spiritus ſanctus operatur & accendit fidem,quæ ad ſalutem eſt neceſſaria. Sed ſiſte pauliſper lector, nondum enim habes totum myſterium iniquitatis,quod in priuatis Concilij Tridentini congreſſibus, de hac diſputatione agitatum fuiſſe, ex Andradio diſcimus: Sentit enim Andradius vim huius obiectionis: Non ſufficere ad ſalutem, generalẽ & confuſam illam notitiam, qualis fuit in Ethnicis: quia cognitio & fides redemptionis per Chriſtum, omnibus ſeculis ad ſalutem neceſſaria fuit.

Fides ad ſalutẽ neceſſaria.

Sed arrige aures,quomodo Andradius in Concilio Tridentino, hanc obiectionem ſoluere didicerit. Ita enim inquit: In ipſa diuina prouidentia gubernãtur res creatæ,implicare & abſcondite cõtinetur humani generis per Chriſtum redemptio. Philoſophi igitur,qui generalem illam Dei prouidentiam perſpectam habebant, ſimul ſane intelligebant: nihil Deum prætermiſſurum, vt homines ſempiterna felicitate perfruerentur. Atque ita non prorſus ignoraſſe Chriſtum Ieſum crucifixum dicendi ſunt,etſi rationem quam Deus eſſet initurus humanæ ſalutis curandæ,compertam minime habuerint. Hæc vere ſunt non humana,ſed diabolica ludibria fidei iuſtificantis,& verbi diuinitus patefacti. Quam modeſte,& quam pie Auguſtinus loquitur,quando incidit in quæſtionem prædeſtinationis de iudiciis Dei,de corruptione & gratia,c.8.

Si à me quæratur,ignorare me reſpondeo.Non enim arroganter, ſed agnoſcens modulum meum, audio dicentem Apoſtolum: O homo, tu quis es qui reſponſas Deo? &: O altitudo diuitiarum ſapiẽtiæ & ſcientiæ Dei,quam inſcrutabilia ſunt iudicia eius,& imperueſtigabiles viæ eius.Quantum igitur nobis iudicia ſua manifeſtare dignatur, gratias agamus, quantum vero abſcondere, non aduerſus eius conſilium murmuremus,&c.

Libro tertio Hypognoſt. cur hoc illi operetur, illi non operetur, metuentem me, & trementẽ iudicia eius inſcrutabilia& incomprehenſibilia,nolo interroges. Quia quod lego,credo, non autem diſcutio. Quis enim eſt homo, qui reſpondeat Deo?&c.

Andradius vero diſputans de philoſophis,quib. Deus verbum ſuum non patefecit, inquit: Neque enim duritas atque immanitas tetrior vlla eſſe poteſt,quam ſempiternis cruciatibus mancipare homines:propter illius fidei inopiam, quam cõſequi nulla ratione poterant. Et poſtea de fide philoſophica:Cum aliam agnitionem naturæ non potuerunt habere, impoſſibilia in obligationem cadere, ferus ſolum,teter,humanitatiſq; hoſtis quiſpiã poterit exiſtimare. Deum immortalem, quam plena hæc ſunt horrendæ blaſphemiæ, contra tremenda & incomprehẽſibilia iudicia Dei! Et hęc in medio Concilio Tridenti ſcripſit Andradius,quæ conuenientius in Turcica barbarie diſputarẽtur. Et quid eſt,ſi hoc nõ eſt verbum Dei proculcare,fidem iuſtificantem ludificare,& iudicia Dei blaſphemare? Quid ergo miramur, Pontificios Scripturæ tam parum tribuere, cum non vereantur & fidem & Eccleſiam fingere,quæ prorſus nullũ habeat verbum Dei vel ſcriptum, vel patefactum? Olim Apelles Marcionita,apud Euſebium,li.5.ca.13.dicebat,Quemq; in eo quod crederet relinquendũ eſſe,ſaluãdos enim omnes modo in crucifixum credant,& in bonis operibus inueniantur. Rhetorius poſtea apud Philaſtrium docebat,omnes religiones,modo haberent intentionem & conatum colendi Deum,recte ambulare.Nũc vero (ô flagitioſam poſtremi ſeculi labem) Tridenti in medio Cõcilio Andradius Philoſophis qui nec ſacras literas, nec diuina oracula habuerunt, tribuit veram fidẽ, iuſticiam fidei,ſalutem ęternam.Fabricet ergo nouam Eccleſiam,aliud cœlum, & peculiarem beatitudinem,vbi membra,ciues & comparticipes ſint, quicunque ignari fuerunt verbi Dei,ſi tãtum iuxta rationem vixerunt.Eradatur itaq;,& conculcetur ſententia Pauli,1.Corinth.1.Cum in Dei ſapientia mundus per ſapientiam non cognoſceret Deum, placuit Deo,per ſtultam prædicationem ſaluos facere credentes. Fruſtra ergo clamitat Eſaias, ad legem & ad teſtimonium:Si non dixerint vobis iuxta verbum hoc,non erit eis matutina lux.

Apellis Marcionita vox apud Euſebium.

Philoſophis ab Andradio aſcribi tur ſalus æterna.

Nec conſtabit, quod Chriſtus dicit Ioannis 17. Sanctifica eos in veritate,ſermo tuus veritas eſt.Illam vero ſententiam,quam Andradius in Concilio Tridentino publicè profiteri non veretur,Auguſtinus diſerte refutat & damnat, vt Pelagianam, ſaluatos ſcilicet fuiſſe aliquos,ſine agnitione,& fide Euangelij,ſola lege naturæ.De Natura & gratia ca 2.De peccato Originali,li.2.ca.26.Ad Bonifacium,li.1.ca.21.Et contra Iulianũ, li.4.ca.3.ita alloquitur Pelagianos. An forte Fabriciis, Regulis,Fabiis,Scipionibus,Camillis,cæteriſq; talib. proniſuri eſtis aliquẽ locum inter damnationẽ regnũq; cœlorum:vbi non ſint in miſeria,ſed in beatitudine ſempiterna qui Deo nõ placuerũt, cui ſine fide impoſſibile eſt placere,quam nec in operib.nec in cordibus habuerunt.Non opinor perditionem veſtram,ad iſtam poſſe impudentiã proſilire,&c.Sed quid dicis bone Lector?quod Auguſtinus ne hęreticos quidem auſuros arbitratus eſt, illud libere iã non tantum diſputatur,ſed publice ſcribitur & editur,idque non in Philoſophica aliqua palæſtra, ſed in ſacroſancta,ſi dîs placet,& œcumenica Tridentina Synodo.Sleidanus ſcribit, anno 1552.Franciſcanum quendam,Tridenti feruente Concilio, pro concione publice,cum 2.caput ad Romanos explicaret, docuiſſe, eos, qui Chriſti cognitionem non habuiſſent,ſi modo honeſte vixiſſent,ſalutem eſſe conſecutos.Et ille quidem tunc docere deſiit, quaſi Patribus dogma illud non probaretur. Sed iã Andradius publico ſcripto,quod in ipſo Concilio compoſuit, ſententiam illã probat & defendit. Et ego ſane æquius iã fero,quod tumida Andradij acerbitate tam contumelioſe proſcindar & flageller:cum hoc modo prodantur talia Concilij myſteria,ex quibus lectores euidentius, quam ex ſcriptis decretis intelligere poſſunt,quę opiniones in intimis Cõcilij penetralibus,de religione agitatæ fuerint,qualem doctrinæ reformationem quæſiuerint,& quã inſidioſe plurima in decretis ſuis poſuerint & occultarint.Non facile quis animaduerteret prophanam illam opinionem in decretis

Frãciſcani cuiuſdam concio referente Sleidano.

Digitized by Google

illis latere, & vt maximè quis tale, qui ſuſpicaretur, multi clamitarent, inuidiæ conciliandæ gratia decretis hoc affingi. Sed habemus iam aduocatum & interpretem Concilij Andradium, explicantem primum capitulum ſextæ Seſſionis, quomodo homo ſuis operibus quæ per humanæ naturæ vires fiunt, iuſtificari non poſſit. Quod enim ex Clemente notauerā quoſdā Philoſophia iuſtificatos, hoc Andradius ita explicat ipſam quidem Philoſophiā nunquam habuiſſe vim ad iuſtificādum, ſed ad iuſtitiam comparandam fuiſſe olim Græcis neceſſariam. Diuinum enim numen, philoſophię miniſterio vſum fuiſſe, vt homines excellentiſſimæ illi diſciplinæ deditos, clariſſimis iuſtitiæ ornamētis illuſtraret. Intelligit autem non Ethnicam iuſtitiā ſed Chriſtianam quæ ad vitam æternam perducit.

Quid item 7. Canon. de eo, qui nititur ſe diſponere ad gratiā, verbis obſcurioribus velit, Andradius aperte explicat, declarans illud Clementis, quod Philoſophia ſit pædagogia ad Chriſtum, hęc enim ſunt eius verba: Philoſophię meditatio, quia mentem Dei cognitione illuſtrat, pietate informat virtutúmque inſtitutis & amore exornat, ad Euangelium quodammodo viam munit. Animus enim qui ex philoſophia (de illa enim Andradius loquitur) vera Dei cognitione, virtutúmq; luminib. eſt illuſtratus, atque in diuinarum rerum contemplatione ſatis verſatus, facilius quidem ad reliqua fidei myſteria adduceretur, &c. Et philoſophię ſane, ſi intra ſuos terminos ſe contineat, ſuus, & quidē honeſtus in vita humana locus tribuendus eſt, ſed nullo modo eſt cōmiſcenda cū doctrina Eccleſię in iis, quæ ſunt ſpiritus. Paulus enim dicit, 1. Cor. 1. Græcis doctrinam Euangelij eſſe ſtultitiam. Et ca. 2. Homo ψυχικὸς nō capit ea, quę ſunt ſpiritus, ſtultitia enim ſunt illi, & non poteſt agnoſcere. 2. Co. 10. dicit: Omnem intellectum captiuandum eſſe in obſequium Chriſti, quia φρόνημα carnis, inimicitia eſt aduerſus Deum. Rom. 8. Et ideo Coloſſ. 2. vocat συλαγωγίαν: quando etiam vera Philoſophia extra ſuos terminos, poſſeſſionem doctrinæ Eccleſię inuadit. Et de veris Philoſophis dicit Tertullianus, philoſophos eſſe Patriarchas hæreticorū, qui Eccleſiæ puritatem doctrina ſua commacularunt.

Philoſophia haud quaquam commiſcenda cū doctrina Euangelij.

SCRIPTVRAE SENTENTIAE *de operibus infidelium.*

Sed redeamus ad diſputationem de operib. infidelium. Deſinet autem iam lector mirari, quod Pontificij renatorum operibus, perfectionē & meritum vitæ æternæ ex condigno tribuant, quódq. de peccatis fidelium tam leuiter ſentiant. Nam & infidelium opera, docent poſſe omnis culpæ eſſe vacua: non ſolum vt nō peccent, ſed vt per illa ſaluentur Ethnici. Vt autem doctrina hæc de operib. infidelium recte explicari poſſit, accurate diſtinguenda ſunt ea, quæ ſunt opera creationis Dei in homine adhuc reliqua, ab illis quæ per peccatum ingreſſa ſunt, ſicut monet Auguſtinus contra Iulianum, li. 4. cap. 3.

Auguſtin.

Primo igitur quę ſunt opera Dei reliqua in homine, diſcernenda ſunt à per ſe vitioſis. Auguſtinus ita dicit: Anima & corpus, & quæcūq; bona animę & corporis naturaliter inſita, etiam in peccatorib., dona Dei ſunt: quoniam Deus, non ipſi iſta fecerunt. Ita notitia numerorum, notitia legis naturæ, & omnes veræ notitiæ, in homine ſūt per ſe, & ſuo ordine res bonæ, artes etiam & leges veræ, inde extructæ, ſunt res bonæ. Ita alij affectus in homine, ſunt lege Dei prohibiti, alij lege Dei præcepti.

Secundo, huic diſtinctioni addendum eſt, quod Auguſtinus inquit, De natura & gratia, cap. 3 Omnia bona quæ natura habet, in formatione, vita, ſenſibus, mente, &c. à ſummo Deo creatore & artifice ſuo habet. Vitium vero quod iſta naturalia bona contenebrat & infirmat, vt illuminatione & curatione opus habeat, ex originali peccato contractum eſt. Naturalia igitur bona, quæ adhuc in homine reliqua ſunt, varie & horribiliter per peccatum vitiata, læſa & cōtaminata ſunt. Spoliati enim ſumus donis naturæ integræ, inſuper triſtis ſauciatio & prauitas, contaminauit etiam illa, quæ per ſe in natura bona ſunt. Et propterea Scriptura non tantum figmentum cordis dicit malum eſſe, ſed Ieremias pronunciat ipſum cor eſſe prauum,

Vocatur mens carnis, Coloſſ. 2. Mens polluta, Titum 1. Vanitas mentis, obduratio cordis, obſcuratio mentis, Epheſ. 4. Sapientia terrena: ψυχικὴ, dæmoniacā, Iacob. 3. Ideo etiā Paulus dicit, 1. Cor. 15. Caro & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt. Et propterea vocatur renouatio mentis, Roman. 12. Imo renouatio totius hominis. Coloſ. 3. 2. Corinth. 4. &c. Et tamen manet diſcrimen inter ipſam naturam, & inter vitium, quo per peccatum deprauata eſt natura. Nam quæ per ſe vitioſa ſunt, in renouatione mortificanda & extinguenda ſunt. Ipſa vero natura per gratiam non extinguitur aut aboletur, ſed illuminatur, ſanatur, purificatur & reparatur.

Tertia quæſtio eſt de ipſis actionibus non renatorū. Et hoc diſcrimen manifeſtum eſt. Quædam actiones ſunt genere ſuo vitioſæ, & lege Dei prohibitæ. Quædam ſuo genere nō ſunt vitioſæ, vt inuentiones & tractationes artium, conſtitutiones honeſtarum legum, virtutes politicæ, ethicæ, œconomicæ, &c. Nam etiam non renatos aliquo modo poſſe externam diſciplinam præſtare, & externa flagitia pugnātia cum externa diſciplina cauere, in loco de libero arbitrio oſtendemus. De illis igitur actionibus, quæ ſuo genere honeſtæ & bonæ ſunt, eſt quæſtio. Et magnam habent virtutes illæ, etiam in Ethnicis ſpeciem, ſicut Ariſtoteles dicit, ne heſperum, nec luciferum formoſiorem eſſe iuſtitia. Certum eſt etiam, Deum velle coerceri externa diſciplina omnes homines, etiam non renatos, & propter diſciplinæ conſeruationem, Deus Magiſtratus præfecit generi humano, vult legibus homines regi, vult ſuppliciis puniri violatores diſciplinæ. Et quia imperia nec conſtitui, nec conſeruari poſſunt, ſine excellentibus politicis virtutibus. Deus propter imperia reprimit tyrannidem Diaboli, miſcentis omnia libidinibus & ſceleribus, & excitat peculiares heroicos motus & impetus, in quibuſdam etiam non renatis, ad excellentes politicas virtutes. Quomodocunque autem illa actio Dei in non renatis appelletur, nō pugno, modo id quod certum & neceſſarium eſt, retineatur, vt ſcilicet diſtinguatur à gratia iuſtificationis, regenerationis, renouationis, ſanctificationis in credentibus per Spiritum ſanctum. Ita Auguſtinus Epiſto. 130. Polemonis continentiam diſputat eſſe donum Dei. Et contra Iulianum, lib. quarto, capite tertio inquit: Quanto tolerabilius, illas quas dicis, in impiis eſſe virtutes, diuino muneri potius, quam eorum tribueris tantummodo

Actiones non renatorum.

Auguſtin.

voluntati

voluntati licet ipſi hoc neſciant. Et de Ciuitate Dei libro quinto, diſputat Romanos per viam virtutis contendiſſe ad gloriam, honorem & imperium. Et dicit capite decimoquinto. Si Deus neque hanc eis terrenam gloriam excellẽtiſſimi imperij concederet, non redderetur merces bonis artibus eorum, id eſt, virtutibus, quibus ad tantam gloriam peruenire nitebantur. De talibus enim, qui propter hoc boni aliquid facere videntur, vt glorificentur ab hominibus, etiam Dominus ait: Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.

Actiones igitur virtutum in nõ renatis, ſuo genere & per ſe nõ ſunt vitioſæ, hoc eſt, ipſa materia ſeu ſubſtantia actionum non eſt mala, aut quibuſcunque aliis verbis hoc exprimatur. Heroicos etiã illos motus excellentium virtutum in Ethnicis, à Deo excitari Auguſtinus ſentit: quibus etiam vtatur ad conſtitutionem imperiorum, & ad conſeruandam ſeculi creaturam.

Sed iã quarta quæ principalis eſt quæſtio, reſtat. Ex his enĩ quæ diximus, videtur cõſequi, virtutes illas in non renatis, non eſſe peccata, ſed bona opera. Sed facilis eſt declaratio, ex iis, quæ ſupra dicta ſunt. Quæ natura adhuc reliqua habet ex prima creatione, in formatione, vita, ſenſibus, mente, &c. per ſe ſunt bona, ſed per peccatum ſunt ſauciata, vitiata & contaminata. Ita Auguſtin⁹ erudite reſpõdet ad bonum opus requiri, non tantum vt aliquid fiat, quod ſuo genere bonũ ſit, ſed præcipue vt bene fiat. Poſſunt enim, inquit, aliqua bona fieri non bene facientibus, à quibus fiunt. Vt, bonum eſt ſubuenire periclitanti, ſed ille qui hoc facit, ſi amando gloriam hominum magis quam Dei facit, non bene bonum facit, quia non bonus facit, quod non bona voluntate facit. Et ex hoc fundamento, quæſtio illa de operibus non renatorum clariſſime explicari poteſt, ſi eam ex ſententijs verbi Dei diiudicare volumus. Duobus enim modis infidelium virtutes erunt non bona opera, ſed peccata coram iudicio Dei.

Auguſtin.

Infidelium virtutes duplici nomine ſunt peccata.

1. Ratione cauſæ finalis.

Primum ratione finis. Eleganter enim dictum eſt ab Auguſtino, Non officiis, ſed finibus à vitiis diſcernendas eſſe virtutes, item non actibus ſed finibus penſari officia Et addit: Cum itaq; facit homo aliquid, vbi peccare non videtur, ſi non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur. Veræ autem virtutes Deo ſeruiunt in hominibus, à quo donantur hominibus. Quicquid igitur boni fit ab homine, & nõ propter hoc fit propter quod fieri debere, vera ſapientia præcipit, & ſi officio videatur bonum, ipſo non recto fine peccatum eſt. Probat autem Ethnicos virtutes ſuas nõ retuliſſe in Deum, ſed vel ad voluptatem, vel ad auaritiam, vel ad ambitionem. Iniuſtum autem & ſacrilegum eſt, virtutes debere vitiis, vt ſunt voluptas, auaritia, ambitio, ſeruire.

2. Ratione cauſæ efficientis & formalis.

Secundo, Infidelium opera non inter vere bona opera, ſed inter peccata recenſenda eſſe, inde probatur. Vere enim bona opera debent ſeruire Deo, nõ in vetuſtate literæ, ſed in nouitate ſpiritus, quãdo is legẽ ſcribit in corda credentium. Opera igitur, quæ vetus homo, qui ſpiritu ſanctificationis non eſt renouatus, facit, nõ ſunt vere bona opera. Neque enim fructus bonus eſt, qui de charitatis radice non ſurgit, ſicut copioſe illud diſputat Auguſtinus in libro de Spiritu & litera. Vbi concedit quidem gentes naturaliter aliqua legis vel facere, vel ſapere, ſed inter vere bona opera numeranda eſſe, conſtanter negat. Conditiones enim boni operis à Paulo deſcribuntur: charitas ex corde puro, conſcientia bona, & fide non ficta, prima Timoth. 1. Charitas autem eſt fructus ſpiritus. Galat. 5. Fide purificantur corda, Actorum decimoquinto: Sanguis Chriſti emundat conſcientiam, Hebræorum nono. Item Epheſ. 4. Dei factura ſumus, creati in Chriſto Ieſu, ad bona opera quæ præparauit, vt in illis ambulemus, 1. Pet. 2. Offerentes hoſtias ſpirituales, acceptabiles Deo, per Ieſum Chriſtum: Roman. duodecimo. Reformemini renouatione mentis, vt probetis quæ ſit voluntas Dei bona, beneplacens & perfecta. Hæ vero conditiones cum in non renatis non ſint, virtutes illorum nullo modo poſſunt inter bona opera numerari. Auguſtinus verò longius adhuc progreditur, & contendit, impiorum virtutes non tantum non eſſe vere bona opera, ſed probat numerandas eſſe inter peccata: idq; ex his fundamentis: Mala arbor non poteſt facere, niſi fructus malos, id eſt, ſola peccata. Hæc ſunt Auguſtini verba. Item, Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Quam ſententiam oſtendit Auguſtinus, non de cibis tantum loqui, ſed eſſe generalem. Item, Sine fide impoſſibile eſt Deo placere, Math duodecimo. Aut facite arborem bonam, & fructus bonos, aut facite arborem malam, & fructum eius malum. Priuſquam autem inſeramur Chriſto, ſumus oleaſtri, hoc eſt, malæ arbores. Romanorum vndecimo. Et in prophetis Deus vbique etiam ſpecioſiſſima opera reiicit, quæ fiunt à perſona non reconciliata, ex corde impio, quod eſt ſine timore Dei, ſine fide & dilectione Dei. Eſa. primo: Incenſum, abominatio eſt mihi: ſolennitates veſtras odit anima mea. Capite ſexageſimoſexto: Qui immolat bouem, quaſi qui interficiat virum. Prouerbiorum decimoquinto, Sacrificium impiorum, abominatio. Et hæc dicuntur de operibus ſacrificiorum à Deo inſtitutis, quando vel fine non recto, vel ex corde impio fiebant. Omnium autem non renatorum corda, ſine Spiritu ſancto, ſunt ſine timore Dei, ſine fiducia erga Deum, & ſine dilectione Dei. Igitur ſunt impia. Origenes explicans illam Pauli ſententiam: Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt: dicit hæreticorum opera verti in peccata, eo quod illorum fides non ſit vera. Et citat illud Pſal. Fiat oratio eius in peccatum. Huc pertinet etiam quod Paulus inquit, Tit. primo, Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil eſt mundum, ſed coinquinata eſt ipſorum mens & conſcientia. Et Iohannis decimoſexto: Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato, quod non credunt in me. Hæ ſcripturæ ſententiæ nec obſcuræ, nec ambiguæ ſunt, quæ oſtendunt, infidelium opera, quantumuis ſpecioſa, coram iudicio Dei peccata cenſeri, non tantum propter aberrationem in cauſa finali, ſed potiſſimum propter cauſam efficientem & formalem. Quod vero clariſſimas illas Scripturæ ſententias, in iudicando non libenter ſequimur, inde fit, quia cum Phariſaico rationis noſtræ iudicio non cõſentiunt. Et ſicut Auguſtinus inquit, Epiſtol. 99. Quadam indole animi delectant illæ ethnicorum virtutes, vt nõ libenter illas damnemus. Sed profecto quid coram iudicio Dei ſit peccatum, non aliunde, niſi ex ipſius verbo diſcendum eſt. Nec leue eſt flagitium, docere, infidelium opera eſſe omnis culpæ vacua, aut nulla culpa contaminata. Quod enim nulla

Auguſtinus de impiorũ virtutibus

Origenes.

culpa contaminatum eſt, non poteſt non Deo placere. Et Auguſtinus Iuliano inquit: Introducis hominum genus, quod placere Deo poſſit, ſine fide Chriſti, lege naturæ. Hoc eſt, vnde vos maxime Chriſtiana deteſtatur Eccleſia. Hæc Auguſtini verba lector diligenter expendat: agnoſcet enim inde, quam ſit deteſtabilis illa opinio, quam Andradius in ipſo Concilio defendere non veretur.

Auguſtin.

ARGVMENTA ADuerſaria.

1. Obiectio. Ex his fundamentis & res ipſa intelligi, & obiectiones recte explicari poſſunt. Actiones per ſe & ſuo genere non ſunt vitioſæ aut malæ. Quomodo igitur fiunt peccata? Reſpondeo. Sicut cordis ſubſtãtia, quatenus eſt Dei creatura, bona eſt, ſed propter vitium peccati, prauum vocatur, Ierem. 17. ita actiones quæ ſuo genere non ſunt vitioſæ, in impiis polluũtur & contaminantur, quia fiunt à perſona, nec reconciliata, nec renouata, ſed vitioſa & rea. Et Deus iudicat non iuxta externum opus, ſed cor reſpicit. Officia etiam non actibus ſed finibus penſantur. Hæc doctrina retinenda eſt, vt cognoſcamus, quanta ſit humanæ naturæ per peccatum deprauatio, quæ opera etiã per ſe bona contaminat, & in peccatum vertit in nõ renatis. Ita Auguſtino obiicit Iulianus: Si gentilis nudũ operuerit, nunquid, quia non eſt ex fide, peccatum eſt? Reſpondet Auguſtinus. Prorſus in quantum non eſt ex fide, peccatum eſt: non quia factũ per ſeipſum, quod eſt nudum operire, peccatum eſt: ſed de tali opere non in Domino gloriari, ſolus impius negat eſſe peccatum. Item, Quod ſi ipſa miſericordia per ſeipſam naturali compaſſione opus eſt bonum, etiã iſto bono male vtitur, qui infideliter vtitur: & hoc bonum male facit, qui infideliter facit: qui autem male facit aliquid, profecto peccat. Ipſorum igitur ſunt peccata, quibus & bona male faciunt: quia ea non fideli, ſed infideli, hoc eſt, ſtulta & noxia faciunt voluntate, qualis voluntas, nullo Chriſtiano dubitante, arbor eſt mala, quæ facere non poteſt, niſi fructus malos, id eſt, ſola peccata. Omne enim, velis nolis, quod nõ eſt ex fide, peccatum eſt. Hæc Auguſtinus.

2. Obiectio. Altera obiectio eſt: Si excellentes virtutes in Ethnicis, ſunt peculiaria dona & opera Dei, ergo non ſunt peccata.

Reſpondet Auguſtinus. Quatenus ſunt bona, à Deo ſunt, qui etiam impiorum malis bene vtitur, à quo etiam per malos fit bonum. Fiunt autem in infidelibus peccata, quia ea, quæ ſunt inſignia dona Dei, polluunt & contaminant, & illis abutuntur.

3. Obiectio. Tertia obiectio eſt Eraſmi: Num igitur, inquit, quando Socrates mores honeſta diſciplina gubernat, idem eſt coram Deo, ac ſi vel ſororem ſtupraſſet, vel matrem veneno ſuſtuliſſet? Reſpondeo, Certiſſimum eſt, non omnia peccata, etiam in nõ renatis, eſſe paria. Tolerabilius enim erit Sodomæ in die iudicij, quam Corazin: Matth. vndecimo. Sed inde non ſequitur, opera moralia non renatorum eſſe bona, vel non peccata. Nam ſicut Auguſtinus dicit: Qui boni nõ ſunt, poſſunt eſſe alii minus alij magis mali. Item: Ad hoc eos in die iudicij cogitationes defendẽt, vt tolerabilius puniantur, quia naturaliter quæ legis ſunt vtcunque fecerũt. Minus enim Fabricius, quam Catilina punietur non quia iſte bonus, ſed quia ille magis malus: & minus impius, quam Catilina Fabricius, non veras virtutes habendo, ſed à veris virtutibus non plurimum deuiando. Hæc Auguſtini ſententia de operibus nõ renatorum, manifeſtiſſima eſt, ex certis & firmis Scripturæ teſtimoniis extructa: quam alibi etiam ſæpe repetit, vt de Ciuita. Dei, lib. 5. per aliquot capita, libro decimonono, capite vigeſimoquinto, in Pſalm. 31. Et libro tertio ad Bonifacium, cap 5. Catholica fides iuſtos ab iniuſtis non operum, ſed ipſa fidei lege diſcernit: ſine qua quæ videntur bona opera, in peccata vertũtur. Et Epiſtolà 99. inquit: Virtutes gẽtilium quadam indole animi ita delectant, vt eos, in quibus hæc fuerunt, vellemus præcipue ab inferni cruciatibus liberari: niſi aliter ſe haberet ſenſus humanus, aliter iuſtitia creatoris.

Ambroſius de vocatione gentium libro primo, capite tertio. Sine cultu veri Dei, etiam quod virtus videtur eſſe, peccatum eſt: nec placere vllus Deo ſine Deo poteſt. Proſper de vita contemplatiua, lib. 3. cap. 1. Apoſtolus non dixit: Omne quod non eſt ex fide, nihil eſt, ſed dicendo, Peccatum eſt, declarauit, quod ſi non fuerunt ex fide, non ſunt aliqua bona credenda, ſed vitia quæ non iuuant ſuos operarios, ſed condemnant, inflatóſque præcipitant, atque à finibus æternæ ſalutis eliminant.

Anſhelmus in decimumquartum cap. Rom. Omnis vita infidelium, peccatum eſt, & nihil bonũ ſine ſummo bono. Hanc ſententiam à Longobardo citatam, Scholaſtici ſcriptores dicunt nimis duram eſſe. Poſtillator quidam dicit eſſe crudelem.

Et hæc cum ita ſe habeant, cogitet Lector, quo nomine appellandum ſit, quod Cõcilium Tridentinum non veretur ita ſtatuere Canone 7. Si quis dixerit, omnia opera ante iuſtificationem, facta, peccata eſſe, anathema ſit. Anathema igitur dicunt Auguſtino, Ambroſio, Proſpero, Anſhelmo, imo ipſi Scripturæ, quæ affirmat, quicquid non eſt ex fide peccatum eſſe. Andradius Auguſtini ſententiam ita deprauat, quaſi ſentiat, illa ſolum infidelium opera peccata eſſe, quæ ſine heroicis motibus diuinitus excitatis fiunt. Sed hoc impudens eſt mendacium. Tota enim Auguſtini diſputatio, in ſingulis ferme verſibus diuerſum clamitat. Fruſtra vero hoc quis miretur, cum Andradius philoſophis veram fidem, Paulinam iuſtitiam, & vitam æternam tribuere non vereatur. Fretus enim ſua grandiloquentia transfert in ſe illud Pſalmi, Linguam noſtram magnificabimus, labia noſtra nobiſcum ſunt: quis noſter Dominus eſt? Cui ego adiungo alterum verſum qui in eodem Pſalmo extat: Diſperdat Dominus omnia labia doloſa, & linguam magniloquam: Amen, Amen.

Pontificij anathema dicunt ipſi Auguſtino, Ambroſio, &c.

Et ne quis in hac diſputatione, illud Pauli cogitet: Quid ad nos, de iis qui foris ſunt iudicare? Certe animaduertit Lector, agi in hac diſputatione de puritate vel deprauatione doctrinæ, de peccato, de fide, de iuſtificatione, de renouatione per Spiritum ſanctum, de bonis operibus, &c. Et breuiter. *Meritum congrui* eſt Helena illa, de qua Canon iſte Tridentini Concilij, contra Scripturæ & antiquitatis ſententiam dimicat.

Digitized by Google

DE LIBERO ARBITRIO.

Ex Decretis ſexta ſeſsionis Tridentini Concilij.

CAPVT II.

De diſpenſatione & myſterio aduentus Chriſti.

QVo factum eſt, vt cœleſtis pater, pater miſericordiarū, & Deus totius conſolationis, Chriſtum Ieſum filium ſuum & ante legem, & legis tempore multis ſanctis patribus declaratum ac promiſſum, cum venit beati illa plenitudo temporis, ad homines miſerit, ut & Iudæos qui ſub lege erant, redimeret: & Gentes, quæ non ſectabantur iuſtitiam, iuſtitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem in filios reciperent. Hunc propoſuit Deus propitiatorem per fidem, in ſanguine ipſius, pro peccatis noſtris, non ſolum autem pro noſtris, ſed etiam pro totius mundi.

CAPVT VI.

Modus præparationis.

Diſponuntur autem ad ipſam iuſtitiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes, libere mouentur in Deum: credentes vera eſſe, quæ diuinitus reuela ta & promiſſa ſunt, atque illud in primis, a Deo iuſtificari impium per gratiam eius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, & tamen peccatores ſe eſſe intelligentes, à diuina iuſtitia timore, quo utiliter concutiuntur, ad conſiderandam Dei miſericordiā ſe conuertendo, in ſpem eriguntur, fidentes, Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore, illumq́ tanquam omnis iuſtitiæ fontem, diligere incipiunt, ac propterea mouentur aduerſus peccata, per odiū aliquod & deteſtationem, hoc eſt, per eam pænitētiam, quam ante Baptiſmu agi oportet. Denique proponunt ſuſcipere Baptiſmum, inchoare nouam vitam, & ſeruare diuina mandata. De hâc diſpoſitione ſcriptū eſt: Accedētem ad Deu, oportet credere, quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit, &: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et: Timor Domini expellit peccatum. Et: Pænitentiā agite, & baptiſetur vnuſquiſque veſtru in nomine Ieſu Chriſti, in remiſsionem peccatorum veſtrorum, & accipietis donum Spiritus ſancti. Et: Euntes ergo, docete omnes gentes, baptiſantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti, docētes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis. Denique: Præparate corda veſtra Domino.

CANON II.

Si quis dixerit, ad hoc ſolum diuinam gratiam per Chriſtum Ieſum dari, vt facilius homo iuſte viuere, ac vitam æternam promereri poſsit: quaſi per liberum arbitrium ſine gratia, vtrumque ſed ægre tamen & difficulter poſsit, anathema ſit.

CANON III.

Si quis dixerit, ſine præueniente Spiritus ſancti inſpiratione, atque eius adiutorio hominem credere, ſperare, diligere, aut pænitere poſſe, ſicut oportet, ut ei iuſtificationis gratia conferatur, anathema ſit.

CANON IIII.

Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari aſſentiendo Deo excitanti atque vocanti, quo ad obtinendam iuſtificationis gratiam ſe diſponat ac præparet, nec poſſe diſſentire, ſi velit, ſed velut inanime quoddam nihil omnino agere, mereq́ paſsiue ſe habere, anathema ſit.

CANON V.

Si quis liberum hominis arbitrium, poſt Adæ peccatum, amiſſum & extinctum eſſe dixerit, aut rem eſſe de ſolo titulo, imo titulum ſine re, figmentum denique à Satana inuectum in Eccleſiam, anathema ſit.

CANON VI.

Si quis dixerit, non eſſe in poteſtate hominis vias ſuas malas facere, ſed mala opera ita vt bona Deum operari non permiſsiue ſolum, ſed etiam proprie & per ſe, adeo vt ſit eius proprium opus, non minus proditio Iudæ, quam vocatio Pauli, anathema ſit.

EXAMEN.

Omnino multum refert, vt doctrina de libero arbitrio, in Eccleſia contra omnes corruptelas extet, recte, proprie & perſpicue, ex veris Scripturæ fundamentis expoſita. Neque enim recte intelligi aut pie vſurpari poterit, quod Scriptura tradit de tota hominis conuerſione, de pœnitentia, de fide, de noua obedientia, de ſpiritu gratiæ & precū, de corruptione humanæ naturæ per peccatum, & de beneficiis Filij Dei per ſpiritum ſanctum, quomodo dona Dei accipiantur, quomodo conſeruentur vel amittantur, quomodo creſcant vel deficiant, &c. niſi pro puritate doctrinę huius loci, ſicut extat in fontibus Propheticis & Apoſtolicis, contra quaſcunq; corruptelas, in Eccleſia dimicemus. Et ſicut propoſito fine, neceſſaria eſt deliberatio de iis, quæ ad finem perducunt: an, quomodo, vnde & quibus auxiliis ea effici poſſint, vt finē monſtratum aſſequamur: ita quia Scriptura monſtrat doctrinam de reconciliatione cum Deo, de remiſſione peccatorum, de ſalute & vita æterna, de pœnitentia, fide, oratione, noua obedientia, &c. omnino neceſſariū eſt ſcire, an & quomodo illa poſſint præſtari & effici. Et hiſtoria omnium temporum oſtendit, triſtiſſimā ruinam in præcipuis doctrinæ cœleſtis articulis ſecutam in Eccleſia, quādo in hoc loco admiſſa ἑτεροδιδασκαλία, à forma ſanorum verborum Scripturæ diſceſſum fuit. Recte vero explicatus hic locus, hominem in ſeriā agnitionem ſui, & ad veram humilitatem deducit, vt agnitis morbis & infirmitatibus, intelligat, quare, quomodo & quantopere opus ſibi ſemper ſit medico Filio Dei.

Et propter has cauſas inimicus ille, ſuperſeminans zizania, huic loco præ cæteris infeſtus eſt, vnde etiam variis artificiis & ſophiſmatis, omnibus temporibus illum deprauare tentauit. Ipſa ſane doctrina, perſpicue, verbis non ambiguis, in Scriptura tradita eſt, ſed miſera natura, ſtulta ſui admiratione faſcinata, non facile patitur ſe ita deiici, vt in rebus & actionibus ſpiritualibus, omnia gratiæ Dei accepta ferantur. Recte vero Auguſtinus inquit, de natura & gratia, capite 53. Quid tantum de naturæ poſſibilitate præſumitur? vulnerata, ſauciata, vexata, perdita eſt. Vera confeſſione, non falſa defenſione opus habet.

VARIÆ COGNATÆ QVÆSTIONES, de Libero arbitrio.

Et quidem Decreta Tridentina meris æquiuocationibus in vocabulo liberi arbitrij ludunt: vt lectorem perturbent, res ipſas inuoluant & obruant. Quando enim ſine ordine & diſtinctione miſcentur diſputationes, de ipſa ſubſtantia voluntatis, de qualicunque eius libertate in externis, de vi-

tioſis actionib. & de renouatæ volūtatis libertate, quomodo controuerſia tam grauis recte explicari poteſt: illa igitur æquiuocationū ſophiſmata, pri⁹ remouenda ſunt, vt ad verum controuerſiæ huius ſtatum, ſine ambiguitate peruenire poſſimus, ita enim poſtea facilis & pſpicua erit explicatio. Et primo non eſt in hoc loco diſputatio, de potētia animæ vegetatiua, ſenſitiua & locomotiua, ſed de parte cognoſcente & appetente, hoc eſt, de mente ſeu intellectu, & de voluntate hominis. Secundo, Si liberū arbitrium, ſicut Gabriel diſputat, accipiatur pro ipſa ſubſtantia voluntatis, connotata etiam eſſentia mentis ſeu intellectus, nę euidentiſſimū eſt, ipſam ſubſtantiam mentis & volūtatis, per peccatum originale licet miſere deprauatam, vitiatam, & inquinatam, nō tamen prorſus amiſſam, extinctam & abolitā eſſe. In hac igitur ſignificatione negare hominem habere liberum arbitrium, idē eſt, ac ſi quis diſputare vellet, hominē eſſe animal inanime, brutum & irrationale, quod vere eſſet cum ratione inſanire.

Liberū arbitriū quid.

Tertio, Liberum arbitrium proprie ſignificat δύναμιν, potentiā, vim, & facultatem mentis & volūtatis, qua diſcernitur ab iis, quę ſine mentis cogitatione ſeu deliberatione, ſine voluntatis aliqua electione & expetitione, vel naturaliter aguntur, vel violenter impelluntur. Et in hac etiā liberi arbitrij ſignificatione, nō difficilis eſt explicatio.

Mens & voluntas qualiter per peccatum originale deprauata.

Peccatum enim originale, ſubſtantiā humanæ mentis & voluntatis nō ita deprauauit, vt in homine non renato mens & volūtas, nullos prorſus habeant motus vel actiones. Nec talis eſt deprauatio, quod mēs & voluntas nō renata ſine cogitatione, deliberatione, iudicio, electione, expetitione ſeu auerſione moueantur & agāt, ſicut ea, quæ vel naturaliter agunt, vel violenter impellūtur. Hæc enim proprietas ex prima creatione aliquo modo adhuc reliqua eſt, quod in iis, quæ mente & voluntate agūtur, homo iudicat, diſcernit, eligit, expetit, auerſatur, reiicit, & actionem aliquam externis membris, vel imperat, vel prohibet, vel ſuſpendit. In hanc ſententiam multa diſputat Ambroſius, ſiue is Proſper eſt, de vocatione gentium, li. 1. ca. 3. vbi dicit: Iudicium voluntatis deprauatum, non ablatum eſt. Item, Homo à Diabolo, non voluntate ſpoliatus eſt, ſed voluntatis ſanitate priuatus eſt. Et nihil aliud vult Bernhardi diſputatio de libertate à neceſſitate, hoc eſt, à coactione.

Iuſtinus Apologia 2. ponit hanc diſtinctionem: Quædam mouentur ſine iudicio, ſicut lapis mouetur deorſum: quædam mouentur iudicio, ſed non libero: vt ouis videns lupum, iudicat eum fugiendum, ex naturali inſtinctu, non ex deliberatione, nec poteſt eligere, an velit non fugere: Homo vero per potentiam intelligentem iudicat aliquid fugiendum vel proſequendum: Et quia ex collatione, quadam ratione eligit actiones, non vt ouis, ideo liberi dicitur arbitrij. Sed hæc prudenter ſunt diſcernenda, in quibus obiectis, rebus ſeu actionib. mēs & volūtas facultates illas ex ſe, aut natura ſua habeant, & quatenus illas habeant. Quartum igitur eſt, ꝙ in iis reb. quæ in hac naturæ corruptione ſenſibus & rationi adhuc ſubiectæ ſunt, mēs aliquo modo poteſt cogitare, inſtituere deliberationem, iudicare, diſcernere, probare vel improbare.

Mentis voluntatisq; conditio, ad externā diſciplinā.

Voluntas aliquo modo poteſt ea, quæ à ſenſu vel ratione monſtrata ſunt, velle aut non velle, eligere aut nōn eligere, expetere vel auerſari, certas actiones imperare, vel prohibere externis membris, aut actionem vel ſuſpēdere vel mutare. Et hoc eſt quod vulgo dicimus: Homines non renatos poſſe aliquo modo externam diſciplinam præſtare: hoc eſt, externa honeſta opera cum lege Dei congruentia facere, & vitare contraria ſcelera.

In hiſce autem obiectis, tales facultates aliquo modo adhuc reliquas eſſe in hac deprauata natura, teſtantur multa præclara exempla Ethnicorū. Teſtatur hoc tota gubernatio politica, & experientia in ſingulis hoc euidenter oſtendit. Et ex ipſa Scriptura idem probatur, Rom. 2. Gentes quæ non habent legem, natura ea quæ legis ſunt, faciunt.

Rom. 10. Qui Dei iuſtitiam ignorant, ſuam conantur ſtabilire, Philip. 3. Paulus ante conuerſionem dicit, ſe ſecundum iuſtitiam quæ in lege eſt, conuerſatum fuiſſe ſine querela.

Huic vero libertati, multa varia & magna obiiciuntur impedimenta. Dona enim illa naturalia, quę reliqua ſunt in natura corrupta, ſauciata, & variis modis, etiam quòad externam diſciplinam deprauata ſunt.

Ariſtoteles 7. Etę hic. ca. 3. diſputat, qui fiat, quod homines ſępe faciant ea, quę ſciunt eſſe vitioſa. Vt, illam generalem notitiam mens non negat: Nō occides: ſed per πάθος, hoc eſt, per contumaciam affectuum, eripitur menti particularis notitia: vt inimicū, in tali caſu, hac occaſione occidere. Ibi mens quærit excuſationem & prætextus. Affectus igitur ſæpe ruunt contra iudicium rationis, & rapiunt in ſuas partes etiam ipſam voluntatem, licet reclamāte primum iudicio mentis, tandem vero etiam ipſa mens ad affectus aliquomodo ſe inflectit, quærens excuſationes & prætextus.

Ad hoc impedimentum accedit tyrannis diaboli, qui efficax eſt in impiis, accendēs & augēs flammas cupiditatum, obiectis variis laqueis, quibus homines implicat, vt tandem ſequatur mens reproba, Rom. 1. Et fiant ἀπηλγηκότες, Ephe. 4. In tantis etiam huius vitæ confuſionibus moles illa negociorum & periculorum, turba & impedit gubernationem diſciplinæ. Hæc neceſſario addenda ſunt, quando de facultatibus mentis & voluntatis, quæ ex prima creatione in hac etiam corruptione reliquæ ſunt diſputatur.

Quod ſi hoc modo hoc ſēſu, & in hac ſignificatione dicatur, hominem eſſe agens liberum, ſeu libere agere, habere aliquam libertatem, ſiue liberum arbitrium, cum res ſint veræ, de vocabulis non ferendæ ſunt λογομαχίαι. Sed tamen neceſſarium eſt, ad remouendas æquiuocationes, vt addatur declaratio, quæ libertas, quib. in rebus, & quomodo ſit intelligenda, quod ſcilicet in externis, aliquam, qualemcunque habeat libertatem homo non renatus, qua externam diſciplinam aliquo modo præſtare poteſt.

Auguſt. de vitioſis actionibus.

Quinto, De malis ſeu vitioſis actionibus, Auguſtinus recte ſentit & loquitur, De peccatorum meritis, libro ſecundo, ca. 5. Ad peccandum non adiuuamur à Deo, ſed quod à Deo nos auertimus, noſtrum eſt, & hæc eſt voluntas mala, c. 18. Et contra duas Epiſtolas Pelagianorum, lib. 1. c. 2. recitat Iuliani obiectionem: Ergone primi hominis peccato liberum arbitrium periit, vt omnes in peccatum carnis ſuæ neceſſitate cogantur? Reſpondet autem: Quis noſtrûm dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de genere humano. Libertas quidem periit per peccatum, ſed illa quæ in Paradyſo fuit, habendi plenam

cum

Digitized by Google

cum immortalitate iuſtitiam. Liberum arbitrium verò vſque adeò in peccatore non perit, vt per illud peccent, maximè omnes, qui cum delectatione peccant, & amore peccati, hoc eis placet, quod libet. Vnde & Apoſtolus: Cùm eſſetis ſerui peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Ecce oſtenditur etiam peccato minimè potuiſſe, niſi alia libertate ſeruire. Et ca. 3. Non itaque ſicut dicũt nos dicere, omnes in peccatum, veluti inuiti carnis ſuæ neceſſitate coguntur. Sed ſi iam in ea ætate ſunt, vt propriæ mentis vtantur arbitrio, & in peccato ſua voluntate retinentur, & à peccato in peccatum ſua voluntate præcipitantur. Neque enim aliud agit in eis, qui ſuadet & decipit, niſi vt peccatum voluntate committant, vel ignorantia veritatis, vel delectatione iniquitatis, vel vtroque malo, & cæcitatis & infirmitatis. Sed hæc voluntas, quæ libera eſt in malis, quia delectatur malis, ideò libera in bonis non eſt, quia liberata non eſt.

Item in malo liberum habet arbitrium, cui delectationem malitiæ, vel occultus, vel manifeſtus deceptor inſeruit, vel ſibi ipſe perſuaſit. De Eccleſiaſticis dogmatibus, cap. 21. Vt labamur poteſtatis noſtræ eſt, & ignauiæ.

Verè autem miſera eſt libertas, delectari peccatis. Et licet poſſe peccare, non ſit ſine libero arbitrio: nihil enim carens libero arbitrio, poteſt peccare. Anſhelmus tamen dicit, nec libertatem, nec partem eſſe libertatis, peccandi poteſtatem. Et Auguſtinus in Enchiridio, capit. 30. Qualis quæſo poteſt ſerui addicti eſſe libertas, niſi quando eum peccare delectat? Liberaliter enim ſeruit, qui ſui Domini voluntatem libenter facit: ac per hoc ad peccatum liber eſt, qui peccati ſeruus eſt. Et ad Bonifacium, lib. 3. cap. 8. Liberum arbitrium captiuatũ, non niſi ad peccatum valet. De verbis Apoſtoli ſermone 13. Agis quidem Deo non adiuuante, libera voluntate: ſed malè. Ad hoc idonea eſt voluntas tua, quæ vocatur libera, & malè agendo fit damnabilis ancilla. Cùm dico tibi, Sine adiutorio Dei nihil agis: nihil boni dico. Nam ad malè agendum, habes ſine adiutorio Dei, liberam voluntatem: quanquam illa non eſt libera: à quo quis enim deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt: & omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.

Et de Ciuitate, lib. 14. cap. 11. inquit: Arbitrium voluntatis, tunc eſt verè liberum, cum vitiis peccatiſque non ſeruit.

Arbitriũ hominis nõ renati verũ liberũ ad peccãdum.

Diſputatum igitur eſt à quibuſdam, an arbitrium hominis non renati, propriè poſſit dici liberum ad peccandum, vel in peccando? 1. Quia ſicut iã dictũ eſt, non eſt vera libertas, poſſe peccare. 2. Quia captiuitati & tyrannidi diaboli, ſubiecti ſunt non renati. 3. Quia non æqua inter bonum & malum facultate verſantur. 4. Quia oppoſita ſunt, ſeruus & liber: ſunt autem non renati, ſerui peccati. Sed de vocabulis, præſertim ἀχαίροις, non eſt temerè litigandum, quando de rebus ipſis conſtat & cõuenit. Omnino tamen neceſſe eſt, quando dicitur, homines libero arbitrio peccare: addere doctrinã de tyrannide diaboli, & poteſtate tenebrarum, cui non renati ſubiecti ſunt. Et illa explicanda eſt, ſicut deſcribitur, Epheſ. 2. efficax eſt in filiis diffidentiæ; 2. Timot. 2. captiui tenentur laqueis diaboli, ad ipſius voluntatem, 2. Corint. 4. excæcat mentes ne, &c. Actor. 5. Implet cor. Ioan. 13. immittit in cor. 1. Par. 1. commouet cor. Explicandum eſt & hoc, Arbitriũ hominis non renati in peccando liberum eſſe: non ita, quaſi homo non renatus æquam habeat poteſtatem, ſicut ad peccandum, ita etiam ad non peccandum. Aliquo modo ſanè poteſt, ſicut externam diſciplinam præſtare, ità etiam externa ſcelera, cum diſciplina pugnantia vitare. De interiori verò immundicie & corruptione rectè dicitur: Mala arbor non poteſt, niſi malos fructus facere. Item: Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt. Et huc pertinet diſtinctio, quæ apud Damaſcenum & Bernhardum extat, inter neceſſitatem coactionis & immutabilitatis: quæ latius explicare, non eſt huius loci.

Illud verò vtiliter explicari poteſt, quare Auguſtinus diſputet, hominem in malis habere liberum arbitrium: ne quis ſcilicet (ſicut inquit Auguſtinus de Gratia & libe. arbitr. cap. 2.) Deum cauſetur in corde ſuo: ſed ſibi quiſque imputet cũ peccat, Deus enim licet naturã humanam, qualis eſt in hac corruptione, conſeruet, præbens & ſuſtentans vitam & motum: non tamen eſt cauſa peccati: hoc eſt, nec vult, nec efficit, nec adiuuat peccatum in homine, ſed cauſa peccati, eſt voluntas in diabolo & hominibus. Tyrannis etiam diaboli in impiis efficax eſt, non ita vt coactitia neceſſitate, per extraneũ & violentum impulſum, ſine rationali aliquo motu mẽtis, voluntatis & cordis, ad peccandum, quaſi obtorto collo rapiantur: ſed (ſicut Auguſtinus inquit) hoc agit diaboli tyrannis, vt congenitam delectationem iniquitatis, vel in ſenſibus, vel in affectibus moueat & excitet: vt ita ab homine peccatum voluntate committatur.

Tota igitur hæc diſputatio de libero arbitrio in malo, huc referenda eſt: ne extra mentem, voluntatem & cor hominis, quæratur & ponatur cauſa & ratio peccati in impiis, in violenta quadam coactione extra hominem. Sed retinendum eſt, quod Iacobus inquit: Nemo cùm tentatur, dicat ſe à Deo tentari. Vnuſquiſq; enim tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus. Deinde concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum. Illa etiam valde difficilis & perplexa eſt diſputatio: quòd etiam illa quæ fiunt contra Dei voluntatem, non tamen præter ejus voluntatem, (ſicut Auguſtinus loquitur) fieri poſſunt. Si enim nollet illa fieri, nullo modo poſſent fieri. Sed quia Deus non eſt efficax cauſa peccati, mouens, impellens, cogens, vel adiuuans homines ad peccata: Auguſtinus piè & modeſtè loquitur, talia fieri Deo ſinente, permittente, ſiue deſerente. Et tamen addit contra Iulianum, lib. 5. cap. 3. ſiue alio quocunque modo, vel explicabili, vel inexplicabili: modò maneat, Deum eſſe bonum & iuſtum: hoc eſt, non eſſe cauſam peccati. Quòd verò de illa permiſſione Dei, quædam diſputata ſunt, ideo factum eſſe iudico: non enim ita intelligenda eſt, quales ſunt tyrannorum permiſſiones, quæ coniunctam habent voluntatem, vel adiuuantem, vel approbantem ſcelera. Nec ita intelligenda eſt, quaſi Deus planè non curet, quando homines perpetrant ſcelera. Nec permiſſio illa ita eſt libera & ſoluta, vt planè non ſit ſubiecta prouidentiæ Dei. Deus enim licet nec velit, nec adiuuet, nec efficiat peccatum: determinat tamen metas, quouſque & quandiu ſit permiſſurus, quando & vbi ſit repreſſurus impios. Multas impiorum cogitationes, conſilia & conatus impedit, inuertit, reprimit, vel propter Eccleſiam, vel vt ipſi ſibi exitium accerſant.

An omnia tam bona quã mala fiant volente Deo. Auguſtinus.

Sæpe etiam malitia illa quæ ab ipſa hominum voluntate oritur, & à diabolo inflammatur, Deus

vtitur ad irrogandas meritas pœnas illis, quos iuſto ſuo iudicio vult viſitare.

Peſſima etiam impiorum conſilia, & pernicioſiſſimos conatus, Deus Eccleſiæ & piis ſæpe vertit in bonum: & ſæpe etiam peccata, ſunt pœnæ peccatorum.

Hæc certè ſunt explicanda, quando de permiſſione Dei diſputatur. Et tamen fixum & immotū manet diſcrimen, quòd in bonis operibus renatorum, non tantùm natura à Deo ſuſtentatur, ſed per Spiritum ſanctum mens illuminatur, cor renouatur: & ſumma, Deus operatur, vt velint & faciant Deo grata: ſiue (quod idem eſt) Deus vult, approbat, efficit & adiuuat bona opera in renatis. Hæc de peccatis dici nec poſſunt, nec debent.

Sed hæc peculiarem requirunt tractationem, quam Deo volente aliàs dabimus. Nunc pauca quędam dicenda fuerunt, & propter ſextum Tridentinum canonem, vtque commodius perueniremus ad conſtitutionem ſtatus, in controuerſia de libero arbitrio. Non ignoro autem, quid à quibuſdam de voluntate & operatione Dei in actionibus hominum vitioſis diſputetur. Sed quæ ſit noſtrarum Eccleſiarum ſententia, 19. articulus confeſſionis manifeſtè oſtendit. Nihil igitur ad nos aculei illi pertinent.

Hactenus diximus de quæſtionibus quibuſdam, quæ valdè cognatæ ſunt illi quæſtioni, quæ principalis & præcipua eſt in controuerſia de libero arbitrio. Illas verò principio, peculiari explicatione breuiter abſoluere & diſcernere volui. Video enim Tridentinum Concilium, mixtione & confuſione illarum diſputationum abuti: vt principalis ſtatus huius controuerſiæ tranſponatur, perturbetur & obruatur: ſicut poſtea oſtendemus. Illis igitur ſeparatis & ſepoſitis, ſimpliciter & perſpicuè conſtituemus, quis ſit verus ſtatus, de quo principaliter in hoc loco diſputatur & quæritur. Et vt explicatio eò ſit ſimplicior, planior & breuior: in aliquot capita diſtribuam ea, quæ ad conſtituendum ſtatum pertinere videbuntur.

PRINCIPALIS STATVS CONtrouerſiæ de libero arbitrio.

Principalis igitur quæſtio, in controuerſia de libero arbitrio, eſt de motibus & actionibus ſpiritualibus: ſiue de rebus diuinis, de operibus, quæ ad Deum pertinent: vt cogitemus, velimus & faciamus aliqua Deo grata, & animæ noſtræ ſalutaria, de iuſtitia ſpirituali, de cultibus interioribus: ſiue aliis quibuſcunque vocabulis hęc explicentur. Spiritualia verò intelliguntur hoc loco, quæ ad conuerſionem hominis, fidem & pietatem pertinent: ſicut illa in verbo Dei, hoc eſt, in lege & Euangelio proponuntur: vt agnitio & deteſtatio peccati, contritio, timor Dei, fide agnoſcere, meditari, aſſentiri, deſiderare, quærere, velle & accipere promiſſionem Euangelij, orare, conſolatione ſe ſuſtentare, &c. nouam obedientiam, dilectionem, ſpem, patientiam, & alias virtutes, iuxta mandata Dei inchoare & præſtare: luctari cum ſecuritate, diffidentia & contumacia: veteris hominis paſſiones & deſideria crucifigere, actiones carnis mortificare, nouos motus & actiones, interiores & exteriores, congruentes verbo Dei, inchoare & præſtare: & vt in ſumma omnia comprehendantur, ſpiritualia hoc loco intelligimus, ea quæ lex & Euangelium nobis proponunt, in mente, voluntate, corde, & reliquis viribus, inchoare, præſtare, retinere & conſeruare: & quidem eo modo, ſicut verbum Dei illa requirit: quantum quidem in huius vitæ infirmitate, per Spiritus ſancti gratiam fieri poteſt. Nam & Phariſaica iuſtitia in hominibus non renatis, ſimile quid vel fingit, vel exterius pręſtat. Ideò expreſsè dicitur, quæſtionem eſſe: Quomodo ea, quæ Lex & Euangelium nobis proponunt, rectè, verè, ſeriò, & breuiter, eo modo, ſicut verbum Dei præſcribit, inchoari & præſtari poſſint. Hæc aliquantò ſimplicius & craſſius enumeraui: vt ſine ambiguitate certum & manifeſtum ſit, de quibus rebus ſiue obiectis in hac controuerſia de libero arbitrio, principaliter diſputetur.

Non enim quæſtio eſt, an per lapſum extincta ſit ſubſtantia animæ in homine, an in anima protſus amiſſa ſit potentia intelligens & appetēs: nec quæſtio eſt de diſciplina rationis, nec de vitioſis actionibus: de quibus tamen quæſtionibus, neceſſariæ ſunt declarationes. Sed principalis quęſtio eſt, quomodo inchoari & præſtari poſſint ſpiritualia illa, de quibus iam diximus. Miſceri autem in hac diſputatione ſæpe alias quæſtiones, ad turbandam doctrinæ ſimplicitatem notum eſt.

Valla diſputat, num ſit in hominis arbitrio, mouere pedem, vel dextrum, vel ſiniſtrum. In Dialogis Hieronymi, Pelagianus dicit: Si voluero curuare digitum, an ſemper mihi neceſſarium erit ſpeciale Dei auxilium?

Apud Auguſtinum de perfectione iuſtitiæ, Cœleſtinus obiicit locum Pauli, 1.Cor.7. de libertate nubendi, Faciat quod vult. Auguſtinus verò reſpondet, Quaſi pro magno habendum ſit, velle nubere: vbi de adiutorio diuinæ miſericordiæ operoſius diſputatur. Ita multi diſputant, hominem non eſſe truncum, ſaxum, aut brutum aliquod.

Alij liberum arbitrium hominis inde probant, quia Chriſtus dicit: Volui te congregare, & noluiſti. Quæ quæſtiones ſuo quidem loco declarandæ ſunt: ſed à principali ſtatu huius controuerſiæ, ne is vel turbetur vel obruatur, ſeparanda ſunt.

Secundò. Vt ſtatus controuerſiæ adhuc planius, remotis omnibus ſophiſticis cauillationibus cognoſcatur, disertè conſtituendum eſt & hoc: nouos motus in conuerſione non imprimi menti, voluntati & cordi, ſicut ceræ imprimitur ſigillum, ita vt nulli ſequantur noui motus in mente, voluntate & corde. Gratia enim operatur, non vt conuerſio ſit brutum aliquid in homine, ſine motu & actione aliqua mentis, voluntatis & cordis: ſicut cum aſina Bileam loquitur, nec eſt violentum aliquid: ſicut cùm ſaxum impellitur & protruditur, quod motum illum nec ſentit, nec vult, nec intelligit: nec eſt enthuſiaſticum aliquid: ſicut arreptitij olim reddebant oracula, quæ nec intelligebant, nec meminerant, vel ſicut in obſeſſis diabolus ſæpe allegat motus & actiones mentis, voluntatis, & cordis ipſorum: & ipſe per eos multa loquitur & agit, ad quæ in obſeſſis nulla fit applicatio mentis, voluntatis, vel cordis. Sed quia conuerſio eſt motus quidam, & mutatio in mente, voluntate, corde, &c. neceſſarium eſt, vt in vera conuerſione fiant & ſint motus aliqui: vt notitia & cogitatio de lege & Euangelio, deſiderium, voluntas & conatus aſſentiendi: vnde oritur lucta cum ſecuritate, diffidentia & contumacia veteris homi-

Digitized by Google

hominis. Et in ſumma, in conuerſione oportet fieri & eſſe motus aliquos, & actiones, quibus incipiat fieri applicatio quædam mentis intelligendo, voluntatis aſſentiendo, deſiderando, volendo, &c. & applicatio cordis ſeriis affectibus ad ea quæ in lege & Euangelio nobis pronunciantur. Vbi enim nulla prorſus fit & eſt mutatio in mente, voluntate & corde, ibi nulla noua ſequitur notitia, cogitatio, nullus aſſenſus, nullum deſiderium, nullus conatus, nulla lucta, &c. ſed totus homo in vniuerſum repugnat, & opponit contrarium actũ: & breuiter vbi nullo qualicunq; motu notitiæ, cogitationis, deſiderij, affectuum, &c. inchoatur applicatio mentis, voluntatis & cordis, ad ea quæ in lege & Euangelio proponuntur: ibi certum eſt, nullam vel fieri, vel eſſe conuerſionem. Aliter enim faber vtitur inſtrumento inanimato: aliter verò Spiritus ſanctus operatur conuerſionem in mente, voluntate & corde. Facit enim vt velimus & poſſimus intelligere, cogitare, deſiderare, aſſentire, accipere, operari, &c. Status igitur diſputationis non eſt, an tales motus & actiones in conuerſione fieri & eſſe debeant: ſed hic eſt ſtatus quæſtionis, vnde homo in mente, voluntate & corde habeat & accipiat, quòd tales motus & vult & poſſit inchoare & præſtare. Auguſtin. enim in hac diſputatione eleganter coniungit hæc tria, velle, poſſe & facere. Et illam quæſtionem mox explicabimus: ſed prius alia quędam adhuc declaranda ſunt, ne quid explicationem poſtea vel turbet, vel remoretur.

Tertiò igitur & hoc declarandum eſt, non eſſe expectandos Enthuſiaſticos raptus, extra & præter miniſterium verbi & Sacramentorum. Verbum enim Dei prædicatum, lectum, auditum, cogitatum, eſt medium ſeu organon, per quod Spiritus ſanctus efficax eſt, & operatur in mente, voluntate & corde hominum. Et ſicut Deus vult vocem verbi ſui audiri, legi, & cogitari: ita externo miniſterio verbi hominem vti poſſe, vt audiat, legat, & aliquo modo cogitet, & experientia, & Scripturæ exempla teſtantur. Licet longè aliter verbum audiant & meditentur, in quibus iam inchoata eſt renouatio per Spiritum ſanctum. Ioan. 8. Qui ex Deo eſt, verbum Dei audit. Ioan. 6. Qui audit à patre venit ad me, Lucæ octauo, Videte quomodo audiatis. Aliter etiam deſcribitur, quomodo pij meditentur in verbo Dei, Pſalm. 1. & 119. Aliud præterea eſt auditus verbi: & ex auditu concipere nouos motus pœnitentiæ, fidei, nouæ obedientiæ, &c. quod proprium eſt Spiritus. Et tamen per illud organon, per verbum ſcilicet lectum, auditum, cogitatum, & non aliter, Spiritus ſanctus efficax eſt, & operatur.

Ita Auguſtinus inquit, de Fide ad Petrum, capite trigeſimoſecundo, Firmiſſimè tene, poſſe quidẽ hominẽ, quem nec ignorantia literarum, nec aliqua prohibet imbecillitas, vel aduerſitas, verba legis & Euangelij ſiue legere, ſiue ex ore cuiuſque prædicatoris audire, ſed diuinis mandatis obedire neminem poſſe, niſi quem Deus gratia ſua præuenerit: vt quod audit corpore, corde etiam percipiat: & accepta diuinitus bona voluntate atq; virtute, mandata Dei facere & velit, & poſſit, &c. Omnino igitur à verbo ordiendum eſt, vt legatur, audiatur, & cogitetur.

Quartò, Obſeruanda eſt etiam in hac controuerſia Longobardi diſtinctio de quatuor ſtatibus liberi arbitrij. 1. Qualis fuerit in natura integra ante lapſum. 2. Quid ſit poſt lapſum, priuſquam cœperit ſanari & renouari. 3. Quando iam cœpit ſanari & renouari, quæ renouatio, per totam vitam creſcit & augetur. 4. Quid ſit futurum in glorificatione, ſeu poſt glorificationem. Ibi enim omnino plena & perfecta erit libertas. Et quidem de primo & de vltimo ſtatu non eſt controuerſia: ſed ſecundi & tertij diligens eſt habenda ratio, ne confundantur, ſed accuratè diſtinguantur.

Longè enim aliud eſt, loqui de viribus ſeu facultatibus mentis, voluntatis & cordis hominis ante conuerſionem, priuſquam cœperit per Spiritum ſanctum ſanari & renouari: & aliud eſt quando iam cœpit ſanari & renouari. Tunc enim ex donatione & operatione Spiritus ſancti, adſunt & ſequuntur noui motus in mente, voluntate & corde. Ipſa etiam ſanatio & renouatio, non eſt talis mutatio, quæ vno momento ſtatim abſoluatur & perficiatur: ſed habet ſua initia & certos progreſſus, quibus in magna infirmitate creſcit, augetur & cõſeruatur: non autem ita, ſicut lilia agri creſcunt, quæ nec laborant, nec curant: ſed in exercitiis pœnitentiæ, fidei & obedientię, quærendo, petendo, pulſando, conando, luctando, &c. initia donorum ſpiritualium retinentur, creſcunt & augentur, ſicut Lucæ 19. de traditis talentis Dominus mandat, ne in terram defodiantur, ſed inquit: Negociemini, donec veniam. Et in hanc ſententiam Paulus vtitur pulcherrimo verbo, ἀναζωπυρεῖν. Exuſcita donum quod in te eſt, ſecunda Timoth. primo. Et quia à verbo ordiendum eſt, & ex verbo, de voluntate Dei, & de efficacia Spiritus ſtatuendum eſt: non eſt dubium, quando verbo lecto, audito & cogitato, homo concipit propoſitum, deſiderium, conatum applicationis, quando luctatur cum ſecuritate, diffidentia & contumacia, &c. has eſſe veras effectiones & operationes Spiritus ſancti: licet magna infirmitate ſæpe ita abſcondantur, vt præſentia & efficacia Spiritus, non percipiatur ardenti aliquo ſenſu. Ibi certè non ex ſenſu, ſed ex verbo iudicandum eſt.

Breuiter hæc tantùm noto: neque enim iuſtam & integram inſtitui huius controuerſiæ explicationem. Hæc verò per diſtributionem aliquantò forſan rudiorem & craſſiorem præmittere volui: vt diſputationibus ſiue peregrinis, ſiue cognatis in ſuum locum reiectis, & commoda explicatione declaratis, planius oſtẽdi poſſit, quid propriè & principaliter in hac diſputatione de libero arbitrio, in controuerſia poſitum ſit. Quàm ſophiſticis enim æquiuocationibus Decreta Tridentini Concilij ſtatum huius controuerſiæ inuoluant, perturbent & obruant, poſtea monſtrabimus: prius enim reliqua quæ ad explicationem neceſſaria ſunt, paucis abſoluemus.

Vt igitur tandem ſtatum huius controuerſię ſimpliciter & planè conſtituamus, non eſt quæſtio de ipſa ſubſtantia mentis, voluntatis & cordis, neque hæc eſt quæſtio, quòd illæ animæ potentiæ alium habent modum agendi, quàm quæ vel naturaliter agunt, vel violento & bruto motu agitantur & impelluntur, ſicut ſuprà explicauimus: nec etiam de diſciplina rationis, nec de vitioſis actionibus, principalis eſt quæſtio (ſuprà enim hæc declarata ſunt:) ſed de motibus ſeu actionibus ſpiritualibus in contritione, fide, & noua obedientia, ſicut in verbo *Status diſputationis.* Dei illa nobis proponuntur, ſicut ſuprà declarauimus, quæſtio eſt.

Digitized by Google

Et certum eſt ordiendum eſſe à verbo: quod iuxta mandatum Dei, homo debet, & aliquo modo etiam poteſt audire, legere & cogitare. Certum eſt & hoc, conuerſionem & renouationem non fieri ſine aliquo motu & actione mentis, voluntatis & cordis, ſicut ſuprà diximus. Sed quæſtio eſt, vnde homo habeat & accipiat potentiam, vires ſeu facultates inchoandi, & efficiendi tales motus & actiones. Ex collatione hæc quæſtio rectius intelligitur. In iis quæ ſenſibus & rationi ſubiecta ſunt, homo in mente & voluntate habet φυσικὰς δυνάμεις: hoc eſt, facultates in natura, ex prima natiuitate hærentes & inſitas: quibus homo poteſt propoſitis & admotis obiectis, concipere motus, & elicere actiones proprietati mentis & voluntatis congruentes.

Quæſtio.

Quæſtio igitur eſt, an eodem modo mens & voluntas ex prima natiuitate inſitam habeant talem potentiam, tales vires & facultates: vt quando homo verbum Dei legit, audit & cogitat, poſſit ſine Spiritu ſancto, ex puris (ſicut Scholaſtici loquuntur) naturalibus, concipere tales motus, & elicere tales actiones in mente, voluntate & corde, quales ad contritionem, fidem & nouam obedientiam Scriptura requirit.

Pelagiani.

Et ita quidem olim Pelagius & ſenſit, & docuit. Sed ab hac ſententia Pontificij affirmant ſe prorſus alienos eſſe. Et idem etiam Andradius meus prolixè conteſtatur: ſed eius memoriam oportet valde eſſe labilẽ. In principio enim 4. libri, prorſus oblitus eſt eius, quod per multas paginas prolixa oratione in fine 3. libri diſputarat: Philoſophos ſine verbo Dei, & ſine Spiritu regenerationis, naturalibus notitiis & viribus perueniſſe ad veram fidẽ & iuſtitiam, qua ſaluati ſint: adiuncto illo tantum auxilio Dei, de quo Cicero etiam dicit, nullã excellẽtem virtutem in Ethnicis fuiſſe ſine afflatu diuino. Quantum enim hæc abſint ab ipſiſſimo Pelagianiſmo, vel cæci vident: neq; enim heroicos impetus, & tales afflatus, quales Philoſophi intelligunt, Pelagius excluſit. Illã verò Andradianam diſputationem, ideo memori mente reponemus, vt nouerimus, non ſeriò, ſed pro forma tantum (quod dicitur) fieri, quando Pelagianiſmũ damnant Põtificij. Non enim, vt arbitror, audebũt damnare Andradij ſententiam, quod ſine verbo Dei, & ſine ſpiritu regenerationis Philoſophi habuerint veram fidem, Paulinam iuſtitiam, & vitam æternam. In ipſo enim Concilio Tridenti Andradius illud ſcripſit.

Sed audiamus ſanè, quàm ſpecioſis, & ad fallendum comparatis verbis, ſe à Pelagianis ſeparari conentur. Dicunt ſe nullo modo ſentire, quòd liberum arbitrium ſufficiat ad inchoandas & efficiendas actiones ſpirituales: ſed gratię Dei & diuini auxilij neceſſitatem tantoperè extollunt, vt ne optare quidem & velle vllum perfectum bonum, ſine illo poſſimus.

Dicunt naturam humanam peccati contagio ita eneruatam & debilitatam, vt ne cogitare quidem quicquam eorum bonorum poſſit, quæ ad ſempiternam felicitatem ducunt, niſi diuini ſpiritus vi atque virtute erigatur atque confirmetur. Hæc ſunt Ieſuitarum & Andradij verba.

Tertius etiam Canon ſextæ ſeſſionis, anathema dicit illis qui ſentiunt, ſine pręueniẽte Spiritus ſancti inſpiratione & adiutorio, hominem poſſe pœnitere, credere, diligere, ſperare, ſicut oportet, &c. Verba ſanè ſunt ſpecioſa, & ſatis magnifica, quæ videntur totum tribuere gratiæ Dei: quòd ſi ita eſſet, iam nulla inter nos de hoc loco eſſet controuerſia. Sed ipſi conteſtantur & clamitant, ſe nullo modo probare ſententiam & doctrinam Auguſtanæ confeſſionis de libero arbitrio: ſed ad damnandam illam, emiſſos eſſe crepitus iſtos anathematum, in Tridentina Synodo.

Pontificij improbant Auguſtanã confeſſionẽ etiam quo ad Articulũ de libero arbitrio.

Vides amice Lector, quanto ſtudio, quot modis, & quàm inſidioſè hæc controuerſia inuoluatur, ne verus eius ſtatus animaduertatur. Et fit hoc verbis tam ſpecioſis, vt controuerſiarum imperiti, ſi non admoneantur, exiſtiment nihil eſſe periculi.

CONCILII TRIDENTINI SENtentia de libero arbitrio, ex interpretatione Andradij.

Quis igitur iam erit ſtatus controuerſiæ, inter nos & Pontificios: aut in quo conſiſtit diſcrimen noſtræ ſententiæ, & Tridentini Concilij, de libero arbitrio?

Reſpondeo, Ex Decretis Concilij, poſſet ſanè illud non obſcurè colligi. Sed ne clamitent, nos vim facere verbis, & per calumniam ea aliter interpretari, quàm Synodus forſan ſenſerit: audiamus ſanè Andradij interpretationem, quam ſicut abſque dubio, in ipſo Concilio Tridenti didicit: ita liberè ſine vlla diſſimulatione, in ſcripto ſuo nobis cõmunicat. Ita autem & Synodi, & ſuam ſententiam explicat: Liberum arbitrium, ſine inſpiratione & auxilio ſpiritus non poſſe ſanè efficere ſpirituales actiones: ſed illud non ideò fieri, quaſi mens & voluntas, qualis eſt in homine ex prima natiuitate, ante conuerſionem, prorſus non habeat vllam potentiam, vllas vires aut facultates, quæ ad inchoandas & efficiendas ſpirituales actiones neceſſariæ ſunt: ſed ideo, quia naturales illæ vires & facultates, licet nec deletæ, nec extinctæ, adeo tamen peccatorum laqueis implicatæ ſint, vt homo non poſſit ſe propria virtute ab illis extricare. Vtque ſententia planior fit, illuſtrat eam hac ſimilitudine: Sicut ille qui ferreis ſoleis deuinctus eſt, habet quidẽ inſitam & innatam incedendi δύναμιν, ſeu potentiã: ſed licet habeat illam, non tamen poteſt ea vti, vt in actum prodeat, niſi prius vincula rumpantur, quæ motum reprimunt & retardãt. Ex hac ſimilitudine Lector, ſine ambiguitate perſpicuè intelligit, quæ ſit Concilij Tridentini ſententia, quando dicit, liberum arbitrium gratiæ Dei excitanti & adiuuanti liberè aſſentiri & cooperari. Sentiunt enim in mente & voluntate hominis non renati, ex prima natiuitate in hac corruptione, naturaliter adhuc inſitas eſſe vires aliquas, ſeu facultates qualeſcunque ad res diuinas ſeu ſpirituales actiones: ſed illarum facultatum & virium motũ & vſum, per peccatum reprimi & retardari in non renatis: gratiam verò Dei, & efficaciam ſpiritus, non ſimpliciter efficere, & operari in iis, qui renaſcuntur, nouam aliquam δύναμιν, vim, facultatem aut potentiam inchoandi & præſtandi motus & actiones ſpirituales, quam ante conuerſionem aut renouationem, ex naturæ viribus non habuerint, ſed tantùm vincula rumpere, & laqueis liberari: vt facultas naturalis antea conſtricta, compreſſa & impedita, poſſit iam per gratiam excitata, vires ſuas in rebus ſpiritualibus exercere. Illas autem vires naturales, ſicubi imbecilliores ſunt, ſentiunt adiuuari & confirmari per gratiam & auxilium Spiritus ſancti. Et vbi non ſufficiunt, dicunt nouum habitum infundi, qui reſpectum meriti afferat.

De libero arbitrio.

Gratia Dei quid tribuant.

Decla-

Digitized by Google

Declarat enim Andradius ſuam illam ſententiam ſimilitudine ægroti, cuius vires morbo fractæ, debilitatæ & attenuatæ ſunt, vbi medicus vires quæ adhuc reliquæ ſunt, licet ſint attenuatæ, confirmat & roborat: & ſi quæ ſunt amiſſæ, reſtituit. Alij vtuntur ſimilitudine auiculæ, quæ habet & retinet quidem potentiam & facultatem volandi; ſed quando funiculo alligata eſt, non poteſt vſum & motum illius facultatis, quæ naturaliter ipſi inſita eſt exercere: ſi quis autem rumpat funiculum, is non inſerit auiculæ nouam & peculiarem volandi δύναμιν, quam antea non habuerit, ſed tantùm impedimentum aufert.

Et poſtea Andradius, vbi diſputat, gratiam vnà cum viribus liberi arbitrij habere rationem cauſæ efficientis eorum quæ ad conuerſionem pertinent, vtitur hac ſimilitudine: Si te rogem, cùm ligneam materiam conflagrare cernis, quæ ſit conflagrationis illius efficiens cauſa: ignē dicas neceſſe eſt, vnà cum Deo naturæ autore & patrono, qui igni exurendi virtutem ſuppeditat, & ad operandū cum illo conſpirat. Cùm igitur liberi noſtri arbitrij motio, nō magis à Dei gratia pendeat, quàm à diuina virtute ſtipitis exuſtio: quid eſt, quòd liberū arbitrium efficacis cauſæ dignitate & nomine ſpolies? Hác Andradij ſimilitudinem Lector benè conſideret.

Sententia concilij de virib. humanis & libero arbitrio.

Eſt igitur Concilij ſententia, in natura hominis per peccatum deprauata, priuſquam per gratiam & operationem Spiritus ſancti reparetur, reliquam adhuc eſſe δύναμιν aliquam, vim, efficaciam, potentiam ſeu facultatem naturalem, ad motus ſeu actiones ſpirituales: ſed illam δύναμιν per peccatum partim conſtrictam & alligatam, partim debilitatā & inclinatam, vt per ſe ſola, ſine gratia ſpiritus, non poſſit vllum perfectum bonum vel inchoare, vel præſtare: gratiam verò vincula & laqueos rumpere, vt naturalis illa facultas ſtupeſcens antea, ſed iā per gratiam excitata, poſſit in ſpiritualibus ſe exercere, illam verò vbi per peccatum attenuata & inclinata eſt, confirmari, roborari & adiuuari auxilio ſpiritus; vbi verò non ſufficit, ſentiūnt infundi nouas qualitates, ſeu habitus: atque ita in motibus & actionibus ſpiritualibus ex gratia & ex naturalibus liberi arbitrij viribus, fieri vnam cauſam efficientem, ita vt ad inchoandos & efficiendos motus ſpirituales, hæc duo ſimul concurrant, gratia ſcilicet & naturales vires liberi arbitrij, quales ſunt ex prima noſtra corrupta natiuitate. De bonis enim renouationis in voluntate renata, quòd faciant renatos συνεργοὺς Dei, alia eſt quæſtio, de qua poſtea dicemus. Habemus igitur iam ex Andradij interpretatione, quæ ſit Concilij ſententia, in ſexto capitulo, & in quarto Canone ſextæ Seſſionis. Et ego communi nomine gratias ago Andradio, quòd reliquis mirabiliter tergiuerſantibus, ipſe ſine ambiguitate & diſſimulatione, tàm apertè & perſpicuè ponit & explicat ſtatum controuerſiæ, quæ eſt inter Pontificios & inter nos, de libero arbitrio. Statu enim ita poſito, plana eſt explicatio & refutatio: ſi modo nobis illam indulgentiam largiri dignati fuerint, vt ex Scripturæ teſtimoniis controuerſia hæc diiudicetur & definiatur. Vt autem ratio habeatur breuitatis, teſtimonia in capita quædam diſtribuam.

SCRITVRAE SENTENTIA de libero arbitrio.

Primò enim quædam Scripturæ teſtimonia loquuntur priuatiuè (vt ſic dicam) quod ſcilicet per lapſum in natura corrupta prorſus amiſſa ſit δύναμις, vis & efficacia, ſeu facultas, qua inchoandæ & efficiendæ ſunt actiones ſpirituales, ſicut oportet.

Non renati.

Et diſtinctè loquuntur Scripturæ teſtimonia: quædam de mente, quædam de voluntate ſeu corde hominis non renati. Vocantur enim non renati, tenebræ. Epheſ. 5. Iohan. 1. & 3. Actor. 26. vocantur in peccatis non tantùm ęgroti & infirmi, ſed mortui. Epheſ. 2. Coloſ. 2. Et hæc diſertè explicantur de priuatione ſeu carentia efficacię ſeu facultatis, ad motus & actiones ſpirituales, 1. Corinth. 2. Animalis homo non capit ea quę ſunt ſpiritus, & non poteſt intelligere, quia ſpiritualiter diiudicantur, 2. Corinth. 3. Non ſumus idonei cogitare aliquid ex nobis ipſis, tanquam ex nobis ipſis: ſed ἱκανότης noſtra ex Deo eſt, 1. Corinth. 1. Mundus per ſuam ſapientiam Deum non cognouit. Matt. 11. Nemo nouit patrem, niſi cui filius voluerit reuelare. Matth. 16. Caro & ſangis non reuelauit tibi. Romanorū primo. Euanuerunt in cogitationibus ſuis. 1. Corinthiorum 1. Infatuauit ſapientiam huius ſeculi. Romanor. 7. Scio quod in me, hoc eſt, in carne mea, non habitet bonum. Romanorum octauo. Sapientia carnis non ſubiicitur legi Dei: neque enim poteſt. Ioann. 15. Sine me nihil poteſtis facere, ſicut palmes niſi in vite fuerit. Atqui nos natura ſumus oleaſtri, Roman. 11. & propterea inſerendi veræ viti, extra quam nihil poſſumus. Et Auguſtini verba diligenter expendit. Non enim dixit, Sine me difficulter poteſtis. nec dixit, Non poteſtis perficere aut magnū aliquid præſtare, Sed ſimpliciter dicit: Sine me nihil poteſtis facere: in actionibus ſcilicet ſpiritualibus, de quibus ibi, ſicut manifeſtum eſt, loquitur, 1. Corinth. quarto. Quid habes quod non accepiſti? Et Auguſtinus de Prædeſtinatione ſanctorum, prolixè contra Pelagianos oſtendit, hanc ſententiam non loqui de reliquiis donorum naturalium, quæ in hac corrupta natura, adhuc reliqua ſunt: ſed de iis quæ donantur in renouatione per Spiritum ſanctum, Ioan. 6. Nemo poteſt venire ad me, niſi pater traxerit illum. Hæc teſtimonia manifeſtiſſimè oſtendunt, naturam non renatam, in ſe & ex ſe prorſus nullam habere vim, efficaciam aut facultatem, quam ex ſe conferat, vt gratiæ propriis viribus aliquid cooperetur, ad inchoandas & efficiendas actiones ſpirituales. Detrahitur enim naturæ non renatæ cogitare, velle, poſſe, & facere, quod ad ſpirituales actiones attinet.

Habitus vitio ſi priuationi ſucceſſerunt.

Secundò, Multa Scripturæ teſtimonia non tantùm de defectu loquuntur, ſed oſtendunt in locum amiſſarum virium ſucceſſiſſe vitioſum habitum & triſtiſſimam deprauationem in mente, voluntate & corde, quod ad motus ſeu actiones ſpirituales attinet: vocatur enim ante conuerſionem ſeu renouationem, cor durum, Romanorum 2. lapideum, Ezech. 11. & 36. ceruix ferrea, frons ænea, neruus ferreus, Eſai. 48. cor prauum ſuper omnia, Ierem. 17. Sicut Æthiops non poteſt mutare pellem ſuam, nec pardus maculas ſuas, Ierem. 13. Lex eſt ſpiritualis, ego autem carnalis, venditus ſub peccatum. Malum mihi adiacet. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me ſub lege peccati. Carne ſeruio legi peccati, Rom. 7. Sapientia carnis, inimicitia eſt aduerſus Deum, Rom. 8. Figmentum cordis humani tantùm eſt malum ab adoleſcentia, Geneſ. 6. & 8. Progenies viperarum, quomodo poteſtis bo-

na facere, cùm ſitis mali? Matth. 12. Spiritualia ſunt ſtultitia homini animali, 1. Cor. 2. Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati, Iohan. 8.

Gratia omnia in totum noua facit.

Tertiò, Teſtimonia Scripturæ, quæ deſcribunt liberationem à ſeruitute peccati, ſanationem, illuminationem, reparationem, renouationem mentis & voluntatis, non tam frigidè & perfunctoriè loquuntur: vt cùm quis hominem habentem per ſe *δύναμιν* ambulãdi, ex compedibus ſoluit. Sed Ezech. 11. & 36. Auferam cor lapideũ, & dabo cor nouum. Ioan. 1. Tenebræ lucem non apprehenderunt, 2. Corinth. 4. Deus qui dixit ex tenebris lucem ſplendeſcere, ipſe illuxit cordibus noſtris, ad illuminationem ſcientiæ claritatis Dei, Deut. 29. Vos vidiſtis vniuerſa, quæ fecit Dominus coram vobis in Ægypto: & non dedit tibi Dominus cor ad intelligendum, oculos ad videndum, & aures quæ poſſent audire vſq; in præſentem diem, Matt. 13. Vobis datum eſt noſſe myſteria regni cœlorum: reliqui videntes non vident. 1. Cor. 12. Nemo poteſt Ieſum Dominum dicere, niſi per Spiritum ſanctum, Pſal. 51. Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis, Matt. 16. Caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater, &c. Ioan. 1. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate viri aut carnis, ſed ex Deo nati ſunt. Ioan. 6. Nemo poteſt venire ad me, niſi pater traxerit eum, Epheſ. 2. Ipſius factura ſumus, creati in Chriſto Ieſu, ad bona opera. Philip. 1. Qui incepit in vobis bonum opus perficiet. Phil. 2. Deus eſt qui operatur in nobis velle & perficere, vt aliqua ipſi grata fiant, 2. Cor. 3. *ἱκανότης* noſtra ex Deo eſt, non ex nobis ipſis, Iac. 1. Omne datum bonum, & donum perfectum, eſt deſurſum à patre luminum. Lucæ 24. Aperuit ipſis mentem, vt intelligerent Scripturam. Acto. 16. Deus aperuit cor Lydię. Idem probant precationes de donis ſpiritualibus, Pſalm. 118. Epheſ. 1. Col. 1. Ita de fide Epheſ. 2. Per fidem, & hoc non ex vobis: Dei donum eſt, ne quis glorietur. Hanc ſententiam Longobardus, lib. 2. diſt. 27. dicit à ſanctis ita exponi, quòd fides non ſit ex vi naturæ noſtræ: quia Dei donum purè eſt. Hęc enim ſunt verba.

Gratia quales nos inueniat.

Ex his & aliis multis Scripturæ teſtimoniis manifeſtiſſimum eſt, gratiam Dei in non renatis ante conuerſionem ſeu renouationem, non inuenire *δύναμιν*, aliquam vim, aut facultatem aliquam, ſiue ligatam ſiue attenuatam, quod ad motus vel actiones ſpirituales pertinet: ſed inuenire. 1. *ἀδυναμίαν*, priuationem defectus & carentiam. 2. Vitioſum habitum, & deprauationem in mente, voluntate & corde, quod attinet ad inchoandas & efficiendas verè ſpirituales actiones. 3. Gratiam in conuerſione ſeu renouatione, non ita operari, quaſi reliqua ſit facultas quædam ad ſpiritualia in corrupta hac natura, ex prima natiuitate inſita & inhærens: quæ peccati quidem laqueis ita ſit conſtricta & attenuata, vt niſi per gratiam Dei excitetur & confirmetur, non poſſit in actum prodire. Quando verò accedat gratia excitans & adiuuans, tunc naturalem illam *δύναμιν* progredi ad efficacem actum, vt poſſit concipere motus, & elicere actiones ſpirituales. Ita quidem Pontificij ſentiunt & docent. Sed Scriptura non ita, ſed longè aliter deſcribit beneficium Filij Dei, miniſterio verbi per Spiritum ſanctum liberantis nos a ſeruitute peccati, ſanantis & renouantis naturam hanc peccato deprauatam. Tradit enim, quod Spiritus ſanctus in illis, quos vult conuertere, primum incipiat prauitatem illam, quam quoad motus & actiones ſpirituales, in mente & voluntate non renata inuenit, mortificare & auferre: deinde incipiat operari, & donare nouam vim, facultatem & efficaciam in mente, voluntate & corde, ad inchoandas & efficiendas actiones ſpirituales.

Et expendantur pondera verborum, quibus Scriptura vtitur in huiuſmodi deſcriptionibus. Cor eſt tardum, Lucæ 24. vanum, Pſal. 5. Epheſ. 4. durum, Roma. 2. lapideum, Ezech. 36. illud cor Deus emollit, 2. Paralip. 34. aperit, Actor. 16. conuertit, Lucæ 1. circumcidit, Deut. 30. conterit, Eſai. 57. Pſalm. 50. aufert cor lapideum, Ezech. 36. externus homo corrumpitur, 2. Cor. 4. vetus homo crucifigitur, Galat. 5. vt deſtruatur corpus peccati, Rom. 6. ſanat animam, Pſal. 40. excitat à mortuis, Epheſ. 5. mortuos peccatis viuificat, Epheſ. 2. dat cor nouum, Ezech. 11. Renouemini ſpiritu mentis veſtræ, Epheſ. 4. interior homo renouatur, 2. Cor. 4. Vocatur regeneratio, Titum 3. renaſcentia, Ioan. 3. Creat cor mundum, Pſalm. 50. Creati in Chriſto Ieſu ad bona opera, Epheſ. 2. Nouus homo creatur ad imaginem Dei, Epheſ. 4.

Naſcitur & creatur quod antea non eſt.

Hæc & ſimilia Scripturæ teſtimonia, ſi conferantur ad ſimilitudines, quibus Andradius & ſuam & Concilij ſententiam explicat, videbit Lector luce meridiana clarius, controuerſiam de libero arbitrio naturali, in rebus ad ſalutem pertinentibus, in Concilio Tridentino non reuocatam ad fontes Propheticos & Apoſtolicos: ſed traditam ibi eſſe ſententiam diſſentientem à Scriptura, imò ex profeſſo pugnantem cum multis manifeſtiſſimis Scripturæ teſtimoniis: ſicut ipſa collatio & inſpectio oſtendit. Sed Andradius, vt video, Tridenti in Cõcilio didicit, de his grauiſſimis doctrinæ cœleſtis capitibus, magnificè quidem declamitat: ſed ita, vt ne ſemel quidem horum & ſimilium Scripturę teſtimoniorum, quæ tam multa & illuſtria ſunt, mẽtionem faciat. Nõ igitur ocioſum, ſed maximè neceſſarium eſt hoc certamẽ, vt vera Scripturæ ſentẽtia retineatur: quæ profectò clariſſima eſt, ſi cęteris quæſtionibus vel peregrinis, vel cognatis dextra explicatione in ſuum locum ſepoſitis, ſtatus controuerſiæ, ſine ambiguitate, ſimpliciter & planè conſtituatur. Docet. n. Scriptura naturam humanam, ſicut per peccatum deprauata eſt, antequam per Spiritum ſanctum renouetur, habere quidẽ in iis quę ſenſibus & rationi ſubiecta ſunt, in mẽte & volũtate aliquas *δυνάμεις φυσικάς*, naturales vires ſeu facultates, quibus aliquo modo poteſt concipere motus, & elicere actiones, proprietati mẽtis & voluntatis congruentes, ſicut ſuprà dictũ eſt. ſed quod attinet ad ſpirituales motus ſeu actiones inchoandas & efficiendas, eo modo ſicut ſuprà dictum eſt, affirmat Scriptura in mente & voluntate hominis non renati naturaliter ex prima natiuitate, non eſſe inſitam vllam *δύναμιν*, vim, efficaciam aut facultatẽ: ſed quia Adam per peccatum dona illa amiſit, iam propagati *ἀδυναμίαν* in omnes homines, qui ex immũdo ſemine naſcuntur. Deinde huic defectui & *ἀδυναμίᾳ*, coniũctam iam eſſe in hac naturæ corruptione, contrariam prauitatem & inclinationẽ: Spiritum ſanctum verò, naturam corruptam ita ſanare & renouare, quòd incipit prauitatem illam mortificare, & loco defectuum efficere in mente & voluntate, nouam *δύναμιν*, vim, efficaciam aut facultatem, vnde ſequantur motus & actiones ſpirituales,

Concilij doctrina qualis.

Renouatio noſtri, quomodo fiat.

Digitized by Google

rituales,hoc eſt,operatur velle,poſſe,& facere.Hæc vero dona, Spiritus ſanctus operatur per medium ſeu organó verbi, ſi legatur, audiatur & cogitetur: quod homo & debet,& aliquo modo poteſt facere. Nec infundit illas qualitates, ſicut liquor in doliũ infunditur: ſed ita vt ſequantur motus & actiones in mente & voluntate.Quando igitur Spiritus ſanctus per verbum cœpit naturam ſanare, accenſa aliqua ſcintilla efficaciæ & facultatis ſpiritualis, licet renouatio nõ ſtatim ſit perfecta & abſoluta,ſed in magna infirmitate tantum inchoata: tunc tamẽ nec mens nec voluntas eſt ocioſa, ſed aliquos habent nouos motus: quos etiã debent exercere meditando,orãdo,conando,luctando,&c. Sed illa ſpiritualis efficacia,ſpirituales illi motus,quantumuis tenues, non oriuntur, non naſcuntur vel ex toto, vel ex parte,ex naturalibus potentiis,quas mens & voluntas ex prima natiuitate habẽt: ſed ſunt dona, operationes & effectiones Spiritus ſancti,in nobis. Et ad primam effectionẽ ſpiritualis efficaciæ & facultatis,ad ſpirituales actiones in nobis,mẽs & volũtas ex naturalibus ſuis viribus effectiue nihil cõferunt. Simpliciter enim retinendę ſunt hæ ſententiæ: Non à nobis ipſis,tanquam ex nobis ipſis:ſed à Deo eſt idoneitas noſtra. Sine me nihil poteſtis. Quid habes,quod nõ accepiſti? Quando vero ſcintilla aliqua illius efficaciæ per ſpiritũ in nobis accenſa eſt,tunc aliquid agit in ſpiritualibus rebus & mens & voluntas in homine. Sed quæſtio eſt,vnde habeat; quod & vult & poteſt aliquid agere? Ex Spiritu ſancto renouationis, qui operatur velle & facere,à quo eſt [illegible] cogitandi ſalutaria.

Et ipſa lucta carnis & ſpiritus, veteris & noui hominis in renatis, illuſtre oſtendit diſcrimen actionum,quę authorem & donatorem habent Spiritum ſanctum, & quæ oriuntur ſeu naſcuntur ex naturalibus liberi arbitrij viribus, quod attinet ad res ſpirituales.

Gratia operans & cooperans. Omnino igitur in Eccleſia retinenda eſt vera & vtilis Auguſtini diſtinctio, inter gratiã operantem & cooperantem. De gratia & libero arbitrio,c.17. inquit:Quis etſi paruã dare cœperat caritatem, niſi ille qui præparat voluntatẽ, & cooperando perficit,quod operãdo incipit. Quoniã ipſe vt velimus, operatur incipiens,qui volẽtibus cooperatur perficiens Phili.1. Vt ergo velimus,ſine nobis operatur: cum autẽ volumus,& ſic volumus,vt faciamus,nobiſcum cooperatur:tamen ſine illo vel operante vt velimus, vel cooperante cũ volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. De correptione & gratia ca.2. *De mandatis Dei vt huma- [illegible]* Non ſe itaq; fallant qui dicunt:Vt quid nobis prædicatur & præcipitur,vt declinemus à malo,& faciamus bonum:ſi hoc nos nõ agimus,ſed id velle & operari Deus operatur in nobis?ſed potius intelligant,ſi filij Dei ſunt,ſpiritu Dei ſe agi:vt quod agendum eſt agant,& cum egerint, illi à quo aguntur,gratias agant,aguntur enim vt agãt,non vt ipſi nihil agant. De gratia & libero arbitrio c.16. Certũ eſt,nos velle cum volumus:ſed ille facit vt velimꝰ, de quo dictum eſt: Deus eſt qui operatur in vobis velle. Certum eſt,nos facere cum facimus: ſed ille facit vt faciamus, præbendo voluntati vires efficaciſſimas,qui dixit:Faciã vt faciatis. Quid hoc aliud eſt, niſi: Auferam à vobis cor lapideum, vnde non faciebatis:& dabo carneum,vnde faciatis,&c.

De dogmatibus Eccleſ.ca.32. Deus agit in nobis vt velimus & agamus: nec ocioſa in nobis eſſe patitur quę exercenda,non negligẽda dedit,vt & nos cooperatores ſimus gratiæ Dei, ac ſi quid in nobis ex noſtra remiſſione langueſcere viderimus,ad illũ ſolicite recurramus, qui ſanat omnes lãguores noſtros. De correp.cap.12. Si in tanta infirmitate vitæ huius,in qua tamen virtutem perfici oportebat,renatis relinqueretur volũtas ſua,vt in adiutorio Dei perſeuerent ſi vellent, nec Deus in eis operaretur vt vellent, inter tot & tantas tentationes, infirmitate ſua voluntas ipſa ſuccumberet. Subuentum eſt ergo infirmitati voluntatis humanę,vt diuina gratia indeclinabiliter & inſeparabiliter ageretur: & ideo quamuis infirma,non tamen deficeret, neque aduerſitate aliqua vinceretur. De bono perſeuerãtiæ c.13. Nos ergo volumus:ſed Deus in nobis operatur velle. Nos ergo operamur:ſed Deus in nobis operatur & operari, pro bona ſua voluntate. Hoc nobis expedit & credere & dicere:hoc eſt piũ,hoc verum,vt ſit humilis & ſubmiſſa confeſſio,& detur totum Deo. Cogitantes credimus,cogitãtes loquimur,cogitantes agimus quicquid agimus:quod autem attinet ad pietatis viam & verum Dei cultum, non ſumus idonei ex nobis ipſis cogitare aliquid, tanquam ex nobis ipſis: ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Et cap.6. inquit:Tutiores viuimus,ſi totum Deo damus: non autem nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus.

Has Auguſtini ſentẽtias ideo adſcripſi,vt oſtendam, nos hanc de libero arbitrio doctrinam, non ita tradere, vt alatur & confirmetur in hominibus deſidia,ſecuritas & contumacia. Inculcamus enim illud:Videte ne inuanum gratiam acceperitis.

Sed ideo illam retineri cupimus,vt filio Dei medico noſtro,ſua tribuatur gloria. Neq; enim intelligi aut conſiderari poteſt magnitudo beneficiorũ ipſius, niſi miſerias noſtras foliis ficuum palliatas, verbo autem Dei nudatas, agnoſcere diſcamus. Et quãdo tale aliquod donum habemus, ne de noſtris viribus gloriemur:ſed illi gratias agamus,qui operatur velle & facere: & ſi quid deeſt, vt inuocatione ad ipſum confugiamus. Ne etiam ſecuri excutiamus talia dona, quæ ſcimus Spiritum ſanctum in nobis operari: ſed vt reuerenter illa conſeruemus, & exerceamus. Et in noſtra magna infirmitate,hãc habemus conſolationem: quia non noſtræ vires, ſed Spiritus ſanctus inchoauit in nobis bonum illud opus: perficiet ergo, Philippenſ.1. Ita accendit hæc doctrina in nobis fidem,ſpem,inuocationem, gratiarum actionem, timorem Dei,& diligentiam in tuendis illis donis diuinis:quę Auguſtinus ideo ſolet quaſi per gradus enumerare, vt gratiam Dei rectius agnoſcere & conſiderare poſſimus. Numerat poſſe,velle & facere, cogitare, deſiderare, expetere, accipere. Inquit etiam de Eccleſiaſticis dogmatibus cap.17. Sancta cogitatio, bonum propoſitum,pium conſilium, omniſque motus bonæ voluntatis, ex Deo eſt: quia per illum aliquid boni poſſumus,ſine quo nihil poſſumus. *Vtilitas huius doctrinæ.*

Eodem modo gratiæ varias tribuit Auguſtinus appellationes, vt rem ipſam illuſtret, & quaſi gradus conuerſionis oſtendat. Vocat enim gratiam præuenientem, præparantem,liberantem, operantem:deinde gratiam ſubſequentem, cooperantem, adiuuantem bonum perſeuerantiæ,&c. *Gratia præueniens.*

AVGVSTINI SENTENTIA de Libero arbitrio: Et quomodo Andradius eam deprauet.

Hæc ſunt ſimplicia, perſpicua & vera,ex mani-

feſtis Scripturæ teſtimoniis extructa: & non eſt dubium, hãc etiam eſſe perpetuam Auguſtini ſententiam. Sed huic luci Andradius conatur nebulas offundere. Auguſtinus enim ſcripto peculiari libello, copulat gratiam & liberum arbitrium. Et dicit: Vbi ad aliquid faciendum vel non faciẽdum, in diuinis monitis opus voluntatis exigitur, ſatis liberũ demonſtratur arbitrium. Item: Ad gratiam Dei neceſſe eſt accedere conſenſum noſtrum: vt bonum noſtrum non ſit ex neceſſitate, ſed voluntariũ. Ergo aliquid quantulumcunq; ſit facultatis ad res ſpirituales, tribuendum eſt libero arbitrio, quod ipſi naturaliter ex prima natiuitate inſitum ſit. Sed remotis ęquiuocationibus, explicatio non eſt obſcura, quid Auguſtin. velit. Quæ enim Deus in verbo ſuo nobis præſcribit: vt agnitionem ſui, contritionem, fidem, ſpem, charitatem, patientiam, inuocãtionem, obedientiam, &c. talia ſunt, quę ſine motu & actione mentis & voluntatis nec inchoari, nec effici poſſunt. Sine mente enim & intellectu, nemo aliquid intelligit, cogitat aut iudicat: ſine volũtate nemo deſiderat, expetit, petit, quærit, conatur, luctatur, &c. Multa inquit Auguſtinus, homines nolentes agunt: ſed credere niſi volens, nemo poteſt. Velle autem, proprium eſt voluntatis. Hoc igitur extra omnem controuerſiam, ipſa rei euidẽtia manifeſtum eſt. Num vero Auguſtinus inde concludit, mentem & voluntatem hominis, per ſe & ex ſe, hoc poſſe præſtare, quod verbũ Dei præcipit? Nequaquam. Sed ex Scriptura prolixe probat, mẽtem & voluntatem hominis non renati, naturaliter ex prima natiuitate non habere virtutem, efficaciam & facultatem inchoandi & efficiendi ſpirituales motus & actiones, ſicut in verbo Dei præcipiuntur. Quia tamen Deus verbum ſuum nõ fruſtra generi humano patefacit, addit Auguſtinus gratiam Dei hoc quod natura nõ poteſt, efficere & operari in homine. Operatur autem gratia conuerſionem, non alibi quam in mente, voluntate, & corde hominis. Corde enim creditur, Roman. 10. ex animo obeditur, Rom. 6. Mente agnoſcitur ſalus, Epheſ. 1. Non autem ita operatur in volũtate hominis, ſicut lapides voluuntur, & inanimata impelluntur: ita vt in ſpiritualibus, mens & voluntas renatorum gratia diuina rapiantur, ſine motu aliquo mentis & voluntatis, intelligente & voluntario.

Scriptura enim diſerte affirmat, renatos in rebus ſpiritualibus agnoſcere, ſcire, credere, aſſentiri, deſiderare, vel conari, luctari, &c. quæ extra controuerſiam ſunt actiones mentis & volũtatis. Sed illas actiones, mens & voluntas ex ſuis viribus nec inchoare, nec præſtare poteſt. Propter hãc igitur cauſam, gratia mentem illuminat, voluntatem cõuertit & mutat, præbendo nouam efficaciam & nouas facultates: vt ex ignorantibus fiant intelligẽtes, ex nolentibus fiant volentes: atque ita in conuerſione mens & voluntas, id quod ex viribus naturalibus antea non poterant, incipiant iam ex dono, & per operationem ſpiritus renouationis, habere motus & actiones ſpirituales, intelligendo, cogitando, iudicando, deſiderando, conando, luctando, volendo, faciendo, &c. Hanc eſſe Auguſtini ſententiam, certum eſt. Ita .n. inquit de peccatorum meritis lib. 2. c. 5. Non ſolis votis agendum eſt, vt nõ ſubinferatur ad bene viuendum etiam noſtrę efficacia volũtatis: quia non ſicut in lapidibus inſenſatis, aut ſicut in iis, in quorũ natura rationem voluntatemque non condidit, ſalutẽ noſtram Deus operatur in nobis. Illud vero capite ſequenti explicat: coniungit .n. gratiam & liberum arbitrium. Sed mox addit: Ipſum quoq; liberum arbitrium ad Dei gratiam, hoc eſt, ad Dei dona pertinere non ambigo: nec tantum vt ſit, verumetiam vt bonũ ſit, id eſt, ad facienda mandata Domini conuertatur. Videt Lector, Auguſtinum loqui non de voluntate non renata, ſed quæ iam cõuerſa eſt, & cœpit fieri bona. Et Hypognoſt. 3. inquit: Nemo ſic de gratia confidat, tanquã Deus liberi arbitrij eius quod per mortem filij ſui reparauit, opera non requirat: imo vigilet, quærat, petat, pulſet, &c. Ita de gratia & libero arbitrio, ca. 2. Cum aliquid ſecundum Deum operatur, nõ alienet hoc à propria voluntate. Ne vero quis exiſtimet ipſum loqui de propriis, hoc eſt, de naturalibus virtutibus voluntatis; cap. 16. inquit: Certum eſt nos velle & facere cum volumus & facimus: ſed ille operatur velle & facere, præbendo volũtati vires efficaciſſimas, de quo ſcriptum eſt: Deus operatur in nobis & velle & facere. Et de prædeſtinatione ſanctorum, ca. 3. fatetur errorem eſſe, ſicubi dixerit, vt prædicato Euangelio conſentiamus, noſtrum eſſe proprium, & nobis ex nobis eſſe. Et poſtea addit, quod dixerat, Noſtrum eſt credere & velle: ita eſſe intelligendum, quod vtrunq; ſit Dei qui præparat voluntatem, & vtrumque etiam ſit noſtrum: quia non fit niſi volẽtibus nobis. Illud vero ita explicat ad Bonifacium lib. 1. c. 19. Chriſtus non dicit, Duxerit: vt illic aliquo modo intelligamus præcedere voluntatẽ: ſed dicit, Traxerit. Quis autem trahitur, ſi iam volebat: & tamen nemo venit niſi velit. Trahitur ergo miris modis vt velit, ab illo qui nouit intus in ipſis hominũ cordibus operari: non vt homines (quod fieri non poteſt) nolentes credãt, ſed vt volentes ex nolentibus fiãt. Et in Enchiridio cap. 32. Nolentem præuenit vt velit, volentẽ ſubſequitur ne fruſtra velit. Cõtra 2. epiſt. lib. 4. c. 6. Pelagius dicit, gratiam adiuuare bonum cuiuſq; propoſitũ: non tamen reluctanti ſtudium virtutis immittere, Auguſtinus vero reſpondet: Poſſet bene intelligi, ſi nõ ab iſtis quorum ſenſus notus eſt, diceretur. Reluctanti enim, prius aditus diuinæ vocationis, ipſa Dei gratia procuratur: ac deinde in illo iam nõ reluctãte, ſpiritus virtutis accenditur. Ita Ambroſius de Vocatione gentium, li. 2. c. 9 Quod gratia à multis refutatur, ipſorum eſt nequitiæ: quod autem à multis ſuſcipitur, & gratiæ eſt diuinæ, & volũtatis humanę. Nulla .n. ſpecies cuiuſq; virtutis occurret, quæ vel ſine dono diuinæ gratiæ, vel ſine conſenſu noſtræ volũtatis habeatur. Sed audi, quomodo hoc explicet. Ipſa .n. gratia, hoc omni genere medẽdi & auxiliandi agit, vt in eo quem vocat, optimam ſibi receptricem & famulam donorum ſuorum præparet volũtatem. Et lib. 1. c. 9. Licet inſit homini nolle bonum, tamen niſi donatum non habet bonũ velle: illud contraxit natura per culpam, hoc recipit natura per gratiam. Et hoc eſt quod Auguſtinus inquit: Per gratiam non tollitur humana voluntas, ſed mala mutatur in bonam: & cũ bona facta fuerit, adiuuatur. Idem etiam vult Proſperi ſententia: Liberum arbitrium naturaliter homini inditum, manet in natura: ſed qualitate & conditione mutatum, per mediatorem Chriſtum, qui ipſam voluntatem, ab eo quod peruerſe volebat auertit; & in id quod ei bonum eſſet, velle conuertit.

Auguſtinus.

Proſperi ſententia,

Hæ explicationes manifeſtiſſime oſtendunt, quod Auguſtinus non tribuat voluntati efficaciam, aut facultatem aliquam ad actiones ſpirituales,

Digitized by Google

tuales, quam naturaliter ex prima natiuitate habeat: ſed tantum illam, quam ex dono & operatione ſpiritus renouationis accepit.

Pontificij vero hoc ita inuertunt, quaſi gratia tantum moueat & excitet, voluntas vero ex ſe habeat conſentiendi facultatẽ. Sed Auguſtinum plane diuerſum ſenſiſſe iam oſtendimus. Et vtile eſt, Lectorem conſiderare, quam mala fide Patrũ ſcripta tractentur à Pontificiis. Auguſtinus inquit, cõſentire & diſſentire, proprie eſſe voluntatis: ſicut dicimus intelligere proprium eſſe mentis, velle voluntatis. Illa ſententia poſtea ita deprauata eſt: conſentire in ſpiritualibus, eſſe propriæ volũtatis: hoc eſt, ex propriis viribus. Quantum vero inter hæc duo interſit: conſentire eſt proprie voluntatis, & propriæ voluntatis: manifeſtum eſt.

Andradius nititur ſolo Auguſtino. Nulla autem alia habet argumenta Andradius, pro ſua ſententia, quàm hãc Auguſtini diſputationem, cui Auguſtinus talem titulũ facit. De gratia & libero arbitrio. Et ſi intelligeret Andradius, actiones voluntatis renatæ quas habet & accepit, nõ naturaliter in prima natiuitate, ſed in regeneratione ex dono & operatione Spiritus ſancti, ſicut Auguſtinus diſputat: nulla eſſet inter nos controuerſia. Certum.n.eſt, Spiritum ſanctũ in conuerſione non abolere, deſtruere aut extinguere potẽtias animæ, quæ vulgo ita vocãtur: ſed ſanat & renouat illas, & quidem ita, quod prauitatẽ adhærentẽ illis mortificat & aufert: vt illis organis renouatis & præparatis, vti poſſit ad motus & actiones noui hominis.

Nullo modo enim vel probamus vel ſequimur Manichæorum delitia, qui finxerũt quoſdam homines eſſe ἀλύτους hoc eſt, naturam in quibuſdã per peccatum ita corruptam, vt ne quidẽ per gratiam & operationem Spiritus ſancti conuerti, reformari, & renouari poſſit. Recte enim dicit Auguſtinus, ad articulos falſo ſibi impoſitos, articulo 6. Hoc inter malos homines diſtat & dæmones, quod hominibus etiã valde malis ſupereſt, ſi Deus miſereatur, reconciliatio: dæmonibus autem nulla ſeruata eſt conuerſio. Recte & hoc contra Manichæos dicit, de Ciuit. Dei lib. 14. ca. 11. conuerſionẽ fieri non detracta ſubſtantia animę, vel vlla eius parte ſublata, ſed ea quæ vitiata ac deprauata fuerat, ſanata atque correcta. Nam ſicut dicit contra Iulianum lib. 4. c. 3. Gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominũ noſtrum, non lapidibus aut lignis pecudibúſque præſtatur. Carent.n.ſubiectis, mente ſcilicet & voluntate: in quibus Deus ordinario modo, per verbum & Sacramenta agere ſolet, & in quibus neceſſe eſt fieri conuerſionem: Hæc vero non ita intelligenda ſunt, ſicut Pelagius contendebat, quaſi ante gratiã conuerſionis ſeu renouationis, ſit in natura corrupta, generoſitas aliqua, δύναμις, inclinatio, habilitas, diſpoſitio, facultas, aut quomodocunq; appelletur, ad inchoandas & præſtandas actiones ſpirituales. Ita enim dici poſſet, Habes aliquid, quod ex gratia renouationis ſeu conuerſionis nõ accepiſti. Quod Auguſtinus vt Pelagianum deteſtatur. Et de gratia Chriſti, lib. 1. c. 18. recitat, & refutat illa verba Pelagij: Habemus poſſibilitatem vtriuſque partis à Deo inſitam, velut quandam (vt ita dicam) radicem fructiferam atq; fœcundam: quæ ex voluntate hominis diuerſa gignat & pariat, & quę poſſit ad proprij cultoris arbitrium, vel nitere flore virtutũ, vel ſentibus horrere vitiorum. Hæc Pelagius. Auguſtinus vero contra Iulianum lib. 2. de ſententia Ambroſij dicit: naturam humanam etiam iſtã, quæ ſub peccato naſcitur, & cuius ortus in vitio eſt, eſſe iuſtificationis capacem: ſed per gratiam Dei & lib. 4. cap. 3. dicit humanam ſubſtantiam capacem eſſe diuinorum donorum. Non autem, ſicut bonum ingenium dicitur capax eſſe omnium diſciplinarũ, propter inſitam φυσικὴν δύναμιν: ſed per gratiam Dei, inquit, quia eſt natura rationalis: in qua Deus per verbum & Sacramenta pro bona ſua voluntate, poteſt operari velle, vt mala voluntas conuertatur in bonam. Ita Lutherus etiam loquitur Tom. 1. pag. 236. Quando ſancti Patres liberum arbitrium defendunt, capacitatem libertatis eius prædicãt: quod ſcilicet verti poteſt ad bonum, per gratiam Dei: & fieri reuera liberum ad quod creatum eſt. Et alibi vocat capacitatem paſſiuam.

Irenæus lib. 5. dicit carnem humanam capacem eſſe donationis Dei, hoc eſt vitæ æternæ: quia nutriatur carne & ſanguine Chriſti. Lib. 4. c. 24. dicit hominem eſſe receptoriũ bonitatis Dei: & in Deo intentus, ſemper proficit ad Deum. Neque enim Deus ceſſat benefaciendo & locupletando, nec homo ceſſat beneficium accipere, & ditari à Deo. *Irenæus.*

Et pulchra eſt ſententia, ſiue Ambroſij, ſiue Proſperi, de vocatione gentium lib. 2. c. 9. Ipſa gratia, omni genere medendi atque auxiliandi hoc agit, vt in eo quem vocat, optimam ſibi receptricem & famulam donorum ſuorũ pręparet voluntatem. Hæc vero diligenter diſtinguenda & explicãda eſſe, Scriptura ſuo exemplo monet & oſtendit. Vtitur enim verbo δέχεσθαι, quando dicit verbum & gratiã Dei accipi oportere. Acto. 8. Iac. 1. 2. Cor. 6. Vnde vero homo illam capacitatem habeat, ponit & negatiue & affirmatiue. Animalis enim homo, ea quæ ſpiritus ſunt, οὐ δέχεται. 1. Cor. 2. Deus vero eſt qui operatur & vt velimus, & vt poſſimus verbum & gratiã Dei capere. Alias manet quod Iohan. 8. Chriſtus dicit: Verbum meũ οὐ χωρεῖ: non inuenit aut habet locum in vobis, quo capiatur. Hęc diſerte & accuratè ſunt explicanda. Pelagius enim ſicut de poſſibilitate, ita & de capacitate abuſus eſt æquiuocatione vocabuli, De gratia & peccato originis, cap. 13. *Ambroſius.*

Et Iuſtinus Apologia prima non ſatis circumſpecte loquitur, vbi ſententiam illam, quod angelorum & hominum genus ſit δεκτικὸν virtutis & vitij, ita explicat: Non enim laudę dignum eſſet, niſi haberet δύναμιν ἐπ' ἀμφότερα τρέπεσθαι, Intelligit capacitatem, potentiam, vim, facultatem aut efficaciam naturalem: qua homo poſſit, ſicut ad malum, ita etiam ad bonum ſe vertere. Sed quid de hac ſententia Auguſtinus iudicet, notum eſt.

Et hæc ſunt potiſſima Andradij argumenta: quæ recte declarata, nihil iuuant illam cuius patrocinium ſuſcepit, ſententiam: ſicut manifeſtum eſt, ſi omnes illæ diſputationes referantur ad ſtatum cõtrouerſiæ, quem ſupra expoſuimus. Reliqua vero, quæ agitari ſolent argumenta, obiter tãtum attingit: quorum plana & expedita eſt explicatio, ſi adhibeatur illa quæ vera & neceſſaria eſt diſtinctio: quod ſcilicet primo quædam ſcripturæ ſententiæ loquuntur de libertate naturæ integræ ante lapſum. Secundo, quædam de ipſa ſubſtantia mentis & voluntatis. Tertio, quædam loquuntur, de qualicunque illa libertate, quam in illis rebus quæ ſenſibus aut rationi ſubiectæ ſunt, voluntas adhuc habet. Quarto, quædam loquuntur de contingentia in actionibus vitioſis. Quinto, quędam loquuntur de voluntate, quæ cœpit renouari & liberari. Quando enim Deus operatur velle, tunc volumus.

Et renati habent poteſtatem ad inchoandas & efficiendas actiones ſpirituales. Sed illa poteſtas ex libero arbitrio nulla eſt, niſi detur deſuper per ſpiritum renouationis: ſicut Auguſtinus contra duas epiſtolas Pelagianorum lib. 1. c. 3. loquitur. Sexto, in multis Scripturę ſententiis, menti & voluntati hominis aliquid præſcribitur & iubetur: quod ſi non habeat poteſtatem obediendi, videri poſſet Deus illudere noſtræ calamitati, ac ſi herus ſeruo, quẽ videat luxatis pedibus ingredi non poſſe, multa præcipiat, & extrema minitetur, niſi pareat. Aut ſi quis ad cœcum dicat: Si volueris videre, inuenies theſaurum. Sed Auguſtinus reſpõdet de gratia & libero arbitrio, c. 16. Magnum aliquid Pelagiani ſe ſcire putant, quando dicunt: Non iuberet Deus, quod ſciret ab homine non poſſe fieri. Quis hoc neſciat? Sed ideo iubet aliqua quæ non poſſumus, vt non nouerimus quid ab ipſo petere debeamus. Ex lege n. præcipiente & prohibente, non eſt agnitio virtutis & potẽtię noſtræ: ſed peccati agnitio, hoc eſt, ἀδυναμίας & deprauationis. Et tamen non fruſtra iubetur: promittitur enim gratia, quæ operatur vt velimus & faciamus. Ita Auguſtinus ibidem inquit: Meminerim⁹ ipſum dicere, Facite vobis cor nouũ, & ſpiritum nouũ qui dicit, Dabo vobis cor nouũ, & ſpiritum nouum dabo vobis. Quomodo ergo quod dicit, Facite vobis: hoc dicit, Dabo vobis? Quare iubet, ſi ipſe daturus eſt. Quare dat, ſi homo facturus eſt? niſi quia dat quod iubet, & iuuat vt faciat cui iubet. Per gratiam. n. fit, vt ſit homo bonæ voluntatis, qui prius fuit voluntatis malæ: per hanc etiam fit, vt ipſa bona voluntas quæ iam eſſe cœpit, augeatur, &c. Contra 2. epiſtol. Pelagia. lib. 2. c. 10. Nihil in Scripturis ſanctis homini à Deo video iuberi, propter probandum liberum arbitriũ, quod non inueniatur vel dari ab eius bonitate, vel poſci propter adiutorium gratiæ demonſtrandum. Septimo obiicitur, quod in Scriptura multę ſunt admonitiones, exhortationes, correptiones, &c. Illæ vero videntur ocioſæ, inutiles, & non neceſſariæ, ſi non eſt in homine facultas quædam naturalis, ad actiones ſpirituales inchoandas & efficiendas. Reſpondet Auguſtinus: O homo, in præceptione agnoſce quid debeas habere: in correptione agnoſce, tuo te vitio non habere: in correptione agnoſce, vt accipias quod vis habere. Et verbum admonens, exhortans, corripiens, eſt medium ſeu organon, per quod Spiritus ſanctus volũtatem conuertit, renouat, &c. Correptiones igitur etiam non renatorũ, non ſunt ocioſæ. In renatis vero principia donorum quæ à Spiritu ſancto acceperunt, ſuſcitantur, conſeruantur & augentur per admonitiones & correptiones, ne effundantur, ſed creſcant & augeantur. Hæ explicationes veræ, ſimplices & planæ ſunt: nec à nobis primum excogitatę ſunt, ſed à veteribus, ab Auguſtino præſertim traditæ.

Auguſtinus.

QVAM INSIDIOSE POSITA ſint Tridentina Decreta de Libero arbitrio.

His ita explicatis, Lectori paucis iam oſtendam, quam inſidioſe Canones Concilij ludant meris æquiuocationibus. Vnde colligi poterit, quale ibi ſtudium fuerit veritatis: cum ideo inuehãt tenebras æquiuocationũ, ne veritas per ſe manifeſta emergere poſſit. Canone quinto, dicunt anathema illis, qui ſentiunt liberum hominis arbitrium, poſt Adę peccatum amiſſum & extinctum eſſe: nõ autem explicant, quid vocabulo liberi arbitrij intelligant. Nã ſi intelligatur ipſa ſubſtantia mentis & volũtatis, vel libertas in rebus externis, aut in actionibus vitioſis: manifeſtum eſt liberum arbitriũ non eſſe omnino extinctũ & amiſſum. Si autem intelligatur potentia, vis aut efficacia ad inchoãdas & efficiẽdas actiones ſpirituales: aut talis libertas, quæ æquam habeat poteſtatẽ ſicut ad mala, ita & ad bona: iã in præcedentibus oſtendimus, quid ex Scripturę teſtimoniis recte reſponderi poſſit. Et cũ tam varię ſint æquiuocationes: Poſtulãt tamen reuerendi Patres, vt ſine diſtinctione in genere, ſub anathematis interminatione confiteatur, hominẽ poſt lapſum retinuiſſe liberũ arbitrium: non autem vel de ſubſtãtia mentis & volũtatis, non de libertate diſciplinæ in rebus externis, nec de contingẽtia in actionibus vitioſis potiſſimum pugnant. Ita. n. quod ad nos attinet, nullam haberent cauſam fulminandi anathematis: ſed de potentia, vi & efficacia naturali ad actiones ſpirituales, certamen eſt. Illã vero quæſtionem expreſſis verbis verentur proponere, cũ Scripturæ teſtimonia nimium ſint manifeſta. Vtuntur itaq; artificio ęquiuocationis: An liberum arbitriũ per peccatum prorſus ſit extinctum & amiſſum. Ita in cap. 2. vbi loquuntur de vi naturæ in gentibus, addunt: Tametſi in eis liberum arbitrium minime extinctum eſſet, licet viribus attenuatum & inclinatum. Hæc verba ſi de externa rationis diſciplina intelligerent, nulla eſſet inter nos cõtrouerſia. Sed hoc volunt, liberi arbitrij naturales vires, ad inchoandas & efficiendas actiones ſpirituales, licet ſint attenuatæ & inclinatæ, minime tamen vel in Gentibus, vel in Iudæis non renatis extinctas eſſe.

Nec nouus eſt ille æquiuocationum ludus in vocabulo Liberi arbitrij. Luſerunt enim illum & olim Pelagiani. Et obſeruet Lector, quomodo Auguſtinus ad illas æquiuocationes reſpondeat. Ad Bonifacium lib. 1. ca. 3. Arbitrium in bono liberum non erit, quod liberator non liberauerit: ſed in malo liberum habet arbitrium. Ibidem: Hæc voluntas quæ libera eſt, in malis quia delectatur malis: ideo libera in bonis non eſt, quia liberata nõ eſt. De gratia lib. 1. cap. 15. Semper eſt in nobis voluntas libera, ſed non ſemper eſt bona. Aut enim à iuſtitia libera eſt, quando ſeruit peccato, & tunc eſt mala: aut à peccato libera eſt, quando ſeruit iuſtitiæ & tunc eſt bona: ſed per gratiam fit, vt ſit homo bonæ voluntatis, qui prius fuit voluntatis malæ. De Correptione & gratia cap. 1. Liberum arbitrium, & ad malum & ad bonum faciendum, confitendum eſt nos habere. Sed in malo faciendo, liber eſt quiſque iuſtitiæ & ſeruus peccati: in bono autem liber eſſe nullus poteſt, niſi fuerit liberatus, Iohan. 8.

Et cum Pelagiani argumenta ex vocabulo liberi arbitrij non amiſſi vrgerent, Auguſtinus oppoſuit alias appellationes, ex Scriptura ſumptas. Ad Bonifacium lib. 3. c. 8. Liberum arbitrium captiuatum, non niſi ad peccatum valet, ad iuſtitiam vero niſi diuinitus liberatum, adiutũmque, non valet.

De verbis Apoſtoli, ſermone 11. Ad male agendum habes ſine adiutorio Dei liberam volũtatem, quanquam illa non eſt libera, à quo enim quis deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt.

Contra Iulianum libro ſecundo, Hic vultis hominem perficiátque vitam Dei dono, & non libero, ſeu potius ſeruo propriæ voluntatis arbitrio. Epiſtola 105. ad Vitalem: Liberum arbitrium ad diligendum Deum, primi peccati granditate perdi-

perdidimus. In Enchiridio cap. 30. Libero arbitrio male vtens homo, & ſe perdidit, & ipſum. Sicut.n. qui ſe occidit, vtique viuendo ſe occidit: ita cum libero peccaretur arbitrio, victore peccato amiſſum eſt & liberum arbitrium. A quo enim quis deuict⁹ eſt, huic & ſeruus addictus eſt. Quæ ſententia cum vera ſit, qualis quæſo poteſt ſerui addicti eſſe libertas, niſi quando eum peccare delectat?

De verbis Apoſtoli, ſermone 2. Verum eſt, magnas liberi arbitrij vires homo cum conderetur accepit: ſed peccando perdidit. Epiſtola 89. Libertas ſine gratia, nihil eſt niſi contumacia, non libertas. Vere enim liberi eritis, ſi filius vos liberauerit.

Vocabula quidem infirmationis, attenuationis & inclinationis, ſcio extare in concilio Arauſicano: ſed ibi in iis, quæ ad ſalutem pertinent, omnia detrahuntur vigori naturæ, & tribuuntur gratiæ. Et Canone 13. dicitur: Liberum arbitrium amiſſum, niſi à quo potuit dari, non poteſt reddi.

Tridentinum vero Concilium ſub illis verbis ſuas occultat inſidias, quod in homine non renato, reliquæ adhuc ſint ad ſpirituales actiones aliquæ vires, licet valde attenuatæ & inclinatæ. Conſideret igitur Lector, quam inſidioſe ludant æquiuocatione vocabulorum.

Ita cum dicunt: quia neceſſe ſit hominem aſſentiri, & recipere gratiam: ideo hominem ipſum, nõ omnino nihil agere, recte poſſumus cum Auguſtino reſpondere: Poſſet bene intelligi, ſi non ab iſtis, quorum ſenſus notus eſt, diceretur: Addatur enim, hominem ipſum velle & poſſe aſſentiri, recipere & agere in conuerſione, ſiue in rebus ſpiritualibus: non ex ſuis naturalibus viribus, ſiue ex toto, ſiue ex parte habere: ſed accipere ab illo, qui operatur velle & facere. Et nihil erit controuerſiæ. Certum enim eſt, nos velle aſſentiri, recipere, agere, &c. ſed Deus operatur velle & facere. Quid enim habes, quod non accepiſti? Quam ſentẽtiam de donis naturalibus intelligere, Auguſtinus oſtendit Pelagianum eſſe. Cum igitur paucis verbis has æquiuocationes facile potuiſſent euoluere: quid exiſtimamus cauſæ eſſe, quod maluerint illis generalitatibus ludere: niſi vt ſub illis cothurnis vtrique pedi aptis, antiquam ſententiariorum fabulam, ſpectatoribus non animaduertentibus, in theatrum reducere poſſent?

Illud vero quod ſerio probare laborant, hominem poſſe diſſentire, & gratiam quando offertur abiicere: nimis proh dolor, verum eſt. Neque enim fingimus, gratiam in conuerſione ita obtrudi voluntati, vt velit nolit cogatur eam habere: ſicut cum ſtigma corpori inuritur: ſed hoc dicimus, quod donum & operatio Spiritus ſancti ſit, vt gratia cum deſiderio, delectatione & gaudio recipiatur. Vt autem repudietur, abiiciatur & effundatur, carnis noſtræ prauitas & malitia eſt.

Illud etiam non ſatis explicate dictum eſt, liberum arbitrium hominis à Deo motum & excitatũ, cooperari aſſentiendo, Deo excitante & vocante. Omnino enim Auguſtini diſtinctio inter gratiam operantem & cooperantem, diſerte explicanda eſt: An ſcilicet liberum arbitrium, naturalibus ſuis viribus cooperetur Deo: ita vt cum Deus operatur in nobis velle & aſſentiri, naturalis quædam vis ſeu efficacia veteris hominis cooperetur, ad producendum illud velle ſeu aſſenſum illum. Siue quando gratia mouet & excitat voluntatẽ, quod tunc ex naturalibus viribus voluntatis aſſenſus emergat. Au-

Auguſtini diſtinctio inter gratiam operantem & cooperantem.

guſtinus certe dicit: Vt velimus, Deus operatur ſine nobis, ſicut ſupra explicatum eſt. Acceptis vero primitiis donorum ſpiritualium, voluntatem renatam eſſe συνεργὸν Dei, illis facultatibus quas à ſpiritu regenerationis accepit, nullum eſt dubium.

Obſeruanda præterea eſt inſidioſa æquiuocatio in verbo adiuuandi. Auguſtinus præclare dicit de Correptione & gratia cap. 1. Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Non ita, vt cum quiſque fuerit à peccati damnatione liberatus, iam non indigeat liberatoris ſui auxilio: ſed ita potius, vt ab illo audiens, Sine me nihil poteſtis facere: dicat ei & ipſe, Adiutor meus eſto.

Item in Enchiridio: Hominis voluntatem adiuuat præparatam, & præparat adiuuandam. Sed ſub illo verbo adiuuandi, Pelagius venenum ſuum inſidioſe occultabat. Dicit enim apud Auguſtinũ lib. 1. c. 19. ad Bonifacium: In omni opere bono hominẽ ſemper adiuuari à gratia. Et lib. 4. c. 6. gratiam adiuuare vniuſcuiuſque bonum propoſitum. Hoc ſine ſcrupulo, inquit Auguſtinus, acciperetur. Sed Pelagius inde texebat tale argumentum. Qui adiuuatur, ipſe vna cum adiuuante aliquid agit & operatur. Atqui voluntas non renata, adiuuatur à gratia. Ergo ex ſe aliquid confert, & viribus ſuis naturalibus, quas habet ex prima natiuitate, aliquid cooperatur ad conuerſionem. Auguſtinus vero reſpondet lib. 3. c. 4 ad Bonifacium: Tempore veteris Teſtamenti in iis, qui ſecundum promiſſionem filij erant, Spiritum ſanctum non ſolũ adiutorem (quod Pelagiani dogmati ſuo ſufficere exiſtimant) verum etiam largitorem fuiſſe dicimus virtutis, quod iſti negant. Et lib. 2. c. 9. Hominis bonum propoſitum adiuuat quidem ſubſequens gratia: ſed nec ipſum eſſet, niſi præcederet gratia. Adiuuantem igitur gratiam Auguſtinus tunc primum ponit, quando ſine veteris hominis cooperatione gratia præueniens operata eſt velle. Tunc enim adiuuat ne fruſtra velimus. Hac adhibita conſideratione, inſpiciat Lector decreta Tridentina & agnoſcet, quam generaliter & inſidioſe, ſine iuſta & neceſſaria diſtinctione vtantur verbo adiuuandi. Nec calumnioſe verba torquemus. Ex Andradio enim interprete concilij didicimus, quam ſententiam ſub illis verborum inuolucris texerint. Nam & Caſſiani manifeſte Pelagianas ſententias quas contra Ieſuitas notaueram, quas Proſper iuſto ſcripto grauiter refutauit, quarum etiam quædam in Arauſicano Concilio diſerte damnatæ ſunt, Andradius Tridentini in ipſo concilio publice defendit, nempe: Deus cum in nobis ortum bonæ voluntatis viderit, quam vel ipſe plantauit, vel noſtro conatu viderit emerſiſſe, confeſtim illuminat, confortat, &c.

Argumentum Pelagij.

Reſponſio Auguſtini.

Item: Euidenter apparet etiam per naturæ bonum, quod beneficio creatoris indultum eſt, nonnunquam bonarum voluntatum prodire principia. Item: Dubium videtur, an quia initium bonæ voluntatis præbuerimus, Deus miſereatur noſtri, an vero econtra. Vtrumque enim recipiendum eſt, vt in aliis voluntatem gratia præueniat, in aliis voluntas gratiam, &c. Hæc Caſſianus. Vt autem imperitum Lectorem Andradius fallat, Paphnutij quaſdam ſententias, quæ extant in 3. collatione recitat: cum de illis quas ex 13. collatione Proſper refutauit, reſpondere deberet.

Exagitant etiam illud quod Lutherus dicit, hominem ad regenerationem, renouationem, ſeu conuerſionem habere ſe mere paſſiue. Et ſane ha-

De eo quod Lutherus dicit hominẽ in conuerſione habere ſe pure paſſiue.

phraſi offendi poſſet aliquis, qui non eſt aſſuetus modis loquendi, qui Scholaſticis Scriptoribus vſitati ſunt: quaſi ſenſus ſit, Spiritum ſanctum ita operari conuerſionem, vt in voluntate quæ renouari cœpit, nulli omnino ſequãtur noui motus: ſed plane ſit ocioſa & iners, & tantum bruta agitatione percellatur & protrudatur. Quod Luthero nunquã in mentem venit. Theologos vero, qui in Tridentino Cõcilio adhibiti fuerunt, quia & enutriti ſunt, & conſueuerunt in illo genere dicẽdi, quod Scholaſticis Scriptoribus vſitatum eſt, non eſt dubium, bene intellexiſſe quid ſit, mere paſſiue ſe habere, ſed cauillandi ſtudium non potuerunt diſſimulare: præſertim cum ſuam de naturalibus liberi arbitrij viribus, quas ſi non ex toto, ſaltem ex parte aliqua, ad renouationem ſeu conuerſionem conferat, hoc modo exiſtimarent non incommode poſſe hominibus obtrudi. Vſitata autem eſt apud Scholaſticos diſputatio: Quod ſubiectum recipiens formam aliquam, qualitatem, habitum, actionem, &c. quatenus recipit, habeat ſe paſſiue. Sunt vero quædã ſubiecta, quæ præterquam quod recipiendo ſe paſſiue habent, etiam actiuitatem quandam in ſe habent, quam conferunt, & qua ſimul cooperantur, vt forma, qualitas, actio ſeu habitus in ſubiecto illo producatur. Et talia ſubiecta habent ſe ad productionem formæ, non mere paſſiue, ſed partim paſſiue, partim actiue. Sunt vero alia quędam ſubiecta, quę ad productionem formæ, nullam ex ſe habent actiuitatem, ſed tantum recipiunt formam. Et illa dicuntur ſe mere paſſiue habere. Illos modos loquendi Scholaſticorum, Lutherus, vt tunc temporis in Scholis vſitatos & notos, accommodauit ad doctrinam de libero arbitrio.

Cum enim mens & voluntas ſint ſubiectum, in quo Spiritus ſanctus operatur conuerſionem ſeu renouationem: hactenus habet ſe ſubiectum illud iuxta Scholaſticorum phraſes, paſſiue. Iã vero quæſtio eſt: An mens & voluntas, qualis eſt ex prima natiuitate, in hac naturæ per peccatum corruptione, habeat actiuitatem aliquam, hoc eſt, δύναμιν, vim ſeu efficaciam aliquam quam cõferat, & qua ſimul cum Spiritu ſancto cooperetur, vt inchoetur conuerſio, ſancta cogitatio, bonum propoſitum, ſtudium, conatus, lucta, &c. in motibus & actionibus ſpiritualibus, hoc eſt, (vt Scholaſtici loquuntur) an voluntas non renata, habeat ſe ad ſpiritualem conuerſionem partim actiue, partim paſſiue? Quia vero Scriptura tradit δύναμιν illam ad ſpiritualia eſſe per peccatum amiſſam, ita vt nihil poſſit voluntas ex ſe: & Auguſtinus etiam, gratiam qua Deus operatur in nobis velle, non vult vocari cooperantem, ſed operantem: Lutherus igitur, vſus Scholaſticorum phraſi, ſententiam illam ita explicauit, quod mere paſſiue ſe habeat. Et tamen non docuit, ſine cogitatione mentis, & conſenſu voluntatis fieri conuerſionem, ſed hoc voluit: Deum eos, quos conuertit, trahere voluntatibus eorum, quas ipſe in illis per Spiritum ſanctum operatus eſt, ſicut Auguſtinus loquitur.

Voluntas hominis nõ renati, an habeat ſeſe partim actiue partim paſſiue.

Nihil igitur incommodi habet illa phraſis, ſi recte intelligatur. Sed conſtituta de rebus ipſis vera ſententia, de modis loquendi facilis poteſt iniri ratio, vt ſcilicet ſine ambiguitate, rem ipſam proprie, commode, & perſpicue explicent.

Ecquid igitur in omnibus hiſce decretis, quæ de libero arbitrio loquuntur, lector aliud deprehẽdit, quam ambiguos luſus multiplicium æquiuocationum? Sed inquis: Certe non ad ludendum conuocati fuerunt Patres Tridentũ, ſed res ſeria acta fuit. Ego vero reſpondeo, generalitatibus, ambiguitatibus & æquiuocationibus, veritatem citius amitti & obſcurari, quam vel inueniri, vel illuſtrari. Quid igitur cauſæ eſſe putas, quod in re ſeria & graui, hoc artificio vti voluerunt? niſi hoc quod Scholaſticorum opiniones de libero arbitrio nimium craſſas, non auſi fuerunt denudatas in Theatrum producere, ne primo aſpectu exploderentur: quia tamen omnino retinere illas voluerunt, inuoluendæ ita fuerunt ambiguis generalitatibus & ęquiuocationibus, vt quoquo modo Eccleſiæ rurſus obtruderentur. Aut forſan ideo factum hoc eſt, quia (ſicut Ruardus Tappetus dicit) in concordantia gratiæ & liberi arbitrij, eſſe liberum, vt ſuo quiſq; ſenſu abundet. Ergo, inquis, & Auguſtanæ confeſſioni ſua ſententia libera permittetur? Nihil vero minus. Sicut enim in loco de peccato originis diximus: In Papatu quiduis liberum eſt opinari, ea vero ſola ſententia damnatur & anathematiſatur, quæ ex Scripturæ teſtimoniis extructa eſt.

Tridẽtini nolũt videri diſceſſiſſe à Scholaſticorũ opinionibus.

EX DECRETO SEXTÆ SESſionis Tridentini Concilij.

De diſpenſatione & miniſterio aduentus Chriſti.

QVo factum eſt, vt cæleſtis pater, pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, Chriſtum Ieſum filium ſuum, & ante legem, & legis tempore multis ſanctis patribus declaratum ac promiſſum, cum venit beata illa plenitudo temporis, ad homines miſerit, vt & Iudæos, qui ſub lege erant redimeret: & gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam, iuſtitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem filiorum reciperent. Hunc propoſuit Deus propitiatorem, per fidem in ſanguine ipſius, pro peccatis noſtris, non ſolum autem pro noſtris, ſed etiam pro totius mundi.

Qui per Chriſtum iuſtificantur.

Verum etſi ille pro omnibus mortuus eſt, non omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt, ſed ij duntaxat, quibus meritum paſſionis eius communicatur. Nam ſicut reuera homines, niſi ex ſemine Adæ propagati naſcerentur, non naſcerentur iniuſti: cum ea propagatione per ipſum dum concipiuntur, propriã iniuſtitiam contrahant, ita niſi in Chriſto renaſcerentur, nunquam iuſtificarentur: cum ea renaſcentia per meritum paſſionis eius, gatia, qua iuſti fiunt, illis attribuatur. Pro hoc beneficio Apoſtolus gratias nos ſemper agere hortatur patri, qui dignos nos fecit in partem ſortis Sanctorum in lumine, & eripuit de poteſtate tenebrarum, tranſtulitque in regnum filij dilectionis ſuæ, in quo habemus redemptionem & remiſſionem peccatorum.

Inſinuatur deſcriptio Iuſtificationis impij, & modus eius in ſtatu gratiæ.

Quibus verbis iuſtificationis impij deſcriptio inſinuatur, vt ſit tranſlatio ab eo ſtatu, in quo homo naſcitur filius primi Adæ, in ſtatum gratiæ & adoptionis filiorum Dei, per ſecundum Adam, Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum. Quæ quidem tranſlatio poſt Euangelium promulgatum, ſine lauacro regenerationis, aut eius voto fieri non poteſt, ſicut ſcriptum eſt: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.

Modus

Digitized by Google

Modus præparationis.

Diſponuntur autem ad ipſam iuſtitiam, dũ excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes libere mouẽtur in Deum, credentes vera eſſe, quæ diuinitus reuelata & promiſſa ſunt, atque illud inprimis, à Deo iuſtificari impiũ per gratiam eius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, & tamen peccatores ſe eſſe intelligentes, à diuinæ iuſtitiæ timore, quo vtiliter concutiuntur, ad conſiderandam Dei miſericordiam ſe conuertendo, in ſpem eriguntur, fidentes Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore, illumq́ tanquam omnis iuſtitiæ fontẽ, diligere incipiunt: ac propterea mouentur aduerſus peccata, per odium aliquod & deteſtationem, hoc eſt, per eã pœnitentiam, quam ante Baptiſmum agi oportet, denique proponunt ſuſcipere Baptiſmum, inchoare nouam vitam, & ſeruare diuina mandata. De hac diſpoſitione ſcriptum eſt: Accedentem ad Deũ oportet credere, quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit. Et: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et: Timor Domini expellit peccatum. Et: Pœnitentiã agite, & baptiſetur vnuſquiſq; veſtrũm in nomine Ieſu Chriſti, in remiſſionẽ peccatorũ veſtrorum, & accipietis donum Spiritus ſancti. Et: Euntes ergo, docete omnes gentes, baptiſantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis. Denique præparate corda veſtra Domino.

Q[illegible] iuſtificatio impij, & quæ eius cauſæ.

Hanc diſpoſitionem ſeu præparationem iuſtificatio ipſa conſequitur, quæ non eſt ſola peccatorum remiſſio, ſed & ſanctificatio & renouatio interioris hominis, per voluntariam ſuſceptionem gratiæ & donorum, vnde homo ex iniuſto fit iuſtus, & ex inimico amicus, vt ſit hæres ſecundum ſpem vitæ æternæ. Huius iuſtificationis cauſæ ſunt: finalis quidem, gloria Dei & Chriſti, ac vita æterna: efficiens vero miſericors Deus, qui gratuitò abluit & ſanctificat, ſignans & vngens Spiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ: meritoria autem, dilectiſſimus vnigenitus ſuus, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui cum eſſemus inimici, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, ſua ſanctiſſima paſſione in ligno crucis nobis iuſtificationem meruit, & pro nobis Deo patri ſatisfecit: inſtrumentalis item Sacramẽtum Baptiſmi, quod eſt Sacramentum fidei, ſine qua nulli vnquam iuſtificatio contingit: demum vnica formalis cauſa eſt, iuſtitia Dei, non qua ipſe iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit, quia videlicet ab eo donati, renouamur Spiritu mentis noſtræ, & nõ modo reputamur, ſed verè iuſti nominamur, & ſumus, iuſtitiam in nobis recipientes vnuſquiſque ſuam, ſecundum menſuram quam Spiritus ſanctus partitur ſingulis prout vult, & ſecundũ propriam cuiuſque diſpoſitionem & cooperationem. Quanquã enim nemo poſſit eſſe iuſtus, niſi cui merita paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti communicantur, id tamen in hac impij iuſtificatione fit, dum eiuſdem ſanctiſſimæ paſſionis merito, per Spiritum ſanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iuſtificantur, atque ipſis inhæret. Vnde in ipſa iuſtificatione, cum remiſſione peccatorum, hæc omnia ſimul infuſa accipit homo per Ieſum Chriſtum, cui inſeritur per fidem, ſpem & charitatem. Nam fides, niſi ad eam ſpes accedat & charitas, neque vnit perfectè cum Chriſto, neque corporis eius viuum membrum efficit. Qua ratione veriſſimè dicitur, fidem ſine operibus mortuam & occiſam eſſe, & in Chriſto Ieſu neque circumciſionem aliquid valere, neque præputium, ſed fidem quæ charitatem operatur. Hanc fidem ante baptiſmi ſacramentum, ex Apoſtolorum traditione catechumeni ab Eccleſia petunt, dum petunt fidem vitam æternam præſtantem, quam ſine ſpe & charitate fides præſtare non poteſt. Vnde & ſtatim verbum Chriſti audiunt: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Itaque veram & Chriſtianam iuſtitiam accipientes, eam ceu primam ſtolam, pro illa quam Adam ſua inobedientia ſibi & nobis perdidit, per Chriſtum Ieſum illis donatam, candidam & immaculatam iubentur ſtatim renati conſeruare, vt eam perferant ante tribunal Domini noſtri Ieſu Chriſti, & habeant vitam æternam.

Quomodo intelligatur, impium per fidem & gratis iuſtificari.

Cùm verò Apoſtolus dicit, iuſtificari hominem per fidem & gratis, ea verba in eo ſenſu intelligenda ſunt, quem perpetuus Eccleſiæ catholicæ conſenſus tenuit & expreſſit, vt ſcilicet per fidem ideo iuſtificari dicamur, quia fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum & radix omnis iuſtificationis, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, & ad filiorum eius conſortium peruenire: gratis autem iuſtificari ideò dicamur, quia nihil eorum quæ iuſtificationem præcedunt, ſiue fides, ſiue opera, ipſam iuſtificationis gratiam promeretur. Si enim gratia eſt, iam non ex operibus, alioquin (vt idem Apoſtolus inquit) gratia non eſt gratia.

De acceptæ iuſtificationis incremento.

Si ergo iuſtificati, & amici Dei ac domeſtici facti, euntes de virtute in virtutem renouantur (vt Apoſtolus inquit) de die in diem, hoc eſt, mortificando membra carnis ſuæ, & exhibendo ea arma iuſtitiæ in ſanctificationem, per obſeruationem mandatorum Dei & Eccleſiæ: In ipſa iuſtitia, per Chriſti gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, creſcunt, atque magis iuſtificantur, ſicut ſcriptum eſt: Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Et iterum: Ne verearis vſque ad mortem iuſtificari: Et rurſus: Videtis, quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantum. Hoc verò iuſtitiæ incrementum petit ſancta Eccleſia, cùm orat: Da nobis Domine fidei, ſpei & charitatis augmentum.

CANON IX.

Si quis dixerit, ſola fide impium iuſtificari, ita vt intelligat, nihil aliud requiri, quod ad iuſtificationis gratiam conſequendam cooperetur, & nulla ex parte neceſſe eſſe, eum ſuæ voluntatis motu præparari atque diſponi, anathema ſit.

CANON X.

Si quis dixerit, homines ſine Chriſti iuſtitia, per quam nobis meruit iuſtificari, aut per eam ipſam formaliter iuſtos eſſe, anathema ſit.

CANON XI.

Si quis dixerit, hominem iuſtificari, vel ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti, vel ſola peccatorum remiſſione excluſa gratia & charitate, quæ in cordibus eorum per Spiritum ſanctum diffundatur, atque illis inhæreat, aut etiam gratiam, qua iuſtificamur, eſſe tantum fauorem Dei, anathema ſit.

CANON XII.

Si quis dixerit, fidem iuſtificantem nihil aliud eſſe, quam fiduciam diuinæ miſericordiæ, peccata remittentis propter Chriſtum, vel eam fiduciam ſolam eſſe, qua iuſtificamur, anathema ſit.

CANON XXIV.

Si quis dixerit iuſtitiam acceptam non conſeruari, atq; etiam non augeri coram Deo per bona opera: ſed opera ipſa fructus ſolummodo, & ſigna eſſe iuſtificationis adeptæ, non etiam ipſius augendæ cauſam, anathema ſit.

EXAMEN.

Hic locus eſt præcipuus in doctrina Chriſtiana. Anxiæ enim & perterrefactæ mentes, quæ cum peccato & ira Dei luctantur, vnicum hunc portũ quærunt, quomodo Deum poſſint habere placatum & propitium. Et fides in tentatione de vnica hac conſolatione ſolicitè circumſpicit, quid debeat apprehendere, quo nitatur: ne iuſto Dei iudicio ob peccata damnetur, ſed vt ira Dei placata, miſer peccator in gratiam recipiatur, & acceptetur ad vitam. Finis enim fidei, eſt vita æterna. 1. Pet. 1. Ibi verò vnicus locus iuſtificationis rectè explicatus, & ita intellectus, ſicut in doctrina Euangelij patefactus eſt, affert neceſſariam & vberrimam conſo-

lationem piis conſcientiis, illuſtrat & amplificat gloriam filij Dei, redemptoris & mediatoris noſtri. Contra verò ſi locus hic peregrinis opinionibus adulteretur, obſcurat gloriã & beneficia Chriſti, & eripit afflictis conſcientiis neceſſarias conſolationes, quæ in Chriſto nobis propoſitæ ſunt. Nõdum autem planè intermortua eſt memoria, qualis fuerit ſub Papatu carnificina conſcientiarũ, luctantium in tentatione cum peccato & ira Dei, & anxiè quærentium firmam & certã aliquam conſolationem, dum præterito Chriſto, qui vnus ad omnem iuſtitiam nobis ſufficit, iam ad ſanctitatẽ operum debitorũ, iam ad proprias ſatisfactiones operum indebitorum, iam ad ſupererogationes, mox ad ſuperflua merita ordinum, ad varias fraternitates, ad patrocinia ſanctorum, ad peregrinationes, ad nũdinationes indulgentiarum, & à quo nõ miſeras conſcientias abduxerunt, & circumegerunt. Et tandem peractis illis omnibus, in triſtiſſima dubitatione illas reliquerunt propoſita (ſi dîs placet) conſolatione ignis purgatorij. Pighius etiam quantumuis nobis iniquus & acerbus, tamen de articulo iuſtificationis inquit: Diſſimulare non poſſumus, à noſtris hãc vel primã doctrinæ Chriſtianæ partem, obſcuratam quam illuſtratam magis, à Scholaſticis ſpinoſis pleriſq; quęſtionibus & definitionibus. Et tales extant multorum querelę inter ipſos Pontificios etiã. Iam verò in Concilio Tridentino, grauiſſima hæc quæſtio in deliberationem deducta fuit, & quidem ſicut ipſi narrant, per 7. menſes agitata. Et quis non ſperaret, cùm doctrina hæc ex multis manifeſtiſſimis Scripturæ teſtimoniis, hoc tempore clariſſimè ſit illuſtrata, fore vt deſertis philoſophicis Scholaſticorum lacunis ad fontes Propheticos & Apoſtolicos, ſi non omnino, propius ſaltem accederent, præſertim cùm per tot menſes res fuerit deliberata. Sed eum tandem exitum habuit longa illa deliberatio, crebri illi congreſſus, & multæ illæ diſputationes in Concilio, de articulo iuſtificationis, quod profuſa anathematum liberalitate, damnata eſt ea, quæ eſt omnium Prophetarum & Apoſtolorum ſententia: quòd homo iuſtificetur, hoc eſt, in gratiam recipiatur & acceptetur ad vitam æternam, ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti, vel ſola remiſſione peccatorum, fide apprehendente miſericordiam Dei, peccata remittentis propter Chriſtum.

Tota verò lerna & colluuies Scholaſticorum opinionem de inhærentibus nouis iuſtitiæ qualitatibus, propter quas homo reddatur, & ſit Deo gratus, & ad vitam æternam acceptus per bona ſua opera, ex nouis illis qualitatibus prodeuntia, Eccleſiæ rurſus obtruditur, quaſi doctrina ab ipſo filio Dei, ſole iuſtitiæ tradita, & quidem addita diſtricta inhibitione, ne deinceps audeat quiſquam aliter credere, prædicare aut docere. Infelicem ergo Eccleſiam, cui per Tridentinum Concilium non licebit credere, prædicare vel docere illam beatitudinem hominis, teſtimonio Moſis, Dauidis, & omnium Prophetarum confirmatam: cui Deus imputat iuſtitiã ſine operibus, iuxta dictum: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, Roman. 4. Sed dicat quis: Si propoſitum Patrum concilij hoc fuit, vt tantùm repeterent condemnationes doctrinæ noſtrarum Eccleſiarum, & ſignificarent, ſe nullam ex verbo Dei reformationẽ doctrinæ ſuæ, qualis ea cunque eſt, admittere aut velle aut poſſe, potuiſſent rem breuibus expedire, nec opus fuiſſet per tot menſes continuatis deliberationibus. Et alij quidem ſuſpicantur, hoc pro forma (quod dicitur) factum eſſe, vt ſpecies aliqua prætendi poſſet non ex præconceptis opinionibus, ſed habita diuturna, graui & matura deliberatione, ex ſcripturæ fundamentis condita eſſe de illa iuſtificatione decreta. Ego verò ex ipſis decretis, præcipuè verò ex Andradio meo colligo, cauſas tã ſollicitæ & diuturnæ deliberationis per tot menſes, duas præcipuè fuiſſe. Primò, Quia teſtimoniorum ſcripturæ (quæ tradunt nos non propter noſtras qualitates & virtutes, ſed gratuita imputatione iuſtitiæ, obedientiæ & meriti Chriſti, coram iudicio Dei iuſtificari, hoc eſt à peccatis abſolui, & acceptari ad vitam æternam) lux tanta eſt, quæ paruulos illuminat, pios confirmat, & aduerſariorum etiam oculos vel inuitos, ſua charitate perſtringit: quærenda fuerunt artificia, quibus lux illa, obiecta aliqua nebula & caligine, poſſet obſcurari, ne tanta claritate in oculos hominum incurreret. Et quia ſpecie aliqua illud fieri debebat, non vnius itaque menſis deliberatione negocium hoc confici potuit. Secundo, Scholaſtici nimium craſsè philoſophantur, de homine faciente quod in ſe eſt, de merito congrui, de gratia gratum faciente, de merito condigni. Et de iuſtificatione ſine Scriptura non aliter diſputant, ac ſi in Ariſtotelis ſchola, de Phyſicis motibus philoſopharentur. Quia verò ſententiam illam Scholaſticorum, Concilium retinere voluit (vidit autem homines lectione Scripturæ, vel inuito toto Antichriſti regno, tantum iam profeciſſe, quòd à prophanis illis diſputationibus & vocibus abhorrent, & ad Scripturam om nia reuocari volunt) magni igitur laboris, & diuturnę deliberationis res fuit, excogitare, quomodo Philoſophica de iuſtificatione opinio, Scripturarum vocibus quibuſdam ita poſſet circumueſtiri, ne à quouis ſtatim agnoſceretur, ſed aliquo modo poſſet huius temporis lucem ferre.

Hæc principaliter acta fuiſſe, in illa tot menſiũ tractatione, & decreta ipſa, præcipuè verò Andradij explicationes luculenter teſtificantur, ſicut oſtendemus.

VERVS STATVS DE Iuſtificatione.

Prius autem de Sophiſtica illa dicendum eſt, qua verum diſputationis κρινόμενον aſtutè occultant, & odiosè ſententiam noſtram prægrauant. Certum eſt, vtrumq; eſſe beneficium filij Dei Mediatoris, & remiſſionem peccatorum, & renouationem, in qua ſpiritus ſanctus in credentibus accendit nouas virtutes. *Remiſſio peccatorũ.* Chriſtus enim ſua paſſione meruit nobis non tantum remiſſionem peccatorum, verum etiam hoc, quòd propter ipſius meritum datur nobis Spiritus Sanctus, vt renouemur ſpiritu mentis noſtræ. *Renouatio hominis.* Hæc beneficia filij Dei, dicimus quidem eſſe coniuncta, ita vt quando reconciliamur, ſimul etiam detur Spiritus renouationis. Sed propterea non confundimus illa, ſed diſtinguimus, ita vt cuiq; ſuum locum, ordinem, & ſuam proprietatem tribuamus, ſicut ex Scriptura didicimus, vt ſcilicet reconciliatio ſeu remiſſio peccatorum præcedat, & poſtea ſequatur inchoatio dilectionis ſeu nouæ obedientiæ. Præcipuè verò, vt fides ſtatuat ſe habere placatum Deum, & remiſſionem peccatorum, non propter ſequentem & inchoatam nouitatem, ſed propter mediatorem filium Dei.

Inde

Inde verò Pontificij texunt calumniam, quaſi beneficia filij Dei diuellamus & mutilemus. Omnia enim decreta Tridentina, de iuſtificatione ita condita ſunt, vt obliquè nos inſimulent, quaſi doceamus, credentes tantum habere remiſſionẽ peccatorum, non verò etiam renouari per Spiritũ ſanctum: item Chriſtum meruiſſe nobis tantũ, reconciliationem, & non ſimul etiam renouationẽ: quaſi renouationem, charitatem ſeu nouam obedientiã ita excludamus, vt nec adſit, nec ſequatur in recõciliatis: quaſi in renatis vnica tantùm virtus fidei adeſſe debeat, reliquarũ præſentia aut conſequentia ſimpliciter excluſa. Sed tantùm impudentes & ſycophanticę ſunt calumnię quibus ſtrepitũ excitant, ne homines imperiti animaduertant, qua de re controuertatur. Sæpius enim à noſtris repetitũ eſt, planè & clarè nos docere, oportere in renatis exiſtere notitiam articulorum fidei, contritionẽ, bonum propoſitum, ac inchoari dilectionem, & debere ſequi bona opera. Expreſsè etiã damnamus Simonis Magi blaſphemiam, qui finxit, hominib. gratis fide ſaluatis liberũ eſſe, vt agant quæcunque velint. Salutem enim contumelioſè definiebat, eſſe liberationẽ ab illa ſeruitute, qua homines ad bonas actiones ex mandato Dei obligantur, nec permittuntur agere quæ velint. Hi ſunt acerbi, & verê Diabolici ſarcaſmi, quibus Apoſtolorum doctrinã de gratuita iuſtitia fidei, & de libertate Chriſtiana, Satan ludificare voluit, & eam inuiſam reddere bonis mentibus. Seriò etiam abhorremus à Baſilidis blaſphemia, qui finxit ita nos ſola gratia fide ſaluari, vt omnes qualeſcunque actiones, & quidem vniuerſa libido indifferenter vſurpari poſſit.

Libertas bene operandi.

Improbamus etiam Gnoſticos, qui dixerunt ſe ſaluari ex ſola cognitione, & propter fidei excellentiam adeò ſpirituales fieri, vt non poſſit gratia excidere, quicquid etiam perpetrent. Improbamus & illud quod Auguſtinus hæreſi 54. dicit, Aetium & Eunomiũ vſq; adeò fuiſſe bonis moribus inimicos, vt aſſeuerarint, quòd nihil cuiquam obeſſet, quorumlibet perpetratio & perſeuerantia peccatorum, ſi modò huius quæ ab ipſo docebatur, fidei particeps eſſet.

Hæc repetere hoc loco volui, vt boni viri vbicunque ſunt, intelligant, iniuſtè noſtras Eccleſias hiſce calumniis deformari, quaſi alterũ beneficiũ Filij Dei, renouationẽ ſcilicet ſpiritus abiiciamus: & doctrinam de pœnitentia, de charitate, de noua obedientia & bonis operibus ſimpliciter excludamus à noſtris Eccleſiis. Neceſſariũ etiam fuit, hanc explicationem præmittere, vt verum huius cõtrouerſiæ κρινόμενον, quod inſidioſè & magno ſtudio à Tridentinis occultatur, planè & clarè conſtitui poſſet. Nequaquam enim hic eſt ſtatus: an credentes, poſtquam remiſſionem peccatorum fide propter Chriſtum acceperunt, etiã renouentur ſpiritu mentis ſuæ: nec quæſtio eſt, an renouatio etiam pertineat ad beneficia Chriſti: neque hæc eſt controuerſia, an oporteat exiſtere in homine pœnitẽtiam, contritionem, bonũ propoſitum, ac inchoari dilectionẽ, & ſequi bona opera: hæc enim omnia planè & clarè confitemur, docemus, & ſedulò vrgemus in noſtris Eccleſiis. Et hæc cùm ita ſe habeant, lector ipſe ſecũ reputet, quale ſit artificium, in hac tam graui controuerſia, ſophiſticis cauillationibus ludere, & ſtatum cõtrouerſię occultare.

Sed dicat quis: Si hæc ita ſe habent, quid igitur eſt, de quo tam acriter, ad totius fermè orbis tumultum, de articulo iuſtificationis contenditis? Certè ſicut vos renouationem non negatis, nec charitatẽ ſimpliciter abiicitis: ita Pontificij remiſſionẽ peccatorum non negant, ſed confitentur. Et ſi de rebus ipſis conſenſio eſt, erunt igitur tantùm λογομαχίαι, hoc eſt, verbales contentiones, ſeu bellum grammaticale. Pontificij enim verbum iuſtificare, intelligunt iuxta morem Latinæ compoſitionis, pro iuſtum facere, donato vel infuſo habitu inhærentis, vnde prodeant opera iuſtitiæ. Lutherani verò Hebraica phraſi verbum iuſtificare accipiunt: ideo iuſtificationem definiunt abſolutionẽ à peccatis, ſeu remiſſionem peccatorũ, imputatione iuſtitiæ Chriſti, adoptione & hæreditate vitæ æternæ, idque tantùm propter Chriſtum, fide apprehenſum. Et tamen ſimul docent ſequi renouationem inchoandam eſſe dilectionẽ, & bona opera. Non ergo de rebus ipſis, ſed tantũ de vocabulo iuſtificationis certamen erit, ꝙ inde oritur, quia alius aliter verbũ illud intelligit, & interpretatur. Et certè in Eccleſia non decet, quando res ipſæ ſaluæ ſunt, de vocabulis mouere turbas. Paulus enim 1. Tim. 6. grauiter dicit, morbum Eccleſiæ pernicioſum eſſe, quando quis languet circa quæſtiones & logomachias, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blaſphemiæ, concertationes hominum mente corruptorum, qui veritate priuati ſunt.

Iuſtificare.

Hanc obiectionem ideò receſui, vt eò commodius & planius explicari & monſtrari poſſet, quod ſit κρινόμενον, ſeu quis ſit verus ſtatus huius controuerſiæ, de articulo iuſtificationis.

Eſt autem noſtra ſimplex hæc, & aperta reſponſio: Nequaquam tales ſumus turbatores, qui veræ & ſolidæ, & ſalutari concordię ita ſimus iniqui, & adeo cupidi contentionum, vt etiam ſi de rebus ipſis conſtituta eſſet vera, pia & ſalutaris conſenſio, quæſituri tamen eſſemus materiam rixarum, ex verborum pugnis.

Patribus enim, licet plerunq; verbum iuſtificare accipiant pro renouatione, qua efficiuntur in nobis per Spiritum opera iuſtitiæ, non mouemus litem, vbi iuxta Scripturam rectè & cõmodè tradunt doctrinam, quomodo & quare perſona Deo reconcilietur, accipiat remiſſionem peccatorum, & adoptionem, & acceptetur ad vitam æternam. Sæpè etiam à noſtris monſtratum eſt diſcrimen illud ſignificationum, quomodo iuxta analogiam fidei, & perpetuam Scripturæ ſententiam rectè, pie & dextre intelligi & admitti poſſit illa etiã ſignificatio, ſi cum Patribus accipiatur, iuxta morem Latinæ compoſitionis. Sed nihil placatiores facti ſunt Pontificij. Non enim de vocabulis tantum, ſed pręcipue de rebus ipſis diſſenſio & certamen eſt, in articulo iuſtificationis.

Hæc enim eſt principalis quæſtio, hic ſtatus, hoc κρινόμενον: quod ſcilicet id ſit, propter quod Deus hominem peccatorem in gratiam recipiat, quid iudicio Dei opponi debeat & poſſit, ne iuxta rigidam legis ſententiam damnemur, quid fide apprehendere & adferre, quo niti debeat, quando vult cum Deo agere, vt accipiat remiſſionem peccatorum, quid interueniat, propter quod Deus peccatori, qui commeritus eſt iram & æternam damnationem, reddatur placatus & propitius: quid conſcientia ſtatuere debeat illud eſſe, propter quod donetur nobis adoptio, in quo tutò collocari poſſit fiducia vt acceptemur ad vitam æternam, &c. An illud ſit ſatisfactio, obedientia &

Status huius diſputationis.

meritum filij Dei mediatoris: an verò inchoata in nobis nouitas, dilectio, & reliquæ virtutes in nobis. Hic eſt ſtatus ille controuerſiæ, qui tam ſtudioſè & inſidioſè in decretis Tridentinis occultatur quem plurib. verbis ideo ſimplicius aliquanto explicare volui, vt videat Lector, non λογομαχίας eſſe, ſed rem longè grauiſſimam, & conſcientiis valdè neceſſariam, quæ in hoc loco in controuerſia poſita eſt. Et quando ad hunc ſcopum omnes diſputationes in hoc loco referuntur, tunc omnia ſunt planiora.

DE VOCABVLO IVSTIFICATIONIS.

Hæ verò quæſtiones adeò connexæ, imò quaſi inuolutæ ſunt verbo iuſtificandi, vt cuicũque rei tribuatur iuſtificatio fidei, ſiue quod iuſtificet nos, ſtatim ſponte ſequatur, illam rem eſſe, propter quã à Deo in gratiam recipiamur, & illã rẽ fidem debere iudicio Dei opponere, ne perſona damnetur: propter illam rem Deum reddi nobis placatũ, donare adoptionem, & acceptare nos ad vitam æternam. Hoc vſque adeò certum & manifeſtum eſt, vt Tridentini etiam dicant: iuſtificationẽ eſſe translationem ab eo ſtatu, in quo homo naſcitur filius iræ, in ſtatũ gratiæ & adoptionis. Et deſcriptionẽ iuſtificationis impij inſinuari in illa ſententiaPauli Coloſſen. 1. Eripuit nos de poteſtate tenebrarum tranſtulitq; in regnũ filij dilectionis ſuæ, in quo habemus redemptionem & remiſſionem peccatorum. Videt lector, ipſos ad veram ſignificationẽ verbi iuſtificare, non obſcurè alludere: ſed mox poſtea, vbi ad rem ipſam ventum eſt, vt explicetur, quid ſit iuſtificatio peccatoris, ibi iuſtificare ipſis aliud nihil ſignificat, quam homini per Spiritum renouationis infundi habitum, vel qualitatem iuſtitiæ inhærentem. Et nouitatem quidem in credentibus per Spiritum ſanctum inchoari, nos etiã docemus: ſed dicimus illa nouitate nos non iuſtificari coram Deo: hoc eſt, nouitatem noſtram non eſſe illud, propter quod recipiamur in gratiam, & accipiamus remiſſionem peccatorum, nec eſſe illud, quo fides niti debeat, quando agit cum Deo, vt adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam. Ex valde multiplicibus igitur fraudibus conſuta ſunt Tridentina Decreta de iuſtificatione, ſicut hactenus oſtendimus.

Manifeſtum eſt autem ex iis, quæ iam diximus, veram Scripturæ ſententiam de iuſtificatione nõ poſſe commodius explicari, intelligi & conſeruari, nec contrarias corruptelas rectius & illuſtrius poſſe refutari, quàm ex propria & genuina ſignificatione verbi iuſtificare. Neq; ignorant hoc Pontificij: ſicubi enim mentionem faciunt Hebraicæ proprietatis, valdè leui brachio hoc attingunt. Ipſorum enim inſtituto accommodatius eſt, ſi abutantur ſimilitudine analogiæ Latinæ compoſitionis: vt ſicut ſanctificare dicitur, ita etiam iuſtificare intelligatur. Ita enim adhærentes qualitates ſtatim dilabi poſſunt, vt in illis iuſtificatio noſtra conſtituatur.

Pauca igitur quædam annotabimus, quæ ſit in hoc articulo propria & genuina ſignificatio verbi iuſtificare, idq; ita fiet, vt ſimul oſtendatur, Scripturam iuſtificationem coram Deo, ad remiſſionem peccatorum & vitam æternam adimere noſtris virtutibus, nouitatibus & operibus, & transferre in ſatisfactionem, obedientiam & meritum filij Dei Mediatoris. Deinde oſtendemus, Tridentinum Concilium damnare illam ſententiam, quę eſt ipſiſſima & perpetua omnium Prophetarum & Apoſtolorum doctrina, & in eius locum ſubſtituere planè alienam, & cum Scriptura pugnantem ſententiam.

Simpliciter autem contendunt Pontificij verbum iuſtificare, propriè ſignificare talem motum ſeu mutationem ab iniuſtitia ad iuſtitiam, ſicut quando in phyſicis motibus vna qualitas expellitur, & alia introducitur. Talem enim volunt eſſe rationẽ compoſitionis, qualis eſt in verbo ſanctificare, viuificare, calefacere, frigefacere, &c. Et Patres quidem verbum iuſtificare, in hac ſignificatione ſæpè vſurpare non ignoro, ſed de proprietate linguarũ quæſtio eſt. In Latina igitur lingua, apud probatos authores, non ſcio extare exemplũ, quòd iuſtificare ſignificet, vel imbuere aliquo habitu iuſtitiæ, vel infundere qualitatẽ iuſtitiæ. Propoſui hoc antea Ieſuitis, vt quia analogia Latinæ cõpoſitionis nituntur, exemplum aliquod ex illis autoribus, ex quibus vſus Latinæ linguæ probatur, proferrent. Sed aduocatus ipſorum Andradius cũ anxiè omnia conquiſierit, nihil tale proferre poteſt. *Iuſtificare quid Pontificiis.*

In Græca communi lingua, δικαιοῦν duas habet ſignificationes. Primò ſignificat iuſtum aliquid cenſere ſeu pronunciare. Ita Plutarchus in Ageſilao: Denunciato bello coegit omnes ſtare illis ὡς αὐτοὺς ἐδικαίωσεν. Et in Bruto: Cùm Mimi captiui, qui cædi Caſſij inſultarant, in iudicio accuſati eſſent: Meſſala Coruinus ἐδικαίου virgis cæſos nudos, eſſe mittendos ad caſtra hoſtium: Commentator Sophoclis in Oedipo Colonæo, δικαιοῦν dicit vſurpari ἀντὶ τοῦ δίκαιον κρίνειν. Suidas exponit δίκαιον νομίζειν. Et citat Lyſiam, qui δικαιώσεις vocat τὰς δικαιολογίας. Secunda ſignificatio valde vſitata eſt. τὸ δικαιοῦν, ἀντὶ τοῦ κολάζειν, ſupplicio afficere, non priuata pœna, ſed præcipuè cùm cauſa iudicata, iudicialiter (vt ita dicam) aliquis punitur: Ideo Suidas δικαιούμενον exponit, per δίκης τυγχάνοντα. Et Thucydidẽ citat, vſurpantem δικαιοῦσι ἀντὶ τοῦ κολάζειν. Sed huius ſignificationis vbique obuia ſunt apud Grçcos autores exempla.

Apud authores igitur Græcæ Linguæ, verbum iuſtificari non vſurpatur in illa ſignificatione, de qua ſola Pontificij dimicant. Reſtat ergo vſus huius verbi in lingua ſacra. Et forenſis (ſicut vulgò loquimur) eius ſignificatio vſque adeo manifeſta eſt, quòd Andradius eam negare non audet. Anxiè autem conquirit exempla, probaturus, quòd in multis Scripturæ locis, verbum iuſtificare ſignificet non abſoluere à peccatis, ſed mentem qualitate iuſtitiæ inhærentis exornare. Et hoc atiete arbitratur ſe expugnaturum totam doctrinam de imputatiua iuſtitia. Videndum igitur eſt, quibus exemplis, quàm certò & firmiter hoc probet. In prima autem acie collocat Teſtimonium ex Syracide cap. 1. Religio, ſeu pietas iuſtificat cor. Et in vulgatã ſanè verſione ita legitur. Sed Syracides in ſua lingua ibi hoc non habet. Animaduertit autem Lector illud, de quo antea diximus, quare Tridentina Synodus decreuerit vulgatam editionem, per omnia habendam eſſe pro authentica. Quòd enim Syracides non ſcripſit, ſed aliunde in contextum irrepſit, illud Andradius pro authentico citat, ad euertendam iuſtitiam fidei. Præterit autem, quod Syracides ipſe in primo illo capit. ſcripſit: θυμὸς ἄδικος, iracundia iniuſta non poterit iuſtificari, hoc eſt à culpa abſolui.

Mirum

Mirum verò eſt, quòd non etiam adduxerit id, quod in vulgata verſione Pſalmi 72. legimus: Fruſtra ergo iuſtificaui cor meum. In Hebræo enim planè aliud verbum eſt.

Plus verò coloris habet, quod ex 18. capit. citat: Non verearis vſque ad mortem iuſtificari. Quod Tridentinum Concilium ita interpretatur, ſanctificationem & renouationem debere creſcere, & augeri vſq; ad mortē: Quæ ſententia in doctrina renouationis quidem vera eſt: ſed conſideret lector, an Syracides in illo loco, vocabulo iuſtificationis hoc intelligi velit. Illud enī eſt de quo diſputamus. Oſtendit autem contextus, hoc agi, conuerſionem, vt inueniamus propitiationem, non differendā eſſe vſque ad languorem ſeu morbum, ſed orandum eſſe εὐκαίρως, hæc enim ſunt verba textus. Illam verò ſententiam mox aliis verbis repetit: ἕως θανάτου. Hoc eſt, Iuſtificari non differas vſq; ad mortem. Quod antea dixerat inuenire propitiationem, iam vocat iuſtificari, & illud docet, non eſſe differendum vſque ad mortem. Iudicet etiam Lector, an ex illo loco ſententia Pontificiorum de iuſtificatione ſtabiliri, & noſtra euerti poſſit. Qualem verò putas eſſe fidem, quæ huiuſmodi fundamentis, contra clariſſima Scripturæ teſtimonia nititur? Nihil profectò aliud, quàm effugia ſunt, ne veritati locum dare cogantur.

Fides Papiſt.

Ex Apocalypſi etiā, pro confirmatione ſuæ ſententiæ citat: Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc: & qui ſanctus eſt, ſanctificetur adhuc. Sed facilis eſt reſponſio. Andradius enim dimicat pro illa ſententia, quæ iuſtificationem & ſanctificationem contendit idem eſſe, & hanc ſententiam vult probare ex illo dicto Iohannis. Sed ibi Iohannes, ſicut & Paulus 1. Cor. 6. diſertè diſtinguit iuſtificationē & ſanctificationem. Videt igitur Lector, quales ſint Andradij probationes. Nec obſtat, quòd iuſtificati iubentur adhuc iuſtificari: cùm remiſſio peccatorum nō ſit mutila. Habitat enim peccatum in carne iuſtificatorum, quod ſæpe captiuat ipſos, vt in multis offendant. Sicut igitur illi, quibus remiſſa ſunt peccata, quotidiè petunt: Dimitte nobis debita noſtra: eodem etiam modo, qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc: perpetuò enim in hac vita eſt illa Apoſtolica legatio. 2. Cor. 5. Reconciliemini Deo.

Hiſce igitur teſtimoniis Andradius ſignificationem verbi iuſtificare, quam vt aduocatus Concilij Tridentini, cōtra noſtrarum Eccleſiarum doctrinam defendendam ſuſcepit, nequaquā probauit: ſicut quiuis Lector iudicare poteſt. Quod enim Eſaiæ ſententiā, In ſcientia ſua iuſtificabit multos, eò torquet, magna impudentia eſt. Ibi enim mox additur explicatio, quomodo intelligenda ſit illa iuſtificatio, quia, inquit, iniquitates eorū ipſe portabit, ſicut Luc. 1. Zacharias canit: Ad dandam ſcientiam ſalutis, quæ eſt in remiſſione peccatorum.

Firma igitur adhuc ſtant illa, quæ cōtra Ieſuitas de propria & genuina ſignificatione verbi iuſtificare in articulo iuſtificationis diximus. Repeto autem id, quod ſuprà dictum eſt, ſtatum diſputationis non eſſe: an renouatio pertineat ad beneficia Chriſti, an homo, quando reconciliatur cum Deo, ſimul etiam per Spiritum ſanctum renouetur, an noua obedientia ſequi debeat. Hæc enim planè & perſpicuè docemus. Sed hæc eſt quæſtio: Quomodo & quare iuſtificemur, vt à Deo in gratiam recipiamur, & acceptemur ad vitam æternam. Hæc toties ſunt repetenda, ne hanc diſputationem de ſignificatione verbi iuſtificare calumnientur, quaſi ipſam renouationem ſuo loco & ordine negemus.

Et vt maximè oſtenderetur (quod tamen certò & euidenter non facilè probabitur) verbum iuſtificare in quibuſdam Scripturæ locis habere illam, de qua Pontificij dimicant, ſignificationem: de ſumma tamen rei, de qua agimus, nondum conclamatum eſſet.

Iuſtificare

Non enim propriè eſt quæſtio, quid verbum iuſtificare in aliis Scripturę locis ſignificet, ſed hoc quæritur, quam ſignificationem verbum iuſtificare habeat in illis Scripturæ locis, in quibus doctrina iuſtificationis, tanquam in ſua ſede traditur & tractatur. Reliqua verò exempla, tantùm declarationis gratia adhibentur.

Manifeſtiſſima autem eſt antitheſis, Rom. 8. quę propriam & genuinam ſignificationē verbi iuſtificare, in hoc articulo oſtendit, quę ſcilicet cum forenſi ſignificatione omnino conuenit, quòd corā iudicio Dei, propter Chriſtum abſoluamur à reatu peccati & damnationis, pronunciemur iuſti & acceptemur ad vitā æternam. Ita enim habent verba: Quis accuſabit aduerſus electos Dei? Deus eſt qui iuſtificat, quis eſt qui condemnet? &c. Ita Rom. 5. Iuſtificatio & condemnatio aliquoties opponuntur. Et Ro. 3. totus vt ita dicam, proceſſus vocabulis iudicialibus deſcribitur. Lex accuſat omnes eſſe ſub peccato. Omne os obſtruitur, & totus mundus reus, ὑπόδικος ſiſtitur Deo: quia ex operibus legis non iuſtificatur omnis caro. Iuſtificamur autē gratis, ipſius gratia, per redemptionem, &c. 1. Cor. 4. Nolo iudicari ab humana die, ſed qui me iudicat, Dominus eſt. Ideò licet nihil mihi cōſcius ſim, tamen in hoc nō ſum iuſtificatus. Ita. 1. Ioan. 2. fit mētio aduocati, ſicut Rom. 8. interceſſoris. Pſ. 143. Ne intres in iudicium, quoniam in conſpectu tuo nō iuſtificabitur omnis viuēs. Lu. 18. Publicanus quaſi corā Dei tribunali ſtans, orat: Deus, propitius eſto mihi peccatori. Hanc Publicani orationem cùm Chriſtus vellet ſignificare exauditam eſſe inquit: Deſcendit iuſtificatus: hoc eſt, Deus ꝓpitiatus fuit peccatis ipſius. Act. 13. Per Chriſtum vobis remiſſio annunciatur peccatorū, & ab omnibus (peccatis) à quibus non potuiſtis in lege iuſtificari, in hoc omnis qui credit iuſtificatur. Hęc teſtimonia nulla ſophiſtica poſſunt eludi, vt ad infuſionē inhærentis iuſtitiæ referantur, ſed manifeſtè oſtendunt, iudicialem eſſe ſignificationem verbi iuſtificare in hoc articulo, quod ſcilicet peccator, lege Dei accuſatus, conuictus, & ſententiæ æternæ damnationis ſubiectus, fide cōfugiens ad thronum gratiæ, propter Chriſtum abſoluatur, iuſtus reputetur & pronuncietur, in gratiā recipiatur, & ad vitam æternā acceptetur. Et Ioannes licet non vſurpet verbū iuſtificare, tamen doctrinam ipſam verbis iudicialibus deſcribit: Qui credit, non iuſtificatur, non venit in iudicium. Miſit filium in mundum, nō vt iudicet mūdum. Et 1. Ioan. 3. Tranſlati ſumus à morte ad vitā. Act. 3. Petrus dicit peccata deleri. Illud verò Paulus explicat, cùm inquit Col. 2. chirographum quod contra nos erat, deletum eſſe.

Et dignum eſt conſideratione, quàm ſolicitè Apoſtoli cauerint, ne Hebraiſmus verbi iuſtificare in aliis linguis minus notus, doctrinam vel turbaret, vel obſcuraret. Aliis enim clarioribus, & quidem variis vocabulis illud explicaſunt. Ne enim intelligatur de infuſione qualitatum iuſtitiæ, Roman. 4. exponitur per imputare

Digitized by Google

iuſtitiam ſine operibus, vel fidem imputare ad iuſtitiam. Exponitur etiam ibi per vocabulum beatitudinis, & per illud Pſalmi, tegere iniquitates, & non imputare peccatum. Rom.5. exponitur per æquipollentiam verbi reconciliari, quod Auguſtinus etiam animaduertit. Actor.13. æquipollet remiſſioni peccatorum. Matth.1. Saluum faciat populum à peccatis. Illud Actor.13. per verbum iuſtificare exponitur, ita quòd Galat.2. Paulus dicit: Nos in Chriſtum credidimus, vt iuſtificemur: illud Actor.15. Petrus ita effert, Per gratiam Chriſti credimus nos ſaluari, ſicut & illi. Et quod Epheſ.2. dicitur: Gratia ſaluati eſtis, illud Rom.5. eſt gratia iuſtificari. Ioannes vocat, Non iudicari, non venire in iudicium. Roma.5. conſtitui iuſtum, eſt periphraſis verbi iuſtificare, Nam ἐγδικάζειν εἰς κρίμα Græcis eſt verbum iudiciale. Iſta iudicialia etiam ſunt, ſoluere & ligare peccata. Græci interpretes, Iob.13. & 32. reddiderunt δίκαιος ἀναφανοῦμαι. cap.27. 40: δίκαιον ἀποφαίνειν. Sicut cap.23. ἰδεῖν ἐν δίκῃ, quod cap.9. dixerant ἀσεβῶ, pro condemnare, impium pronunciare.

Et Patres quidem, licet plerumq; ſequantur analogiam Latinæ compoſitionis, in verbo iuſtificare, ſæpe tamen euidentia Paulinæ diſputationis, coguntur agnoſcere propriam & genuinam hanc ſignificationem, quam monſtrauimus. Ita Auguſtinus, qui a videt Rom.5. iuſtificari, exponi per reconciliari, agnoſcit & probat noſtram interpretationem Et in Pſalm. 31. Si iuſtificatur impius, ex impio fit iuſtus. Sed quomodo? Nihil boni feciſti, & datur tibi remiſſio peccatorum, &c. Contra Iulianum lib.2. citat ſententiã Ambroſij: Eum iuſtificari à peccato, cui per Baptiſmum peccata remittuntur omnia. Hilarius in 9. cap. Matthæi, Mouet ſcribas, ab homine remiſſum peccatum, quod lex laxare non poterat: fides enim ſola iuſtificat. Cyrillus in 6. cap. Iohannis, Gratia iuſtificat, mandata verò legis condemnant magis. Oecumenius recitans veterum explicationes in 3. cap. ad Rom. dicit: Iuſtitia Dei eſt iuſtificatio ex Deo,, abſolutio ac liberatio à peccatis, à quibus lex ipſa abſoluere non potuit. Item: Quomodo fit iuſtificatio? per remiſſionẽ peccatorum, quam in Chiſto Ieſu cõſequimur. Sed non quærimus nunc principaliter, quomodo patres vſurpent verbum iuſtificandi, ſed noſtra quæſtio eſt, in qua ſignificatione Spiritus ſanctus vtatur verbo iuſtificãdi, in illis Scripturę locis in quibus tractat & tradit doctrinam iuſtificationis, ſicut illud manifeſtiſſimè iã mõſtrauimus.

Et hæc ſignificatio congruit ad reliqua Scripturæ loca, vbi verbum iuſtificare vſurpatur de actionibus iudicialibus, & opponitur verbo condemnare. Gene.44. Quid reſpondebimus, quid loquemur, quo iuſtificabimur? 2 Reg.15. dicit Abſolon: Qui habet iudicium, veniat vt iuſtificem eum.

Eſai.41. Iudicemur ſimul, dent teſtes ſuos, narra ſi quid habes, vt iuſtificeris. Pſal.51. Vt iuſtificeris, & vincas cùm iudicaris. Deut.25. Iuſtificate iuſtũ, condemnate impium. 3. Reg.8. Condemnes impium, dando viam eius in caput ſuũ, & iuſtifices iuſtum, dando illi ſecundum iuſtitiam eius. Prou.17. Qui iuſtificat impium, & condemnat iuſtum, abominationi eſt. Eſa.5. Vę qui iuſtificatis impiũ, & iuſtitiam iuſti aufertis ab eo. Matt.12. ex verbis tuis iuſtificaberis vel condemnaberis. Hæc exempla & congruunt ad illam ſignificationẽ, quæ ꝓpria eſt loci Iuſtificationis, & doctrinam ipſam illuſtrant.

Diligenter autem conſiderandum eſt, quare Spiritus ſanctus doctrinam iuſtificationis, verbo iudiciali proponere voluerit. Homines enim prophani, ſecuri & Epicuræi, exiſtimant leue & perfunctorium quid eſſe Iuſtificationem peccatoris, ideò de peccato nõ admodum ſunt ſoliciti, reconciliationem cum Deo non ſeriò expetunt, nec diligentia aliqua retinere ſtudent. Proprietas verò verbi iuſtificare, oſtẽdit quàm grauis & ſeria actio coram iudicio Dei ſit iuſtificatio peccatoris. Mens item humana, phariſaica perſuaſione inflata, quando priuatis ſuis cogitationib. de iuſtitia indulget, facilè poteſt concipere perſuaſionem & fiduciam iuſtitiæ propriæ quantumcunq;. Sed quando ſub imagine examinis & tribunalis iudicij diuini, per proceſſum (vt ſic dicam) iudicialem, doctrina iuſtificationis proponitur, concidunt, euaneſcunt, & proſternuntur Phariſaicæ illæ perſuaſiones. Ita genuina proprietas verbi iuſtificare, puritatem doctrinæ iuſtificationis, & à Phariſaico fermento, & ab Epicuræis opinionibus conſeruat & defendit. Et tota doctrina iuſtificationis non poteſt ſimplicius, rectius & commodius intelligi, & ad ſerium vſum in exercitiis pœnitentiæ & fidei accommodari, quam ex vera obſeruatione iudicialis ſignificationis verbi iuſtificare, ſicut multorum Patrum exempla oſtendunt, qui de operib. & meritis magnificè ſæpè concionantur: in meditationibus verò, quando hanc imaginem iudicij diuini, & proceſſum illum iudicialem, ſicut diximus ſibi proponunt, tunc dulciſſimis ſententiis doctrinam huius articuli explicant. Et in hoc genere Bernhardus præ cæteris felicior eſt, quia non in ocioſis ſpeculationibus, ſed in ſeriis exercitiis, propoſita imagine iudicij diuini, & ſiſtens ſe quaſi ad tribunal Dei, doctrinam & teſtimonia Pauli de iuſtificatione expendit.

Suprà etiam oſtendimus, quantum referat, genuinam ſignificationem vocabuli iuſtificare, in hoc articulo retinere in Eccleſia: rem ipſam enim ita in ſe comprehendit, vt quicquid ſit cui tribuatur, quod nos iuſtificet, ſtatim conſequatur, quòd propter illud recipiamur à Deo in gratiam, & acceptemur ad vitam æternam.

Monſtrata autem ex manifeſtis Scripturæ teſtimoniis, verè propria & genuina ſignificatione verbi iuſtificare, ipſa doctrina iuſtificationis plana & manifeſta erit, ſi modò eam ex diuinis oraculis, & non ex Philoſophicis rationis cogitationibus petere & diiudicare nobis concedatur.

Imitabimur autem methodum Scripturæ, quæ de iuſtificatione & negatiuè & affirmatiuè loquitur, hoc eſt, conſiderandum eſt, quibus rebus adimat, & cui tribuat iuſtificationem peccatoris coram Deo, ad vitam æternam.

QVIBVS REBVS ADIMAT SCRIptura iuſtificationem hominis ad vitam æternam.

Et peccatis quidem neminem coram Deo iuſtificari, hoc eſt, propter ſcelera neminem Deo gratũ eſſe, & acceptari ad vitam æternam, extra controuerſiam eſt. Pugnat enim cum perpetua & immutabili voluntate Dei, quæ in lege patefacta eſt, & ipſe Deus pronunciat eſſe abominationem, hoc modo iuſtificare impiũ, Prou.17. Eſ.5 & Exo.23. Inſontem non occidas, quia non iuſtifico impium.

De qualitatibus igitur, habitibus, actionibus, & operibus humanis, quibus appellatio iuſtitiæ

tribui-

tribuitur, quæſtio eſt, an in illis conſiſtat iuſtificatio noſtri corā Deo ad vitā æternam. Et ratio quidem, quia aliam iuſtitiā ignorat, plane ita ſtatuit. Sed nos audiamus vocem Dei noſtri pronunciantis in Scriptura iudicium ſuum de hac quæſtione. Et obſeruetur, quomodo Scriptura totum hoc negocium vocabulis iudicialibus deſcribat.

Alia eſt autem politica iuſtitia, qua coram hominibus, vel inter homines iuſti ſumus, & acquirim⁹ præmia politica, quando ſcilicet actiones noſtræ reſpondent legibus quibus conſtat iuſtitia inter homines. Sed de illa hoc loco non diſputatur, niſi quod Scriptura ridet illos, qui (vt Phariſæi, in iuſtificatione coram Deo, homínes deligunt iudices, apud quos aucupantur famam & laudem iuſtitiæ, Matth. 6. Luc. 16. Vos eſtis qui iuſtificatis vos corā hominibus. Sed hoc modo per ambitionē gloria huius ſeculi, non autem gloria apud Deum acquiritur: ſicut Chriſtus inquit, Matthæi 6. Receperunt mercedem ſuam. Et Lucæ 16. Quod altum eſt coram hominibus, abominatio eſt apud Deum. ſed in negocio de gratia Dei, ſalute & vita ęterna, oportet Deum ipſum eſſe iudicem: & apud ipſum agendum eſſe negocium, quando ita volumus iuſtificari, vt Deo piaceamus, & ipſi accepti ſimus ad vitam æternam: ipſa etiam ratio intelligit, ideo enim propriam iuſtitiam adducit coram Deo. Et Romanorum decimo, Paulus vtitur verbo valde ſignificanti. Quærunt propriam iuſtitiam στῆσαι, hoc eſt, ſtabilire, erigere, & opponere coram iudicio Dei, ſicut Luc. 18 Phariſæus variis modis iuſtitiā ſuam contendit coram Deo probare, fidens illis ſuis operibus, & quærent illis iuſtificari, hoc eſt apud Deum haberi illo loco, ita tractari & remunerari, ſicut Deus illis promiſit, quos iuſtos agnoſcit, pronunciat & acceptat. Ita omnino ſeruatur forēſis ſignificatio verbi iuſtificari, iuxta exemplum, Eſaię quadrageſimo tertio. Narra ſi quid habes, da teſtes, vt iuſtificeris. Gen. 44. Quid reſpondebimus, quid loquemur, quo nos iuſtificabimus? Et 3. Reg. 8. Iuſtifices iuſtum, dando illi ſecundum iuſtitiam eius.

Hoc ergo modo afferens propriam iuſtitiam agit coram Deo, iuſtificetur. Sed audiamus, quam ſententiam Deus iuſtus Iudex pronunciet. Et vt rei planior ſit, paucis retexem⁹ diſtributionem illam, quæ apud Paulum extat.

I. De variis cultibus, quos gentes contra verbum Dei, ex corrupto rationis iudicio inſtituerunt, hoc fine vt Deum propicium & placatū haberent, quia pugnant cum verbo Dei, Scriptura pronunciat quod ſint abominatio coram Deo, Deute. 12. & 17. Ita Paulus, Rom. 1. pronunciat Gentes huiuſmodi cultibus, magis iram Dei prouocaſſe, Et Epheſ. 2. Eratis ſine Deo in hoc mundo, promiſſionis ſpē non habentes.

II. De operibus electitiis, quæ homines propria intentione qualicunq; ſine verbo & mandato Dei ſuſcipiunt ad hunc finem vt iuſtificentur, hoc eſt, Dei gratiam & ſalutem æternam acquirant, Deus pronunciat, Eſaiæ 29. Matth. 15. Fruſtra colunt me mandatis & doctrinis hominum. Et Eſaiæ primo. Quis requiſiuit hæc de manibus veſtris?

III. De externa diſciplina rationis iuxta legem naturæ in non renatis, Paulus diſputat ad Rom. & cap. 3. pronunciat, gentes per diſciplinam rationis nō iuſtificari coram Deo, ſed eſſe ſub peccato: ſunt enim ſine fide Chriſti, & ſine Spiritu ſancto, corda ſunt impia & immunda, ipſa etiam lex naturæ per peccatum obſcurata eſt, ita vt vix particulam aliquam legis, de quibuſdam ſecundæ tabulæ officiis teneant, & illi ipſi notitiæ legis naturalis, quæ adhuc reliqua eſt, diſciplina Ethnicorum non omni ex parte eſt cōformis. Et in ſumma: Mala arbor nō poteſt bonos fruct⁹ facere. Et ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, imo quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt. Gentes igitur per diſciplinam rationi non potuerunt coram Deo iuſtificari.

IIII. De phariſaica iuſtitia, quæſtio aliquanto propius ad noſtrum propoſitum accedit, quando ſcilicet illi, qui legem Dei ſcriptam habent, conātur & ſtudent ſine fide Chriſti, & ſine Spiritu ſancto, naturalibus liberi arbitrij viribus, opera legis facere, hoc fine, vt Deo placeant, gratiam eius cōſequantur & acceptentur ad vitam æternam, hoc eſt, vt iuſtificentur, ibi enim magis ſpecioſum mēs humana habet prætextum, propriam iuſtitiam coram iudicio Dei ſtatuendi. Deus enim ipſe legem promulgauit, & factoribus promiſit benedictionē & vitam, non tantum vt politicum præmium, ſed ſicut Lucæ 10. ſcribæ interroganti: Quid faciendo vitam æternam hæreditabo, Chriſtus propoſitis mandatis legis, reſpondet: Hoc fac, & viues.

Quando igitur homo non renatus conatū, ſtudium, imo zelum, quantum in ſe eſt, erga mandata Dei, ad iudicium ipſius adfert, confidens & petens propterea iuſtificari, quam quæſo ſententiā Deus iuſtus Iudex pronunciat? Chriſtus certe pronūciat, Matt. 5. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus, quàm ſcribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Et Paulus inquit, Rom. 3. ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro, Galat. 3. Quicunque ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt. Num igitur lex non habet promiſſiones vitæ æternæ? Certe Chriſt⁹ manifeſte hoc affirmat, Lucæ 10. Matth. 19. Num vero Deus fallit & ludificat homines promiſſionibus legalibus? Abſit. Eſt enim Deus qui mentiri neſcit. Tit. 1. Et manet quod Paulus dicit, Roman. 3. Deus eſt verax, omnis autem homo mendax. Cur igitur homo non renatus ex operibus legis non iuſtificatur? Reſpōdet Paulus, quia per legem agnitio peccati, hoc eſt, lex cauſatur tali obedientia, quam non renati naturalibus viribus pręſtare poſſunt, ſibi nequaquam ſatisfieri, ſed tales factores accuſat peccati coram iudicio Dei, quod cum quædam legis opera faciant, illa tamen & imperfecte & corrupte faciant, & præterea in plurimis, & in grauioribus ſint præuaricatores legis, lex autem habet quidem promiſſionem vitæ, ſed ſub conditione, non qualiſcunque impletionis, ſed perfectæ & integræ, ex toto corde, tota anima, ita vt caro nihil contra concupiſcat. Et de huiuſmodi factoribus Paulus inquit, Roman. 2. Non auditores, ſed factores legis iuſtificabuntur coram Deo. Item: Qui fecerit hæc, viuet in eis. Quando vero quis aliqua legis opera facit, & quomodocūque facit, in cæteris præuaricator legis exiſtens, illum lex non pronunciat iuſtum coram Deo ad vitam æternam, ſed pronunciat reum & maledictū. Quia qui non in omnibus, quæ in libro legis ſcripta ſunt, permanſerit, maledictus eſto. Et quicunque totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, reus factus eſt omnium. Quod ſi nō mœcheris occidas autē, factus es tranſgreſſor legis. Quia igitur Lex eſt ſpiritualis, & nō renati ſine Spiritu ſancto toti ſunt carnales, vetuſtate ergo literæ legi nō ſatisfit. Ex operibus igitur legis nō renati, nō iuſti-

ſtificantur,ſed fiunt rei, & ſunt ſub maledicto, R. 3.Galat.3. quæ etiam faciendo non faciunt legem, eo modo & tali perfectione,ſicutLex flagitat.Et de his quidem capitibus,non eſt potiſſimuin controuerſia inter nos & Pōtificios in articulo iuſtificationis.Nam in primo Canone dicit Tridentinum Concilium:Si quis dixerit, hominem ſuis operib. quæ vel per humanę naturæ vires,vel per legis doctrinā fiunt,abſq; diuina per Chriſtum gratia poſſe iuſtificari,anathema ſit.Breuiter autē illam Paulinam diſtributionem repetere volui ideo,quia negocium ſiue actus veræ iuſtificationis,ex illa antitheſi rectius intelligitur:& vt obſeruetur,quomodo Paulus per ſufficientē enumerationem oſtēdat, plane nihil eſſe in homine,ſiueEthnico,ſiue Iudęo, ſiue renato,ſiue non renato,quo poſſit coram Deo iuſtificari:vt ita gloria iuſtificationis in ſolidū tribuatur ſoli Chriſto mediatori,per fidem apprehēſo.Volui etiam Andradio oſtēdere,quam flagitioſum, & non tolerandum in Eccleſia Dei ſit illud dogma,quo aſſerit,philoſophos ethica ſua iuſtitia coram Deo ad vitam æternam iuſtificatos fuiſſe.Illud enim ex profeſſo pugnat,cum ipſis fundamentis Scripturæ.

Philoſophorum ethnicorū iuſtificatio.

Ex illa igitur diſtributione ſiue enumeratione, facilius iam ad ipſum diſputationis ſtatū perueniemus De renatorū enim bonis operibus, ſiue noua obedientia,potiſſima nunc eſt inter Pontificios & nos controuerſia, an ſcilicet renati, illa nouitate, quam Spiritus ſāctus in ipſis operatur,& bonis operibus,quę ex illa renouatione ſcaturiunt iuſtificentur,hoc eſt,An nouitas,virtutes,ſeu bona opera renatorum ſint res illa,qua in iudicioDei conſiſtere poſſint, ne damnentur, propter quam Deum habeāt placatum,& propitium,in quam reſpicere, qua niti, cui fidere debeant. quando agitur de ardua illa quęſtione,vt ſimus FilijDei,& acceptemur ad vitam æternam. Et ſane, ſi humana conſulenda eſſent iudicia,nouitati renatorum omnium calculis tribueretur gloria iuſtitiæ coram Deo,ad vitam æternam.Non enim eſt opus ſeu effectio humanarum virium, ſed eſt donum & operatio Spiritus ſancti,vnde bona opera vocantur fructus ſpiritus, Epheſ.5.Et eſt beneficium Dei mediatoris propter cuius meritum credentes renouantur Spiritu mentis ſuæ,vt per Spiritum ſanctum inchoetur in ipſis conformitas cum lege Dei, ſecundum interiorem hominem,Rom.7.Et illa nouitas vocatur iuſtitia, Rom. 6.1.Ioan.3. De renatorum etiam bonis operibus dicit Scriptura,1.Tim.5. Hoc acceptū eſt coram Deo,1.Ioan.3. Ea quæ placita ſunt coram ipſo facimus. Hæc profecto valde magna & præclara ſunt, quæ Scriptura tribuit nouæ renatorum obedientię.Et nos ſanè nouę obedientię ſuam laudem ſuo loco non detrahimus, ſicut poſtea dicemus de bonis operibus.Sed iam verſamur in quæſtione de iuſtificatione hominis corā Deo ad vitam æternā, de qua quæſtione Paulus dicit, 1. Cor. 4. Mihi pro minimo eſt,vt ab humano die iudicer:ſed neq; meipſum iudico, ſed qui me iudicat, Dominus eſt.Eius igitur vt iudicis ſententia inquirenda eſt: in Scriptura enim illam nobis patefecit.

Noua obedientia laus.

Et Pontificij quidem contendunt, excluſiuam Pauli, quando dicit (Sine operibus legis) intelligendam eſſe tantum, vel de operibus ceremonialibus,vel de operibus non renatorum.Sed clariſſima ſunt in Scriptura teſtimonia, laudem & gloriā iuſtificationis coram Deo ad vitam æternam adimi & detrahi,non tantum ceremonijs Moſaicis,& operibus non renatorum, verumetiam renatorum nouitati,nouæ obedientiæ ſeu bonis operibus.

Maxime autem illuſtre eſt teſtimonium, quod extat,Roman.4.vbi Paulus propoſiturus exemplar iuſtificationis vniuerſale inAbrahamo,quem ideo vocat patrem fidei, & in circūciſione & in præputio,ſumit Abrahamum, nō in prima conuerſione: cùm primum ex Chaldaica idololatria vocaretur, Gen.11. Ioſuæ 24.Ita enim excluſiua. (Sine operibus)poſſet reſtringi ad illa opera,quę ante conuerſionē non renatus in idololatria feciſſet. Sed cum à prima vocatione Deo fide obediiſſet per aliquot annos,à cap.11.Gen.ad 15. caput,tunc certè fuit renouatus ſpiritu mentis ſuæ,& ornatus multis præſtantiſſimis operibus & fructibus Spiritus.Heb.11. In illo quaſi medio curriculo bonorum operum Abrahæ,ponunt Moſes in veteri, & Paulus in nouo Teſtamento,quæſtionem: Quæ tunc fuerit iuſtificatio Abrahæ coram Deo,ad hæreditatem vitę æternæ? Et ad illum Abrahamum iam renatum, ſpirituali nouitate & multis bonis operibus ornatum, Paulus accommodat has ſententias: Non operanti, credenti autem in eum, qui iuſtificat impium,fides eius imputatur ad iuſtitiam. Ad illum Abrahamum accommodat etiam hanc ſententiam: Dauid dicit beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus. Certè autem illo tempore Abrahamum iam renatum nō fuiſſe ſine bonis operibus, ſed multa vere bona per fidem operatum fuiſſe, teſtatur Epiſtola ad Hebræos,capite vndecimo.Et tamen Spiritus ſanctus per Paulum Abrahæ renouati operationi & operibus, manifeſte adimit & detrahit laudem & gloriam iuſtificationis coram Deo, ad vitam æternam. Et in illo loco hoc facit, vbi Abrahamum proponit,non tanquam ſingularem perſonam,ſed vt Patrem fidei &vniuerſale exemplar verę iuſtificationis,ſcriptum eſt enim,non tantū propter Abrahamum,ſed &propter nos,quibus imputabitur,Ro. 4.Et addit:Si ex operibus Abraham iuſtificatus eſt poteſt ſane apud homines gloriam habere: ſed non apud Deum. Hoc teſtimonium vſque adeo perſpicuum, illuſtre & firmū eſt, quod etiam Andradius meus confitetur, inter ipſos Pontificios aliquos egregiæ eruditionis viros,in hac ſalebra hærere,nec ſe poſſe explicare:& quidem ipſe etiam nihil quod ad rem faciat, ad hoc teſtimonium reſpondere poteſt.Nec ſane video, quid contra tam manifeſtam lucē vlla ſophiſtica poſſit:niſi forſan tale quid proferatur, quod ſicut Auguſtinus contra Petilianum inquit:Malam cauſam vel moras faciendo,paulisper ſuſtentet.Magis igitur iam amo,& pluris facio hoc teſtimonium:quod video,ne ſpecie quidem aliqua à Pontificijs eludi poſſe. Et hoc eſt Moſis & Patriarcharum teſtimonium,cui Paulus monſtrat adiungendum eſſe Dauidis teſtimonium, loco & nomine omnium Prophetarum, ſicut cap.3. dicit, iuſtitiam fidei habere teſtimoniū legis & Prophetarum. Dauid igitur, Pſalm. 143. cùm dixiſſet:Exaudi me in tua iuſtitia,mox addit: Ne intres in iudicium, &c. Nunquid autem timet Dauid, ne tyrannica crudelitate præter ius & æquum, in iudicio Dei ſecum agatur? Nihil minus. Iudicium enim Dei eſt, ſecundum veritatem, Romanorum ſecundo.Dicitur autem Deus intrare in iudicium, quando hominum naturam, vitam,actiones & opera, exigit & examinat ad normam iuſtitiæ ſuæ,

Abrahæ iuſtificatio.

quæ

Digitized by Google

quæ in lege patefacta eſt, redditurus vnicuique ſecundum iuſtitiam ipſius. Quare autem hoc iudicium Dei, Dauid tantopere deprecatur? Forſan tunc hoc dixit, quando nulla habuit bona opera: vel cũ lapſus in crimen adulterij & homicidij, Deum atrociter offenderat? Et tunc quidem demiſſe orauit: Miſerere mei Deus.

Sed hoc loco inquit: Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo. Quid autem ſit ſeruus Dei, ipſe explicat Pſalm. 18. Seruus tuus cuſtodit mandata tua. Et 118. Seruus tuus dilexit mandatum tuum. Item, Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas. Quære ſeruum tuum, quia mandata tua non ſum oblitus. Tunc igitur cum eſſet ſeruus Dei, hoc eſt, vir iuxta cor Dei, Actor. 13. non vult iuxta inhærẽtis nouitatis iuſtitiam iudicari, quia inquit: Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Et Paulus Rom. 4. dicit, Dauidem pronunciare beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus. Dauid igitur tunc cum eſſet ſeruus Dei, hoc eſt, per Spiritum ſanctum renatus, ſibi & operibus ſuis detrahit iuſtificationem, quæ coram Deo eſt, ad vitam æternam. Nec de ſua tãtũ perſona loquitur, ſed inquit: Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Et ne de non renatis illud tantũ intelligatur. Pſa. vigeſimotertio, nominat omnẽ ſanctum, cuius beatitudo ſit, vt ipſi imputetur iuſtitia, ſine operibus. Manifeſtiſſimum igitur eſt, quod omnium ſanctorum operib. in hac vita, adimatur & detrahatur locus & gloria iuſtificationis coram Deo ad vitam æternam. Et in hanc ſententiam Patriarchæ, Moſes & Prophetæ conſentiunt, hoc eſt, totius veteris Teſtamenti teſtimonio comprobatur iuſtitia fidei ſine operibus, etiam illorum, qui iam renati ſunt. Alia quidem & plura teſtimonia ex libris Propheticis adduci poſſent, ſed ſequimur Paulum, qui hoc modo inquirit, & oſtẽdit teſtimonia & conſenſum Patriarcharum, Moſis & Prophetarum, Roman. 4. Et ad noſtrum inſtitutum generalia capita probationum ſufficiunt.

Veniamus igitur ad nouum Teſtamentum: nec ſingula teſtimonia recenſebimus, ſed exẽplo Pauli, Roman. 4. inquiremus cõſenſum Chriſti, Apoſtolorum, & Eccleſiarum Apoſtolicarum.

Chriſti doctrina de iuſtificatione. Et Chriſtus quidem, totam hanc doctrinã complectitur, quando inquit: Qui credit in me, non iudicatur, Ioh. 3. Item, Nõ veniet in iudicium, Ioan. 5. Quod vero eſt illud iudicium? *Iudicium Dei.* Sine dubio, vbi iuxta normam diuinæ iuſtitiæ, quæ in lege patefacta eſt, hominum vita & opera examinantur, & prout deprehenduntur vel reſpondere huic normæ, vel *Iuſtificari ex lege.* non reſpondere, homo pronũciatur vel iuſtus, vel peccator & iniuſtus. Vide autem, cum nullum ſit dubium, renouationem eſſe beneficium Filij Dei mediatoris, non tamen pronunciat, quod credentes ſua illa nouitate in iudicio Dei poſſint conſiſtere, vt propter illam iuſti pronuncientur, & acceptentur ad vitam æternã, ſed ad alterum ſuum beneficium hoc refert, vt qui credit, inquit, in me, nõ pereat, ſed habeat vitã æternã. Quomodo vero, & quare? Nũ ita, & ideo quod accepta nouitate, poſſint per illam, & propter illam in iudicio Dei conſiſtere? Hoc certe non dicit, ſed, qui credit, propter *Iuſtificatio credentium ad vitam æternam.* Chriſtum, non venit in iudicium, & hoc modo nõ perit, ſed habet vitã æternã. Iuſtificatio igitur credentium ad ſalutem & vitam æternã illa eſt, quod non iudicantur iuxta opera ſua, ſed quod propter Chriſtum abſoluuntur à ſententia damnationis, & acceptantur ad vitam æternam. Ita Apoſtolis ſanctificatis & renouatis dicit: Cum omnia feceritis, dicite: Serui inutiles ſumus. Nec tantum de operibus, quæ ante vocationem fecerant, vult ipſos ita dicere, nec tantum cum in principio valde infirmi adhuc erant: ſed cum, inquit, ita per Spiritum ſanctum profeceritis, vt omnia feceritis, tamen dicite: Serui inutiles ſumus. De ſeruis vero inutilibus, quando Deus in iudicium cum ipſis intrat, vt iuxta opera ſua iudicentur, pronunciatur illa ſententia, quæ extat, Math. 25. Inutilem ſeruum eiicite in tenebras exteriores: illic erit fletus & ſtridor dentium. In vtroque enim loco, Matth. 2. & Lucæ 17 idem vocabulum ponitur ἀχρεῖος δοῦλος.

Paulus de iuſtificatione. Paulus Apoſtolus de operibus ſuis in Phariſaiſmo ante conuerſionem factis, inquit Philip. 3. Si quis alius in carne videtur confidere, ego magis, qui ſecundum iuſtitiam quæ in lege eſt conuerſatus fui ſine querela. Sed quæ mihi fuerãt lucra, hæc arbitratus ſum propter Chriſtum detrimenta. Sed de operibus ſuis poſt renouationem factis, cũ plus cæteris laboraſſet, quid de illis, inquam, dicit quod attinet ad articulum iuſtificationis? Lector inſpiciat locum, Philip. 3. & inueniet Paulum non tantũ vti præterito tempore ἥγημαι, de operibus præcedentibus cõuerſionem, ſed per particulam, ἀλλὰ μὲν οὖν, vlterius progredi, & vti etiam præſenti tẽpore, ἡγοῦμαι, vt oſtendat, quod operibus ſuis etiam poſt renouationem factis, non tribuat iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam. Imo ſi fiducia iuſtitiæ coram Deo, ad vitam æternam illis operibus aſſuatur, pronunciat illa eſſe ſtercora & detrimenta. Et ſimul oſtendit, tunc temporis, cum epiſtolam illam ex vinculis ſcriberet, iuſtitia ſua fuerit coram Deo, ad vitam æternam, imo quæ futura ſit ſua iuſtitia, quãdo occurſurus eſt ad reſurrectionem mortuorum: Veruntamen, inquit, exiſtimo omnia detrimentum eſſe propter eminentẽ ſcientiam Ieſu Chriſti Domini mei, propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror vt ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciam, & vt inueniar in illo, nõ habens meam iuſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed illam quæ per fidẽ eſt Chriſti, quæ ex Deo eſt iuſtitia in fide, ad cognoſcendum illum, & virtutem reſurrectionis eius, & communionẽ paſſionum eius, cõfiguratus morti eius, ſi quo modo occurrã ad reſurrectionem mortuorum. Alius locus adhuc clarior eſt, 1. Cor. 4. Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum.

Pauli exemplum. Verba ſunt valde ſignificantia. Quod enim inquit: Nihil mihi cõſcius ſum. Illud eſt, quod Acto. 23. dicit: Ego omni conſcientia bona conuerſatus ſum ante Deum, vſque in hodiernum diem. Et Actor. 24. Studeo ſine offendiculo conſcientiam habere ad Deum, & ad homines ſemper. Et hoc eſt iuſtitia bonæ conſcientiæ, de qua inquit, 1. Corint. 15. Plus illis omnibus laboraui: non ego autem, ſed gratia Dei mecum. Gratia enim Dei ſum id quod ſum. Sed aliquid Paulus renatus de illa ſua iuſtitia bonæ conſcientiæ, quam gratiæ, ſeu dono & operationi Dei tribuit, pronunciet; Nihil, inquit, mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. Iuſtificationem igitur coram Deo ad vitam æternã, Paulus diſerte detrahit ſuis operibus, in quibus poſt renouationem, bona conſcientia coram Deo & hominibus conuerſatus fuit. Hoc Apoſtoli teſtimonium, manifeſtiſſimum eſt.

Digitized by Google

Exemplũ Eccleſiæ Apoſtolicæ.

Adiungamus teſtimonium de Eccleſiis Apoſtolicis ex Epiſtola ad Galatas. Ibi enim ſumpta occaſione ex diſputatione de operib. legis ceremonialibus, tractat in genere quæſtionem de tota lege, & operibus eius, id quod manifeſtiſſimum eſt ex tota illa epiſtola. Multis autem argumentis & vehemētib^9 verbis adimit & detrahit operibus legis iuſtificationem coram Deo ad vitā æternam. Sed quæſtio eſt, an tantum de operibus non renatorum, quæ ante fidem & conuerſionem fiunt, loquatur? Soluitur autem illa quæſtio ex ratione chronologiæ. Priuſquam enim illam Epiſtolam Paulus ſcriberet, aliquot iam annis ante Galatæ fuerant conuerſi. Theodoretus ſupputat ſex annos: ſed ad noſtrum propoſitū nihil refert, quicquid ſit de præciſa annorum ſupputatione. Erant igitur Galatæ renati, nam Spiritum ſanctum ipſis ſuppeditatum fuiſſe, Paulus teſtatur, cap. 3.

De Galatarum igitur operibus, qui iam per Spiritum renati erant, Paulus diſputat. Et ex collatione hoc intelligi poterit. Iudæi Roman. 10. de propria iuſtitia, excluſo Chriſto diſputabant: Galatæ vero non ſimpliciter abiecerant Chriſtum, nec excludebant fidem in Chriſtum, ſed bona credentiū opera, ſibi volebant adiungi in articulo iuſtificationis coram Deo ad vitam æternam. Et de operibus quidem ceremonialibus erat diſputatio, non autem de ſolis illis, ſed de tota lege & operibus ei^9, id quod manifeſtum eſt. Nec diſputabant Galatæ, de operibus ſuis, quæ non renati ante fidem ſeu conuerſionem ſuam fecerant, an illa iuſtificarent, ſed de iuſtificatione operum ſuorum, quæ poſt cōuerſionem & poſt acceptum Spiritum ſanctum fecerant, diſputatio erat.

Galatarũ diſputatio de iuſtificatione.

Statu quæſtionis ita, ſicut eſt, poſito, videat iam Lector in tota illa Epiſtola, quibus verbis & argumentis, Paulus operibus renatorum adimat & detrahat iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam. Non enim ſimpliciter dicit hominem ex operibus legis non iuſtificari, ſed rem vehementer exaggerat: dicit enim, eos hac opinione transferri ab Euangelio, & à gratia Dei. Non abiicio, inquit, gratiam Dei. Si enim per legē iuſtitia, fruſtra ergo Chriſtus mortuus eſt, euacuati eſtis à Chriſto, qui in lege iuſtificamini, gratia excidiſtis, &c.

Plura poſſent adduci teſtimonia, ſed breuitatis ſtudio, generalia tantum capita notaui. Vocem igitur cœleſtem adimere & detrahere iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam, ipſis etiam renatorum bonis operibus, primum ex veteri Teſtamento oſtendimus, teſtimonio Patriarcharum, Moſis & Prophetæ: deinde ex nouo Teſtamento idem oſtendimus, teſtimonio Chriſti, Apoſtolorum, & Eccleſiarum Apoſtolicarum. Et nihil ſane ad πληροφορίαν vlterius requiri vel poteſt vel debet. Non autem nuda tantum propoſitio in Scriptura obſeruanda eſt, ſed conſiderandæ præterea ſunt rationes, quare etiam renatorum operibus detrahatur iuſtificatio. Ita enim tota res planior erit. Eſt autem vna ratio Pauli, quod iuſtificatio ex operibus pertinet ad legem factorum ſeu operum, Romanorum tertio, decimo, & Galat. tertio. Lex vero non pronunciat hominem coram Deo iuſtum ad vitam æternam, propter particulam aliquam, aut qualemcunque obedientiam & conformitatem: ſed requirit, vt totus homo, ſecundum omnes ſui partes, & ſecundum omnes ſingularum partium actiones, normæ iuſtitiæ in Deo, quæ in lege patefacta eſt, reſpondeat, & quidem exactè reſpondeat, ea puritate, perfectione & integritate, ſicut lex præſcribit & flagitat. Et ſi totam legem quis ſeruauerit, offendat autem in vno, pronunciatur reus eſſe omnium. Et Andradius quidem hoc teſtimonium veteratorie conatur eludere, interpretans (vnum illud) de charitate, vt ſenſus ſit, ſi opera legis fiant ſine charitate, non iuſtificare. Sed Iacobus diſerta interpretatione explicat, quid per vnum illud intelligi velit. Inquit enim: Si non mœcheris, occidas autem, factus es tranſgreſſor legis: qui enim dixit: Non mœchaberis, dixit etiam: Non occides.

Quare iuſtificatio detrahatur operibus renatorum.

Quid igitur operibus vult iuſtificari, ſi non in omnibus quæ in libro legis ſcripta ſunt, permanſerit, vt faciat ea, illum lex non pronunciat iuſtum, ſed reum & maledictum, Galat. tertio, Iacobi tertio. Iam vero renatorum obedientia in hac vita, eſt quidem inchoata conformitas cum lege Dei, ſed quæ propter carnem adhuc imperfecta & immunda eſt, ſicut Paulus renatus conqueritur, Romanorum 7. Velle adiacet mihi, perficere autem bonum nō inuenio. Volenti mihi facere bonum, adiacet malum. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me ſub lege peccati, quæ eſt in membris meis. Mente ſeruio legi Dei, carne autem ſeruio legi peccati. Tali vero obedientia, legi non ſatisfit. Eſt enim lex ſpiritualis, hoc eſt, requirens ſpiritualem conformitatem ſeu obedientiam, cui nihil ex vitioſa & corrupta carne adhæreſcat. Ego vero, inquit Paulus renatus, carnalis ſum, venditus ſum ſub peccatum, &c. Si igitur Deus cum renatis intret in iudicium, iudicaturus ipſos ſecundum opera ipſorum, non iuſtificabuntur in conſpectu ipſius.

Vbi enim lex peccatum poteſt oſtendere, ibi nō iuſtificat, ſed reum facit, maledicit, & condemnat, iuxta dictum: Qui non in omnibus permanſerit, maledictus eſto.

Vniuerſalis autem eſt ſententia 1. Iohan. 1. Si dixerimus, quod peccatum non habeamus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Et omnib. iuſtis in hac vita, præſcripta eſt quotidiana illa precatio: Dimitte nobis debita noſtra. Non eſt iuſtus in terra, qui faciat bonum, & nō peccet. Si iniquitates obſeruaueris Domine, quis ſuſtinebit? Delicta enim quis intelligit? Ideo Paulus dicit: Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non ſum iuſtificatus. Non enim ab humano iudice iudicor, nec me ipſum iudico: ſed qui me iudicat, Dominus eſt, qui illuminat abſcondita tenebrarum, & manifeſtat conſilia cordium. Vtitur autem verbo ἀνακρίνειν, quod forenſe eſt, quando vel quæſtiones habentur de reis, vel cauſæ in iudicio diſquiruntur, examinantur & diſcutiuntur, vt iuſtitia rite adminiſtretur. Ita enim vſurpatur, Lucæ vigeſimotertio, Actorū 12. 24. & 28. Et quia talem diſquiſitionem opera Pauli etiam renati, in iudicio Dei ſuſtinere non poſſunt: ideo Paulus pronunciat, ſe in illis non eſſe iuſtificatum. Hæc ratio manifeſta & firma eſt quæ etiam Pighium mouit, vt licet alias doctrinam noſtrarum Eccleſiarum acerbiſſime inſectetur, tamē ingenue agnoſcat & fateatur, ne renatorum quidem inhærentem iuſtitiam poſſe in iudicio Dei conſiſtere, vt propter illam iuſtificentur ad vitam æternam.

Pighius.

Secunda ratio Pauli ſumitur ex diſtinctione

iuſtitiæ

iuſtitiæ legis, & iuſtitiæ fidei, Roman. 10. Gal. 3. Legis enim iuſtitia eſt, Qui fecerit ea quę in lege ſcripta ſunt: fidei vero iuſtitia eſt, credendo ſibi applicare, quod Chriſtus pro nobis fecit. Opera igitur quibus renati faciunt ea, quæ in lege ſcripta ſunt, ſiue ante ſiue poſt renouationem, pertinent ad iuſtitiam legis, licet alia atque alia ratione. Ante renouationē enim lex extorquet ex libero arbitrio qualemcunque diſciplinam: in renouatione vero, Spiritus ſanctus ſcribit legem in corda renatorū, Ierem. 31. vt delectentur lege Dei, Romanorum 7. & ex animo obediant, Roman. 6. Et hæc obedientia, eſt inchoatio illius iuſtitiæ, quam lex à nobis flagitat. Sūma enim legis, eſt charitas. Hoc modo, & hac ratione dicitur iuſtitia legis. Omnes autem Pauli diſputationes, huc redeunt: Homines in hac vita, iuſtitia legis non iuſtificari coram Deo, ad vitam æternam. Ergo nec renati, charitate ſua, quæ eſt ſumma legis, iuſtificantur.

Iuſtitia legis in renatis.

Et ita diſtinguūtur iuſtitia legis & iuſtitia fidei: quod Paulus diſerte dicit, legem non eſſe ex fide. Fides enim non hoc reſpectu iuſtificat, quia præparat ad aſſequendam iuſtitiam, quæ cōſiſtat in faciendo, ſiue in operibus quę lex pręſcribit & flagitat. Paulus enim dicit Galat. 2. Nos in Chriſtum credidimus, non vt fide aſſequeremur iuſtitiam operum quibus iuſtificaremur: ſed vt iuſtificemur fide, non ex operibus. Cum enim legi, propterea quia per carnem infirmabatur, impoſſibile eſſet nos iuſtificare: Deus ex gratia fecit tranſlationem noſtræ iuſtificationis à lege, hoc eſt, à noſtro facere, ad fidē accipientem id quod Chriſtus pro nobis fecit. Et illa duo diſiuncta ſunt hac antitheſi: Qui fide in Chriſtum iuſtificantur, lege non iuſtificantur: & qui faciendis iis quæ lex flagitat, iuſtificari volunt, illi non iuſtificantur fide in Chriſtū. Ideo Paulus ad Galatas diſputat, eos qui beneficio Dei transferentis iuſtificationem noſtram à lege ad fidem in Chriſtum, non volunt in ſolidum humili gratitudine vti, ſed opera ſua quæ ſecundum præſcriptum legis faciunt aſſuere: eos, inquam, pronūciat euacuatos eſſe à Chriſto, & gratia excidiſſe. Vel enim lege ſola, vel fide in Chriſtum ſola, oportet nos iuſtificari. Hæc ratio oſtendit, quam magni momenti ſit diſputatio.

Epiſtola ad Galatas.

Tertia ratio eſt: vt omnis noſtra gloriatio excludatur: vt qui gloriatur, in Domino glorietur, à quo factus eſt nobis Chriſtus iuſtitia. 1. Cor. 1. Non autem excluditur gloriatio per legem factorum, Roman. 3. hoc eſt, quādo quis vitam æternam hæreditat, ideo quod ea quæ lege ſcripta ſunt, fecerit, Lucæ 10. Sed per legem fidei excluditur. Hoc eſt, quia Chriſtus eſt perfectio legis, ad iuſtitiam omni credenti, Roman. 10. Gloria igitur & laus iuſtificationis noſtræ coram Deo, ad vitā æternam, debetur obedientiæ & merito Chriſti: non tanquā cauſæ quæ efficiat, vt in nobis aliquid hæreat, quo facientes ea quæ in lege factorum ſcripta ſunt, iuſtificemur: ſed quia obedientia Chriſti imputatur nobis ad iuſtitiam. Illa vero gloria non poteſt ſine blaſphemia Chriſto detrahi, & in noſtram ſiue nouitatem ſiue obedientiam transferri. Et quia obedientia Chriſti, qua pro nobis legem impleuit, ad iuſtitiam omni credenti, non eſt manca, mutila & imperfecta: contumelioſum igitur eſt in meritum Chriſti aſſuere ipſi noſtra opera, vt iuſtificemur: quaſi Chriſti obedientia nō ſufficeret nobis ad iuſtificationē corā Deo, niſi aſſumento noſtræ iuſtitiæ perficeretur.

Obedientia Chriſti perfecta eſt.

Quarta ratio extat, Ro. 4. Vt promiſſio hæreditatis vitæ æternæ, ſit firma. Quando enim nititur cōditione noſtræ obedientiæ, quia illa propter carnē imperfecta & immunda eſt, promiſſio ſemper incerta eſt: ideo ex fide ſecundum gratiam, vt firma ſit promiſſio. Si enim qui ex lege hæredes ſunt, exinanita eſt fides, & abolita promiſſio. Lex enim iram operatur, Ro. 4. ita vt ſub maledicto ſint, non tantum qui carent operibus legis: Galat. 3. quia non permanent in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt faciant ea.

Hæc copioſius aliquanto explicare volui: in hoc enim potiſſimum cardine vertitur controuerſia inter nos & Pontificios, in articulo iuſtificationis: An ſcilicet renati, propter ſuam nouitatē & opera iuſtificentur coram Deo, ad vitam æternam. Repeto autem id, quod aliquoties iam dictum eſt. Agnoſcimus renouationem eſſe ingens beneficium Filij Dei mediatoris, per Spiritum ſanctum in nobis. Docemus debere ſequi poſt reconciliationem nouam obedientiam, & illi tribuimus ſuo loco, ea quæ Scriptura ipſi tribuit: ſicut poſtea de bonis operibus dicemus. Sed hanc dignitatem & gloriam didicimus ex Scriptura nō tribuendam eſſe noſtræ nouitati, & noſtris operibus, vt ſint iuſtificatio noſtra coram Deo ad vitam æternam. Hæc enim dignitas & gloria, ſolius Filij Dei mediatoris obedientiæ ſeu iuſtitiæ, per fidem nobis imputatæ, debetur.

Renouationis donū.

Hactenus igitur oſtēdimus, quomodo Scriptura nobis adimat & detrahat iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam, ita vt inſtituta diſtributione ſeu enumeratione demonſtret, nec in natura, nec in vita, nec in qualitatibus, habitibus aut operibus hominū in hac vita, ſiue ſint Iudæi, ſiue ethnici, ſiue renati, ſiue non renati, eſſe & hærere illud quo in iudicio Dei ita poſſint cōſiſtere, vt propter illud iuſtificentur ad vitam æternam. Et hęc diſtributio: An in aliqua parte hominis, vel actionibus eius, ſit & hæreat aliquid quo poſſit coram Deo iuſtificari: quaſi forma examinis à Paulo ideo inſtituta fuit, quia Phariſaica perſuaſio de noſtra iuſtitia inhęrente, opponenda iudicio Dei, naturaliter hęret in omnium animis. Et ad doctrinam de iuſtificatione hominis, per ſolam gratiam ſeu miſericordiam Dei, propter ſolius Chriſti mediatoris obedientiam: neceſſe eſt vt in ſolidum adimatur & detrahatur omnibus, quæ vel ſunt, vel hærent in homine: ſiue Iudæo, ſiue ethnico, ſiue renato, ſiue non renato.

QVOMODO SCRIPTVRA TRAdat hominem coram Deo iuſtificari ad vitam æternam.

Conſtituta autem parte negatiua, plana ex verbo Dei erit ſentētia affirmatiua; quomodo ſcilicet iuſtificemur coram Deo, ad vitam æternam? Aut quæ ſit illa iuſtitia, quam afferre debemus, coram Deo, quando cum illo agimus, vt nos abſoluat à ſentētia damnationis, vt ſit nobis placatus & propitius, vt ſimus ipſius filij, & acceptemur ad vitam æternam. Iam enim in pręcedentibus monſtratum eſt: Primo, quod iudicium Dei, nō inueniat in nobis in hac vita, ne in renatis quidem, talem, tàm perfectam, & tàm puram iuſtitiam inhærentem, qua ita poſſimus coram Deo conſiſtere, vt propter illam iuſtificemur ad vitam æternam. Secūdo, Inuenit autem in nobis, etiam in ſanctis in hac vita,

Digitized by Google

multa & varia peccata, Pſal. 32. 1. Ioan. 1. imo ipſum peccatum, habitans in carne, rebellans legi mentis, & captiuans etiam renatos ſicut Roman. 7. Paulus conqueritur. Tertio, Et lex diuina, quæ eſt norma & regula iuſtitiæ in Deo, pronunciat reos & maledictos, qui nō in omnibꝰ, quæ in lege ſcripta ſunt permanſerint, vt faciant ea. Quarto, ibi vero Deus qui diues eſt in miſericordia, propter immenſam charitatem, qua diligit nos, nolens nos in æterna morte, ad quā iuſta legis diuinę ſentētia damnati eramus, perire, gratis per ſuam gratiam iuſtificat: hoc eſt, à ſentētia damnationis abſoluit, iuſtos reputat, & receptos in gratiam acceptat ad vitam æternam, illos qui peccata ſua agnoſcunt, & confitentur, & fide promiſſionē miſericordię in Chriſto mediatore propoſitam apprehendunt: Rom. 3.

Gratia.

Sed Pontificij opponunt, gratiam in illa Pauli ſententia, ſignificare donum nouitatis ſeu charitatis, quod à Deo propter Chriſtum, per Spiritum ſanctum gratis conferatur & infundatur credentibus: vt illa ſiue nouitate, ſiue charitate, in iudicio Dei poſſint conſiſtere, & propter illam recipi in gratiā, & acceptari ad vitam æternam, hoc eſt, iuſtificari.

Renouatio Charitas.

Et renouationem quidem eſſe donū Spiritus ſancti, propter Chriſtum, & charitatem vna cum reliquis virtutibus à Spiritu ſancto accendi in credētibus, nullum eſt dubiū, Sed quæſtio eſt de iuſtificatione. Oſtēdimus autē clariſſimis & firmiſſimis Scripturæ teſtimoniis, renatos in hac vita, ſua nouitate aut charitate, non poſſe coram Deo ad vitam æternam iuſtificari. Eſt igitur manifeſta deprauatio ſententiæ Paulinæ, quam Pontificij contra perpetuam eius ſententiam ipſi affingunt.

VOCABVLVM GRATIÆ.

Et vocabulum Gratiæ in Scriptura, ſæpe quidē fauorem, beneuolentiam ſeu miſericordiam: aliquando vero etiam dona ipſa quæ ex beneuolētia conferuntur, ſignificat. Sed quæſtio eſt, quid vocabulum gratiæ propriè ſignificet in illis locis, vbi Paulus diſputat, nos gratis per gratiam Dei iuſtificari. Item: Gratia Dei ſaluati eſtis. Et teſtimonia ſunt non obſcura vel ambigua: ſed manifeſta, certa & firma, quod vocabulum gratiæ in hac diſputatione intelligendum ſit de gratuita miſericordia, bonitate, beneuolentia, ſeu fauore Dei, complectentis ſua gratia, & recipiētis in gratiā indignos, propter filium mediatorem.

Gratia.

Paulus enim, Rom. 5. manifeſte diſtinguit gratiam & donum per gratiā: ſicut Ioan. 1. Gratia & veritas diſtinguuntur. Et vtrumque quidem eſt beneficium Filij Dei mediatoris.

Gratia iuſtificari.

Sed quādo Paulus dicit, nos gratia iuſtificari & ſaluari, intelligit illam gratiam, quam ſcriptura diſtinguit à dono per gratiam, hoc eſt, intelligit non nouitatem noſtram, ſed miſericordiam Dei, ſeu gratuitam acceptationem: id quod inde manifeſtum eſt. Paulus enim in articulo iuſtificationis, gratiam opponit bonis operibus: non illis tantum quæ ratio ſiue Spiritu S. præſtat, ſed & Abrahæ operibus, quæ ſunt dona & fructus ſpiritus, Romanorum quarto. Ei qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Et quod Romano. 3. dicit: Gratia iuſtificamur ſine operibus legis; Illud Romano. 4. accommodat ad Abrahæ renati opera: & ita gratiam iuſtificantem, opponit Abrahæ ex renouatione ſpiritus operanti. Vniuerſalis enim eſt ſententia, Rom. 11. Si per gratiam, iam non ex operibus: alioqui gratia iam non eſſet gratia. Et quando 2. Tim. 1. Paulus dicit: Saluos nos fecit, non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum, & gratiam quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu ante tempora ſecularia: ibi certe gratia non poteſt ſignificare aliquid inhærens in nobis. Ante tempora enim ſecularia cum nondum eſſemus, imo cum nondum iacta eſſent fundamenta terræ, data nobis fuit in Chriſto gratia.

Et Scriptura aliis ſynonymis ſeu æquipollentibus vocabulis, manifeſte oſtendit, quomodo velit vocabulum gratię in his diſputationibus intelligi. Tit. 3. vocat benignitatem & charitatem, qua Deus complectitur miſerum & perditum genus humanum. Ibidem: Secundum miſericordiam ſuam, ſaluos nos fecit; vt gratia ipſius iuſtificati, hæredes ſimus vitæ æternæ. Et Epheſ. 2. Deus qui diues eſt in miſericordia, propter multam ſuam dilectionem, qua nos dilexit mortuos nos peccatis conuiuificauit cum Chriſto, gratia eſtis ſaluati. Ita quod Heb. 2 ſcriptum eſt: Gratia Dei guſtauit mortem pro omnibus: Illud Roma. 5. Paulus ita effert: Commendat charitatem ſuam erga nos, quod cum peccatores exiſteremus: Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Et Heb. 4. Accedamus ad thronum gratiæ, vt accipiamus miſericordiam, & inueniamus gratiam ad auxilium opportunū. Hæc adeo ſunt manifeſta, quod & Thomas & Richardus de media villa, fatentur veteres quoſdam gratiam expoſuiſſe pro beneplacito & dilectione Dei gratuita, qua eligit, vocat, iuſtificat, adoptat, Epheſ. 1.

Thomas. Richardus.

PARTICVLA GRATIS.

Et quidem Paulus propterea addidit particulam Gratis, vt propriam & genuinam ſignificationem vocabuli Gratię, in articulo iuſtificationis & ſalutis magis illuſtraret, & contra omnes corruptelas præmuniret: Iuſtificati gratis per ipſius gratiā. Significatio autem vocabuli חנם ita colligitur. Opponitur enim ſolutioni precii aut ſatisfactioni. Gen. 29. Nūquid ſerujes mihi gratis, dic quid mercedis accipies. Exod. 21. Egrediatur gratis abſque pecunia. Num. 11. Piſces gratis comedimus, 2. Reg. 24. Non offeram holocauſta gratis, ſine precio acquiſita. Significat etiā ſine cauſa, aut ſine merito, præter aut contra meritū aliquid fieri, vt Pſal. 34. Oderunt me gratis. 108. Expugnauerūt me gratis. Prouerbiorum 24. Ne gratis ſis teſtis contra proximum, 1. Regum 19. Quare peccabis in ſanguine innoxio, interficiens Dauidem gratis, 3. Regum 2. Aufer ſanguines gratis effuſos. Ezechielis 6. & 14. Non gratis feci malum hoc inquit Deus, Ieremiæ decimo quinto. Dabo theſauros tuos in direptionem gratis: id eſt, illis, de quibus nihil tale merituſes. Threnorum 3. Ceperunt me, vt auem gratis: hoc eſt quibus non dedit cauſam. In his exemplis, Græci interpretes ſemper reddiderunt Hebraicam vocem חנם per particulam *δωρεὰν*: quæ in nouo Teſtamento ita vſurpatur, 2. Corint. 11. Gratis Euangelizaui. Apocalypſ. vigeſimoprimo. Accipiat aquam vitæ gratis, 2. Theſſalon. 3. Non gratis comedi panem, ſed in labore, Syrach 29. Multi fraudantur *δωρεὰν*: hoc eſt, cum longe aliud meriti eſſent.

Hæc exempla ideo recitaui: Illuſtrant enim ſignificationem particulæ, gratis. Hoſtes enim Dauidis,

Digitized by Google

uidis, dicũtur ipſum gratis odiſſe & proſequi: propterea quod in Dauide non ſit cauſa vel meritum, cur ipſum oderint & perſequãtur: quin potius cauſam in ipſo inueniunt, cur non deberent eum odiſſe: ſed cauſa odij eſt in maleuolentia hoſtium. Et apud Ezechielem Deus dicitur non gratis punire: hoc eſt, illos in quibus nullam cauſam, vel meritũ pœnæ inuenit. Inde intelligi poteſt, quare Paulus, Rom. 3. vocabulo gratiæ addat particulam gratis. Nam Geneſ. 39. de Ioſeph textus dicit: Inuenit gratiam in oculis Potipharis: additur autem: Quia erat vir fortunatus, id eſt, propter egregia dona, quæ in Ioſepho animaduertebat, diligebat & magnifaciebat illum. Ne quis igitur opinetur, eodem modo & nos gratia Dei iuſtificari & ſaluari, addit Paulus particulam gratis: quæ oſtendit primò cauſam ſeu meritum, vt coram Deo iuſtificemur ad vitam æternam, non eſſe vel hærere in nobis. Secundò, Deũ inuenire in nobis multas cauſas, cur poſſet nos dãnare. Tertiò, indignos verò, & longe aliud meritos, Deum ex mera bonitate & miſericordia propter filium recipere in gratiam, & acceptare ad vitam æternam: vt idem ſit, quod Pſalmus dicit: Non ſecundum peccata noſtra fecit nobis, neq; ſecundum iniquitates noſtras retribuit nobis. Et quod Daniel inquit, non in iuſtitiis noſtris, ſed in miſericordia tua. Iuſtificamur itaq; gratis, per Dei gratiam, non quia vel ſumus, vel efficimur in hac vita perfecte iuſti, ſine peccato, ſed quia miſericordia Dei, peccata, quæ in nobis inuenit, propter Chriſtum remittit & tegit, Rom. 4. Deus enim erat in Chriſto mundum ſibi reconcilians, non imputans hominibus peccata, 2. Cor. 5. Et per Chriſtum annũciatur nobis remiſſio peccatorum, ab omnibus, à quibus non potuimus in lege iuſtificari, Act. 13. Hæc enim eſt ſcientia ſalutis, in remiſſione peccatorum, Luc. 1. Nam ſi dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Si verò confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra. Si enim peccauerimus, aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, 1. Ioan. 1. Credenti igitur in eum, qui iuſtificat impium, fides imputatur ad iuſtitiam, ſine operibus, Rom. 4.

QVÆ SIT IVSTITIA ILLA,

quam in iuſtificatione iudicio Dei opponimus.

Hæc ex ſcripturæ teſtimoniis manifeſta, certa & firma ſunt. Sed quæſtio eſt, cuius explicatio multum lucis affert huic loco, an ſcilicet, & quomodo Deus impium ſine iuſtitia iuſtificet. Humana enim ſæpe iudicia impium iuſtificant, vel per errorẽ, vel per incuriam, vel per iniquitatẽ, quando impietas, vel ignoratur, vel non curatur, vel approbatur.

Illa verò Deo in iuſtificatione peccatoris nullo modo tribui vel poſſunt, vel debent. Ipſe enim pronunciat eſſe abominationem, hoc modo impium iuſtificare, Prouerb. 17. Eſaiæ 7. Nec rectè reſpondetur hoc loco, ſi dicatur Deum quia eſt agens liberrimum, licet ea faciat, quæ ipſe pronunciat eſſe abominationem, tamen iuſte agere. Illa enim norma iuſtitiæ, quæ in lege eſt patefacta, eſt æterna, immota, & immutabilis voluntas Dei. Sed illa requirit, & pro peccatis ſatisfactionem pleniſſimam, & ad iuſtitiam requirit impletionem legis perfectiſſimam & puriſſimam. Num verò Deus iuſtificãs impium gratis per gratiam, ſine operibus legis, ſibi ipſi repugnat & contrarius eſt, vt qui voluntatem ſuam in lege aliter patefecit? Nequaquam. Ego enim, inquit, Deus ſum, & non mutor, Malach. 3. Et Num. 23. Non eſt Deus quaſi homo, vt mentiatur: nec, vt filius hominis, vt mutetur. Dixit ergo, & non faciet? locutus eſt, & non implebit? Ideo Paulus inquit, Romano. 3. Non deſtruimus legem, quãdo docemus fide ſine operibus legis iuſtificari hominem, ſed magis ſtabilimus eam. Et Matthæi quinto, Chriſtus inquit: Nolite putare, quod venerim, ſoluere legem. Amen quippe dico vobis, donec tranſeat cœlum & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Firma igitur & fixa manebit illa legis ſententia, pro peccatis requiri ſatisfactionem, non qualemcunque, ſed ſufficientem & condignam: & ad iuſtitiam requiri impletionem, & obedientiam vndiq; perfectam & abſolutam. Sed nos talem ſatisfactionem præſtare, & talem iuſtitiam in hac vita habere non poſſumus. Et tamen facilius eſt, cœlum & terram tranſire, quam vt vnum iota, aut apex vnus legis cadat, cui non debita perfectione ſatisfiat. Quid igitur? Non ergo iuſtificabitur in conſpectu Dei omnis viuens: ſed omnes in æternum damnabuntur?

Prorſus illud ita fieret, quantum ex nobis eſt. Sed ibi Euangelium patefacit nobis, Deum in arcano ſuo conſilio, & immenſa miſericordia, inueniſſe talem modum & rationem: vt & iuſtitiæ Dei in lege patefactæ ſatisfieret, & homo gratis per gratiam Dei, fide ſine operibus legis iuſtificaretur ad vitam æternam: vt ſcilicet filius Dei ad liberãdum, iuſtificãdum & ſaluandum genus humanum mitteretur in mundum, & veniret in carnem. Quomodo verò mediator ille noſter factus eſt iuſtitia noſtra, liberator & ſaluator noſter? Num ſoluendo & deſtruendo ſententiam voluntatis diuinæ, in lege patefactam? Hanc certe opinionem, & perſuaſionẽ ipſe Filius Dei dicit falſam eſſe, quia impoſſibile hoc ſit, Matth. quinto, Lucæ decimoſexto. Sed ideo factus eſt ſub lege, non pro ſe, aut ſuo nomine: ſed vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, Galat. quarto. Satisfactionẽ igitur pro peccatis, perpeſſione pœnarum: & impletionem legis, perfectiſſima obedientia, loco & nomine omnium noſtrum in ſe recepit. Et ideo noſtram naturam aſſumpſit, vt in illa natura, quæ ſub lege erat, fieret ſatisfactio & impletio: Quia verò debebat talis eſſe ſatisfactio & impletio, quæ pro peccatis, & ad iuſtitiam totius mundi ſatis eſſet & ſufficeret: ideo oportuit perſonam mediatoris ſimul eſſe & Deum & hominem, vt vis & efficacia ſatisfactionis & impletionis eſſet infinita & immenſa, ſufficiens pro toto mundo. Sed inquis: Quid me releuat, quod aliquis alius legi ſatisfecit, cum lex me vrgeat: Tu diliges, tu non concupiſces. Et Rom. 2. Ira & indignatio, tribulatio, & anguſtia ſuper omnem animam hominis, operãtis malum, Imò Ezech. 18. Deus hanc ſententiam pronunciat: Anima, quæ peccauerit, ipſa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatẽ filij. Iuſtitia iuſti ſuper eũ erit, & impietas impij erit ſuper eum. Propter alienã igitur iuſtitiã, ille qui ipſe peccator eſt, non iuſtificatur. Reſpondeo: Certũ eſt, legem requirere ad iuſtitiã ab vnoquoque, & in vnoquoq; talem ſatisfactionem & conformitatem, qualem ipſa requirit.

Chriſtus implens legem.

Neque enim legis doctrina eſt, aliena ſatisfactione & iuſtitia nos redimi & iuſtificari: vnus etiam homo non poteſt ſatisfacere pro alio, corã Deo: ſicut Pſal. 48. inquit: Frater redimendo non redimit virum, non dabit Deo redemptionem eius: precioſa eſt enim redemptio animæ eorum. Sed Euangeliũ, hoc myſterium abſconditũ à ſeculis reuelat & patefacit: cum genus humanum legi non poſſet ſatisfacere, & lex nullo modo poſſet ſolui & deſtrui, quod Deus fecerit tranſlationem legis, quod ad articulum iuſtificationis attinet, in aliam perſonam: quæ & ſatisfactione, & obedientia, pro toto genere humano legem impleret. Et quia illa perſona, Deus & homo: ideo eius ſatisfactio, eſt expiatio pro peccatis totius mundi, 1. Ioann. 2. & inde Chriſtus eſt impletio legis, ad ſalutẽ omni credenti, Rom. 10. Et hunc per miniſterium Deus nobis proponit, vt per eius redemptionem, fide in ſanguine ipſius, gratis per gratiam Dei iuſtificemur, Rom. 3. Quia igitur primò conſilio totius Trmitatis filius Dei miſſus eſt in mundum, factus ex muliere, factus ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, vt nos ita adoptionem reciperemus. 2. Quia Chriſti mediatoris, Dei & hominis ſatisfactio & obedientia talis & tãta eſt, quæ poteſt eſſe expiatio pro peccatis totius mundi, & ſufficere ad iuſtitiam omni credenti. 3. Quia in miniſterio Chriſtus à Deo nobis ita proponitur, vt per redemptionẽ eius fide iuſtificemur. Quando igitur in vera contritione fides apprehendit, & applicat ſibi illam ſatisfactionẽ & obedientiam Chriſti, tunc habet quod poſſit accuſationibus legis in iudicio Dei opponere, & ita conſiſtere, vt iuſtificemur. Habent quidẽ credentes, ex renouatione per Spiritum ſanctum, etiam inhærentem iuſtitiã: ſed quia illa in hac vita tantũ inchoata, imperfecta, & propter carnem adhuc immunda eſt: ideo illa non poſſumus in iudicio Dei conſiſtere, nec propter illam Deus nos iuſtificat: hoc eſt, à peccatis abſoluit, in gratiam recipit, & ad vitam æternam acceptat: ſicut ſupra ex Scriptura oſtenſum eſt. Chriſti verò ſatisfactio & obedientia, qua pro nobis legem impleuit, eſt illa iuſtitia, quæ & ſufficiens & digna eſt, vt in Dei iudicio iuſta pronuncietur. Et illa per fidem credentibus imputatur, ita vt per illam, & propter illam in iudicio Dei conſiſtere poſſint: non aliter, imo multo melius, quam ſi ipſi perfecta obedientia legi ſatisfeciſſent. Habent enim per imputationem, iuſtitiam, quæ eſt Dei & hominis. Propter Chriſti igitur ſatisfactionem & obedientiam, fide nobis à Deo imputatam, credentes iuſtificantur, hoc eſt, accipiunt remiſſionem peccatorum, abſoluuntur à ſententia damnationis, recipiuntur in gratiam, adoptantur in filios, & acceptantur ad vitam æternam.

Iuſtitia Chriſtianorum.

Non igitur docemus, credentes ſine iuſtitia iuſtificari: qualem iuſtificationem impij, Deus pronunciat eſſe abominationem, Prouerbiorum decimoſeptimo, Eſaiæ quinto, ſed dicimus neceſſe eſſe, vt in iuſtificatione intercedat & interueniat iuſtitia: & quidem non qualiſcunque iuſtitia, ſed talis, quæ in iudicio Dei ſufficiens & digna ſit, vt iuſta pronuncietur ad vitam æternam. Noſtra verò inhærens iuſtitia, quæ in renouatione per Spiritum ſanctum inchoatur, propter adhęrentem carnis imperfectionem & immundiciem non eſt talis. Oportet igitur aliam eſſe iuſtitiam, qua interueniente & intercedente iuſtificemur coram Deo ad vitam æternam. Illa verò eſt ſatisfactio, & obedientia, hoc eſt, iuſtitia Chriſti mediatoris: quæ in miniſterio verbi & ſacramentorum proponitur, fide apprehenditur, & à Deo imputatur credentibus: vt eam interponere poſſimus inter iudicium Dei, & noſtra peccata: vt ſub ea, velut ſub clypeo, à diuina quam commeruimus, ira protegamur: vt ea tecti, audacter & ſecure iam diuino nos ſiſtamus tribunali, & ita iuſti pronunciemur ad vitam æternam. Hæc ſunt Pighij verba: qui licet aliàs doctrinæ noſtræ acerbiſſimus eſt aduerſarius, hanc tamen ſententiam, vt veram, piam, & ſcripturæ conſentaneam, ipſa veritatis euidentia cogitur agnoſcere & confiteri.

Iuſtitia Chriſti.

Reſpectu igitur Chriſti, legi pro nobis ſatisfacientis, eſt redemptio, meritum & iuſtitia: ſed reſpectu noſtri, eſt gratia, ſeu gratuita miſericordia: quia in nobis, etiam in renatis, in hac vita iudiciũ Dei non inuenit talem iuſtitiam inhærentem, quæ ſufficiens & digna ſit, vt propter illam iuſtificemur ad vitam æternam: inuenit autem in nobis, etiam in renatis quędam, imò multa & varia peccata, quę nos non ſatis intelligimus: propter quæ, ſi iuxta legis ſeueritatem vellet in iudicium nobiſcum intrare, poſſet nos damnare. Gratuita igitur gratia eſt, quod indigni & immeriti iuſtificamur. Et Chriſti quidem obedientia, eſt meritum propter quod iuſtificamur. Sed quod Deus filium ſuum miſit in mundum, quod filius Dei mediator legi pro nobis ſatisfecit: nulla noſtra dignitas, nullum meritum noſtrum effecit: ſed cum longe aliud meriti eramus, ex mera gratia ac miſericordia Deus hoc decreuit, & præſtitit.

Nec etiam dignitate aliqua noſtra meremur, vt Chriſti iuſtitia nobis imputetur, ſed ſine operibus gratis, per gratiam Dei credentibus imputetur. Ro. 4. Ita reſpectu noſtri, ſola & mera eſt gratuita gratia, bonitas, charitas, & miſericordia Dei, quando iuſtificamur coram Deo, ad vitam æternam. Hæc explicatio oſtendit, totam doctrinam de iuſtificatione, ſimplicem & planam eſſe.

Chriſtus impleuit legem.

Non autem ipſi comminiſcimur hanc ſententiam, quod Chriſtus mediator legem ſatisfactione pœnarum pleniſſima, & obedientia perfectiſſima, pro nobis impleuerit: & quod illa iuſtitia mediatoris credentibus imputetur, vt ea iuſtificentur coram Deo, ad vitam æternam. Sed hæc eſt propria & perpetua Euangelij doctrina, cuius aliquot tantum illuſtres ſententias annotabimus.

Gal. 4. Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum: vt in Gentibus benedictio Abrahæ fieret, in Chriſto Ieſu. Audis Gentes aſſequi benedictionem, qua à maledictione liberantur, propter redemptionem Chriſti, qua pro nobis factus fuit maledictum.

Galat. 4. Deus miſit filium ſuum, factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret: vt adoptionem filiorum reciperemus. Adoptamur igitur in filios, propter ſatisfactionem & obedientiam Chriſti.

2. Corinth. 5. Illum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt efficeremur iuſtitia Dei in ipſo. Quomodo verò Chriſtus factus eſt peccatum? Certe imputatiue. Et ita nos in ipſo efficimur iuſtitia Dei.

Roman. 8. Quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus miſſo filio ſuo in ſimilitudine carnis peccati, de peccato damnauit peccatum, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis.

Pul-

Digitized by Google

Pulcherrimam ſententiam, verſio fecit obſcuram: quid ſcilicet ſit, de peccato damnare peccatum. Sed phraſis ſumpta eſt ex Græcis interpretibus, qui ſacrificium pro peccato abſolute, ſeu [illegible] reddiderunt περὶ ἁμαρτίας. Leuit. 4. & 5. vocant & ὑπὲρ ἁμαρτίας: & τὸ τῆς ἁμαρτίας. Leuit. 6. περὶ πλημμελείας. Senſus igitur eſt, quia ad expianda peccata requirebatur ſacrificium pro peccato: ſacrificium autem hirci, vituli, capræ, auis, turturum, columbarum, non poterat expiationem illam præſtare. Lex enim accuſat & damnat, non quadrupedum vel volatiliũ, ſed hominum naturam, quæ peccato deprauata eſt. Ideo Deus miſit filium ſuum in ſimilitudine carnis peccati: hoc eſt, in carne, qua ſimilis eſſet fratribus per omnia, excepto peccato: vt περὶ ἁμαρτίας, hoc eſt, tali ſacrificio pro peccato, victima ſcilicet ſui corporis, quod peccato nihil debebat, peccatum damnaret in illa ipſa carne humana, ſcilicet quam per peccatum damnationi ſubiecerat: Et quia eſt Filius Dei, & à Deo miſſus, vt fieret victima pro nobis: inde ſacrificium eius tantam habet vim & efficaciam, ſicut Paulus inquit: Vt iuſtificatio legis in nobis impleretur. Sed quomodo. Num vt per legem iuſtificaremur? nequaquam. Paulus enim acriter pugnat, nos per legem non iuſtificari, ſed vt δικαίωμα legis, hoc eſt, iuſtitia abſolutiſſima, quam lex à nobis flagitat & requirit, impleatur, non à nobis, ſed in nobis: quia Chriſtus, qui legem pro nobis impleuit, in nobis eſt: hoc eſt, per fidem in nobis habitat, Epheſ. 3. Impletio verò legis, quæ in nobis inchoatur, non ſuum, ſed alium habet locum, ſicut Paulus inquit: Qui Spiritum Chriſti non habent, in illis Chriſtus non eſt. Ideo dicit: Qui non ſecundum carnem ambulant, ſed ſecundum ſpiritum, Matth. 10. Filius hominis venit dare animam, redemptionem pro multis.

1. Timoth. 2. Dedit ſemetipſum precium redemptionis pro omnibus, Rom. 10. Chriſtus eſt impletio legis, ad iuſtitiam omni credenti, Rom. 5. dicit nos iuſtificari in ſanguine Chriſti. Et illud ita exponit, quod reconciliati ſumus Deo per mortem filij ſui. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi: ita per vnius obedientiam iuſti conſtituentur multi. Quomodo verò? Reſpondet Paulus Rom. 4. Quia fides imputatur ad iuſtitiam. Non quod fides per ſe ſit talis virtus, ſed quia apprehendit, accipit, amplectitur, & poſſidet Chriſtum, qui eſt perfectio legis ad iuſtitiam omni credenti. Illa enim eſt iuſtitia, quam Deus imputat ſine noſtris operibus, iis qui beati redduntur: per redemptionem enim, quæ eſt in Chriſto Ieſu, iuſtificamur, Rom. 3.

Ierem. 23. Hoc eſt nomen, quo vocabunt eum, Iehoua iuſtitia noſtra, 1. Corint. 1. Factus eſt nobis à Deo iuſtitia, 2. Cor. 5. Vt efficeremur iuſtitia Dei in Chriſto, Eſa. 53. Correctio ſuper eum, vt nos pacem habeamus: & liuore eius ſanati ſumus. Deus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum. Hinc ſcientia ſui iuſtificat multos.

Rom. 4. Scriptum eſt propter nos, quibus imputabitur credentibus in eum, qui ſuſcitauit Ieſum: qui traditus eſt propter peccata, & reſurrexit propter iuſtitiam noſtram.

Audis vtrunque, & quod Deus imputat credentibus, & quid illud ſit, quod imputet: nempe quod Chriſtus tradit* ſit propter peccata noſtra, & quod reſurrexit propter iuſtitiam noſtram. Rom. 5. Gratia regnat per iuſtitiam, in vitam æternam, per Chriſtum Ieſum. Eſt autem Chriſtus iuſtitia noſtra. Ierem. 23. 1. Corinth. 1. Romanor. 10. Sed quomodo per illam vt alienam poſſumus iuſtificari ad vitam æternam? Reſpondeo, ſicut Paulus inquit, Galat. 3. Quicunque in Chriſtum baptiſati eſtis, Chriſtum induiſtis. Simul ergo eius etiam iuſtitia induti ſumus. Rom. 8. Deus cum filio ſuo omnia nobis donat. Chriſtus autem habet perfectam legis impletionem pro nobis, ſeu iuſtitiam. Illam igitur pater donat credentibus, vt propter eam iuſtificentur.

Hæc quam breuiter recitaui, eſt perpetua Scripturæ Propheticæ & Apoſtolicæ, in veteri & in nouo Teſtamento ſententia, de iuſtificatione hominis coram Deo ad vitam æternam: hoc eſt, quid illud ſit, in quo & debeamus, & tuto poſſimus fiduciam collocare, quod propter illud iuſtificemur: hoc eſt, accipiamus remiſſionem peccatorum, abſoluamur à merita damnationis ſententia, recipiamur à Deo in gratiam, adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam.

VETERVM TESTIMONIA de Iuſtificatione.

Et in patrum quidem ſcriptis, quia verbum iuſtificare plerunque in alia ſignificatione vſurpant, multæ diſſimiles extant ſententię. Sed quando emphaſes verborum in ſentẽtiis ſcripturæ penitus introſpiciunt, & præcipue quando in ſe tentationibus & meditationibus, quaſi ad Dei tribunal ſiſtūt, tunc dulciſſimis ſententiis noſtram hanc, imo ſcripturæ doctrinam approbant: nos ſcilicet reconciliari Deo, accipere remiſſionem peccatorum, habere Deum placatum & propitium, adoptari in filios, & acceptari ad vitam æternam: nó propter noſtras virtutes, aut noſtra bona opera, etiam quãdo renati ſumus, ſed ex gratuita miſericordia Dei, propter ſatisfactionem, meritum, obedientiam ſeu iuſtitiam Filij Dei mediatoris, quando promiſſionem Euangelij, fide apprehendimus.

Baſilius in concione de humilitate: Qui gloriatur in Domino, glorietur, quod Chriſtus nobis factus ſit à Deo iuſtitia, ſapientia, iuſtificatio, redemptio. Hæc eſt perfecta & integra gloriatio in Deo, quando neque ob iuſtitiam ſuam quis ſe iactat: ſed nouit quidem ſeipſum veræ iuſtitiæ indignum eſſe, ſola autem fide in Chriſtum iuſtificatum. Et ne quis exiſtimet Baſilium de non renatis loqui, adducit exemplum Pauli, Philip. 3. qui iuſtitiam operum ſuorum, non tãtum quam in Phariſaiſmo habuit, ſed ad illam quam tunc, cum Epiſtolam ille ſcriberet, habebat, contemnit: vt in qua nolit inueniri, quod attinet ad articulum iuſtificationis coram Deo, ad vitam æternam.

Origenes in 3. cap. ad Rom. explicans illam ſententiam: Excluſa eſt gloriatio, non per legem factorum, ſed per legem fidei, allegat exemplum Pauli, Gal. 6. mihi abſit gloriari, niſi in cruce Chriſti. Et inquit: vides Paulum non gloriantem ſuper iuſtitia ſua, caſtitate, ſapientia, neque ſuper cæteris ſuis virtutibus & actibus. Quando verò? tunc ſcilicet, cum Galatis ſcriberet.

Hilarius in Pſal 51. Non enim illa ipſa iuſtitiæ opera ſufficerẽt ad perfectę beatitudinis meritum, niſi miſericordia Dei, etiam in hac iuſtitiæ voluntate, humanarum demutationum, & motuum non reputet vitia. Spes igitur in miſericordia Dei, in ſeculum & in ſeculum ſeculi.

Digitized by Google

Baſilius in Pſal. 114. Manet enim ſempiterna requies illos, qui in hac vita legitime certauerunt: non ob eorum merita factorum, ſed de munificentiſſimi Dei gratia, in qua ſperauerunt.

Auguſtinus ad Bonifacium, lib. 1. c. 21. Quantælibet fuiſſe virtutis antiquos, prædices iuſtos: non eos ſaluos fecit, niſi fides mediatoris, qui in remiſſionem peccatorum ſanguinem fudit. Ibidem lib. 3. c. 5. Pelagiani laudatores ſibi eſſe videntur ſanctorum, ſi non audeant dicere imperfectæ ipſos fuiſſe virtutis, cum hoc confiteatur vas electionis: Non quia iam acceperim, aut iam perfectus ſim. Et paulò poſt tamen, qui ſe negauerat eſſe perfectum, inquit: Quotquot perfecti ſumus, hoc ſapiamus: vt oſtenderet, ſecundum iſtius vitæ modum eſſe quandam perfectionem: eique perfectioni hoc quoque deputari, ſi ſe quiſq; nouerit nondũ eſſe perfectum. Quid enim excellentius in veteri populo ſacerdotibus ſanctis? Et tamen eis præcipit Deus, ſacrificiũ primitus pro ſuis offerre peccatis. Et quid ſanctius in nouo populo Apoſtolis? Et tamen præcepit eis Dominus in oratione dicere: Dimitte nobis debita noſtra. Omnium igitur piorũ, ſub hoc onere corruptibilis carnis, & in iſtius vitę infirmitate gemẽtium, ſpes vna eſt, quod aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum: & ipſe eſt exoratio peccatorum noſtrorum. Contra Creſconium, lib. 3. c. 80. Ad exiſtimationem humanam magna teſtium, qui me nouerint, ſuppetit copia: ad Dei verò conſpectum ſola conſcientia, quam contra veſtras criminationes cum intrepidam geram, non me tamen ſub oculis omnipotentis iuſtificare audeo: magiſq; ab eo effluentem miſericordiæ largitatem, quam iudicij ſummum examen expecto, cogitans quod ſcriptum eſt: Cum rex iuſtus ſederit in throno, quis gloriabitur ſe caſtum habere cor, aut mundum ſe eſſe à peccatis.

Auguſtinus Epiſt. 29. ad Hieron. Charitas in aliis maior, in aliis minor, in aliis nulla eſt. Pleniſſima verò, quæ iam non poteſt augeri, quamdiu hic homo viuit, in nemine eſt. Quamdiu autem augeri poteſt, profectò illud quod minus eſt, quam debet, ex vitio eſt. Ex quo vitio, non eſt iuſtus in terra, qui faciat bonum, & non peccet: ex quo vitio non iuſtificabitur in conſpectu Dei, omnis viuens: propter quod vitium, ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, veritas in nobis non eſt: propter quod etiam, quantumlibet perfecerimus, neceſſarium eſt nobis dicere: Dimitte nobis debita noſtra: cum iam omnia in baptiſmo dicta, facta, cogitata, dimiſſa ſint.

Charitatis incrementa.

Ambroſius de Iacob & vita beata, c. 6. Non gloriabor, quia iuſtus ſum, ſed quia redemptus: gloriabor, non quia vacuus ſum peccatis, ſed quia mihi remiſſa ſunt peccata.

Non gloriabor, quia profui, neque quia pro fuit mihi quiſquam: ſed quia pro me aduocatus apud patrem Chriſtus eſt, ſed quia pro me Chriſti ſanguis effuſus eſt.

Auguſtinus de verbis Apoſtoli, Serm. 2. Sed inquis, Sufficit mihi, quod in baptiſmo accepi remiſſionem omnium peccatorum. Nunquid quia deleta eſt iniquitas, finita eſt infirmitas? Adhuc vtique dicis, donec ſanentur languores tui, Dimitte nobis debita noſtra: qui propitius fit omnibus iniquitatibus tuis. Deniq; poſt redemptionem ab omni corruptione, quid reſtat niſi corona iuſtitiæ? Ipſa certe reſtat: ſed etiam in ipſa, vel ſub ipſa, non ſit caput turgidum, vt recipiat coronam. Attende quam nolit corona turgidum caput, qui redemit de corruptione vitam tuam, qui coronat te. Iam hic dicturus eras: Merita mea, fatetur, virtus mea fecit hoc, debitum redditur, non donatur. Audi potius Pſalmum. Nam omnis homo mendax. Audi quid Deus dicat: Qui coronat te in miſeratione & miſericordia.

Sermo 15. Pro nihilo ſaluos facies eos. Quid eſt pro nihilo? Nihil inuenis, vnde ſalues, & multum inuenis, vnde damnes.

In Pſalm. 31. Qui ſunt beati? non in quibus Deus nõ inuenerit peccatum. Nam in omnibus inuenit, omnes enim peccauerũt & egent gloria Dei. Si ergo in omnibus peccata inueniuntur, remanet vt nõ ſint beati, niſi quorum remiſſa ſunt peccata. Hoc ergo Apoſtolos ſic commendauit: Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam.

Itẽ, ſi gratia eſt, gratis datur. Quid eſt gratis datur? gratis conſtat. Nihil boni feciſti, & datur tibi remiſſio peccatorum. Attenduntur opera tua, & inueniuntur mala: ſi quod debetur, Deus iſtis operibus redderet, vtiq; damnaret. Non tibi Deus reddit debitam pœnam, ſed donat indebitam gratiam.

Hieronymus lib. 1. aduerſus Pelagianos. Tunc ergo iuſti ſumus, quando nos peccatores fatemur, & iuſtitia noſtra non ex proprio merito, ſed ex Dei conſiſtit miſericordia.

Gregorius in Ezechielem homil. 7. Iuſtus igitur aduocatus noſter, iuſtos nos defendet in iudicio, quia & nos ipſos cognoſcimus, & accuſamus iniuſtos. Non ergo in fletibus, non in actibus noſtris, ſed in aduocati noſtri allegatione confidamus.

Bernhardus Sermo. 5. de verbis Eſaiæ: Noſtra, ſi qua eſt humilis iuſtitia, recta forſitan, ſed non pura, niſi forte meliores nos eſſe credimus, quam patres noſtros, qui non minus veraciter, quam humiliter aiebant: Omnes iuſtitiæ noſtræ, tanquam pannus menſtruatę mulieris: Quomodo enim pura iuſtitia, vbi adhuc non poteſt culpa deeſſe?

Idem ſuper Cantica, ſerm. 73. Si iniquitates obſeruauerit etiam electorum, quis ſuſtinebit? Audi ſanctum & electum quid dicat Deo: Tu remiſiſti iniquitatẽ peccati mei: Pro hac ad te orabit omnis ſanctus, in tempore opportuno. Opus igitur habent & ſancti, pro peccatis orare: vt de miſericordia ſalui fiant, proprię iuſtitię non fidentes. Omnes enim peccauerunt, & egent miſericordia Dei.

Ambroſius de Iacob & vita beata, non operibus iuſtificamur, ſed fide: quoniam carnalis infirmitas, operibus impedimento eſt: ſed fidei claritas, factorum obumbrat errorem, quæ meretur veniam delictorum.

Auguſtinus de Ciuitate Dei, lib. 10. c. 22. Remiſſio peccatorum fit per mediatorem Dei & hominum, hominem Chriſtum Ieſum, per quem facta peccatorum purgatione, reconciliamur Deo: quorum in hac vita nõ fit noſtra virtute, ſed diuina miſeratione purgatio, per indulgentiam illius, non per noſtram potentiam: quia ipſa quantulacunque virtus, quæ dicitur noſtra, illius eſt bonitate nobis conceſſa. Multum autem nobis in carne tribueremus, niſi vſq; ad eius diſpoſitionem ſub venia viueremus. Auguſtinus in Pſal. 129. Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine, inquit, quis ſuſtinebit? Ecce apparuit, de quo profundo clamaret. Clamat enim ſub molibus & fluctibus iniquitatum ſuarũ. Circumſpexit ſe, circumſpexit vitam ſuam: vidit

illam

Digitized by Google

illam vndique flagitiis & facinoribus coopertam, quacunque reſpexit, nihil in ſe boni inuenit, nihil illi iuſtitiæ ſerenum potuit occurrere. Et cum tāta & tam multa peccata vndiq; & cateruas ſcelerum ſuorum videret, tanquam expaueſcens exclamauit: Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Non dixit: Ego non ſuſtinebo: ſed, quis ſuſtinebit? Videt enim prope totam vitam humanā circumlatrari peccatis, accuſari omnes conſciētias cogitationibus ſuis: non inueniri cor caſtum, præſumens de ſua iuſtitia. Quod quia inueniri non poteſt, præſumat ergo omnium cor de miſericordia Domini Dei ſui, & dicat Deo: ſi iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Quæ autem ſpes eſt? Quoniā apud te propitiatio eſt. Et quæ eſt iſta propitiatio, niſi ſacrificium? Et quod eſt ſacrificium, niſi quod pro nobis oblatum eſt? Sāguis innocens fuſus, deleuit omnia peccata nocētium. Ergo apud te propitiatio. Nam ſi non eſſet apud te propitiatio, ſi iudex ſolum eſſe velles, & miſericors eſſe nolles, obſeruares omnes iniquitates noſtras, & quæreres eas: quis ſuſtineret? quis ante te ſtaret, & diceret: Innocens ſum? quis ſtaret in iudicio tuo? Spes ergo vna eſt quoniam apud te propitiatio eſt.

Bernhardus ſuper Cantica, ſermo. 23. O ſolus vere beatus, cui non imputauit Dominus peccatum. Nam quis non habuerit peccatum? Nemo. Omnes enim peccauerunt, & omnes egēt gloria Dei. Quis accuſabit tamen electos Dei? ſufficit mihi ad omnē iuſtitiam ſolum habere propitium, cui ſoli peccaui. Idem ſermo. 61. Ego fidenter quod ex me mihi deeſt, vſurpo mihi ex viſceribus Domini: quoniam miſericordia affluunt, nec deſunt foramina, per quæ effluant. Item: Memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius: ipſa enim eſt mea: nempe factus es mihi tu iuſtitia à Deo. Nunquid mihi verendum eſt, ne non vna ambobus ſufficiat? Non eſt pallium breue, quod ſecundum Prophetam non poſſet operire duos. Iuſtitia tua, iuſtitia in æternum. Et te pariter, & me operiet larga & æterna iuſtitia.

Quam multas dulciſſimas huius generis ſententias poſſem adferre ex meditationibus Auguſtini, Bernhardi, Anſhelmi, Bonauenturæ, Gerſonis, ex contemplationibus idiotæ, quæ ita inſcribuntur, &c. ſi inſtituti noſtri ratio illud ferret. Ibi enim, quia ſiſtunt conſcientiam ſuam ad tribunal Dei, praxin & vſum articuli iuſtificationis pulcherrime oſtendunt; & tam ſuaues habent ſententias, vt legens in intimis præcordiis me illis affici ſentiam: nec quicquam libentius lego in ſcriptis Patrum, quam pias ipſorum meditationes.

In agone etiam mortis, ipſam veram medullam articuli iuſtificationis & didicerunt, & expreſſerunt patres.

Poſſidonius. Poſſidonius de vita Auguſtini, c. 27. memorabilem narrat hiſtoriam. Indicauerat nobis Auguſtinus, ſe beatæ memoriæ Ambroſij in vltimo fine conſtituti, audiſſe ſapientiſſimum & piiſſimum reſpōſum, quod multum laudabat ac prædicabat: Nam cum ille venerabilis vltima iaceret ægritudine, & à fidelibus lecto eius aſtantibus cum lachrymis rogaretur, vt ſibi à Domino vitæ poſceret commeatum, eis illis dixiſſe: Non ſic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: ſed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. Et in his noſter Auguſtinus ſenex, elimata ac librata admirabatur, & laudabat verba. Ideo enim cum dixiſſe intelligēdum eſt, nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus: ne crederetur, præſidens de ſuis purgatiſſimis moribus præſumpſiſſe. Sed non ſic vixi, vt me pudeat inter vos viuere. Hoc enim dixerat ad illud, quod homines de homine noſſe poterant. Nam ſciens examen æquitatis diuinæ, de bono Domino ſe dicit magis, quam de meritis ſuis confidere: cui etiam in oratione quotidiana Dominica dicebat: Dimitte nobis debita noſtra, &c.

In vita Bernhardi, c. 12. Cum extremum iam ſpiritum trahere videretur, in exceſſu mentis ſuæ, ante tribunal Domini ſui viſus eſt repræſentari. Affuit autem & Satanas ex aduerſo, improbis eum accuſationibus pulſans. Vbi autem ille omnia fuerat proſecutus, & viro Dei pro ſua fuit parte dicēdum. Nihil territus aut turbatus ait: Fateor, non ſum dignus ego, nec propriis poſſum meritis regnum obtinere cœlorum. Cæterum duplici iure illud obtinens Dominus meus, hæreditate ſcilicet patris, & merito paſſionis: altero ipſe contentus, alterum mihi donat: ex cuius dono, iure illud mihi vendicans, non confundor. Ita hoc verbo confuſus eſt inimicus, &c.

Extat exhortatio Anſhelmi ad fratrem moriturum, verbis dulciſſimis ſcripta. Cum frater aliquis laborare videtur in extremis, pium eſt & conſultū, eum per prælatum, ſiue alium ſacerdotem, ſubſcriptis interrogationibus & exhortationibus exerceri. Et interrogetur primò:

Frater, lætaris quod in fide morieris? Et reſpondeat: Etiam. Fateris te non tam bene vixiſſe, ſicut debuiſſes? fateor. Pœnitet te? Etiam.

Habes voluntatem emendandi te, ſi ſpacium viuendi haberes? Etiam.

Credis quod propter te mortuus eſt Dominus Ieſus Chriſtus, Filius Dei? Etiam.

Credis non poſſe ſaluari, niſi per mortem eius? Etiam.

Agis ei de hoc ex corde gratias? Etiam.

Mors Chriſti. Age ergo, dum in te eſt anima tua, ei ſemper gratias, & in hac ſola morte totam fiduciam tuam cōſtitue. Huic morti te totum committe: hac morte te totum contege, eiq; te totum inuolue. Et ſi Dominus te voluerit iudicare, dic: Domine, mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti obiicio inter me & te & iudicium tuum: aliter tecum non contendo. Si dixerit, quod merueris damnationem, dic: mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti obiicio inter me & mala merita mea: ipſiuſque digniſſimæ paſſionis meritum affero pro merito, quod ego habere debuiſſem, & heu non habeo.

Dicat iterum: Mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti pono inter me & iram tuam. Deinde dicat ter: In manus tuas Domine, commendo ſpiritum meum. Et conuentus ſui aſtantes reſpondeant: In manus tuas Domine, commendamus ſpiritum eius. Et ſecurus morietur, nec videbit mortem in æternum.

Anſhelmus. Idem Anſhelmus in meditationibus, pulcherrima hypotypoſi ſiſtit ſe ad tribunal iudicij diuini, & oſtendit, nec vitam renatorum, nec opera poſſe opponi iudicio Dei, ſed ſolum Chriſti mediatorem. Terret me, inquit, vita mea. Namque diligenter diſcuſſa, apparet mihi aut peccatum, aut ſterilitas tota vita mea. Et ſi quis fructus in ea videtur, ſic eſt aut ſimulatum, aut imperfectū, aut aliquo modo corruptum, vt poſſit aut placere, aut diſplicere Deo. Certe tota aut in peccato eſt, & damnabilis, aut infructuoſa, & contemptibilis. Sed quid ſo-

Digitized by Google

paro infructuoſam à damnabili? vtique ſi eſt infructuoſa, eſt damnabilis, Omnis enim arbor, quæ nõ facit fructum bonum, in ignem proiicietur. O ergo lignum aridum & inutile, & ęternis ignibus dignum. Quid reſpondebis in illa die, cum exigitur à te vſq; ad ictum oculi, omne tempus viuendi tibi impenſum, qualiter à te fuerit expenſum? O anguſtiæ. Hinc erunt peccata accuſantia, inde terrẽs iuſtitia: ſubtus patens horrendum chaos inferni, deſuper iratus iudex: intus conſcientia vrens, foris mundus ardens. Vix iuſtus ſaluabitur: peccator ſic deprehenſus, in quam partem ſe premet? latere erit impoſſibile, apparere intolerabile. Vnde mihi conſilium? vnde ſalus? Quis eſt qui dicitur magni conſilij angelus? Ipſe eſt Ieſus. Idem eſt iudex, inter cuius manus tremo. Reſpira ô peccator, ne deſperes. Spera in eo quem times, refuge ad eum, à quo confugiſti, Ieſu Chriſte, propter hoc nomen tuum. Fac mihi ſecundum hoc nomẽ tuum: reſpice miſerum, inuocantem nomen tuum. Ergo Ieſu eſto mihi Ieſus propter nomen tuum. Si me admiſeris intra latiſſimum ſinum miſericordiæ tuæ, non erit anguſtior propter me. Verum eſt, conſcientia mea meruit damnationem, & pœnitentia mea non ſufficit ad ſatisfactionem: ſed certum eſt, quod miſericordia tua ſuperat omnem offenſionem, &c. Sed infinitum eſſet, ſingula talia, quæ in Patrum ſcriptis extant, recenſere. Hæc pauca verò ideo annotaui: vt oſtenderem, doctrinam noſtram de iuſtificatione, habere teſtimonia omnium piorum, qui omnibus temporibus fuerunt: idque non in declamatoriis rhetoricationibus, nec in ocioſis diſputationibus, ſed in ſeriis exercitiis pœnitentię & fidei, quando conſcientia in tentationibus cum ſua indignitate, vel coram ipſo iudicio Dei, vel in agone mortis luctatur. Hoc enim ſolo modo, rectiſſime intelligi poteſt doctrina de iuſtificatione, ſicut in ſcriptura traditur.

TRIDENTINI CONCILII SENtentia de Iuſtificatione.

Conſtituta autem ex ſcriptura, & comprobata vero ſententia de iuſtificatione hominis corã Deo ad vitam æternam: accedimus iã ad examen decretorum Concilij Tridentini, de iuſtificatione: cuius ratio facilior & planior nobis erit, quia & fundamenta doctrinæ, & pleraq; ad examen pertinentia, iam in præcedentibus explicata ſunt. In cæteris verò habemus Andradium, concilij interpretem.

Et de medio quidem ſeu organo, quo à Deo nobis offertur, & quo à nobis accipitur promiſſio iuſtificationis, poſtea in loco de Fide dicemus.

De præparatione verò (quam ita vocant) ad iuſtificationem, & de incremento iuſtificationis, ad finem huius loci quædam annotabimus. Quæ igitur in decreto ad ipſam iuſtificationem pertinent, iam annotabimus.

Eſt autem ſtatus diſputationis: Quomodo homo coram Deo iuſtificetur ad vitam æternam? hoc eſt, quid illud ſit, quod ad iudicium Dei adferre, quod inter iram diuinam & peccata noſtra interponere debeamus: vt propter illud à ſententia damnationis abſoluamur, in gratiam à Deo recipiamur, adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam.

Dupliciter autem reſpondent Tridentina decreta, I. Negant iuſtificationem peccatoris eſſe ſolam remiſſionem peccatorum. Et multa dicunt anathemata: ſi quis dixerit, homines per iuſtitiam Chriſti coram Deo iuſtos eſſe, vel hominem iuſtificari ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti, vel ſola remiſſione peccatorum, vel iuſtificari gratia: hoc eſt, tantum fauore Dei, aut miſericordia Dei, peccata remittentis propter Chriſtum. II. Affirmant, iuſtificationẽ impij corã Deo ad vitam æternam, non eſſe ſolam remiſſionem peccatorum, ſed & ſanctificationem interioris hominis. Et vnicam cauſam formalẽ iuſtificationis, affirmant eſſe illã iuſtitiam à Deo nobis donatã, qua renouamur ſpiritu mentis noſtra: vt nõ modo reputemur, ſed vere iuſti nominemur & ſimus: iuſtitiã in nobis recipientes, quam dicunt eſſe charitatem inhærentem in nobis, quam merito paſſionis Chriſti Spiritus S. in nobis operatur.

Hæc Tridentina decreta, ſi referantur ad ea, quæ ſupra ex ſcriptura demonſtrata ſunt, luce meridiana clarius erit, illam ipſam ſententiam, quæ perpetua eſt ſcripturæ Propheticæ & Apoſtolicæ de iuſtificatione hominis coram Deo ad vitam æternam, multis & atrocibus anathematiſmis à Concilio Tridentino damnari: quod ſcilicet ſola diuina miſericordia propter meritum, obedientiam ſeu iuſtitiam Chriſti, peccata nobis remittantur, recipiamur in gratiam, adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam.

Manifeſtum erit & hoc quod ſub multorum anathematum interminatione, iuſtificationem hominis coram Deo ad vitam æternam, tribui volũt illi ipſi rei, cui ſcriptura manifeſtiſſimis ſententiis eam adimit & detrahit: nouitati ſcilicet, charitati ſeu bonis operibus renatorum, Et quia ſupra multis manifeſtiſſimis ſcripturæ teſtimoniis hoc demonſtratum eſt, ad ea Lectorem remitto. Si.n. tantum collationem & negatiue, & affirmatiue inſtituerit, eius ſententiæ, quæ in ſcriptura tradita eſt, & eius, quæ in decretis Synodi Tridentinæ proponitur: videbit eas ex diametro inter ſe pugnare: quod enim ſcriptura negat, hoc Tridentinum Cõcilium affirmat eſſe noſtram iuſtificationem corã Deo ad vitam æternam: & rurſus quod ſcriptura affirmat, hoc Concilium non tantum negat, ſed atrociter damnat: vt vere dicere poſſimus tale eſſe *Artificium Papiſticum.* Concilium, quale Pſalmo 2. deſcribitur: Conuenerunt in vnum, aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Ipſum verò artificium, quo architecti horum decretorum rem ipſam ſpecie aliqua ita inuoluerũt, ne ab imperitioribus ſtatim deprehenderetur, dignum eſt obſeruatione. Si.n. ſtatum quæſtionis ita poſuiſſent: Quid illud ſit propter quod Deus nobis placatus & propitius reddatur, qua re adoptio noſtra apud Deum nitatur, propter quid coram tribunali Dei conſiſtamus & abſoluamur, vt ſimus hęredes Dei, & acceptemur ad vitam æternam: viderunt in tanta luce Euangelij, moderata ingenia, & aures multorum piorum in ipſo regno Pontificio abhorrere ab illis monachorum vocibus, ſi propriis noſtris operibus propitiatio, adoptio, & hæreditas vitæ æternæ tribueretur.

Et cum tamen omnino ſententiam iſtam retineri vellent. Primò, æquiuocatio verbi iuſtificationis viſa fuit Concilio commodiſſima, quæ turpitudinem monaſticę opinionis aliquo modo palliaret: de qua æquiuocatione in principio diximus. Secundò, pro operibus propriis, ſubſtituerunt vocabula ſanctificationis, renouationis, inhærentis iuſtitiæ, &c. Tertiò inſidioſe ita formarunt capitula & canones decretorum, quaſi noſtra doctrina

ſanctifi-

ſanctificationem, renouationem, charitatem, & reliqua dona nouitatis, quæ Spiritus operatur in renatis, ita excludat, vt nec ſequantur, nec adſint in renatis: ita vt propter noſtras Eccleſias repetenda fuerint decreta, quæ olim in Concilio Mileuitano Pelagianis oppoſita fuerunt: Chriſtum ſcilicet meruiſſe nobis nō tantum remiſſionem peccatorum, verum etiam hoc quod propter ipſius meritū, per Spiritum ſanctū renouamur: & credentes fide propter Chriſtum accipere non tantum remiſſionem peccatorum, verum etiam Spiritum ſanctum, qui corda ſanctificat & renouat. Sed antea diximus, & aliquoties iam repetitum eſt, hunc non eſſe ſtatum controuerſiæ. Nullo modo enim hæc negamus, ſed clare & diligenter vtrunque beneficium Mediatoris prædicamus, & reconciliationem & renouationem, illo ordine ſicut Scriptura tradit.

Renouatio quomodo excludatur.

Sycophanticum igitur artificium eſt, quod oblique noſtras Eccleſias inſimulant, quaſi illa ita excludamus, vt nec ſequantur, nec adſint: cum ſtatus controuerſiæ ſit: An propter meritum, obedientiā, ſeu iuſtitiam Chriſti: an vero propter ſequentem & inchoatam noſtram nouitatem abſoluamur corā tribunali Dei, habeamus Deum placatum & propitium, adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam, ſicut in principio huius loci, de inſidioſis illis technis, & de vero controuerſiæ huius ſtatu, plura annotauimus. Quia.n. vident etiam idiotas in monachorum & poſtillatorum craſſis ſcriptis & opinionibus animaduertere, quod in doctrina de iuſtificatione, à ſententia Scripturæ procul diſcedant: aliud igitur & ſubtilius artificium Tridentinis patribus quærendum fuit, cum vellent in tanta huius temporis luce, quę ex lectione Scripturæ hominibus affulſit, quorundam oculos cōfigere & faſcinare. Sed huic Sophiſtico artificio ſemper opponendum, & vel ad faſtidium vſq; repetendum eſt, quæ ſit principalis quæſtio in hac controuerſia de iuſtificatione hominis coram Deo ad vitā æternam, ſicut illam aliquoties iam expoſuimus. Et tamen inter illas ipſas ſophiſticas inſidias, ſi quis paulo attentius conſideret, nō obſcure animaduertet, quo Tridentina illa decreta tendāt. In quarto.n. capitulo dicunt: In hac de iuſtificatione, diſputatione, quæſtionem eſſe: quomodo homo ab eo ſtatu in quo eſt filius iræ, transferatur in ſtatum gratiæ & adoptionis filiorum Dei. Et cap. 7. dicunt ſe agere de illa iuſtificatione, qua homo ex inimico fit amicus Dei, ita vt ſit hæres ſecundum ſpem vitæ æternæ. Hanc vero iuſtificationem definiunt non eſſe ſolā imputationem iuſtitię Chriſti, vel ſolā peccatorum remiſſionem: ſed & ſanctificationem, & renouationē interioris hominis. Et illud mox planius explicant, cum dicūt, charitatem eſſe iuſtitiam inhærentem. Et hanc eſſe candidā & immaculatam illam ſtolam, quam renati perferre debeant ante tribunal Chriſti, vt habeant vitā ęternam. Sine diſſimulatione igitur Chriſto adimunt, & noſtrę charitati hoc tribuunt, quod ea iuſtificemur: hoc eſt, quod propter illam corā tribunali Dei abſoluamur, & acceptemur ad vitam æternam. Sed quid fiet Paulo, qui iuſtificationem noſtram tribuit miſericordiæ Dei, & merito obedientiæ, paſſioni, ſatisfactioni Chriſti? Audi vero, quomodo Tridentinū Concilium dulciſſimas illas Scripturę ſententias eludat. Dicunt, Chriſtū ſua ſanctiſſima paſſione meruiſſe, non hoc vt miſericordia Dei propter illā Chriſti ſatisfactionem & obedientiam, nos à ſententia damnationis abſoluat, recipiat in gratiam, adoptet in filios, & acceptet ad vitam ęternam. Sed hoc dicunt eſſe totū meritū Chriſti, quod propter illud miſericordia Dei infundat nobis nouā qualitatem iuſtitiæ inhærentis, quæ eſt charitas, vt illa iuſtificemur: hoc eſt, vt non propter Chriſti obedientiam, ſed propter noſtram charitatē abſoluamur coram iudicio Dei, adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternā: vt ita miſericordia Dei, tantum ſit cauſa efficiens, & obedientia Chriſti tātum ſit meritoria cauſa: vt inde nos in nobiſipſis habeamus inhærens aliquid, quod poſſimus opponere iudicio Dei, quo debeamus confidere, quod propter illud, & non propter Chriſtū abſoluamur, adoptemur in filios, & accipiamus hęreditatem vitæ æternæ. Quod vero Paulus dicit, gratis nos iuſtificari: hoc ita interpretantur, quod non propter noſtra præcedentia merita, ſed propter Chriſtum, gratis nobis donetur & infundatur habit⁹ ille charitatis, propter quam corā tribunali Dei iuſti pronunciemur ad vitam æternam. Vt autem Lector recte intelligat vnde hæc ſumpta ſint, conferat locum Bonauenturæ in tertio ſententiarum, diſt. 19. quæſt. 1. vbi inquit: Vtraque, mors ſcilicet & reſurrectio Chriſti, delicta noſtra tollunt, & vtraq; iuſtificant. Attamē neutri attribui poteſt proprie cauſalitas iuſtificationis, ſiue remiſſionis peccatorum. Habet tamen aliquam cauſæ proprietatem: ſcilicet per modum meriti interuenientis, quod reducitur ad cauſam materialem. Formalis enim eſt gratia, hoc eſt, charitas, quam Deus infundit, &c.

Hæc de artificio, quo vſi ſunt architecti ſiue λογοδαίδαλοι, decretorū, recte obſeruata, multa monēt. Nec opus eſt addere peculiarem refutationē. Ideo enim in principio fundamenta doctrinæ Propheticæ, Euangelicæ, & Apoſtolicæ de iuſtificatione expoſui, ne in refutatione ſubinde eadem eſſent repetenda: & vt ex ipſa collatione diiudicari poſſet, quo loco & genere cenſenda ſint illa, quæ in Tridentino Concilio de iuſtificatione decreta ſunt: ex profeſſo enim, & ex diametro pugnant cum perpetua Scripturæ ſententia.

Et hæc quidem in ipſo decreto Tridentino ita animaduerti poſſunt. Quæ vero præterea myſteria ſunt retruſiora, & quæ agitatæ fuerint in Concilio rationes, ex quibus ſententia illa decreti extructa tandem eſt: Andradij explicationes nobis pandent. Præcipuè vero gloſſa (quod dicitur) notabilis eſt, quid & quomodo in Tridentino Concilio intellexerint remiſſionē peccatorum. Exiſtimaret enim aliquis, hanc qualemcunq; eſſe liberalitatem aut indulgentiam Concilij, quod iuſtificationem vel ex parte videatur conſtituere in gratuita remiſsione, ſiue non imputatione peccatorum, propter meritū Chriſti. Sed audi bone Lector, quomodo Andradius mentem & ſenſum Concilij explicet: in hanç ſcilicet ſententiam, & his verbis: Quia iuſtus is dici non poteſt, qui totus eſt peccatorum maculis inquinatus: ideo Deum infundere homini charitatē, cuius vi & potentia, crimina omnia eluantur, ſcelera extinguantur, peccata expellantur & intereāt, omneq; tetri facinoris veſtigium aboleatur. Atque ideo iuſtificationem magis in charitate diuinā legem complectente, quàm in peccatorū venia poſitam eſſe: imo iuſtificationem in ipſa ſanctificatione collocandam eſſe. Et charitatem eſſe, quę hominem Deo pergratum perq; acceptum reddat. Hæc vero Andradius ita explicat, vt manifeſte oſtendat,

Remiſſio peccatorū.

decretum Cócilij eſſe tãtum paraphraſin eius quod Sententiarij diſputant:ad remiſſionem ſcilicet culpæ, requiri infuſionẽ gratiæ: hoc eſt, charitatis per quam peccatum expellatur: ſicut ad expulſionem tenebrarum, requiritur illuminatio aeris. Fingunt enim Deum non poſſe placari offenſę, niſi peccatũ ex homine ſit expulſum, & eius loco infuſa noua qualitas charitatis, quam Deus reſpiciat: & offenſam remittat, & hominem gratum & acceptũ habeat ad vitam æternam. Ideo enim charitatem vocant gratum facientem. Ita Scholaſtici.

Deus quomodo placetur, Papiſtis.

Et in hanc plane ſententiam, Andradius oſtendit intelligenda eſſe Tridentina decreta de iuſtificatione.

Diligenter itaq; Lector obſeruet, id quod ex Andradij interpretatione videt & agnoſcit: hoc tantũ propoſitum ſibi habuiſſe Concilium Tridentinũ, vt Scholaſticorum opiniones de iuſtificatione repeteret & confirmaret; & ſumma, vt rata manerẽt, & ſacroſancta haberentur, quæcunq; & quomodocunq; in regno Pontificio à ſcriptoribus ſcholaſticis, monachis, poſtillatoribus, ſummiſtis, &c. de iuſtificatione diſputata ſunt: niſi quod vocabula paulìſper mutanda iudicarunt vt ſpeciem aliquam reformationis, vel quaſi imperitioribus præberent.

Expendamus autem paululum hanc Cócilij, de remiſſione peccatorum mentem, Andradij interpretatione nobis proditam. Verbis.n.concedunt, ad iuſtificationem pertinere remiſſionem peccatorum: & diuinam miſericordiam, peccata remittere propter Chriſtum. Et nos ſane pro ea ſimplicitate, qua linguæ Spiritus ſancti & vocibus Scripturę aſſueti ſumus, hæc ita intelligimus: quod filius Dei Mediator, paſſione ac morte ſua nobis promeruerit remiſſionem peccatorum, ita quod propter meritum, ſatisfactionẽ & obedientiam Chriſti, pater credentibus non imputet peccata ipſorũ: & quod (iuxta Anshelmi dictum) mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti, fide interponere debeamus inter peccata noſtra, & inter irã Dei, quando petimus & quęrimus vt accipiamus remiſſionem peccatorum.

Sed Concilium Tridentinum, per interpretem ſuum Andradium publice declarat hanc non eſſe ſuam mentem & ſententiam: ſed Chriſtum meruiſſe tantũ nobis infuſionem charitatis, vt eius inhærentis noſtræ charitatis vi & potentia, peccata expellantur, extinguantur & aboleantur. Et ita demũ remittere offenſam, & fieri placatum & propitiũ, quando videt omne veſtigium peccati in homine per charitatem extinctum, & prorſus abolitum (vtor.n. Andradij verbis) qui & hoc addit: ob charitatem infuſam nos iuſtos dici: quippe quia peccatis, munere noſtræ charitatis deletis, in Dei gratiã recóciliemur. Qui igitur vult remiſſionem peccatorũ accipere, debet iuxta Cócilij Tridentini ſententiam, interponere inter peccata ſua & offenſam Dei, non ſatisfactionẽ Chriſti, ſed inhærentẽ ſuam charitatem, & tunc demum credat Deũ remiſſa offenſione, ſibi certo placatũ & propitium eſſe, quando charitas peccatum ita expulerit & extinxerit, vt omne eius veſtigium in homine abolitum ſit: hæc enim ſunt Andradij verba. Ita iuxta eandem interpretationem, Chriſtus obedientia ſua non meruit credentibus in ipſum ſalutem & vitam æternã: ſed hoc tantum meruit, quod propter ipſum infunditur nobis charitas inhærens: vt illa demum ſit quæ hominem Deo non tãtum gratum, ſed pergratum (repeto.n. Andradij verba) non tantum acceptum, ſed peracceptum reddat ad vitam æternam.

Chriſti meritum quid effecerit Papiſtis.

Sed hic obiicit Oſius; Ergone vos Lutherani docetis peccatũ ita remitti, vt maneat in homine ſine cótritione, deteſtatione & mortificatione, poſt reconciliationẽ, eodem plane modo ſicut ante? Reſpódeo: Nota eſt doctrina noſtra, quod doceamus, in conuerſione debere adeſſe in homine contritionem, deteſtationem peccati, bonum propoſitũ, &c. Docemus etiã, renatos debere ſpiritu actiones carnis mortificare, Rom.8. Vt caro cum vitiis & concupiſcentiis magis magiſq; crucifigatur & mortificetur, Galat.5. ne peccatum regnet. Rom.6 Sed ex Scriptura didicimus, remiſſionem peccatorum, vt ſit certa & firma, niti non noſtra contritione, deteſtatione, mortificatione, &c. ſed niti ſatisfactione & merito Chriſti, vt propter illã peccata nobis remittantur. Et licet in reconciliatis non maneat peccatũ regnans, ſeu vaſtãs conſcientiam: tamen ex Scripturæ traditione didicimus, Deum remittere offenſam, & eſſe nobis placatum & propitium: nõ quod nullum plane veſtigium peccati amplius in nobis inueniat (in carne.n. mea, inquit Paulus renatus, habitat peccatum) ſed quia propter Chriſtum peccatum non imputat, ſed remittit. Si.n. dixerimus, peccatum nos non habere, nos ipſos ſeducimus, ſed ſi confiteamur, iuſtus eſt vt dimittat peccata.

Sed in re manifeſta nihil addã amplius: Videt.n. pius Lector, remiſſionem peccatorum, adoptionẽ, ipſam deniq; ſalutem & vitam æternã adimi & detrahi ſatisfactioni & obedientiæ Chriſti, & transferri in noſtras virtutes: Chriſto vero Mediatori hoc tantum relinquitur, quod propter ipſius meritum accipiamus charitatem. Poſtea vero fingunt, charitatis vim & potentiam hãc eſſe, quod peccata extinguat: vt ita tandem, propter charitatem noſtram, quia peccata delet, accipiamus remiſſionem peccatorum. Addunt & hanc eſſe charitatis vim & potentiam, quod reddat nos Deo pergratos & acceptos ad vitam æternam. Vere igitur & iuſto dolore cũ Paulo exclamabimus: Euacuati eſtis à Chriſto, qui charitate veſtra, quæ eſt ſumma legis iuſtificamini, Galat.5. Exinanita eſt fides & abolita promiſſio, ſi hæreditas ex lege, cuius ſumma eſt charitas. Rom.4. Et ſane non commutarẽ magno aliquo precio, quod hoc modo prodũtur inſidię & technę Tridentini Cócilij, quas miris verborũ inuolucris occultarunt. Quando.n. iuxta Andradij interpretationem mẽs Concilij denudata de remiſsione peccatorum, eo ſicut iam oſtendimus modo proponitur, tunc cuiuis tantum volenti conſiderare manifeſtũ eſt, quomodo Scriptura ex diametro pugnet, quam contumelioſa & blaſphema ſit in ſanctiſſimum meritum Domini noſtri Ieſu Chriſti: cuius thronum, ipſo deturbato, noſtræ virtutes inuadere iubentur, vt ſint noſtra propiciatio pro peccato, & precium vitæ æternę. Et ex hac Andradij interpretatione nunc demum intelligo, quid hoc ſibi velit, cum decretum Tridentinum pronunciet, iuſtificationem conſtare duabus partibus remiſsione peccatorum & renouatione: quod tamen non multo pòſt dicunt, vnicam tantum eſſe cauſam formalem iuſtificationis, nouitatem ſcilicet, vel charitatem: Illa enim iuxta Andradij interpretationem, ſimul eſt cauſa formalis & remiſsionis peccatorum, & acceptionis ad vitam æternam.

ARGVMENTA ANDRADII.

Sed poſtquam ſententiam Concilij de iuſtificatione, & ex ipſis verbis decreti, & ex Andradij interpre-

Digitized by Google

terpretatione ſatis percepimus. Audiamus iam argumenta, quę Andradius Tridenti in Concilio didicit. Eſt autem primum eius argumentum, ex verbo iuſtificare: quod contendit idem eſſe ac informare, imbuere & exornare animum infuſa noua qualitate inhærentis iuſtitiæ, quæ ſit charitas. Sed hoc argumentum ſupra clare refutatum eſt.

Secundum argumentum eſt. In conuerſione, ſeu reconciliatione hominis, non tantum adeſt fides, non ſola remiſſio peccatorum, vel ſola imputatio iuſtitiæ Chriſti: verum etiam contritio, renouatio, ſpes, charitas. &c. Ergo iuſtificatio non eſt ſola remiſſio peccatorum, ſed & reliquæ virtutes ad iuſtificationem pertinebunt. Reſpondeo: Verum eſt, neminem conciliari, niſi præcedat contritio: & quando homo reconciliatur, tunc ſimul etiam renouatur. Sed non ſequitur, quæ ſimul ſunt, vel ſimul fiunt, quod eandem omnia habeant proprietatem, & idem officium. Homo enim ſimul habet pedes, oculos, aures: non tamen ſequitur, quod pedibus videat, & oculis audiat. Ita in iuſtificatione hæc eſt quæſtio, quid illud ſit per quod & propter quod Deo reconciliemur, adoptemur, & acceptemur ad vitam æternam. Id vero Scriptura ſolius Chriſti merito tribuit, & inter ipſas etiam partes conuerſionis certus eſt ordo. Reconciliatio enim eam oportet præcedere, & poſtea ſequitur charitas cum cæteris virtutibus, quæ ad effectus iuſtificationis pertinent, Andradius vero longam texit ſeriem. Iuſtificatio non eſt ſine reconciliatione. Reconciliatio pendet ex Dei erga nos amore. Amoris vero Dei ratio eſt, quod illos quos diligendos ſuſcepit, ampliſſimis beneficiis exornet: vt ſunt dona charitatis, & reliquarum virtutum. Et inde colligit, iuſtificationem ſine inhærentibus Dei donis eſſe nullo modo poſſe. Et per conſequens contendit, iuſtificationem duabus conſtare partibus: reconciliatione ſcilicet, & cæteris nouis virtutibus. Vide autem acumen huius rhetoris, ſatis profecto obtuſum. In iuſtificatione quæritur, propter quid Deus nobis reconcilietur, vt ipſum habeamus placatum & propitium. Eſt autem reconciliationis huius effectus, quod donis charitatis, & aliarum virtutum, Deus renatos exornet.

Ex his effectibus Andradius pro ſuo acumine facit cauſam & formam iuſtificationis. Nos vero & hos & alios iuſtificationis effectus non negamus: ſed effectus non dicimus eſſe cauſas. Nec ſuccenſeat nobis Andradius, quod non ſinamus nobis talia, ipſius grandiloquentia perſuaderi. Ioannes enim docuit nos, licet vtrunque verum ſit: & quod Deus nos diligat, & quod nos viciſſim diligamus & Deum & proximum: tamen hæc diſtinguenda eſſe, vt cauſam & effectum, 1. Ioan. 4. In hoc eſt charitas, non quod nos dilexerimus Deum, ſed quia ipſe prior dilexit nos. Ergo diligamus ipſum & proximum.

Tertium argumentum eſt. Ex iuſtitiæ ratione, diuinis literis explicata, iuſtificationis vis atque ratio petenda eſt. Sed Scriptura tradit, in renatis Spiritum ſanctum inchoare obedientiam legis, ſiue conformitatem cum lege: quæ iuſtitia vocatur. Ergo illa iuſtitia iuſtificamur. Reſpondeo: Maior propoſitio placet, & ſequamur eam: vt ſcilicet iuſtitię ratio ſicut eam Scriptura explicat, monſtret nobis veram rationem iuſtificationis.

De iuſtitia quomodo loquatur Scriptura. Sed Scriptura de obedientia legis, ſiue de iuſtitia illa duobus modis loquitur. I. Quod Chriſtus ſatisfactione pleniſſima & obedientia perfectiſſima, legem pro nobis impleuerit: & ita factus ſit iuſtitia noſtra. II. Quod Spiritus ſanctus in renatis inchoet conformitatem quandam cum lege Dei, Ieremiæ 31. Rom. 7. & illa conformitas vocatur etiam iuſtitia, Rom. 6. & 1. Ioan. 2. quæ non male definitur ab Andradio, eſſe habitus animi, inducens ad parendum diuinę legi atque voluntati. Sed quæſtio eſt: Vtra iuſtitia, Chriſtine vel noſtra ſufficiens & digna ſit, quam opponere poſſimus iudicio Dei: vt propter illam, coram tribunali Dei abſoluamur, remiſſionem peccatorum conſequamur, iuſti pronunciemur, in gratiam recipiamur, adoptemur in filios, & acceptemur ad hæreditatem vitæ æternæ. Ibi verò Scriptura explicat rationem iuſtitiæ: quod ſcilicet renatorum inhærens & inchoata iuſtitia in hac vita, propter adhærentem carnem, nec perfecta nec omnino pura ſit: atque ideo ſeueritatem examinis iudicij diuini ſuſtinere non poſſit, & propterea etiam renatos non poſſit iuſtificare: Chriſti verò iuſtitiam tradit eſſe ſufficientē & dignam, vtpote pleniſſimam, perfectiſſimam & abſolutiſſimam: & quidem pro nobis præſtitam, vt propter illam & per illam in iudicio Dei poſſimus conſiſtere, abſolui, in gratiam recipi, adoptari & acceptari ad vitam æternā: ſicut ſupra multis clariſſimis Scripturæ teſtimoniis demonſtratum eſt. Hoc modo iuſtitiæ ratio, ſicut eam Scriptura explicat, monſtrat veram rationem iuſtificationis. Sed Andradius hanc Chriſti Mediatoris iuſtitiam fide nobis imputatam, blaſphemat eſſe commentitiam, adumbratam & fictitiam. Nullum autem aliud habeat argumentum, niſi quod opponunt abſurditatem ex Phyſica & Ethica: Abſurdum ſcilicet eſſe (ſicut Oſius inquit) dicere alicuius rei formam eſſe, quæ ipſi rei non inſit. *Obiectio* Vt ſi dicam, parietem eſſe album albedine, quæ veſti meæ inhæreat, non parieti: vel Ciceronem eſſe fortem fortitudine, quæ non ipſi, ſed Achillis animo inhæreat. *Reſponſio* Quid vero hæc argumenta aliud oſtendunt, quam pontificios in doctrina iuſtificationis, relicta Euangelij luce, quærere ſententiam quæ conformis & conſentanea ſit philoſophicis opinionibus, aut certe legalibus ſententiis de iuſtitia? Euangelium vero pronunciat, eſſe ſapientiam in myſterio abſconditam, quam nemo principum huius ſeculi cognouit, 1. Cor. 2. Ideo cum habeamus ſententiæ noſtræ in Scriptura, certa & firma fundamenta, non eſt curandum, etiamſi incurrat in abſurditatem philoſophicam.

Quarto. Chriſtus meruit nobis, non tantum remiſſionem peccatorum, *Chriſti meritum.* vel ſolam imputationem ſuæ iuſtitiæ, ſed & hoc nobis meruit, vt per Spiritū ſanctum renouati, habeamus nouam obedientiam ſeu iuſtitiam inhærentem. Ergo iuſtificatio non eſt ſola remiſſio peccatorum. Reſpondeo: Fatemur *Iuſtitia noſtra.* Chriſtum nobis vtrunque meruiſſe. Sed cum Scriptura dicimus, illam noſtram inhærentem iuſtitiam licet ſuum habeat locum, ſuas commendationes, ſua etiam præmia: tamen quia in hac vita propter carnem imperfecta & immunda eſt, non poſſe in iudicio Dei conſiſtere, vt propter eam à ſententia damnationis abſoluamur, adoptemur in filios, & *Iuſtitia Chriſti.* acceptemur ad vitam æternam. Ideo opus eſſe nobis alia iuſtitia, perfecta & abſoluta, propter quam & per quam coram Deo iuſtificemur ad vitam æternam. Illam vero Scriptura monſtrat in ſatisfactione & obedientia Chriſti Mediatoris, ſi fide eam apprehendamus. Quotquot enim receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, qui credunt in

Digitized by Google

nomine eius, Ioan. 1. Et Galat. 4. Factus ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus.

Quinto. Andradius ſentit, ſuam & Concilij ſententiam prorſus profligari fulmine diſputationis Paulinæ, de excluſiua (fide, ſine operibus legis) in qua ita opponit fidem & opera legis, quod non tantum operibus legis detrahit, & fidei tribuit iuſtificationem coram Deo ad vitam æternã: ſed quod affirmat, ſi ex lege hæreditas, exinanita eſt fides, & abolita promiſſio. Rom. 4. Si ex operibus, iam non ex gratia, alioqui gratia non eſſet gratia, nec opus eſſet opus. Rom. 11. Si cum lege iuſtificamini, euacuati eſtis à Chriſto: gratia excidiſtis, Chriſtus vobis nihil prodeſt. Gal. 5. Omnino enim talem immediatam facit Paulus antitheſin fidei & operũ, gratiæ & operũ, meriti Chriſti & noſtrorum operum, in articulo iuſtificationis, cuius extrema nullo modo poſſint coniungi aut conuenire, ſed poſito vno, ſtatim excludatur & tollatur alterum. Signanter autem dico, in articulo iuſtificationis: aliàs enim extra hunc articulum, optime conuenit fidei & bonis operibus. Fides enim per charitatem efficax, genitrix eſt bonorum operum, & opera placent fide. Quia igitur Andradius ſentit, Paulum hoc modo in articulo iuſtificationis contra noſtra opera fulminantem, varias circumſpicit rimas vt elabi poſſit. Stante enim illa immediata Pauli oppoſitione, inter fidem & opera legis, cuius ſumma eſt charitas, videt decretum Tridentinum non poſſe ſubſiſtere.

Primum igitur inquit, intelligi poſſe tantum opera legis ceremonialis, quod illa ſola excludantur ab articulo iuſtificationis. Sed quia hoc manifeſte falſum eſt, & quidem ab Auguſtino & Hieronymo etiam refutatum, non audet in hac reſponſione pedem figere: Paulus enim in hac diſputatione ceremoniis Leuiticis manifeſte adiungit legem moralem, & ita de tota lege, & de totius legis operibus diſputat. Tandem igitur ad hanc eluſionem Andradius elabitur, Paulum ab articulo iuſtificationis excludere illa tantum opera, quæ non renati lege imperante, ſolis liberi arbitrij viribus, ſine fide, ſine gratia & auxilio Spiritus ſancti præſtant.

Opera vero quæ ex fide oriuntur, & ſunt fructus Spiritus, adeo fingit ad iuſtificationem neceſſaria, vt ſine illis fides apprehendens Chriſtum, iuſtificare nullo modo poſſet (recito enim Andradij verba.) Sed Paulina diſputatio euidenter conuincit, hoc commentum Pontificiorum vanum, falſum, & contra mentem Pauli eſſe. Abraham enim, qui eſt vniuerſale exemplar iuſtificationis, poſt ſuam vocationem, Geneſ. 11. vſque ad 15. cap. multa habuit bona opera, & illa ex fide profecta. Hebr. 11. fuerunt fructus Spiritus, Epheſ. 5. Et tamen Paulus in articulo iuſtificationis, excluſiuam ſuam accommodat etiam ad illa Abrahæ opera; Non operanti ſed credenti fides imputatur ad iuſtitiam. Item ad Abraham iam renatum dicit pertinere illud: Beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus. Itẽ, Si ex lege hæreditas, exinanita eſt fides, & abolita eſt promiſſio. Hoc teſtimonium nulla ſophiſtica eludi poteſt. Ita Paulus renatus, cum inquit: Nihil mihi conſcius ſum: multa habuit bona opera, ex fide profecta, & tamen inquit: In hoc non ſum iuſtificatus. Daniel renouatus inquit: Non in iuſtificationibus noſtris, &c. ſicut ſupra plenius hæc ſunt explicata.

Abrahã exemplũ iuſtificationis

Paulus igitur excluſiuam ſuam, quando dicit hominem fide iuſtificari ſine operibus legis, intelligit non tantum de operibus non renatorum, verumetiã de illis operibus, quæ renati ex fide per Spiritum ſanctum faciunt. Sicut enim inter ſe opponit facere & credere, operantem & credentem: ita etiam opponit legem & opera legis, iuſtitiam legis & iuſtitiam fidei. Et iuſtitiam legis definit, quando homo facit ea, quæ in lege ſcripta ſunt, vt per ea iuſtificetur, & in æternum viuat. Et diſciplinam quidẽ rationis facientem aliqua legis opera, & ſolis liberi arbitrij viribus, non iuſtificare, Pontificij etiam concedunt. Dauid vero renatus ex fide per Spiritum ſanctum, inchoat obedientiam aliquam Legis, faciens ea, quæ in lege ſcripta ſunt. Quæro iam, an Dauid illa ſua obedientia, legis illa iuſtitia: illis operibus iuſtificetur? Et Paulus Rom. 4. diſerte hoc negat, & de Abrahamo, & de Dauide, etiam poſt renouationem. Certum igitur eſt, Paulum intelligere iuſtitiã legis quando homo ſiue ſit nõ renatus, ſiue renatus obediẽtia ſua aut operib. ſuis facit ea, quę in lege ſcripta ſunt. Et hac iuſtitia legis, Paulus pronunciat nullum hominem in hac vita iuſtificari, quia propter carnẽ imperfecta & immunda ſit etiam in renatis.

Fidei vero iuſtitia eſt, credere, Chriſtum Mediatorem pro nobis legi ſatisfeciſſe, ad iuſtitiam omni credenti, Rom. 10. Stat igitur Pauli antitheſis in genere de omnibus operibus, ſiue renatorum, ſiue non renatorum: ſi ex operibus, iam non ex gratia, ſi vero ex gratia, iam non ex operibus. Sed hæc ſupra pluribus ſunt explicata.

Iuſtitia fidei.

Manifeſta igitur eſt deprauatio totius Paulinæ ſententiæ, quod Andradius ſine probatione fingit, vtramque iuſtitiam, & legis & fidei, conſiſtere in noſtra obſeruatione legis: & differre non officiis, ſed modo tantum officiorum, vt ſcilicet quando præſtatur à non renatis, tunc ſit legis iuſtitia: fidei vero iuſtitia in eo conſiſtat, quod inducat renatos ad obedientiam & obſeruationem eorum quæ in legẽ ſcripta ſunt: vt iuſtitia fidei ſit ipſa renatorũ obediẽtia erga legem, quando charitas, quæ totam legem complectitur, per Spiritum ſanctum infunditur credentibus. Sed Paulus in articulo iuſtificationis, hæc membra oppoſitionis conſtituit: Iuſtitia legis eſt, quando homo ipſe ſuis operibus facit ea, quæ in lege ſcripta ſunt: fidei vero iuſtitia eſt, quando homo fide apprehendit & poſſidet Chriſtum, qui ſua perfectiſſima obedientia legis pro nobis ſatisfecit, vt eſſet noſtra iuſtitia, Ier. 23. Ad remouendas vero calumnias, hanc addimus declarationem. Omnino verum eſt, Spiritum ſanctum ſcribere legem in corda renatorum, vt ex fide per Spiritum incipiant facere legem: ſed ex Paulo addimus obedientiam illam legis, inchoatam, non eſſe illam iuſtitiam, quam poſſumus iudicio Dei opponere, vt propter illam coram tribunali Dei iuſtificemur ad vitam æternam. Propter carnem enim in hac vita legi non ſatisfecit, eſt enim imperfecta & immunda. Verum eſt & hoc, quod fides inducat renatos per Spiritum ſanctum ad inchoandam obedientiam & obſeruationem legis moralis. Sed hoc reſpectu, & propter hanc cauſam non iuſtificat: ſed quia apprehendit & poſſidet Chriſtum, qui propter ſatisfactionem pleniſſimam, & obedientiam perfectiſſimam, quam legi pro nobis præſtitit, eſt iuſtitia noſtra ſicut in loco de Fide dicemus.

Sextum argumentum. Paul. Roman. 4. Iuſtificationem à remiſſione peccatorum vſque adeo diſiunxit, vt hanc Chriſti morti, illam vero reſurrectioni eius eius abſcribendam eſſe exiſtimauerit. Ergo iuſtificatio non eſt ſola remiſſio peccatorum. Reſpondeo:

Mortis & reſurrectionis Chriſti diſiunctio.

deo: Paulus quidem Rom. 6. dicit mortem Chriſti deſignare mortificationem peccati in nobis, & reſurrectionem eius deſignare nouam vitam, vt ſicut ipſe reſurrexit à mortuis, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Sed in articulo iuſtificationis, mortẽ & reſurrectionem Chriſti, Paulus non ita disiungit, vt non morti, ſed reſurrectioni tantum iuſtificationem tribuat. Nam Rom. 5. dicit: Iuſtificati in ſanguine ipſius. Rom. 3. Iuſtificati per redemptionem, quæ eſt in Chriſto per fidẽ in ſanguine ipſius. Romanorum 8. Deus eſt qui iuſtificat, quis eſt qui condemnet? Chriſtus mortuus eſt, imo & reſurrexit, & eſt ad dexteram Dei, &c. Et Act. 10. & 13. remiſſio peccatorum tribuitur ſimul & morti, & reſurrectioni Chriſti. 1. Cor. 15. Si Chriſtus non reſurrexit, adhuc eſtis in peccatis veſtris.

Non igitur vera eſt illa Andradij diſtractio, potius quam diſiunctio. Sed grauiſſima eſt doctrina, quod Paulus dicit: Chriſtus mortuus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtitiam noſtram. Vt enim Chriſtus eſſet iuſtitia noſtra, oportuit ipſum non tantum ſuſtinere pro nobis pœnas peccatorum noſtrorum, verumetiam legem tam perfecta obedientia implere, quæ ſufficeret pro iuſtitia totius mundi. Et tota illa actio Mediatoris, in eo vertitur an pater illam filij ſatisfactionẽ & obedientiam acceptare velit pro toto mundo. Illud vero pater in eo maximè oſtendit, quod filium, quem propter peccata populi percuſſerat, non dereliquit in morte, ſed reſuſcitauit ex mortuis, & collocauit ad dexteram maieſtatis ſuæ. Et hoc eſt quod 1. Cor. 15. Paulus dicit: Si Chriſtus non reſurrexit, adhuc eſtis in peccatis veſtris, hoc eſt, Si mors Chriſtum ſuperaſſet, & pater ipſius ſatisfactionem pro nobis non acceptaſſet, ſed in morte ipſum reliquiſſet: tunc non haberemus propter Chriſtum remiſſionem peccatorum.

Cum igitur Paulus Rom. 4. explicare vellet, quæ ſit illa iuſtitia, quæ credẽtibus imputatur ſine ipſorum operibus, aut quid fides apprehendere debeat, vt imputetur ad iuſtitiã, inquit: Credẽtibus in eum qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, qui traditus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtitiam noſtram. Illa .n. eſt iuſtitia noſtra. I. Quod filius Dei Mediator factus eſt pro nobis, obediens patri vſq; ad mortem. II. Quod pater illam ſatisfactionem & obedientiam filij acceptauit pro reconciliatione & propitiatione noſtra, id quod reſuſcitatione oſtendit. Ideo Paulus in imputatione iuſtitiæ coniungit mortem & reſurrectionem Chriſti. Cõſideretur & hæc ratio: quia Chriſtus Saluator noſter eſt, non tantum merito, verumetiã efficacia, vt qui tãquam aduocatus noſter intercedit, & apparet vultui Dei pro nobis, vt per vitã eius ſeruemur ab ira. 1. Ioan. 1. Rom. 8. Heb. 7. Rom. 5. Propter hanc etiam cauſam Paulus morti Chriſti iũgit reſurrectionem eius, & non dicit ſicut Andradius citat: Mortuus eſt propter remiſſionẽ peccatorum, & reſurrexit propter iuſtificationem, ſed: Mortuus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtitiam noſtram.

Chriſtus eſt Saluator noſter merito & efficacia.

Septimo. Operæprecium eſt & nouam Grammaticen ab Andradio diſcere. Non poteſt negare, Paulum in articulo iuſtificationis, ſæpe vſurpare vocabulũ imputationis. Sed pro ſuo imperio, quo Concilij nomine fungitur dictitat nobis, imputari iuſtitiam Chriſti, nihil ſignificare aliud, quã propter Chriſti meritum infundi renatis charitatẽ, ſeu iuſtitiam inhærentem. Et hoc loco, in mentem mihi venit, quod ante aliquot annos in Oſiandrico certamine, non ſine riſu audiui quendam ita philoſophantem, verbum putare cum compoſitis, eſſe vocabulum hortenſe: ſicut igitur amputare, ſignificat per putationem aliquid auferre: ita imputare iuſtitiam, eſſe inſerere, implantare & infundere homini nouas qualitates.

Et tunc quidem ineptias illas ridebamus, iam vero ſi Dis placet, Tridenti in ipſo Concilio hęc ſapientia, & quidem cum ſupercilio proponitur: imputare iuſtitiã, nihil ſignificare aliud, quam infundere qualitates iuſtitiæ. Thraſonica profecto eſt impudentia, talia dictitare, non ſecus ac ſi imperiũ haberent in beluas, cum à ſeculo, in tota rerum natura talem ſignificationem verbi imputare nemo vel per febrim ſomniarit, alioqui enim, imputare peccatum, eſſet inſtillare alicui iniquitatẽ. Sed quia ſentiunt Pontificij, ſe vehementer premi emphaſi & proprietate verbi imputare: cum illam vera refutatione amoliri non poſſint, ſatis eſſe iudicant, ſi quoquo modo eam conculcent & proterant, didicerunt .n. ex Fabio, conculcanda eſſe, quæ refutare non poſſunt. Et vtile eſt Lectorem aliquot exempla tenere, quomodo vocabulum illud ludificant.

Imputare.

Oſius dicit, nouam, & à ſeculo inauditam eſſe vocem iuſtitiæ imputatiuæ. Item iuſtitiam Chriſti nobis imputari, nec in Canonicis, nec in orthodoxorum libris reperiri. Sed Canon Tridentinus 11. hoc negare non audet: ſed tantum reprehendit, ſi quis dixerit, hominem iuſtificari ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti. Concedunt igitur iuſtitiam Chriſti, credentibus imputari.

Ieſuitæ, talem fingunt interpretationem, fides imputatur ad iuſtitiam. Deus enim fidem inuentam in hominibus, dignam ducit cui conferatur, ſeu infundatur iuſtitia inhærens, per quam homines iuſtificentur.

Andradius magiſtraliter pronunciat, imputari iuſtitiam, nihil ſignificare aliud quã infundi qualitatem iuſtitiæ. Vera igitur ſignificatio verbi imputare, diligenter obſeruanda eſt. Eſſe autem vocabulum relatiuum, nullũ eſt dubium. In imputatione .n. requiritur qui imputat, cui imputatur, quod imputatur, & ad quid imputetur. Et aliquando ita vſurpatur, vt fundamentum imputationis (vt Dialecticorum vocabulis vtamur) ſit aliquid inhærẽs in illis, quibus fit imputatio. Terminus ſit reatus, ſeu præmium. Et inter hæc duo, imputatio ſiue ad reatum, ſiue ad præmium, eſt relatio. Ita 2. Reg. 19. dicit Semei: Non imputet mihi rex iniquitatẽ. Ro. 5. vbi non eſt lex, peccatum non imputatur. 2. Tim. 4. Omnes dereliquerunt me, non imputetur illis. Quæſtio iam eſt: An eodẽ modo charitas inhærens renatis, imputetur ipſis ad iuſtitiam, vt propterea ipſis adiudicetur hæreditas vitæ æternæ. Et Pontificij quidem fortiter hoc contendunt, ſed ſine Scriptura. Nobis vero, quia res ardua eſt, firma & ſolida quærenda ſunt fundamenta, quæ Paulus Ro. 4. monſtrat. Cum .n. inquit: Operanti merces imputatur, non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum, oſtendit eſſe quandam imputationẽ, quæ habet & reſpicit fundamentum in illo, cui fit imputatio, vt ſi fiat propter opera. Et hanc imputationẽ dicit fieri, non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitũ. Hac vero imputatione pronunciat Abrahamum non eſſe iuſtificatum coram Deo. Addit autem: Non operanti, credenti autem in eum qui iuſtificat impium, fides eius imputatur ad iuſtitiã. Et

Digitized by Google

hanc imputationem dicit fieri nón ſecundum debitum, ſed ſecundum gratiam. Hac etiam imputatione affirmat Abrahamum fuiſſe iuſtificatum.

Oſtendit igitur Paulus, ſe vocabulum imputationis, in articulo iuſtificationis, vſurpare in hac ſignificatione, quando in eo, cui fit imputatio, non habet aut reſpicit fundamentum cuius dignitate fiat, ſed fit ex gratuita miſericordia Dei ſine merito, imo contra quam meriti ſumus. Cum enim dicit hac imputatione iuſtificari impium: oſtendit *Imputatio iuſtitiæ.* nobis ineſſe contrarium fundamentum, cui reatus potius quam iuſtitia imputari deberet, ſi Deus in iudicium nobiſcum ingredi vellet: Et poſtea cum inquit, beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus, manifeſte oſtendit, fundamentum huius imputationis non eſſe in eo cui fit imputatio, dicit enim: Imputatur ſine operibus, & Abraham tunc quidem multa habebat bona opera. Sed illam inhærentem nouitatē, Paulus diſerte dicit, nōn fuiſſe fundamētum, ſicut Dialectici loquuntur, cuius ratione & dignitate ipſi imputata fuerit iuſtitia ad beatitudinem. Dicit enim: Sine operibus imputatur iuſtitia. Sed ex gratuita miſericordia, fit illa imputatio. Si autem operanti imputaretur: iam non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum fieret.

Et in hac ſignificatione, quando in eo cui fit imputatio, non ineſt fundamentum imputationis, ſed eius contrarium, ſæpe vſurpatur Hebraicum נשה & Græcum λογίζομαι. Geneſ. 31. Extraneæ reputatæ ſumus patri noſtro. Numeri 18. de Leuitis, qui non habebant aream, inquit: Reputabitur vobis ſicut firmamentum ex area. Pſal. 144 Quid eſt filius hominis, vt reputes eum? Roma. 2. Præputium eius in circumciſionem reputabitur.

Num autem Deus imputat iuſtitiam credētibus, ſine omni aliquo fundamento? Certe ipſe hoc dicit eſſe abominationem. Prou. 17. Eſai. 5. Et in nobis quidem non eſt fundamentum illud, imputatur enim iuſtitia ſine operibus. Roman. 4. Et ibi in fine Paulus manifeſte oſtendit, quod, & vbi, ſit fundamentum huius imputationis: Imputatur, inquit, nobis credentibus in eum, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, qui traditus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtitiam noſtram, hoc eſt, ſatisfactio & obedientia Chriſti, eſt fundamentum illud, cuius reſpectu, ratione & dignitate, Deus credentibus ex gratia imputat iuſtitiam.

Et ita habemus totam relationem. Fundamentū, eſt iuſtitia Chriſti: terminus eſt perſona credēs, cui fit imputatio ad iuſtitiam & beatitudinem: relatio, eſt miſericordia Dei, imputās iuſtitiam ſine operibus. Et ita fides imputatur ad iuſtitiam, nō propter dignitatem virtutis, ſed quia apprehendit in promiſſione Euangelij meritum Chriſti, & miſericordiam Dei, in quibus conſiſtit & fundamentum, & relatio imputationis iuſtitiæ ad beatitudinem.

Hæc obſeruatio de vocabulo imputationis, valde illuſtris eſt, & Lector inde intelliget, quare Pōtificij tàm iniqui ſint huic vocabulo, & cùr de eius deprauatione tantopere laborent; pulcherrimè enim illuſtrat, & munit totū locum de iuſtificatione. Quod enim obiiciunt locū ex Pſal. 106. vbi factum Phinees dicitur ipſi imputatum eſſe ad iuſtitiam, facile explicari poteſt. Paulus enim Roma. 4. duplicem ſtatuit imputationem. Primo, quando o- *Imputatio duplex.* peranti merces imputatur. Et hac imputatione affirmat perſonam non iuſtificari coràm Deo ad vitā æternam. Non enim ex vno aliquo opere perſona poteſt iuſtificari, quia qui nō in omnibus permāſerit, maledictus eſt, & qui in vno delinquit, etiamſi cætera ſeruauerit, reus eſt omnium. Alia vero eſt imputatio, qua perſona iuſtificatur, quando ſcilicet iuſtitia gratis fide imputatur ſine operibus.

Pſal. igitur 106. non loquitur de iuſtificatione perſonæ. Sed quia factū Phinees videri poterat truculentum, dicitur Deus illud imputaſſe ad iuſtitiā, hoc eſt, acceptaſſe pro iuſto opere, & quidē ei imputaſſe mercedē, quæ etiam ad poſteros perueniret in generatione & generationem: operanti.n. merces imputatur, Ro. 4. Sed illa imputatione, perſona nō iuſtificatur ad vitam æternā. Beatitudo enim eſt eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiā ſine operibus. Manet igitur gratuita imputatio iuſtitię Chriſti, qua credentes iuſtificantur ad vitam æternam.

Octauò. Tridentinum decretum dicit Apoſtolicam traditionem eſſe, quod Catechumenis, quādo petunt fidem, vitam æternam præſtantem, proponitur illud verbū Chriſti: Si vis ad vitā ingredi, ſerua mandata. Audi vero, quomodo Andradius hoc probet & confirmet. Quicquid à Chriſto eſt traditum, & in Euangelio ſcriptum, pertinet ad iuſtitiā fidei. Sed ſi vis ad vitam ingredi, ſerua mandata, item: Hoc fac & viues, eſt Chriſti ſententia, & eſt in Euangelio ſcripta. Ergo doctrina Euangelij & iuſtitia fidei eſt, quod homines & debent & poſſunt vitam æternam ſuis ſibi operibus promereri. Reſpondeo: Puerilis eſt hallucinatio, ab ipſo Auguſtino refutata: Doctrinam Legis & Euangelij libris veteris & noui inſtrumenti ita diſtinguere, vt in alteris nihil, niſi legē, in alteris nihil, niſi Euangeliū contineri exiſtimetur, cùm manifeſtiſſimū ſit, Chriſtum & Apoſtolos in nouo Teſtamento ſæpe doctrinam legis tractare & explicare, & viciſſim in Moſe & Prophetis, in multis locis ipſiſſima doctrina Euangelij deſcribitur. Ita verba quidem ſunt Chriſti, & extant in libris Euangelicis: Hoc fac & viues. Si vis ad vitā ingredi, ſerua mādata. Sed Chriſtus ipſe expreſſis verbis oſtēdit, has ſententias pertinere ad doctrinā legis, inquit enim: In lege quid ſcriptum eſt? quomodo legis? Item, Mandata noſti. Falſum igitur eſt, quod Pontificij affirmant, hanc eſſe doctrinam Euangelij propriam, aut iuſtitiam fidei. Paulus enim diſputat oppoſita eſſe, Iuſtus ex fide viuet. Et: Qui fecerit hæc, viuet in eis, & quidē inde probat, in lege neminem iuſtificari apud Deū. Gal. 3. Sed tamen inquis: Cum propoſita eſſet quæſtio, quomodo quis poſſet vitam æternam hæreditare: Chriſtus reſpondet, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Item, Hoc fac & viues.

Reſpondeo: Interrogabant illi, quid faciēdo aut quibus operibus vitā æternam deberent ſibi cōparare. Ibi Chriſtus reſpondet: Si operibus vultis vitā æternam promereri, nulla ſanctior aut perfectior eſt regula bonorum operum, quam doctrina legis, cui nihil vel addi, vel adimi poteſt; quæ etiā habet promiſſionem vitæ, ſi quis eam perfecta obedientia eo modo, ſicut lex præſcribit, impleuerit.

Non autem affirmat, ſcribas iſtos hoc poſſe, imo hoc agit, vt conuincat ipſos, quod legem perfecte implere non poſſint, ſicut contextus manifeſte hoc oſtendit, vt intelligant, opus ſibi eſſe alia iuſtitia, quam operum ſuorum, ſi vitam æternam velint hæreditare. Ideo enim lex cum ſuis promiſſionibus primum proponitur, vt quia humanus animus plurimum de ſua virtute ſibi blāditur, in ipſo

conatu

Digitized by Google

conatu experiatur, ſe legem perfecta obedientia implere nō poſſe, & ita dicat, opus ſibi eſſe alia iuſtitia ad vitam æternā. Neque enim locum poteſt habere doctrina de gratuita iuſticia fidei, niſi prius conuictus ſit homo, quod operib. ſuis ex lege, non poſſit ſalutem & vitam æternam conſequi. Ita lex eſt pædagogus ad Chriſtum, vt ipſe ſit noſtra iuſtitia. Pontificij verò ſcelerate hoc inuertunt. Quod enim Chriſtus Phariſęis opinione proprię iuſtitię inflatis propoſuit, vt ſuperbiam eorum retūderet, hoc ipſi catechumenis petentibus, quæ ſit fides, qua vitam æternam poſſint cōſequi, proponunt: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Et cum Moſes illos, qui iuſtificari volūt, à lege mittat ad Chriſtum: Pontificij catechumenos, per Baptiſmum Chriſto adducendos, quādo petunt fidem, præſtantem vitam æternam, à Chriſto ablēgant ad legem, vt faciendis iis, quæ in legē ſcripta ſunt, iuſtificentur & viuant. Et non verentur hoc tribuere Apoſtolorū traditioni, cum Paul. ex profeſſo contrarium doceat. Et Act. 2. cum catechumeni quærunt: Quid faciemus, viri fratres? Petrus non dicit: Si vultis ad vitam ingredi, ſeruate mandata legis: Sed pœnitentiam, inquit, agite, & baptiſetur vnuſquiſq; in remiſſionem peccatorum. Actor. 16. Catechumenus petit fidem, vitam æternam præſtantem, inquit enim: Quid me oportet facere, vt ſaluus fiam? Paulus verò quid reſpondet? num dicit: Fac ea, quæ in lege ſcripta ſunt, & viues? Nequaquam: Sed crede, inquit, in Dominum Ieſum, & ſaluus eris, tu, & domus tua. Et continuo baptiſatus eſt, & ipſe & omnis domus eius.

Hæc ſunt veræ & certæ Apoſtolorum traditiones, quid Catechumenis petentibus ſalutem & vitam æternam reſponderint. Sed Tridentini patres opponunt traditionem non ſcriptam, quæ plane contrarium affirmat, vt ſcilicet catechumenis petentibus fidem, vitam æternam præſtantem, proponatur hæc ſententia, quam ipſe Chriſtus pronunciat legalem eſſe: Si vis ad vitam ingredi, ſerua ea, quæ in lege ſcripta ſunt. Et ex hoc etiam exemplo Lector intelligit, quid Pontificij quærant titulo traditionum non ſcriptarum, vt ſcilicet ab iis, quæ ſcripta ſunt, Eccleſiam abducant, vt non diuerſum tantum, ſed & contrarium eius, quod ſcriptura tradit, credatur, ſub prætextu traditionum non ſcriptarum.

Traditiones non ſcriptæ.

Poſtremò addam & hoc, quomodo Andradius conetur reſpondere ad illud, quod in Ieſuitarum cenſura notaueram, miſericordiam Dei in Chriſto, quam Euangelium celebrat, in qua noſtrum omnium ſalus & vita conſiſtit, eſſe hanc, quod Deus propoſuerit hanc conditionalem propoſitionem: Qui fecerit ea, quæ in lege ſcripta ſunt, viuet in eis. Dixi, & adhuc dico, flagitioſam eſſe illam Ieſuitarum ſententiam, ſcelerate deprauantem dulciſſimas Euangelij conſolationes de miſericordia Dei in Chriſto Ieſu, ad ſalutem nobis propoſitas, cum ſcriptura ſimpliciter illam Dei miſericordiam, & noſtra opera opponat: Non in iuſtificationib. noſtris, ſed in miſerationibus tuis multis. Non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. Sed excipit Andradius, innumerabilia & inexhauſta eſſe miſericordiarum Dei genera, atque ideo recte dici poſſe, pertinere & hoc ad miſericordiā Dei, quod opera noſtra, licet imperfecta & ſordida, dignatur præmiis, & in hac vita, & poſt hāc vitam. Ego verò nō nego hoc, imò ſcio, miſericordia Dei plenam eſſe totam terram. Sed quæſtio eſt, quæ ſit illa miſericordia Dei, quam Euangelium prædicat, in Chriſto nobis eſſe propoſitam, vt in ea vita & ſalus noſtra conſiſtat. Hanc dico à Ieſuitis impie definiri, quod ſit illa legis promiſſio de noſtris operibus: Qui fecerit hæc, viuet in eis.

DE ACCEPTÆ IVSTIFICATIONIS INcremento.

CAPVT X.

Sic ergo iuſtificati, & amici Dei ac domeſtici facti, eūtes de virtute in virtutem renouantur (vt Apoſtolus inquit) de die in diem, hoc eſt, mortificando membra carnis ſuæ, & exhibendo ea arma iuſtitiæ in ſanctificationem, per obſeruationem mandatorum Dei & Eccleſiæ. In ipſa iuſtitia, per Chriſti gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, creſcunt, atque magis iuſtificantur, ſicut ſcriptum eſt: Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Et iterum: Ne verearis vſque ad mortem iuſtificari. Et rurſus: Videtis, quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantum. Hoc verò iuſtitiæ incrementum petit ſancta Eccleſia, cum orat: Da nobis Domine fidei, ſpei & charitatis augmentum.

CANON XXIV.

Si quis dixerit iuſtitiam acceptam conſeruari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera, ſed opera ipſa, fructus ſolummodo, & ſigna eſſe iuſtificationis adeptæ, non etiam ipſius augendæ cauſam, anathema ſit.

EXAMEN.

Renouationem noui hominis, ſicut & mortificationem veteris, in hac vita non eſſe perfectam & abſolutam, ſed de die in diē creſcere & augeri, donec in altera vita perficiatur, quando corruptibile hoc induerit incorruptionē, manifeſta ſunt Scripturæ teſtimonia. Vtiles etiam & neceſſariæ ſunt exhortationes in Eccleſia, ne renati accepta dona ſpiritus negligant, extinguant, aut excutiant, ſed veris & ſeriis exercitiis ſuſcitent, inuocato Spiritus ſancti auxilio, vt ipſe det augmentum fidei, ſpei, charitatis, & reliquorum donorum ſpiritualium: qualis enim ſit ſpiritualis negligentiæ pœna, oſtēdit parabola de talentis. Nullū etiam dubium eſt, fidem eſſe efficacem per charitatem, & eſſe genitricem bonorum operum, & quidem bona opera, fide propter Chriſtum Deo placere. Et in hanc ſententiam locus Iacobi 2. commode & dextre poteſt intelligi & accipi, quod per bona opera ſequentia, Abraham declaretur vere fuiſſe per fidē iuſtificatus, & oſtendatur, fidem eſſe non inanem, & mortuam, ſed veram & viuam.

De oſtenſione enim, ſeu declaratione, contra inanem opinionem vanę fidei & iuſtificationis, Iacobus manifeſte diſputat, inquit enim: Si quis dicat, ſe fidem habere, oſtendat fidem ex operibus. Et ſumit exemplū Abrahæ, quod ipſe Angelus de approbatione ſeu declaratione interpretatur, cum inquit: Nunc cognoui, quod timeas Dominum. Hoc igitur agit Iacobus, obedientiam & bona opera Abrahæ declaraſſe, & præbuiſſe teſtimonium, quod vere fuerit fide iuſtificatus. Iuſtificari enim, Iacobo ſignificat iuſtum declarari per externa teſtimonia.

Locus Iac. 2.

Si de his doctrinæ capitibus in illo Tridentini

Digitized by Google

decreti capitulo ageretur, nulla eſſet controuerſia: res enim veræ ſunt. Sed iterū obſeruet Lector, inſidioſum Synodi artificium. Sumunt doctrinam & teſtimonia ſcripturæ, quomodo renouatio de die in diem creſcere, quomodo inhærentia dona ſpiritus, per orationē in exercitiis augeri debeant: & ſub illa ſpecie longe aliud agunt. Titulus enim eſt de acceptæ iuſtificationis incremēto, & capitulum dicit, eos, qui ſemel gratis iuſtificati ſunt, poſtea magis iuſtificari per obſeruationem mandatorum Dei & Eccleſiæ, ita vt poſtea ex operibus iuſtificetur homo, & nō ex fide tantum. Canon etiam 24. ita loquitur: Si quis dixerit, iuſtitiam acceptā non conſeruari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera, ſed ipſa opera fructus ſolummodo, & ſigna eſſe iuſtificationis adeptæ non etiam ipſius augendæ cauſam anathema ſit.

Planius verò ex Andradij explicationibus, & ex Ieſuitarum cenſura intelligi poteſt, quid capitulum illud Cōcilij, de acceptæ iuſtificationis incremēto ſibi velit, ne quis æquiuocationibus turbetur. Nam & noua renatorum obedientia, ornatur in ſcriptura titulo iuſtitię. Rom. 6. Epheſ. 4. 2. Cor. 9. Hebr. 11. 1. Iohan. 2. Et nouitatem illam poſſe & debere in hac vita creſcere & augeri nullū eſt dubium. Tridentini vero Patres, proprie & principaliter hoc non volunt, ſed Pontificiam diſtinctionem, de prima & ſecunda iuſtificatione volunt cōfirmare, & Eccleſiæ obtrudere. Primam autem iuſtificationem vocant, quando homo non renatus, primum iuſtitia inhærente perfunditur, accepto primū habitu ſeu infuſa qualitate charitatis. Et de illa prima infuſione charitatis dicunt, quod eam opera nulla, tanquam debitam mercedem promereatur. Secundam verò iuſtificationē vocant, quando infuſa charitas exercet ſuas operationes, proferens bona opera. Et hanc ſecundam iuſtificationem bonis operibus dicunt comparari poſſe & debere. Et illa opera ſentiunt promereri maiorē iuſtitiam, quam illa ſit, quæ gratis propter Chriſtum in prima iuſtificatione infunditur: imo addūt, illa opera, quibus conſtat ſecūda ipſorum iuſtificatio, tandem promereri vitam æternam, quam noſtris operibus in charitate factis, tanquam debitū præmium deberi dicunt. Hæc Ieſuitæ.

Iuſtificatio prima.

Iuſtificatio ſecunda.

Andradius ſimiliter contendit, Pauli diſputationes, quod gratis propter Chriſtum ſine operibus iuſtificemur, intelligendas eſſe tantum de prima iuſtificatione, quæ poſtea noſtris operibus augeatur & amplificetur, vt magis ſimus iuſti coram Deo. Et addit Andradius: Egregia iuſtorum opera, nō ſolum ad iuſtitiam augendam magnam vim, Chriſti beneficio habent, ſed etiam ad æternam ſalutem promerendam atque comparandam. Et diſputatio quidem de bonis operibus, poſtea ſuum peculiarem habebit locum. Nunc verò ideo hæc adſcripſi, vt plane & perſpicue intelligatur, quid ſibi velit capitulum de acceptæ iuſtificationis incremento. Licet enim æquiuocatione vocabuli iuſtificationis & iuſtitiæ, turbare conantur Lectorem, ſemper tamen iuſtificationi annexa eſt quæſtio, quomodo Deo reconciliemur, ipſum habeamus placatum & propitium, adoptemur in filios, acceptemur ad vitam æternam. Cum igitur dicunt, in ſecunda iuſtificatione nos magis iuſtificari per opera noſtra, quam in prima iuſtificatione, quę gratis fit propter Chriſtum, ſine noſtris operibus, certe ſentiunt, Deum poſtea nobis magis placatum eſſe, firmius adoptare, & firmius acceptare ad vitā æternam, propter noſtra opera, quam prius propter redemptionem & meritum Chriſti.

Et Lectorem oro, vt totam hanc rem diligentius ſecum expendat. Paulus fortiſſime dimicat, nos gratis propter Chriſtum, ſine dignitate & merito noſtrorum operum iuſtificari, hoc eſt, Deo reconciliari & acceptari ad vitam æternam. Illas ſententias non poſſunt in vniuerſum eradere: reſtringunt igitur ad vnicum momentum, quando homo primum ex impio fit iuſtus: vt in vno tantum, & primo illo momento primæ conuerſionis, gratis propter Chriſtum ſine operibus iuſtificemur, poſtea verò per totam vitam in tentationibus, in agone mortis, & tandem ad vitam æternam iuſtificemur coram Deo, propter noſtra opera, & quidem ita, vt maior, auctior & dignior ſit altera illa iuſtificatio, quæ fit propter opera noſtra, quam prima, quæ gratis propter Chriſtum fit. Reducunt igitur in Eccleſiam figmentū illud ſcholaſticorum, quod Chriſtus primam tantum gratiam nobis promeruit, cuius auxilio, concurrente libero noſtro arbitrio, ipſi poſtea noſtris bonis operibus promereri poſſimus, vt Deo magis ſimus grati, & accepti ad vitam æternam, propter noſtra opera.

Et breuiter, meritum condigni eſt Helena illa, de qua capitulum Tridentinum de incremēto iuſtificationis pugnat. Fingunt enim ideo infundi qualitatem, ſeu habitum charitatis, non vt prima illa gratia habeamus ſalutem & vitam æternam, ſed vt illa gratia adiuti, poſſimus noſtris bonis operibus ipſi nobis promereri vitam æternam. De merito enim condigni, Gabriel ita loquitur: Anima gratia informata, per actum à voluntate ſimul & gratia elicitum, de condigno meretur vitam æternam.

Hæc tam grandia & enormia, comprehenſa & abſcondita ſunt in capitulo illo, de acceptæ iuſtificationis incremento. Nec ſane facile quis, niſi gnarus ſit Theologiæ ſcholaſticæ, ſi tantum ſcripturæ ſententias, quæ in illo capitulo allegātur, conſideret, talia animaduerteret. Sed habemus Andradij explicationes: quibus adhibitis, animaduertemus poſtea ex verbis capituli, plane illam ipſam mentem fuiſſe patrum Tridenticolarum.

Quod autem hæc opinio aduerſa quaſi fronte pugnet cum ſcripturæ ſentētia, non eſt obſcurum. Neque enim de principio tantum cōuerſionis loquitur ſcriptura, quando tradit: Nos gratia propter Chriſtū, ſine operibus iuſtificari coram Deo ad vitam æternam: vt illa iuſtificatio vnius tantum momenti ſit: poſtea verò per totam vitam, vt ſalutem conſequamur, per & propter opera noſtra iuſtificemur. Nam Roman. 4. Paulus probat, Abrahamum fide gratis propter Chriſtum ſine operibus iuſtificatum, non in principio tantum conuerſionis, ſed tunc etiam cum renouatus per multos annos bonis operibus Deo obediſſet, imputatur ipſi iuſtitia ſine operibus, non operanti, ſed credenti.

Et cum affirmat Dauidem dicere, hanc eſſe beatitudinem hominis, cui imputatur iuſtitia ſine operibus, certe non poteſt de principio tantum conuerſionis intelligi: hanc enim dicit iuſtificationem eſſe, vt ipſam tandem beatitudinem conſequamur, vt ſcilicet iuſtitia nobis imputetur ſine operibus.

Rom.

Digitized by Google

Rom. 5. extat illuſtris diſtributio. Prima de principio, per Chriſtum habuimus acceſſum fide, in hanc gratiam, vt fide iuſtificati, pacem habeamus ad Deum. Secunda, de medio, in illa ipſa gratia, fide ſtamus. Tertia, de fine, illa ipſa gratia, fide gloriamur ſpe gloriæ Dei, hoc eſt, ſicut fide acceſſum habuimus in gratiam, ita etiam ſperamus eadem fide & gratia, nos peruenturos ad glorificationem. Sicut igitur in principio, ita etiam in medio & fine, fide gratis propter Chriſtum, ſine operibus iuſtificati, pacem habemus apud Deum.

Philipp. 3. Paulus eodem modo per diſtributionem tradit doctrinam iuſtificationis, quæ fuerit ſua iuſtitia coram Deo ad vitam æternam, ſcilicet primò, cũ ex Phariſaiſmo conuerteretur. Secundò, tũc cum ad Philippenſes ſcriberet. Tertiò, quando occurſurus eſt ad reſurrectionem mortuorum.

Num verò dicit aliam fuiſſe ſuam iuſtificationem in principio conuerſionis, & aliam poſtea cum ex vinculis ſcriberet, vel quando occurſurus eſt ad reſurrectionem mortuorum? Hoc certe non dicit; ſed vnam & eandem iuſtitiam fidei, ſcilicet in principio, medio & fine deſcribit.

Rom. 1. Habacuc non tantum dicit, iuſtus ex fide viuit: ſed ζήσεται viuet: vna igitur & eadem eſt iuſtificatio, & in principio conuerſionis, & qua tandem peruenimus ad vitam æternam. Reuelatur enim iuſtitia Dei in Euangelio, non ex fide in noſtra opera, ſed ex fide in fidem.

Act. 15. quæſtio tractatur, an Gentibus proponenda ſit iuſtificatio fidei ſine operibus legis? Ne verò ad principium tantum conuerſionis hoc reſtringatur, audi quam probationem Petrus afferat. Dicit: Gentibus ſiue conuerſis, ſiue conuertendis, ita proponendam doctrinam iuſtificationis ſine operibus legis, ſicut nos Apoſtoli credimus, nos gratia Domini Ieſu Chriſti ſaluari. Certe verò Apoſtoli tunc non erant in principio conuerſionis, cum Petrus hanc ſententiam pronunciaret, ſed ad minimum interceſſerant octodecim anni. Et tamen non dicit: Sicut nos credidimus; ſed, Sicut credimus nos ſaluari. Et idem accommodat Petrus ad Patres iam defunctos, quod illa ipſa gratia, ſine iugo legis ſaluati ſint. Eandem igitur rationem iuſtificationis & ſalutis, Petrus tribuit principio, medio & fini.

Ita Chriſtus dicit: Qui credit in me, habet vitam æternam. Ne verò de principio tantum conuerſionis hoc intelligatur, coniungit hæc duo. Iohann. 6. Qui credit in eum, habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Ita loquitur, Iohannis 3. & 5. Qui credit in Filium, non iudicabitur, non venit in iudicium. Eadem igitur eſt iuſtificatio ad vitam æternam, & in principio, & poſtea in reſurrectione mortuorum, ne veniamus in iudicium.

Falſum ergo, & ſcripturis aduerſum eſt dogma illud de differentia primæ & ſecundæ iuſtificationis. Et contumelioſum eſt in ſanctiſſimum meritum Chriſti, aſſerere ſecũdam iuſtificationem, quæ in noſtris operibus conſiſtit, maiorem, auctiorem, & digniorem eſſe apud Deum, quam primam, quæ ſolo Chriſti merito nititur, & quidem non primam, ſed ſecundam iuſtificationem mereri vitam æternam. Quod verò incrementum iuſtificationis tribuunt ſimul obſeruationi mandatorum Dei, & Eccleſiæ, in loco de bonis operibus examinabitur.

DE FIDE.

DE NECESSITATE PRÆPARAtionis ad iuſtificationem, in adultis, & vnde ſit.

CAPVT V.

DEclarat præterea ipſius iuſtificationis exordium in adultis, à Dei per Chriſtum Ieſum præueniente gratia ſumendum eſſe, hoc eſt, ab eius vocatione, qua nullis eorum exiſtentibus meritis vocantur, vt qui per peccata à Deo auerſi erant, per eius excitantem, atque adiuuantem gratiam ad conuertendum ſe ad ſuam ipſorum iuſtificationem, eidem gratiæ libere aſſentiendo & cooperando diſponantur, ita vt tangente Deo cor hominis per Spiritus ſancti illuminationem, neque homo ipſe nihil omnino agat, inſpirationem illam recipiens, quippe qui illam & abiicere poteſt, neque tamen ſine gratia Dei mouere ſe ad iuſtitiam coram illo libera ſua voluntate poſſit. vnde in ſacris literis cum dicitur: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos: libertatis noſtræ admonemur, cum reſpondemus: Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur, Dei nos gratia præueniri confitemur.

MODVS PRÆPARAtionis.

CAPVT VI.

Diſponuntur autem ad ipſam iuſtitiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes libere mouentur in Deum, credentes vera eſſe, quæ diuinitus reuelata & promiſſa ſunt, atque illud in primis, à Deo iuſtificari impium per gratiam eius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, & dum peccatores ſe eſſe intelligentes, à diuinæ iuſtitiæ timore, quo vtiliter concutiuntur, ad conſiderandam Dei miſericordiam ſe conuertendo, in ſpem eriguntur, fidentes Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore, illumque tanquam omnis iuſtitiæ fontem, diligere incipiunt: ac propterea mouentur aduerſus peccata, per odium aliquod & deteſtationem, hoc eſt, per eam pœnitentiam, quam ante Baptiſmum agi oportet, denique propoſito ſuſcipere Baptiſmum, inchoare nouam vitam, & ſeruare diuina mandata. De hac diſpoſitione ſcriptum eſt: Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit. Et: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et timor Domini expellit peccatum. Et: Pœnitentiam agite, & baptiſetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum veſtrorum, & accipietis donum Spiritus ſancti. Et: Euntes ergo, docete omnes gentes, baptiſantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis. Denique præparate corda veſtra Domino.

QVÆ SIT IVSTIFICATIO IMpij, & quæ eius cauſæ.

CAPVT VII.

*Hanc diſpoſitionem ſeu præparationem iuſtificatio ipſa conſequitur, quæ non eſt ſola peccatorum remiſſio, ſed & ſanctificatio & renouatio interioris hominis, per voluntariam ſuſceptionem gratiæ & donorum, vnde homo ex iniuſto fit iuſtus, & ex inimico amicus, vt ſit hæres ſecundum ſpem vitæ æternæ. Huius iuſtificationis cauſæ ſunt: finalis quidem, gloria Dei & Chriſti, ac vita æterna: efficiens vero, miſericors Deus, qui gratuito abluit & ſanctificat, ſignans & vngens Spiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ: meritoria autem, dilectiſſimus vnigenitus ſuus, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui cum eſſemus inimici, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, ſua ſanctiſſima paſſione in ligno crucis nobis iuſtificationem meruit, & pro nobis Deo patri ſatisfecit: inſtrumentalis item Sacramentum Baptiſmi, quod eſt Sacramentum fidei, ſine qua nulli vnquam contigit iuſtificatio: demum vnica formalis cauſſa eſt, iuſtitia Dei, non qua ipſe iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit: qua videlicet ab eo donati, renouamur Spiritu mentis noſtræ, & non modo reputamur, ſed verè iuſti nominamur, & ſumus, iuſtitiam in nobis recipientes, vnum

Spiritus ſanctus partitur ſingulis prout vult, & ſecundum propriam cuiuſque diſpoſitionem & cooperationem. Quanquam enim nemo poſſit eſſe iuſtus, niſi cui merita paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti communicantur: id tamen in hac impij iuſtificatione fit, dum eiuſdem ſanctiſſimæ paſſionis merito per Spiritum ſanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iuſtificantur, atque ipſis inhæret. Vnde in ipſa iuſtificatione, cum remiſſione peccatorum, hæc omnia ſimul infuſa accipit homo per Ieſum Chriſtum, cui inſeritur per fidem, ſpem & charitatem. Nam fides, niſi ad eam ſpes accedat & charitas, neque vnit perfecte cum Chriſto, neque corporis eius viuum membrum efficit. Qua ratione veriſſime dicitur, fidem ſine operibus mortuam & ocioſam eſſe, & in Chriſto Ieſu neque circumciſionem aliquid valere, neque præputium, ſed fidem, quæ per charitatem operatur. Hanc fidem ante Baptiſmi Sacramentum, ex Apoſtolorum traditione catechumeni ab Eccleſia petunt, dum petunt fidem, vitam æternam præſtantem, quam ſine ſpe & charitate fides præſtare non poteſt. Vnde & ſtatim verbum Chriſti audiunt: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Itaque veram & Chriſtianam iuſtitiam accipientes, eam ceu primam ſtolam, pro illa quam Adam ſua inobedientia ſibi & nobis perdidit, per Chriſtum Ieſum illis donatam, candidam & immaculatam iubentur ſtatim renati conſeruare, vt eam perferant ante tribunal Domini noſtri Ieſu Chriſti, & habeant vitam æternam.

QVOMODO INTELLIGATVR impium per fidem & gratis iuſtificari.

CAPVT VIII.

Cum vero Apoſtolus dicit, iuſtificari hominem per fidem & gratis, ea verba in eo ſenſu intelligenda ſunt, quem perpetuus Eccleſiæ Catholicæ conſenſus tenuit & expreſſit, vt ſcilicet per fidem ideo iuſtificari dicamur, quia fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum & radix omnis iuſtificationis, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, & ad filiorum eius conſortium peruenire: gratis autem iuſtificari ideo dicamur, quia nihil eorum, quæ iuſtificationem præcedunt, ſiue fides ſiue opera, ipſam iuſtificationis gratiam promeretur. Si enim gratia eſt, iam non ex operibus, alioquin (vt idem Apoſtolus inquit) gratia non eſt gratia.

CONTRA INANEM HÆRETICORVM fiduciam.

CAPVT IX.

Quamuis autem neceſſarium ſit credere, neque remitti, neque remiſſa fuiſſe vnquam peccata, niſi gratis diuina miſericordia propter Chriſtum: nemini tamen fiduciam & certitudinem remiſſionis peccatorum ſuorum iactanti, & in ea ſola quieſcenti, peccata dimitti, vel dimiſſa eſſe dicendum eſt: cum apud hæreticos & ſchiſmaticos poſſit eſſe, imo noſtra tempeſtate ſit, & magna contra Eccleſiam Catholicam contentione prædicetur vana hæc, & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud aſſerendum eſt, oportere eos, qui vere iuſtificati ſunt, abſque vlla omnino dubitatione, apud ſemetipſos ſtatuere, ſe eſſe iuſtificatos, neminemque à peccatis abſolui ac iuſtificari, niſi eum, qui certo credat, ſe abſolutum & iuſtificatum eſſe: atque hac ſola fide abſolutionem & iuſtificationem perfici, quaſi qui hoc non credit, de Dei promiſſis, deque mortis & reſurrectionis Chriſti efficacia dubitet. Nam ſicut nemo pius de Dei miſericordia, de Chriſti merito, deque Sacramentorum virtute & efficacia dubitare debet: ſic quilibet dum ſeipſum, ſuamque propriam infirmitatem & indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare ac timere poteſt: cum nullus ſcire valeat certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſequutum.

PRÆDESTINATIONIS TEMERARIAM præſumptionem cauendam eſſe.

CAPVT XII.

Nemo quoque quamdiu in hac mortalitate viuitur, de arcano diuinæ prædeſtinationis myſterio vſque adeo præſumere debet, vt certo ſtatuat, ſe omnino eſſe in numero prædeſtinatorum: quaſi verum eſſet, quod iuſtificatus, aut amplius peccare non poſſit, aut ſi peccauerit, certam ſibi reſipiſcentiam promittere debeat. Nam ſi ex ſpeciali reuelatione ſciri non poteſt, quos Deus ſibi elegerit.

DE PERSEVERANTIÆ munere.

CAPVT XIII.

Similiter de perſeuerantiæ munere, de quo ſcriptum eſt: Qui perſeuerauerit vſque ad finem, hic ſaluus erit. Quod quidem aliunde haberi non poteſt, niſi ab eo, qui potens eſt eum qui ſtat ſtatuere, nemo ſibi certi aliquid, abſoluta certitudine polliceatur: tametſi in Dei auxilio firmiſſimam ſpem collocare & reponere omnes debent. Deus enim, niſi ipſi illius gratiæ defuerint, ſicut cœpit opus bonum, ita perficiet, operans velle & perficere. Veruntamen, qui ſe exiſtimant ſtare, videant ne cadant, & cum timore ac tremore ſalutem ſuam operentur, in laboribus, in vigiliis, in eleemoſynis, in orationibus & oblationibus, in ieiuniis, in caſtitate. Formidare enim debent, ſcientes quod in ſpem gloriæ, & nondum in gloria renati ſunt, de pugna, quæ ſupereſt cum carne, cum mundo, cum Diabolo, in qua victores eſſe non poſſunt, niſi cum Dei gratia, Apoſtolo obtemperent, dicenti: Debitores ſumus non carni, vt ſecundum carnem viuamus. Si enim ſecundum carnem vixeritis, moriemini. ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.

CANON IIII.

Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari aſſentiendo Deo excitanti atque vocanti, quo ad obtinendum iuſtificationis gratiam ſe diſponat ac præparet: nec poſſe diſſentire, ſi velit: ſed veluti inanime quoddam, nihil omnino agere, mereque paſſiue ſe habere, anathema ſit.

CANON VII.

Si quis dixerit, opera omnia, quæ ante iuſtificationem fiunt, quacunque ratione facta ſint, vere eſſe peccata, vel odium Dei mereri: aut quanto vehementius quis nititur, ſe diſponere ad gratiam, tanto eum grauius peccare, anathema ſit.

CANON IX.

Si quis dixerit, ſola fide impium iuſtificari, quod ad iuſtificationis gratiam conſequendam cooperetur, & nulla ex parte neceſſe eſſe, eum ſuæ voluntatis motu præparari atque diſponi, anathema ſit.

CANON XII.

Si quis dixerit, fidem iuſtificantem nihil aliud eſſe, quam fiduciam diuinæ miſericordiæ, peccata remittentis propter Chriſtum, vel eam fiduciam ſolam eſſe, qua iuſtificamur, anathema ſit.

CANON XII.

Si quis dixerit, omni homini ad remiſſionem peccatorum aſſequendam, neceſſarium eſſe, vt credat certo & abſque vlla hæſitatione, propriæ infirmitatis & indiſpoſitionis peccata ſibi eſſe remiſſa, anathema ſit.

CANON XIIII.

Si quis dixerit, hominem à peccatis abſolui ac iuſtificari ex eo, quod ſe abſolui ac iuſtificari certo credat, aut neminem vere eſſe iuſtificatum, niſi qui credit ſe eſſe iuſtificatum, & hac ſola fide abſolutionem & iuſtificationem perfici, anathema ſit.

CA-

Digitized by Google

CANON XV.

Si quis dixerit, hominem renatum & iuſtificatum, teneri ex fide ad credendum, ſe certo eſſe ex numero prædeſtinatorum, anathema ſit.

CANON XVI.

Si quis magnum illud vſque in finem perſeuerantiæ donum ſe certo habiturum, abſoluta & infallibili certitudine dixerit, niſi hoc ex ſpeciali reuelatione didicerit, anathema ſit.

EXAMEN.

Nõ adferemus huc omnia, quæ ad iuſtam de fide tractationem pertinent: ſed de iis tantum, quæ inſtituta ratio examinis exigere videbitur, quædã annotabimus.

In Paulinis igitur Epiſtolis, præſertim ad Romanos & ad Galatas, in ſingulis ferme verſibus, reſonant illæ voces: Hominem iuſtificari fide, per fidem, ex fide, fides dicitur imputari ad iuſtitiam. Vocatur iuſtitia fidei, Roman. 4. Iuſtitia per fidem, Rom. 3. Iuſtitia ex fide, Rom. 10. Iuſtitia in fide, ſiue (quod ſignificatius eſt) ἐπὶ τῇ πίστει, Philip. 3. Iuſtitia per fidem, in omnes & ſuper omnes, qui credunt. Roman 3. Nos in Chriſtum credidimus, vt iuſtificemur ex fide Chriſti, non ex operibus legis, Galat. 2.

Hæc quia manifeſtiſſima ſunt, Pontificij negare non poſſunt. Varia igitur quærunt ſophiſmata, vt etſi vocabula fidei iuſtificantis, negare non poſſint, ipſam tamen veram, & conſolationis pleniſſimam ſententiam, peregrinis explicationibus Eccleſiis eripiant. Nec verò de variis aliorũ ſophiſmatis nũc dicemus, ſed artificium Tridentini Concilij examinabimus. Et ſtatus diſputationis in hac principali quæſtione verſatur: Quo ſenſu, & qua ratione fides dicatur iuſtificare.

Tria autem potiſſimum ſunt capita, quę examinanda erunt. Primò, de præparatione ad iuſtificationem. Hunc enim volunt ſenſum eſſe, quando Paulus dicit, iuſtificari hominem per fidem, quod fides ſit fundamentum & radix iuſtificationis, hoc eſt, quia fides tantum initium ſit iuſtificationis, per modum præparationis ſeu diſpoſitionis. Secundò, quomodo ſcriptura deſcribat fidem iuſtificantem, & in quam ſententiam explicet, quando dicit hominem per fidem iuſtificari. Tertiò, de Pontificiorum dubitatione contra fiduciam & certitudinem fidei iuſtificantis, de remiſſione peccatorum iuxta promiſſionem Euangelij.

DE PRÆPARATIONE AD iuſtificationem.

Hactenus in aliquot exemplis Lector animaduertit architectos Decretorum Concilij Tridentini, tali vſos artificio vt priuſquam inſtitui poſſit, vel explicatio, vel refutatio, primum ſit inquirendum, quid ſit quod voluerunt dicere. Quia enim propoſitum ipſis fuit totam formã doctrinæ ſcholaſticæ & ſuis Eccleſiis cõfirmare, & noſtris rurſus obtrudere, excogitandum fuit tale artificium, ne fraꝰ illa primo ſtatim aſpectu à quibuſuis animaduerteretur: ideo terminos quidem, ſeu modos loquendi, qui ſine ſcriptura in philoſophicis ſcholaſticorum officinis nati ſunt, ſtudioſe in pleriſque fugiunt, & declinant, res verò ipſas, ſicut à Sententiariis traditæ ſunt, ſimpliciter retinent, niſi quod fucum addunt vocabulis quibuſdam ex ſcriptura mutuatis, vt Lector, qui non eſt verſatus in ſcholaſticorum [illegible], ſed tantum aſſuetus ad linguam Spiritus ſancti, primo aſpectu exiſtimet, Concilium ſerio meditari reformationem aliquam doctrinæ ſcholaſticæ ad normam ſcripturæ, cum audiat non tam frequentes ibi ſonare ſolos terminos ſcholaſticorum, ſed adhiberi in quibuſdam locis etiã verba & phraſes ſcripturæ. Sed poſtea in progreſſu, & ex rebus, & ex verbis longe diuerſum, imò contrarium deprehenditur. Licet enim alicubi verba quædam ex ſcriptura mutuatur, faciunt tamen Babylonicam confuſionem linguæ Spiritus ſancti, & terminorum ſcholaſticorũ iuxta dictum: Vinum tuum eſt mixtum aqua. Iſa. 1. ſinceritatem verò rerum ipſarum, ſicut in ſcriptura traditæ ſunt prorſus adulterant.

Et huius artificij illuſtre exemplum in capitulis de pręparatione ad iuſtificationem. Omnino enim certus eſt ſiue modus, ſiue ordo, in verbo Dei nobis deſignatur & præſcriptus, quo Deus vtitur, quando vult hominem ad iuſtificationem deducere, vt accipiat reconciliationem, remiſſionem peccatorum, adoptionem, &c. Et qui ad modum ſiue ordinem illum diuinitus pręſcriptum, non volunt ſe ductu ſpiritus accommodare, ſed negligunt, & conculcant illum: hi ad iuſtificationem non perueniunt: vult enim Deus à notitia & aſſenſu verbi ſui nos ordiri. Et ante iuſtificationem oportet præcedere contritionem, hoc eſt, ſeriam agnitionem peccatorum, pauores conſcientiæ agnoſcentis irã Dei aduerſus noſtra peccata, & dolentis propter peccatum in qua contritione non retinetur, ſed abiicitur propoſitum perſeuerandi & pergendi in ſceleribus. Ad hos verò terrores neceſſe eſt accedere fidem, quæ agnitione & fiduciam miſericordiæ Dei promiſſæ, propter filium mediatorem rurſus erigat & conſoletur animũ, ne oppreſſi deſperatione ruamus in æternum exitium: Sed fides accedat ad Deum, quærat, deſideret, petat, apprehendat, accipiat remiſſionem peccatorum. Et hoc modo ſeu ordine in verbo Dei deſignato, viam parari Domino vt in ipſo, per & propter ipſum, fide conſequamur & accipiamus iuſtificationem, ipſa ſcriptura tradit. Ita enim vox clamat: Parate viam Domino, Iſa. 40. Matth. 3. Marci 1. Luc. 3. Et de miniſterio Baptiſtæ prædicantis baptiſmum pœnitentiæ, dicit Grabiel Lucæ 1. Parate Domino plebem præparatum. Huc etiã accommodari poteſt, quod Syracides capite ſecundo inquit: Qui timent Dominum, præparabunt corda ſua & in conſpectu eius humiliabunt animas ſuas. Incidamus potius in manus Domini, quam in manus hominum, ſecundum enim magnitudinem eius, ſic & miſericordia eius.

Si igitur hæc eſſet mens & ſentẽtia Synodi, quod ſimpliciter vellent monſtrare illum, de quo iã diximus modũ & ordinem, quo iuxta ſcripturæ traditionem Deus vtitur, quando homines vult deducere ad iuſtificationem, & ſi illa, quæ ſcriptura tradit præcedere, tribuerent non viribus liberi arbitrij, ſed gratię Dei, & operationi Spiritus ſancti: nec in illis præparationibus conſtituerent meritũ aut dignitatem, propter quam iuſtificemur: facile poſſet de vocabulo præparationis dextre, iuxta ſcripturam intellecto, conueniri.

Nam & Lutherus ab illo non abhorruit, inquit enim in 3. caput ad Galatas: Legem in vero ſuo officio eſſe miniſtram & præparatricem ad gratiam.

Digitized by Google

quia ad hoc proſit, vt gratia poſſit aditum ad nos habere. Imò dicit, legem in ſuo officio prodeſſe ad iuſtificationem: non quod iuſtificet, ſed quia vrgeat ad promiſſionem gratiæ, & faciat eam dulcẽ & deſiderabilem, &c. Falſum igitur eſt, quod in 9. Canone nobis tribuunt, quaſi doceamus, nullum plane motum voluntatis diuinitus donatum & excitatum, præcedere acceptionem iuſtificationis. Omnino enim docemus pœnitentiam ſeu contritionem præcedere: quæ ſane non poteſt exiſtere ſine magnis, veris & ſeriis volũtatis motibus. Non autem dicimus, pœnitentiam ſeu contritionẽ pręcedere tanquam meritum, quod ſua dignitate coopetetur ad conſequendam iuſtificationem, ſed ſicut ſenſus morbi aut dolor vulneris, non eſt meritũ ſanationis, ſed vrget & impellit ad deſiderandum, quærendum & ſuſcipiẽdum medicum. Sanis enim non opus eſt medico, ſicut Chriſtus inquit, ſed male habentibus.

Contritio non eſt meritum.

Longe verò aliud eſt, de quo inſidioſe dimicant Tridentini patres, quando de præparatione ad iuſtificationem diſputant. Et ne opus ſit coniecturis agere, Oſius in prolixa ſua confeſſione, diſerte illud explicat, dicit enim: Scholaſticos meritum cõgrui inde extruxiſſe, quod apud veteres quoſdam alicubi legatur: Peccatores, bonis operib. ante iuſtificationem factis, mereri remiſſionem peccatorum, & ipſam iuſtificationẽ. Quia verò cõtra meritum illud congrui, & ex ſcriptura, & ex patribus, præſertim verò ex Auguſtino, multa vere poſſunt opponi: dicit igitur Oſius, Synodum Tridentinam maluiſſe appellare pręparationes, vel diſpoſitiones ad gratiam, quam meritum congrui. Et hoc Lector diligenter notet, Concilium ſcilicet Tridentinum idem intelligere vocabulo præparationis vel diſpoſitionis, quod ſcholaſtici intelligunt, quando de merito cõgrui diſputãt. Nam & in illis ipſis ſcholaſticorum diſputationibus de merito congrui, vbique reſonant vocabula pręparationis & diſpoſitionis. Vt igitur rectius examinari poſſint illa, quæ Tridenti de præparatione ad iuſtificationem decreta ſunt: paucis repetenda ſunt, quæ ſcholaſtici diſputant de præparationibus ſeu diſpoſitionibus ad gratiam, & de merito congrui.

Pantheologia ex ſententia Thomæ ita diſputat: Oportet eſſe aliquam pręparationem, ad receptionem gratiæ, gratum facientis. Et ratio eſt: Nulla enim forma recipitur in materia, ſine debita ei⁹ diſpoſitione, ſicut ignis non recipitur in ligno, niſi ſicco & arido: nec ſcientia in homine recipitur, niſi à volentẽ: & ſicut in creatione animæ rationalis, quæ immediate à Deo producitur, natura diſponit materiam ad animę rationalis receptionem. Ad illam verò præparationem, dicit non requiri donũ aliquod Spiritus ſancti habituale, ſed tantum auxilium diuinum, mouens & excitãs liberum arbitrium: quod ita motum ex ſuis naturalibus viribus ſufficiat ad eliciendũ actum conuerſionis, faciendo quod in ſe eſt, vt ita per proprium actum ſe præparet, & diſponat ad habendam gratiam. Efficaciam verò illius præparationis ad meritum, dicunt inde eſſe, quia vires liberi arbitrij per gratiam gratis datam moueantur & excitãtur. Vnus igitur & idem eſt motus, inquit Thomas, quò liberum arbitrium diſponitur, & quo gratia iuſtificationis infunditur: ſicut in generatione naturali in eodem inſtãti vltima diſpoſitio in materia alterationem terminat, & forma ſubſtantialis inducitur: ita cum motu voluntatis, qui ad gratiam diſponit, faciendo quod in ſe eſt, ſimul infunditur gratia iuſtificationis. Gabriel in 3. ſententiarum, diſtinctione vigeſimaſeptima, ita diſputat. Cuilibet facienti quod in ſe eſt, & per hoc ſufficienter diſpoſito ad ſuſceptionem gratiæ, Deus infundit gratiam. Sed perfectiſſimus modus faciendi, quod in ſe eſt, eſt diligere Deum ſuper omnia, quod affirmat humanam voluntatem ex ſuis naturalibus poſſe. Hũc igitur actum dicit eſſe immediatam, & vltimam diſpoſitionem ad gratiæ infuſionem, & illa diſpoſitione exiſtente in eodem inſtanti, infundi gratiam, quia in naturalibus ſubiecto diſpoſito vltima diſpoſitione ad formam, forma immediate infunditur.

Gabriel Biel.

In 4. ſentent. diſtinct. 14. quęſt. 1. dicit duplicem eſſe diſpoſitionem ad gratiam, ſcilicet præuiam, quæ non eſt ſufficiens, vt ſunt primi actus conſiderationis peccati & offenſæ Dei, qui diſponunt ad eliciendum ex naturalibus actum, ſeu motum diligẽdi Deum ſuper omnia: Concomitantem diſpoſitionem vocat, cum qua ſimul eſt infuſio gratiæ ſeu charitatis. Quãdo enim ex naturalibus elicitur actus dilectionis Dei ſuper omnia, illa eſt immediata ſufficiens, & vltima diſpoſitio aptans ad gratiæ ſuſceptionem, & ea exiſtente, ſtatim infunditur gratia, & ita actus ille meritorius eſt, ſicut in phyſicis vltima diſpoſitio neceſſitat ad formam. Quæſtione ſecunda dicit: Sicut forma non inducitur in ſubiectum indiſpoſitum, & habens contrarium formæ inducendæ, ita neceſſe eſt ſubiectum præparari ad infuſionem gratiæ, quæ ſit formalis noſtra iuſtitia coram Deo, hoc eſt, ſicut Andradius meus explicat, eſt habitus animi diuina lege conformatus ad parendum diuinæ legi atque voluntati, virtutúmque omnium officia obeunda inducens.

Duplex diſpoſitio ad gratiã.

Et Gabriel dicit, hac gratia infuſa, hoc eſt, habitu illo hominem dignum reddi gloria æternę beatitudinis. Item per illam gratiam, hoc eſt, per habitum illum hominem acceptari ad vitam ęternam, & per habitum tolli obligationem ad mortem æternam. Talis eſt ſcholaſticorũ præparatio ſeu diſpoſitio ad iuſtificationem, tali etiam diſpoſitioni reſpondens eſt ipſorum iuſtificatio.

De merito congrui ita loquuntur in compendio Theologię lib. 5. c. 11. meritum in genere eſt boni operis efficacia ad obtinendum id, quod non habetur, vel ad habendum iuſtius quod habetur. Meritum congrui eſt, per quod diſponitur ſubiectum vt poſſit recipere gratiam, ſecundum rationem diuinæ iuſtitiæ: iniuria enim fieret diuinæ iuſtitiæ, ſi daretur gratia, in quibus eſſet obex, hoc eſt, prorſus indignis.

Thomas inquit: Meritum congrui eſt, quod procedit ex libero arbitrio. Congruum enim eſt, vt dum homo virtute liberi arbitrij bene vtitur, Deus ſecundum excellentiam miſericordię ſuę excellentis operetur. Et hoc merito congrui poteſt aliquis primam gratiam promereri. Cuius rationem Gabriel hanc aſſignat: Quia actum facientis, quod in ſe eſt, Deus acceptat ad infundendam gratiam, non ex debito iuſtitię, ſed ex ſua liberalitate. Huic liberi arbitrij operationi Thomas adiungit generalem influentiam Dei.

Compendium Theologiæ dicit gratiam gratis datam ſemper præſto eſſe, excitare & commouere liberum arbitrium, quod ita motum, quando na-

turalibus ſuis viribus vtitur, tunc facit, quod in ſe eſt, & tunc Deum infallibiliter infundere gratiam, hoc eſt, charitatem, qua accepti reddamur Deo, & poſtea eius operibus vitam æternam ex condigno promereamur.

His Scholaſticorum deſcriptiones, de præparationibus ſeu diſpoſitionibus ad gratiã & de merito cõgrui adhibeat lector ad Decretum Concilij Tridentini de præparatione ad iuſtificationẽ, & agnoſcet qualia monſtra decretũ illud alat. Et vt eo minus ſit dubitationis, interpres Concilij Andradius prolixè explicat in hanc ſententiã intelligẽda eſſe, quæ de præparatione ad iuſtificationem tradũtur.

Facilis igitur & plana iam erit examinatio 6. & 5. capitulorum de præparatione ad iuſtificationẽ. Et obſeruet lector inſidias: verba enim cum aliqua mentione gratię diuinę, ita ſunt poſita, vt ſuſpicari aliquis poſſit, Tridentinos patres nihil velle commune habere cum Scholaſticorum opinionibus, de diſpoſitione ad gratiam per opera non renatorum ex naturalibus liberi arbitrij viribus elicita. Num igitur reiiciunt & improbant illas opiniones? Nihil vero minus. Nam Canone 7. Anathema dicunt illis, qui negãt infideles per ſua opera ſe diſponere ad gratiam. Et ſuggillãt illam Lutheri ſententiam, quod infidelis, quando operib. extra gratiam naturalibus liberi arbitrij viribus factis confidit ſe diſponi poſſe ad gratiam, dupliciter peccet. Primo, quia omne quod non ex fide eſt, peccatum eſt. Secundo, peccatum grauius efficitur, quãdo illis operib. affingitur opinio meriti & fiducia, quod propter ea Deus daturus ſit gratiam. Supra etiam oſtendimus, quod Andradius, Tridenti ſcribens, operibus infidelium, non tantum ipſum meritum congrui ſed longe & multũ plus vltra tribuat. Sed inquis: Multam certe gratiæ diuinæ mentionẽ faciunt Tridentini patres, capit. 5. & 6. Reſpondeo: illud intelligendum eſt iuxta ea, quæ iam ex Scholaſticis recitauimus, gratiam ſcilicet gratis datam excitare & commouere liberum arbitrium, quod ita motũ ex naturali ſua virtute poſſit elicere tales motus & actiones, quibus homo diſponatur ad gratiam. Agnoſcit igitur lector, quam inſidioſis technis vſi ſint architecti decretorum. Explicationes vero & refutationes Scholaſticę iſtius opinionis, ſupra in locis de libero arbitrio & de operibus infideliũ traditæ ſunt. Pergamus igitur ad ea, quæ ſequuntur, quod ſcilicet ratione præparationis fides intelligenda ſit iuſtificare. Canone enim 12. anathemate damnant, ſi quis fidem iuſtificantem intellexerit fiduciam diuinæ miſericordiæ, quærentem, apprehendentem & accipientem in promiſſione Euangelij remiſſionem peccatorum propter Chriſtum mediatorem, & illa ſola fiducia, nos coram Deo ad vitam æternam iuſtificari. Et cap. 8. ſuam ſententiã ita explicant, vt ſcilicet per fidem ideo iuſtificari dicamur: quia fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum & radix omnis iuſtificationis. Illud vero quomodo intelligi velint, copioſè declarant, cap. 6. de modo præparationis ad iuſtitiam. Et quo res planior ſit, Andradius addit ſuas interpretationes. Dicit enim, iuſtificandi vim fidei in ſacris literis ideo tribui, quia animum ad accipiendũ iuſtitiam præparet, præmuniat & præfulciat. Et illud mox clarius explicat his verbis: Impius fide iuſtificari dicitur, quia fides initium & fundamentum eſt iuſtificationis hac ratione: quia fores quodãmodo aperit ad ſpem & charitatẽ, quæ opera ſunt ad comparandam & conſequendã iuſtitiam neceſſaria. Fides igitur in Concilio Tridẽtino eſt initium & præparatio ad iuſtificationẽ, nõ quod apprehendat iuſtificationẽ, hoc eſt, remiſſionem peccatorum gratis propter Chriſtum, in promiſſione Euangelij propoſitum, ſed quia incitet liberum arbitrium ad eliciendos tales motus ſeu actus, qui ratione meriti congrui, neceſſarij ſunt ad conſequendam iuſtitiam, quam dicunt eſſe nouum voluntatis noſtræ habitum. Et Scholaſtici ſane, nõ diſſimulant ex quibus lacunis lutulentam iſtam opinionem hauſerint. Sicut enim in Philoſophia actio virtutis naſcitur ἐκ προαιρέσεως, hæc vero oritur ex ſcientia: eodem modo Thomas philoſophatur, Iuſtitia eſt habitus voluntatis: voluntas vero non fertur in incognitum, ſed mouetur à potentia cognoſcente. Ideo fidem ſentit requiri ad iuſtificationem tanquam quoddam dirigens voluntatem, vt eliciat motus ſpei & dilectionis, quibus ita præparetur & diſponatur, vt de congruo mereatur infuſionem iuſtificationis. Fidem igitur ſimpliciter intelligunt, hiſtoricam tantum notitiam, & nudũ aſſenſum, quo in genere cognoſcimus & ſtatuimus vera eſſe, quæ de Deo & voluntate eius reuelata ſunt, non tantum in ſcriptura, verumetiam in illis, quæ titulo traditionum proponantur. Quomodo verò Tridentini in 6. capit. ſentiant hiſtoricam illam notitiam, & nudum illum aſſenſum incitare liberum arbitrium ad onera illa, quæ ſtatuunt neceſſaria ad conſequendam iuſtificationem, ex Gabrielis ſententia exponam, quę extat diſtinct. 14. lib. 3. quæſtio. 2. Ita enim Lector rectius intelliget chimæram 6. capituli, de modo præparationis. Voluntas, inquit, in actibus ſuis præſupponit actus intellectus. 1. Oportet igitur actum fidei præcedere, quo apprehendatur peccati abominatio, & quod ſit ſtipendium peccati. 2. Inde ſequitur timor iræ Dei, & gehennæ incendij. 3. Inde peccata incipiunt diſplicere cum quadam deteſtatione. Et hæc eſt diſpoſitio de congruo, non immediata, nec ſufficiens, ſed valde remota. 4. Fides conuertit ſe ad conſiderationem diuinæ miſericordiæ, & ſtatuit Deum paratum remittere debita, per infuſionem charitatis, illis qui ſufficiẽter ſunt præparati & diſpoſiti. 5. ex illa cõſideratione ſequitur actus & ſpei, per quem incipit Deum cõcupiſcere, vt ſummum bonum. 6. Ex illo actu ſpei aſcenditur ad diligendum Deum ſuper omnia, ex naturalibus. 7. Ex illa dilectione elicitur alia diſplicentia & deteſtatio peccati, non ob timorem damnationis, ſed propter Deum finaliter ſuper omnia dilectum. 8. Iſtos actus ſequitur propoſitum emendationis. Ex hoc tandem eſt meritum congrui ſufficiens, ſeu immediata, ſufficiens & vltima diſpoſitio ad infuſionem gratiæ. Hos gradus præparationis ſeu diſpoſitionis, eodem plane ordine & verbis non multum mutatis lector videt recenſeri in ſexto capitulo, de modo præparationis. Audi vero, quid præparationibus illis tribuatur. Thomas vocat diſpoſitionem aut præparationem neceſſitatis, quando ad vltimam diſpoſitionem materię neceſſario ſequitur & adeſt formæ introductio. Ita Gabriel inquit: Quando adeſt ſufficiens & vltima hæc diſpoſitio, in qua gratia commouet & incitat liberum arbitrium, quod deinde ex ſua virtute elicit, & producit tales actus præparatorios, tunc demum neceſſitati ad infuſionem gratię: quia ſtatuerit facienti quod in ſe eſt, infallibiliter dare gratiam. Andradius

Lutherus.

Fons huius opinionis.

Gradus præparationis ſeu diſpoſitionis.

hoc ita explicat, illis imperfectis motibus ſpei & charitatis animum ita præparari,ne iuſtitia ſit prorſus indignus. Colonienſes Ieſuitæ præparationes illas ita declarant,quod Deus talem fidem cum cæteris actibus in homine inuentam, dignam ducat cui conferat iuſtificationem.Habemus igitur tandem, quid concilium illis ſuis præparationib.quęrat,vt ſcilicet ſtabiliatur meritũ aliquod noſtrum, & dignitas aliqua noſtra,quæ neceſſaria ſit ad conſequandam iuſtificationem. Dicunt enim iuſtificationem noſtram ita inniti miſericordiæ Dei, vt tamen ſalua ſit iuſtitia diuina,vt ſcilicet non conferatur ſine noſtro aliquo merito,& ſine noſtra aliqua dignitate.

Scriptura vero docet, quicquid diuina iuſtitia ad iuſtificationem, hoc eſt reconciliationem peccatoris requirit, totum à Chriſto pro nobis impletũ eſſe, vt quo ad nos mera ſit miſericordia, gratis nos iuſtificans ſine noſtris operibus tantum vt in vera pœnitentia, miſeriam noſtram agnoſcentes, gratuitum illud beneficiũ fide gratis accipiamus, non per modum meriti aut dignitatis.

Attente igitur conſideret Lector, quid illa verba ſibi velint,quæ poſita ſunt in 7.ca.Homo Chriſto inſeritur per fidem, ſpem & charitatem, Nam fides,niſi ad eã ſpes accedat & charitas,neque vnit perfecte cum Chriſto, neque corporis eius viuum membrum efficit.Illud vero mox clarius explicat. Dicunt enim:Catechumenis fidem vitam æternam præſtantem petentibus reſponderi:Si vis ad vitam ingredi,ſerua mandata. Omnino alludunt ad diſputationes de fide informi, & de fide formata, licet à vocabulis certo conſilio ſibi temperent.Fidem enim iuſtificantem nolunt intelligi fiduciam apprehendentem in promiſſione Euangelij, Chriſtum mediatorem,cum toto ipſius merito: ſed hiſtoricam tantum notitiam & nudum aſſenſum intelligunt,quando fidem nominant.Et quia talis fides, quæ aliquando in impiis, imo in ipſis etiam diabolis inuenitur, Iacob.2. non poteſt iuſtificare: cogitant igitur fidei adiungendum eſſe aliquid, quod maioris ſit ponderis & meriti, charitatem ſcilicet,cuius dignitate homo acceptetur ad vitam æternam.Vt autem ratio examinis eo certior ſit, addam Andradij interpretationem. Is igitur dicit: Opera ſpei & charitatis neceſſaria ſunt,ad comparandam iuſtitiam. Et rationem addit:Quia illis operibus Chriſtum perfecte apprehendimus. Contendit etiam ad iuſtificationem neceſſarium eſſe, vt Chriſtus apprehendatur. Sed illum aſſerit, non ſola fide,ſed fide, ſpe & charitate ſimul apprehendi. Illud vero his verbis declarat: Plurimorum iuſtificationem epiſtola ad Hebræos fidei tribuit, non ob Chriſtum ſolo intellectu,qui fidei ſedes eſt apprehenſum: ſed quia fides, ad ſpei & charitatis egregia opera præclaros illos viros incitabat. Ita Noe fide iuſtificatus dicitur, quia fides amore Dei ipſum inflammauit. Quomodo vero Chriſtus apprehendatur operibus ſpei & charitatis, Andradius ita explicat:quia ſcilicet illis operibus animus cumulate ad iuſtitiam præparatur, ne ſcilicet ſit prorſus indignus,cui Chriſtus ſe & merita ſua communicet. Et dicit quidem in illis operibus nõ conſtituendam vim meriti,ſed intelligit meritum condigni:præparationem vero intelligit,in eodem plane ſenſu, ſicut Scholaſtici de diſpoſitionibus & de merito congrui diſputant, ſicut ſupra hæc ſunt explicata.

Fides iuſtificans quid Papiſtis.

Et ipſe Andradius,vt eſt apertus, ſine diſſimulatione ſe declarat. Diſputans enim verum fidei vel charitati vel pœnitentiæ quæ ex fide oritur,primæ partes in hac præparatione deferendæ ſint,tali vtitur ſyllogiſmo:Ea ad quippiam efficiendum potiſſimum valent, quæ ad illud augendum plus virtũ habent.Cum igitur iuſtitiam augere nullę res magis quam charitatis officia poſſint: colligitur ſane neceſſario,ea in animo ad iuſtitiã prępar ãdo,principem locum obtinere. Videt Lector,quod in cõcluſione dicere debuerat,(Ergo actiones charitatis,quæ iuſtificationem præcedunt,ad eã efficiendam potiſſimum valent.) illud vocat præparationem.Quid igitur intelligat,hinc manifeſtum eſt.

Hæc accuratius & prolixius aliquanto examinanda fuerunt, vt clare intelligi poſſit, ex quibus fontibus illa ſint hauſta, quid noſtri alant, & quo tendant,quæ in Concilio Tridentino,de iuſtificatione decreta ſunt. Simpliciter enim nihil aliud ſunt,quam repetitiones & cõfirmationes illarum opinionum,quas Scholaſtici ſcriptores ex Philoſophia & Theologia male & infeliciter dilutas in Eccleſiam inuexerunt: niſi quod mutatis aliquantulum terminis ſcholaſticorum quæſita ſunt vocabula quædam ex Scriptura, quæ ad præſumptas illas,ex Philoſophia opiniones, intorquerentur, ne fraus ſtatim appareret. In diſputatione enim, de præparatione ad iuſtificationem, ex profeſſo, ſicut oſtendimus, repetunt & confirmant opiniones de merito cõgrui. In capitulo de iuſtificatione ſtabiliunt Scholaſticorum diſputationes,de gratia gratum faciente, hoc eſt, de qualitate ſeu habitu charitatis,qua fingunt hominem Deo acceptum reddi & dignum vita æterna. Vbi vero de incremento acceptæ iuſtificationis loquuntur, nihil aliud agunt, quam vt meritum condigni reſtituant, hoc eſt, Vt renati ſuis operibus de condigno ſibi mereantur vitam æternam. Atque ita tota lerna & colluuies Theologiæ Scholaſticæ mutatis tantũ vocabulis Eccleſiæ per concilium rurſus obtruditur. Quam inſidioſo autem artificio meritum congrui ſub diſputatione, de præparatione ad iuſtificationem occultarint, aliquanto pluribus oſtendendum fuit. Verum enim eſt,ordiendum eſſe à notitia & aſſenſu verbi Dei. Verum eſt,oportere præcedere aliquam contritionem. Verum etiam eſt, quod Ambroſius dicit: Neminem recte poſſe pœnitentiam agere,niſi qui ſperauerit indulgentiam: verum etiam fidem non eſſe mortuam vel ocioſam, ſed efficacem per charitatem, nullum eſt dubium.Quid igitur,inquis,vitij habet Decretum illud? Reſpondeo:fidem intelligi volunt.1. Hiſtoricam notitiam & nudum aſſenſum,ita vt negent eſſe fiduciã diuinæ miſericordiæ peccata remittentis propter Chriſtum.2. Fingunt gratiam diuinam tantum mouere & excitare liberum arbitrium, quod deinde ex naturalibus ſuis viribus poſſit illa præparatoria inchoare & præſtare.3. In illis præparationibus conſtituunt aliquod meritum & aliquam dignitatem,cuius intuitu iuſtificemur. Fidem enim dicunt debere ſtatuere, quando homo facit quod in ſe eſt, tunc Deũ neceſſitari ad infundendam gratiam.4. Quod proprium eſt fidei apprehendere ſcilicet Chriſtum ad iuſtitiam & ſalutem,illud tribuunt noſtræ charitati. Et ordinem in Scriptura monſtratum ſimpliciter inuertunt. Fingunt enim dilectionẽ Dei in nobis debere præcedere reconciliationem cum Deo, cum impoſſibile ſit

Tridentina decreta quid ſibi velint.

Digitized by Google

ſit inchoari veram dilectionẽ Dei, niſi prius audita & fide apprehẽſa voce Euangelij de reconciliatione per miſericordiam Dei propter filium mediatorem. Hæc certe, vt de Scriptura iam non dicam, cum Auguſtino non conueniunt, qui hanc perpetuo regulam inculcat: Bona opera non præcedunt iuſtificandum, ſed ſequuntur iuſtificatum.

Hoc ſit ſimplex examen decreti Tridentini de præparatione ad iuſtitiam, & quo ſenſu intelligi velint, quando Paulus dicit impiũ fide iuſtificari. Refutationem vero & explicationem in ſequenti capite tractabimus. Quædam vero pertinent ad locum de pœnitentia.

QVID VERE ET PROPRIE SIT *fides iuſtificans, & quo ſenſu Scriptura velit intelligi, quando pronunciat impium fide iuſtificari.*

Omnino neceſſaria eſt vera & genuina explicatio, quid ſit fides iuſtificans, & quo ſenſu intelligẽdum ſit, quando Scriptura tradit hominem iuſtificari per fidem. Eſt enim fides inſtrumentum ſeu ὄργανον illud, per quod in voce Euangelij miſericordiam Dei remittentis peccata, & acceptantis nos propter filium mediatorem ad vitam æternã, quærimus, apprehendimus, recipimus, & nobis applicamus. Et hinc fit, quod diabolus tam hoſtiliter infenſus eſt doctrinæ de fide. Quia enim decretum Dei de redemptione generis humani non potuit impedire: omne igitur ſuum artificium eo confert vt organõ applicationis vel eripiat, vel labefactet, vel deprauet. Nouit enim id quod Heb. 4. ſcriptum eſt: Verbum Dei auditum non prodeſſe illis auditoribus, quorum fidei non eſt admixtum. Quia qui non crediderit, condemnabitur.

Fides eſt organum quo ſalus accipitur à Deo. *Diabolus eſt hoſtis doctrinæ de fide.*

Breuitatis autem & ordinis gratia in quæſtiones aliquot explicationem diſtribuam. Et prima quæſtio erit de obiecto, circa quod fides iuſtificans proprie & principaliter verſatur. Habet enim fides, in Scriptura ſiue in verbo Dei, ſuum proprium, peculiare & certum obiectum, quod ita reſpicit & intuetur, vt in eo quærat, apprehendat, accipiat, & ſibi applicet illud, cuius reſpectu, merito & dignitate, credens coram Deo iuſtificetur, hoc eſt, accipiat remiſſionem peccatorum, reconcilietur Deo, accipiat adoptionem & acceptetur ad vitam æternam. Sicut enim fides eſt organõ, quo nos apprehendimus & accipimus gratuitam miſericordiam Dei remittentis peccata, adoptantis nos & acceptantis ad vitam æternam: ita Deus certum conſtituit organon ſeu inſtrumẽtum, per quod offert, diſtribuit, communicat, & applicat credentibus reconciliationem, remiſſionem peccatorum, & vitam æternam. Et ſicut meritum Chriſti non poteſt apprehendi ad iuſtitiam & ſalutem, niſi per organon fidei diuinitus ad hoc ordinatum: ita ſi fides alibi, quam in ſuo proprio & principali obiecto, quærat iuſtificationem, non inuenit, nec accipit illam. Vtrumque igitur ex firmis & perſpicuis Scripturæ teſtimoniis certo conſtituendum eſt: non enim ſine periculo & pernicie ſalutis & iuſtitiæ in altero horum erratur: & ideo hæc fundamẽta ſubruit diabolus, quando doctrinam iuſtificationis conatur labefactare & euertere. Ne autem explicatio illa ſophiſticis confuſionibus turbetur, per diuiſionem ſeiungenda ſunt illa quæ à ratione fidei iuſtificantis diuerſa ſunt.

Obiectum fidei. *Diaboli artificium.*

Eſt enim fides miraculorum, 1. Cor. 12. ſed multi tale audient in illa die, Non noui vos, diſcedite à me. Eſt fides mortua, Iacobi ſecundo. hypocritica ſeu ficta, 1. Timoth. 1. Et mortuam fidem non iuſtificare extra controuerſiam eſt: & eſt hiſtorica tantum notitia, externa tantum profeſſiõ fidei, Epicuræa perſuaſio de impunitate omnium ſcelerum, &c. Hæc igitur à fide iuſtificante, quæ vera & viua eſt, ſeiungenda ſunt. Pontificij enim confuſione illorum veram explicationem turbant, obſcurant & deprauant. Eſt autem fides quædam generalis, quæ complectitur in genere hiſtoricã notitiam eorum, quæ in ſcriptura à Deo propoſita ſunt: & generalem aſſenſionem, qua ſtatuimus ea, quæ in verbo Dei nobis reuelata ſunt, vera eſſe, non propter argumenta rationis: ſed quia certi ſumus à Deo, qui verax & omnipotẽs eſt, illa tradita & propoſita eſſe. Et hæc quidẽ generalis fides, quia etiam in impiis eſſe poteſt, per ſe non iuſtificat: Fides tamen iuſtificans, generalem illam fidem præſupponit & includit. Quando enim generale illud fundamentum, ſtatuens vera & certa eſſe, quæcunque diuinitus in verbo Dei patefacta ſunt, non adfuerit, vel vacillauerit, nec concipi poteſt, nec in lucta retineri, fiducia promiſſionis diuinæ miſericordiæ remittentis peccata propter Chriſtum.

Articulus etiam redemptionis, iuſtificationis ſeu reconciliationis, non poteſt rectè intelligi, niſi præcedente notitia reliquarũ partium verbi Dei. Quando igitur dicimus propriũ & principale obiectum fidei iuſtificantis eſſe promiſſionem gratuitæ miſericordiæ Dei propter Chriſtum mediatorem, non ſubtrahimus fidem reliquis articulis ſeu partib. verbi Dei: Sed ſicut ſumma, finis & ſcopus totius Scripturæ eſt Chriſtus mediator, Lucæ 24. Ioan. 5. Rom. 10. Hebr. 10. Ita fides, quando vniuerſo verbo Dei aſſentitur, reſpicit ad ſcopum & finem Scripturæ, Chriſtum ſcilicet in officio mediatoris, ſicut Auguſtinus fidem Chriſtianam à fide dæmonum diſcernit per vltimos articulos: Credo remiſſionem peccatorum, corporis reſurrectionem & vitam æternam.

Propter hanc cauſam, & in hanc ſententiam noſtri in definitione fidei iuſtificantis addunt hanc particulam. Fides eſt aſſentiri vniuerſo verbo Dei nobis propoſito, & in hoc promiſſioni gratuitæ reconciliationis donatę propter Chriſtum mediatorem. Neque enim probamus Apellis Marcionitæ opinionem, qui apud Euſebium diſputat, non nocere ſi quis reliquis partibus verbi diuini, quæ ad fundamentum pertinent, vel prorſus non credat, vel praue credat, modo in Chriſtum crucifixum credat.

Hoc igitur modo fides iuſtificans, præſupponit & includit fidem illam generalem. Quæſtio autem eſt, quod ſit proprium & principale obiectũ, quod fides iuſtificans in vniuerſo verbo Dei ita intuetur, vt in eo quærat, apprehendat, & accipiat reconciliationem cum Deo, remiſſionem peccatorum, adoptionem & vitam æternam. Et ex enumeratione principalium partium verbi Dei, explicatio huius quæſtionis non eſt obſcura.

Fidei iuſtificantis proprium obiectum.

Primo enim in hiſtoria de annis Mathuſalẽ, de ædificatione turris Babel, & ſimilibus hiſtoriis, fides directe, nec quærit nec inuenit remiſſionem peccatorum: imo nec hiſtoria τῆς ἑξημέρου creationis docet, quomodo à peccato, ira Dei, & à morte æterna liberemur. Et vbi illa non traduntur vel

offeruntur, ibi fides non debet ea quærere, nec ſi quæſierit, poterit ea ibi inuenire.

Secundo, in illa parte verbi Dei, quæ arguit peccata, & comminatur pœnas temporales & ęternas, fides nō poteſt quærere & inuenire reconciliationem & remiſſionē peccatorum. Fides enim in verbo, non debet aliud quęrere, nec poteſt aliud inuenire & accipere, quā quod verbum monſtrat, docet & offert. Quomodo igitur ibi quęreret & inueniret reconciliationem & remiſſionem peccatorum, vbi verbum iram & maledictionem Dei denunciat.

Promiſſiones legis quales.

Tertio, quia illa pars verbi diuini, quæ præcipit obedientiam, & præſcribit opera, habet promiſſiones iuſtitiæ, benedictionis & vitæ, Rom. 2. Deut. 30. Luc. 10. Videtur in illo obiecto fidem debere quærere iuſtificationem: proponit enim præmiſſiones vitæ. Sed Paulus hanc quæſtionem ex profeſſo explicat. Dicit enim legē promittere vitam non credentibus, ſed facientibus, Roma. 4. & 10. Gal. 3. Ita vt peccator ſentiens peccata ſua, & iram Dei, non poſſit in legalib. promiſſionib. humili & ſupplice fide, inuenire remiſſionē peccatorum, reconciliationem, & vitam æternam, Illę enim promiſſiones non gratis ex gratia ſeu miſericordia credentibus talia offerunt: ſed exigūt, vt afferamus opera ſatiſfacientia legi. Qui fecerit hęc viuet in eis, Rom. 10. Gal. 3. Et Rom. 4. Operanti merces imputatur, non ſecundū gratiam, ſed ſecundum debitū. Fides autē ſecundum gratiam, ſine operibus, quærit & accipit promiſſionem hęreditatis, ideo Gal. 3. Paulus dicit, Lex non eſt ex fide, ſed qui fecerit ea viuet in eis. Et quia promiſſionibus legis annexa eſt conditio perfectæ impletionis: ideo fides, nec poteſt nec debet ſtatuere, quod propter opera noſtra, quæ propter carnē imperfecta ſunt in promiſſionibus legis inuenire poſſimus iuſtitiam, benedictionem & vitam: quia maledictus qui nō in omnib. permanſerit. Et qui in vno offenderit, reus eſt omnium. Sine lege igitur reuelata eſt iuſtitia Dei, per fidem Ieſu Chriſti, ſuper omnes qui credūt, Ro. 3. Item excluſa eſt gloriatio, non per legem factorū, ſed per legem fidei. Et Rom. 4. Si ex lege hæreditas, exinanita eſt fides & abolita promiſſio. Supra autem in loco Iuſtificationis oſtendimus, Paulum, quando de operibus legis diſputat, non tantum de operib. liberi arbitrij loqui: ſed de operibus Abrahæ & Dauidis, hoc eſt, renatorū. Verum igitur & proprium obiectū fidei iuſtificantis, in quo quærere debeat reconciliationē & remiſſionem peccatorum, non eſt doctrina de bonis operib. & de remuneratione bonorum operum. Paulus enim iuſtis diſputationib. hoc negat in Epiſtola ad Romanos & Galatas.

Obiectū fidei iuſtificantis proprium.

Firma autem & perſpicua ſunt Scripturæ teſtimonia, quæ docent & affirmant promiſſionē, quæ eſt Euangelij propria de gratuita miſericordia Dei propter filium mediatorē remittentis peccata, adoptantis & acceptantis credentes ad vitam ęternā, eſſe verum, proprium & principale obiectum fidei iuſtificantis, in quo quærat, apprehēdat & accipiat iuſtificationem, hoc eſt, reconciliationem cū Deo. & remiſſionem peccatorum, Ro. 3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propitiatorium per fidem in ſanguine ipſius. Ro. 4. Non operanti, credenti autem in eum qui iuſtificat impiū, imputatur fides eius ad iuſtitiā, ſicut & Dauid inquit: Beati quorū remiſſæ ſunt iniquitates, &c. Itē: Ideo non ex lege, ſed ex fide & ſecundum gratiam, vt firma ſit promiſſio. Item ſcriptum eſt propter nos, quibus imputabitur ad iuſtitiam, credentibus in eum, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum à mortuis, qui traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtitiam noſtram. Ro, 10. ex profeſſo deſcribens fidei iuſtitiam, obiectum eius conſtituit mortem & reſurrectionem Chriſti, quod verbo vocat, Euangelium euangeliſans pacem. Actor. 10. Chriſto, qui mortuus & reſuſcitatus eſt, omnes Prophetæ teſtimonium perhibent remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Iohan. 3. Sic Deus dilexit mūdum, vt filium ſuum vnigenitum daret. Item: ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternā Sed non eſt opus omnia loca adſcribere. Hæc enim quæ annotauimus oſtendunt, permittere huc omnes Scripturæ ſententias.

Scripturæ loca ad obiectū fidei iuſtificātis pertinētia.

Primo, Quæ loquuntur de gratuita miſericordia, dilectione, gratia, benignitate, beneplacito, &c. Dei patris mittentis filium, eligentis, vocantis, reconciliantis, adoptantis, acceptantis ad vitam æternam credentes, &c.

Secundo, Quæ ſententiæ loquuntur de officio mediatoris, in incarnatione, cruce, paſſione, reſurrectione, aſcenſione, ſeſſione ad dextram.

Tertio, Quod Spiritus ſanctus illa beneficia proponat, offerat, diſtribuat, applicet, obſignet fide per verbum Euangelij, & per Sacramenta à filio Dei ad hoc inſtituta. Quarto, Pertinent huc etiam plurimæ Scripturæ ſententiæ, quod ex miſericordia Dei propter Chriſtum mediatorē, fide accipiamus & habeamus gratuitam reconciliationem, remiſſionem peccatorum. imputationem iuſtitiæ, acceptationem coram Deo ad vitam æternam, adoptionem, liberationem à lege peccati & mortis, liberationem ab execratione legis, propitiationē pro peccatis, pacem, gaudium, ſpem gloriæ Dei, hæreditatem ſalutis & vitæ æternæ, &c.

Hæc de vero, proprio & principali obiecto fidei iuſtificantis, in quo iuſtificationem quærere debeat & accipere poſſit: firma & perſpicua habent in Scriptura teſtimonia.

Et valde multum intereſt ad conſeruationem puritatis doctrinæ de iuſtificatione, tenere verū & proprium illud obiectum fidei iuſtificātis. Obſeruet autem Lector, quod Tridentini Patres, cum de cauſa inſtrumētali diſputant, per quam Deus proponat, offerat, diſtribuat, cōmunicet & applicet credētibus beneficia iuſtificationis: nominant tantū Sacramentum Baptiſmi, nulla facta mētione verbi ſeu promiſſionis, quæ Euangelij propria eſt, cum Scriptura, verbum & Sacramēta in hoc officio cōiungat. Pronunciat enim Euāgelium eſſe miniſterium Spiritus & vitæ, 2. Corin. 3. Eſt enim potētia Dei ad ſalutem omni credenti, Rom. 1. & 2. Cor. 5. Paulus dicit quod Deus qui mundum ſibi recōciliat non imputans peccata ipſorū, dederit Apoſtolis miniſterium recōciliationis. Item quod verbū reconciliationis in ipſis poſuerit, & Sacramēta nihil aliud ſunt, quam ſicut Auguſtinus elegāter dixit, viſibile verbum. Neque enim Baptiſmus eſt ſeparatum aliquod opus operatum, præter & extra promiſſionem Euangelij, ſed eſt ſigillum iuſtitiæ fidei. Et Epheſ. 5. Paulus coniungit Baptiſmum & verbum. Dicit enim: Mundans Eccleſiam lauacro aquæ in verbo. Neque etiam ſemel tantum in hac vita, quando ſcilicet baptiſamur, Deus nobis

bis offert,communicat & applicat beneficium iuſtificationis. Non igitur caret artificio Romanēſi, quod ſolum Sacramentum Baptiſmi, non facta mentione verbi aut promiſſionis Euangelij, cauſam inſtrumentalem conſtituunt iuſtificationis: ſed in loco de Sacramentis pleníor forſan erit de his dicendi occaſio.

Beneficiũ hoc ſemper durat.

In 6.cap.obſeruet Lector,quod ipſa vis veritatis extorqueat ipſi hæc verba,quod dicunt,Fidem credere vera eſſe,quæ diuinitus reuelata & promiſſa ſunt,atq; illud in primis,à Deo iuſtificari impium per gratiam eius.Sed cum hæc verba ſonent rem ipſam interim non obſcure deprauant. Fingunt enim fidem debere ſtatuere,quando habemus gratiam hoc eſt habitum charitatis,quod propter illam ſimus Deo accepti & digni vita æterna.Atque illa fidei iuſtificanti,verbis quidem concedunt; re ipſa vero ſuffuratur & eripiunt verum & propriũ eius obiectum,quod ſcilicet in gratuita miſericordia Dei peccata remittentis propter Chriſtum mediatorem quærere debeat iuſtificationem. Et obiectum illud trāsferunt in dignitatem qualitatum hærentium in nobis. Manifeſtum igitur eſt quam ſit vtile & neceſſarium,ex firmis & perſpicuis Scripturę teſtimoniis conſtituere & confirmare,quod ſit verum, proprium & principale obiectum fidei iuſtificantis. Variis enim ſophiſmatis inſidiæ ſtruuntur veritati in hac diſputatione.

Papiſtarũ confeſſio de fide.

Res autem ex Scripturæ teſtimoniis ſicut oſtendimus plana eſt niſi quod illa obiectio, nō admonitum turbare poſſet,quod Heb.11. per totum caput deſcribuntur varia obiecta fidei. Vt articulus creationis,diluuium,occultatio Moſis, tranſitus maris rubri, caſus murorum Iericho, calamitates ſanctorū,prælia Iudicum,Regum,Iuda,&c. Et in Euangelica hiſtoria,vbi fides multum commēdatur,plerunque deſcribuntur obiecta externa.

Hac obiectione Pontificij vtuntur,vt cōtra manifeſta Scripturæ teſtimonia aliqua ſpecie diſputare poſſint. Promiſſionem gratuitæ miſericordiæ propter Chriſtum mediatorem non eſſe proprium & principale obiectum fidei iuſtificantis.Illud vero ideo diſputant,vt probent fidem, vim & virtutem iuſtificandi non habere ex ſuo obiecto,quod apprehendit,ſed eam à charitate mutuari, Neque enim fides ideo iuſtificat,quia intellectu apprehēdit caſum murorum Iericho:aliam igitur præſtantiorem virtutem,charitatem ſcilicet,docent adiungendam eſſe fidei,cuius dignitate formetur: & ita iuſtificet.Sed ſimplex & vera eſt huius obiectionis explicatio.Non negamus,varia eſſe fidei obiecta, imo fidem in genere verſari circa omnia illa,quæ diuinitus in verbo Dei reuelata ſunt.Sed, iam eſt quæſtio,quodnam illud ſit obiectū, in quod fides iuſtificans proprie & principaliter intuetur,quando vult quærere,inuenire,apprehendere & accipere remiſſionem peccatorum, recōciliationem,adoptionem,&c.Fide tranſierunt mare rubrū, Heb. 11.Sed non omnibus illis beneplacitum fuit Domino,1 Cor.10.Ita in decem leproſis fides apprehendit obiectum externæ ſanationi, ſed vni tantum Chriſtus dicit,Fides tua te ſaluum fecit.

Aliter igitur Scriptura loquitur de obiecto fidei in genere:aliter vero conſtituit illud obiectum,cuius reſpectū & apprehenſione,fides coram Deo iuſtificat ad vitam æternam,ſicut ſupra oſtendimus, Alia deinde eſt quæſtio exercitiis fidei in cruce, in obedientia,in petitione,& expectatione rerum corporalium & ſpiritualium, poſtquam perſona iam fide reconciliata eſt.

Et de hac quæſtione diſputat Epiſtola ad Hebræos,quomodo ſcilicet fides poſt acceptam iuſtificationem,per patientiam ſe exerceat, ſicut ſtatus totius ſequētis diſputationis ponitur in fine ca.10. Et in illis exercitiis,quando fides verſatur circa alia externa obiecta,vt firma & ſtabilis ſit,expectatio,patientia,& obedientia,oportet tanquam fundamentum præſupponi & prælucere proprium & principale illud obiectum,gratuitæ ſcilicet miſericordiæ Dei,promiſſæ propter Chriſtum mediatorem.In cruce enim & inter ſcandala,quando præſtanda eſt patientia,obedientia & expectatio auxilij diuini circa alia obiecta,conſciētia in primis,& ante omnia angitur de hac quæſtione: An Deus mihi ſit placatus,reconciliatus,& propitius.Et niſi fides iuſtificās ex proprio & principali ſuo obiecto, prius de hac quæſtione ſtatuat,non poteſt eſſe verum,firmum, & ſtabile exercitium fidei circa alia obiecta. Quotquot enim ſunt promiſſiones Dei, ſunt ναὶ ϗ ἀμὴν in Chriſto Ieſu ad gloriam Deo per nos,2.Cor.1.Hoc eſt,promiſſiones de reliquis obiectis,tunc demum nobis ſunt ratæ, ita vt earum impletionē certa fiducia expectare poſſimus, quādo fide in Chriſtum,cum Deo reconciliati ſumus. Et ita ſunt nobis ratæ,ſi earū impletio ad Dei gloriam,per nos illuſtrandam facit.Particula enim ναὶ ſignificat aſſeuerationem certitudinis promiſſionum,ἀμὴν refertur ad expectationem ex certa fiducia eorum quæ promiſſa ſunt.

Locus Heb. 11.

Firmum igitur & fixum manet proprium & principale obiectum fidei iuſtificantis,cuius reſpectu & apprehenſione iuſtificat,eſſe gratuitam promiſſionem miſericordiæ Dei remittentis peccata, adoptantis & acceptantis credentes ad vitam æternam,propter Chriſtum mediatorem.

Et hæc eſt prima quæſtio,de obiectio fidei iuſtificantis.

Altera quæſtio eſt, quomodo & qua ratione fides iuſtificans circa illud ſuum obiectum verſetur vt iuſtificet, ſcilicet nō frigida cogitatione, nō generali & ſuperficiali aſſenſione: ſed ita vt agnoſcat, intueatur, expetat, quærat, apprehendat, accipiat, complectatur, & ſingulis credentibus applicet in promiſſione Chriſtum cum omnibus ſuis meritis, & in Chriſto miſericordiā Dei remittētis peccata. Omnino enim accipere oportet Chriſtum & promiſſionem gratuitę miſericordiæ propter Chriſtū illos,qui volunt iuſtificari:qui enim nō accipiunt, non iuſtificantur,iuxta dictum Iohan.1. Sui eum non receperunt : quotquot autem acceperūt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.

Duobus vocabulis vtitur παρέλαβον & ἔλαβον. Et notum eſt,quod in communi lingua Græca verbū παραλαμβάνειν, Demoſthene explicante ſignificet id quod ab alio offertur & traditur ad ſe recipere.Hāc vero proprietatem & hoc officiū, in promiſſione ſcilicet Euangelij apprehendere & accipere Chriſtum, & in Chriſto miſericordiam Dei ad iuſtitiā & ſalutem,Scriptura non operibus,non charitati, non aliis virtutibus,ſed ſoli fidei tribuit.

Iohan.1.Cum dixiſſet,Quotquot receperunt eū, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri: mox addit explicationem, qui ſint qui Chriſtum recipiant, & quomodo accipiatur. Qui ſcilicet credunt in nomen eius. Et mox ſubiungit: Ex plenitudine eius omnes accepimus gratiam pro gratia.

Iohan.17. Verba tua dedi eis,& ipſi acceperunt & agnouerunt,& crediderunt.

Roman.9. Gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam,apprehenderunt iuſtitiam. Iuſtitiam inquam quæ ex fide, Iſrael vero ſectans legem iuſtitiæ, ad legem iuſtitiæ non peruenit. Quare hoc? quia non ex fide,ſed quaſi ex operibus. Vtrumq; diſerte ponit,Non operibus,ſed fide apprehēdi iuſtitiam Euangelij in Chriſto Et quid vocabulo Fidei intelligat,mox ſequitur. Omnis qui credit in illum, qui poſitus eſt in Zion lapis angularis, non confundetur.

Rom.5. Propoſitionem, Fide iuſtificati pacem habemus, ita explicat: Accepimus reconciliationem, item accipientes abundantiam gratiæ & donationis iuſtitiæ,regnabunt in vita per Chriſtum.

Gala.3. Vt benedictio Abrahæ contingeret gentibus in Chriſto, vt promiſſionem Spiritus accipiamus per fidem. Item: Scriptura concluſit omnia ſub peccatum,vt promiſſio ex fide Chriſti detur credentibus.

Coloſ.2. Accepiſtis Ieſum Chriſtum Dominū noſtrum, radicati & superędificati in ipſo,& confirmati in fide. Et in hiſtoria Euangelica multis exemplis oſtenditur,fidei proprium eſſe, vt ſit organon accipiēs beneficia Chriſti: vt Matt.9. cæcis clamantibus, Miſerere noſtri Fili Dauid, Ieſus dicit: Creditis me hoc poſſe facere? Et cum reſpōdiſſent, Credimus: tunc tangēs oculos illorum, dicit: Iuxta fidem veſtrā fiat vobis, ita Matth.13.& Marc.6. In patria Nazareth non potuit vllam virtutem edere, propter incredulitatem illorum, & Marci 9. cum pater Lunatici clamaret, Si quid potes, ſubueni nobis miſertus noſtri. Reſpondet Chriſtus, Illud, ſi potes credere,omnia poſſibilia ſunt credenti.

Ita Iohan.6. Niſi credideritis,non habebitis vitam in vobis. Iohan.3. Exaltari oportet Filium hominis,vt omnis qui credit in ipſum non pereat,ſed habeat vitam æternam. Acto.10. dicit Petrus: Huic omnes Prophetæ teſtimonium perhibēt, remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Rom.3. Paulus dicit: Iuſtitiā Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes,& ſuper omnes qui credunt in eum. Item: Vnus eſt Deus,qui iuſtificat circumciſionem ex fide, & præputiū per fidem. Ro.10. Chriſtus eſt finis legis,ad iuſtitiam omni credenti. Nec vero opus eſt plura teſtimonia coaceruare: natura enim gratuitæ promiſſionis Euangelij,requirit vt fide accipiatur, id quod etiam Gropperus in Colonienſi inſtitutione fateri cogitur. Illa igitur potiſſimum teſtimonia nunc annotare volui, quæ expreſſe fidei hoc tribuunt,quod accipiat Chriſtum, gratiam, iuſtitiam, reconciliationem,remiſſionem peccatorum.

Tertia quæſtio eſt: Quomodo,& qua ratione fides in promiſſione accipiat Chriſtum, miſericordiam Dei, reconciliationem, remiſſionem peccatorum,&c. Andradius meus, concilij ſententiam explicās dicit,hoc ita fieri,quia fides incitet & inflammet animum,ad actiones charitatis, quibus animus ita præparetur & diſponatur,vt non ſit indignus cui donetur Chriſtus cum ſuis meritis, miſericordia Dei, reconciliatio, adoptio,& vita æterna. Ideo contendit Chriſtum perfecte apprehendi nō ſola fide,ſed ſimul etiam operibus ſeu actionibus ſpei & charitatis. Et ſpem ideo adiungunt,quia illam volunt partim noſtris meritis, partim miſericordia Dei niti. Sed hæc ſupra de Præparatione ad iuſtificationem pluribus ſunt explicata quę nūc repeto,vt conſideretur,quam neceſſariæ ſint veræ declarationes.

Scriptura vero tradit quidem, fidem parere bona opera: ſed quando loquitur de acceptione iuſtificationis, hoc eſt, reconciliationis, non tantum nominat fidem, ſed ex antitheſi addit, Non ex operibus,non ſecundum opera. Et quidem Rom.10. affirmat Iſraelem,licet ſectabatur legem iuſtitiæ, nō perueniſſe ad veram iuſtitiam coram Deo, propter hanc ipſam cauſam: quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus. Et Rom.4. de Abrahamo, quando multis virtutibus à Spiritu ſancto iam erat ornatus, loquens dicit, Non operanti, credenti autem in eū, qui iuſtificat impium, fides eius imputatur ad iuſtitiam, certe Abraham tunc ſimul & credebat & operabatur, fides vero imputatur ad iuſtitiam,non operanti, ſed credenti. Idē etiam Dauidis teſtimonio probat, quod renatis,qui habent bona opera, iuſtitia fidei tamē imputetur ſine operibus, Rom.4. Quando igitur fides etiam renatorum agit corā Deo, de reconciliatione, adoptione & acceptatione ad vitam æternam, non affert & proponit Deo opera, dignitatem & merita, vt propter illa, perſona digna iudicetur, quæ à Deo adoptetur & acceptetur ad vitam æternam.

Paulus enim 1.Cor.4. inquit: Nihil mihi cōſcius ſum,ſed in hoc non ſum iuſtificatus. Dauid precatur, Ne intres in iudicium etiā cum ſeruo tuo,quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Et Daniel inquit: Nō in iuſtitiis noſtris proſternimus preces noſtras. Falſum igitur eſt organon, quo Chriſti meritum ad iuſtitiam accipitur eſſe ſimul & fidem & opera: ita quod fides primum efficiat opera, deinde ad Deum afferat & ipſi proponat bona illa noſtra opera, vt propter ea reconciliemur, adoptemur & acceptemur ad vitam æternam.

Nam & renati agnoſcunt in carne ſua, non habitare bonum,ſed peccatū, opera ſua propter adhærentem carnē, vtpote languida, imperfecta & immunda, non eſſe talia quibus coram Dei iudicio ita poſſint conſiſtere, vt propter illa perſona iuſtificetur, hoc eſt, reconcilietur Deo, adoptetur & acceptetur ad vitam æternam. Fides igitur circumſpicit & quærit, vt apprehendat obtineat, & ad Deum afferat aliam iuſtitiam perfectiorem & præſtātiorē, qua conſiſtere poſſit corā iudicio Dei ad ſalutem, & vitam æternam. Illa autē iuſtitia eſt Chriſtus mediator fide apprehenſus: Chriſtus enim eſt impletio legis ad iuſtitiam omni credenti. Ro.10. In tentatione ſiquidem & lucta, quando mens vero obruitur pauore & metu iræ Dei: In illa certe cōſternatione fides non ita ſtatuit: iam habeo charitatē, virtutes & merita,& propter illam dignitatē Deus me recipiet: Sed fides monſtrat & intuetur filium Dei, factum victimam pro nobis, ſedentem iam ad dextram patris,& interpellantem pro nobis: ad illum confugit, petit, credit, & ſtatuit propter hunc Pontificem nobis ignoſci & donari reconciliationem, non propter noſtras virtutes & noſtram dignitatem. Et ita fides peccato noſtro & damnationi noſtræ opponit, non noſtra opera & noſtram dignitatem, ſed meritum Chriſti. Habet igitur fides vim & virtutem iuſtificandi, nō inde aut ideo, vel quod pariat bona opera, vel quod tam excellens in nobis ſit virtus, tam præſtans opus, aut tam digna actio noſtra, ſed correlatiue intelligitur propoſitio: Chriſtus enim mediator in illo ſuo officio,

eſt

Digitized by Google

eſt iuſtitia noſtra. Ierem. 23. Rom. 5. 10. 1. Cor. 1. &c. & propter illum miſericordia Dei recipit nos, remittit peccata, adoptat, & acceptat ad vitam æternam: Chriſtum verò, eius meritum, miſericordiam Dei, reconciliationem, &c. fide oportet apprehendi. Et quia fides facit nos illorum beneficiorum Dei participes: eſtque velut manus noſtra, qua nobis applicamus & ad nos recipimus, complectimur & poſſidemus ea, quæ in gratuita promiſſione Euangelij offeruntur: propter hoc officium applicationis, fidei tribuuntur, quę ſunt meriti Chriſti, & miſericordiæ diuinæ: qui enim non habent fidem, illi nō fiunt participes beneficiorum Chriſti. Paulina igitur antitheſis inter fidem & opera oſtendit, fidem iuſtificare non hoc modo & hac ratione, quòd per opera faciat hominem dignum, cui donentur beneficia Chriſti. Sed humilitas agnoſcit, & fatetur naturam eſſe immundam, & perſonam non dignam his tantis beneficiis: ex gratuita igitur miſericordia Dei propter Chriſtum mediatorem, fides quærit & petit illa.

Et quia in promiſſione per verbum & Sacramenta, Spiritus ſanctus in miniſterio monſtrat, proponit, offert, diſtribuit, communicat & donat illa merita, & beneficia Chriſti: ideo fides non dubitat ſe apprehenſione promiſſionis, illa verè accipere & poſſidere. Quibus verò motibus fides apprehendat & accipiat promiſſionem Euangelij, in veris fidei iuſtificantis exercitiis intelligitur. Ibi enim animaduertuntur tales motus & gradus, ſicut in Scriptura deſcribuntur.

Primò, Notitia ſeu ſcientia, cogitatio & meditatio promiſſionis Dei, de beneficiis Chriſti mediatoris, de miſericordia Dei, de gratuita reconciliatione, &c. Lucæ 1. Eſaiæ 53. Coloſſ. 2. &c.

Secundò, Huic notitię oportet coniunctam eſſe aſſenſionem, non quidem generalem tantùm, ſed qua firma perſuaſione, quiſq; credens ſtatuat vniuerſalem promiſſionem priuatim ad ſe quoque pertinere, ſe quoque includi & comprehendi in vniuerſali illa promiſſione. Roma. 4. Scriptum eſt non propter Abraham tantùm, ſed & propter nos, quibus imputabitur credentibus.

Tertiò, Ex illa notitia & aſſenſione cor ſeu voluntas per operationem Spiritus ſancti, concipit deſiderium, vt quia ſeriò ſentit, ſe oneratum peccatis & ira Dei, expetat, velit, quærat, petat ſibi donari & communicari beneficium iuſtificationis, quod in promiſsione Euangelij proponitur, & illud fide apprehendit, vt ad ſe recipiat.

Quartò, Quando hoc modo à ſententia damnationis, quæ per legē propter peccata nobis denunciatur, fides confugit ad thronum gratiæ, & ad propitiatorium; quod pater cœleſtis propoſuit in ſanguine Chriſti, accedit fiducia. Epheſ. 3. quæ ex promiſsione ſtatuit Deum tūc tibi donare, communicare, & applicare beneficia promiſsionis: & te hoc modo verè accipere ea, quæ gratuita Euāgelij promiſsio offert, ad iuſtitiam, ſalutem & vitā æternā. Ex hac fiducia ſequitur παῤῥησία quę habet acceſſum ad Deum, Epheſ. 3. pax conſcientiæ. Rom. 5. Gaudium ſpiritus. Rom. 14. vt cor acquieſcat in promiſsione miſericordiæ, etiam in cruce, in tētatione, in ipſa deniq; morte, retinens ſpem Gloriæ Dei. Rom. 5. Hæc in multis Scripturæ teſtimoniis & exemplis copioſè deſcribūtur, quę ſigillatim adſcribere ſtudium breuitatis prohibet. Volui autem per ὑποτύπωσιν aliquantò craſsiorem, ſimplicem tamen & veram, gradus fidei iuſtificantis delineare: ita enim in ſeriis exercitiis, & in lucta, rectiſsimè intelligi poteſt doctrina de fide iuſtificante.

Nec vtilem illam ſimplicitatem patiamur perturbari philoſophica Pighij cauillatione, qui clamitat, fidem eſſe chimæram, ſi ſimul in mente, & voluntate collocetur. Quæ.n. ſubiectis differunt, realiter differunt. Sed reſpondemus. Primò. Quòd Scriptura philoſophicas illas diſtinctiones non ſuperſtitioſè obſeruet, ſed ſimpliciter tribuat cordi notitias, fiduciam & affectus: ſicut etiam menti ſæpe ea quæ voluntatis ſunt, tribuit. Secundò, Quicquid ſit de ſubiectis, hoc certum eſt, motus mentis & voluntatis ſibi correſpondere: vt qualis eſt notitia & aſſenſio in mente, tales etiam motus plerunque in voluntate ſequantur & reſpondeant. Tertiò, Quæſtio illa iam dudum à Scholaſticis explicata eſt. Bonauentura enim quærit, quomodò conueniat ſpem eſſe certam expectationem: cùm certitudo pertineat ad mentem, expectatio ad voluntatem. Reſpondet autem de intellectu practico. Et addit, nullum eſſe inconueniens, vnum habitum ponere, & in ratione & voluntate.

Addenda autem eſt commonefactio, in ſingulis hiſce gradibus, virtutem Dei in infirmitate perfici. Fides enim nec ſemper, nec in omnibus eſt lux ardens, ſed ſæpe linum tantùm fumigans. Eſt enim fides magna, vt in Centurione, & in Cananæa: eſt modica; Matth. 14. imbecillis; Rom. 14. Et infirmitas fidei vel eſt in agnitione, Rom. 14. vel in fiducia, Matth. 9. Iuſtificat autem fides, non propterea quòd ſit virtus tam firma & perfecta, ſed propter obiectum, quod ſcilicet apprehendit Chriſtū mediatorem. Quando igitur fides in obiecto non errat, ſed illud inter trepidationes fiducia quantumuis lāguida apprehendit, aut apprehendere conatur & expetit: eſt quidem modica & infirma fides, vera tamen eſt fides. Et Paulus dulciſſimas proponit cōſolationes in tali fidei infirmitate, Philip. 3. Apprehendo, imò magis apprehenſus ſum à Chriſto. Gal. 4. Cognouiſtis Deum, imò magis cogniti eſtis à Deo, modò oremus, Marci 9. Credo Domine, ſed tu adiuua incredulitatem meam. Ex ſenſu etiam conſolationis & gaudij ſpiritualis, non ſemper iudicari vel debet vel poteſt; an fides ſit vera. Senſus enim ille non præcedit, ſed ſequitur fidem: & ſæpe abſconditur, & obruitur cruce & tentationibus. Ex verbo igitur iudicandum eſt ex fide.

Et hęc eſt breuis, ſimplex & vera explicatio, quid ſit fides iuſtificans: & quo ſenſu Scriptura intelligi velit, quando tradit impium per fidem iuſtificari. Et ipſi antitheſis illuſtris eſt refutatio commentorum Tridentini Concilij.

Poſtremò pauca quædam dicenda ſunt de argumento illo, quod præcipuum eſt in decretis Concilij: beneficia ſcilicet Chriſti, ita ſibi cohærere, vt quando homo per remiſſionem peccatorum reconciliatur, ſimul etiam per Spiritum ſanctum inchoatur ſanctificatio & renouatio. Vnde volunt conſequens eſſe fidem ad iuſtificationem in Chriſto, apprehendere non ſolam reconciliationem, ſed ſimul etiam renouationem. Et clamitant, nos qui iuſtificationem conſtituimus in ſola gratuita imputatione iuſtitiæ Chriſti, tollere & negare alterum beneficium Chriſti, ſanctificationem ſcilicet & renouationem. Item cap. ſeptimo, Homo cum remiſſione peccatorum, ſimul accipit etiam ſpem & charitatem. Ergo non ſola fi-

des, ſed fides, ſpes & charitas ſimul iuſtificant. Et ſpē ideò in applicatione iuſtificationis adiungunt: dicunt enim, ſine noſtris meritis ſperare, non eſſe ſpem, ſed præſumptionem. Et Can. 11. dicunt: nos ſola fide excludere charitatem, quæ renatis inhæreat. Hoc eſt vnicum & potiſſimum argumentum Concilij Tridentini, contra ſolam fidem, ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti iuſtificantem. Sed plana eſt reſponſio. Luculentam nobis iniuriam faciunt, quaſi in iuſtificatis tollamus & negemus ſanctificationem ſeu renouationem. Planè enim & clarè noſtri docent, quòd reconciliationem ſequatur renouatio, ita vt cum remiſſione peccatorum coniuncta ſit donatio Spiritus, qui inchoat renouationē. Qui igitur fide propter Chriſtum Mediatorem reconciliantur, in illis Spiritus ſanctus inchoat ſanctificationē ſeu renouationem. Sed cum Scriptura affirmamus, inchoatam nouitatem non eſſe illud propter quod accipiamus remiſſionem peccatorū, adoptemur & acceptemur ad vitam æternam. Ita enim nullo modo docemus, fidem iuſtificantē eſſe ſolitariam, hoc eſt, talem perſuaſionem, quæ ſit ſine pœnitentia, & nulla omninò pariat bona opera. Sed fidem quæ ſine operibus ocioſa & mortua eſt, dicimus non eſſe veram & viuam illam fidem quæ per charitatem efficax eſt, Gal. 5. Conſideret autem Lector, qualis ſit conſequentia argumenti Tridentinorum. Fides viua nō eſt ſolitaria, ſine charitate, Ergo non ſola, ſed vna cum charitate iuſtificat. Ergonè quæ ſimul adſunt, quæ cohærent & coniuncta ſunt, vnū officium, & eandem omnia habebunt proprietatem? Simul ergo auribus & pedibus audiemus, oculis & manibus videbimus. Nulla ergo erit vel ſenſuum, vel potētiarum animæ diſtinctio: quia homo ſimul illa accipit, & habet. Sicut igitur hæc & ſimilia multa, etiam quando ſimul adſunt, rectè & neceſſariò diſtinguuntur: ita nos reconciliationem & renouationem, fidem & charitatem non ita diuellimus, vt alterum tollamus & negemus: ſed cuique ſuum locum, ſuum officium, & ſuam proprietatem tribuimus cum Scriptura: quæ ſolius fidei hoc proprium eſſe docet, apprehendere, & accipere in promiſſione Euangelij, Chriſtum ad iuſtitiam coram Deo ad vitam æternam. Et illam iuſtitiam fides non partitur inter Chriſtum & noſtram nouitatem ſeu charitatem, ſed in ſolidum eam tribuit merito Chriſti.

Vera igitur fides apprehendit Chriſtum: vera etiam fides nō eſt ſine operibus, Iacobi 2. ſed per charitatem eſt efficax. Gal. 5. Quod autem fides iuſtificat & ſaluat, illam vim & virtutem non mutuatur, ſumit & habet inde, quia per charitatem efficax eſt, & bona opera parit: ſed quia Chriſtum apprehendit, qui eſt impletio legis ad iuſtitiā omni credenti, Rom. 10. & non eſt in alio ſalus, Act. 4. Alia verò quæſtio eſt, qua hora & quo teſtimonio agnoſcatur & deprehendatur, an ſit vera & viua fides: ne falſa & mortua opinione fictę fidei nos ſeducamus. In hac quæſtione cum Scriptura dicimus: Illa fides valet, quæ per charitatem eſt efficax. Gal. 5. Et fides ſine operibus eſt mortua. Iacobi 2. Et hoc ſenſu Apologia confeſſionis Auguſtanæ dicit, fidē quæ eſt ſine bonis operibus, non iuſtificare. Item, Si quis dilectionē abiecerit, etiamſi habuit magnam fidē, tamen non retineat eam. Nec. n. fidem aut iuſtitiam retinent illi, qui ſecundum carnem ambulant.

Hæc quæ in libello contra Ieſuitas hoc ſenſu dixeram, Andradius ita deprauat, quaſi ſentiam bona opera ad iuſtificationem & ſalutem eſſe neceſſaria: & addit, Si ita ſentire & loqui cœperimus, ſperare fore, vt breui ad Romanam Eccleſiam redeamus, & id ipſum cum Pontificiis ſentiamus & dicamus. Et illud Lector hoc loco diligenter obſeruet, quàlem ſpem, & quantum robur Pontificij collocent in propoſitione de neceſſitate operum ad iuſtificationem & ſalutē. Ad me verò quod attinet, reſpondeo, virulentam & ſycophanticam eſſe Andradij calumniam. Nunquam ſenſi, nunquam dixi hoc: ſed profiteor & conteſtor, me ſeriò improbare illas propoſitiones, quæ à quibuſdam in noſtris Eccleſiis ſparſæ quidem, ſed communibus ſuffragiis exploſæ & refutatæ ſunt: ſcilicet bona opera ad iuſtificationem & ſalutem, ita eſſe neceſſaria, vt impoſſibile ſit, quenquam ſine bonis operibus ſaluari. Hæc enim gloria debetur vni & ſoli Chriſto, qui fide apprehenditur & accipitur: ita vt beatitudo ſit eius hominis, qui Deus imputat iuſtitiam, ſine operibus, Rom. 4. Nec tamen ocioſæ vel mortuæ fidei tribuimus iuſtificationem: ſed dicimus fidem, ſi vera & viua eſt, non eſſe ocioſam, ſed efficacem per charitatem. Vitam autem quam fides affert credentibus non mutuatur, aut accipit à charitate ſed à Chriſto quē complectitur, qui eſt vita & ſalus noſtra. Contra Pontificiorū igitur calumnias, & contra Epicuræas perſuaſiones, ex Scriptura, Apologia Auguſtanæ Confeſſionis proponit hanc notam veræ fidei, quod exiſtat in vera pœnitentia, & quod ſit efficax per charitatem. In quæſtione verò, Quomodo fides iuſtificet: dicimus fidem vnicum mediatorem Chriſtum apprehendere, ad iuſtitiam, & ſalutem, ſine noſtris operibus.

In hac enim quæſtione Paulus ſimpliciter proponit doctrinam iuſtificationis, ſed addit multas & varias particulas excluſiuas: ne quid quacunque ſpecie aſſuatur, ſed vt cauſa iuſtificationis noſtræ, ſoli gratuitæ miſericordiæ Dei remittentis peccata, meritum ſolius Chriſti mediatoris obedientiæ applicatio, ſoli fidei vendicetur.

Sunt autem hæ fermè excluſiuæ particulæ apud Paul. 1. vocabulū gratiæ, cum æquipollētibus, Eph. 2. Gratia ſaluati eſtis per fidem, & hoc nō ex vobis. Rom. 11. Si ex gratia, iam non ex operibus: alioqui gratia, non eſſet gratia. Tit. 3. Non ex operibus, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. 2. Timoth. 1. Non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum, & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu, ante tempora ſecularia.

Pſalm. 70. Memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius. Vbi propter maiorem emphaſin, affixum geminatur iuſtitiæ tuæ, ſolius tuæ.

Secundò, Particula gratis cum Synonymis, Roman. 3. Gratis iuſtificamur ipſius gratia.

Rom. 6. Stipendium peccati mors eſt: ſed χάρισμα Dei eſt vita æterna.

Epheſ. 2. Non ex vobis δῶρον Dei eſt.

Galat. 3. Si ex lege hæreditas, iam non ex promiſſione, Abrahæ verò Deus per promiſſionem κεχάρισται, gratuitò donauit.

Tertiò, Nomen vnius Rom. 5. Gratia vnius hominis Ieſu Chriſti, in plures abundauit. Regnabunt in vita per vnum Ieſum Chriſtum: per vnius iuſtitiam in omnes: per vnius obedientiam iuſti conſtituuntur multi. Heb. 10. Vna oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificatos.

Quartò, Rom. 3. Sine lege. Galat. 2. Non per legem. Gal. 3. Non ex lege.

Quinto,

Quinto, Opera. Rom.4. Sine operibus. Tit.3. Nõ ex operibus. 2. Tim.1. Non ſecundum opera. Epheſ. 2. Non ex vobis. Philipp.3. Non habens meam iuſtitiam. Rom.11. Propriam iuſtitiam.

Sextò, Vocabulum imputationis, Rom.4. Non operanti, ſed credenti fides imputatur ad iuſtitiam. Imputatur iuſtitia ſine operibus. Imputatur ſecundum gratiam, non ſecundum debitum.

Septimò, Remiſſio peccatorum. Rom.4. Dauid pronunciat beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus: Beati quorũ remiſſæ ſunt iniquitates. 2. Cor.5. Reconcilians ſibi mundum, non imputans ipſi peccata eorum.

Octauò, Vocabulum fidei Rom.3. Fide ſine operibus. Eph.2. Per fidem non ex vobis, non ex operibus. Rom.3. Excluſa eſt gloriatio non per legem operum, ſed per legem fidei. Act.13. Ab omnibus à quibus non potuiſtis in lege iuſtificari, per hunc omnis qui credit iuſtificatur. Et Gal.2. extat peculiaris excluſiua: Scientes quòd ex operibus legis nõ iuſtificatur homo, niſi per fidem. Particulam enim εἰ μὴ & ἐὰν μὴ, excludere præcedentia membra, multa exempla Scripturæ oſtendunt: Vt Apocalypſis 9. Dictum eſt locuſtis, ne læderent fœnum, neque omne viride, neque omnem arborem, niſi homines qui non habent ſignum Dei in frontibus. Apoc 21. Non intrabit in ipſum omne prophanum, niſi qui ſcripti ſunt in libro vitæ. Marc.13. De die illa nemo nouit, nec angeli, nec filius, niſi pater. Iohannis ca. 15. Palmes nõ poteſt à ſeipſo fructum facere, niſi in vite manſerit. Ibi eſt ἐὰν μὴ. Quarto Regũ vigeſimo ſecundo, Græci interpretes particulam aduerſatiuã כי אם reddiderunt per εἰ μὴ. quod alibi plerunque reddunt per ἀλλ' ἤ. Et in eadẽ ſignificatione Exod.4. vſurpant particulam ἐὰν μὴ. Senſus igitur Pauli Gal. 2. hic eſt: non iuſtificatur homo ex operibus legis, ſed per fidem Chriſti. Et mox excluſiuam explicat, inquiens: Nos in Chriſtum credidimus, vt iuſtificemur ex fide Chriſti, & non ex operibus legis.

Hæ fermè ſunt excluſiuæ, Paulo vſitatæ: quas in noſtris linguis non poſſumus breuius & commodius efferre, quam per particulam Sola. Illa enim omnes excluſiuas Pauli, vno quaſi complexu ſignificantiſſimè comprehendit, & auditoribus proponit. Et quia omnibus temporibus particula illa, in articulo iuſtificationis in Eccleſia ſemper vſitata fuit, ſicut teſtimoniis ex omnium fermè Patrum ſcriptis oſtendi poteſt: recepta eſt in Eccleſiis noſtris, quando volumus omnes excluſiuas Pauli breuiter complecti, quòd dicimus: Sola miſericordia Dei, ſola fide, ſola imputatiõe iuſtitiæ, ſolius mediatoris Chriſti, nos iuſtificari.

Et illam excluſiuam ita intelligimus, vt primò excludatur conditio meriti, ſeu dignitatis noſtræ. 2. Vt cauſa reconciliationis adimatur noſtris operibus ſeu virtutibus, & transferatur in ſolam gratiã Dei, propter meritum Chriſti mediatoris. 3. Vt oſtendatur medium ſeu organon applicationis. Nõ enim operibus, ſed ſola fide apprehenditur, accipitur & applicatur gratuita promiſſio recõciliationis, propter Chriſtum mediatorem. Reprehẽduntur verò ſicut apud Chryſoſtomũ & Auguſtinum, ita & apud nos illi, qui particulas excluſiuas ita intelligunt, quaſi illi, qui ſine pœnitentia in ſceleribus perſeuerant & pergunt, mortua fide, hoc eſt, Epicuræa perſuaſione impunitatis iuſtificentur. Neque etiam ſolam fidem intelligimus ſolã notitiam ſeu externam profeſſionem dogmatum Eccleſiæ, qualis in multis hypocritis & impiis eſſe poteſt.

Hæc quæ prolixè à noſtris explicata ſunt, breuiter recito: vt manifeſtum fiat, quàm ſycophanticis calumniis particula Sola in Tridentino concilio exagitetur & deprauetur: vtque Lector intelligat, quando particula Sola, in illo ſicut declarauimus ſenſu, damnatur, ſimul damnari omnes Excluſiuas Pauli. Et hoc quærunt Pontificij, vt per particulam, Sola, iugulent omnes Pauli excluſiuas.

Et quia Andradius clamitat Lutherum per particulam Sola, intellexiſſe ſolitariam & mortuam fidem, adſcribam locum eius in 15. cap. Geneſis, vbi clariſſimè explicat ſenſum huius excluſiuæ. verba hæc ſunt. Scio reliquas virtutes eſſe inſignia dona Dei, ſcio fidem ſine his donis nõ exiſtere. Sed quæſtio eſt, quid cuiuſque proprium ſit. Tenes manu varia ſemina. Non autem quæro, quæ cum quibus coniuncta ſint, ſed quæ ſit cuiuſque propria virtus. Hic apertè dic, quid faciat ſola fides: non cum quibus virtutibus coniuncta ſit. Sola autem fides apprehendit promiſſionem: hoc proprium ſolius fidei opus eſt. Reliquæ virtutes alias habent materias, circa quas verſantur. Item: Scimus quòd fides nunquam eſt ſola, ſed affert ſecum charitatem & alia multiplicia dona: neque vnquam ſola eſt, ſed non ideo confundendæ res, & quod ſolius fidei eſt, aliis virtutibus tribuendum. Hæc Lutherus.

AN VERA FIDES IVSTIFIcans ſit, vel fiducia, vel dubitatio de remiſſione peccatorum.

Lutherus in 41. cap. Geneſis dicit: Etiamſi nihil præterea peccatum fuiſſet in doctrina Pontificia, quàm quòd docuerunt, nos debere vagari & fluctuare ambigentes & dubios de remiſſione peccatorum, gratia & ſalute noſtra, iuſtas tamen haberemus cauſas cur ab Eccleſia infideli nos ſeiungeremus. Et Gropperus etiam turpitudinem Pontificij iſtius dogmatis de dubitatione fidei iuſtificantis, non tantũ agnouit, ſed publicè improbauit. Extant etiam de hac quæſtione duo aduerſaria ſcripta Ambroſij Cathareni & Dominici à Soto, quę oſtẽdunt illis ipſis, qui Tridenti congregati fuerunt, non conueniſſe de flagitioſo iſto dogmate, quòd fides debeat eſſe dubitatio. Et propter hanc cauſam dicunt Titul.9. cap. non ſimpliciter, ſed ita conſtitutum eſſe, Contra inanem hæreticorum fiduciam.

Hæc obſeruatio, ſi rectè conſideretur oſtendet quo artificio compoſitum ſit illud decretum, cuius tamen intentionem, finem & ſummam eſſe Andradius Tridenti in Concilio ſcribens, affirmat monachorum dogma de dubitatione quoquo modo retineatur, confirmetur & ſtabiliatur. Nec ſanè nullę ſunt cauſæ, quare tàm acriter Pontificij de retinenda dubitatione digladiantur: Intelligunt.n. totam negotiationem Pontificiæ nundinationis hoc fundamento niti. Conſcientia enim quærens certam aliquam & firmam conſolationem, quando audit ipſam fidem, etiam quando in promiſſione Chriſtum mediatorem apprehendit, debere dubitare de remiſſione peccatorum, cogitat ſe velle cumulare tàm multa & tàm varia opera, vt iuxta poëtam, ſi nõ proſint ſingula, plura iuuent. Hinc vltra opera diuinitus mandata, electitij cultus ſine fine & modo excogitati fuerunt. Hinc vota, peregrinationes & inuocationes ſanctorum, fraternitates, opera indebita, opera ſupererogationis, nundi-

Digitized by Google

natio miſſarum, negociatio indulgentiarum, & breuiter, tota illa lerna ſuperſtitionum Pontificiorum. Cúmque in agone conſcientia in illis omnibus non inueniret certam & firmam conſolationem: excogitatum tandem eſt purgatorium, & propoſitæ redemptiones ſuffragiorum poſt mortem. His regni ſui vectigalibus timent publicani Pontificij. Vident enim fore, vt minuantur & intercidant, ſi homines ex verbo Dei doceantur, fidem eſſe fiduciam, quæ in promiſſione Euangelij inueniat, accipiat & poſſideat certam & firmam conſolationem, de reconciliatione cum Deo. Hinc illæ lachrymæ: Hinc tentationes pro ſtabilienda dubitatione.

Sed audiamus, qualem fidem remiſſionis peccatorum Tridentini patres Eccleſiæ proponant.

Primò, Concedunt, quòd neceſſarium ſit credere, peccatum non remitti, niſi gratis diuina miſericordia, propter Chriſtum. Illud verò inde ſcimus credendum eſſe, quia doctrina Euangelij hanc promiſſionem fidei proponit.

Secundò, Mox verò addunt: Nemini tamen in ſola fiducia & certitudine remiſſionis peccatorum ſuorum acquieſcenti, peccata dimitti dicendum eſt. Fides igitur in Concilio Tridentino ita credit promiſſioni Euangelij, de gratuita remiſſione peccatorum propter Chriſtum, vt tamen in ea certa fiducia acquieſcere non auſit: imò non verentur dicere nemini remitti peccata, qui iuxta promiſſionem Euangelij, in fiducia & certitudine remiſſionis peccatorum ſuorum acquieuerit.

Tertiò, Rationem adducunt, quia etiam apud hæreticos poſſit eſſe vana, & ab omni pietate remota fiducia.

Quartò, Addunt: Ne illos quidem qui verè iuſtificati ſunt, debere abſq; vlla omnino dubitatione apud ſemetipſos ſtatuere ſe eſſe iuſtificatos.

Quintò, Dicunt non eſſe aſſerendum, neminem à peccatis abſolui & iuſtificari, niſi eum qui certò credat, ſe abſolutum & iuſtificatum eſſe. Sentiunt ergo homines à peccatis abſolui, etiamſi non certò credant ſe abſolutos eſſe: hoc eſt, docent abſolutionem ſine fide.

Sextò, Ponunt hanc declarationem, pios quidem in genere non debere dubitare de promiſſis Dei, de efficacia mortis Chriſti, de merito Chriſti, deque Sacramentorum virtute: ſed quod ad applicationem ad indiuidua attinet, quemlibet dum ſuam propriam indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare & timere poſſe. Neminem enim ſcire poſſe certitudine fidei, cui non poſſit ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſequutum.

Septimò, Anathemate damnant, ſi quis dixerit, omni homini ad remiſſionem peccatorum aſſequendam neceſſarium eſſe, vt credat certò & abſq; vlla hæſitatione propriæ infirmitatis & indiſpoſitionis, peccata ſibi eſſe remiſſa.

Hæc ſunt capita, quæ de dubitatione contra fiduciam Tridenti decreta ſunt. Andradius verò ſuo more, vt interpres Concilij, addit declarationem, quid ſit quod vocant indiſpoſitionem: & quod toties damnant, ſi quis in ſola fiducia remiſſionis peccatorum acquieſcat. Ita enim inquit: Euangelium docet eos qui ſyncera fide & ardenti charitate Deū proſequuntur, conſequi iuſtificationē: an verò ipſe ea omnia habeam, quæ ad iuſtitiam comparandam ſunt neceſſaria, Euangelium minimè aſſerit. Item: Fides quidem mea potiſſimum debet in Chriſto quærere, vt ego ſaluer: an verò eam operam ad iuſtitiam conſequendam, quam oportebat adhibuerim, ex fide non accepimus. Iis enim ſolum cenſet à Deo tribui iuſtificationem, qui pœnitentiæ ſe, & charitatis actionibus ad illam ſuſcipiēdam præpararunt. Non autem conſtat fidei teſtimonio, an ea omnia quis pręſtiterit, quæ ſunt ad iuſtitiam comparandam neceſſaria. Ego, inquit, nulla ratione dubito mihi ad iuſtitiam aditum patere, ſi ſincera fide veraq; pœnitentia ad diuinæ gratiæ thronum acceſſero Sed an id verè & integrè aliquando pręſtiterim, conſtare rectè mihi nunquam potuit. Rationem vero hanc addit: Multa ſunt peccata, ipſis etiā peccatoribus vſq; adeo occulta, vt illa internoſcere nullo modo poſſint. Cùm igitur nemo ſcire poſſit, an aliquo ſit crimine implicatus, cuius nulla ſit ratione conſcius: quomodo certò credere poteſt, iam ſe eſſe iuſtificatum? Et perſuaſionem eſſe minimè Chriſtianam, ſibi de conſecuta iuſtificatione blandiri; probat illa Cypriani ſententia: Nemo ſic ſibi blandiatur de puro & immaculato corde, vt innocentia ſua fretus, medicinam non putet eſſe adhibendam vulneribus, cùm ſcriptum ſit: Quis gloriabitur mundum ſe eſſe à peccato? Et quod Ieſuitæ ſcripſerant: Fidelis firmiter quidem ſperat vitam æternam, & quod magis eſt, confidit etiam: non tamen certò credit, ſed dubitat, ſpes enim fallere poteſt. Ad illud reſponſurus Andradius, inquit: Spem habere aliquam dubitationem coniunctam & implicatam. Cùm enim ſpes, qua nobis vitam æternam pollicemur & noſtris operibus, & maxime diuinæ miſericordiæ & omnipotentiæ fidat: quippe quæ ex meritis & gratia proficiſcitur: ita ſit ſane, vt ſpes ita ſit certa, vt ſemper cum metu & dubitatione ſit coniuncta & copulata.

Hanc Andradij interpretationem, conferat Lector ad capita decreti Tridentini de dubitatione: & videbit, ex quibus lacunis, relicto viuo fonte, deſperabunda illa dubitationis opinio deriuata ſit. Qualis enim eſt iuſtificatio, talis etiam eſt fides in Pontificia Eccleſia. Primò enim verbis quidem tribuunt reconciliationem & remiſſionem peccatorum, miſericordiæ diuinæ propter Chriſtum: ſed addunt, illam nemini communicari, conferri aut applicari, niſi qui operibus pœnitentiæ & charitatis ita ſe diſpoſuerit, vt non prorſus indignus ſit, in quem Deus beneficiū iuſtificationis cōferat. Quia verò conſcientia ſemper dubitat, an ſatis habeat talium operum, an ſatis digna ſit eorum præſtātia, an ſufficiens ſit præparatio, an vere & integre omnia illa pœnitentiæ & charitatis opera, quę ad dignam & ſufficientem præparationem requiri ſentiant, præſtita ſint: neceſſariò ſit, quòd ex hac doctrina anxiæ mentes in innocatione, in tentatione, in lucta cum ira Dei propter peccata, in ipſa denique agone mortis, nunquam poſſunt inuenire certam & firmam conſolationem, qua ſe poſsint ſuſtētare & erigere, ne oppreſſę deſperatione ruant in ęternum exitium: quo enim magis conantur ſe hoc modo diſponere & præparare, eo profundius in dubitationem immerguntur. Magis enim magiſq; in ipſo conatu agnoſcunt & experiuntur inſufficientiam, & indignitatem præparationum. Quod ſi verò de ſufficientia & dignitate præparationis ſuæ præſumpſerint, incidunt in iudicium Phariſæi, Lucæ 18. quòd ſcilicet Iſrael ſectando legem iuſtitiæ, ad legem iuſtitiæ non peruenerit: quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus: ita vtrinque intercluditur & obſtrui-

Digitized by Google

obſtruitur via ad iuſtificationem, per Pontificias præparationes. Et iam lector ex Andradij interpretationibus intelligit, quid quæſitum fuerit Tridentinis illis præparationibus, ad iuſtificationẽ: vt ſcilicet tota fides remiſſionis peccatorum, dubia & incerta, hoc eſt, nulla redderetur. Ita enim Paulus loquitur Rom. 4. Si ex lege hæreditas, exinanita eſt fides, & abolita promiſſio.

Secundò, Tridentinum decretum inquit: Etiamſi verè quis iuſtificatus fuerit; non tamen debere quenquam abſq; vlla omnino dubitatione apud ſemetipſum ſtatuere, ſe eſſe iuſtificatum. Nihil igitur niſi meras dubitationes continet doctrina Pontificia, ſiue verſetur in præparatoriis, ſiue in cauſa principali iuſtificationis. Aduertat autem Lector, quam Andradius rationem reddat, dubitandum eſſe etiã ſi verè quis iuſtificatus ſit: Quia, inquit, quædam peccata tam ſunt occulta, vt illa internoſci non facilè poſſint: & inſcrutabiles ſunt cordis humani receſſus. Cùm igitur nemo ſcire poſſit, ne forſan crimine aliquo ſit implicatus, cuius nulla ſit ratione conſcius: ſemper dubium manet, an ſimus iuſtificati. Cyprianus enim dicit: Nemo ſic ſibi blãdiatur de puro & immaculato corde, vt innocẽtia ſua fretus, medicinam non putet eſſe adhibendam vulneribus: cum ſcriptum ſit: Quis gloriabitur, mundũ ſe eſſe à peccato? Et Hieronymus inquit: Quod nobis interdum mundũ videtur, Dei oculis ſordidum deprehẽditur, hoc eſt, quia cauſam formalem ſuæ iuſtificationis coram Deo, ad vitam æternam, conſtituunt in qualitatibus iuſtitiæ inhærentis: & verò propter legem peccati militantem in mẽbris, nemo poteſt certò ſtatuere, illas ſuas inhærentes qualitates tales eſſe, quę miſerum peccatorem poſſint gratum & acceptum facere, quæque dignæ ſint vita æterna: meritò ergo perpetuo de ſua ſalute dubitant, qui hoc modo iuſtificari volunt. Et hoc eſt quod anteà dixi, qualem iuſtificationem habent Pontificij, talem etiam docent fidem.

Qualis verò, Deum immortalẽ, eſt illa doctrina, cuius effectus, ſumma & finis eſt, vt anxiæ cõſcientiæ quærentes conſolationẽ, coniiciantur in perpetuas hæſitationes & dubitationes, ſuæ cum Deo reconciliationis, remiſsionis peccatorum, ſalutis & vitæ æternæ? Tales certè dubitationes, philoſophia & quæuis ethnicorum religio docere poteſt.

Ingenuè vero & rectè faciunt Pontificij, quòd hoc emblema ſuæ theologiæ ipſi inſcribunt, quod ſit doctrina dubitationis; quæ ſcilicet non poſſit conſcientiis monſtrare & afferre veram, certam & firmam conſolationem, qua in lucta tẽtationum ſe erigere & ſuſtẽtare poſſint: ſed quæ relinquat conſcientias in triſtiſsimis dubitationibus, quibus illas magis magiſq; immergat. Et ſanè ſi aliud de doctrina ſua prędicarẽt, & res ipſa & experiẽtia argueret eos mẽdacij. Nec facilè forſan nobis crederetur, ſi diceremus totã Pontificiam Eccleſiam nihil aliud eſſe, quàm officinam ſeu materiã dubitationis. Domeſticũ igitur illud ipſorum teſtimonium de doctrina Pontificia recipimus, & noſtro calculo approbamus: quòd ſcilicet doctrina concilij Tridentini de iuſtificatione, non poſſit conſcientiis verè credẽtium, afferre certam & firmam conſolationẽ, in qua certa fiducia contra tentationes acquieſcere poſſint: ſed quòd eas cõiiciat, detineat & relinquat in perpetuis dubitationibus. Fidei. n. (ſicut dicunt) poteſt ſubeſſe falſum: & ſpei (ſicut Ieſuitæ dicunt) proprium eſt poſſe fallere. Nec ſanè elogium hoc inuidemus doctrinæ Pontificiæ: imò addimus ex Paulo, eos qui hoc modo ſuis operibus præparari, & ſuis qualitatibus iuſtificari volunt, minus adhuc quàm par eſt facere: quòd ſaltem dubitant de ſua reconciliatione, adoptione, & acceptatione ad vitam æternam. Paulus enim non dubitatiuè, ſed categoricè pronunciat, ſe in hoc quòd nihil ſibi conſcius eſt, non eſſe iuſtificatum. 1. Cor. 4.

Item qui ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt: quia qui non in omnibus permanſerit, maledictus eſto Gal. 3. Qui non ex fide, ſed quaſi ex operibus ſectantur iuſtificationem, ad eam non perueniunt, Rom. 9. Euacuati eſtis à Chriſto gratia excidiſtis, qui in lege iuſtificamini. Gal. 5. Qui igitur tali conſolatione afferente dubitationem & deſperationem delectatur, fruatur ſanè ea: nec prætendere poterit, ſe deceptum eſſe: prædicant enim Pontificij ſuam doctrinam non afferre talem pacem conſcientiis, in qua tutò & certò acquieſcere poſſint. Qui ergo vult de ſalute ſua dubitare, amplectatur doctrinam Pontificiam: hoc enim eſt, quod de ſumma & fine doctrinæ ſuæ pollicentur.

Non autem hic conſiſtunt Tridentini patres, ſed vlterius progrediuntur, & decernunt: Neminẽ, etiamſi vera fide credat, gratis diuina miſericordia propter Chriſtum peccata ſibi remitti, debere certò ſtatuere, ſe à peccatis abſolui. Imò addunt: Qui credit peccata non remitti, niſi gratis diuina miſericordia propter Chriſtum, ſi in illa fiducia acquieſcat, tunc & ideo peccata illi non dimitti. Huic verò blaſphemiæ, propter gloriam Chriſti & conſcientiarum conſolationem reſiſtendum eſt. Et inſignis contumelia eſt, doctrinam cœleſtem hoc titulo infamare, quòd ſit doctrina & materia dubitationis in articulo de remiſſione peccatorũ. Ideo enim diuinitus patefacta eſt generi humano doctrina cœleſtis, ideo proponitur in Eccleſia: vt verè credentes habeant certam & firmam conſolationẽ, in qua contra omnes tentationes tutò acquieſcere poſſint, in promiſſione Euangelij de reconciliatione ſua cum Deo, de adoptione & acceptatione ad vitam æternam. Sicut igitur libenter damus, & pleno ore cõfirmamus, Pontificiorum doctrinam de iuſtificatione eſſe officinam dubitationis & deſperationis: ita pro fiducia gratuitæ reconciliationis cum Deo propter Chriſtum mediatorem, omnino pugnandum eſt in Eccleſia. Hæc enim eſt doctrina Euangelij, & Eccleſiæ propria. Non autem prolixa oratione diſputationis huius explicationem perſequemur: ſed fundamenta tantùm, qua fieri poterit breuitate, notabimus.

Vt autem eò commodius illud fieri poſſit, primùm paucis illa remouebimus, quorum confuſione Pontificij callide & inſidioſe ſtatum diſputationis coram imperitis tranſponere conantur.

Non igitur diſputatio eſt de fide hæreticorum, qui falſas & blaſphemas opiniones, pugnãtes cum fundamento amplectuntur & tuentur: Nec de Epicurea perſuaſione, pollicente ſibi in perſeuerantia ſcelerum impunitatem, quæſtio eſt: illis. n. non dubitationem, ſed certam aſſeuerationem iræ diuinę, niſi conuertantur proponimus: Qui talia agunt, non habent partem in regno Dei & Chriſti.

Fatemur etiam, veram fidem in hac carnis infirmitate non eſſe perfectam, ſed ſæpe tentari multis, & variis dubitationibus: ita vt in tentationibus ſæpe inter trepidationes, valde languida ſit fiducia. Docemus autem non indulgen-

Digitized by Google

dum dubitationi, ſed perpetuò cum ea luctãdum, & orandum: Credo Domine, ſed tu opem fer incredulitati meæ. Item: Domine adauge nobis fidem. Monentur etiam iuſtificati ne fiducia miſericordię Dei ad alendam & confirmandam ſecuritatem & petulantiam carnis abutantur: illa enim ſemper fręno timoris Domini coercenda & reprimenda eſt. Nec ſanè quando reſpicimus ad infirmitatem noſtram, ad nouas noſtras qualitates, ſeu virtutes, inde concipimus fiduciam, quòd Deo certò ſimus accepti ad vitam æternam: diſertè enim cum Paulo fatemur, In hoc non ſum iuſtificatus.

Has quæſtiones ideo ab hac diſputatione ſeparo. Video enim Pontificios harum confuſione hãc doctrinam turbare. Verus igitur controuerſiæ huius, inter nos & Pontificios ſtatus hic eſt: quòd ipſi docent, Peccatorem quando in ſeria pœnitentia, vera fide, ex verbo Dei per Spiritum ſanctum concepta apprehendit promiſſionem gratuitæ miſericordię, & in ea ſimul apprehendit ipſum mediatorem filium Dei, qui eſt iuſtitia noſtra, nec poſſe nec debere, certa fiducia ſtatuere, peccata ſibi remitti: poſſe quidem bene ſperare, & de Dei miſericordia optima quæque ſibi polliceri: ſed hæc tamen ſine certa fiducia in medio fluctuantis dubitationis ſuſpenſa eſſe relinquenda: quia fidei poſſit ſubeſſe falſum, & ſpes poſſit fallere. Et hanc dubitationem numerant non inter infirmitates & maculas carnis, ſed inter virtutes fidei: vt niſi dubitatio adſit, ornet & commendet fidem, ſit inanis hæreticorum fiducia non fides iuſtificans. Quia verò vident duo hæc manifeſtè eſſe pugnantia, credere & dubitare: fingunt fidem in genere quidem ſtatuere promiſſiones diuinas de miſericordia Dei, de merito Chriſti, & de Sacramentorum efficacia veras & certas eſſe: ſed de applicatione ad credẽtes, fidem debere in perpetua dubitatione ſuſpẽſam manere: an ſcilicet mea fides, quæ promiſſione Dei nititur, certò iuxta dicta Euangelica ſtatuere debeat: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Item: Fides tua te ſaluum fecit.

Iuxta Pontificios igitur, fides inter vniuerſalia ſiue realia ſiue nominalia, inter ideas Platonicas in aere generali perſuaſione ſuſpenſa volitabit: de applicatione ad perſonam credentem vel non ſolicita, vel non certa.

Quia verò vtilia & neceſſaria eſt illa doctrina, quæ Euangelij propria eſt: quomodo conſcientiæ, quæ pauore irę Dei propter peccata anguntur, poſſint habere certam & firmam conſolationem, in qua certa fiducia de remiſſione peccatorum acquieſcere poſſint: non prolixè ſanè rhetoricabimur, ſed præcipua tantùm fundamenta eius doctrinæ notabimus.

Primò, Fundamentum firmum & manifeſtum ſumitur ex natura & proprietate promiſsionis gratuitæ: fiducia n. ſalutis noſtræ non eo nititur, quaſi ingenij noſtri perſpicacia, acumine ſuo poſsit penetrare cœlos cœlorũ, & ſcrutari quid de me in arcano conſilio Trinitatis decretũ ſit: ſed hoc fundamẽto nititur, quòd Deus ex arcana luce prodiens, voluntatem ſuam nobis in verbo patefecit: vt Paulus 2. Corint. 2. non dubitet affirmare, nos mentem Chriſti tenere. Et in lege quidẽ voluntas Dei ita patefacta eſt: Qui fecerit hæc, viuet in eis. Quòd ſi per dubitationẽ apprehẽdi poſſet vita ęterna, nulla magis idonea eſſet promiſsio quàm legis: propter annexam. n. conditionem perfectæ impletionis, conſciẽtias relinquit in perpetua dubitatione. Rom. 4. Quia verò nõ dubitatio, ſed fides iuſtificat: nec qui dubitat, ſed qui credit, habet vitã ęternã: ideo Deus propoſuit gratuitã promiſsionẽ Euangelij, quæ nititur nõ noſtris operibꝰ, ſed miſericordia Dei propter obedientiã filij Mediatoris. Et quare hæc promiſsio ſit propoſita, Paulus oſtẽdit Rom. 4. Ideo ex fide, vt ſecundũ gratiam, vt ſit firma promiſsio. Nũ verò vt tantũ in genere, & per ſe firma ſit promiſſio? Imo, inquit Paulus, vt firma ſit omni ſemini. Quomodo verò? Scriptum eſt, inquit, propter nos, quibus imputabitur credẽtibus. In genere. n. & per ſe, firma eſt etiã legis promiſsio. Vt verò nobis ſit firma, ideo ſecundum gratiã, & ex fide. Ita Hebr. 6. extat pulcherrima ſententiã, Deũ in gratuita promiſsione interpoſuiſſe iuſiurãdum: vt per duas res immobiles, quibus impoſsibile eſt mentiri Deum, firmam conſolationẽ habeamus, qui cõfugimus ad tenendã propoſitam ſpem. Audis non in genere tãtùm, nec per ſe firmam tantùm eſſe promiſsionem: ſed vt nos, qui confugimus ad apprehendendã propoſitã ſpem, firmam conſolationem habeamus. Ex hoc fundamento Ioannes ducit argumentũ. 1. ca. 5. Qui nõ credit Deo, mendacem facit eum. Nec verò de generali aſſenſione Ioannes loquitur. Subiungit enim: Hæc ſcribo vobis, qui creditis in nomen filij Dei, vt ſciatis quòd vitam æternam habetis.

Nam ſi credo in filium Dei, & tamen dubito, an habeam vitam ęternam: non credo huic promiſsioni, Qui credit in filium, habet vitam æternam. Iuxta Ioannem igitur facio Deum mendacem.

Secundò, Ex proprietate fidei iuſtificantis. Tribuitur enim fidei πληροφορία, ὑπόστασις, ἔλεγχος, παῤῥησία, πεποίθησις: quæ certè non dubitationem, ſed certam & firmam fiduciam ſignificant: ſicut exemplis probare poſſem, niſi vererer prolixitatem. Ioannes peculiari conſilio de fide ita loquitur, 1. cap. 3. Scimus quòd tranſlati ſumus à morte ad vitam. cap. 5. Vt ſciatis, quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomen filij Dei. 1. Petr. 1. Perfectè ſperate in eam quæ ad vos defertur gratiam. Hebr. 3. Si fiduciam & gloriationem ſpei ad finem vſq; firmam tenuerimus. Heb. 10. Accedamus vero corde in plerophoria fidei, tenentes confeſsionem ſpei ἀκλινῆ. Hebr. 6. extat dulciſsima metaphora ancoræ. Quãdo enim ancora in terram ſabuloſam incidit, non poteſt nauem firmiter retinere: quãdo verò in fundum firmum & tenacem iacta eſt, firmiter retinet nauem contra omnes fluctus. Ita, inquit, ancoram ſpei noſtræ iactam eſſe in ipſum cœlum: & quidem vbi Chriſtus pro nobis Pontifex eſt, qui apprehendit, fulcit & retinet ancoram illam, ſicut inquit Ioann. 10. De manu mea nemo rapiet eas. Et ſicut Paulus inquit Philip. 3. Apprehendi, imo magis apprehenſus ſum. Ita Roman. 15. Iuſtificati fide, pacem habemus apud Deum. Item: Stamus in gratia Dei, & gloriamur ſpe gloriæ Dei. Roma. 4. Ideo ex fide, vt firma ſit promiſsio. Has dulciſsimas conſolationes, ſceleratè nobis dubitatione ſua deprauare & eripere conantur Pontificij Academici. Quòd ſi virtus eſſet dubitatio, non rectè præciperetur eſſe luctandum contra dubitationem: nec iuberemur petere: Adauge nobis fidem, Adiuua incredulitatem. Eſt & hoc valde firmum argumentum, contra Pontificiam dubitationem, quod 2. Corinth. 13. Paulus inquit: Tentate & probate voſipſos, an ſitis in fide. Annè cognoſcitis vos ipſos, quod Ieſus Chriſtus in vobis ſit, niſi forſan reprobi eſtis. Audis quemque debere ſeipſum probare,

an ſit

an ſit in fide: & illos qui non agnoſcunt Chriſtum in ſe eſſe, reprobos eſſe. Hæc copioſa oratione poſſent explicari; ſed nos tantum fundamenta nunc monſtramus. Illud tantum addam, quam variis artificiis locum Rom. 8. ludificare conentur Pontificij. Pighius ex Thoma dicit, Paulum ibi tantum de ſuæ ſalutis certitudine quam ex peculiari reuelatione habuerit, loqui: non vero affirmare omnem Chriſti fidelem, eiuſmodi certitudinem habere: ſed hoc manifeſte falſum eſt. Paulus enim in tota illa ſententia in plurali loquitur, & fundamenta illius certitudinis ponit: Chriſtus mortuus eſt, imo ſedet ad dexteram patris interpellans pro nobis.

Andradius. Andradius igitur videns, has ludificationes non poſſe conſiſtere, dicit verbum *πέπεισμαι* ſignificare non certam fiduciam, ſed veriſimilem exiſtimationem ſeu perſuaſionem: quæ tamen falli poſſit, quia in quibuſdam Scripturæ locis ita vſurpetur. Atqui vſurpatur etiam pro certa, firma & indubitata perſuaſione, 2. Tim. 1. Certus ſum, quod potens eſt depoſitum meum ſeruare. Et ab hoc themate *πεποίθησις* deducitur.

Quæſtio iam eſt: Vtra ſignificatio conueniat loco Rom. 8. Illud vero totus contextus tantum non clamat: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Quomodo non omnia cum filio nobis donaret? Quis accuſabit, quis condẽnabit? Deus iuſtificat, Chriſtus mortuus eſt. Quis ſeparabit nos à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro? Num periculum, num gladius? &c. Imo in his omnibus plus quam vincimus, per eũ qui dilexit nos. Et poſt hæc ſequitur verbum *πέπεισμαι*. Manifeſtiſſimum autem eſt, eum cum ratione (quod dicitur) inſanire, qui totam illam orationem, de dubitatione conaretur explicare. Et inter ipſos Pontificios, nemo hactenus auſus fuit dicere, Paulum Rom. 8. de ſua etiam ſalute incertum dubitare: niſi quod Ieſuitarum impudentia hoc tentauit, quam Andradius non æquare tantum, ſed & ſuperare contendit.

3. Doctrina de vero vſu Sacramentorum, præbet ſuauiſſima argumẽta de certitudine ſalutis credentium, cõtra dubitationem Pontificiorum. Certum enim eſt, filium Dei promiſſioni gratiæ, ſua inſtitutione addidiſſe ſigna illa quæ Sacramenta vocantur: vt promiſſio Euangelij non tantum in genere proponeretur, ſed vt in actione Sacramentorum, generalis illa promiſſio ſingulis fide vtentibus offerretur, applicaretur & obſignaretur: & quidem vt fidei infirmitas, quæ generali & nuda promiſſione contra ſpem in ſpem ægre ſe poteſt ſuſtentare, efficacia Sacramentorum ſubleuaretur & confirmaretur. Ita Rom. 4. Circumciſio vocatur ſigillum iuſtitiæ fidei. Gal. 3. Quotquot baptiſati eſtis, Chriſtum induiſtis. 1. Petri 3. Baptiſmus eſt ſtipulatio bonæ cõſcientiæ. In vſu Cœnæ Dominicæ, ſingulis non indigne accedentibus filius Dei applicat illud: Accipe, ede: hoc eſt corpus meum, quod pro te traditum eſt: hoc poculum, nouum Teſtamentum eſt, &c. Ita oratio Damaſceni, in ſumptione myſteriorum inquit: Dignare vt accipiam, *εἰς ἀρραβῶνα τῆς μελλούσης ζωῆς καὶ βασιλείας*. De abſolutione quam dulcis eſt promiſſio: Quorũ remiſeritis peccata remiſſa erunt eis. Quicquid ſolueritis in terra, ſolutum erit in cœlo. *Gerſon.* Hinc Gerſon recte diſputat, abſolutionem non in Optatiuo modo, ſed propter certitudinem pronunciandam eſſe in Indicatiuo modo, ſicut hac forma abſolutionis Nathan vtitur: Dominus abſtulit peccatum tuum. Et Chriſtus Lucæ 7. Fides tua te ſaluum fecit, vade in pace. Matthæi 9. Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Hæ dulciſſimæ conſolationes non tantum labefactantur, ſed omnino conſcientiis eripiuntur per Pontificiam dubitationem.

4. Firmiſſima argumenta contra Pontificiorum dubitationem, ſumuntur ex teſtimoniis Scripturæ de obſignatione credentium per Spiritum ſanctũ, Epheſ. 1. Poſtquam credidiſtis, obſignati eſtis Spiritu promiſſionis ſancto, qui eſt arrhabo hæreditatis noſtræ, 2. Cor. 1. Deus eſt, qui obſignauit nos, deditq; arrham ſpiritus in cordibus noſtris. Epheſ. 4. Non contriſtetis ſpiritum, quo obſignati eſtis in diem redemptionis, &c. Emphaſes vocabulorum obſignationis & arrhabonis, pulcherrime confirmant hanc doctrinam. Obſignatio enim extra omnem controuerſiam iis adhibetur, quæ volumus aliis ad quos illa pertineut, indubitata, & quam certiſſima eſſe, & quidem in hunc finem adhibetur, vt omnis dubitatio & hæſitatio, quæcunq; incidere poſſet, per obſignationem remoueatur. Nec vero obſignatio ſpiritus in ſingulis credentibus, ad generalem tantum perſuaſionem pertinet: ſed vt ſinguli ſtatuant ſibi firmam & certam eſſe promiſſionem, & quidem contra dubitationem, quæ naturaliter hæret in animis noſtris, Deus adhibet obſignationem precioſiſſimam & firmiſſimam, ipſum ſcilicet Spiritum ſanctum.

Alterum vocabulum, eſt arrhabo, quod origine Hebraicum eſſe, certum eſt. Significat autem hypothecam, cautionem ſeu ſymbolum, quodcunq; ſit, quo ratificatur & confirmatur fideiuſſio, non certe vt de ea dubitetur, ſed vt ei fides indubitata habeatur. Hoc etiam vocabulo appellantur obſides, 4. Reg. 14. vſurpatur & Geneſ. 28. ſicut à Latinis arrha, pro parte aliqua perſoluti precij, qua fides fit perſoluendæ reliquæ ſummæ Et hæc vocabula præbent dulciſſimam conſolationem. Quia enim ſalui ſumus, ſed ſpe, Rom. 8. & interim variis tentationibus fides quaſſatur & concutitur, ne propterea de bona Dei erga nos voluntate, de remiſſione peccatorum, adoptione, ſalute, & vita æterna dubitemus, dedit nobis quaſi obſidem, pignus & arrham, non Angelum, vel creatum aliquid, ſed ipſum Spiritum ſanctum, qui eſt *ὁμοούσιος* patri & filio, vt cõtra omnem dubitationẽ, in fiducia ſalutis noſtræ, quæ in nobis reuelabitur, acquieſcere poſſimus. Et illæ metaphoræ manifeſtis ſententiis alibi explicãtur. 1. Ioan. 5. Qui credit in filium, habet teſtimonium in ſeipſo, Rom. 8. Spiritus ſanctus dat teſtimoniũ ſpiritui noſtro, quod filij Dei ſimus. Gal. 4. Deus miſit Spiritum filij ſui in corda noſtra, clamantem Abba pater. 1. Cor. 2. Accepimus Spiritum ex Deo, vt ſciamus quæ nobis à Deo donata ſunt. Epheſ. 1. Illuminati oculos mentis, vt ſciamus quæ ſit ſpes hæreditatis noſtræ, &c. Inſignis igitur contumelia eſt in Spiritum gratiæ, decretum Tridentini Concilij de dubitatione veræ fidei.

De his dulciſſimis ſententiis Andradius inquit, ridicule magis quam acute dici, credentes inde etiam certos reddi de reconciliatione, quod Spiritus ſanctus id intus in animo teſtetur. Quia inquit, ſine peculiari reuelatione nemini certo conſtare poteſt, illam quam multi ſentiunt mentis teſtificationem, eſſe Spiritus ſancti voces. Et certum quidem eſt, non omnes humani animi cogitationes & impetus, eſſe motus & impulſus Spiritus ſancti: ſed quia verbum Euangelij eſt miniſterium

ſpiritus, 2.Cor.3.Ioan.6. & ex auditu fidei Spiritus accipitur, Galat.3. teſtificationem igitur in mente credentium, ex fide ſecundum promiſſionem Euágelij conceptam, certum eſt eſſe obſignationẽ Spiritus ſancti, ſicut Paulus inquit: Poſtquam credidiſtis, obſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto, Epheſ.1. Andradius vero vult, hæc iudicari non ſecundum verbum promiſſionis, ſed expectandas eſſe peculiares reuelationes alias, ſine quibus ambiguam, dubiam & incertam, forſan etiam falſam eſſe credentium, fiduciam, ipſam etiam obſignationem ſpiritus, de qua Paulus loquitur.

5. Idem probatur ab exemplis ſanctorum, vt de Abraham, Rom.4. Paulus dicit: Contra ſpem in ſpẽ credidit. Et non infirmatus eſt fide, in promiſſione etiam Dei non hæſitauit diffidentia, ſed confortatus eſt fide, pleniſſime ſciens, quia quæcunque promiſit Deus, potens eſt & facere. Ideo & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Hæc non verba, ſed fulmina ſunt contra Tridentinum decretum, quod dicit: Nemini qui in fiducia remiſſionis peccatorũ iuxta promiſſionem acquieſcit, peccata remitti. Paulus vero dicit: Ideo reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Nec de generali aſſenſione loquitur Paulus, ſed de applicatione ad indiuiduum, ad Abraham ſcilicet.

Dauid inquit Pſalm.23. Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.

Pſalm.26. Dominus ſalus mea, quem timebo? à quo trepidabo?

Pſal.30. In te Domine ſperaui, non confundar in æternum. Item: Qui cõfidit in Domino, ſicut mons Sion in æternum non commouebitur.

Paulus Rom.8. Quis accuſabit, quis condemnabit? quis ſeparabit? &c. perſuaſum enim mihi habeo, quod nulla creatura poterit nos ſeparare à dilectione Dei, qua diligit nos in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Lucæ 7. Remittuntur tibi peccata tua, vade in pace, fides tua te ſaluum fecit. Matth.9. Bono animo eſto fili, remittuntur tibi peccata tua.

6. Dubitatio pugnans cum fiducia, diſertis verbis in Scriptura reprehenditur. Matth.6. O modicæ fidei. Matth.14. Modicæ fidei, quid dubitaſti? vtitur verbo διςάζειν, quod ſignificat, quando animus affectibus, nunc huc nunc illuc impellitur, vt non maneat in vna ſententia. Ita vſurpatur 7. Ethicor. cap.2. Et idem eſt quod Pontificij dicunt, ſpem aſſentiri quidem propter probabiles rationes vni parti, ſed tamen cum formidine partis alterius Ro.4. Iacob.1. Marci 11. fidei opponitur verbum διακρίνεσθαι, quod Budæus inde dici ſentit, quod illi qui hæſitant, ſecum ipſi alternantibus ſententiis quaſi litigant & diſceptant. Et plane talem fidem fingunt Pontificij.

Lucæ 12. loco ὀλιγοπιστίας, vtitur verbo μετεωρίζεσθαι, quod ſignificat animum ancipiti & ſolicita dubitatione ſuſpenſum, quo res euaſura ſit: ſicut quæ in ſublimi ſuſpenſa ſunt, facili momento huc illuc impelluntur. Ita Thucyd. lib.2. Tota Græcia μετέωρος ἦν. Græci interpretes Pſal.41.92.87. de fluctibus maris vehementioribus hoc vocabulum vſurpant. Et hanc antitheſin Iacobus c.1. explicat: Poſtulet in fide, nihil hæſitans, qui enim hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui à vento circumagitur. Non ergo exiſtimet homo ille, quod accipiat aliquid à Domino. Loquitur autem Iacobus non ſimpliciter de infidelitate, ſed vtitur verbo διακρίνεσθαι: de quo iam dictum eſt. Simpliciter igitur damnat Tridentinam dubitationem. Et obſeruet Lector, quod Tridentinum Decretum hæreſitationem facit virtutem fidei: Paulus vero Rom.4. eam tribuit τῇ ἀπιστίᾳ, incredulitati. Et Rom.14. Synonyma ſunt. Quicquid non eſt ex fide, Et: Quicquid fit dubitante conſcientia. Et affirmat, dubitationem non tantum per ſe eſſe vitium, verumetiam contaminare alia opera vt fiant peccata.

7. Vtilis eſt hæc etiam obſeruatio, vnde ſumpta ſit doctrina, quæ iubet vere credentes dubitare de remiſſione ſuorum peccatorum. Nam Matthæi 9. Scribæ, de generali quidem promiſſione remiſſionis peccatorum, nõ dubitant, ſed Chriſtum blaſphemiæ arguunt, propterea quod doceat, ſe tam certo promittere, & donare remiſſionem peccatorum credentibus, vt iubeat paralyticum θαρσεῖν, hoc eſt, bono & tranquillo animo eſſe. Ita Lucæ 7. cum Chriſtus mulierem abſolueret: Remittuntur tibi peccata tua, & iuberet eam in pace ire. Phariſæi muſſitant, blaſphemi eſſe.

Et Nouatiani, conuerſis poſt lapſum non ſimpliciter negabant remiſsionem peccatorum, ſed iubebant illos bene quidẽ ſperare, non tamen certo ſtatuere, vel poſſe, vel debere peccata ſibi remitti. Ita enim in Tripart. lib.9. error ipſorum deſcribitur: eſſe quidem lapſos inuitandos ad pœnitentiam, remiſsionem vero Dei poteſtati relinquendam. Ita etiam Ambroſius de pœnitentia, lib.1.c.2. Nouatiani dicunt, ſe ſoli Deo remittendorum criminũ poteſtatem reſeruare. Sed Chriſtus mandauit diſcipulis, ſoluere peccata, Et lib.2.c.5. dicit: Nouatianos pro ſtabilienda dubitatione de remiſsione peccatorum, obieciſſe locũ ex Actis c.8. vbi Petrus dicit: Pœnitentiam age, ſi forte tibi remittatur iniquitas peccati tui. Ibi dicunt: Petrum non certo affirmaſſe, pœnitentibus peccata dimitti. Ambroſius vero reſpondet: Petrum ita loqui, quia Simon Magus non ex fide credebat, ſed dolum cogitabat. De phraſi vero, inquit, ego nec Petrum dubitaſſe dico. Nec verbi vnius præiudicio, totam cauſam ſtrangulandã arbitror. Nam & Chriſtus dicit Ioan.8. Si me ſciretis, forſitan & patrem meum ſciretis. Et addit: Nec poterat Petrus dubitare de Chriſti munere, qui ſibi ſoluẽdorum peccatorum dederat poteſtatem. Obſeruet Lector, Nouatianos in ſuo certamine nõ ſimpliciter diſputaſſe, Deum nemini qui poſt lapſum pœnitẽtiam agit, velle peccata remittere, ſed hæc fuit iuxta Ambroſiũ controuerſia, an miniſter Eccleſiæ, qui commiſſa eſt poteſtas ſoluendi peccata, certo debeat affirmare, an vero dubitatiue proponere illis, qui pœnitentiam agũt, peccata dimitti. Itẽ, an pœnitens, qui vera fide amplectitur Chriſtum, certo ſtatuere, an vero dubitare debeat, ſibi peccata dimitti. Et ad hanc deſcriptionem certaminis Nouatiani, conferatur doctrina Pontificia, de dubitatione. Addã vero & hoc, quod alius quidam ſuppoſititius libellus de exhortatione ad pœnitentiam, ſub titulo Ambroſij dicit: Pœnitentiam dare poſſum, ſecuritatem dare non poſſum. Non dico damnabitur, ſed nec liberabitur dico. Non præſumo, non promitto, prorſus neſcio de Dei voluntate. Aut ignoſcetur tibi aut non ignoſcetur, quid horum tibi futurum ſit, neſcio.

Hæc certe contradictoria plane ſunt eius ſententiæ, quam Ambroſius contra Nouatianos ex Scriptura defendit. Et hoc obſeruet Lector, multa ſuppoſititia interſperſa eſſe ſcriptis Patrum, vt

ita

Digitized by Google

ita ſpecie antiquitatis ſimplicioribus facilius imponatur.

Poſtremò extant & veterum Scriptorum præclara teſtimonia, quę oſtendunt nouitium & adulterinum eſſe Pontificiorum dogma, de dubitatione. Nos illa tantum annotabimus, in quibus conſpicitur plane eadem tunc contra fiduciam fidei fuiſſe obiecta, quæ nunc agitantur & opponuntur à Pontificiis.

De obiectione enim arrogantię & ſuperbię Auguſtinus inquit Sermone 28 de verbis Domini: Omnia tibi peccata tua dimiſſa ſunt. Ideo præſume non de operatione tua, ſed de Chriſti gratia. Gratia .n. ſaluati eſtis, inquit Apoſtolus. Nō ergo hîc arrogantia eſt, ſed fides, prædicare quod acceperis, non eſt ſuperbia, ſed deuotio. De obiectione indignitatis & indiſpoſitionis Auguſtin⁹ in Pſ. 88. ita inquit: Hoc dixit Deus, Hoc promiſit, ſi parū eſt, hoc iurauit. Quia ergo non ſecundū merita noſtra, ſed ſecundū illius miſericordiā firma eſt promiſſio, nemo debet cum trepidatione prædicare, de quo non poteſt dubitare. Bernhardus de fragmentis ſeptem Sermo. 3 Tria cōſidero, in quibus tota ſpes mea cōſiſtit: Charitatē adoptionis, veritatē promiſſionis, poteſtatē redditionis, murmuret iā quantū voluerit inſipiens cogitatio mea dicens: Quis es tu, aut quāta eſt illa gloria, quibuſve meritis hāc obtinere ſperas? Et ego fiducialiter reſpōdeo: Scio cui credidi, & cert⁹ ſum, quia in charitate nimia adoptauit me, quia verax eſt in promiſſione, quia potens in exhibitione. Hic eſt funiculus triplex, qui difficile rumpitur: quem nobis è patria noſtra in hunc carcerem vſque demiſſum, firmiter obſecro teneamus, vt ipſe nos ſubleuet, ipſe nos trahat, & pertrahat vſque ad conſpectum gloriæ magni Dei.

Ad obiectiones ex Ioele & Iona, Nazianzenus in oratione cōſolatoria in grandinis calamitate ita reſpondet: Quis ſcit, nunquid conuertatur & pœniteat, & relinquat benedictionem? Atqui manifeſte hoc ſcio. Ego diuinæ clementiæ fideiuſſor ſum. Ad ſentētiam Solomonis, quæ ab aduerſariis ſemper opponitur, Bernhardus pulcherrime reſpondet Serm. 5. in dedicat. Quis poterit ſaluus eſſe? dicunt diſcipuli. Et apud homines hoc impoſſibile eſt, ſed non apud Deum, Sed de poſſibilitate iam certi, de volūtate quid agimus? Quis ſcit, ſi eſt dignus amore vel odio? Quis nouit ſenſum Domini? Hic iam plane fidem nobis ſubuenire neceſſe eſt. Hic oportet ſuccurrere veritatem, vt quod de nobis latet in corde patris, nobis per ipſius ſpiritum reueletur, & ſpiritus eius teſtificans, perſuadeat ſpiritui noſtro, quod filij Dei ſumus: perſuadeat autem vocando, & iuſtificando gratis per fidem.

De præſumptionis obiectione, Auguſtinus reſpondet Tractat. 22. in Ioan. Oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Chriſti, & tu tibi audes promittere, quia in iudicium non venies? Abſit, inquis, vt ego hoc mihi promittere audeam: ſed credo promittenti (in iudicium non veniet.) Ideo non præſumptione mea, ſed ipſius promiſſione in iudicium non venio.

Ad obiectionē de fide generali, reſpondet Bernhardus. De annunciatione Serm. 2. Neceſſe eſt primum omnium credere, quod promiſſionē habere non poſſis, niſi per indulgentiam Dei. Sed adde, vt credas hoc, quod per ipſum peccata tua donantur. Hoc eſt teſtimonium quod perhibet Spiritus ſanctus in corde tuo: Dimiſſa tibi ſunt peccata tua.

Dubitationem & incertitudinem pugnare cum ipſa fide & iuſtificatione, Hilarius pronunciat in 5. Matth. Regnum cœlorum quod Dominus noſter in ſe eſſe poſitū, eſt profeſſus, vult ſine aliqua incertæ voluntatis ambiguitate ſperare, quod alioqui iuſtificatio ex fide nulla eſt, ſi fides ſit ambigua.

Cyprianus Sermo. 4. de mortalitate: Quis hîc anxietatis & ſolicitudinis locus eſt? Quis inter hæc trepidus & mœſtus eſt, niſi cui ſpes & fides deeſt? Eius eſt.n. mortem timere, qui ad Chriſtum tranſire nolit: eius eſt ad Chriſtum nolle ire, qui ſe non credit cum Chriſto incipere regnare. Scriptum eſt enim, iuſtum fide viuere. Si iuſtus es, & fide viuis, ſi vere in Deum credis: cur non cum Chriſto futurus, & de Domini pollicitatione ſecurus, amplecteris? Item, Deus tibi de hoc mundo recedenti immortalitatem pollicetur, & tu dubitas & fluctuas? hoc eſt Deum omnino non noſſe, hoc eſt Chriſtum credentium magiſtrum peccato incredulitatis offendere, hoc eſt in Eccleſia conſtitutam fidem in domo fidei non habere.

Hæc fundamenta profecto tam ſunt firma & perſpicua, vt mirum ſit inuenire homines, & quidem titulo Eccleſiæ gloriantes, qui auſint contrarium ſtatuere, & quidem cum anathematis denunciatione, veram, firmam & certam conſolationem conſcientiis eripere, vt homines in priſtinam rurſus conſcientiarum carnificinam detrudant.

Sed inquis: Habent & ipſi dubitationis ſuæ rationes. Reſpondeo: Antea diximus, quia ſimpliciter legem tantum docent, hoc eſt, hominem ſuis qualitatibus & operibus iuſtificari, non poſſunt aliud doctrina ſua efficere, quam perpetuas dubitationes, & tandem deſperationem. Hæc vero ſupra ſunt explicata. Videbimus iam de reliquis obiectionibus.

Et quod primo dicunt, hæreticos qui falſas & blaſphemas opiniones defendunt, Epicureos etiam in mediis ſceleribus ſine pœnitentia, poſſe talē perſuaſionē certitudinis ſibi fingere, facilis eſt reſponſio. Non enim loquimur vel de falſa, vel de mortua aut Diabolica, ſed de vera fide, & vere credentibus. Nihil igitur amplius dico quam prodigioſam eſſe argumentationem, propter falſam fidem labefactare & conuellere veram fidem.

Secundo opponunt contra fiduciam, reſpectum proprię infirmitatis & indignitatis. Et ſpecioſe amplificant, quam grata Deo virtus ſit, vera animi humilitas, agnoſcens & confitens propriam indignitatem, quando in conſpectum Dei progrediendum eſt. Reſpondeo: Fides noſtra omnino habet, & debet habere adiunctam veram humilitatem, quę ſerio conſiderat, agnoſcit & fatetur propriam noſtrā indignitatem, ita vt non auſit noſtram dignitatem opponere iudicio Dei, in articulo iuſtificationis, ſed ſerio ſtatuit, & ex animo confitetur: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Hæc vero humilitas non facit fidem dubiam & fluctuantem, quia non detinet conſcientiam in lege, vt propriam dignitatem opponat iudicio Dei, ſed impellit & vrget, vt quærat aliam promiſſionem, in qua gratis propter filium Mediatorem, pater credentibus donet reconciliationem, vt quia in propria dignitate non poteſt inuenire, quo tuto coram iudicio Dei nitatur, apprehendat illum Mediatorem, in cuius vulneribus firma tutaque ſecuritas eſt vere credentibus, ſicut Bernhardus loquitur.

Tertio doctrinam de prædeſtinatione ſiue electione, opponunt contra fiduciam ſalutis, vtq; ſpecie aliqua illud faciant, dicũt temerariam præſumptionem arcani myſterij prædeſtinationis cauendã eſſe. Et verum ſane eſt, quod ſedulo etiam apud nos docetur, non eſſe arcanum conſilium Dei inquirẽdum, vt inde ſtatuamus, an ſimus in numero electorum: hoc enim præcipitium eſt in multos errores, & deniq; in ipſam deſperationem. De electione enim non eſt iudicandum ex rationis cogitationibus, aut dubiis ſpeculationibus, quid in arcano conſilio Dei, de cuiuſq; vel ſalute, vel damnatione decretum ſit, ſed ex verbo Dei, in quo voluntatem ſuam Deus nobis patefecit: non autem ex lege, quæ de noſtris operibus, meritis & dignitate concionatur, ſed ex Euangelio. Loquitur autem Euangelium de electione, non ſicut Poetæ de tabulis Parcarum fabulantur, alios ad vitam, alios ad mortem adſcriptos eſſe; qua de re plane nihil nobis conſtet, an ſimus in numero ſaluandorum, an vero damnandorum. Sed doctrina prædeſtinationis proponit decreta à Deo facta, & poſtea in verbo reuelata, de cauſis & modo ſaluandi aut damnandi, vt eſt 1. Decretum Dei de redimendo genere humano, per obedientiam & paſſionem Chriſti Mediatoris. 2. Decretum de vocandis per miniſterium verbi, tam Iudæis quam Gentibus, ad communionem meriti Chriſti ad ſalutem. 3. Decretum Dei, quod Spiritu ſuo velit per auditum verbi in cordibus hominum operari, vt agant pœnitentiam, & credant Euangelio. 4. Decretum Dei, quod illos qui cum ſentiunt peccata ſua & iram Dei, fide confugiunt ad thronum gratiæ, & Chriſtum Mediatorem in promiſſione Euangelij propoſitum amplectuntur, velit iuſtificare & ſaluare: abiicientes vero verbum, aſpernantes & non amplectentes promiſſionem, velit damnare.

Hæc eſt ſumma & ἀνάλυσις doctrinæ de prædeſtinatione, ſicut illa in verbo patefacta eſt, quę non docet vere credentes debere dubitare, an ſint in numero electorum, ſed ſicut Paulus Romanor. 8 gradationem inſtituit: Quos elegit, hos vocauit: Quos vocauit, iuſtificauit. Ergo quos Deus vocat & iuſtificat, illi certo debent ſtatuere ſe eſſe electos. Et Lector ſi inſpexerit Scripturæ ſententias de electione, manifeſte videbit doctrinam prædeſtinationis in Scriptura patefactam eſſe, non vt dubiam & incertam redderet ſalutem credentium, ſed vt eſſet fundamentum certitudinis. Epheſ. 1. Elegit nos in Chriſto, ante creationem mundi. 2. Timoth. 2. Fundamentum Dei ſtat firmum, habens hoc ſigillum: Nouit Dominus ſuos. Iohannis 10. Oues meæ vocem meam audiunt, & non peribunt in æternum, & nemo rapiet eas de manu mea. Romanor. 8. Qui ſecundum propoſitum Dei vocati ſunt, Quis igitur damnabit? quis ſeparabit? Rom. 11. Dona & vocatio Dei ſunt ſine pœnitentia. 2. Tim. 1. Non dedit nobis ſpiritum timoris, Vocauit enim nos ſecundum propoſitum ſuum, & gratiam quæ data nobis eſt in Chriſto Ieſu, ante tempora ſecularia, &c.

Et nunc quidem totam doctrinam prædeſtinationis non conſtitui explicare: ſed tantum oſtendere volui, electionem Dei, ſicut in verbo Dei patefacta eſt, non labefactare, ſed confirmare & ſtabilire certitudinem ſalutis, & fiduciam credentium. Falſum enim eſt, quod in 12. cap. dicit Tridentinum Concilium, ex verbo Dei non poſſe ſciri, quos Deus ſibi elegerit, niſi præter & extra verbum ſpecialis reuelatio accedat. Neque hoc verum eſt: neminem vere credentem, ex verbo Dei, ſine peculiari reuelatione certo poſſe ſtatuere, ſe eſſe in numero prædeſtinatorum. Pugnant enim hæc cum Scriptura, ſicut oſtendimus. Non ignoro autem, multa inextricabilia & portentoſa nectũt de prædeſtinatione, à ſpinoſis ingeniis, ſed quam iudicem eſſe ſimpliciſſimam ſententiam, breuiter expoſui.

Quarto obiiciunt etiam ſententias de perſeuerantia. Vt maxime de præſenti gratia certi ſint credentes, neminem tamen certum eſſe, an ſit perſeueraturus in finem. Et quia illi ſoli ſalui fiunt, qui vſque in finem perſeuerant: non igitur poſſe certam fiduciam eſſe de ſalute credentium. Reſpondeo: Multos non perſeuerare, ſed gratia excidere, & Scriptura & experientia docet. Sed hoc fit non inde & ideo, quaſi Deus nolit credentes, quos ſemel in gratiam recepit, ad finem vſque conſeruare, ſed ideo fit, quia multi ſecuritate, diffidentia & operibus carnis, Spiritum ſanctum effundunt, & fidem excutiunt. Non igitur docendi ſunt homines, quomodocunque ſe gerant, non poſſe ipſos excidere gratia Dei. Scriptum eſt enim Romanor. 11. Si permanſerit in bonitate Dei. Hebræorum 3. Modo fiduciam retineant vſque ad finem. Sed monendi ſunt, vt actiones carnis ſpiritu mortificent, & fide firmiter inhæreant Chriſto, illique per vſum verbi & Sacramentorum magis magiſque vniantur, & petant à Deo donum perſeuerantiæ: luctentúrque ne carnis petulantia donum perſeuerantiæ excutiant.

Et hoc modo non debent dubitare de perſeuerantia, ſed ſtatuere, iuxta promiſſiones Phil. 1. Qui cœpit in vobis, perficiet vſque in diem Ieſu Chriſti. Vocati enim ſumus ad conſortium Chriſti ſempiternum: nõ vt mox iterum abiiciat, quos ſibi adiunxit, ſed (ſicut inquit) non peribunt in ęternum. Nemo rapiet eas de manu mea, 1. Cor. 1. Confirmabit vos vſq; in finem, ſine crimine, in die aduentus Domini. Ita Dauid inquit: Non confundar in ęternum. Et Iohannes dicit: Hæc ſcribo vobis, vt ſciatis, quod vitam habetis æternam. Item, ſcimus cum apparuerit, quod ſimiles ipſi erimus. Rom. 8. Quis ſeparabit? certus ſum enim, quod nec præſentia, nec futura nos ſeparabunt. 2. Tim. 4. Repoſita mihi eſt corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die. Rom. 5. Gloriamur ſpe gloriæ Dei. Hæ ſententiæ manifeſte oſtendunt, ſpem fidelem de perſeuerantia, non eſſe inter cœlum & terram in ambigua dubitatione ſuſpenſam.

Quinto agitant has & ſimiles Scripturæ ſententias, 1. Corinth. 10. Qui ſtat, videat ne cadat. Philip. 2. Cum timore & tremore operemini ſalutem. Roman. 11. Noli altum ſapere, ſed time. 1 Petr. 1. In timore incolatus veſtri tempore conuerſamini. Prouerb. 28. Beatus qui terret aſſidue cor ſuum. Ad has ſententias reſponſio generalis eſt. Monent enim, ne perſuaſione certitudinis de ſalute, degeneremus in carnalem ſecuritatem, qua ipſa fides ſuffocatur & extinguitur. Nec indulgeamus vitioſis affectibus: ita enim fides excutitur. Et niſi permanſerimus in bonitate Dei, excindemur, Romani. Non manet autem fides in illis, qui ſine pœnitentia indulgent prauis affectibus. Sunt ergo hæ ſententiæ non conciones de dubitatione fidei, ſed exhortationes, ne fides poſſidens certitudinem ſalutis, vel ſecuritate extinguatur, vel actionibus

carnis.

Digitized by Google

carnis excutiatur, ſed vt exerceatur perpetuo in lucta contra carnem, ne illius petulantia effundatur gratia, Spiritus ſanctus, & certitudo ſalutis. Quædam etiam tales ſententiæ, credentibus ob oculos ponunt ſuam infirmitatem, non vt fidem in dubitationem coniiciant, ſed ne credentes inſoleſcant, fiducia donorum, ſed vt toti à Domino pendeant, ardentius & firmius inhæreant miſericordiæ promiſſæ propter Chriſtum.

Sexto, Andradius vtitur etiam hoc argumento contra fiduciam. Paulus dicit: Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non ſum iuſtificatus, quia qui me iudicat, Dominus eſt. Ergo Paulus de ſua iuſtificatione non fuit certus. Reſpondeo: Paulus non tantum dubitat, an ſua nouitate & ſuis operibus ſit coram Deo iuſtificatus, ſed diſerte dicit: In hoc non ſum iuſtificatus. Et rationẽ addit: Quia licet ipſum conſcientia non reprehendat, & coram hominibus ſit irreprehenſibilis: tamen coram Dei iudicio non poſſit illa iuſtitia conſiſtere. Aliam igitur quærit, in obedientia & merito Chriſti, quam opponere poſſit iudicio & iræ Dei, vt reconcilietur, adoptetur, & acceptetur ad vitam æternam. Et de illa iuſtificatione non dubitatiue loquitur, ſed Roma. 5. Iuſtificati fide, pacem habemus. Fide acceſſum habemus ad gratiam, in qua ſtamus & gloriamur, Romanorum octauo: Quis condemnabit? Deus eſt qui iuſtificat, &c. Paulus igitur veræ fidei in Chriſtum non adimit fiduciam & certitudinem iuſtificationis: ſed ſuis operibus non dubitatiue, ſed ſimpliciter adimit iuſtificationem: non tantum quæ fecit ante conuerſionem, ſed cum renouatus per ſpiritum, in nouitate eo vſque iam eſſet progreſſus, vt dicere poſſet, nihil mihi ſum conſcius, tamen addit: In hoc non ſum iuſtificatus, quia qui me iudicat, Dominus eſt, cuius iudicium requirit talem perfectionem, vt qui in vno delinquit, reus ſit omnium.

Solomonis ſententiam Eccleſiaſt. 9. Tam amorem quam odium neſcit homo: Andradius ita explicat, tam eſſe hominis viuendi rationem obſcuram, vt neſciat, quid potius mereatur, odiúmne an amorem. Ergone dubium eſt in Eccleſia, an Sodomitarum ſcelera diſpliceant Deo? Paulus certe magna aſſeueratione aliquoties repetit: Qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Et ipſe Solomon in eodem capite mox dicit: Quia Deo placent opera tua. Quid igitur (inquis) eſt quod Solomon dicit: Tam amorem quam odium neſcit homo? Reſpondeo: Quilibet verborum ſuorum ipſe optimus interpres eſt. Salomon igitur mox addit ſententiæ illius rationem: Et amorem & odium neſcit homo, eo quod vniuerſa æque eueniant iuſto & iniuſto, vnde corda hominum implentur malitia: hoc eſt: ex euentibus externis in hac vita, non debet nec poteſt ſtatui, vtrum Deo placeamus, hoc enim iudicium ſeducit impios. Non autem ſequitur. Ex euentibus non poteſt ſtatui, ergo fides etiam ex verbo Dei debet incerta eſſe. In eodem enim libro etiam dicitur: Ex euentibus externis non poſſe cognoſci, vtrum differat anima hominis à pecude, quia idem ſit vtriuſq; interitus. Recte igitur Bernhardus dicit, rationem per ſe & ex euentibus non poſſe ſtatuere de amore Dei erga nos, ſed fidem ex veritate verbi diuini hoc ſtatuere, & poſſe, & debere.

Locum Syracidis capite quinto, dixi eſſe deprauatum à monachis, qui fecerunt (De propitiato peccato noli eſſe ſine metu) vt dubitationem inde poſſent ſtabilire. Andradius vero concẽdit, ex Græco etiam textu illud poſſe probari, quia propitiatum illud dicatur, quod iam eſt condonatum. Ergo fides etiam poſt acceptam iam reconciliationem debet dubitare. Atqui in Græco non eſt Participium præteritum, ſed περὶ ἐξιλασμοῦ, de propitiatione. Et ipſe textus ſe explicat. Inquit enim: Ne dixeris, Peccaui, & quid mihi accidit? Et poſtea: Ne ſis ſine metu, vt adiicias peccatum ſuper peccatum, eo quod miſeratio Domini magna eſt. Concionatur itaque contra carnalem ſecuritatem, ne quis cumulet peccata ſine pœnitentia, ideo quia propoſita ſit propitiatio, vel ne quis ita ſit ſecurus, vt differat reconciliationem. Hæc vera ſunt, quæ & nos ſedulo monemus. Inde vero non ſequitur: Ergo fides debet dubitare de accepta propitiatione peccati.

Hæc fundamenta perſpicua, firma & ſolida ſunt. Quod enim obiicitur, multos hac doctrina abuti ad ſecuritatem: vera eſt reſponſio: propter abuſum non mutandam doctrinæ veritatem, ſed ſeruandum eſſe præceptum Pauli, de recte ſecando verbo Dei. Impœnitentibus enim non proponuntur hæ conſolationes, ſed fulmina, Epheſ. 5. Gal. 5. Coloſſ. 3. 1. Cor. 6. Qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Illis vero qui in pauoribus fide confugiunt ad thronum gratiæ, proponimus non dubitationem, ſed certam & firmam conſolationem, ex promiſſione Euangelij. Quia vero in ipſis credentibus eſt adhuc caro & ſpiritus, vetus & nouus homo, ſemper inculcantur etiam illæ commonefactiones, ne abutantur promiſſione Euangelij, ad ſtabiliendam ſecuritatem, & petulantiam carnis: qui vero contemptis illis commonefactionibus, doctrina hac abutuntur, cogitent quod ſcriptum eſt. 2. Petri 3. Deprauant Scripturas ad ſuam ipſorum perditionem.

Poſtremo addenda eſt hæc commonefactio, nos non loqui de Idea quadam certitudinis fidei, quæ in hac carnis infirmitate nulla prorſus tentetur dubitatione, quę nihil ſentiat trepidationum: quaſi infirma & languida fides, quę non ſentit perfectam fiduciam, & abſolutam certitudinem, iudicanda ſit, non eſſe vera fides: ſupra enim oſtendimus, fidem quantumuis infirmam, modo verum obiectum apprehendat, veram eſſe. Sed inquis: Cur igitur proponitur doctrina de fiducia & certitudine fidei, in hac carnis infirmitate? Reſpondeo: Propter duas cauſas. I. Vt ſciamus, quicquid ſentitur dubitationum ſeu trepidationum, non eſſe de natura fidei, ſed pertinere ad illas ſententias: In carne mea non habitat bonum. Volenti mihi agere bonum, adiacet malum. Credentes igitur, coram Deo has ſordes dubitationum non iactant quaſi virtutes fidei, ſed agnoſcunt, fidem quatenus opus & virtus eſt in nobis, eſſe imperfectam, & illas ſordes, quæ fidei ex carne aſperguntur, petunt tegi & ignoſci. Et tamen propter obiectum, quod in illa infirmitate fides apprehendit, habent certam & firmam conſolationem. II. Proponitur ideo, ne indulgeamus dubitationibus, ſed luctemur cum infirmitate fidei, vt ſemper ita enitamur ad certitudinem, ne patiamur nobis excuti fiduciam, ſed vt illa confirmetur, creſcat & augeatur. Ideo enim Deus in exercitiis fidei propoſuit remedia verbi, Sacramentorum & orationis. Imo ideo Spiritus adiuuat infirmitates noſtras, vt fides poſſit eluctari, ne li-

num fumigans extinguatur, vtque in ipſa infirmitate, fides nihilominus habeat certam & firmam conſolationem, ſicut Paulus dicit: Non tam apprehendi quam apprenſus ſum, non tam cognoui, quam cognitus ſum.

Ita contra omnes ſophiſticas cauillationes plana, vera, vtilis & neceſſaria eſt doctrina de certitudine reconciliationis, iuxta promiſſionem Euangelij: in qua vera fiducia credentes acquieſcunt, aut ſaltem acquieſcere conantur.

DE BONIS OPERIBVS.

DE OBSERVATIONE MANdatorum, deque illius neceßitate & poßibilitate.

CAPVT XI.

NEmo autem quantumuis iuſtificatus, liberum ſe eſſe ab obſeruatione mandatorum putare debet, nemo temeraria illa, & à patribus ſub anathemate prohibita voce vti, Dei præcepta homini iuſtificato ad obſeruandum eſſe impoßibilia. Nam Deus impoßibilia non iubet, ſed iubendo monet, & facere quod poßis, & petere quod non poßis, & adiuuat vt poßis, cuius mandata grauia non ſunt, cuius iugum ſuaue eſt, & onus leue. Qui enim ſunt filij Dei, Chriſtum diligunt, qui autem diligunt eum, vt ipſemet teſtatur, ſeruant ſermones eius, quod vtique cũ diuino auxilio præſtare poſſunt. Licet enim in hac mortali vita, quantumuis ſancti & iuſti, in leuia ſaltem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata quandoque cadãt, non propterea deſinunt eſſe iuſti. Nam iuſtorum illa vox eſt, & humilis & verax: Dimitte nobis debita noſtra. Quo fit, vt iuſti ipſi eo magis ſe obligatos, ad ambulandum in via iuſtitiæ ſentire debeant, quo liberati iam à peccato, ſerui autem facti Deo, ſobrie, iuſte & pie viuentes, proficere poſſunt per Chriſtum Ieſum, per quem acceſſum habuerunt in gratiam iſtam. Deus namque ſua gratia ſemel iuſtificatos nõ deſerit niſi ab eis prius deſeratur. Itaque nemo ſibi in ſola fide blandiri debet, putans fide ſola ſe hæredem eſſe conſtitutum, hæreditatémque conſequuturum: etiamſi Chriſto non compatiatur, vt & conglorificetur. Nã & Chriſtus ipſe (vt inquit Apoſtolus) cum eßet filius Dei, didicit ex his, quæ paſſus eſt, obedientiam, & cõſummatus factus eſt omnibus obtẽperantibus ſibi cauſa ſalutis æternæ. Propterea Apoſtolus ipſe monet iuſtificatos, dicens: Neſcitis, quod ij, qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium? Sic currite, vt comprehendatis. Ego igitur ſic curro, non quaſi in incertum: ſic pugno, non quaſi aerem verberans, ſed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: ne forte cum aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. Item princeps Apoſtolorũ Petrus: Satagite, inquit, vt per bona opera certam veſtram vocationem & electionem faciatis. Hæc enim facientes, non peccabitis aliquando. Vnde conſtat: eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduerſari, qui dicunt iuſtum in omni bono opere, ſaltem venialiter peccare, aut, quod eſt intolerabilius, pœnas æternas mereri, atque etiam eos, qui ſtatuunt in omnibus operibus iuſtos peccare, ſi in illis ſuam ipſorum ſocordiam excitando, & ſeſe in ſtadio ad currendum cohortando, cum hoc vt in primis glorificetur Deus, mercedem quoque intuentur æternam, cum ſcriptum ſit, Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes ſuas, propter retributionem. Et de Moſe dicat Apoſtolus, quod reſpiciebat in remunerationem.

DE FRVCTV IVSTIFICATIONIS, hoc eſt, de merito bonorum operum, deque ipſius meriti ratione.

CAPVT XVI.

Hac igitur ratione iuſtificatis hominibus, ſiue acceptam gratiam perpetuo conſeruarint, ſiue amiſſam recuperauerint, proponenda ſunt Apoſtoli verba: Abundantes in omni opere bono, ſcientes quod labor veſter non eſt inanis in Domino. Non enim iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri, & dilectionis quam oſtendiſtis in nomine ipſius. Et nolite amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationẽ. Atque ideo bene operantibus proponenda eſt vita æterna, & tanquam gratia, filiis Dei per Chriſtum Ieſum miſericorditer promiſſa, & tanquam merces, ex ipſius Dei promißione, bonis ipſorum operibus & meritis fideliter reddenda. Hæc eſt enim illa corona iuſtitiæ, quam poſt ſuum certamen & curſum, repoſitam ſibi eſſe ſciebat Apoſtolus, à iuſto iudice ſibi reddendum, & non ſolum ſibi, ſed & omnibus qui diligunt aduentum eius. Cum enim ille ipſe Chriſtus Ieſus, tanquam caput in membra, & tanquam vitis in palmites, in ipſos iuſtificatos iugiter virtutem influat: quæ virtus bona eorum opera ſemper antecedit: comitatur & ſubſequitur, & ſine qua nullo pacto Deo grata & meritoria eſſe poſſent, nihil ipſis iuſtificatis amplius deeſſe credendum eſt, quo minus plene illis quidem operibus, quæ in Deo ſunt facta diuinæ legi, pro huius vitæ ſtatu ſatisfeciſſe, & vitam æternam ſuo etiã tempore, ſi tamen in gratia deceſſerint conſequendam, vere promeruiſſe cenſeantur, cum Chriſtus Saluator noſter dicat: Si quis biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum, ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Itaque neque propria noſtra iuſtitia tanquam ex nobis propria ſtatuitur, neque ignoratur aut repudiatur iuſtitia Dei. Quæ enim iuſtitia noſtra dicitur, quia per eam nobis inhærentem iuſtificamur, illa eadem Dei eſt, quia à Deo nobis infunditur per Chriſti meritum.

Neque vero illud omittendum eſt, quod licet bonis operibus in ſacris literis vſque adeo tribuatur, vt eum, qui vni ex minimis ſuis potum aquæ frigidæ dederit, promittat Chriſtus eum non eſſe ſua mercede cariturum, & Apoſtolus teſtatur id, quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate, æternum gloriæ pondus operari in nobis, abſit tamen vt Chriſtianus homo in ſeipſo, vel confidat, vel glorietur, & non in Domino, cuius tanta eſt erga omnes homines bonitas, vt eorum velit eſſe merita, quæ ſunt ipſius dona. Et quia in multis offendimus omnes, vnuſquiſque ſicut miſericordiam & bonitatem, ita ſeueritatem & iudicium ante oculos habere debet, neque ſeipſum aliquis, etiamſi nihil ſibi conſcius fuerit, iudicare: quoniam omnis hominum vita, non humano iudicio examinanda & iudicanda eſt, ſed Dei, qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à Deo, qui (vt ſcriptum eſt) reddet vnicuique ſecundum opera ſua.

Poſt hanc Catholicam de iuſtificatione doctrinam, quam niſi quiſque fideliter firmitérque receperit, iuſtificari non poterit, placuit ſanctæ Synodo hos Canones ſubiungere, vt omnes ſciant, non ſolum quid tenere & ſequi, ſed etiam quid vitare & fugere debeant.

CANON XVIII.

Si quis dixerit, Dei præcepta homini etiam iuſtificato, & ſub gratia conſtituto, eſſe ad obſeruandum impoßibilia, anathema ſit.

XIX.

Si quis dixerit, nihil præceptum eſſe in Euangelio præter fidem, cætera eſſe indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, ſed libera, aut decem præcepta nihil pertinere ad Chriſtianos, anathema ſit.

XX.

Si quis hominem iuſtificatum, & quantumlibet perfectum, dixerit non teneri ad obſeruantiam mandatorum Dei & Eccleſiæ, ſed tantum ad credendum, quaſi vero Euangelium ſit nuda & abſoluta promißio vitæ æternæ, ſine conditione obſeruationis mandatorum, anathema ſit.

XXI.

Si quis dixerit, Chriſtum Ieſum à Deo hominibus datum fuiſſe, vt redemptorem cui fidant, non etiam vt legiſlatorem cui obediant, anathema ſit.

Si quis

XXV.

Si quis in quolibet bono opere iuſtum ſaltem venialiter peccare dixerit, aut quod intolerabilius eſt, mortaliter, atque ideò pœnas æternas mereri, tantumq́, ob id non damnari, quia Deus ea opera bona non imputet ad damnationem, anathema ſit.

XXVI.

Si quis dixerit, iuſtos non debere pro bonis operibus quæ in Deo fuerint facta, expectare & ſperare æternam retributionem à Deo, per eius miſericordiam, & Ieſu Chriſti meritum, ſi bene agendo, & diuina mandata cuſtodiendo, vſque in finem perſeuerarint, anathema ſit.

XXXI.

Si quis dixerit, iuſtificatum peccare, dum intuitu æternæ mercedis bene operatur, anathema ſit.

XXXII.

Si quis dixerit, hominis iuſtificati bona opera ita eſſe dona Dei, vt non ſint etiam bona ipſius iuſtificati merita, aut ipſum iuſtificatum, bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam, & Ieſu Chriſti meritum, cuius membrum viuum eſt, fiunt, non verè mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, & ipſius vitæ æternæ, ſi tamen in gratia diſceſſerit, conſecutionem, atque etiam gloriæ augmentum, anathema ſit.

EXAMEN.

Non inſtituemus nunc integram explicationem loci de bonis operibus, ſed illa quæ in Concilij Tridentini decretis, & in Andradij explicationibus contra noſtras Eccleſias diſputantur, breuiter examinabimus, & explicabimus. Poſſunt autem illa 4. capitibus comprehendi.

I.

An facienda ſint bona opera.

II.

Quæ ſint bona opera, in quibus Deus vult renatos exercere obedientiam.

III.

An obedientia renatorum in hac vita, ſit perfecta legis impletio.

IV.

De meritis & præmiis bonorum operum.

PRIMA QVÆSTIO.

AN FACIENDA SINT BONA opera.

De hac quæſtione, prorſus nulla apud nos quidem eſt controuerſia, niſi quod Pontificij illa calumnia Eccleſias noſtras falſò & iniuſtè à multis iā annis onerant, quaſi ipſa verè bona opera prohibeamus, & omne ſtudium eorum damnemus. Tridentinum Concilium capite vndecimo inſimulat nos, quaſi in ſola fide ita nobis blandiamur, vt exiſtimemus nos prorſus liberos eſſe ab obſeruatione mandatorum Dei. Et Canone decimonono nobis oblique tribuūt illam doctrinam, nihil eſſe præceptum præter fidem, cætera omnia eſſe indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, ſed libera, & quidem ita, ac ſi doctrina Decalogi nihil ad Chriſtianos pertineat. Hæ verè Pōtificiæ calumniæ, ſæpius verè & grauiter à noſtris refutatæ ſunt. Et quidem ſcripta noſtrorum, præcipuè verò ipſa vox doctrinę, quotidie ſonans in noſtris Eccleſiis, luculentum dicit coram toto mundo teſtimonium, ipſis etiam Pontificiorum conſcientiis non ignotum, falſò nobis talia tribui. Ipſi verò quæſtionem hanc ideò tam operosè diſputāt, vt imperitis fucum faciant, quaſi illa potiſſimùm inter Pontificios & nos ſit controuerſia, an faciēda ſint bona opera. Ad refutandam igitur illam calumniam, pauca quædam repetenda ſunt. Vtque eò breuiùs illud fieri poſſit, tantùm capita exhortationum, ad ſtudium bonorum operum, quæ ex Scriptura in noſtris Eccleſiis proponi ſolent, breuiſſimè recitabo.

1. Inculcaſt hoc, Deum iuſtificatis & renatis nullo modo dare licētiam, vt liberè & ſecurè poſſint & auſint prauis ſuis cupiditatibus indulgere, impio mundo ſe conformare, Diabolo & peccato ſeruire, mandata Dei violare & cōculcare. 1. Theſſal. 4. Non vocauit nos Deus ad immunditiem, ſed ad ſanctificationem. Roman. 6. Peccabimus ergo, quoniam non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia? Abſit. Rom. 3. Qui dicunt, Faciamus mala vt eueniant bona, illorum damnatio iuſta eſt.

2. Certum eſt & hoc, Deum iuſtificatos & renatos nō velle ocioſos eſſe ſine bonis operibus. Matt. 20. Quid ſtatis totum diem ocioſi? 2. Pet. 1. Hæc ſi vobis adſint, non ocioſos nec infructuoſos nos conſtituent in agnitione Chriſti. Matt. 3. & 7. Omnis arbor quæ non facit fructus bonos, excindetur, & in ignem conicietur.

3. Nec dubiæ, nec obſcuræ ſunt Scripturæ ſententiæ, quæ iuſtificatis & renatis ſtudium bonorū operum commēdant. Tit. 2. Chriſtus dedit ſemetipſum pro nobis, vt mundaret ſibi populum peculiarem, ζηλωτὴν hoc eſt, qui peculiari zelo ſit ſectator bonorum operum. Epheſ. 2. Ipſius factura ſumus, creati in Chriſto Ieſu ad bona opera, quæ Deus præparauit, vt in illis ambulemus. 2. Cor. 5. Pro omnibus mortuus eſt Chriſtus, vt qui viuunt, iam non ſibi viuant, ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt, & reſurrexit. Et ſumma proponitur ex Pſal. 34. Declina à malo, & fac bonum. 1. Petri 2. Mori peccato, viuere Deo, ſeu iuſtitiæ. Epheſ. 4. Deponere veterem hominem, & induere nouum. Roman. 13. Abiicere opera tenebrarum, & induere arma lucis.

4. Illam verò obedientiam Scriptura in iuſtificatis & renatis non tantùm conſulit, nec vt rem indifferentem aut arbitrariam proponit, ſed tradit neceſſariam eſſe propter voluntatem & mādatum Dei. Rom. 8. Debitores ſumus, non vt ſecundum carnem viuamus, Rom. 13. Nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis. Luc. 17. Quæ debuimus, fecimus. 1. Ioan. 4. Et nos debemus mutuò nos diligere. 1. Theſſ. 4. Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio noſtra. Rom. 12. Probetis quæ ſit voluntas Dei. Ioan. 14. Mandatum do vobis, vt diligatis vos inuicem. 1. Ioan. 4. Hoc mandatum habemus, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem.

5. Scriptura addit, non veram eſſe fidem, quæ non eſt efficax per charitatem. 1. Ioan. 4. Qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius non facit, mendax eſt. 1. Tim. 5. Qui ſuorum curam non habet, fidem abnegauit, & infideli deterior eſt. Iacob. 2. Fides ſine operibus, mortua eſt.

6. Violatoribus proponuntur comminationes pœnarum corporalium, ſpiritualium & æternarum. 1. Theſſal. 4. Deus vltor eſt de his omnibus. Pſalm. 89. Si mandata mea non cuſtodierint, viſitabo in virga iniquitates eorum. Rom. 8. Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Col. 3. Propter hæc venit ira Dei ſuper filios inobediētię. 1. Tim. 1.

Repellẽtes bonam conſcientiam, circa fidem naufragium fecerunt. 2. Petri 1. Cui hæc non adſunt, obliuionem cœpit purgationi peccatorum. Et qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt, &c.

Quia igitur & doctrina de neceſſitate bonorum operum, ſeriæ exhortationes ad ſtudium bonorum operum, ſedulò apud nos traduntur, vrgentur & inculcantur, vnde quæſo Pontificij ſumunt occaſionem texendi virulentam illam calumniam, quaſi prohibeamus, damnemus, aut certè arbitraria faciam⁹ bona opera? Illud verò Tridentini Patres Can. 20. non obſcurè ſignificant. Quia enim docemus, promiſſionem Euangelij de remiſſione peccatorum & vita æterna, non pendere ex conditione noſtræ obſeruationis mandatorum diuinorum, ſed ex gratuita miſericordia Dei, ꝓpter obedientiam & meritum Christi Mediatoris: fingunt Pontificij inde conſequens eſſe, iuſtificatos nõ teneri ad obſeruantiam mandatorum. Quaſi verò Prophetæ & Apoſtoli prohibeant & damnent ſtudium bonorum operum quando (ſicut demonſtrauimus) docent ex gratuita miſericordia, fide propter Chriſtum Mediatorem, ſine operibus homines iuſtificari. Neq; enim quia opera noſtra ex articulo aut negocio & officio iuſtificationis excluduntur, propterea nullas planè habent cauſas, nullum vſum quare ſint facienda. Pontificiorum verò imaginatio eſt: Si bona opera non ideò ſunt facienda, vt illis promereamur reconciliationem cum Deo, adoptionẽ & vitam æternam, tunc potius omittenda eſſe. Ita verè ſunt mercenarij, qui nihil liberaliter vt obedientes filij, pręſtare velint, ſed vt mercenarij, ſeruiliter ſpe tantùm, & expectatione præmij operari volunt: nec verò ignorare debent, quid Auguſtinus de huiuſmodi operatoribus, ex Scripturæ ſententia pronunciet.

Quamuis igitur operibus non promereamur remiſſionem peccatorum, reconciliationem, adoptionem & vitam æternam, aliæ tamen multæ veræ & graues cauſæ ſunt, ꝓpter quas iuſtificati & renati debitores ſunt, vt non ſecundum carnem, ſed ſecundũ ſpiritum viuant & ambulent. Eſt enim voluntas & mandatum Dei, vt liberati ſeruiamus ipſi in iuſtitia & ſanctitate corã ipſo, Luc. 1. ſicut teſtimonia ſuprà annotauimus. Et illud debitum inchoandæ nouæ obedientię, nõ ſoluitur aut tollitur per gratuitam imputationem iuſtitiæ Christi: ſed ex gratuita illa reconciliatione, accedunt multæ grauiſſimæ impulſiuæ cauſæ, præſtãdæ nouæ obedientiæ, quarum primæ quædam reſpiciunt ipſum Deum, vt ſunt teſtimonia Scripturæ de Deo Patre, 1. Petri 1 Si Deum inuocatis Patrem, ſicut filij obedientiæ, ſancti eſtote conuerſantes in timore. 1. Io. 3. Sumus filij Dei, & qui hanc ſpem habent, in eo ſanctificant ſe. 1. Ioan. 4. Si Deus dilexit nos & miſit filium, debemus ergo & nos alterutrum diligere. Lucæ 1. Fecit redemptionem plebis ſuæ, vt liberati ſeruiamus ipſi. 1. Theſ. 4. Non vocauit nos Deus ad immundiciem, ſed ad ſanctificationem.

De filio. Tit. 2. Dedit ſemetipſum pro nobis, vt redimeret nos ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum peculiarem, ſectatorem bonorum operum. 1. Petri 2. Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, vt peccatis mortui, iuſtitiæ viueremus. 2. Cor. 5. Pro omnibus mortuus eſt Chriſtus, vt qui viuunt, iam non ſibi viuant, ſed Chriſto. Epheſ. 2. Creati in Chriſto Ieſu ad bona opera. Rom. 6. Sepulti ſumus vnà cum Chriſto per Baptiſmum in mortem, vt poſthac non ſeruiamus peccato, ſed in nouitate vitæ ambulemus.

De Spiritu ſancto. Gal. 5. Si ſpiritu viuimus, ſpiritu & ambulemus. Epheſ. 4. Ne contriſtetis Spiritum ſanctum. 1. Theſ. 4. Qui hæc ſpernit, non hominem, ſed Deum ſpernit, qui Spiritum ſanctum dedit in nobis. Rom. 8. Qui Spiritu Dei ducuntur, hi ſunt filij Dei. Epheſ. 5. Sitis imitatores Dei. 1. Ioannis 2. Qui dicit ſe in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. Coloſ 3. Condonate vobis inuicem, ſicut & Deus per Chriſtum. 1. Petri 2. Reliquit nobis exemplũ, vt inſequeremini veſtigia eius. Coloſ. 1. Ambulate dignè Deo. Phil. 1. Dignè Euangelio Chriſti ad laudem eius & gloriam Dei. 1. Pet. 4. Vt in omnibus glorificetur De⁹. Tit. 2. Vt doctrinam Saluatoris ornent in omnibus. 1. Tim. 6. Ne nomen Dei & doctrina malè audiat.

2. Quædam cauſæ impulſiuę, reſpiciunt ipſos renatos, vt quia ſunt renati in Chriſto, ergo debent eſſe noua creatura. 2. Cor. 5. & Rom. 6. Qui mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in eo? Liberati à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ. Ephe. 5. Vt filij lucis ambulate, nec commercium habeatis cum operibus tenebrarum. Epheſ. 4. Dignè ambulate vocatione veſtra. 1. Corin. 6. Hæc eratis quondam, ſed ſanctificati eſtis, &c. 1. Ioan. 3. Qui peccat, non vidit nec cognouit ipſum. Qui nõ diligit, manet in morte. In hoc manifeſti ſunt filij Dei & filij Diaboli. 1. Tim. 5. Qui ſuorum curam non habet, fidem abnegauit. 1. Tim. 1. Quidam repellentes bonam conſcientiam, circa fidem naufragium fecerunt, &c.

3. Quædam cauſæ reſpiciunt proximum, vt noſtris officiis ſubleuetur. Luc. 6. Ne cuiquã offendiculum præbeamus. 2. Corin. 6. Vt noſtro exemplo alij ad pietatem inuitentur. 1. Pet. 3. vt benefaciendo os obturemus aduerſariis. 1. Pet. 2. & 3. Tit. 2.

Sed de cauſis finalibus bonorum operum, poſtea quædam repetenda erunt. Nunc breuiter tantùm Pontificiorum calumnia refutanda fuit, quaſi noſtra doctrina vel prohibeat bona opera, vel faciat illa arbitraria, vel certè in dubiũ reuocet, an facienda ſint bona opera. Recitaui autem præcipua Scripturæ teſtimonia, vt oſtenderem, nos exhortari renatos ad ſtudium bonorum operum, ex illis ipſis fontibus & fundamentis, ſicut in Scriptura traduntur, vtque monſtrarem, multò rectius in noſtris Eccleſiis tradi doctrinam de bonis operibus, quàm apud Pontificios, qui apud ſe ſolos gloriantur eſſe poſſeſſionem bonorum operum. Clarè enim ex verbo Dei docemus, non tantùm quòd facienda ſint bona opera, ſed explicantur veræ cauſæ, propter quas facienda. Traditur etiam, qualia debeant eſſe opera renatorum, bona opera: vt diſcrimen ſit inter virtutes philoſophicas, inter opera Phariſaica, & inter renatorum nouam obedientiam, & quomodo in hac noſtra infirmitate fieri poſſit à perſona ſcilicet fide reconciliata, & à Spiritu ſancto renata. Sed integra harum quæſtionum explicatio, non eſt huius loci.

SECVNDA QVÆSTIO.

Quæ ſint bona opera, in quibus vult renatos exercere obedientiam.

De hac quæſtione Concilium Tridentinum capit. 10. inquit iuſtificatos per obſeruationem mandatorum

Digitized by Google

datorum Dei & Eccleſię, in ipſa iuſtitia creſcere, & magis iuſtificari. Et Can. 20. dicunt, iuſtificatum teneri ad obſeruantiam mandatorũ Dei & Eccleſiæ. Et moderatior quiſpiã per mãdata Eccleſiæ forſan intelligeret, quæ Eccleſia per miniſteriũ verbi Dei ex Scriptura proponit & pręſcribit, vt ita planè eadem ſint mandata Dei, ratione autoritatis & Eccleſię, ratione miniſterij. Sed Concilij interpres Andradius hanc mitigationem non admittit, diſertè enim mandata Dei & mandata Eccleſiæ contra ſe diſtinguit. Et differentiã hanc conſtituit, quòd Dei mandata ſint ab ipſo Deo, in verbo ipſius tradita: Eccleſiæ verò mandata ſunt de iis rebus, quæ non habent in verbo Dei expreſſum mandatũ aut teſtimonium. Vt autem ſtatus quæſtionis rectè conſtituatur, repeto quæ ſuprà in loco de traditionibus dicta ſunt, quãdo diſputatur de iis, quæ habent teſtimoniũ in verbo Dei, intelligenda eſſe non illa tãtùm, quæ totidẽ literis & ſyllabis in Scriptura extant, ſed illa etiã quę ex certa & manifeſta Scripturæ ſententia, bona conſequentia deducuntur. Et ſi talia intelligerent mãdata, nulla eſſet cõtrouerſia: Sunt enim non minus diuina mandata, quàm quæ totidẽ literis & ſyllabis in Scriptura exprimuntur. Sed Andradius allegat illud Matt. 23. Super cathedram Moſis ſederũt Scribæ & Phariſæi, omnia quęcũq; dixerint vobis, ſeruate, & facite. Et inde argumentatur: Si in veteri Teſtamento, non ea ſolùm obſeruãda erant, quę Moſes pręceperat, ſed illa etiam, quæ ij imperaſſent, qui in Moſis locũ ſucceſſerant, vt Scribæ & Phariſęi: nõ minor ergo obedientia & obſeruantia debetur Prælatis Eccleſiæ, in nouo Teſtamento. Ex hac argumentatione Lector nõ obſcurè intelligit quorſum tradant decreta de mãdatis Eccleſię, vtq; eò propius ad ſtatũ quæſtionis accedamus, addenda eſt hæc declaratio Sunt in Eccleſia ordinationes quędã de ritibus aut obſeruationibus quibuſdam externis, de quibus quæ ſit Scripturæ ſententia, in loco de traditionibus explicauimus. Ritus enim qui ſunt Scripturę cõſentanei, quia hactenus habẽt verbi Dei teſtimonium, rectè poſſunt retineri, qui verò cũ Scriptura pugnãt, iuſto iudicio & temeritate reiiciuntur & abolentur.

Sunt verò prætereà adiaphori quidam ritus, qui cum Scriptura quidẽ non pugnant, ſed tamen non habent expreſſum in Scriptura mandatũ aut teſtimonium. De illis ſimplex & plana eſt reſponſio: Si ordini, decoro & ædificatiom ſeruiant, & ita proponuntur, vt non pugnent cum Chriſtiana libertate, hoc eſt, vt non proponantur vel obſeruentur cum opinione neceſſitatis, cultus & meriti, poſſe de illis Eccleſiã ſtatuere, propter ędificationi pro temporis, morũ & gentium varietate cõducere iudicabitur. Sunt pluribus explicata, ſuprà de traditionibus.

Quòd ſi hîc eſſet quæſtionis huius ſtatus, non magnoperè contendendum eſſet.

Sed Andradius Concilij mentem ita explicat: Romanũ Pontificem accepiſſe à Chriſto integrã, perfectam atque plenam poteſtatem regendi vniuerſam Eccleſiam, ita vt leges ab illo latæ, omnibꝰ in rebus non aliter ſint obſeruandæ, quàm diuinæ. Et addit: Sæpè euenire, vt maiore ſcelere inuoluatur, qui tales Eccleſiaſticas, quàm qui diuinas leges perfregerit, ſi præſertim prælatorum deſpicientia feratur. Et huius exemplum cum Ieſuitis hoc adducit, illos veluti ethnicos & publicanos habendos, qui Eccleſię pręſcriptione ab vtraq; Eucharistiæ ſpecie ſumenda non retardantur. Hæc omnia ſunt Andradij verba, ex quibus Lector intelliget: quale πανδοχεῖον ſit locus Pontificiorum, de mandatis Eccleſiæ. Tridentini verò patres, præter hæc addunt cap. 10. hominem iuſtificari obſeruatione mandatorum Dei & Eccleſiæ.

Eſt igitur iuxta Andradij explicationem ſtatus controuerſiæ in hac quæſtione, 1. Leges à Romano Pontifice & Prælatis Eccleſiæ datas, licet non habeant mandatum aut teſtimonium verbi Dei, non aliter tamen omnibus in rebus obſeruandas, quàm diuinas 2. Sæpe maius eſſe ſcelus, huiuſmodi traditiones, quàm diuinas leges perfringere. 3. Obligationem talium traditionum talem ac tantam eſſe, vt illi qui in ſumenda vtraque Euchariſtiæ ſpecie, malunt teſtamentarium filij Dei inſtitutionem, quàm Prælatorum Eccleſiæ præſcriptionẽ, ſequi, habendi ſunt veluti ethnici & publicani. 4. Obſeruatione talium traditionum, homines corã Deo iuſtificari ad vitam æternam Non fingo hęc, ideò ipſa verba & Concilij, & Andradij, qui Tridentini in Concilio ſcripſit, annotaui.

Quæ verò inſolentior poteſt excogitari impudentia, quàm hominum traditiones pari, imò eodem gradu æquare mandatis diuinis? & quid dico æquare, imò præferre., & quidem ita præferre vt maius pronuncietur eſſe ſcelus humanas traditiones, quàm diuinas leges perſtringere, imò ſcelus eſſe anathemate dignum, ſi quis noluerit humanam prohibitionem præferre inſtitutioni filij Dei, de vtraq; Euchariſtiæ ſpecie ſumenda. Agedum purpurata beſtia, homo peccati, & fili perditionis, imple menſuram eius quod ſcriptum eſt, 2. Theſſ. 2. vt ex coloribus pij te cognoſcere poſſint. Extolle te ſuper omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Colloca te in templo Dei, tanquam Deum, oſtentã & renuncia teipſũ quòd ſis Deus. Quin quòd res eſt apertè dic, Iſaiæ 14. In cælum conſcendam, iuxta aſtra Dei exaltabo ſoliũ meum, & ſedebo in monte teſtamenti, aſcẽdã ſuper altitudinẽ nubium ſimilis ero altiſſimo. Faxit autẽ Deus vt propediẽ ſequatur alter ille verſiculus: veruntamen ad infernũ detraheris in profundũ lacus, Amen, amen.

Olim Pelagius damnatus eſt quòd iuſtificationem tribuebat obſeruationi legis diuinæ. Nunc verò in Concilio Tridentino, non verentur pronunciare hominem gratis iuſtificatum magis iuſtificari per obſeruationem mandatorum Dei, & traditionũ humanarum, ita vt meritum vitæ æternæ diſtribuatur inter obſeruationem mandatorũ Dei, & traditionum humanarum. Quomodo verò putas, Paulum ad hanc blaſphemiam ſi audiſſet, exclamaturum fuiſſe? qui de operibus legis diuinę inquit: Si per legem iuſtitia, gratis ergo Chriſtus mortuus eſt. Euacuati eſtis à Chriſto, à gratia excidiſtis qui in lege iuſtificamini.

Auguſtinus de ſuo tempore inquit Epiſtola 119. Hoc nimis doleo, quia multa quę in diuinis libris ſaluberrimè præcepta ſunt minus curantur, & tam multis præſumptionibus ſic plena ſunt omnia, vt grauius corripiatur, qui per octauas ſuas terram nudo pede tetigerit, quàm qui mentem vinolentia ſepelierit. Et addit: Vt tolerabilior ſit conditio Iudæorum, qui etiamſi tempus libertatis non agnouerunt, legalibus tamen ſarcinis, non humanis præſumptionibus ſubiiciebantur. Quid verò exiſtimas optimum illum virum dicturum, ſi legiſſet illa blaſphemiarum monſtra quæ in Concilio decernere non verentur de humanis

traditionibus æquandis, imò præferendis mandatis diuinis, & de iuſtificatione hominis, per obſeruationem traditionum humanarum? & debebat quidem in hominibus in Eccleſia, ea eſſe lux, & is zelus, vt ne ad auditum quidem admitterentur talia portétiloquia, ſicut Irenæus loquitur. Sed quia poſtrema iam ſunt tempora, in quibus iuxta Chriſti & Apoſtolorum vaticinia regnat efficacia erroris, talia impunè nó tantùm ſcribuntur, ſed in Tridentina Synodo, tanquam Spiritus ſancti oracula promulgantur. Breuiter autem recitabimus firma, perſpicua & immota Scripturæ teſtimonia, ea eſſe opera, in quibus Deus vult renatos exercere obedientiam, quæ ipſe in verbo ſuo præſcripſit & mandauit. Res enim ſi iuxta Scripturæ teſtimonia iudicetur, manifeſtiſſima eſt. Nã & affirmatiuè & negatiuè Deus ſententiam ſuam de hac quæſtione in Scriptura patefecit, propterea quòd omnibus temporibus fuerunt, qui pietatis ſpecie, & prætextu bonæ intentionis, à norma bonorum operum in verbo Dei nobis propoſita diſceſſerunt, facturi vel plura, vel præſtantiora opera, quàm quæ Deus ipſe nobis præſcripſit. Eſt enim Phariſaica quædã animi humani ſuperbia, quæ non libenter patitur ad præſcriptum verbi diuini ſe aſtringi & alligari, ſed electitios cultus, vel à ſe, vel ab aliis excogitatos iudicat eſſe præſtantiores. Hinc luci, hinc excelſa, & multi tales cultus, apud populum veteris Teſtamenti, qui diuinitus non erant mandati, in quib. prætextus bonæ intentionis ita regnauit, vt lapidaret & occideret Prophetas, reprehendentes tales electitios cultus. Vere autem ſunt ſarcaſmi Diaboli, acerbe illudentis miſerrimæ infirmitati corruptæ noſtræ naturæ.

Quia enim propter carnem in hac vita adhærentem, ne renati quidem legi Dei perfecta obedientia ſatisfacere poſſunt, inſtillat Diabolus tales opiniones, naturam humanam plura & præſtantiora poſſe ſupererogare, quam quæ Deus præcepit. Et fit, ac ſi ſeruus, neglectis & poſthabitis Domini mãdatis, occupetur aliis laboribus ex ſuo arbitrio delectis & ſuſceptis. Ita autẽ loquitur Deus in Scriptura, Deu. 12. Nõ faciat vnuſquiſq; quod in oculis ſuis rectum videtur, ſed quicquid ego præcipio, hoc obſeruabitis, vt faciatis Domino, nec addas ad illud quicquam, nec minuas quicquã ab eo.

Numeri 15. Non ſequantur cogitationes ſuas, & oculos poſt quos fornicantur, ſed memores præceptorum Dei, faciant ea, ſintq; ſancti Deo ſuo.

Ezechielis 20. In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere. Ego Dominus Deus veſter, in præceptis meis ambulate. Obſeruetur addita ratio, quare non in patrum, ſed in Dei præceptis ambulandũ ſit: quia inquit, Ego ſum Dominus Deus tuus. Hac enim præfatione in Decalogo vẽdicat ſibi præcipiendi autoritatẽ, & nos ad verbi ſui obedientiã alligat. In eius autem præceptis ambulare debemus, qui eſt Dominus Deus noſter. Hunc titulum, qui vel verbis, vel facto, tribuit Rom. Pontifici, & Prælatis Eccleſiæ, manifeſte blaſphemus eſt.

Deuter. 5. Facite quod præcepit Dominus Deus veſter, non declinabitis, neque ad dextram neq; ad ſiniſtram, ſed per viam quam præcepit Dominus Deus veſter ambulabitis.

Ieſa. 1. Quis requiſiuit hæc de manibus veſtris? Matth. 15. ex 29 Eſaiæ: Fruſtrà colunt me mandatis, quæ ab hominibus docentur. Coloſ. 2. expreſſe damnãtur ἐθελοθρησκίαν, cultus electitij. Eph. 2. dicit Paulus, Deum præparaſſe opera, in quibus ambulent, qui in Chriſto Ieſu ad bona opera creati ſunt.

Et Rom. 12. traditurus doctrinã de bonis operibus inquit: Vt probetis quę ſit voluntas Dei bona, placens & perfecta. Voluntas autem Dei, ex verbis ipſius æſtimanda & diſcenda eſt. Ita Rom. 13. dicturus quomodo & vnde voluntas illa Dei ſit probanda, nominat legem, & ad verbũ recitat præcepta Decalogi. Ita Gal. 5. charitatẽ quę radix & ſumma eſt bonorũ operum, dicit nihil aliud eſſe quam plenitudinem legis, & ſummam mandati, 1. Tim. 1.

2. Tim. 3. Omnis ſcriptura Dei vtilis eſt, vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonũ inſtructus.

Verbum igitur ſuum Deus proponit normam bonorum operum: & quidem ita, vt cultus electitios, & mandata quæ ab hominibus opinione cultus docentur, reiiciat. Et affirmat, verbum ſuum normam eſſe perfectiſſimam, inquit enim: Nec addas quicquam, nec minuas, Deut. 12. Nec declines vel ad dextram, vel ad ſiniſtram, Deut. 5. Ioſ. 1. Iniuria igitur fit normæ diuinæ bonorum operum, quàm ipſe pronunciat eſſe perfectiſſimam, quando ei aliquid ab hominibus ſuperadditur. Et norma bonorum operum, præter cæteras cauſas etiam ideò ex verbo Dei proponi debet in Eccleſia, vt de imperfectione noſtra nos admoneat, in ipſo exercitio & curſu bonorum operum. In humanis enim traditionibus, & in electitiis cultibus, mens humana facile poteſt perſuaſionem perfectionis, imò ſupererogationis ſibi fingere, quę pernicies eſt doctrinæ iuſtificationis.

Hæc Scripturæ teſtimonia manifeſtè docent, quæ ſit Dei ſententia de propoſita quæſtione. Lectorẽ autem oro, vt ea, quæ Prophetæ contra cultus electionis, & quæ Chriſtus contra traditiones ſeniorum diſputant, cõferat ad Andradij axiomata ſuprà recitata, quæ ex Tridentino durante concilio in orbem Chriſtianũ ſparſit: & videbit, qualis ſpiritus præſederit in Tridentino concilio.

Propter cauillationes verò hoc addam, non intelligendas eſſe co prioſe breuiſſimas illas lineas, quæ in Decalogo ſignatę ſunt, ſed ſicut norma illa bonorũ operum a Prophetis, Chriſto & Apoſtolis in Scriptura tradita & explicata eſt. Et ſimul intelligimus, quæ in diuina illa norma comprehenduntur & continentur, vt cùm Paulus gratis prædicet Corinthiis, ne offendiculum det Euangelio, 1. Cor. 9. &c.

Audiamus iam porrò, quæ argumenta contra hæc Scripturæ teſtimonia, Andradius mandatis Prælatorum Eccleſiæ, eo ſicut dictum eſt modo, patrocinaturus opponat.

1. Qui vos audit, me audit: qui vos ſpernit, me ſpernit., Lucæ 10. Mandatum ergo Chriſti eſt, vt Prælatos Eccleſiæ non ſecus ac ſeipſum audiamus, illis omnibus in rebus obtemperemus, eorum præcepta non aliter obſeruemus quàm diuina & exiſtimemus, magis eſſe diuina iuſſa quàm humana. Hæc Andradius. Reſpondeo: Dulciſſimam doctrinam & conſolationem continet hæc Chriſti ſententia, quòd miniſtri verbi, quando ea quæ docent, ex verbo Dei probant, non ſecus audiendi ſunt, ac ſi vox diuina cœlitus nobis inſonaret. Deus enim miniſterio adeſt, & per illud medium nobiſcum loquitur, & efficax eſt, ſicut Baptiſta inquit: Ego ſum vox clamantis. Deus enim eſt, qui per Baptiſtam clamat. 2. Corinthiorum 13. Paulus inquit: An experimentum quæritis eius, qui

in

in me loquitur Chriſtus?Ita 2.Cor.5.inquit: Deus exhortatur per nos. Quomodo vero? quia verbũ reconciliationis poſuit in nobis.Sicut Iſa.59 Spiritus meus qui eſt in te,& verba mea quæ poſui in ore tuo,&c.Hæc doctrina conciliat miniſterio verã reuerentiam,& flectit animos ad obedientiã,iuxta dictum Heb.13.Obedite præpoſitis veſtris.Vt quãdo miniſtri afferũt & proponunt verbum Dei,auditores accipiunt illud,non vt verbum hominũ: ſed ſicut vere eſt verbum Dei, ſicut Paulus inquit Theſſal.2.Et dulciſſima eſt conſolatio, quod vere poſſumus ſtatuere,quando ex ore miniſtri verbũ Dei audimus,ipſum filium Dei nobis adeſſe,nobis loqui,& per illud verbum efficacem eſſe. Inde enim pendet quod Chriſtus pronunciat: Quorum remiſeritis peccata,remiſſa erunt: quicquid ſolueritis in terra,ſolutum erit in cœlo.Sed hæc dignitas,reuerentia, obedientia & efficacia miniſterij, inde pendet,vt verbum Dei afferat & proponat.

Hoc vero Andradius non vult, ſed concedit, Chriſtum prælatis Eccleſiæ dediſſe poteſtatẽ, non limitatam,ſed quaſi infinitam,vt quæcunq; proponant,ſtatuant & præcipiant,ſiue habeant mandatum & teſtimonium verbi Dei in Scriptura, ſiue non habeant,Eccleſia nihilominus alligata ſit ad obedientiã vt omnibus in rebus Prælatis ſuis obtemperet,& illorum præcepta non aliter obſeruet quam diuina,ita vt nulla ratione de illorũ præceptis diſceptandum ſit,an ſcilicet verbo Dei ſint cõſentanea.Et ex Hieronymo huc accommodat dictũ illud: Audi Iſrael & tace.Sed hæc nullo modo eſt verborum Chriſti ſententia.Cum enim ad miniſterium mitteret Apoſtolos, Matth. 10. & 17. Luc.10.addit quidem ipſorum miniſterio hoc priuilegium:Quis vos audit,me audit. Nũ vero hãc habet ſententiam:Quicquid hominibus tradideritis,etiamſi eius rei nullum à me habeatis mandatũ vel verbi mei teſtimonium, nihilominus pari reuerentia & pietatis affectu obſeruandum erit,ac ſi eſſet diuinum mandatum? Nullo vero modo: ſed certa mandata miniſterio Apoſtolorum & ſeptuaginta,Matth.10 Luc.10 præſcribit,quibus tanquã certis limitibus,& quaſi cancellis miniſteriũ ipſorum includit & circumſcribit. Et de illa adminiſtratione miniſterij,certis mandatis Chriſti circũſcripta dicit:Qui vos audit,me audit.Ita Matt.28. dicit:Vobiſcum ſum vſq; ad conſummationẽ ſeculi,ſed addit:Docete eos ſeruare quæcunq; præcepi vobis,& tunc recte dicitur: Qui vos audit, me audit.Ioa.20.Chriſtus dicit:Sicut me miſit pater,ita ego mitto vos.De ſua vero miſſione dicit Io.14.Sicut mandatum mihi dedit pater, ſic facio. Qui vero ab ipſis Apoſtolis egreſſi ſunt, quando non afferunt doctrinam Apoſtolicam: num in omnibus reb. ipſis obtemperandũ eſt, nũ præcepta ipſorũ non aliter ac diuina obſeruãda ſunt? nullo vero modo,inquit Io.ſed nolite eos in domũ recipere,nec aue eis dixeritis.Itẽ,Nolite omni ſpiritui credere,ſed probate ſpiritus,nũ ex Deo ſint. Multi enim Pſeudoprophetæ exierũt in mũdũ.Ita Paulus ipſos Apoſtolos docet alligatos eſſe ad certã vocẽ doctrinæ,à Chriſto traditæ & acceptæ,ita vt anathema dicat,ſi vel Angelus è cœlo præter illud annũciet.Gal.1.Falſum igitur eſt quod Andradius dicit Eccleſiam diuinã habere autoritatẽ in ferendis legib.quæ nullum habeant vel mandatum, vel teſtimonium in Scriptura.Si enim habent verbi Dei teſtimonium,tunc diuinas eſſe, nullum eſt dubiũ.

2.Texit argumentum ex loco Acto.15. Chriſtus non inſtituerat vt conuerſi ex Gentibus abſtinerẽt ſanguine, ſuffocatis, &c. imo ex Paulo diſcimus, abrogatos tunc & antiquatos fuiſſe omnes veteris legis ritus.Et tamen Apoſtoli de illis legem imponunt Gentibus,& confidenter aſſeuerant,non ſibi modo, ſed Spiritui ſancto etiam ita viſum fuiſſe. Ergo Eccleſia diuinam habet autoritatem ferendi leges, etiam de illis, quæ à Chriſto, vel non ſunt tradita,vel etiam ab ipſo abrogata.

Forte mehercule argumentum, quod Prælatis Eccleſiæ tribuere poteſt infinitam licentiam, non tantum quiduis ſine verbo Dei inſtituendi, ſed & ea quæ Chriſtus prohibuit permittendi,vel quæ ipſe inſtituit prohibẽdi. Vbi igitur manet iſte titulus. Ego Dominus Deus veſter,in præceptis meis ambulate?Num gloriã illam alteri nunc dedit? Nũ inter 15.annos oblitus fuerãt eius mandati. Matt.28. Docentes eos ſeruare quæcunq; ego mandaui vobis,& quod Actor.primo in vltimo colloquio cõſtituuntur doctrinæ Chriſti teſtes, non nouæ doctrinæ legiſlatores. Et ſi quis Apoſtolis in carne viuentibus hoc tribuere voluiſſet, quod haberent diuinam autoritatem ferendi leges, de quibus nullum haberẽt vel mandatum, vel teſtimonium verbi diuini: imo quod poſſent ea, quæ Chriſtus abrogaret reſtituere,vel quæ inſtituerat abrogare:ſine dubio ſonora voce & ſciſſis veſtibus oſtendiſſent,ſe illud nec agnoſcere,nec probare.

Illa enim adulatoria prædicatio vere eſſet accuſatio παραπρεσβείας, quod legationẽ ſuã 2.Cor.5.nõ fideliter obirent, ſed excederent fides mandati, quod de iure etiam communi infamiæ genus eſt.

Ad ipſum verò argumentum hoc reſpondeo: propter illã etiam cauſam Apoſtoli dicunt, Viſum eſt Spiritui ſancto.& nobis,ne putarentur, pro imperio, ſine mandato & teſtimonio diuino, tale decretũ facere. Vnde vero certi fuerint Spiritui ſancto ita videri,ex oratione Petri & Iacobi manifeſtũ eſt,vbi certe vocatio gentium, & articulus gratuitæ iuſtificationis, quod onus legis nõ ſit imponẽdum conſcientiis:& ex Scriptura,& miraculis Spiritus ſancti probatur. Et hæc ſunt præcipua capita decreti Apoſtolici.De reliquis vero quatuor capitibus,vt de idolothytis,ſanguine,ſuffocato,& fornicatione,plana etiam eſt reſponſio. Fornicatio enim quæ inter gentes pro re indifferente habebatur,certe voce diuina prohibetur, & quibus argumentis Apoſtoli eam gentibus conuerſis prohibuerint,manifeſtũ eſt.1.Cor.6.vbi certe non dicit, ſe pro arbitratu ſuo eam prohibere, ſed grauiſſimis vtitur argumentis.De reliquis tribus,obſcurior videtur ratio, ſed fundamenta ſunt manifeſta. Ritus enim illi legales erant antiquati, non quod ſimpliciter interdicta & prohibita eſſet eorum obſeruatio: ſed quod illorũ obſeruatio iam non erat amplius eo modo neceſſaria, ſicut ſub lege fuerat, ſed libera erat facta. Illa vero libertate in rebus mediis ſeu adiaphoris, verbum Dei docet non eſſe vtendũ;Si charitas mõſtret, infirmos in fide offendi:& ſi libertas illa non vſurpata, poſſit ſine fidei detrimento,infirmos inuitare ad fidem. Quia igitur talis tunc erat ratio eorum, qui inter Iudæos infirmi erant: Apoſtoli ex illo verbi Dei fundamento,decretum hoc fecerunt,vt qui ex Gentibus conuerſi erant, libertate ſua, in illis ritibus, qui iam facti erant adiaphori, ad tempus non vterentur, ne offenderent infirmiores inter Iudæos,

Digitized by Google

ſed vt ita per charitatem eos ad fidem Chriſti inuitarent.

Non igitur ſine fundamento & teſtimonio verbi Dei, Apoſtoli ex plenaria poteſtate decretum illud fecerunt: nec per illud quod Chriſtus prohibuit, ipſi lata lege gentibus impoſuerunt: ſed ex regula verbi Dei, de vſu libertatis in ritibus adiaphoris, decretum illud ſumpſerunt. Quod vero capita illa vocant neceſſaria, non hunc habet ſenſum, quaſi ea, quæ Chriſtus libera reddidit, Apoſtoli eo modo neceſſaria faciant Gentibus, ſicut ſub lege fuerant. Hoc enim Paulus acriter reprehendit, Gal. 2. & Col. 2. Sed quia tunc charitas exigebat, vt illa ſua libertate, qui ex Gẽtibus conuerſi erant propter proximi ædificationem inter Iudæos non vterentur, ſed ab ea abſtinerent: hactenus & hoc modo Apoſtoli dicunt ea, quæ per ſe libera ſunt neceſſaria fieri, non per ſe, non generaliter, nec ſemper, ſed pro ratione ædificationis infirmiorum. Nam 1. Corinth. cap. 10. Paulus dicit: Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. In Epiſtola verò ad Galatas, & ad Coloſſ. erga eos qui non infirmi, ſed præfracti ſunt, & vrgent opinionem legalis neceſſitatis illorum rituum ad ſalutẽ, Paulus docet non cedendum, ſed neceſſario vſurpandam libertatem. Diuerſitas verò non pendet ex plenitudine quadam poteſtatis, vt ſine fundamento & teſtimoniis verbi Dei, pro arbitratu quiduis poſſint, modò conſtituere, modò abrogare, ſed habere certa fundamenta & firma teſtimonia in verbo Dei. Talem verò poteſtatem & autoritatem miniſterij, libenter agnoſcimus & prædicamus.

Spiritus ſanctus igitur, qui adeſt miniſterio in Eccleſia, non præbet infinitam licentiam quiduis ſtatuendi, ſed gubernat Eccleſiam, iuxta verbum patefactum. Nam & Apoſtolis Chriſtus dicit, Ioannis 14. Spiritus ſanctus ſuggeret vobis omnia quæcunq; dixi vobis. Non enim inquit (ſicut Pontificij textum deprauarunt) Quæcunq; dixero vobis. Et tamen differentia eſt. Apoſtoli enim habent diuina teſtimonia miraculorũ, & Spiritus ſancti, quòd non errent in doctrina. Talia verò teſtimonia, reliqui Prælati Eccleſiæ non habent, ſed alligati ſunt ad vocem doctrinæ cœleſtis, ſonantis in Scriptura, ſed talem ſubiectionem ægerrimè ferũt Prælati Pontificij, tam procul ſcilicet abſunt à politica etiam modeſtia, quæ in laudatiſſima illa ſententia celebratur. Digna eſt vox maieſtate Imperatoris, legibus ſubiectum ſe principem fateri.

3. Ad obiectionẽ illam veriſſimam: Omnia quæ à miniſtris Eccleſię proponuntur, ſacrarum literarũ trutina examinanda eſſe. Audi quæſo, quid Andradius in Tridentino Concilio didicerit reſpondere: Chriſti, inquit, verba ſunt: Super cathedram Moſis ſederunt Scribę & Phariſęi, omnia quæcũq; dixerint vobis, ſeruate & facite. Hæc verò verba ita interpretatur: Non ea ſolùm obſeruanda eſſe decernit Chriſtus, quæ Moſes præceperat, ſed illa etiam quæ ij imperaſſent, qui in Moſis locum ſuccederent: Scribæ ſcilicet & Phariſæi. Et inde à minori ad maius argumentatur, de obſeruantia Prælatorũ Eccleſiæ in nouo Teſtamento. Hoc argumentum non ideò recito, quaſi requirat operoſam aliquã explicationẽ: ſed vt Lector videat, qualem dominatũ quærant Pontificij in Eccleſia, & quàm religioſi ſint tractatores, & interpretes Scripturæ. Vt enim de veterum explicationibus non dicam, qui interpretantur ſcribas tunc ſedere ſuper Moſis cathedrã, quando non ſuas traditiones, ſed doctrinã à Deo per Moyſen traditam proponunt, & tunc propter perſonarum vitia, miniſterium verbi non eſſe contemnendum, vel abiiciendum, certè ipſa rei euidentia, impudentem & paraſiticam Andradij interpretationem refutat. In illo ipſo enim capite Chriſtus dicit: Væ vobis Scribæ & Phariſæi, qui clauditis regnum cœlorũ ante homines. Væ vobis duces cæci, qui dicitis, &c. Lu. 17. Væ vobis Legiſperiti, quia tuliſtis clauem ſcientiæ, ipſi non introiſtis, & eos qui introibant prohibuiſtis. Mat. 16. Videte & cauete à fermento Phariſæorum & Sadducæorum. Quod Euangeliſta poſtea expreſſe interpretatur de doctrina Phariſæorum & Sadducæorum, Matth. 15. vbi de traditionibus Phariſæorum quæſtio propoſita erat, Chriſtus diſertè dicit: Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum, cæcus verò ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt. Et quid multis? manifeſtiſſimũ enim eſt, in tota Euãgelica hiſtoria, Chriſto certamen eſſe cum Phariſæis, propterea quòd ſine verbo Dei extra & præter verbum Dei, hominũ conſcientias traditionibus ſeniorum onerabant. Et ab illis Chriſtus homines reuocat ad verbũ Dei: Fruſtrà enim, inquit, colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Et hæc cum ſint euidentiſſima, cogitet Lector, quale ſit Concilium, in quo Andradius non veretur ad ſtabiliendã Romanorum Pontificũ tyrannidem, tam impudenter falſam fingere interpretationem verborũ Chriſti, Mat. 23. quæ vno calculo Phariſæos poteſt abſoluere, Chriſtũ vero & omnes Apoſtolos damnare. Vt quid enim, ſi vera eſt Andradij interpretatio, omnia Pontificũ dicta & mãdata ad trutinã verbi Dei examinabãt, & nõ potius ſimpliciter quę ab ordinariis imperabãtur, obſeruabant? Dignũ certè eſt hoc emblema, Põtificia Synodo.

4. Verbum Dei nihil ſtatuit de ieiunio Sabbati. Ignatius verò ſcribit, Apoſtolos feciſſe decretum, eos eſſe interfectores Chriſti, qui Sabbato ieiunarint. Habent ergo Prælati Eccleſiæ, diuinam autoritatem in ferendis legibus, quæ nullum habent vel mandatum, vel teſtimonium in verbo Dei. Reſpondeo: Hoc ipſum argumentum oſtendit, qualia ſint fundamenta decretorum Pontificiorum. Suprà enim in loco de traditionibus, clarè oſtendimus, ſuppoſititium eſſe, quod ex Ignatio citatur & falsò hoc decretũ, cum tali quidem appendice, Apoſtolis tribui. Auguſtin. enim Epiſt. 86. ex profeſſo diſputat, Sabbato ieiunare vel non ieiunare, non eſſe traditionem Apoſtolicam, ſicut tunc etiam à quibuſdã cęperat diſputari. Et Socrates lib. 5. ca. 22. in genere oſtendit, Apoſtolos nullas leges de ieiuniis condidiſſe. Suppoſititium igitur & falſum eſt fundamentum illud. Hoc quidem fieri poteſt, quod in gratiam infirmorũ, qui ex Iudæis vel conuerſi vel conuertendi erant, tale quid conſtitutum & ſeruatum fuerit ex regula charitatis in Chriſtiana libertate, ſicut dictũ eſt de decreto Apoſtolorum, Act. 15. Paulus vero accurate diſcernit ea, de quibus expreſſum Dei mandatum habet, & de quibus ipſe Apoſtolico ſpiritu contulit. Illis enim hoc addit: Nõ vt laqueũ vobis iniiciã, 1. Cor. 7. Nõ igitur Apoſtolici ſpiritus eſt appẽdix illa, eos eſſe interfectores Chriſti, qui Sabbato ieiunent.

5. In antiquiſſimis & probatiſſimis Conciliis, multæ factæ ſunt conſtitutiones, quæ à piis Imperatoribus, & à reliqua Eccleſia, religioſe obſeruatæ

tæ fuerunt. Habet ergo Eccleſia diuinam autoritatem inferendis legibus, &c. Reſpondeo: Qua moderatione, & quo fine in rebus adiaphoris Eccleſia ad ædificationem poſſit aliquid ſtatuere, ſupra explicatum eſt. Et hac ratione, hoc fine vtiles & pias ordinationes non damnamus, modo non fiant laquei conſcientiarum, & in Chriſtianam libertatē impingant. Nullo modo vero quod Andradius contendit, concedimus, inde ſtabiliri tyrannidem Romani Pontificis, quævis impia decreta, ſuperſtitioſas opiniones & laqueos conſcientiarū. In illa enim libertate ſtādum eſt, qua nos filius Dei liberauit, ne iugo ſeruitutis ſubiiciamur, Galat. 5. Col. 2. Hæc ſunt Andradij argumenta. Reliqua vero de operibus indebitis & ſupererogationis, pertinent ad locum de pœnitentia.

TERTIA QVÆSTIO.

AN BONA OPERA RENATORVM in hac vita ita ſint perfecta, vt legi diuinæ plene, cumulate & perfecte ſatisfaciant.

Vera explicatio huius quæſtionis, omnib. temporibus, variis corruptelis, turbata & deprauata fuit, propterea quia non ſola ſcripturæ teſtimonia, ſed rationis etiam iudiciū adhibetur in conciliū. Eius vero axioma eſt ſicut Plutarchus in Solone inquit: *Δεῖ πρὸς τὸ δυνατὸν τίθεσθαι τοὺς νόμους.* Lex debet habere hanc conditionem, quod ſit poſſibilis illis, quibus proponitur. Hæret præterea in triſtiſſima miſeræ naturæ deprauatione. Phariſaica præſumptio perfectionis, imo ſupererogationis. Inde in ipſa promulgatione legis populus dicit, cūcta quę locutus eſt Dominus faciemus. Exodi 19 Deut. 5. Deus vero vt perſuaſionem illam retunderet, ſpecie tam terribili legem promulgauit, vt territi dicerent: non audiamus vltra vocem Domini, ne moriamur. Cumq; peterent vt Moſes eſſet Mediator, ipſe vero diceret: Exterritus ſum, & tremebundus, Heb. 12. Deus repetiuit promiſſionem de Meſſia, & de doctrina Euangelij, Deut. 18. Actor. 3. Et Deut. 5. inquit: Bene locuti ſunt. Sed quis det talem eos habere mentem, vt cuſtodiant vniuerſa mandata mea, omni tempore? Cum Phariſæis etiā Chriſto multum fuit negocij, de illa perſuaſione perfectionis, Matth. 19. Lucæ 10. Omnia hæc ſeruaui à iuuētute mea, quid adhuc mihi deeſt? Et Lucæ 18. Phariſęus corā Deo gloriatur, ſe vltra mandata Dei, multa etiam ſupererogaſſe. Et noſtro tempore vna ex præcipuis controuerſiis eſt, quę magna contentione à Pontificiis diſputatur, perfectam impletionem legis adeò eſſe & poſſibilem & facilem, quod renati in hac vita ſua obedientia non tantum plene & perfectè legi diuinæ ſatisfacere poſſint, ſed quod vltra legem Dei, multa etiam opera indebita poſſint ſupererogare.

Supererogatio operum indebitorum.

Valde magni autem momenti eſt hæc controuerſia. Primo enim non rectè tradi, intelligi aut vſurpari poteſt doctrina ſcripturæ, de agnitione & cōfeſſione peccatorum, quę etiam in ſanctis in hac vita hærēt & manent, niſi rectè explicata hac quęſtione. Secūdo, Puritas articuli iuſtificationis non poteſt retineri, niſi ex ſcripturæ ſentētia hæc quęſtio recte expliceturt: vt ſcilicet monſtretur vbi renati quærere debeant perfectam impletionem legis, quam coram iudicio Dei opponere poſſint accuſationi legis & iræ Dei aduerſus peccata, vt iuſti pronuncientur ad ſalutem & vitam æternam. Habent quidem renati per ſpiritum renouationis inchoatam obedientiā legis: ſed quia minimus apex in lege diuina non poteſt cadere quin perfecte impleatur, renati inchoata illa ſua obedientia, quæ nō eſt perfecta, non poſſunt in iudicio Dei conſiſtere, vt propter illam iuſtificentur ad ſalutem & vitam æternam. Chriſtum igitur fide apprehendunt, qui eſt impletio legis ad iuſtitiam omni credenti, Ro. 10. Perſuaſio vero, quæ renatorum bonis operibus in hac vita tribuit perfectionem, facit Chriſtū poſt primam reconciliationem ocioſum, vt nō amplius ſit noſtra iuſtitia, Iere. 23. ſed iuſtificationem transfert à Chriſto ad noſtra opera. Tertio, ipſa doctrina de bonis operibus, non poteſt recte tradi ſine vera quæſtionis huius explicatione. Neq; enim vera & neceſſaria animi humilitas, in ipſo exercitio & curſu bonorum operum præſtari poteſt, ſed Phariſaica gloriatio, quam Paulus Rom. 3. 1. Cor. 1. excluſam eſſe vult, ſequetur, ſi doceatur renatos ſuis operib. in hac vita perfecte ſatisfacere legi diuinæ. Oſtēdit etiam quæſtionis huius explicatio, cum Scriptura manifeſte affirmet, credentiū bona opera Deo placere, quomodo & quare placeant, ſcilicet non ideò quod legi perfecte in hac vita ſatisfaciant: ſed quia omnia mandata tūc facta deputātur: quando quicquid non fit, propter Chriſtum ignoſcitur, ſicut Auguſt. loquitur lib. 1. Retractatio. cap. 19. Et Pontificij non ſine cauſa, tāta contentione de hac quæſtione dimicant. Vident enim præcipuos regni ſui neruos in ea conſiſtere, renatos ſcilicet bona ſua opera poſſe & debere opponere iudicio & irę Dei, vt propter illa digni iudicentur vita æterna, imo multa ipſos poſſe ſupererogare, quæ per nundinationem Pontificiam aliis poſſint accommodari.

Effectus perſuaſionis de perfectione bonorum operum.

Remouendæ autē ſunt calumniæ, vt ſtatus quęſtionis recte conſtituatur. Non enim docemus, impletionem legis ita eſſe impoſſibilem, vt qui per Spiritum renouationis renati ſunt, nec poſſint, nec debeāt in hac vita inchoare obedientiā legis. Neq; hoc etiam principaliter contra Pontificios diſputamus, quod homines nō renati naturalibus liberi arbitrij viribus, non poſſint legi Dei perfecte ſatisfacere. Dicimus enim, licet externam diſciplinam aliquo modo præſtare poſſint homines etiam non renati, verum tamen hoc eſt, ſpiritualem legis obedientiam ne inchoari quidem poſſe ſine Spiritu ſancto. De renatorum igitur bonis operibus, qualia in hac vita ſunt, quæſtio eſt, an ſcilicet perfecta impletione legi diuinæ plene & cumulatè ita ſatisfaciant, vt lex diuina nihil habeat, quod in illis bonis renatorum operibus in hac vita accuſare & damnare poſſit, ſi Deus in iudicium cum ipſis, ſine venia & remiſſione intrare vellet.

Quibus vero, & quam inſidioſis technis fabricatum ſit 11. capitulum Tridentini Concilij, lectori paucis monſtrandum eſt. Studioſè enim vitarunt vocabulum perfectionis. Nō expreſſe dicunt, quod tamen ſentiunt & volunt, perfectam impletionem legis diuinæ, operibus renatorum in hac vita poſſibilem & facilem eſſe, ſed in genere dicūt, obſeruationem mandatorū Dei, homini iuſtificato, iuuāte Deo non eſſe impoſſibilem. Quod ſi de obſeruatione mandatorū Dei, quæ in renatis per Spiritum renouationis in hac vita inchoatur, quę etiam ſubinde creſcere debet, intelligerent: nulla eſſet con-

Inſidiæ vndecimi capituli.

Q

Digitized by Google

trouerſia. Ideo enim ſpiritu renouantur iuſtificati, vt poſſint inchoare nouam obedientiã iuxta mandata Dei. Ita etiam allegant Scripturæ ſententias, quæ monent iuſtificatos debere inchoare nouam obedientiam, & quæ docent renatos habere talem inchoatam obedientiam. Sed hæc nullam plane apud nos habẽt controuerſiam, ſicut in prima quæſtione oſtendimus. Sine diſtinctione etiam loquũtur de bonis iuſtificatorum operibus, qualia ſint in ſe, quando ad normam legis diuinæ exiguntur: & quo loco apud Deum reputentur, quando propter Chriſtum næui & defectus non imputantur. Quid vero ſub illis indiſtinctis generalitatibus quærant, in fine non obſcure indicant: iuſtificatorum ſcilicet bona opera in hac vita tàm eſſe perfecta, vt nihil illis adhæreat quod venia opus habeat. Illud vero non ſtatim in principio 11. capituli proponunt, ſed ludunt generalibus ſententiis & argumentis, vt ita imperito & incauto Lectori fucum faciant: vt priuſquam animaduertat, irretitus teneatur.

Impoſſibilitas. Eodem artificio ludunt vocabulo impoſſibilitatis. Meminerunt enim Pelagianos olim Auguſtino negocium feciſſe illa cauillatione: quod ſecundum abſolutam Dei potentiam, non ſit impoſſibile, vt per gratiam Dei renatus aliquis in hac vita ſit ſine peccato. *Auguſtin.* Auguſtinus vero de peccatorum meritis lib. 2. ca. 9. reſpondet: aliam eſſe quæſtionem vtrum eſſe poſſit, & aliam vtrum ſit. Et addit ca. 7 Si quæratur, vtrũ in hac vita aliquis ſit ſine peccato, eſſe nõ credo: magis enim credo Scripturæ, vbi ſanctorum vox eſt: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis nõ eſt. Inde igitur Auguſtinus dicit ibidem ca. 6. & de natura & gratia cap. 43. Deum non præcepiſſe homini impoſſibilia. Illud vero dupliciter exponit, primò ad Bonifacium lib. 3. ca. 7. Gratia Dei tribuit in hac vita ſtudium præcepta ſeruandi, & eadẽ, ſi quid etiam in illis præceptis minus ſeruatur, ignoſcit. Et primo Retractat. c. 19. Omnia mandata Dei facta deputantur, quando quicquid non fit, ignoſcitur. Secundò, in libro de perfectione iuſtitię, dicit nõ verſari in quæſtione, an poſſit homo omni prorſus culpa vacarẽ: ſed quando atque per quem: hoc eſt, neque in hac vita, neque naturæ, ſed ſolius diuinæ gratiæ viribus. Ad Valerium lib. 1. ca. 29. Ad hoc lex dicit, Non concupiſces: vt medicinam gratiæ quæreremus, & in eo præcepto ſciremꝰ, & quo debeamus in hac mortalitate proficiendo conari, & quã poſſit à nobis in illa immortalitate beatiſſima perueniri. Niſi enim eſſet quandoq; perficiendum, nunquam iubendum fuiſſet.

Et propter illas quidem Pelagianorum cauillationes, Auguſtinus à vocabulo impoſſibilitatis abſtinuit. Poſtea vero in libello ſuppoſititio ſub Hieronymi titulo anathema adiectum eſt: & illud citatur à Tridentinis. Scriptura vero de obſeruatione legis non veretur dicere eſſe iugum, quod nec Apoſtoli, nec credẽtes in primitiua Eccleſia, nec Patres ferre potuerint, Acto. 15. quod de iuſtificatis certe, & renatis dicitur. *Bernhard.* Et pulcherrima eſt Bernhardi ſententia, Sermone 50. in Cantica: Si placet tibi, de affectuali charitate datum fuiſſe mandatũ, non inde contendo: dummodo acquieſcas & tu mihi, quod minime in vita iſta, ab aliquo hominũ poſſit vel potuerit adimpleri. Quis enim ſibi arrogare id audeat, quod ſe Paulus ipſe fatetur non cõprehendiſſe? Nec latuit Præceptorem, præcepti pondus hominum excedere vires: ſed iudicauit vtile: ex hoc ipſo ſuæ illos inſufficiẽtiæ admonere & vt ſcirent ſanè, ad quem iuſtitiæ finem niti pro viribus oporteret. Ergo mandando impoſſibilia non præuaricatores homines fecit, ſed humiles: vt omne os obſtruatur, & ſubditus fiat omnis mundus Deo. Accipientes quippe mandatum, & ſentientes defectum, clamabimus in cœlum, & miſerebitur noſtri Deus: & ſciamus in illa die, quia nõ ex operibus quæ fecimus nos, ſed ſecundũ ſuã miſericordiam ſaluos nos fecit.

Ex hac commemoratione intelligit Lector, quo conſilio Tridentini de vocabulis poſſibilitatis & impoſſibilitatis litem moueant: vt ſcilicet ita homines à vero ſtatu quæſtionis abducant. Seposita igitur lite de vocabulis, de rebus ipſis conſtituatur quæſtio: an ſcilicet renatorum bona opera in hac vita, perfecta impletione legi diuinæ ſatisfaciant: ſicut ſupra ſtatum quæſtionis conſtituimus. *Renatorũ opera non perfecta.*

Facilior autem & planior erit explicatio. Andradius enim quatuor axiomata, quæ in hac quæſtione ſunt fundamenta firmiſſima, concedit & approbat.

Primo nouitatem ſeu ſanitatem, quæ in renatis per Spiritum ſanctum, inchoata eſt in hac vita nõ eſſe perfectam & abſolutã. Eſt enim & manet renatis in hac vita, nouus & vetꝰ homo, caro & ſpiritus: lex mẽtis, & lex peccati. Et interior homo de die in diem renouatur: ſicut Auguſtinus multis probat, lib. 2. de peccatorum meritis. Et tractatu in Iohan. 41. Lex vero eſt ſpiritualis Rom. 7. Quãdiu igitur caro repugnat ſpiritui, lex non poteſt perfecte impleri. Ita Auguſtinus integram ſanitatem, & perfectam charitatẽ, quæ ſit impletio legis, mutuo ſe conſequi docet, libro de perfectione iuſtitiæ.

Secundò, Præceptum charitatis de diligẽdo Deo ex toto corde, tota anima, tota mente, & omnibus viribus. Item vltimum præceptum, Non concupiſces: in hac vita nõ poſſe à quoquam perfecte impleri, quamdiu aliquid eſt carnalis cõcupiſcentiæ, quod vel continendo frenetur, & quàm diu corruptibile iſtud incorruptionem non induerit: ſicut Auguſtinus ex Scripturæ fundamentis, multis in locis pręclare demonſtrat, lib. de perfectione iuſtitiæ, de ſpiritu & litera c. 36. ad Bonifacium lib. 3. ca. 7. Ad Aſellicum epiſt. 200. *Auguſtin.*

Tertio, Propter carnem, in qua non habitat bonum, ſed malum: quod volẽti bonũ facere, adiacet malum: & propter legem peccati in membris renatorum, quæ repugnat legi mentis: nemo renatorũ in hac vita eſt ſine peccato Ro. 7. 1. Ioa. 1. Pſal. 32. & 129. Prou. 20. Sicut Auguſtinus multis diſputat de peccatorũ meritis lib 2. De perfectione iuſtitiæ. Et de natura & gratia, cap. 36. pulcherrime dicit: Si omnes ſanctos & ſanctas cum hic viuerent, congregare poſſemus, & interrogare, vtrũ eſſent ſine peccato, quantalibet fuerint excellentia ſanctitatis: ſi hoc interrogari potuiſſent, vna voce clamaſſent: Si dixerimus, quia peccatũ non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Peccatum vero iuxta Ambroſiũ, eſt præuaricatio legis diuinæ. Non ergo perfecte in hac vita lex poteſt impleri à renatis, qui peccatis carere non poſſunt.

Quarto, Paulus expreſſe dicit Ro. 7. Velle adiacet mihi: perficere autẽ bonum, non inuenio. Phil. 3. Nõ quod iam apprehenderim aut perfectus ſim. Hæc fundamenta quæ ſunt firmiſſima & manifeſtiſſima Andradius concedit & comprobat. Et tamen ſimul etiam defendit Pontificium axioma-

ma: Legem diuinam à renatis, in hac vita plene & perfecte ſeruari & impleri poſſe. Fatetur autem hæc contraria, & inter ſe quam maximè pugnantia videri. Sed tamen pollicetur ſe demonſtraturum, vtraq; eſſe veriſſima. Tanta ſcilicet eſt hominis perſuaſio ſiue eruditionis, ſiue eloquentiæ. Reliqui Pontificij ſcriptores, fundamenta illa varijs modis conati ſunt arrodere. Andradius vero tumidæ ſuæ grandiloquentiæ tantum tribuit, vt ſperet ſe etiam vera dicendo poſſe fallere, & ex veris ea quæ falſa ſunt, poſſe probare & defendere. Nihil tamen adfert, quod non iamdudum in reliquorum Romanenſium ſcriptis protritum ſit: niſi quod forſan cogitauit de prouerbio, Quiſquiliæ in aureo flumine. Diſputat igitur ea parte legis, quæ in hac vita dum in carne ſumus, perfecte impleri non poteſt, homines in hac vita non teneri obſtrictos: ea ſolum Deū præcepiſſe, quæ præſtare diuinis viribus adiuti, ſecundum vitæ huius conditionem poſſemus. Reliqua vero in lege non obligare homines in hac vita, ſed pertinere tantum ad futuram immortalem vitam. Inepti igitur fuerunt filij Iſrael, vna cum Moſe, qui exterriti clamarunt, Si audierimus vltra vocem Domini, moriemur. Fruſtra enim iuxta Andradij opinionem, illis mandatis legis ſe obſtrictos teneri timuerunt, quæ in hac vita perficere non poſſent. Nec debuerat tunc Deus in illa populi conſternatione promittere Meſſiam, Deuter. 18. vt eos qui ſub lege erant, redimeret, Galat. 4. ſed debuerat potius iudicare: Non eſt quod timeatis, tantum enim luſi vobiſcum, terribili illa promulgatione legis. Illa enim quæ ſecundum vitæ huius conditionē perficere non poteſtis, ad vos non pertinent. Non igitur Apoſtolica, ſed muliebris, inepta & ridicula erit eiulatio Pauli, qui in curriculo nouæ obedientiæ eo vſque progreſſus fuerat, vt dicere poſſet, 1. Cor. 4. Nihil mihi conſcius ſum. Et tamen Rom. 7. longam & lamentabilem texit querelam, ſe non poſſe legem ea perfectione quam flagitat, perficere. Moſes vero non ſanctis glorificatis in altera vita, ſed hominibus in hac vita proponit hanc legis ſententiam; Maledictus qui non in omnibus permanſerit quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea. Atqui inter omnia illa quæ in libro legis ſcripta ſunt, eſt illa lex præcipua: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Item mandatum, Non concupiſces. Et Paulus illam Moſis ſententiam, ad homines in hac vita adeo pertinere exiſtimat, vt inde pronunciet, eos qui ex operibus legis ſunt, ſub maledicto eſſe: quia etiam qui faciunt legem, nō tamen in omnibus quæ in libris legis ſcripta ſunt permanent, Galat. 3. Et propter hanc etiam cauſam, Ro. 4. vbi de Abraham loquitur, pronunciat hæreditatem vitæ æternæ non eſſe ex lege. Quæ profecto argumentationes Pauli, ineptæ, ridiculæ & falſæ erunt, ſi vera eſt Andradij & Pontificiorum opinio. Et talis etiam erit argumentatio Petri, Actor. 15. Quia iugum legis neque patres noſtri, neque nos ferre potuimus, ideo per gratiam Chriſti credimus ſaluari. Andradius enim excipit, ea, quæ in lege ferre non poſſumus, ad nos non pertinere. Paulus Ro. 8. cum queſtus eſſet, ſe non poſſe in hac carne legem perfecta obedientia implere, mox ſubiicit hanc conſolationem; Quod impoſſibile erat legi, Deus miſſo filio, qui victima pro nobis factus eſt, præſtitit, &c. Andradij vero opinio ſentit, non opus eſſe tali vel remedio, vel conſolatione: quia ea ſolum Deus præcepit, quæ præſtare diuinis viribus adiuti, ſecundum vitæ huius conditionem poſſumus: reliqua vero ad nos non pertinere. Atqui Chriſtus Matth. 5. ſimilem plane Phariſæorum opinionem, de mandatis Dei maximis & minimis acriter reprehendit. Et Andradius quidem varie ludit in explicatione minimorum mandatorum. Sed quæ exempli gratia à Chriſto de interpretatione aliquot præceptorum, Matt. 5. adducuntur, manifeſte oſtendunt quæ Phariſei intellexerint minima mandata: non iraſci fratri, dicere Racha, vel fatue: qui viderit vxorem ad concupiſcendum eam: diligere inimicos. Eſtote perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt, &c. Et cum dixiſſet: Iota vnum, & apex vnus non preteribit à lege, donec omnia fiant, ſubiicit: Qui ergo ſoluerit vnum ex mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum. Manifeſta igitur eſt declaratio, de quibus mandatis loquatur: quę Phariſæorum Cabala minima vocauit, & ſine detrimento iuſtitiæ ſolui poſſe docuit, ſi modo reliqua in lege ſeruarentur. Chriſtus vero pronunciat: Niſi facta fuerit reconciliatio cum Deo, & remiſſio in hac vita, in carcerem mittetis. Amen dico tibi, non exibis inde, donec ſolueris nouiſſimum quadrantem. Pugnat igitur cum tota Scriptura illa Pontificiorum opinio.

Refutatio argumētorū Andradij.

Sed argumenta quędam ex decretis Tridentini Conſilij contexit Andradius, quibus opinionem iſtā confirmare nititur. Dicit igitur, contumelioſum eſſe in ipſum legiſlatorem Deum affirmare, ipſum pręcepiſſe aliquid, quod in hac vita, & in hac naturę corruptione nemo perfecte implere poſſit. Quaſi vero propter naturæ deprauationem, mutanda & inflectenda fuerit regula legis, quæ eſt perpetua & immutabilis norma iuſtitię in Deo: imo cum ne vnum quidem iota legis pręterire poſſit, quin perfecte impleatur: ideo Deus miſit filium ſuum, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, redimeret. Adeo lex illam ludificationem Pontificiorum nō admittit, quod ſcilicet ea tantum flagitet quę in hac vita pręſtare poſſumus. Sed Iohannes inquit, Filios Dei in hac vita habere charitatem Dei: & charitas Dei iuxta eundem, eſt ſeruare mandata Dei. Reſpondeo: Non eſt quæſtio, an renati habeant charitatem, & incipiant facere legem: hoc enim concedimus & docemus, ſed quęſtio eſt, an charitas renatorum in hac vita ſit integra, perfecta & abſoluta. Item: an perfecta obedientia ſatisfaciat legi.

Illud vero argumentum aliquanto ſpecioſius eſt, quod Ioannes dicit, mandata Dei non eſſe grauia: & quod Chriſtus pronunciat, onus ſuum eſſe leue. Item, quod Auguſtinus ad Bonifacium lib. 3. cap. 7. dicit obedientiam renatorum perfectam dici poſſe pro ſtatu viatoris. Ibidem: Secundum hominis mortalis & capacitatem, pro huius vitæ modulo, perfecti ſumus. Sed plana eſt reſponſio: Qui fide propter mediatorem Deo reconciliati ſunt, donantur Spiritu ſancto, qui renouat ipſos. Et in illa inchoata nouitate eſt aliquis in hac vita gradus bonæ conſcientiæ renatorum: vt ſcilicet præbeant membra arma iuſtitiæ Deo: nec admittant vel errores contra fundamenta fidei, vel lapſus contra conſcientiam. Quod vero perfectioni deeſt, & ſordes quæ ex lege peccati in membris aſperguntur, malum item quod adiacet, fides petit propter Chiſtum tegi, & non imputari. Et hoc modó mandata Dei non ſunt grauia. Primo, quia ſunt Dei filij. Secundo, quia ducuntur ſpiritu Dei. Tertio, quia quicquid non fit, propter Chriſtum ignoſcitur: ſicut Auguſtinus

inquit. Hoc etiam modo renati dicuntur perfecti. Philip.3.& 1. Cor.2. imputatione ſcilicet & inchoatione. Primo enim fides in Chriſto accipit, habet & poſſidet per imputationem, integerrimam & perfectiſſimam impletionem legis ad iuſtitiam & ſalutem. Secundo Spiritus ſanctus renouat corda credentium, accenſa charitate, vt incipiant facere legem. Tertiò, quod in inchoata illa obedientia imperfectum, & propter carnem immundum eſt, credentibus propter Chriſtum non imputatur, ſed tegitur. Pontificij vero has ſententias ita deprauant, quaſi id quod in obedientia renatorum in hac vita perfectioni quam lex requirit deeſt, non ſit peccatum quod à lege accuſetur: nec opus habeant renati, illud imperfectionis vitium agnoſcere: affirmant enim illud non obſtare, quo minus bona renatorum opera in hac vita opponantur iudicio & iræ Dei, ad iuſtificationem & vitam æternam. Sed Paulus manifeſte, & ex profeſſo opinionem iſtam refutat, Rom.7.1.Cor.4. *Auguſtinus.* Et Auguſtinus ad Bonifacium lib.3.cap.7. diſerte declarat, quomodo perfectionem viatoris intelligi velit, cum inquit: Virtus quæ nunc eſt in homine iuſto, hactenus perfecta nominatur: vt ad eius perfectionem pertineat, etiam ipſius imperfectionis & in veritate agnitio, & in humilitate confeſſio. Tunc enim ſecundum hanc infirmitatem pro ſuo modulo perfecta eſt iſta parua iuſtitia, quando etiam quid ſibi deſit intelligit. Ita Apoſtolus perfectum & imperfectum ſe eſſe dicit. Ibidem: Gratia Dei tribuit hic ſtudium præcepta ſeruandi: & eadem ſi quid etiã in illis præceptis minus ſeruatur, ignoſcit. Ita primo Retractat.16. diſputans de perfectione renatorum in hac vita, vtitur hac dulciſſima ſententia: Omnia mandata facta deputantur, quando quicquid non fit, ignoſcitur. Et in confeſſionibus: Væ hominum vitæ, quantumuis laudabili, ſi remota miſericordia iudicetur. De ciuitate: Inhærens iuſtitia ſanctorum in hac vita magis remiſſione peccatorum conſtat, quam perfectione virtutum. In Epiſtola vero 26.ad Hieronym. diſerte dicit: Propter illud imperfectionis vitium, ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt: propter illud etiam vitium, quantumlibet profecerimus, neceſſarium eſt nobis dicere: Dimitte nobis debita noſtra, ex quo vitio non iuſtificabitur in conſpectu Dei, omnis viuens. *Hieronymus.* Ita Hieronymus dicit: Quid ergo ſapimus, imo quid ſapere debemus, qui perfecti ſumus? imperfectos nos eſſe confiteri, & nondum comprehendiſſe, nedum accepiſſe. Hęc eſt enim hominis vera ſapientia, imperfectum eſſe ſe noſſe. Atque (vt ita loquar) omnium in carne, iuſtorum, imperfecta perfectio eſt. Et quod in hanc ſententiam intelligendę ſint & Scripturæ, & Patrum ſententiæ de perfectione, Auguſtinus in multis locis oſtendit, ad Bonifacium lib.3.cap.5. De Gratia, cap.48. & 49.&c. de perfectione iuſtitiæ.

Neminem perfecte ſatisfacere legi. Illud enim argumentum eſt firmiſſimum: Peccatum eſt præuaricatio legis diuinæ. Sed nemo ſanctorum in hac vita caret peccato. Ergo nemo in hac vita perfecte ſatisfacit legi, ſed omnes ſunt præuaricatores legis, quia peccatores. Audiamus vero quid & quomodo reſpondeant. Ante Andrarius dixit, iuſtos licet aliquando & alicubi offendant & labantur, multa tamen & pleraque edere opera, omnis vitij & peccati prorſus expertia. Sed Paulus Rom.7. de vno & eodẽ opere, imo de ſingulis operibus renatorum in hac vita dicit: Volenti mihi facere bonum, adiacet malum. Velle adiacet mihi, perficere vero non inuenio. Ipſe ego mente ſeruio legi Dei, carne vero legi peccati. Non quod ipſum opus lege Dei mandatũ, malum ſit, & peccatum: ſed id quod minus eſt quam debebat, vitium eſt: ſicut Auguſtinus loquitur. Et vitioſitas ex carne adhærẽs peccatum eſt. Atque hoc modo iuſtum in omni bono opere peccare, Lutherus dixit. Hoc loco vero Andradius dicit, non eſſe intelligendum de peccatis mortalibus, ſed de venialibus. Et hoc quidem recte. Peccata enim mortalia excutiũt fidem & Spiritum ſanctum, & tunc deſinunt eſſe iuſti: venialia vero peccata ſunt etiã in renatis: nec propterea deſinunt eſſe iuſti. Dicitur & hoc recte. Sed quæſtio eſt, quomodo & quare renati, propter peccata venialia non damnentur, quia ſcilicet beati ſunt, quorum tecta ſunt peccata, & quibus non imputantur peccata. Pſal.32.Ro 4. Nulla enim condemnatio eſt his, qui in Chriſto Ieſu ſunt, Ro.8. Et 11. capitulum Tridentinum videri poſſet in illam etiam ſententiam inclinare. Rationem enim quare ſancti in hac vita, etiamſi labantur in venialia peccata, non deſinãt eſſe iuſti, hanc reddit: quia iuſtorum illa vox eſt, & humilis, & verax, Dimitte nobis debita noſtra. *Andradius de peccatis venialibus.* Sed Andradius Concilij interpres, hoc non admittit. Contẽdit enim, venialia peccata per ſe tam eſſe minuta & leuia, vt non aduerſentur perfectioni charitatis, nec impedire poſſint perfectam & abſolutam legis obedientiã: vtpote quæ non ſint ira Dei & cõdemnatione, ſed venia digna, etiamſi Deus cum illis in iudicium intret. *Lindanus.* Sicut Lindanus inquit, Leuicula viticla lapſuum quotidianorũ, aſpergines & næuuli ſunt: qui per ſe non maculant & contaminant, ſed quaſi puluiſculo leuiter aſpergunt vitam Chriſtianã: vt nihilominus tamen per ſe ſint perfecta, & vndiq; immaculata renatorum opera in hac vita. Sed falſum hoc eſſe, ſupra demonſtratum eſt. Licet enim ſint differentiæ & gradus peccatorum, nullum tamen tam minutum & leue eſt peccatum, quod non ſit ἀνομία, hoc eſt, præuaricatio legis diuinæ.

Lex vero maledictionem denũciat, qui non permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis. Qui enim totã legem ſeruat, & in vno aliquo delinquit, reus factus eſt omnium. Nam ne vnum quidem ex minimis mandatis Dei ſoluendum eſt.

Iam vero in multis labimur omnes, ait Iacobus. Lex igitur accuſat & damnat etiam illa peccata quæ venialia vocantur, niſi tegantur, & non imputentur propter Chriſtũ. Aliter igitur iuxta Auguſt. eſt beatus, ſine peccato, quod futurũ eſt in altera vita. Aliter autẽ beatus cui non imputat Dominus peccatũ: quod fit in credentibus in hac vita. Non autem poteſt eſſe abſoluta & perfecta legis impletio, vbi peccatum non poteſt deeſſe. Sed de peccato mortali & veniali, locus dicendi erit in doctrina de pœnitẽtia.

Accedo iam poſtremo ad inſignem illam, ſicut Typographus eam vocat, orationem Andradij: qua me vt falſarium, conuerſa ad Eccleſiam Brunſuicenſem & ad totam Germaniam oratione, quaſi in triumpho in frequentiſſimis totius orbis theatris traducit. *Reſponſio ad accuſationẽ Andradij.* Sed bene adhuc res habet: eſt enim ἐπινίκιον ante victoriam. Primo enim non eſt accuſatio de falſatione vel Scripturæ, vel verbi Dei: ſed de Auguſtini quadam diſputatione, controuerſia eſt, de qua tamen res ipſa planiſſima eſt, vt nullum plane locum habeant tragicæ illæ Andradij exclamationes: niſi quod videtur, talem ſibi locum communem in omnem euentum contra Lutheranos,

Digitized by Google

antea præparaſſe, is ne periret, arripienda fuit qualiſcunque occaſio. Res autem ita ſe habet: de qua cuiuis lectori iudicium permitto liberrimum. Scripſit Auguſtinus librum de perfectione iuſtitiæ contra Cœleſtinum, in quo docet, in hac vita neminem peruenire ad tantam perfectionem charitatis ſeu inhærentis iuſtitiæ, vt perfecta & abſoluta impletione ſatisfaciat primo & vltimo præcepto, ita vt ſit ſine peccato. Iam quæſtio eſt: an Auguſtinus illam perfectionem tantum adimat non renatis, qui ſine Spiritu ſancto, ſolis liberi arbitrij viribus conantur legem implere? Ego dixi, & adhuc dico, Auguſtinum etiam illis, qui per Spiritum ſanctum renati ſunt, in hac vita ex ſcripturæ ſententia, adimere illam perfectionem. Et hoc certe veriſſimum & manifeſtiſſimum eſt. Nam & in aliis multis locis, quæſtionem illam Auguſtinus ita tractat, vt de peccatorum meritis lib. 2. ad Bonifacium lib. 3. de ſpiritu & litera, de natura & gratia, &c. Sed, inquit Andradius, ſunt in illo Auguſtini libro multæ ratiocinationes Cœleſtini, quæ de ſolis liberi arbitrij viribus non renatorum loquuntur. Scio hoc. Sed addo & illud, quod negare non poteſt: Cœleſtinum in illo libro obiicere Auguſtino multas etiam ſcripturæ ſententias de perfectione, quæ loquuntur nõ de infidelibus, ſed de illis, qui per Spiritum ſanctum renouati ſunt. Et illas ſententias Auguſtinus ita explicat, vt perfectionem charitatis, quæ ſine peccato ſit, adimat etiam renatis in hac vita. Quod verò Andradius dicit: Pelagianorum diſputationes prorſus excluſiſſe gratiam Dei, & ſolius naturæ viribus ſine Spiritu ſancto adſcripſiſſe perfectionem: non exiſtimet nos adeo rudes eſſe antiquitatis, vt ignoremus, quod & quomodo Pelagiani ſubinde ſtatum controuerſiæ mutarunt. Cum enim animaduerterent, omnium piorum aures abhorrere à blaſphema illa ſententia, quæ gratiam Spiritus ſancti prorſus vt non neceſſariam excludebat, cœperunt ita loqui: Gratiam Spiritus ſancti ad hoc valere, vt quæ homines per liberum arbitrium facere iubentur, faciliùs poſſint implere per gratiam. Poſtea verò, ſicut in libris ad Bonifacium Auguſtinus recitat, ita loqui cœperunt Pelagiani: Gratiam adiuuare bonum cuiuſque propoſitum. Item voluntatem in omni bono opere à gratia ſemper adiuuari: ibi certe gratiam non excludunt. Auguſtinus verò quando de perfectione, quæ ſine peccato in hac vita ſit, diſputat, negat illam non tantũ, quando Pelagiani prorſus excludunt gratiam Dei, verum etiam, quando gratiam coniungunt libero arbitrio: hoc eſt, etiam in illis, qui per ſpiritum ſanctum renati ſunt, & in illa nouitate auxilio Dei adiuuantur, talem perfectionem in hac vita adimit. Hæc ſunt, quæ ego dixi de diſputatione Auguſtini, in libro de perfectione iuſtitiæ contra Cœleſtinum, & quæ Andradius tam atrociter accuſat. Et non tantum ferre poſſum, ſed oro Lectorem, vt inſpiciat illas Auguſtini diſputationes.

Agnoſcet enim, Andradium ex fulgore tragicarum exclamationum, fumum tantum edere, ſeu potius vendere. Nam Auguſtinus ipſe in illo libro ſtatum controuerſiæ dicit verſari in duabus illis quæſtionibus. Primò, per quem homo poſſit peruenire ad talem perfectionem, vt ſit ſine peccato: ſcilicet non per liberum arbitrium, ſed per gratiam Dei. Secundo, quando ad talem perfectionem homo peruenturus ſit: ſcilicet non in hac, ſed in futura vita. Sed in re plana nolo Lectorem diutius detinere: & ſicut iniqua præiudicia non curo, ita æqua iudicia in hac accuſatione non pertimeſco.

Huius verò commonefactum velim Lectorem, vt obſeruet quid Andradius quærat: vt ſcilicet & ſcripturæ, & veterum ſententiæ, quæ perfectionem charitatis, quæ ſine peccato ſit, hominib in hac vita adimunt, reſtringantur ſimpliciter tantum ad nõ renatos: ita vt renatorum bona opera, in hac vita per ſe ita ſint perfecta, vt ſeueritatem diuini iudicij, ſine remiſſione peccatorũ ſuſtinere poſſint. Hoc agit: ſed ne animaduertatur, ſtrepitum illũ exclamationũ cõtra me excitauit. Hoc enim eſt artificium oratorium, ſi non potius ſophiſticum.

QVARTA QVÆSTIO,

DE PRÆMIIS ET MERITIS bonorum operum.

Hæc doctrina in noſtris Eccleſiis plane & diſtincte ex verbo Dei proponitur: expiationem ſcilicet peccatorum, ſeu propitiationem pro peccatis non debere tribui meritis noſtrorum operum. Pertinent enim ad officium, quod ſolius Chriſti mediatoris proprium eſt. Ita remiſſio peccatorum, reconciliatio cum Deo, adoptio, ſalus & vita æterna, non pendent ex noſtris meritis: ſed donantur gratis, propter meritum & obedientiã filij Dei: & fide accipiuntur. Sed in reconciliatis poſtea bona opera cum placeant fide propter mediatorem, habent præmia ſpiritualia & corporalia in hac vita, & poſt hanc vitã: idque ex gratuita, promiſſione diuina; nõ quod Deus propter perfectionẽ & dignitatem noſtrorum operum ſit debitor: ſed quia ex miſericordia & paterna liberalitate, propter Chriſtum, promiſit ſe præmiis ornaturum quamuis inchoatam, languidam, imperfectam, & immundam filiorum ſuorum in hac vita obediẽtiam. Et illæ promiſſiones debent in renatis excitare ſtudium bona operandi. Inde enim intelligimus, quam grata patri cœleſti ſit filiorum qualiſcunque illa, quam Spiritu S. ducente in hac vita ſub hoc corruptibili onere carnis inchoant, obedientia: vt quam præmiis ſpiritualibus & corporalibus, quæ ſua dignitate non meretur, ex gratia & miſericordia propter filium ornare velit. Et in hanc ſententiam, noſtri etiam à vocabulo meriti nõ abhorrent: ſicut etiam patribus vſitatũ fuit. Præmia enim promittuntur ex gratia & miſericordia: non tamen dantur ocioſis, vel male agentibus, ſed laborantibus in vinea Domini. Atque ita in Apologia Cõfeſſionis Auguſtanæ, in confeſſione VVirtenbergenſi, & in aliis noſtrorum ſcriptis, vſurpatur vocabulum meriti. *Confeſſio Auguſtana.* Hoc modo, & in hanc ſententiam, proponimus in noſtris Eccleſiis ſcripturæ ſententias, de præmiis bonorũ operum. 1. Tim. 4. Pietas ad omnia vtilis eſt, habens promiſſiones & huius & futuræ vitæ, Luc. 14. Retribuetur tibi in reſurrectione iuſtorũ. Mat. 5. Merces veſtra erit copioſa in cœlis, Matt. 10. Non perdet mercedem ſuam. Gal. 6. Bonum faciendo non defatigemur: tempore enim ſuo metemus non defatigati. Epheſ. 6. Scientes quod quiſque fecerit boni, hoc reportabit à Deo. Hebr. 6. Non iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri, & dilectionis qua miniſtratis ſanctis. 2. Theſſ. 1. Si tamen iniuſtum eſt apud Deum, retribuere tribulationem iis, qui tribulant vos, & vobis, qui tribulatiõem requiẽ, &c. Et plena eſt ſcriptura talium promiſſionum, de ſpiritualibus & corporalibus præmiis,

Digitized by Google

Status controuerſiæ.

Hæc verò cum ita ſe habeant: quid igitur in controuerſia poſitum eſt, inter Pontificios & nos, quod attinet ad doctrinam de præmiis bonorum operum? Reſpondeo: Controuerſia conſiſtit in duobus potiſſimum capitibus. Primò, quod docent, renatos ſuis operibus, verè promereri non alia tantum ſpiritualia & corporalia præmia, ſed ipſam etiam vitam æternam: quæ tanquam merces bonis renatorum operibus & meritis reddenda ſit. Secundò, quod cenſent dari præmia bonis operibus, non ex gratia, miſericordia, & paterna liberalitate patris cœleſtis, ſed ex debito: quia renatorum bonis operibus nihil deſit, quo minus diuinæ legi, pro huius vitæ ſtatu plene ſatisfeciſſe, & vitam æternam verè promeruiſſe cenſeantur. Hæc extant in 16. cap. Tridentini Concilij. De quibus quædam dicenda ſunt, quæ ideo paucioribus abſolui poſſunt, quia pleraque, quæ huc pertinent, in loco de iuſtificatione, & in tertia quæſt. quomodo & quare bona opera Deo placeant, explicata ſunt.

Concilium igitur Tridentinum dicit, bona renatorum opera verè promereri vitã æternam. Atque ita ſimpliciter repetunt & ſtabiliunt ſcholaſticorum commenta de merito condigni: quod ſcilicet renatorum opera in hac vita in charitate facta, ex condigno mereantur vitam æternam: hoc eſt, quod vita æterna ex debito iuſtitiæ diuinæ retribuenda ſit bonis operibus. Ita enim definiunt meritum condigni. Lindanus dicit, bona opera eſſe peccatorum prius admiſſorum expiationes & propitiationes. Petrus à Soto dicit, Pontificiæ Eccleſiæ ſenſum eſſe, bonis operibus, quæ ex gratia fiunt, ita eſſe fidendum, vt ad expianda peccata, iram Dei placandam, & vitam æternam conſequendam neceſſaria ſint & vtilia. Et addit: Si aliquid his inferius retribueretur, non eſſet verum & proprium bonorum operum præmium. Andradius Concilij interpres, multis improbat, & reiicit noſtrorum explicationem, quod vita æterna ſit merces, quia compenſet benefacta, etiamſi detur propter aliud, ſcilicet propter Chriſtum: ſicuti patrimonium eſt merces filij obedientis, etiamſi cõtingit propter aliam cauſam. Et dictitat, non minus ſempiternam felicitatem iuſtorum eſſe præclaris operib. debitam, quam æternos cruciatus impiorum ſceleribus: Item vitam æternam ita eſſe bonorum operum retributionem, quod non tam gratis & liberaliter à Deo conferatur, quã debita ſit bonis operibus. Atque ita vera & integra ratio meriti conſtet: vt ſcilicet æqualitas ſit Geometrica meriti ad precium. Diſputat etiam meriti & mercedis rationẽ cum gratiæ nomine ex aduerſo pugnare: atque ideo vitam æternam tanquam mercedem, non debere ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum imputari bonis renatorum operibus; Quia Paul. Rom. 4. dicit: Operanti merces imputatur, non ſecundum gratiam ſed ſecundum debitum. Hæc adſcripſi, vt plenior extet explicatio 16. c. Concilij Tridentini, de merito bonorum operum. Et obſeruet lector, quod tridentinis patribus nimis impudens viſum fuit, vitam æternam tribuere ſolis noſtris meritis: ideo dum aliquam modeſtiæ ſignificationem dare ſtudent, honoris gratia, vitam æternam partiuntur inter meritum Chriſti, & noſtrorum operum merita. Sed illa ipſa qualiſcunque modeſtia non probatur Pontificiis ſcriptoribus. Lindanus enim acriter reprehendit, quod quidam, qui inter Pontificios modeſtiores videri volunt, dicunt Deum bona iuſtorum opera, vita æterna remunerare, ex gratuita dignatione ſuæ clementiæ. Contendit enim illud fieri ſecundum veram rationẽ meriti. Andradius verò argumentatur ex Paulo, nõ poſſe conſiſtere illam partitionem, quæ donationem vitæ æternæ partitur inter miſericordiã Dei propter meritum Chriſti, & inter debitum propter merita noſtrorum operum. Et certe fortiſſimum eſt argumentum Rom. 4. Si ſecundum gratiam iam non ſecundum debitum, ſi verò ſecundum debitum, iam non ſecundum gratiam. Et Rom. 11. Si ex gratia, iam non ex operibus: alias gratia non eſſet gratia: ſi verò ex operibus, iam non amplius eſt gratia: alias enim opus non eſſet opus. Iuxta Paulum igitur, non poſſunt ſimul in articulo ſalutis æternæ conſequendæ, conſiſtere gratia & opera ſeu debitum, lex & fides, ſeu Chriſtus. Rom. 4. Si ex lege hæreditas, exinanita eſt fides, & abolita promiſſio. Gal. 5. Euacuati eſtis à Chriſto, gratia excidiſtis, qui in lege iuſtificamini. Quod enim Pontificij fingunt, Paulum loqui de operibus infidelium tantum, ſupra in loco de iuſtificatione refutauimus. Loquitur enim de operibus Abrahæ & Galatarum, poſt conuerſionem, nec de ceremonialibus tantum, ſed de moralibus precipue. Vel igitur ex ſolis noſtrorum operum meritis, vel ex ſola gratia Dei propter meritum Chriſti datur vita ęterna. Scriptura verò eam ſimpliciter operibus etiam renatorum adimit, & tribuit miſericordiæ Dei, propter meritum Chriſti, Rom. 4. Dauid pronunciat, beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus. Item: Non operanti, credenti autem fides imputatur ad iuſtitiam. Si ex lege hæreditas, exinanita eſt fides. Epheſ. 2. Gratia ſaluati eſtis, non ex operibus. Tit. 3. Non ex operibus iuſtitię, quę nos fecimus, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. 2. Tim. 1. Non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum & gratiam, quę data eſt nobis in Chriſto Ieſu. Mat. 20. 1. Tim. 2. Dedit animam ſuam pretium redemptionis pro omnibus. 1. Ioann. 2. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum, iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Blaſphema igitur Lindani vox eſt, opera iuſtorum eſſe expiationes peccatorum, & propitiationes pro peccatis prius admiſſis. Paulus Rom. 9. in quęſt. Quis accuſabit? quis condemnabit? interponit non merita ſuorum operum, ſed Chriſtus, inquit, mortuus eſt, imò reſuſcitatus eſt, & intercedit pro nobis. Quam frequens eſt repetitio illius ſententię apud Ioannem: Filium ſuum vnigenitum miſit, vt omnis, quis credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Iohann. 6. Viuet propter me. Ioan. 11. 14. Ego ſum vita. 17. Hęc eſt vita ęterna, vt agnoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum eſſe Chriſtum. 20. Vt credentes habeatis vitam in nomine Chriſti. 1. Ioan. 1. Hęc vita eſt in filio eius: qui habet filium, habet vitam ęternam. Act. 4. Non eſt aliud nomen datum in hominibus in quo oporteat nos ſaluari. In nullo alio eſt ſalus, niſi in illo, qui eſt lapis primum reprobatus, poſtea factus in caput anguli. Rom. 6. Stipendium peccati mors eſt, donum verò Dei, eſt vita ęterna. Denique tota ſcriptura pleniſſima eſt talium ſententiarum. Ita Auguſtinus de gratia & libero arbitrio, loquens de operibus ſanctorum poſt iuſtificationem: Non meritis noſtris, Deus nos ad ęternam vitam, ſed pro ſua miſeratione perducit. Et Bernhardus: Neceſſe eſt primò credere, quod remiſſionem peccatorum habere non poſſis, niſi per indul-

Andradius.

Vtrum noſtris operibus mereamur vitam æternam.

indulgentiam Dei. Deinde quod nihil prorſus habere queas operis boni, niſi & hoc dederit ipſe: poſtremò, quod æternam vitam nullis potes operibus promereri, niſi gratis detur & ipſa. Et rationem addit: Quia ſi bene cogitare volueris, inuenies procul dubio, quod nec cum decem millibus poſſis occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad te.

Quanta verò impietas & blaſphemia eſt, gloriam illam propitiationis pro peccatis, ſalutis & vitæ æternæ, quæ obedientiæ & merito Chriſti debetur, ipſi detrahere, & transferre ad noſtrorum operum merita, aut certe partiri inter Chriſti meritum, & noſtra merita: quaſi nõ eſſet ſummum ſacrilegium, & extrema idololatria, gloriam Chriſti alteri tribuere. Sed excipiunt, hominem non debere in ſeipſo vel cõfidere, vel gloriari, ſed in Domino. Quomodo verò? Quia ſcilicet non artibus liberi arbitrij, ſed virtutibus à Deo donatis mereamur vitam æternam. Atqui tales erant Abrahæ virtutes, Rom. 4. quando Paulus dicit: Non operanti, ſed credenti, Item: Beatitudo ſine operibus. Si ex lege hæreditas, exinanita eſt fides, &c. Et Ierem. 9. 2. Cor. 1. Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, non fortis in fortitudine ſua, ſed qui gloriatur, in Domino glorietur. Quomodo verò? Quia Ieſus factus eſt nobis à Domino ſapientia, iuſtitia, ſanctificatio & redemptio. Et ne ad nouitatem hæc detorqueantur, Ro. 3. Paulus dicit: Nõ per legem operum, ſed per legem fidei excludi gloriationem. Et cap. 4. Exemplo Abrahæ iam renouati hoc explicat: ipſum ſcilicet in articulo iuſtificationis & beatitudinis, non habere gloriationem coram Deo, quaſi ſecundum debitũ, & non ſecundum gratiam, fiat imputatio, ſed beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputet iuſtitiam ſine operibus. Et cap 5. ſubiicit: Per Chriſtum acceſſum habemus fide in gratiam, in qua ſtamus, & gloriamur ſuper ſpe gloriæ Dei. Epheſ. 2. Gratia ſaluati eſtis, non ex operibus, ne quis glorietur. Falſa eſt igitur Tridentina explicatio. Scriptura enim quando tradit homines nõ debere in ſeipſis, ſed in domino gloriari, adimit gloriationẽ de vita æterna, etiã renatorũ operibus, & tribuit gratiæ ſeu miſericordiæ Dei propter filium mediatorem.

Hoc verò candoris eſt, quod in concluſione aperte declarauit, quis ſit fructus & exitus doctrinæ, de vita æterna, noſtris operibus promerenda: vt ſcilicet de ſalute ſua homines dubij, incerti, & ſuſpenſi ſint, donec vnicuique reddatur ſecundum opera ſua: quia ſcilicet ſcriptum eſt. In multis offendimus omnes. Atqui ideo non ex operibus, nec ſecundum opera, ſed gratis, ſecundum gratiam, propter Chriſtum mediatorem datur, & fide accipitur remiſſio peccatorum, reconciliatio, adoptio, ſalus & vita æterna, vt promiſſio nobis ſit certa & firma, Rom. 4. Pontificij verò, vt promiſſionem illam nobis incertam & infirmam reddant, ideo hæreditatem à miſericordia Dei, & à Chriſto transferunt ad merita noſtrorum operum. Ita verò exinanita eſt fides, & abolita promiſſio, ſi vera ſunt, quæ Paulus ſcribit, Rom. 4.

Argumẽta Tridẽtinorũ pro bonis operibus, eorũq; refutatio.

Operæprecium vero eſt, paucis etiam argumenta conſiderare, quibus Tridentini meritum vitæ ęternæ, quod ex noſtris operibus pendeat, ſtabiliunt.

Primò, iuſtificatis nihil deeſſe affirmant, quo minus ſuis operibus in hac vita plene diuinæ legi, pro huius vitæ ſtatu ſatisfaciant. Ergo ſuis operibus vere promerentur vitam ęternam. Reſpondeo: Maior propoſitio huius argumenti, quæ ſubiicetur, veriſſima eſt. Et ſi quis in hac vita ſuis operibus abſoluta obedientia, legi plene & perfecte ſatisfaceret, omnino ſequeretur cõcluſio. Vox. n. & promiſſio legis eſt: Si vis in vitam ingredi, ſerua mandata. Sed minor propoſitio, quod renati in hac vita ſuis operibus legi perfecte ſatisfaciãt, falſiſſima eſt, ſicut in 3. quæſt. demonſtratum eſt. Et hoc ipſum decretum citat dictum illud de renatis: In multis offendimus omnes, atqui non tantum, qui in multis, ſed qui in vno delinquit, reus eſt omniũ. Qualis igitur perfecta ſatisfactio eſſe poteſt? Quod verò pro vitæ huius ſtatu fingunt, nihil deeſſe, ſuprà refutatum eſt.

Secundò, dicunt opera renatorum non ex ſeipſis, ſed à Chriſto, cui renati inſiti ſint, & à Spiritu S. cuius renouatione opera illa fiant, accipere & habere vim & efficacitatem promerendi remiſſionẽ peccatorum, adoptionem, ſalutem, & vitam æternã. Et ſane non aſpernanda, ſed inſignis eſt dignitas operum, quæ in Deo facta ſunt, ſi in ſuo loco & ordine relinquãtur. Sed quę ſit illorũ vis & efficacitas, non ex noſtris ratiocinationibus, ſed ex ſcriptura iudicãdum eſt. Illa verò gloriam & dignitatem promerendi remiſſionem peccatorum, adoptionem & vitam æternã, Chriſto mediatori, non operibus renatorũ vult tribui, ſicut teſtimoniis oſtendimus. Non enim paſſus eſt Chriſtus, vt noſtris operibus tribueret talem vim & efficacitatẽ, vt illis demum promereremur remiſſionem peccatorum, adoptionem, & ipſam vitam æternam: ſed illos immenſos theſauros filius Dei mediator, ſua obedientia & paſſione, factus ſub lege, nobis ipſe acquiſiuit: vt omnis gloriatio de operibus excluſa ſit, Rom. 3. Et qui gloriatur in Domino glorietur. 1. Corint. 1 Lectori igitur propono cõſideranda illa verba Andradij: Pręclaræ actiones, ad quas diuinus ſpiritus mentem inhabitans incitat & impellit, diuinitatem quandam habeãt, neceſſe eſt. Agnoſcit Andradius remiſſionem peccatorum, reconciliationem, adoptionem, ſalutẽ & vitam æternam, non humana, ſed diuina eſſe beneficia. Ideo enim mediatorem oportuit eſſe Deum & hominem, vt obedientia & paſſio eius æquiualens eſſet precium tantis theſauris promerendis. Quia verò renatorum operibus Pontificij hoc tribuunt, ideo Andradius ſcribere nõ veretur, neceſſe eſſe vt renatorum opera diuinitatem quandam habeant. Nihil addo, ſed Lectorem oro, vt nouam diuinitatem noſtrorum operum, quam Andradius in Tridentina officina fabricatus eſt, conſideret. *Diuinitas operum.*

Eſt verò & hoc conſiderandum. Magna eſt dignitas, quod renati ſicut palmites Chriſto inſiti, fructum faciunt, Iohan. 15. & quod ipſorum opera ſint fructus ſpiritus, Epheſ. 5. Sed rurſus etiam hoc conſideretur, quod lex peccati in membris renatorum in hac vita, legi mẽtis ita repugnat, vt bonum quod agere ſpiritu volunt, non perficiant. Et quia lex illa carnis facit, vt volenti bonum agere, adiaceat malum: inquinat igitur, & commaculat ea, quæ ſpiritus in renatis operatur. Si igitur Deus in iudicium, etiam cum renatorum operibus intraret, non pronunciarentur merita condigna vitæ æternæ, ſed rei conſtituerentur renati, quod fructus ſpiritus carne ſua impediant, inquinent & commaculent. Et hoc ipſum ſancti confitentur: Quis gloriabitur, mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato? Et Eſa. 64 Non de impiis tantum, ſed de ſe etiã: nec de lapſibus, ſed de bonis operibus loquitur, cum inquit: Quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Sicut Bernhardus pulcherrime dicit:

Digitized by Google

Noſtra ſi qua eſt humilis iuſtitia,recta forſitan,ſed non pura: niſi forte meliores nos eſſe credimus, quam patres noſtros, qui non minus veraciter, quam humiliter aiebant: Omnes iuſtitiæ noſtræ tanquam pannus mulieris menſtruatæ. Quomodo enim pura iuſtitia, vbi adhuc non poteſt culpa deeſſe? Et pulchra eſt Auguſtini ſententia: Multum nobis in hac carne tribueremus,ſi non vſque ad eius depoſitionem ſub venia viueremus.

Alterum caput controuerſiæ,eſt de reliquis præmiis bonorum operum,ſpiritualibus & corporalibus: an renatorum bona opera,præmiis illis à Deo ornentur,ex debito iuſtitiæ diuinæ: an verò ex gratia,clementia & bonitate patris cœleſtis,erga filios ſuos propter Chriſtum mediatorem. Dixi autem ſuprà,Lindanum ſerio iraſci illis,qui cẽſent Deum remunerare iuſtorum bona opera, ex gratuita dignatione ſuæ clementię.Andradius etiam contendit, non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum, ex vera & propria ratione meriti, mercedem bonis operibus à Deo promitti & dari. Et Tridentinum decretũ, meriti rationem ita explicat: Quia iuſtificatis nihil deſit, quo minus operibus ſuis in hac vita diuinæ legi ſatisfaciant,& ita vere promereantur præmia.

Etſi igitur fatemur, in reconciliatis bona opera habere præmia ſpiritualia & corporalia,in hac vita & poſt hanc vitam: non tamen concedimus illud fieri (ſicut Pontificij dicunt) non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum iuſtitiæ diuinæ propter veram rationem meriti: quia nihil deſit operibus, quo minus legi diuinæ ſatisfaciant. Scriptura enim aliquot recitat rationes, bona opera habere præmia, non ex debito iuſtitiæ diuinæ,propter rationem meriti, ſed ex gratuita dignatione paternæ erga filios, quos gratis propter filium adoptauit, clementiæ.

Primò, Chriſtus Luc.17. longa ſimilitudine oſtendit, Dominum ex debito non obligatum eſſe, vt gratiam habeat ſeruo, quia fecerit, quæ ipſi imperata fuerant. Et addit: Sic & vos, cum omnia feceritis, quæ vobis præcepta ſunt,dicite: Serui inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus. Eſt enim Deus Dominus noſter, nos ſerui ipſius,multis nominibus: vt ratione creationis,redemptionis,& ſanctificationis, ſicut Paulus inquit, 1.Cor.9. Non eſtis veſtri. Precio enim empti eſtis. Ergo non eſt nobis ex debito obligatus, ad retribuenda præmia pro operibus debitis.

Secundò, propter legem peccati, in membris imperfectio, & malum adhærens bonis operibus renatorum in hac vita.Rom.7.Atque ideo ſeueritatem iuſtitię & iudicij diuini ſuſtinere non poſſunt, ſi remota miſericordia iudicentur. Quod igitur non abiiciuntur & damnantur, ſed acceptantur,& præmiis etiam ornantur: non fit ſecundum debitum, propter rationem meriti. Ita enim legis ſententia diuerſum pronunciaret: Qui non in omnibus permanſerit, quæ in lege ſcripta ſunt, maledictus eſto. Item: Qui in vno delinquit,reus eſt omnium.Fit ergo ex gratia & dignatione paternæ bonitatis erga filios ſuos,propter filium mediatorem.

Tertiò,non ſunt condignæ paſſiones huius temporis,ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, Rom.8.

Quartò, non ſumus idonei ex nobiſipſis. 2.Cor. 3.ſed Deus eſt,qui operatur in nobis,& vt velimus, & vt faciamus aliqua ipſi grata. Philipp.2. Quod ſi igitur accepiſti,quid gloriaris quaſi non acceperis? 1.Cor.4.Non igitur debitum ex vera & propria ratione meriti, ſed miſericordia & bonitas Dei eſt, quod dona ſua in nobis Deus coronat.

Et propter hanc cauſam ſcriptura, quæ mercedem & retributionem nominat,vocabulum tamen meriti non vſurpat.Quod enim Eccleſ.16.& Hebr. 13. interpres reddidit meritum: Scriptura vocabulum illud non habet.

Hæc verò commonefactio ideo neceſſaria eſt,ne Phariſaica ſuperbia, perſuaſione propriæ dignitatis in exercitio bonorum operum renatorum animos occupet: ſed vt ſemper & vbique exuberet & regnet gratia Dei, & celebretur gloria bonitatis & miſericordiæ eius: vtque renati in ipſo curſu bonorum operum, imò inter ipſa bonorum operum præmia, humili confeſſione indignitatem ſuam agnoſcant, & omnem gloriam tribuant miſericordiæ & bonitati clementiſſimi patris cœleſtis, ſicut exemplum pulcherrimum deſcribitur, Apocal. 4. vbi ſeniores coronas ſuas mittunt ante thronum, & dicunt: Dignus es Domine Deus noſter,accipere gloriam & honorem. Et Matth.25.electi nolunt agnoſcere merita, & dignitatem operum ſuorum, etiam quando coram angelis & hominibus ab ipſo filio Dei opera ipſorum celebrantur: ſed dicunt: Domine, quando vidimus te eſurientem, & pauimus? &c.

Et hæc ſunt præcipua capita, quæ in 6. Seſſione Tridentini concilij tractantur. Doctrina enim de lapſis, & reparatione eorum, pertinet ad locum de pœnitentia.Reliqua verò,quæ in Andradij ſcripto, & in decretis Tridentinis,de doctrina ſacramentorum ſequuntur, vno quaſi continuo contextu cohærent.Et quia prima hæc ſcriptionis pars, præter inſtitutum & opinionem longius excurrit: viſum fuit, propter alias etiam certas cauſas, reſponſionem ita diſtribuere,vt hæc ſit prima pars.

Deum verò æternum patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti,toto pectore oro, vt lucem verbi ſui,diuinitus in noſtris Eccleſiis accenſam, Spiritu ſuo ſancto conſeruet: nec eam vel tenebris Pontificiis, vel nebulis phanaticorum extingui ſinat: ſed in vera ſui agnitione nos conſeruet ad vitam æternam, Amen.

FINIS.

INDEX

INDEX LOCORVM SACRAE SCRIPTVRAE, QVI IN HAC PRIMA PARTE EXAMINIS OBITER ALLEGANTVR & explicantur.

A primam columnam, B ſecundam ſignificat.

GEneſ.1 Principio creauit Deus cœlum & terram 9 b. ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, 92.b.
3 Ipſum conteret caput tuum. 56.b
4. Cain diſcedit ab Eccleſia doctrina, 7.b quam vt veniam mereatur, 57.
5. Secundum ſuam imaginem, 91. a. Adæ longæuitas, 7.b
6. Non diſceptabit Spiritus meus, 7.b. omnis caro corrupit viam ſuam, ibid.
8. Figmentum cordis humani malum, 7. b 57.a 91 b.92. b.93 a 110 b.119.b
9. Qui effuderit ſanguinem hominis, 16. a
11. Populus omnis erat labij vnius. 54 a. confuſio linguarum 54.a 135 b. Thareh & Abraham in Vr Chaldæorum, 134.b
12. Abraham in terra Canaan viuit, 54. a. in Ægypto peregrinatur, 54.a
14. Obtulit panem & vinum, 57.a
20. Abraham Propheta eſt, 8.a
22. Nunc cognoui quod timeas Dominum, 151.b
26. Deus Iſaaco loquitur, 8.a
29. Seruies mihi gratis? 138.b. vocauit nomen eius Ruben, 54.a
31. Extraneæ reputatæ ſumus patri noſtro, 15.a
Idolum Labani. 7.b
Aceruus teſtimonij, 54 a
39. Inuenit gratiam in oculis eius, 139 a
41 Ioſeph dicitur Abrech, 54 a
44 Quomodo iuſtificabimur, 132.a.133.a
EXod.2 vocauit nomen eius Moſe, 54.a
10. Cuncta quæ locutus eſt Dominus faciemus, 181.a
20 Lex in monte Sinai datur, 8. b. Ego ſum Dominus Deus tuus, 178.a 179. b. non occides, 114 b. non audiamus vltra vocem Domini, 181. 183.a
21 Egrediatur gratis ſine pecunia, 138.b
23. Inſontem ne occidas, 132.b
24. Volumen fœderis. 8 b
25. Tabernaculum extruendum 9 b. propitiatorium texit arcam, 104.a
34 Deus ſcribit legem in tabulis, 8.b. ſcribe tibi verba iſta, 9.a
LEuit. 4. & 5. Sacrificium περὶ ἁμαρτίας, 141.a
NVm. 11. Piſces gratis comedimus, 138.b
15 Non ſequantur cogitationes ſuas, 178 a
18. Reputabitur vobis ſicut frumentum ex area, 150 a
21. Liber bellorum Domini, 8 b
22. Aſina Bileam loquitur, 115.b
23 Non eſt Deus vt homo vt mutetur, 159 b
DEut. 3 Sit ibi contra te in teſtimonium, 9.a
5. Quæ locutus eſt Dominus faciemus. 181.a Bene locuti ſunt 181. a viam quam præcepit Dominus Deus, ambulabitis, 178 a
6. & 11. Verbum Domini in poſtibus & foribus ſcribendum. 9.a
6. Diliges Deum ex toto corde, 182 b.183.a
12 Non facietis quod vobis bonum videtur, 38 a.178.a. nihil addas, nihil minuas, 38 a 178.b
13. Pſeudopropheta faciens ſigna, 107.a
17. Deſcribet exemplar huius legis, 9.a.11.a ne recedat ab ea ad dextram aut ſiniſtram, 9 a.b
18. Prophetam excitabo de fratribus tuis, 181.a.183.a
25 Iuſtificate iuſtum, 132.a
28. Cuius linguam non poteris intelligere, 54 a
29. Non dedit vobis Dominus cor ad intelligendum, 120.a.121.b
30. Circumciſio cordis, 120.b. propoſui tibi benedictionẽ & vitam, 160.a
31. Vt audientes diſcant ſermones legis, 9 a. noui figmentum eius, 93.a liber legis in latere arcæ reponendus, 9.a.10.a
IOſ.1 Non recedat liber legis ab ore tuo, 41 b.61.b
3 Hodie incipiam te exaltare, 10.a
10. Liber iuſtorum, 8 b
15. Kiriath ſepher, vrbs literarum. 8.b
24 Seruierunt diis alienis, 7.b 134.b. liber legis in latere arcæ poſitus, 10.a
IVdic 11. De altera matre natus es, 56.a
17. Non erat Rex in Iſrael, ſed quiſque quod ſibi rectum videbatur faciebat, 11.a
1. REg. 19. Interficiẽs Dauidem gratis, 138 b. cecidit nudus tota illa die. 56.a
10. Samuelis liber coram Domino repoſitus. 10.a
2. Reg 12. Dominus abſtulit peccatum tuum, 169.a
15 Qui habet iudicium veniat, vt iuſtificem eum, 124
19. Non imputet mihi rex iniquitatem, 149 b
24. Non offeram holocauſta gratis. 138 b
3. Reg 2 Sanguines gratis effuſos, ibid.
8 Condemnes impium, & iuſtifices iuſtum, 132 a
33 a non eſt qui peccet, 142 a
19. ſolus ſum relictus, 43 b
22 Ero ſpiritus mendax, 7.a
4. Reg. 2. Eliſæus aquas iniecto ſale reſtituit, 52 b
16. Ahas altare Domini tollit, & nouum conſtituit, 10.b
21. Quemadmodum quis patinam detergit, 104.b
22. Librum legis reperi in domo Domini, 11.a
23. Ioſias legit librum legis coram populo, ibid.
1 PAral. 21. Satanas commouet cor, 115 a
28. Figmentum cogitationum, 93.a
2. Paral 17. Docebant ex libro legis Domini, 11 a
23. Regi Ioas traditur liber legis, ibid.
31. Operatus eſt rectum iuxta legem, ibid.
43. Deum emollire cor, 120.b
Ezra 9. Paxillus in loco ſancto eius. 56.a daret nobis ſepem in Iuda, ibid.
IOb. 5 Voca ſi eſt qui reſpondeat, 57.a
14 Quis dabit mundum de immũdo conceptum, 92.b
Pſal.1 Non abiit in conſilio impiorum, 3.a. in lege eius meditabitur die & nocte. 117.a
2. Conuenerunt, aduerſus Dominum, 144.b
5. Vanum cor, 120 b
8. Omnia ſubiecisti pedibus eius, 59.b
12 Linguam noſtram magnificabimus, 112 b
Probata ſeptulpum, 3.b
18. Seruus tuus cuſtodit mandata tua, 135.a
19. In omnem terram exiuit regula eorum, 41.a.b. præceptum Domini illuminat oculos, 44 a. delicta quis intelligit, 88.a 92.a
22. Concilium malignantium, 3.a

R

23. Si ambulauero in media vmbra mortis non timebo, 170.a
25. Delicta iuuentutis meæ, 93.a
26 Cum Concilio vanitatis, 3 a
27. Dominus ſalus mea, quem timebo? 170.a
31 In te Domine ſperaui, non confundar, 179.a. non confundar in æternum, 121 b
32. Beati quorũ tecta ſunt peccata, 95.a. 104 a. 128. a. b. 142. b. 152. b. 165. a. 184. b. in cuius ſpiritu non eſt dolus, 104. a. pro hac te orabunt omnes Sancti, 96 135. a. 138. 1. 141. b. 181. b
34. Declina à malo & fac bonum, 121. a. 175. b
40. Sana animam meam, 120 b
48. Frater non redimet fratrem, 140. a
51. Dele iniquitates meas, 104. b. 105 a. amplius laua me ab iniquitate mea, 104. b. vt iuſtificeris & vincas, 69 a. iudicaris, 1 2. a in peccatis cõcepit me mater, 69 a. 92. a. b, 104 b. 106. a. cor mundum crea in me Deus, 120. a. cor contritum, 110, b
54. Oderunt me gratis, 138 b
70. Memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius 164. b
72. Fruſtra ergo iuſtificaui cor meum, 131. a
78. Patres annunciauerunt nobis, 10 b
89. Si mandata mea non cuſtodierint. 176. a
90. Abſconditum noſtrum ponis in illuminatione vultus tui, 90. b
102 Scribantur hæc in generationem alteram, 31. b
103 Qui coronat te in miſeratione, 142. b
106 Imputatum eſt ei ad iuſtitiam, 150. a
108 Expugnauerunt me gratis, 138. b
109. Fiat oratio eius in peccatum, 111 b
115. Omnis homo mendax. 142 b
119. Lex tua meditatio mea eſt, 117. a. lucerna pedibus meis verbum tuum, 44 a
Seruus tuus dilexit mandatum tuum, 135 a
125. Qui confidunt in Domino, ſicut mons Sion, 170. a
130. Si iniquitates obſeruaueris Domine, 142. b
143. Ne intres in iudicium, 131. b. 134. b. 135. a. 162. b. non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens, 141. a
144. Quid eſt filius hominis, vt reputes eum, 150 a
150 Laudate Dominum in Sanctis, 57. a
PRouerbiorum 12. Homo aſtutus tegit ſententiam, 104. a
15. Sacrificium impiorum eſt abominatio, 111. b
17. Qui iuſtificat impium, & condemnat iuſtum, 132. a. 139. 140. 150. a
24. Ne gratis ſis teſtis contra proximum, 138 b.
28. Beatus qui terret aſſidue cor ſuum, 171. b
ECcleſ. 7. Deus fecit hominem rectum, 91. a
9. Neſcit homo, an odio an amore dignus ſit, 57. a. 171. a. 173. a
ESaiæ 1. Quis hæc requiſiuit, 133. a. 178. a. incẽſum eſt mihi abominatio, 111. b. vinum aqua mixtum, 7. 12 b. 155. b
2. De Sion exhibit Lex, 18. a
5. Væ qui iuſtificatis impiũ, 132 a b 139. a. 140. a. 150. a.
8. Sume tibi librum & ſcribe. 10. a. ad legem & teſtimonium, 10. b. 109 b
9. Magni Conſilij Angelus, 144. a
14. In cœlum conſcendam, 177. b
28. Pallium breue vtrunque operire non poteſt, 143 a
40. Parate viam Domino, 155. b
41. Narra ſi quid habes, vt iuſticeris, 131. a
48 Ceruix ferrea frons ænea. 117. b.
49. Fruſtra me colunt, 133. a
53. Correctio ſuper eum, vt nos pacem habeamus, 141. a. notitia ſua iuſtificabit multos, 131. a. 163. a
57. Cor contritum, 120, b
59. Spiritus meus qui eſt in te, 179. a
64. Iuſtitia noſtra ſicut pannus menſtruatæ. 142 b. 187. b
66. Qui immolat bouem, eſt vt homicida, 111 b. prædicabunt gloriam meam inter gentes, 55. b
IEremiæ 9. Non glorietur ſapiens, 187. a
14. Mendacia nomine meo prophetant, 7. a
15. Dabo theſauros in direptionem gratis, 138. b. nõ ſedi in Concilio irriſorum, 3. a
17. Prauum cor hominis, 88. a. 92. a. 93 b. 110 b. 119. b
23. Iehoua iuſtitia noſtra, 141. a 148. b. 163. a. 181. b. Æthiops non poteſt mutare pellem, 119. b.
31. Dabo legem meam in viſceribus eorum. 6. a. 14. a. 15 a. 157. a 147 b
THren 3 Cœperunt me vt auem gratis, 138. b
EZechiel. 6. & 14. Non gratis feci malum hoc, 138. b
11 & 36. Cor lapideum, 119. 120. b
12. Tegentes peccata, 104. a
18. Anima quæ peccauerit, ipſa morietur, 139. b. Nudũ operiet veſtimento, 104 a. Facite vobis cor nouum, 120. 124.
20 Nec idola Ægypti reliquerũt, 8. a In præceptis meis ambulate, 178. a 179. b
43. In Scriptura Iſraël non ſcribentur, 12. a
DAniel 9. Nobis confuſio faciei, 99. b. Non in iuſtificationibus noſtris, 133 a. 151. a. 162. b
IOel 2. Præſtabilis ſuper malitia. 56 a. quis ſcit nunquid conuertatur. 171. a
IOnæ 3. Operirent ſe ſaccis, 104. a. quis ſcit ſi forte cõuertatur, 171. a
ABac 2 Scribe viſionem & explana eam, 10. a. 32. b. Iuſtus ex fide ſua viuet, 108 b. 153. a
MAlach 3. Ego Deus & non mutor, 139. b
Sapient. 4. Raptus eſt ne malitia mutaret animum eius, 52. b. 53. a
STrach. 1. Pietas iuſtificat cor, 130. b. Iracundia iniuſta non poteſt iuſtificari, 131. a
2. Præparabunt corda ſua, 155. b
5. De peccato propitiato noli eſſe ſine metu, 57. a. 173. a
18. Non verearis vſque ad mortem iuſtificari, 131. a
20. Multi fraudantur gratis, 138. b
1. MAchab 1. Antiochus conatur abolere Scripturam. 12 a
MAtth. 1. Saluum faciet populum ſuum à peccatis, 132. a
2. Magi Chriſtum requirunt, 80. b
3. Parate viam Domino, 155 b
3. & 7. Arbor non faciens fructum excindetur, 175. b
5. Merces veſtra copioſa in cœlis, 185 b. Non veni ſoluere legẽ, 139. b. Non apex vnus de lege cadet, 181. b. 183. b qui ſolueri vnum ex mandatis, 183. 184 b. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra. 133. b. Dictum eſt antiquis, 12 a. 63. b. qui iraſcitur fratri, 183. b. Conijciat te in carcerem, 183. b. qui aſpexerit mulierem, 183. b. Diligite inimicos, 183 b
6 Receperunt mercedem ſuam, 111. a, 133. a. Sanctificetur nomen tuum, 107. a. Dimitte nobis debita noſtra, 101. b. 102. a. 105. a. 131. 136. b. 142. a. 143. b. 184. a. ô parum fidentes, 170. a
7. Attendite à Pſeudoprophetis, 3 a
In veſtitu ouium, 1. a
Mala arbor non fert fructus bonos, 111. b. 133. b
Non noui vos, 159. b
8. Tantam fidem in Iſrael non inueni, 163. b
9. Confide fili, 163. b. 168. b. remittuntur tibi peccata, 170. b. Quis eſt hic quod remittit peccata, ibid. quis poteſt peccata remittere niſi ſolus Deus, ibi Sanus nõ opus eſt medico, 156, a. Veni vocare peccatores, 56. a.

Credi-

Creditis me hoc poſſe facere, 162 a
10. *Chriſtus dat mandata Apoſtolis,* 179 a. *Non perdet mercedem,* 135 b
11. *Tolerabilius* erit Sodoma, 112 a. *Nemo nouit patrē, niſi cui filius reuel.* 179. b. *O.* \[illegible\] *meum leue,* 183. b
12. *Linum fumigans non extinguet* 1 \[illegible\] b. *Facite a bo- rem bonum, & fructus eius bonos* 111 b *quomodo po- teſtis bona facere, cum ſitis mali* 12 \[illegible\] *Ex malo the- ſauro cordis mala proferunt,* 9 b. *Ex verbis tuis iu- ſtificaberis,* 112. \[illegible\]
13. *Videntes non videant,* 20. a. *qui verbum Dei audit & intelligit,* 57. b
Modicæ fidei, 170 a
15. *Tranſgredimini præceptum Dei propter traditio- nē,* 12. 1. *Fruſtra me colunt mandatis hominum,* 133. a. 178 a. 80 b. *Cæci ſunt & duces cæcorum,* 180. b
Magna eſt fides tua, 163 b
16. *Cauete à fermento Phariſæorum* 18\[illegible\] b. *Caro & ſan- guis non reuelauit tibi,* 119 a \[illegible\] *quicquid ſolueris ſu- per terram,* 132 a. 72. b. 179. a
18. *Quicquid ſolueritis,* 170. b
19. *Serua mandata,* 133. b. 50 b. 151. 158. a 181 a. *Hæc o- mnia ſeruaui* 8 a. *quis poterit ſaluus eſſe,* 171 a
20. *Quid ſtatis totum diem otioſi,* 173 b. *Vt daret ani- mam pretium redemptionis,* 141. a
23. *Super cathedram Moſis ſedent Scribæ,* 177 a 180. a. b *Væ vobis Scribæ & Phariſæi* 12. a *Clauditis regnū cælorum* 181 b. *Reliquiſtis quæ grauiora ſunt legis,* 12 a *Zachariam inter templum & altare occiſum,* 80. a. b *quoties volui te congregare,* 116 b
24. *Qui perſeuerauit vſque ad finem* 172 b. *Vt electi ſi fieri poßit ſeducantur,* 26. a *Dabunt ſigna & prodi- gia,* 107. a
25. *Seruum inutilem eiicite,* 35 b *quando vidimus te e- ſurientem,* 188. b
26. *Edite, hoc eſt corpus meum,* 169 a. *Bibite ex hoc o- mnes,* 59. b
27. *Vt ſepulchrum muniatur,* 19 b
28. *Docentes eos ſeruare omnia, quæ præcepi* 23. a. 179 b. *Baptizate omnes gentes,* 69. b
MArc. 6. *Non poterat ibi virtutem edere propter incredulitatem,* 162 a
7. *Baptiſmi Phariſæorum,* 12. a *Ex corde exeunt malæ cogitationes,* 91. b
9. *Omnia poßibilia credenti,* 162 a. *adiuua incredulita- tem meam,* 16. b. 168. a
13. *Nemo nouit niſi pater,* 161. a
16. *Prædicate Euangelium,* 6. a 38 a
LVcæ. 1. \[illegible\] *Vt agnoſcas eorum de quibus edoctus es, certitudinē* 9 b. 20. a. 24. a. *Erant iuſti ambo,* 73. a. *Vt conuertat corda patrum,* 122 b
Parare Domino plebem præparatam, 155. b
Beatam me dicent omnes generationes, 10\[illegible\] a
In iuſtitia & ſanctitate coram ipſo, 176 a
Scientiam ſalutis quæ eſt in remißione peccatorum, 13\[illegible\] a. 139 a. 162. \[illegible\]
6. *Eſtote miſericordes,* 176 b *perfectus erit ſi ſit vt ma- giſter,* 35. a. b. *ex abundantia cordis os loquitur,* 93. b
7. *Dimiſſa tibi ſunt peccata,* 169. *Fides tua te ſaluam fe- cit,* 169 7\[illegible\] a
8. *Videte quomodo audiatis,* 117. a
9. *Filius hominis non venit perdere animas,* 69. a
10. *Cum mandatis certis emittuntur diſcipuli,* 178 b *qui vos audit, me audit,* 3. a. 7 a. 179. a b. *hoc fac & viues,* 133. b. 137. a. 150. b. 160. a. *volens ſeipſum iuſtifi- care,* 171. a
11. *Si vos cum mali ſitis* 98. a 102. b. *dabit Spiritum ſan- ctum petentibus,* 58. b *poſteriora deteriora prioribus,* 91. b *exteriora poculi mundatis,* 12. a. *tuliſtis clauem ſcientiæ,* 180 b
12 μὴ μετεωρίζεσθε, 170. a
14. *Retribuetur tibi in reſurrectione iuſtorum,* 185. b
16. *Iuſtificatis vos coram hominibus,* 133. a. *habent Mo- ſen & Prophetas,* 1\[illegible\]
17. *Domine adauge nobis fidem,* 168. a b. *ſerui inutiles ſumus,* 96. a. 135. b. 188 a. *quæ debuimus, fecimus.* 175. b. *fides tua te ſaluum fecit,* 169 1 0 a
18. *Phariſæi iuſtitia,* 133. a 166. b. 81. a *Ieiuno bis in Sabbatho.* 12. a *deſcendit iuſtifica tus,* 131 b. *putas quod inuenturus ſit fidem,* 43 b
19. *Negociemini donec veniam,* 117 b *talentum ſuum defodiens,* 1\[illegible\] b
22 *Vos autem nō ſic,* 59. b. *Ecce duo gladij hic, ibid. Pe- trus Chriſtum abnegat,* 74. a
23 \[illegible\] 136 b *In manus tuas Domine commendo Spiritum.* 143 b
24 *Tardi corde,* 120 a *Cum aperiret nobis Scripturas,* 39. b
Quæ ſcripta ſunt in lege Moſis & Prophetis, 4 a. 52. b. 139. b
Aperuit illis mentem vt intelligerent, 44. a 58. b. 120. a. *ſic ſcriptum eſt,* 11 a
IOhan. 1. *Lux in tenebris lucet,* 119. b. *tenebræ eā non apprehenderunt,* 130 a. *qui nō ex ſanguinibus* 12\[illegible\] a *dedit poteſtatem filios Dei fieri,* 15. a. 47. b. 161. b. *Gratia & veritas per Chriſtum,* 138 a. *Ego vox cla- mantis* 178 b. *Ecce agnus Dei,* 69 b
3 *Niſi quis renatus fuerit,* 69. b 70 a 12\[illegible\] b *vt omnis qui credit in eum, non pereat,* 160 b. 8\[illegible\] b. *non miſit fi- lium, vt iudicet mundum* 131 b. *qui credit in filium, non iudicatur* 131. b. 135 a. 1\[illegible\]3 a *magis dilexerunt te- nebras quam lucem,* 119 b *qui veritatem facit, ve- nit in lucem,* 3. b. *qui male agit, odit lucem,* 3 b
5 *Non veniet in iudicium,* 135 a 153 a. 71. a *Scrutami- ni ſcripturas,* 14. b 119 b
6. *Qui credit in eum habet vitam æternam,* 53 \[illegible\] *ne- mo poterit ad me venire, niſi pater traxerit eū* 119. b 120. a. 122 b. *qui audit à patre, venit ad me,* 117 a. *viuet propter me,* 18\[illegible\] b *verba mea ſpiritus ſūt,* 169. b
8. *Forſitan & patrem meū ſciretis,* 170. b. *niſi credide- ritis, non habebitis vitam,* 6 \[illegible\] a. *Qui facit peccatū, ſeruus eſt peccati,* 99. a 120. a *ſi filius vos liberauerit, vere liberi eritis,* 25 b *Sermo Dei nō* χωρεῖ *in vobis,* 123 b. *qui ex Deo eſt, verbum Dei audit,* 117. a
10. *Si enim non audiunt.* 1. a. *oues meæ vocem meam audiunt,* 40. a 4. b. *nemo rapiet eas de manu mea,* 168 b. 172. a
11. *Reſuſcitatio Lazari,* 21 b
12 & 14 *Ego ſum vita,* 186. b
13. *Qui lotus eſt, non opus habet iterum lauari,* 70. a
Satanas immiſit ei in cor, 115 a
14. *Mandatū do vobis, vt diligatis,* 175 b *ſuggeret vo- bis omnia quæ dixi,* 23. a 57 a 180 a. *Sicut mādatum dedit mihi pater ſic facio,* 179 a
15. *Pater meus purgat ipſum,* 101 a. *Mundi eſtis propter ſermonem meum,* 101. a. *niſi in vite manſerit,* 165 a. *vos eſtis palmites,* 187. b *Sine me nihil poteſtis fa- cere,* 119 b 125. b
16. *Multa habeo vobis dicere,* 23. b 77. a 81. b. *arguet mundum de peccato,* 11. b
17. *Hæc eſt vita æterna* 186 b. *verba tua dedi eis,* 162. a *ſanctifica eos in veritate,* 109. b
20. *Sicuti miſit me pater,* 179 a. *quorū remiſeritis pec- cata,* 169. a 179. a. *Hæc ſcripta ſūt vt credatis,* 21. a.

R 2

Digitized by Google

34. b. ut credentes habeatis vitam, 186 b
2. Hic eſt diſcipulus qui hæc ſcripſit, 47. b. ſi ſcriberentur, mundus non caperet, 21. a b

ACTO. 1. De omnibus quæ Ieſus cœpit facere, 20. a. 23. a loquebatur cum eis de regno Dei, 21 b
2. Loquebantur varijs linguis, 54. b. loquentes magnalia Dei, 55. b quid faciemus viri fratres, 151. a
3. Peccata deleantur, 151. b. Prophetam excitabo de fratribus, 181. a
4. Non eſt in alio ſalus, 164. a nõ eſt aliud nomẽ, 186 b
5. Satanas impleuit cor tuum, 115. a
8. Recipere verbum Dei, 123. b. miſerunt ad eos Petrum & Ioannem, 31. a. 36. a. ſi forte remittatur tibi iniquitas 170. b. Eunuchus legit Eſaiã 54 b quomodo poſſũ intelligere ſine interprete? 57. b. 60. b. Philippus Eunuchum erudit, 24. a
10. Remiſsionem peccatorũ habere in nomine eius, 149. a. 160. b. 162. a
12. 24. 28. ἀναχίνειν, 136. b
13. Vir iuxta cor Dei, 135 a. remiſsio peccatorum annunciatur, 132. a. 139. a. 149. a. quibus non potuiſtis in lege iuſtificari, 131 b. 165. a
14. Conſtitutio miniſtrorum Eccleſiæ, 74. b
15. Imponere diſcipulis iugum, 182. a. 183. a. fide purificãs corda. 111. b. per gratiam Chriſti credimus nos ſaluari, 132. a. 153. a. vt abſtineant à ſanguine & ſuffocato, 75. a. 179 b. Epiſtola Concilij Apoſtolici, turbarunt vos ſermonibus, 18. a. viſum eſt Spiritui ſancto & nobis, 179. b. niſi à neceſſarijs illis, 180. a. Iudas & Silas ſunt interpretes ſcripti Apoſtolici, 18. a Barnabas aſſumit Marcum, 34. a
16. Deus aperuit cor Lydiæ, 120. b tradebant eis cuſtodogmata, 6. b. cuſtodia captiuorum. 19. b. quid me oportet facere vt ſaluer? 151. a
17. Paulus Theſſalonicæ docet, 25. b. requirebant in ſcripturis, an ita ſe haberet, 11. b. 14 a. 58. b
18. Timotheus è Macedonia venit, 27.
20. Veniret in Macedoniã, 20. a. vna ſabbatorum, 75. a. annunciaui vobis omnem ſententiam Dei, 20. a. 32 b. 35. b. 77. a. vincula me manere Hieroſolymis, 30. b. Beatius eſt dare quam accipere, 22. b
21. Dies abſoluti & expleti, 35. a
23. Omni conſcientia bona conuerſatus, 135. b. 136. a
24. Sine offendiculo conſcientiam habere, 135. b
26. Vt aperias oculos eorum, 119. b. Nihil docens extra Moſen & Prophetas, 11. a

ROM. 1. Euãgeliũ per Prophetas in ſcripturis promiſſum, 11. a. ad confirmandos vos, 30 b. Euangeliũ eſt potẽtia Dei ad ſalutem. 160. b. quæ eſt ex fide in fidẽ, 153 a. Iuſtus ex fide viuet, 153. a. 171. b. de cognitione Dei in Ethnicis, 108. b. vani facti ſũt in cogitationibus ſuis, 91. b. 119. b. coluerunt creaturã 133. a. mens reproba, 114. b. qui talia agunt, digni ſunt morte, 56. a
2. Iudicium Dei eſt ſecundum veritatem, 134 b. ſecundum duritiem cordis, 119. b. 120. b. perſeuerãtibus in benefaciendo vitam æternam, 160. a. ſuper animam operantis malum, 139. b. nõ auditores ſed factores legis iuſtificabuntur, 133 b. legem non habentes natura quæ legis ſunt faciunt, 114. b. opus legis ſcriptum in cordibus 15. a. præputium eius in circumciſionem reputabitur, 150. a
3. Cõcredita ſunt illis oracula Dei, 9 a. Deus eſt verax, omnis homo mendax, 133. b. faciamus mala vt eueniant bona, 175. b non eſt qui faciat bonum, 142. a linguis ſuis doloſe egerunt. 91. b. totus mundus reus, 131 b. ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro, 133. b. per legem agnitio peccati, 103. a. 124. a. 133. b ſine lege reuelata eſt iuſtitia 160. a. 164. b. habet teſtimonium legis & Prophetarum, 134 b. 35. a. Iuſtitia per fidem in omnes & ſuper omnes qui credunt, 155. a. 162. a Omnes peccauerunt, 91 a. 43. a. Iuſtificantur autem gratis, ipſius gratia, 131. b. 133. a 138 a. b. 139. a b. 145 b. 152. b. 16. a 164. b per redemptionẽ quæ eſt in Chriſto Ieſu, 141 a 160. a. excluſa eſt gloriatio, 137. a 141 b. 163. a. 165. a. 8 b. 187. a. lex operũ ſeu factorũ. 136 a per legem fidei 187. a. iuſtificari hominem fide, abſque operibus legis, 134. 148 a ſine operibus legis, 138. a. 148 a. 164. b. legem ſtabilimus, 139 b
4. Quid dicemus inueniſſe Abrahã, 134. b. 148. a b. ſi ex operib. iuſtificatus eſt, habet quod glorietur, 56 a. 134. b. habet quod glorietur, ſed nõ corã Deo, 187. a. credidit Abraham Deo, 142. b. 152. b. operanti ſecundũ debitum imputatur, 180. a. merces non imputatur ſecundum gratiam, 138. a 149. b. 160. a. non operanti ſed credenti, 160. a. 165. a. 186. b. 187. a. Dauid beatitudinẽ hominis explicat, 132. a. 134. b, 135. a. beatitudinem eſſe hominis, 148. a. 152 b. 186 cui Deus iuſtitiam imputat ſine operibus, 134. b ſine operibus, 164. b. quorum tecta peccata, 93. a. 104. 128. b. 139. a. 142 b. 151. b. 162 b. 165. a. 184. b. ſigillum iuſtitiæ fidei, 160. b 169 a. inſiſtentes veſtigijs Abrahæ, 32. a. 45. b. heredem fore mundi, 183. b. iuſtitia fidei, 55 a. exinanita eſt fides, 137 b. 148. a 160 a. 186. b lex iram operatur. 137. b. vt firma ſit & certa promiſſio, 137. b 168. b. 87 a. contra ſpem in ſpem credidit, 170. a. non hæſitauit, 170. a. Scriptum eſt etiam propter nos, 163. a. 168. b. imputabitur credentibus, 132. a. 139. a. 140. b 148. 150. a. reſurrexit propter iuſtificationem noſtri, 141 a. 148 b. 149. a. 150. a.
5. Pacem habemus cũ Deo, 163. a. 168. b. 173. a. per Chriſtum habemus acceſſum in gratiam hãc, 152 b. 187. a. gloriamur ſpe gloriæ Dei, 102. a. 163. a. 168. b. 172. b. commendat charitatem ſuam Deus, 138. b. iuſtificati per ſanguinem eius. 141. a. 149 a. Seruabimur per eum ab ira, 149. a. reconciliati ſumus Deo, 132. a 141. a. accepimus reconciliationem, 162. a. per vnum hominem peccatum intrauit, 69 b. in omnes homines mors tranſiit, quia omnes peccauerunt, 105. a peccatum non imputatur cum non eſt lex, 149 b. donum per gratiam, 138. a. Iudicium ex vno delicto in condemnationem, 69. b. ad iuſtificationem aut condemnationem, 131 b. Gratia vnius hominis Ieſu Chriſti 164. b per vnius inobedientiam, 91 a 97 a. per vnius obedientiã iuſti conſtituentur multi, 141. a. gratia regnat per iuſtitiam in vitam æternam per Chriſtum, 141. a. b.
6. Mortui ſumus peccato, 102. b In mortem eius baptizati ſumus, 149 a. conſepulti in Chriſto per Baptiſmum in mortem, 99 b. 176. In nouitate vitæ ambulemus, 149. a. vetus homo cum Chriſto crucifixus, 92. a. 102 b vt deſtruatur corpus peccati, 92. a. 120. b. ne regnet peccatum in mortali corpore veſtro, 94. 96. 99. a 146. b. peccabimus, quia ſub gratia ſumus, 175 b. obediſtis ex animo. 12. b 122. a. liberati à peccato ſerui facti eſtis iuſtitiæ, 176 b mẽb. a veſtra ſerua iuſtitiæ, 134. a. 147 b. 152. a cum eſſetis ſerui peccati, liberi eratis iuſtitiæ, 115. a gratia Dei eſt vita æterna, 164. b. 186. b.
7. Non in vetuſtate literæ, 111. a. nõ cõcupiſces. 90 b. 97. a. b. 103. a. 139. b. 182 a. b peccatũ operatum eſt in me concupiſcentiam, 97. a. lex eſt ſpiritualis, 91. b. 133. b. 182 ego carnalis venditus ſub peccatum, 91. b. 139. b 136. b peccatum inhabitans, 91. a. 97. a. 104. a. 138. a.
in carne

Digitized by Google

in carne mea non habitat bonum,92.a.b.94.b.97.a.119.b.46.b.173.b.velle adiacet mihi 136.b.184.b.perficere bonum nõ inuenio 91.b.non quod volo ago ſed quod odi facio,92.b.74.a.95.a.97.a.103.a. volenti facere bonum adiacet malum, 9.a.94.b.96.119.b.136.173.b.184.Delector lege Dei ſecundum interiorem hominem,15.b.134.a.137.a.147.Video aliam legem in mẽbris meis,91.b.95.a.97.99.191.136.b. quis me liberabit de corpore mortis,95.a.b.97.a.99.b.104.a.183.a. gratias ago Deo per Chriſtũ,95.a.97.a.99.b. Carne ſeruio legi peccati,95.a.97.a.99.a.119.b.136.b.183.a.

8. Non eſt condemnatio his qui ſunt in Chriſto,94.a.95.a.b.97.a.99.102.b.184.b.qui non ſecundum carnem ambulant,95.a.141.a. lex ſpiritus vitæ liberum me fecit,95.a. quod legi erat impoſsibile,137.a.140.b.183.a. in ſimilitudine carnis peccati,141.a. de peccato damnauit peccatum,140.b.141.a.vt iuſtificatio legis in nobis impleretur,141.a. ſapientia carnis eſt inimicitia aduerſus Deũ,91.b.92.a.110.a.119.b. legi Dei nõ ſubiicitur,92.b.119.b.qui Spiritũ Chriſti non habet, non eſt eius, debitores ſumus,175.b. Si ſecundum carnem vixeritis,moriemini,94.b.176.a. ſi actiones corporis ſpiritu mortificaueritis,94.a.95.a.103.a.146.b.172.b.qui Spiritu Dei ducuntur, ſunt filij Dei,176.183.b. Spiritus ſanctus teſtimonium dat ſpiritui noſtro,169.b. non ſunt condigna paſſiones,88.a. ſpe ſalui facti ſumus,169.b. Spiritus adiuuat infirmitates noſtras,173.b. quos elegit hos & vocauit,172.a.Si Deus pro nobis quis contra nos? 169.a. Cum filio ſuo nobis omnia donat,141.b. Deus eſt qui iuſtificat.131.b.173.a. quis condemnabit,169.a. Cum filio ſuo nobis omnia donat,141.b.Deus eſt qui iuſtificat,131.b.173.a.quis condemnabit,169.a.172.a. quis ſeparabit?172.b. Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit,149.a.186.b.Interpellat pro nobis,149.a.certus ſum quod neque mors, 169.a.170.a.172.b

9. Quis es qui ex aduerſo reſpõdeas Deo,109.a.gẽtes apprehenderunt iuſtitiam,162.a.quia nõ ex fide ſed quaſi ex operibus, 162.a.166.167.b.

10. Dei iuſtitiam ignorantes ſuam conantur ſtabilire, 144.b.133.a.135.a. Chriſtus eſt perfectio legis 137.a.110.a.141.a.b.148.b.159.b.162.a.b.164.a.18.b.Iuſtitia fidei & legis,137.a. Iuſtitia ex fide,155.a.ſi credideris in corde tuo,160.corde creditur ad iuſtitiam,122.a.quomodo inuocabunt ſine fide,109.a.fides ex auditu, ibid.

11. Si per gratiam non ex operibus,186.b. ſin ex operibus,iam non eſt gratia,56.a.138.b.148.a.164.b.noli altũ ſapere,ſed time,172.b.ſi permanſeris in bonitate,ibid.natura ſumus oleaſtri,111.119.b. dona & vocatio Dei ſunt ſine pœnitẽtia,172.a.O altitudo diuitiarum, 109.a

12. Transformemini per renouationem.92.b.110.b.111.probetis quæ ſit volũtas Dei,175.b.178.b. Prophetia ſit analoga fidei, 68.a

13. Nemini quicquam debeatis,175.b.qui diligit legem impleuit,184.a.ſi quod aliud eſt præceptũ,78.b.abiicite opera tenebrarum, 175.b

14. Infirmum in fide ſuſcipite,163.b.omnis lingua confitebitur Deo,55.b.gaudium ſpiritus,163.a.dubitante conſcientia,170.b. quicquid non eſt ex fide.peccatũ eſt, 111.b.115.b.131.b.170.b

15. Quæcunque præſcripta ſũt,32.b.audacius ſcripſi vobis ex parte,30.b.31.a.in memoriam vobis reducens,30.a.de actis Pauli, 24.a

1.Corinth.1. Omnibus nomen Chriſti inuocantibus in omni loco,28.b.confirmabit vos vſque ad finem,172.b Ego ſum Pauli,28.b.baptizaui familiam Stephanæ 69.b.verbum crucis,29.a. infatuauit ſapientiam ſapientum, 119.b. mundus Deum in ſua ſapientia non cognouit,7.a.119.b.per ſtultam prædicationem ſaluos facere.109.b Græcis ſtultitia,119.a. Chriſtus factus eſt nobis iuſtitia,141.a.b.163.a.qui gloriatur, in Domino glorietur, 157.a.141.b.181.187.a

2. Nihil me ſcire niſi Ieſum Chriſtum,29.a.ſapientiã loquimur inter perfectos,78.b.184.a.ſapientiam in myſterio,147.b.accepimus ſpiritum ex Deo, vt ſciamus,169.b. Animalis homo nõ percipit.44.b.57.b.58.b.91.b.92.a.110.a.119.b.123.b.ſtultitia illi ſunt,120.a.mentem Chriſti tenemus, 168.a

3. Dei ædificatio eſtis,41.a. tanquam ſapiens architectus,ibi fundamentum aliud nemo poteſt ponere,28.b.aliud aurum ſuperædificat, 29.a.4.b

4. Diſpenſatores myſteriorum Dei,57.a. nolo iudicari ab humano die,131.b.134.a.Nihil mihi cõſcius ſum,96.a.131.b.135.b.148.a.162.b.167.b.173.a.183.a.qui me iudicat Dominus eſt,134.a.136.b.quid habes quod nõ accepiſti,119.b.125.a.ſi accepiſti quid gloriaris,183.miſi ad vos Timotheum,29.a.ſicut vbique in omnibus Eccleſiis doceo, 29.b

5. Tradatur Satanæ,74.b.expurgare vetus fermentũ,94.a.modicum fermenti totam maſſam corrumpit.7.b.ſicut eſtis azymi,101.a.quid ad nos de iis qui foris ſunt iudicare, 112.b

6. Fornicatores non poſsidebunt regnum Dei,170.b.nõ accipient regni Dei hæreditatem,167.b.iuſtificati & ſanctificati eſtis, 101.a.131.a.176.b

7. Vnuſquiſque ſuam vxorem habeat,59.b.ſecundum indulgentiam dico,83.a.melius eſt nubere quam vri, ibid.precio empti eſtis,188.a.de his præceptum Domini non habeo,29.b.non vt laqueum vobis iniiciam.13.b.faciat quod vult, 116.b

9. Ne offendiculum ponam Euangelio, 178.b

10. Sed non in omnibus beneplacitum fuit Domino,161.a.qui ſtat videat ne cadat,172.b.Nihil interrogantes propter conſcientiam, 180.a

11. De velando capite,29.75.a.à Domino accepi quod vobis tradidi,29.61.74.Cætera cum venero diſponã, 29.a

12. Nemo poteſt Ieſum Dominum dicere,niſi per Spiritum ſanctum,120.a. Spiritus diuidit ſingulis dona prout vult,58.a.alij datа eſt fides miraculorum,15.b.Alij interpretatio linguarum, 957.b

13. Si angelorum linguis loquar,32.b. ex parte cognoſcimus, 37.b

14. Lingua quæ ab idiotis intelligi poſsit,55.a.ſi quis propheta eſt,&c.cognoſcat,30.a. Prophetæ duo aut tres loquantur,cæteri diiudicẽt,58.b.omnia ordine fiant, 75.a

15. Tradidi vobis quod accepiſtis 61.b.plus omnibus laboraui:Nõ ego,ſed gratia Dei 135.b.ſiue ego ſiue alij: ita docemus,29.a.ſi Chriſtus non reſurrexit eſtis in peccatis,149.a.in Adã omnes moriuntur,105.b.Caro & ſanguis regnum Dei non poſsidebunt,110.b.corruptibile induet incorruptionem, 102.a

16. Vna Sabbatorum,74.b.eleemoſyna diſpenſatur, 29.b

2. Cor.1.Teſtimonium bonæ conſcientiæ,135.b.Non alia ſcribimus vobis quam legitis,30.a. cognouiſtis nos ex parte,30.b.promiſſiones Dei ſunt Amen.161.b.dedit arrham ſpiritus, 169.b

2. Contriſtaui quodammodo omnes,30.b.cauponantes verbum Dei, 7.a

3. Epiſtola noſtra vos eſtis 14.a.non atramento.ſed ſpiritu Dei,14.a.15.b.non ſumus idonei cogitare,91.b.

19.b.188 b. idoneitas noſtra ex Deo eſt, 119.b.120.a. 121 a. miniſterium ſpiritus, 160. b. 169. b. in tabulis lapideis, 9. a. adminiſtratio iuſtitiæ in gloria, 91.a

4. Si velatum eſt Euãgelium, 44.a.57.b Deus huius ſeculi excæcauit mentes, 115. a. Deus illuxit cordibus noſtris, 120 a. externus homo corrumpitur, 120. b. interior homo renouatur de die in diem, 94.a. 110.a. 102.a.12. b.182 b

5. Qui viuunt non iam ſibi viuant 175 b. Si quis eſt in Chriſto noua creatura, 176.b nõ imputans eis peccata, 139 a.165.a. Miniſterium reconciliationis, 160.b. Pro Chriſto legatione fungimur, 23.a.179 b. Deus exhortatur per nos, 179. a Reconciliemini Deo, 1 1 a eum fecit peccatum, 96 b.140 b. vt efficeremur iuſtitia Dei in illo, 141.a

6. Ne cuiquam offendiculum præbeatis, 176. b. quæ ſocietas lucis ad tenebras, 102 a

7. Spiritus ſanctificationem perficientes, 101 a
ἀπολογία, pro ſatisfactione reddita, 57.a

9. Iuſtitia eius manet in ſeculum, 152 a

10. Intellectum captiuantes in obſequium Chriſti, 110 a. quales ſumus abſentes per epiſtolas, 30.a. Iuxta menſuram Regulæ, 45.a

11. De actis Pauli, 24.a. Gratis euangelizaui, 138 b

12. Audiuit Paulus ineffabilia, 32 b. nihilo ſum inferior aliis Apoſtolis, 29.b. Virtus mea in imbecillitate perficitur, 100 b.163 b

13. Vt præſens ita & abſens, 30.a. experimẽtum quæritis loquentis in me Chriſti, 13 a.178. b. probate vos ipſos an ſitis in fide, 158.b. oramus Deum vt nihil mali faciatis, 108.a

GAlat 1. Si quis aliud euangelizauerit, 31 b. 40. a. 179 a. transferemini in aliud Euangelium, 31 a. 1,6.a De actis Pauli, 24 a. Dederunt mihi dextras ſocietatis, 28.b

2. Subducit ſe Petrus metu Iudæorum, 180.a. Gentes cogis Iudaizare 72.a 74.a. niſi per fidem, 165. a. nos in Chriſtum credimus, 132 a 137.a 155 a.161.a. Si per legem eſt iuſtitia, Chriſtus fruſtra mortuus eſt, 136.a. 155.a.177 b

3. Ex auditu fidei Spiritum accepiſtis, 136.169. b. qui ex operibus legis ſunt ſub maledicto ſunt, 133. b. 137. b. 167.b. non ex lege, 164 b. Maledictus qui non permãſerit in omnibus, 133 b.136.b 150.b.160.a.167 b.183.a. 184.b.188.b. qui fecerit hæc, viuet in eis 133 b.136.150. b.151.a 160.a 68.a Gentibus benedictio Abrahæ contingit in Chriſto 140.b. promiſſionem Spiritus accipiamus per fidem 162 a. vt promiſſio ex fide Chriſti detur credentibus, ibid. lex pædagogus eſt in Chriſtum, 78 b.151.a. Chriſtum induiſtis baptizati, 141.b. 169.a

4. Filium factum ſub lege, 140.b. Vt eos qui ſub lege erant redimeret, 183 a Vt adoptionem filiorum acciperemus, 140.b.148.a. Miſit Spiritum filij ſui in corda noſtra, 69.b. quin potius cogniti à Deo eſtis, 163.b. 173.b. quos parturio donec formetur in vobis Chriſtus 31 b

5. In libertate in qua Chriſtus vos liberauit ſtate, 181.a Euacuati eſtis à Chriſto qui in lege iuſtificamini, 136. 137.a.148 a.167 b.177 b.186.b. fides per charitatem efficax 148 a 164.a pauluũ fermenti totam maſſam inficit, 31.b tota lex in vno verbo completur, 178 b. Spiritu ambulemus, 176 b. Caro concupiſcit aduerſus Spiritum. 182.b. Spiritus concupiſcit aduerſus carnem, 92 b.103.a. qui talia agunt regnum Dei non poſſidebunt, 167.b.173.b.176.a. Charitas eſt fructus Spiritus, 111. b. 134. a 148.a. Carnem crucifixerunt cum concupiſcentiis, 91 b. 92. a. 95.a.103. a.122.b. 146 b.

6. Tempore ſuo metemus non defatigati, 187.a. mihi abſit gloriari niſi in cruce Chriſti, 141.b. Quotquot iuxta hunc canonem incedunt. 31.b.45.a

EPhe 1. Sicut breuibus antea ſcripſi, 32.a.b. elegit nos in Chriſto, 172.a adoptauit nos, 138.b. Euangelium ſalutis, 32 a. obſignati eſtis Spiritu promiſſionis, 169.b. 170. a. Spiritum illuminationis, 58 b. illuminat oculos mentis veſtræ, 120.a.122.a vt ſciamus quæ ſit ſpes hæreditatis, 169 b

2. Mortui in peccatis. 119 b. ambulauiſtis in peccatis, 91. a. Satan opus ſuum habet in filiis diffidẽtiæ, 91.b.115. a. in concupiſcentiis carnis, 91 b facientes voluntates carnis & cogitationum, 91.b.92 a. eramus natura filij iræ 91 a.b 93 a.105.b. Deus qui diues eſt in miſericordia, 138.a.b. conuiuificauit nos cum Chriſto, 120. b. gratia ſaluati eſtis, 132. a. 138. a. b.145 164.b 186. b.187.a. Non ex vobis, donum Dei eſt, 120.b.164 b. Creati ad bona opera, 11.b 120.a.175.176.b. quæ præparauit Deus vt in iis ambularemus, 178. b. Eratis ſine Deo 135.a. Chriſtus euangelizauit nobis pacem 32.a fundamentum Prophetarum & Apoſtolorum, 33 a 43 b

3. Legentes poteſtis intelligere cognitionem meam, 32.a. b. acceſſum habemus cum fiducia, 163 a. Chriſtus habitat per fidem in cordibus noſtris, 141.a

4. Digne ambulate vocatione veſtra, 176.b vna fides, 33. a. dedit dona hominibus, 58 a. vt non quouis vẽto circumferamur, 7. a. non contriſtetis Spiritum quo obſignati eſtis 169.b.176 b vanitas & obſcuratio mentis, 110.b tenebris obſcuratum habentes intellectum, 90.91.b. ignorantia exiſtens in illis, 91. a. ἀπηλγηκότες 114 b deponere veterem hominem, 95.a.175 b. Renouati Spiritu mentis, 90 b.99.b.101.a.102.103.120. b. in iuſtitia & ſanctitate, 152.a. Nouus homo creatur ad imaginem Dei, 120.b

5. Sitis imitatores Dei, 176.b propter hæc venit ira Dei, 173.b. eratis quõdam tenebræ 91 b.119 b. vt filij lucis ambulate, 176 b. fructus ſpiritus, 134.a.187.b. exurge à mortuis, 120.b. lauacrum aquæ in verbo, 160.b. non habentem maculam aut rugam, 101. a. myſterium magnum, 57.a

6. Quod quiſque fecerit boni hoc reportabit, 185.b. vt poſſitis in omnibus perfecte præſtare, 57 a

PHilip. 1. Qui cœpit in vobis bonum opus, 120.a 121. b.172.b digne Euangelio Chriſti, 176 b

2. Cum timore & tremore operemini ſalutem, 172 b. Deus operatur velle & perficere, 120.a.121.b.122.a. 125.188.a

3. Eadem ſcribere me nõ piget, 33.a. hoc eſt vobis ἀσφαλές, 20.a.33 a. ſecundum iuſtitiam legis, ſine querela, 73 a.114.a.135.b. propter Chriſtum omnia pro detrimentis habeo, 135 b.141.b. non habens meam iuſtitiam, 165.a. Iuſtitiam per fidem Chriſti, 155.a. Iuſtitia ἐπὶ τῇ πίστει, ibidem. non quod apprehenderim aut perfectus ſim, 142. a. quin potius apprehenſus ſum, 163 b.168.b.173 b.182.a.b. quotquot perfecti ſumus ſic ſapiamus, 142.a.184.a eodem procedamus canone, 33 b.45.a

4. Quæ didiciſtis & accepiſtis ex me, 33.a.b

COL. 1. Vt ambuletis digne Domino, 176.b. Tranſtulit nos in regnum filij ſui. 130 a

2. Qualem ſolicitudinem habeam, 33.34 b. qui faciem meam non viderunt, 33.b. Accepiſtis Ieſum Chriſtũ, 162 a. ne quis decipiat vos per Philoſophiam, 33.a. 76.b. exuiſtis corpus peccatorum carnis, 94.a. mortui in peccatis, 119.b. Chirographum deletum eſſe, 131. b.

mens

mens carnis,110.b. ne guſtaueris, 180. a.ἐθελοθρηϲκεία, 178 a

3.Cum ipſo apparebitis in gloria,102 a mortificate mẽbra veſtra, 91 b. 95. propter hæc venit ira Dei, 173.b.176.a.exuere veterẽ hominẽ,94.95. a.12. a.ad agnitionem & imaginem eius, 90 91 b.Condonate vobis inuicem,176 b.Serm. Chriſti habitet in vobis, 34.a

1.THeſſal.1. Permanſiſtis in ſpe Ieſu Chriſti, 25.b

3.Suppleamus quæ deſunt fidei veſtræ, 25.b

4 Hæc eſt voluntas Dei ſanctificatio veſtra 83 a 175 b. Qui hæc ſpernit,nõ hominem ſed Deum ſpernit,17 b Deus vltor eſt de his omnibus 175 a. non vocauit nos Deus ad immunditiẽ,175 b.176.a qui Spiritum S.dedit in vobis, 176 b

5.Omnia probate. 3 2 58. b

8.Theſſal.1.Iuſtũ eſt Deo retribuere,18, b. Ne tu bemini ſiue per Spiritũ,25 b 26.a 76 b.extollit ſe ſuper omne quod dicitur Deus 4 a 3.b.77 b.ſicuti vere eſt verbum Dei.179.a.per ſig a mendacia.107 a tenete traditiones, 20.b.20. 35 b.

3. De ſeparandis his,qui inordinate viuunt 74 b ſecundum traditionem quam acceperunt 1 b.ne gratis comedi panem,138.b. hoc ſignum m[illegible] omni epiſtola, 26 47.b

1 TImoth.1. Sicut rogaui te vt maneres Epheſi. 27.a.b.ne diuerſam ſequerentur doctrinam, 27 a.ſumma præcepti hæc eſt 27 a.b 178.b.Charitas ex corde puro. 11.b ex fide non ficta 21.5 b. circa fidem naufragium fecerunt, 176.a b

2.Deus vult omnes homines ſaluos fieri, 54.b.dedit ſe precium redemptionis, 141.a 86.b

3.Quomodo oporteat in Eccleſia, quæ eſt Domus Dei, verſari,27.a.b 45.a. Eccleſia eſt ſtabilimentum veritatis, 9.a 27.a

4.Doctrina demoniorum, 59 b promiſſiones huius & futuræ vitæ 85.b hæc præcipe & doce, 27.b.35.b

5.Qui ſuorum non habent curam. 175.176.b

6.Ne doctrina male audiat 176.b.Tu autẽ homo Dei, 25.a

2.Timoth.1. Exuſcita donũ quod in te eſt.117 b. nõ dedit vobis Spiritũ timoris. 1 2 a.nõ ſecundũ opera,ſed propoſitũ & gratiam 8.b.164 b 186.b.Certus ſum quod potẽs eſt, 6 b habeto formam ſanorũ verborum 34 a

2.Quæ audiuiſti à me per multos teſtes, 34 a.35 b recte ſecantem ſermonem Dei,Nouit Dominus qui ſint ſui,172.a.Captiui tenẽtur laqueis diaboli ad ipſius voluntatem, 15 a

3.Permane in his quæ didiciſti, 34.b Sacræ literæ poſſunt te erudire ad ſalutẽ 34.b. Scriptura diuinitus inſpirata.8 b.17.34 b.35. b.38.a 47.a vt homo Dei ſit perfectus, 35. b 178 b

4.Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ 142.a.172 b.nõ imputetur illis, 149.b

TIt 1 Deus mentiri neſciens.133 b. Tito Germano filio ſuo,28.a Huius rei gratia reliqui te in Creta,28.a.infidelibus nihil eſt mundum 11 b.mens polluta, 110.b

2.Vt qui repugnat rubore ſuffundatur 176 b vt doctrinam ſaluatoris ornent in omnibus,176.b populum ſectatorem bonorum operum, 1 5.b 176 a

3.Benignitas & bonitas Dei.14 b.non ex operib.iuſtitiæ,quæ feceramus nos,151.a.162 165 154.b 186 b.ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit, 138.b Lauacrum regenerationis & renouationis 94.a.108.a 120.b.Spiritum S.in nos effudit abunde, 101.b.diſcant & noſtri bonis operibus præeſſe. 35.a

PHilem.1.Paulus pro Oneſimo intercedit, 6.9 b

1. PEt 1 Finem fidei veſtræ vitam æternã,128.a perfecte ſperate in gratiã.168.b.ſancti eſtote,176.b In timore conuerſemini,172.b. conuerſio à Patribus tradita,12.b.verbũ Dei vobis prædicatum,10.b.36 a

2 Per ipſum offerentes hoſtias ſpirituales,111.b.benefaciendo obturetis eis os,176 b vt inſequeremini veſtigia eius,176.b.peccata noſtra ipſe pertulit, 02.b.176 vt peccatis mortui iuſtitiæ viueremus, 175.b

3. Per conuerſationem abſq; verbo lucrifiant, 176 b. Stipulatio bonæ conſcientiæ. 169.a

4 Vt in omnibus glorificetur Deus,176.b Iuſtus vix ſaluabitur, 144 a

5.Cui reſiſtite fortes in fide,100.a per Siluanũ breuiter vobis ſcripſi. 36.a

2 PEt 1.Nõ ocioſos aut infructuoſos,175.b.Non negligam vos de his commonefacere,36.b. oblitus eſt purgationis peccatorum,176.a.ſãquam lucernam in obſcuro loco lucenti,44.b.Scriptura non eſt priuatæ interpretationis,58.a. impulſi à Spiritu S.loquuti ſunt, 38 a 47.a

2. Erunt enim inter vos falſi Doctores 76.b.36.b.Noah præco iuſtitiæ,7 b. poſteriora priorib.deteriora,91 b

3.In extremis tẽporibus venient illuſores,36.b. ſicut & dilectus frater noſter Paulus,37. 1.Scripturas cõtorquent, 37 a.58.a 173.b

1. IOhan.1.Hæc ſcribimus & annunciamus,37 b.communionẽ habemus cum Deo,101.a. Si dixerimus, peccatum non habemus,91.a. 01.102. 104 b 136 b. 138.a 146.b.182 b 184.a

2. Aduocatum habemus,13 b 139.a 142.a.186 b propitiatio pro peccatis totius mũdi,140. 142. ambulate ſicut Chriſtus ambulauit 17 b. Non nouum mandatum ſcribo vobis,37 b ſcribo vobis patres,ibi. Non ſcripſi vobis vt ignorantibus veritatẽ ibi. facere peccatum. 91.a

3.Scimus quod ſimiles ei futuri ſimus,172.b. qui hanc ſpem habent ſeipſos ſanctificat 176 a. peccatum eſt ἀνομία 92 b.103.b 184. b. qui peccat non vidit nec cognouit Deum,176.b Qui facit iuſtitiam, 34 a. 147 b 152.a.In hoc manifeſti ſunt filij Dei & diaboli, 176 b.tranſlati ſumus à morte ad vitam.13 b 168.b

4.Probate ſpiritus,3.a. b 37.b.179 a in hoc eſt charitas,nõ quod nos Deũ dilexerimus, 147.a.& nos debemus inuicem diligere, 175 b. qui dicit ſe noſſe Deum & mandata eius non facit.175 b mandatum habemus vt qui diligit,&c. 175 b

5.Mandata eius non ſunt grauia,183.b qui credit in filium,teſtimonium habet in ſeipſo,169.b. qui nõ credit Deo mendacem eum facit,168 b.qui habet filiũ habet vitam,186 b.hæc ſcribo vobis qui creditis, 7.b.56 a 168.b.172.b.ſciatis quoniam vitam habetis æternam,168 b.omnis ἀδικία eſt peccatum. 103 b

2.Ioh.Nolite eos in domum recipere,179.a.nolui per atramentum & chartam, 38 a

HEbr.1.Purgationem peccatorũ per ſeipſum factã, 101.a.

2 Ne παραῤῥυῶμεν,34. a.gratia Dei guſtauit mortem, 138 b

3.Si fiduciam & gloriationem ſpei tenuerimus, 168.b. 172.b

4.Verbum auditum non prodeſt, ſi non fidei admixtum,119.a.ad thronum gratiæ, 131.b 138.b.

6.De capitibus catecheſeos,24. 34.a.non iniuſtus eſt Deus,vt obliuiſcatur operis veſtri,185 b vt per duas res immobiles firmam conſolationem habeamus 168 b.anchoram ſpei, ibid.

7.Pontifex ſanctus,innocens, 105.b

9.Sanguis Chriſti mundat cõſcientiam,111.b. apparet

Digitized by Google

vultui Dei pro nobis,149.a.ad multorum exhaurien-
da peccata, 57.a.102.b
10.Vna oblatione conſummauit ſanctificandos , 164.b.
plerophoria fidei, 168.b
11.Sine fide impoßibile eſt Deo placere, 111.b. Noach
fide iuſtificatus,158.a.161.a.fide egreſſus Abraham,
134 b.148 a fide tranſierunt mare rubrum,161.a. o-
perati ſunt iuſtitiam, 152.a
12.Peccatum vndique circumſiſtens,91.a.96.b. exter-
ritus ſum & tremebundus, 181.a
13.Honorabile coniugium in omnibus,39.b.obedite præ-
poſitis veſtris,179.a. doctrinis variis nolite circum-
ferri, 34.a

IAcob 1.Poſtulet in fide nihil hæſitans, 170. a. vnuſ-
quiſq.tentatur à ſua cõcupiſcentia,115 b. peccatum
ſummatum parit mortem,94.b.96. b. omnis donatio
bona,eſt à patre luminum, 110.a
2.Qui in vno delinquit,reus eſt omniũ,104.a.131.b.136.
b.150. b 160.a.184.b.188.b.Dæmones credunt & con-
tremiſcunt, 158.a. fides mortua, 151.b.159.b.164.b.
175.b. Abraham ex operibus iuſtificatum, 151.b
3.In multis labimur omnes.184.b.Sapientia terrena &
dæmoniaca, 110.b
5.Alleuiabit eum Dominus, 57.a

IVdæ 1.Propter ſubingreſſos falſos Doctores, 38.a
Memores verborum,quæ dicta ſunt ab Apoſtolis,
ibid.tunica à carne inquinata, 101.a

APoc.1.Die Dominica, 75.a
2.Scribe angelo Eccleſiæ,38.a.gloriãtur ſe eſſe A-
poſtolos & non ſunt,20.b. Ieſabel quæ ſe dicit pro-
phetiſſam,ibid.non cognouerunt profunditates Sa-
tanæ, 20.b
4.Dignus es Domine accipere gloriam & honorem,
188.b
9.Niſi homines qui non habent ſignum Dei, 165.a
10.Noli ea ſcribere, 38.a
21. Accipit aquam vitæ gratis, 138.b. niſi qui ſcripti
ſunt in libro, 165.a
22.Qui iuſtus eſt,iuſtificetur adhuc,131.a. ſi quis appo-
ſuerit ad hæc, 38.a

FINIS.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM, IN HAC PRIMA PARTE EXAMINIS MEMORABILIVM.

A.

Abdias Babylonicus, 85.a
Abſolutionis conſolatio, 169.a. non in optatiuo dicenda, ibid. an miniſter poteſtatem eius habeat. 170.b. dubitatione aliquem abſoluere, ibid.
Accurſius de lingua Græca, 55.a
Acta Apoſtolorum, 23.b.24
Adiaphora, 75.a b.87.a.179.b
Æquiuocatio, 124.a b.144 b
Affectuum contumacia, 114.b
Achias, 24.b
Altare verſus Orientem,82.a.b.cõſecrationes altarium, 86 b
Ambroſius Catharinus, 3.b.88.b
Ἀναχάρσις, 40.a
Andradius, 1.5.b.88.b.89.a
Andreæ hiſtoria, 24.b
Animæ origo, 92.b
Anticipationes in Scriptura, 8.b
Apocalypſis, 38.a.51 a
Apocrypha ſcripta, 8.b.48.b.50.b.51.b.52.a.53.a.b.84.b.85.a
Apoſtolorum & Chriſti doctrina eadem.23.a.actus eorum,24.a.b. omnium inter ſe eadem fides, doctrina & miniſterium,24.b.quo conſilio illi ſcripſerint, 25.a.b.&c.officium eorum in docendo, 25.b. vita eorum, 85 a
Arrhabo 169.b
Arrogantia ſpiritualis, 171.a
Ἀσφαλίζεσθαι, 19.b
Ἀταξία in homine, 90b

B.

Baptiſmi ceremoniæ,81.b 84.a 85.b. in baptiſmo plenam fieri remiſſionem peccatorum,94.a.Baptiſmus infantum, 69.a.b.71. b an vetus homo in baptiſmo prorſus exuatur,99.b 100.101.102.103. Baptiſmi vſus 166.b.
Bonauentura, 145.b

C.

Cabala, 13 b.16.a.b.63 b.183.b
Canon ſcripturæ,26 b.31.a.b.32.a.45.a.&c. Canonici, 45.a.46 quos libros Auguſtinus vocet Canonicos,52. 53.Canon miſſæ, 86.a
Caput apertum aut velatum habere, 75.a
Catechiſmus, 24.a.42.b.60.a.150.b.151.a.158 a
Catholica ſcripta, 48.b
Ceremoniæ in Eccleſia,4.b.5.a. 177.a.ceremoniæ ſeu ritus quomodo diiudicari debeant,74.b.vſus earum, ibid.libertas in ceremonijs recipiendis & abrogãdis, 75.a.b.87.a quando impugnandæ, 75.b. efficaciam illis tribuere, 82.b.83.b
Certitudo fidei,167.168.Vide fides.
Cerinthus, 20.b
Chiliaſta, 74.a 77.b
Chriſmatis inſtitutio, 86.b
Chriſto ſubſtituere ſanctos.3 b.nõ Chriſtus ipſe ſcripſit, ſed Apoſtolos ſcribere voluit,22. a. ætas Chriſti & tẽpus prædicationis eius,78.79.a.Chriſto maior gloria tribuitur, cum peccatum rectè cognoſcitur, 96 a. carnem ſine peccato Chriſtus aſſumpſit,105.b.106 a. notitiam Chriſti ſaluãdis eſſe neceſſariam.109.a beneficia Chriſti rectè intelligi nequeunt doctrina de libero arbitrio non rectè cognita,113.b. eſt ſaluator noſter merito & efficacia, 149.a
Cœnæ vtraq; ſpecie,quomodo arceant homines Pontifici, 177 a.b
Conciliorum autoritas.3.a.decreta eorum ad normam Scripturæ exigẽda.3.a.lex Martiani de ſynodis,ib. nuda decreta Conciliorum ſine declaratione nõ erãt proponenda,3.b Concilij Tridẽtini inchoatã pietas, ibi. Scriptura olim in mediũ poſita fuit in ſynodis. 4. b.40.b. Concilia æquare Euangelio, 12 a. Scripta Pontificum in tomis Conciliorum,85.a Concilij Tridentini ſecreta pãdit Andradius 88 b.89 a 107.b. Concilium Arauſicanum,125.b. Chalcedonenſe,3 a. Mileuitanum, 149.a
Concordia inter Doctores, 4 a
Concupiſcentia an ſit peccatũ,88. a.89 a b.94.b.95 a.b. ponere eam in natura integra quoque 89.a.b. 90. b. Reliqua vide in loco de peccato.
Confirmationis inſtitutio, 86.b
Coniugium ſtupro affine eſſe dicere, 83.a
Conſtantini vox de ſcripturæ authoritate, 40 a
Conſuetudini aliquid dare,73.b.vetuſtiorũ cõſuetudinẽ pro traditione Apoſtolica habere,81.a b.82 a.83.a
Contentio ſæpe in tranſuerſum abripit Doctores, 73
Contritio non eſt meritum iuſtificationis, 156.a
Conuerſionis exempla , 24 a doctrina eius, 113.b.quid faciat in motibus & viribus humanis,116. b. in conuerſione quæ adſint, 146 b.147 a
Creationis opera in infidelibus,ab illis,quæ per peccatũ ſunt ingreſſa,diſtingui oportet, 110.a
Crucis ſignum, 80.a
Cultus ab hominibus excogitati, 113.a
Cuſanus Cardinalis, 4 b.40 b.85.a

D.

Decalogus & ante & poſt diluuium fuit, 15.a. quid nomine Decalogi intelligatur, 178.b
Diſpenſationis materia eſt inquirere voluntatem Dei non reuelatam, 172.a
Diabolus eſt hoſtis puræ doctrinæ, 7.a
Diaboli non conuertuntur, 123.a
Διδασκαλία, 36.a
Diffidentia quid poſſit, 172.b
Diſputationum contentio ſæpe exceſſum & deuiationẽ affert,73.aliter cum alijs diſputandum, 73.b
Doctrina examinãda,2 b.10.b errores in doctrina, 4.a. veram doctrinam omnem in ſcripturis contineri.5 b. vide ſcriptura. Puritas eius cur facile corrũpatur.7. a quomodo puritas eius reſtituatur & conſeruetur, 7.a.8.a.b.12.b.19.b.20.a.inde vſq; ab initio fuiſſe per traditiones corruptam 7.b.8.a.9.a b.10.a.29.a. Dei ſolicitudo in conſeruanda vera doctrina,10.a. corruptelæ doctrinæ ex aſſutis ſcripturæ traditionibus, 12. a.b.13.27.Chriſti & Apoſtolorum doctrina eadem,23. a doctrinæ veritas in cœtu aliquo.facit eum Eccleſiam,43 a.doctrina vera non geometricè, ſed Eccleſiaſticè demonſtranda, 43 b. doctrina Chriſtianæ ſumma & loci, 66.a.67.a.89.b
Dogmata è quibus ſcripturis conſtituenda, 45 a.51.b 53. a. è manifeſtis ſcripturis ſumpta aut ratiocinatione inde concluſa,68.b.quomodo confirmanda,aut refutanda,71 a.b.aliud eſt dogmaticè,aliud per contentionem dici, 37.b

Digitized by Google

Dona Dei quomodo accipiantur conſeruentur, amittãtur, 13.b. Spiritus ſancti dona exuſcitantur, 151 b. fiducia donorum inſoleſcere, 172 b.

Dubitationis doctrina ſola Papatum prodit, 165.b Põtificij ſuper ea diſputãt, 16.b. quare pro ea pugnãt, ibidẽ. articuli de fide dubitante, 166. a. cauſa dubitationis, 167.a. doctrinam cœleſtem infamare, quod ſit materia dubitationis. 167 b. Nouatiani eam docuerunt 10. dilutio obiectionum pro dubitatione, 170.171.172.173.

E.

Ebion, 20.b 21.a

Eccius, 6 b. 13.b 61.a

Eccleſiæ iudicium & authoritatem ſupra Scripturam extollere, 6.b.47.a. Eccleſia cuſtos eſt Scripturæ, 9.a.47.b. traditionem & fidem eius ſine Scriptura etiam ſequi, 43.a b. Eccleſiam conſtituit vera doctrina, non contra, ibidem. Eccleſia exigua & latens, 43 b. de Eccleſia, tanquam domus Dei, ædificatione, 45.a.b. Eccleſiæ Romanæ fidem, etiam extra Scripturam poſt Apoſtolica fide haberi velle, 76.a.b. Eccleſia iuuentus aut maturitas, 82.b. Eccleſiæ puritas & ſanctitas, 102.a. Eccleſiam fingere quæ ſit ſine verbo Dei, 109.b. mandata Eccleſiæ, 177.a.b.178. 179. a. Eccleſiæ poteſtas limitata eſt, non infinita, 179. 8 a

Electio noſtri vnde æſtimanda, 172.a.b

ἔλεγχος 36.a

Eliæ reditus, 80.a

Emſerus, 13.b

Enochi reditus, 36.a

Entuſiaſtici raptus, 116 b

ἐπανόρθωσις 36 a

Eraſmi tranſlatio noui Teſtamenti, 56.b

Error varie conſiderari poteſt, 72. b. error magnorum ducum honeſtus videtur, 74. a. errorum pandecta, 76 a

Ethnicis verbo Dei carentibus, ſalutem tribuere, 78.b. 79.a. 108 b 109.a b.110.a

Euangelio viã præparare velle per Philoſophiam. 110. a in Euangelio nobis propoſita, quomodo fieri poſſint, 116.b. Euangelij doctrina non eſt certis libris metienda, 158.

Euchariſtiam ad ſolam orationem Dominicam conſecrare 82.a. celebratio eius Pontificia, 86.a.b vtramque ſpeciem petere an ſit peccatum, 130. b. quomodo eã ſpolient Eccleſiam Pontificij, 177.a.b.

F.

Fides infirma, 163 b. veritas fidei vnde diiudicãda, ibid dubitatio fidei Papiſtica, 165 b 166 167 168 169. fides hæreticorum & Epicureorum. 167 b. fidem eſſe vniuerſalium, dubitationem vero de applicatione ad perſonam, 168.a demonſtrationes certitudinis fidei, 168.a. dilutio obiectionum quibus certitudo fidei impugnatur. 170.171.172.173. quomodo fides amittatur, 121. b 184 b. non eſt certitudo fidei tanta, vt nihil ſuperſit dubitationis, 173.b. fidei non ferens fructus non eſt vera, 175 b

G.

Gad, 24 b

Gnoſtici, 78.b

Græca lingua vſus, 54.b.55.a

Gratiæ quid tribuant Pontificij in hominis renouatione 118.b.119.a. Gratia operans & cooperans, præueniẽs & ſubſequens, &c. 121.a.b.125.b. Vide etiam locum iuſtificationis. Gratiam inuenire, 135 a. gratia & gratis iuſtificari, 138.a. b.139. a. cooperatio & diſpoſitio ad gratiam 156 b. gratia & gratis data 156.b. gratia gratum faciens, 158. b. gratia excidere, 172.a

H.

Hadde, 24.b

Hæreticè Scripturane aut traditionibus informandi, 6.b hæreticos eſſe qui ſcripturis non aſſentiuntur. 17. a inimici ſcripturæ, 2. b.64 b.77.a.78. b. manſuetudo eorum cauenda, 40.b. quomodo debeant refutari 71.a 77. refutando eos ſæpe à tramite per exceſſum declinari. 73. a opera eorum ſunt peccata, 111.b. fides eorum excludit à regno Dei, 167.b. de certitudine fidei illorum. 171.b

Henochi ſcripta, 8 b

Heroici motus in infidelibus, 108.a.110.b

Hoſius, 5.a.22 c.59.c.

Humilitatis prætextu dubitationem fidei defendere, 171.b

I.

Iehu ſcripta, 24.b

Ieiunij tempus & leges, 81 a.b 85.b 86.b

Ieſuitæ quomodo recte cognoſcantur, 1.a Theologia eorum. 1. a. hiſtoria originis & inſtitutionis ſectæ eorũ, 1.b. profeſſio eorum, 2.a

Ignatius Laiola, 1.b

Imago Dei in homine, 90. b. 91 .a. reſtitutio imaginis Dei. 91. a

Imperfectio noſtra agnoſcenda. 178.b.182

Impoſſibilia an Deus præceperit, 182.a

Imputare pro inferre, 149.b. imputationis vera conſideratio, 140.b 150.a

Indignitatis tentatio, 171.b

Infidelium opera virtutes & ſalus, 108. 109.110,111. 112.

Interpretatio ſcripturæ donum Dei eſt, 57.b. non eſt in renatis, ibidem alligare eam ad certum ordinem hominum 58 a. interpretationem ab aliis diiudicari nolle 58.a b.59.a. veterum interpretationes omnes pro demonſtratis haberi velle, 59 a perſpicuas ſcripturas aliter pro habitu interpretari, vt dogma cõſtituantur, 59 b. obſeruationes aliquot de interpretatione ſcripturæ, 67.b.68 a

Iobi liber, 8.b

Ioannes Moronius, 2.a

Ioannis Euangelium, 20.a.21.22.23. epiſtola eius, 37 b. 38 a

Ioannes Alberus, 1.a

Iudæi noſtri ſunt librarij, 63.a

Iudæ epiſtola. 38.a.49.b

Iudicio Dei ſe moribundum ſiſtere, 143 a.144 a

Iuramenti prohibitio, 79.a

Iudiciis an vtendum, ibid.

Iuſtitia Phariſaica, 116. b iuſtitiam Chriſtianam Ethnicis etiam tribuere, 109.110.111.118b.

iuſtitiæ originalis carentia, 88.89.a.b

iuſtitia operum fundamentum, 88. b 93.

meris naturalibus additam iuſtitiam originalem dicere, 89.a. Vide etiam locum iuſtificationis.

Iuſtum quid ſit, 92.b. in hac vita iuſtum eſſe, 102.a

Iuſtifica-

Digitized by Google

Iuſtificationis doctrina quanti ſit momenti, 127.b 128.a. *nō habetur pura cum peccatū nō recte cognoſcitur* 96.a. *tribuere Philoſophiæ itemque legi naturæ & diuinæ, iuſtificationes,* 78.b.79.a.108.b.109.a.b. *fidem iuſtificantem Ethnicis etiam tribuere* 109.a.b.110.a 134.a *Conſcientiæ angores de certo ſalutis portu,* 127.128.a. *carnificina conſcientiarum in Papatu, cum certam de ſalute conſolationem quæſierunt, atque à Chriſto ad alia remedia ſunt ablegatæ,* 128.a. *Euangelicorum doctrina & confeſſio de ratione iuſtificationis,* 128.129.a. *iuſtitia qualitates infuſæ & inhærentes,* 128.a.b.129.b.130.a.b 131.137.b.145.a.b.147.a.b.156.b.157.a *iuſtificare & iuſtificari quid ſit,* 129.b.130.131.132.133.141.b.147.a *reconciliationi ſeu remiſſioni peccatorum renouatio eſt coniuncta,* 128.b. *vtrumque eſt ex merito Chriſti.* 128.b.134.a. *ſunt tamen à ſe inuicem diſtinguenda & nō confundenda,* 128.b.a. *renouationis præſentia & cōſequētia prorſus excludatur à renatis & recōciliatis.* 129.a 145.a.147.a.164.a *ſalutis definitio ex Simonis Magi blaſphemia,* 129.a. *nō habēda ſūt renatis quæcunque actiones pro indifferentibus,* 129.a. *Gnoſtici ſe putarunt ſaluari notitia & fides excellētia, vt nō poſſint gratia excidere, ibidem. ſtatus controuerſiæ in hoc loco cū Pontificiis eſt de eo: quid ſit illud cuius interuētu Deus abſoluat peccatorem à peccatis, & ſaluet quoque nitētes cum ſecure agere poſſint peccatores,* 129.b.131.a.b 137.b 144.a. *iuſtificationem adimit ſcriptura nouitati & operibus renatorū,* 130.a.b 134.a.b.135.a.b.136.137.a.144.b. *rationes huius doctrinæ,* 136.a.b.137.a. *transfert vero illam in ſatisfactionem, obedientiam & meritum filij Dei mediatoris,* 130.b 137.a.139.a.b.140.b.141.a.147.b. *quomodo hanc doctrinam deprauent Pontificij,* 145.a.b. *imputatio & imputatiua iuſtitia* 132.a.140.a.b.141.a.149.b 150.a. *Iuſtitia Chriſtianorum,* 140.a.149.a. *iuſtitia politica non iuſtificat,* 133.134. *iuſtitia Phariſaica non iuſtificat,* 133.b. *fidei & Chriſti merito opera coniungere velle in loco iuſtificationis,* 136.a.137.a.144.b.145.a.148.152.a. *iuſtitia legis & fidei quomodo differāt,* 137.a.b.148.b. *gratia Dei & gratis iuſtificari quid ſit,* 138.a.b.139.a.140.b.145.b *ſatisfactio pro peccatis noſtris,* 139.a.b.140.a. *quomodo Chriſtus ad ſalutē nobis proponatur & accipiatur,* 139.b 140.a. *meritum iuſtificationis noſtræ eſt Chriſtus,* 140.b. *Concilij Tridentini ſententia de iuſtificatione,* 144.a. *formalis cauſa iuſtificationis,* 144.b.145.b.146.b.147.b.153. *iuſtificationem noſtram eſſe remiſſionem peccatorum.* 144.a.145.a.146.a. *charitatem iuſtificare quomodo intelligant Pontificij,* 145.a.b.146.147.a.158.b *fidei & operibus an hic conueniat,* 148.a *quæ opera pontificij à iuſtificatione excludant, ibidem. de accepta iuſtificationis incremento,* 151.152 *iuſtitiam conſeruari & augeri debere per bona opera.* 152.a. *iuſtificatio prima & ſecunda,* 152.a.b.153.a. *Fides iuſtificat in principio, medio, & fine conuerſionis. atque etiam in reſurrectione mortuorum,* 153.a. *quomodo & quando nobis conferatur iuſtificatio,* 156.b 160.b.161.a. *quo ſenſu & qua ratione fides dicatur iuſtificare,* 155.a.157.b *de præparatione ad iuſtificationem,* 155.a.b.156.157.158. *mereri velle remiſſionem peccatorum & iuſtificationem,* 156.a.158.b *præparationes & diſpoſitiones ad gratiam,* 155.b 156.157.158 *fides iuſtificans quæ ſit,* 157.a.b.158.159.160.161 *fides initium eſt & fundamentum iuſtificationis.* 155.a.157.a. *fidem quid & qualem eſſe ſentiant Pontificij.* 157.b. *fides informis, & formata,* 158.a. *Chriſtus quo organo apprehendatur in iuſtificatione,* 158.b.159.a.162.a *gratia quid ſit Pontificiis in hoc loco.* 156.b 157.a.158.b. *obiectum fidei iuſtificantis proprium,* 159.160.161.a.b. *cauſa inſtrumentalis qua Deus ſalutem nobis offert & communicat,* 153.b 160.b.161.a.b.162.a. *vnde fides habeat vim iuſtificandi,* 161.a.162.a.b 183.a. *fidei natura & vis in apprehendendo ſuum propriū obiectum,* 161.b. *quomodo fides in promiſſione accipiat Chriſtum & beneficia eius,* 162.a.b *de neceſſitate operum ad iuſtificationem & ſalutem,* 164.b. *excluſiuæ particulæ in doctrina iuſtificationis, ibidē. ſola fide,* 164.b 165.a. *propter quas cauſas excluſiua vtendum,* 165.a. *fidei certitudinem repudiare Pontificios in hac doctrina,* 165.166.167.168.

K.

Kανὼν 45.b

L.

Latinæ linguæ vſus, 55.a
Legem ſcribi in cordibus noſtris, 15.a.b
Legenda ſanctorum, 85.a
Legi naturæ & diuinæ tribuere quod ducant ad Chriſtum, 78.b.108.a 134.a. *legem neceſſitatis alicui imponere,* 85.b. *an legi repugnet peccatum originis* 88.a.b 89.90.91. *Et imago Dei, & amiſſio eius poteſt è Decalogo cognoſci,* 90.b.91.a. *legis præcepta quomodo fieri poſſint,* 116.b. *lex naturæ non iuſtificat, eſtque etiam obſcurata,* 133.a.b. *legis promiſſiones,* 133.b 160.a. *ex legis Dei operibus nemo iuſtificatur.* 133.b.134.a *legi quomodo ſatiſfiat pro nobis per Chriſtum,* 139.b.140.a. *legis doctrina non eſt metienda libris certis,* 150.b. *lex præparat nos ad gratiam,* 156.a. *legem debere eſſe poſſibilem,* 181.a
Legis Dei poſſibilitas aut impoſſibilitas. 182.a
Leo X. 56.b
Libertate Chriſtiana in adiaphoris non abutendū, 179.b.180.a *liberum arbitrium non extinctum, ſed viribus attenuatum & inclinatum dicere,* 107.b. *an poſſit legē Dei implere, & peccata mortalia vitare,* 170.a. *mens eſt pars cognoſcens,* 114.a. *voluntas eſt pars appetens, ibidem. mentis & voluntatis ſubſtantia,* 114.a.116.b 118.a.122.a.b.124.a.b. *libertas eius in externis rebus,* 114.a.b 115.a.116.b.117.b.120.b 124.b. *vitioſæ earum actiones,* 114.a.b 116.b 117.b *renouatarum illarum libertas,* 114.115.a. *quid ſignificet liberum arbitrium.* 114.a. *deprauat. omnia non ablata eſſe, ibidem. homo aliter mouetur quam lapis aut brutū.* 116.b.122.123.a. *libertatis eius in rebus externis impedimenta,* 114.b. *liberum arbitrium in malo habemus.* 115.a.b.123.b 124.a *de viribus hominis in rebus ſpiritualibus,* 116.b.117.a.122.b.123.a.124.b. *quid agant aut patiantur motus humani in conuerſione,* 117.b. *ſtatus diſputationis de libero arbitrio eſt: Vnde habeat homo bonos motus, vel vnde poſſit aliquid boni inchoare & præſtare.* 115.b 117.a.118.a 122.a.b.124.a.125. *organum quo noui motus accenduntur in homine, eſt miniſterium verbi & Sacramentorum,* 117.b.118.a.121.a. *ſtatus liberi arbitrij ante lapſum, poſt lapſum, ex conuerſione, & in futura beatitudine* 117.a.b. *renouatio eſt ex merito Chriſti,* 128.b.134.a.141.a. *non vno momento perficitur, ſed habet ſua initia & progreſſus,* 93.b.96.a 100.b 101.b 102.b.117.b. *effector nouorum motuum eſt Spiritus ſanctus,* 117.b.118.a.120.b.

Digitized by Google

de agnoſcendis nouis motibus in nobis effectis, 117 b nullam eſſe coactionē mentis & voluntatis ad bonū, 114. 1.118 b.125.a libero arbitrio ante conuerſionē & gratia vna cum Deo vim cauſæ efficientis ad inchoandum & efficiēdum motus ſpirituales tribuere, 119. a. 20 a. liberi arbitrij vires per peccatum impeditas per gratiā excitari, ſolus & inſtaurari dicere. 118.b. 119.120.a. 56 b. ſcriptura ſententia de libero arbitrio, 119.a b. naturam non renatā nullam prorſus habere vim cooperādæ gratiæ in efficiēdis nouis motibus ſpiritualibus, 119.b. habere eā quoque prauitatē & vitioſos habitus ſpiritualibus motibus contrarios, ibidem. gratiam omnia in totū noua facere, 120.a. quales nos gratia inueniat, ibidē. lucta veteris & noui hominis, 121 a vt velimus & faciamus, Deus facit, 121. a.122.b vtilitas huius doctrinæ, 121. de præceptis Dei vt bona agamus, 121.a.124 ſubiectū in quo operatur Deus renouationem eſt mens, voluntas, & cor hominis, 122.a b 123.a. 126.a Manichæi de aliquibus qui conuerti non poſſent, 123.a, hominis capacitas vt cōuerti poſſit, 123.a.124 aſſentiri nos oportere & gratiam recipere, 125.a. hominem poſſe diſſentire & gratiam abijcere, ibidem. Deum adiuuare nos & auxilium præſtare 125 hominem in regeneratione & cōuerſione habere ſe mere paſſiue. 126.a
Ludanus, 22 b
Linguarum conuerſio & in confuſione cognatio, 54.a. b.
tranſlatio Scripturæ in alias linguas, 54.b
Lucæ Euangelium, 19.b. 23 a 47.a 48.a

M.

Machabæorum libri 50.b.52.b
ἐξωτερικὰ καὶ ἐσωτερικά 78.b
Mala pœna & culpa 95.a.98.a
Mandata Dei & Eccleſiæ 177.a.178.b
Manichæiſmus 90.a.92.a.123.a
Marci Euangelium 10.b.23.a.48.a
Maria an ſine peccato originis cōcepta fuerit, 105. 106
Mariæ inuocatio 3.b
Matthæus quādo ſcripſerit, 15.b.16.a.17 b de Euāgelio Matthæi, 18.b.19.a.23.a.49.a. ſolū hoc Eb.ō recepit, 21.a
Mediator eſt Deus & homo, 139.b. ſatisfactio eius pro nobis 139.b.140.a
Mens hominis vide liberum arbitrium.
Merces 185.b.186 a
Meriti appellatio an fieri poſſit in Eccleſia, 10. a. meritum congrui, 108. a 112.b.128.b.156.a.b.156. condigni 110.a.1,2 b.156 a
Miniſterij dignitas & authoritas, 179.a. obedientia miniſterio debita, ibidem, miniſterij partes & officia 35 b.36.a
μνήμη μνείας ποιεῖσθαι 36 b.
Moshemius 89 b
Montani hæreſis multarum traditionum in Papatu mater eſt 82.b.83 84.
Morientium inſtructiones & conſolationes, 143 b. in Chriſti morte fiducia, 143 b
Mortificatio in hac vita, 99.b.100.101. nō ſemel abſoluitur ſed creſcit 151.b
Mortuorum memoria & preces pro illis, 82.a 86.b
Mundus eſt doctrina pura hoſtis 7.a.b

N

Nathan 24 b
Natura hominis qualis creata, 89 b.90.91.113.b.a vitio quo corrupta eſt, diſcernenda, 90.a 110.a.b.111.a reſtitutio eius, 90 b.91.a 110 b. metuere ne deprauatio naturæ nimiū exaggerātur, 92.a.b 93 .07 b quid naturæ ante gratiam tribuatur à Pontificijs, 113. b. 12 a
Neceſſarium aliud eſſe 180.a
Neceſſitas legem facere, 83.a. neceſſitas coactionis & immutabilitatis 115 a
Negligentiæ pœna 151.b
Nouatiani 170.b
Nuptias ſecundas & tertias prohibere 83 a

O

Obſignatio per Spiritum ſanctum 169.b
ὁμώνυμος 70.b
Orantes ad Orientem conuertere facies, 82.b. Spiritus gratiæ & precum non recte cognoſcitur, niſi doctrina liberi arbitrij ſit ſana, 113.b.114.a
Orientem ſpectare orantes 82 b
Oſiandriſtæ quidam de iuſtitia imputatiua. 149.b
Operum iuſtitia fundamentum, 88.b.93.b. non conſtat ſibi operum bonorum doctrina, niſi peccatum recte agnoſcatur, 96.a Operibus legis naturæ aut diuinæ à peccato liberari & iuſtificari neminē poſſe, 107.b.109. b. opera infidelium & quæcunque ante iuſtificationē fiunt vere eſſe peccata 107.b.108 a.110.b.111.112 an liceat de operibus infidelium quidlibet opinari, 108 a facere quod in ſe eſt, ibidem, 128 b.156. opera infidelium quæ ex creatione Dei ſūt, ab illis quæ per peccatum ſunt ingreſſa, diſtinguenda, 111.a.b. opus per ſe bonum fit malum ex cauſa efficiente, formali & finali, 111 a. boni operis cōditiones, 11 b. nō fiunt bona opera ab homine niſi per Spiritum ſanctū, 113 a.116.a. ſi de ſaluatis non permitti vt quæ volunt agant, 129.a non etiam eſſe illis omnes actiones indifferentes, 129. a. aliquis licentiam peccatorum nil obeſſe his, qui fidē haberent, dixerunt, 129.a. opera electiua, 133. a.178. 179 per bona opera velle iuſtitiam conſeruare & augere, 152 opera ſanctis meritoria dicere, 152 177.185 b 186.a. de neceſſitate eorum ad ſalutem 154 b. neceſſitas bonorum operum, 176 a. opera carnis à ſalute & gratia excluduntur, 172.b.173.a.176.a. calūniæ Pōtificiorum, quibus (pleraque mirum vt meretrix de pudicitia) doctrina bonorū operum diſputantes, nos, de ſtudio illorum neglecto, aut etiam prohibito, accuſant, 175.176.a.b fundamenta exhortationum ad bona opera in Eccleſiis Euangelicis vſitatarum, 175 b. 176.a. bona opera, cum ad iuſtificationem non proſint, nullas habeāt cauſas & vtilitates alias, 176.a b. quæ ſint bona opera, in quibus vult Deus renatos obediētiā ſuā exercere, 176.b 177. imperfectio noſtra in bonis operibus, 178. opera ſupererogationis, 178 b. 181.a. b. an bona opera renatorū perfecta ſint & legi Dei ſatisfaciant, 181 182. quomodo & quare placeant Deo opera 181.b.182.a. iuſtū in omni bono opere peccare, 184.a. de præmijs bonorum operū, 185.b.186. vtrum ex gratia Dei nobis præmia dētur, an ex debito propter merita 188.a

P

Παιδεία 36.a
Papæ laudes, 3.b an authoritatē habeat ſuper ſcripturā & articulos fidei, 51.b. habere eum omnia iura in ſcrinio pectoris, 58.a.61.a. interpretationes Scripturæ ab illo profectæ quam vim habeant, 58 59.60
Paſchatis obſeruatio, 81.b. Geniculatio inter Paſcha & Pentecoſten 81.b

Patrum

Digitized by Google

Patrum teſtimoniis quomodo vtendum, 39 a. 72. a. interpretationes eorum in Scriptura, 58. 59. a. de authoritate eorum apud nos, 71. a. quare eorũ conſenſus allegetur, 71. b. 72. a. quando non audiendi aut recipiẽdi, 72. incommode ab eis dicta quomodo accipienda, 72. b. 73. a. cum patribus errare quam cum aliis recte ſentire malle, 73. b

Paulus quomodo ſcripſerit, 14. b. 16. a. acta Pauli, 24. a. Pauli & Tecla actus, 24. b. 48. a. quo conſilio ſcripſerit, 25. a. Epiſtola eius ad Theſſalonicen. 25. b. prior ad Timotheum, 27. a. ad Titum, 28. a. prior ad Corinthios, 28. a. b. ſecunda ad Corinthios 29. b. ad Romanos, 30. a. b. ad Galatas, 31. a. 136. a. Aſcenſus Pauli, 32. b. Epiſtola ad Phil. 33. a. ad Coloſſenſes & Laodicenſes, 33. b. ad Hebraeos, 34. a. ſecunda ad Timotheum, 34. a

Paulus Papa, 1. 3. 56. b

Peccati originalis definitio, 88. a. b. 89. b. 90. a. 92. a. an repugnet legi Dei, 88. a. b. 89. a. b. concupiſcentiam nõ habere rationem peccati, 88. a. quod nõ ſit peccatum originis, 88. a. b. reatus eius, 88. a. neceſſitas recte cognoſcendi peccatũ originale, 89. b. 91. a. 95 b. 96. a. an peccatum ſit tantum actio contra legem Dei. 89. a. b. extenuare peccatũ, 89. b. 95. b. 105. a. 184. b. an omne peccatum ſit volũtarium, 89. a. b. 92. a. b. 103. a. 115. b. an ſit minimum peccatorum aut maximum, 89. b. 91. a. b. 92. a. an vt carentia iuſtitiæ originalis ſit peccatum, 88. b. 89. a. negare omnia in nobis per illud eſſe deprauata, 93. b. natura à vitio quo deprauata eſt diſcernenda, 90. a. 110. ab 112. a. peccatũ originis nobis incognitum eſt, & ſolo verbo Dei de eo docemur. 89 b. 95. 111. b. peccatum facere, habere, in eo ambulare, 91. a. 99. a. peccatum eſſe ἀνομίαν, 92. b. 103. a. b. politice aliquid vocari peccatum, 97. a. metuere vt nimium exaggeretur peccatum originis, 92. a. b 93 b de peccati reliquiis poſt Baptiſmum. 93. b 94. 95. non eodem modo ſe peccatum originis ante & poſt Baptiſmum habere. 94. a. 96. b. Reatus in Baptiſmo remiſſus, 94. b. Concupiſcentia in renatis non eſt res bona, ibidem. Neque eſt res indifferens, ibidem. Sed vehementer mala, 94 b. 95. a. 97. a. Sitne peccatum an tãtum pœna & cauſa peccati, 91. b. 92. a. 97. a 98. a. b. 99. a. quatenus neget Auguſtinus concupiſcentiam in renatis eſſe peccatum, 96. a. b. 97. a. Pontificij dicunt Deum nihil in renatis odiſſe quia omnia in illis ſint pura & ſancta, 95 b. 96. b. 98. a. 99. a. Concupiſcentia etiam cum non regnat dicitur peccatum, 96. b. quomodo eam peccatum dici intelligant Pontificij, ibid. Paulum eam vere peccatũ eſſe dicere, 96. a. b. quatenus patres eam dixerint eſſe peccatum, 97. b. eſt non tantum pœna, ſed etiam culpa malum, 95 a. 88. a. 99. a. Deus hoc agit vt peccatum conſumatur, 99. a. peccatorum purgatio quando in nobis fiat, 101. b. Duo ineſſe peccato: turpitudinem & reatum, 100. a. 101. b. concupiſcentiam negare eſſe ἀνομίαν, 103. a. Diabolum aut hominem eſſe peccatum, 103. b. an peccatum ſit quod contra pontificem & prælatos admittitur, 103. b. 177. a. b. Quos homines quando Andradius dicat eſſe ſine peccato, 104. An Maria fuerit ſine peccato originis concepta. 105 106. 107. obicem peccati mortalis per ſe remouere velle, 108. a. peccatum aliquid dicere non quia ab infideli fiat, ſed quia nõ referatur ad verum finem, 111. a. Nemo omnium eſt ſine peccato, 182. b. peccata non omnia eſſe paria, 112. a. peccata venialia, 96. b. peccati cauſa quæ ſit aut non ſit, 115. b. Satanæ tyrannis ad peccandum quomodo agat in homine, ibidem. peccata fieri Deo ſinente, permittente, & deſerente, ibidem. peccata multa à Deo impediri & reprimi, ibidem. Malitia impiorum vtitur Deus ad pœnas certas aut ſuorum correptiones, &c. 115. a. b. De voluntate & operatione Dei in vitioſis actionibus, 116. a. Satisfactionem Deus requirit pro peccatis noſtris 139. 140. peccatum in ſanctis manere. 146. b. peccatorum remiſſionem ita tribuere Deo, quaſi non eum per miniſterium nobis impertiat, 170. b

Pelagius & Pelagiani, 93. a. 116. b. 118. a. 123. b. 145. a. 177. b. 185. a

Perfectionis perſuaſio, 78. b

PereZius, 22. b

Perſeuerantiæ doctrina, 172. b

Petri Epiſtola, 36. 37

Petri hiſtoria, 24. a

Petrus Galatinus, 13. a

Pighius, 6. b. 13. b. 22. b. 88. a. 140. b

Poſſibilitatis augmentum, 100. b

Prædeſtinationis doctrina, 172. a

Præſumptio ſpiritualis, 171. a

Πρόγραμμα, 32. b

Prophetæ non fuerunt à tribu ſacerdotali, 58. a

Πρὸς, 31. a. b

Purgatorij commentum, 86. b

Q.

Quadrageſima, 81. a

R.

Ratio eſt hoſtis puræ doctrinæ, 7. a

RebaptiZatio, 69. b. 70. a

Refutationes hæreticorum quomodo inſtituendæ, 71. a. 77. b

Refutari non omnia poſſe, 92. b. Conculcare argumenta quæ refutare nequeas, 149. b

Regeneratio remiſſionem peccatorum quæ perfecta eſt, & renouationem quæ inchoata eſt creſcit, continet, 95. a. 147. a. b. Sine regeneratione alicui bona opera tribuere, 107. b. 108. a. vim præſtandi motus ſpirituales non renato tribuere ante gratiam, 118. b. 119. a

Renouatio noſtri aquæ atque remiſſio peccatorum eſt ex merito Chriſti, 128. b

Regeneratio per Baptiſmum fit, 69. a. b. non fit præter Chriſtum. 69 b. an faciat vt concupiſcentia non ſit peccatum, 89. a. aut illam ponere in homine pium aliquid, 90. a. fit in omnibus partibus naturæ, 91. a. Quid efficiat in homine, 94. a. Renouationem non abſolui vna vice, ſed creſcere etiamſi remiſſio peccatorum quæ fit in Baptiſmo ſit perfecta, 94. 95. 99. b. 100. 101. 102. 117. 151. b.

Regnum Dei duplici iure Chriſti eſt, 142. b

Religionem quamcunque approbare, 108. b

Reuelationes, 8. a. 9. a. 40. 107. a

Ritus. vide ceremonia,

S.

Sabbathi abrogatio, 75. a

Sacramentorum vſus pugnat contra dubitationem, 169. a

Sanctificationis ratio ſecundum Montaniſtas, 83. a

Satisfactiones, 84. b

Scripta triplicia in Eccleſia habita ſemper eſſe. 48. b. 79. b.

Scriptura eſt norma iudicij de doctrina, 3. a. 5. a. æquare

ei traditione 55 a. diſcrimen inter libros ſcripturæ, ibidem. Lucifuga ſcripturam, 5.b. habere eam pro imperfectiore, quam vt omnem doctrinam cœleſtem contineat, id eſt, de inſufficientia eius, 5.b.6.a.b. 26.a.35.a.64.65. an ſit voluntas Dei, vt per ſcripturam doceamur, 6.a. Eccleſiæ iudicium & autoritatem ſcripturæ anteponere, 6.a.b.47.a.48.49.50. traditiones ei æquare aut præferre, 5.a.6.a.b.17.b.47.a.77.78. accuſare eam obſcuritatis & flexibilitatis, 6.a.b.17.a.b.44.a.b.57.b.64.b 65.a. An hæretici è ſcriptura non informandi, 6.b. quare negant eam eſſe fidei regulam debere, 6.b. quamdiu & quare ab initio non fuerit doctrina ſcripto comprehenſa, 8.a. 15.b.17.a. ſcripturæ occaſio, origo & autor. 8.a.b.11.b de illius vſu, dignitate & authoritate, 9.a.b Eſt norma iudicij in controuerſiis, 10.b.41.b.43.a. Scripturæ aſſuere traditiones, doctrinam corrumpit, 12.a. Chriſtus ſcripturam opponit traditionibus, ibidem. Papiſtas hodie non amplius, vt olim ſcripturis contra Euangelicos pugnare, 16.b. An doctrina noui Teſtamenti plene in ſcriptis quæ habemus comprehenſa ac tradita ſit, 14.a.b. Quo conſilio & in quem vſum doctrina Euangelij ſcriptis mandari cœperit 17.b 18.a.b.38.b. ad Eccleſiam vniuerſam ſcripta Apoſtolica pertinere, 17.28.b. Scriptura eſt fidei fundamentum, 17.a.23.b.42.b.43.a hæretici ſcripturis non adſentiuntur, 17.a.b. Sunt inimici eius. 20.b. 64 b. Chriſtus non ipſe ſed per Apoſtolos ſcripſit, 22.a. quare non omnia omnium Apoſtolorum acta deſcripta ſint, 24.a. De conſtituto Canone ſcripturæ, 26.b. 31.a.45.a.47.a.

Scripturas torquere, 37.a.58.a. omnis ſcripturæ vna tantum eſſe ſimplex ſententia poteſt, 37.a. Patrum teſtimonia de authoritate & ſufficientia Scripturæ, 39.a.40. Non veritas aut authoritas ſcripturæ ab Eccleſia, ſed Eccleſia à ſcriptura & verbo Dei dependet, 43.a.b 47. Vbi dogmata tradit, eſt certa & minime ambigua, 43. obſcura loca quomodo explicanda, 44.a.b

Scripturarum inexhauſta doctrina, 44.a. collatio earum ad ſcripta aliorum doctorum, 46.a.b.47.a. Vnde ſcriptura ſuam habeat authoritatem, 47.a.b. Eccleſia teſtis & cuſtos eſt Scripturæ, 9.b.47.a.b. 49.50.62.63. Quomodo Eccleſia diiudicauerit ſcripta Apoſtolica & adulterina, 48.49. de canonizatione ſcriptorum olim reprobatorum & reiectione confirmatorum, 48.49.50.51. Qui libri ſcripturæ pro Canonicis ſint habendi, 44.b. 48.b.49.50.&c. Catholica ſcripta, 48.b.50.a. De Apocryphis libris, 49.50.51.52. de commodis & incommodis ex neglecta Canonicorum & Apocryphorum ſcriptorum diſtinctione, 52.a. de tranſlatione Scripturæ authentica, 4.b.5.a.54.a.55.b.130.b. tranſlationum cauſa & vſus, 53.b. de intelligentia & interpretatione Scripturæ, 5.a.57.58.59.60.67.b. Laicis etiam legenda ſcriptura, 60.a. de non prouocando ad Scripturam, 64.a.b. à ſcriptura ad traditiones prouocatum olim eſſe. 64.a.b.65.a. An admittantur traditiones cum ſcriptura pugnantes, 62.a.b.65.a.b. 66. Ex figuratis & obſcuris locis ſcripturæ extruere aliquid quo perſpicua dicta eius eludantur, 67.b. Sæpe non vocabula & phraſes, ſed rem in ſcripturis haberi, 68. b. 69. a. pontificios ſcripturæ parum aut nihil tribuere, 100. b. multa ſcripturis non poſita nominatim, bona tamen conſequentia illinc eliciuntur, 68. b. 69. a. 70. b. 177.a.

Securitas malum, 173.b

Semeias, 24.b.

Symbolum Apoſtolicum, 6.60.63.

Symboli articuli, 159.a

Στοιχεῖα, 31 b 32 a

Στοιχεῖν, 41 b

Spei origo & efficacia ſecundum pontificios, 157 159.162.a 163 b. Cum dubitatione coniunctam illam habere, 166 b.168.a

Spiritum ſanctum eſſe Deum, 68 b.70.b. Spiritu ſancto obſignari, 169 b. amittere eum, 172 b 184 b

Spiritualia in humanis viribus ſunt, 116.b. Superbia ſpiritualis, 171.a

Superſtitionis epitome, 76.a

Συμβάλλειν, 37 a

T.

Thalmudicæ traditiones, 12 b.13 a. quando conſcriptum fuerit Thalmud & quomodo auctum, 13.b

Thammerus, 103.b

Theatini, 2.b

Tempori cedere, 73.b

Temporis præſcriptio, 13.a

Teſtamenti veteris & noui perfectio, 10.b 85.b

Teſtamenti veteris & noui collatio, 14 15

Traditiones æquare aut præferre ſcripturæ, 5.a.6 b 17.b.47.a.77.b. verbum Dei per traditionem ſine ſcriptura conſeruari, 7. b. 8. a.9. a b 10. ex traditionibus ſcripturæ aſtutis corruptelas doctrinæ ſequi, 12 a.b

Chriſtus traditionibus non traditiones, ſed ſcripturam opponit, ibid.

Thalmudicarum traditionum ad Phariſaicas collatio earundemque origo & propagatio, 12.b.13.a

Vis perſuaſionis de traditionibus ad excæcandum homines, 13.b

Quare hodie pro traditionibus non ſcriptis contra ſcripturam pugnent Pontificij, ibid.

Tempore Apoſtolorum homines ſeductos fuiſſe per traditiones, 18 a.26 a 76.b

Apoſtolorum traditiones in literas eſſe redactas 20.a 76 b traditionum titulo defenditur quicquid Eccleſia Pontificia ſine ſcriptura aut contra eam ſeruat, 60. b 76. a. non ita hodie vt tempore Lutheri de traditionibus diſputatur, 61 a. nomine Apoſtolico omnes traditiones hodie venditantur, ibid. Pontificij omnia dicta patrum quæ traditionis mentionem faciunt, ad ſuas traditiones applicant, 61. a. b. 62. a.b 64. a.66.76 b. Traditio pro doctrina Chriſti & Apoſtolorum in ſcripturis comprehenſa, 61.b. 65.a. pro commendatione librorum Scripturæ & ad poſteros propagatione, 62. b. 63. a. de traditione ad quam patres à ſcriptura prouocarunt, 63. 64. a.65. an admittendæ traditiones cum ſcriptura pugnantes, 62 66. de traditionibus quæ ſunt diuerſæ expoſitiones ſcripturæ, 67.b. traditiones quæ non manifeſto verbo deſcriptæ ſunt, ſed ex ſcripturis ratiocinando elicita, 68.b 69. 70.b.177.a. de traditionibus quæ omni ſcripturæ teſtimonio carent, 69 b. 70.a. Traditiones quæ ſunt catholicus conſenſus patrum. 71.a. de traditionibus quæ ſunt ritus & conſuetudines vetuſtæ, 74. a.b. de traditionibus Pontificiis ad fidem & mores pertinentibus, cum tamen nullo ſcripturæ teſtimonio poſſint probari, 76.a. an pari pietatis affectu & reuerentia cum ſcriptura ſuſcipi debeant, 76.b. 77. 82.b. vſitatum & frequens eſſe per traditionis nomen fallere, 77.a.b.78. a. 2.a.

origo traditionum per ſcripturam, 78.b. multa ex Apocryphis ſcriptis titulo traditionum citari, 79.b. conſuetudines veteres pro traditionibus Apoſtolicis venditare, 80.b.81.a. hyperbolica commendationes traditionum in patribus, 82. multas traditiones ex Mõtaniſtarũ hæreſi in Eccleſiam irrepſiſſe & retineri, 82.b.83. 84. traditiones è fictitiis & Apocryphis ſcriptis deſumptæ, 84.b. multa pro traditionibus venditari quæ à poſterioribus hominibus inſtituta & profecta eſſe oſtendi poteſt, 86.a.b. Quid quærant pontificij traditionibus ſuis non ſcriptis, 151. a. obſeruationi traditionum promittere vitam æternam, 177. b. Pontificios hac in re deteriores eſſe Pelagio & Iudæis, 177.b

Tridentini Concilii interpres Andradius, 1.a.2 b. nõ eſt ſimpliciter ei acquieſcendum, 3.a. norma iudicii eius de doctrina & ritibus, 5.a.b. Iuuentutis inſtitutio apud Ieſuitas, 2.a. propoſitum eorum eſſe confirmare & obtrudere nobis de nouo Scholaſticam doctrinam, 155.b.153.b.

V.

Virtutes infidelium an ſint peccata, 111.a

Vnctionis inſtitutio, 86.b. vnctionem eſſe traditionem, 84.a.

Vocabula in contentione verſari cum de rebus conſtet, 51.b.129.b. rebus inſeruiunt vocabula nõ cõtra, 79.b

Voluntas hominis. vide liberum arbitrium.

ὑπομνήματα. 36.b

VV.

VVilhelmus VVideford. 85.b

F I N I S.

S 2

Digitized by Google

INDEX LOCORVM E SCRIPTIS PATRVM, IN HAC PRIMA PARTE EXAMINIS ALLEGATORVM, IN QVO TAMEN

explicationes in dicta Scripturæ, cum ſecundum primum & proprium ſuum Indicem requiri poſſint, ſtudioſe ſunt omiſſæ.

A.

Ambroſius de perſpicuitate Scripturæ, 44.b. de Baptiſmo infantum, 69.a. de ſcriptis ſuis, 72.b. de ſimplicitate fidei, 92.b. de reliquiis peccati & concupiſcentiis poſt baptiſmum, 97.b. de virtutib. infidelium, 112.b. de renouatione hominis, 123.b. de iuſtificatione 142.a.b. verba eius letaliter decumbentis, 145.a.b de Nouatianis, 170.b. Liber eius de exhortatione ad pœnitentiam, 127.

Anſhelmus de virtutibus infidelium, 112.b. exhortatio eius ad fratrem moriturum, 143.b. quomodo ſe ſiſtat tribunali Dei, 143.b

Athanaſius de Scriptura ſufficientia, 39.b. de eo quod ſæpe non voces, ſed tamen res in Scriptura habeantur, 70.b. de ſolis Patribus ſine Scriptura audiendis, 74.a

Auguſtinus de fide, 3.a. 39.a. de Scriptura pro Iudice diſputationum habenda, 4.b. 7.a. 40.b. 41.b. 45.b. de ſufficientia Scripturæ, 22.a. 28.a. 39.b. 45.b. 46.a. de obſcuritate aut perſpicuitate eius, 25.a. 44.b. de ſcriptura Canonica, 46.a. 49.a.b. 52.a. collatio Scripturæ ad aliorũ ſcripta, 46. de Apocryphis ſcriptis, 52.b. 53.a. de ſcriptura tranſlatione, 54.b. 56. de interpretatione ſcripturæ, 57.b. 58.b. de authoritate Patrum, 72.a.b. de fide ſimplicium, 60.a. de traditionibus, 62.b. 69.b. de ſcriptura ad Eccleſia autoritatẽ recepta, 62.b. de paruulorum Baptiſmo, 69.a.b. quomodo acceperit aliorum Patrum incommode dicta, 73.a. aliquando ceſſit conſuetudini ac tempori, 73.b. de diſcriminanda natura à vitio, quo eſt corrupta, 90.a. de non refutando omnia obiecta, 92.b. de reliquiis peccati in baptiZatis, 94.a. in cõcupiſcentia in renatis ſit peccatum, 96.a.b. 97.b. 98.b. 99.a. 100.a. 101.a. de Maria an in peccato cõcepta, 105.b. de libero arbitrio 108.a. 113.b. 114.b 115.a. de prædeſtinatione, 109.a. de fide & ſalute Ethnicorũ, 109.b. de operibus & virtutibus infidelium, 109.b. 110. 111. 112. de gratia Dei in renouatione virium noſtrarum, vt bene velint faciantque, 121.a.b 122.a. de iuſtificatione, 132.a. 142.a.b. 143.a. commemoratio eius de Ambroſio, 143.a.b de certitudine fidei, 171.a. de obſeruatoribus traditionum humanarum, 177. de ſabbatho ieiunii, 180.b. de operibus quomodo placeant Deo, 181.b. de poßibili impletione legis, 182.a. de perfectione noſtra, 184. 185.a

B.

Baſilius de Scriptura, 4.b. de autoritate & ſufficientia ſcripturæ, 39.b. de interpretatione Scripturæ, 58.b. de traditionibus, 61.b. 62.a. 82.a. de teſtimoniis Eccleſiæ, 71.b. de contentione in tranſuerſum abripiente Doctores, 73.a. de iuſtificatione, 141.b

Bernhardus de iuſtificatione, 143.a.b. fiducia eius in Chriſto contra tentationes Satanæ, ibidem. de certitudine fidei, 171.a. de fide generali, ibid. de poßibilitate implendi legem, 182.a. de gratuita iuſtificatione, 186.b. de iuſtitia humana, 187.b. 188.a

C.

Chryſoſtomus de Euãgelio Matthæi, 18.b. de vſu Scripturæ, 39.a. de perfectione & authoritate Scripturæ, 39.b. 41.a.b. de perſpicuitate eius, 44.b. de legenda omnibus Scriptura, 60.a. de Baptiſmo infantum, 69.a. de dictis a ſe exhortatorie magis quam vere, 73.b.

Clemens Alexandrinus admirator fuit traditionum, 78.a.b. 79.a. Philoſophiæ iuſtificationem tribuit, 108.b.

Clementis Romani ſcripta, 45.a. 85.a

Cyprianus de ſcriptura authoritate & vſu, 41.b. ſcripta eius ab Auguſtino quomodo habita, 46.b. 72.a. de traditionibus, 61.b. de Baptiſmo infantum, 69.a. de abſolutione ad ſatisfactiones, 84.a. de peccato in natura humana, 97.b. contra fidei dubitationem, 171.b.

Cyrillus de ſcriptura ſufficientia & authoritate. 40.b. 41.a. de perſpicuitate eius, 44.b. de intelligẽtia ſcripturæ, 58.b. de eo quod ſæpe non voces ſed res tamen in ſcriptura habentur, 70.b. de iuſtificatione, 132.a

D.

Damaſcenus de memoria defunctorum, 82.a

Damaſceni oratio in ſumptione myſteriorum. 169.a

E.

Epiphanius de ſcriptura authoritate, 40.a. de ſcriptis ſuis, 72.b. admirator traditionum, 80.a.b. de iuſtificatione per legem naturæ, 108.b

Euſebius de Euangeliſtarum & Apoſtolorum ſcriptis, 19.b. 20.a.b. de triplici genere librorum in Eccleſia, 48. de Apocryphis, 50.b. 51.a

G.

Gerſon de ſcriptura authoritate, 40.a. 50.a

Gregorius de iuſtificatione, 142.b

H.

Hieronymus de Conciliis, 3.a. de diſputationibus ſanguinolentis, 3.b. de ſcriptura, 5.a. 40.b. de Matthæi Euangelio, 18.b. de Conciliis, 31.b. 41.b. de Apocryphis ſcriptis, 52. 53.
verſio Bibliorum Hieronymiana, 56.a
de ſcriptis veterum, 57.a.
de dogmatice aut exhortatorie dictis, 73.b.
de Baptiſmo ſine ceremoniis addititiis, 84.a.
de Ignatii epiſtolis, 86.a.
de iuſtificatione, 142.b.

Hilarius de Apocryphis ſcriptis, 8.b
de intelligentia Scripturæ, 57.b. 58.b.
de peccato in natura humana, 97.b. 98.a. 101.b.
de iuſtificatione, 132.a. 141.b
contra dubitationem fidei, 171.a.b.

I.

Ignatii Scriptum de traditionibus Apoſtolicis intercidit, 84.b. de Epiſtolis eius, 85. 86. de ieiunio Sabbati, 180.b.

Irenæus

Ireneus de inflatis hominibus, ·b. *de traditionibus,* 12. b. *de Euangelio Matthæi,* 16. a. *de Scripturæ origine & authoritate,* 16. b. 17. a. 37. a. *de Scripturæ ſufficientia,* 22 b. *de traditionibus,* 62. a. 63. b. 64. a. 65. 66. 67. a. *de ſumma fidei & doctrina Chriſtiana,* 66. b. 67. a. *de interpretatione Scripturæ,* 67. b. *de Baptiſmo infantum,* 69. a. *de Spiritu ſancto,* 70. *de hominis renouatione,* 123. b

Iuſtinus de authoritate patrum, 72. b. *de iuſtitia Ethnicorum,* 108. b. *de homine aliter agente quam brutum,* 114. a. *de captiuitate hominis in conuerſione,* 123. b

N.

Nazianzenus de dogmatibus è ſcriptura extruendis. 68. b. 69. a. *de litera ſcripturæ,* 70. b. 71. a. *de certitudine fidei,* 171. a,

Nicephorus de Euangelio Matt. 19. a. *de Pauli ſcriptis* 25. a. 34. a. *de Apocryphis ſcriptis.* 51. b

O.

Oecumenius de iuſtificatione, 132. a

Origenes de authoritate ſcripturæ, 41. b. *de interpretatione ſcripturæ,* 58. b. *de traditionibus,* 62. b. *de Baptiſmo infantum,* 69. a. *traditiones ſectatus eſt authore Clemente Alexandrino,* 79. a. *de operibus hæreticorũ, quod ſint peccata,* 111. b. *de iuſtificatione,* 141. b

S.

Socrates de ieiuniis legibus, 180. b

T.

Theophilactus de Euangelio Matthæi, 16. a. 17. b 18. a.

F I N I S.

S 3

Digitized by Google